

263851

۲۲

جلد حق بذریعہ حیرتی نموداریں

اوم

بستانِ اصفیہ حصہ ششم

(یعنی)

سلطنتِ اصفیہ کے متعلق گذشتہ تہ قلمز ترین مفید معلومات

(مؤلف صاحب)

مانک راو و مل راو

مطابق

الاول الاسلام پریس

(جیدہ آبکشی)

قیمت فی جلد جلد کاغذ تمام اول چھتا (۱۰۰ روپے)
کاغذ کھراپا جلد (۵۰ روپے) علاوہ محصول ڈاک

جلد حقوق بذریعہ حبیبی نمونہ

اوم

بستانِ آصفیہ حصہ ششم

(یعنی)

سلطنتِ آصفیہ کے متعلق گذشتہ قازہ ترین مفید معلومات

(مؤلفہ)

مانک راو و مل راو

عربی
مطبوعہ

انوار الاسلام پریس

(حیدرآباد)

قیمت فی جلد مجلد کاغذ قسم اول پچھتا (۱۰۰) (۱۰۰)
کاغذ کمر یا جلد (۵۰) علاوہ محصول ڈاک

فهرست مضامین تاریخ بستان آصفیه هشتم

ردیف	نام مضمون	تاریخ	ردیف	نام مضمون	تاریخ
۱	۲	۳	۱	۲	۳
۱	تختة عهدہ داران سیول ملاقہ سرکار عالی بموجب سیول لیست ۱۲۹۵	۱۰	۱	تختة نزول باران اوسط ملک سرکار عالی	۱
۲	تختة گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول علاقہ سرکار عالی تنخواہ مع الوتس بموجب سیول لیست	۱۱	۲	مالات الخضریت قدر قدرت خسرو دکن	۲
۳	تختة گوشوارہ عہدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۲۹۵	۱۲	۳	لوازم میر عثمان علیخان بہادر دام ملک	۳
۴	تختة عهدہ داران سیول علاقہ سرکار عالی قعدا تنخواہ مع الوتس بموجب سیول لیست	۱۳	۴	کوائف شہزادگان بلند اقبال	۴
۵	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۱۴	۵	یکشت علیہ اجرائی ماہوارات پڑی	۵
۶	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۱۵	۶	حضرت اقدس و اعلیٰ	۶
۷	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۱۶	۷	یکشت عطیات	۷
۸	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۱۷	۸	اجرائی ماہوار ماہانہ و سالانہ	۸
۹	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۱۸	۹	فصل سوم	۹
۱۰	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۱۹	۱۰	صدر اعظم	۱۰
۱۱	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۲۰	۱۱	سیول لیست	۱۱
۱۲	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۲۱	۱۲	سند گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول	۱۲
۱۳	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۲۲	۱۳	سوابہوار الوتس علاقہ سرکار عالی سرکشا	۱۳
۱۴	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۲۳	۱۴	مال ۱۲۹۳ تا ۱۳۰۰	۱۴
۱۵	تختہ گوشوارہ قعدا عهدہ داران سیول بموجب سیول لیست ۱۳۰۰	۲۴	۱۵	فہرست علامات جو مختلف اقسام کے الوتس	۱۵

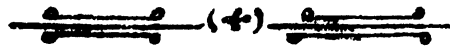
سلسلہ	نام مضمون	صفحہ	سلسلہ	نام مضمون	صفحہ
۱	۲	۳	۱	۲	۳
	تختہ نقد اجھٹکدہ گاریان کرانہ پور کارو	۲۸		کلیے انھیں کیے گئے ہیں۔	۱۷
	مورٹیکل رجسٹر شدہ جگہ صفائی بلدیہ میں		۸۸	صدر عیسی علاقہ سرکار عالی۔	۱۸
	۱۳۳۵ء لغایت آخر ۱۳۳۹ء		۸۹	سکہ	۱۹
	تختہ مویشی دگو سفندران دبیج شدہ مسلح حدود	۲۹	۸۹	تختہ تعداد سکھ لائی سکھ شدہ دارالافتہ	۲۰
	صفائی جید راباد من ابتدا ۱۳۳۵ء			سرکار عالی۔	
	لغایت ۱۳۳۹ء			تختہ تعداد مالیتی سکھ فرو سکھ شدہ	۲۱
	تختہ گداز علاقہ صفائی بلدیہ و چادر گھاٹ	۳۰		دارالضرب سرکار عالی۔	
	جید راباد جید راباد ۱۳۳۹ء		۹۰	تختہ تعداد مالیتی نسی و کل سکھ شدہ	۲۲
	تختہ مہاجرات عازات و غیرہ علاقہ	۳۱		دارالضرب سرکار عالی۔	
	صفائی بلدیہ و چادر گھاٹ		۹۱	سکہ قمار لینے کو نسیوٹ	۲۳
	مالگداری	۳۲		تختہ کرنسی نوٹ اجراء شدہ سرکار عالی	۲۴
	تختہ جہتی مواضعات علاقہ دیوانی	۳۳		باب دوم فصل اول	
	سفنداد مزار میں باب ۱۳۳۹ء				
	انعام (عطیات)	۳۴	۹۳	تختہ حقیقی آمدنی و اخراجات علاقہ دیوانی	۲۵
	کرور گیری	۳۵		سرکار عالی من ابتدا ۱۳۳۵ء لغایت ۱۳۳۸ء	
	تجارت صنعت و حرفت	۳۶	۱۰۲	محکمہ صفائی کی چند تاریخی حالات	۲۶
	تختہ درآمد اشیا ملک سرکار عالی من ابتدا	۳۷	۱۰۸	تختہ خزانہ شماری و مردم شماری حدود محلی	۲۷
	۱۳۳۹ء لغایت ۱۳۳۹ء			بلدیہ و چادر گھاٹ باب ۱۳۳۹ء	
	تختہ درآمد اشیا ملک سرکار عالی من ابتدا	۳۸		۱۳۳۹ء و ۱۳۳۹ء	

ردیف	نام مضمون	شماره	ردیف	نام مضمون	شماره
۱	۲	۳	۱	۲	۳
۳۸	تختہ دکن کا سیلاب شدہ علاقہ اسناد دوامی علاقہ سرکار عالی من ابتدا سے ۱۳۳۹ء لغایت ۱۳۴۰ء	۵۰	۳۹	۱۳۳۳ء لغایت ۱۳۳۹ء آبکاری سے تختہ جات محاصل آبکاری تختہ دکن کے ضراب ولایتی۔	۱۹۸
۲۱۸	گودالی بلدہ و اضلاع سے تختہ جات فوج۔	۵۱	۴۰	پٹنہ خانہ سرکار عالی و سرکار عظمت مدار	۲۰۱
۲۱۹	صدر تختہ نظم جمعیت من ابتدا سے ۱۳۳۵ء لغایت ۱۳۳۹ء	۵۲	۴۱	کورٹ آف دار ذر۔	۲۰۳
۲۲۹	تختہ قندھار تقری علاقہ نظم جمعیت سرکار بابہ ۱۲۹ء و ۱۳۳۹ء	۵۳	۴۲	کیشی و اگداشت	۲۰۵
۲۳۱	تعلیمات سے تختہ جات۔	۵۴	۴۳	تختہ ہنڈت مانے و اگداشت شدہ	۲۰۷
۲۳۲	طبابت سے تختہ جات ولادت و وفات تختہ شیوع مرض طاعون حدود و اضلاع بلدہ و چادر گھاٹ وضافات، بلدہ حیدر آباد من ابتدا سے ۱۳۳۲ء لغایت ۱۳۳۹ء	۵۵	۴۴	اسٹیت مانے جاگیری	۲۰۹
۲۳۳	تختہ قندھار ولادت و وفات ملک سرکار عالی بلدہ حیدر آباد و اضلاع من ابتدا سے ۱۳۳۸ء لغایت ۱۳۳۸ء	۵۶	۴۵	اسٹیت مانے دیگر اقسام	۲۱۰
۲۳۴	تختہ قندھار ولادت و وفات ملک سرکار عالی بلدہ حیدر آباد و اضلاع من ابتدا سے ۱۳۳۸ء لغایت ۱۳۳۸ء	۵۷	باب سوم		
۲۳۵	تختہ قندھار مجوزان لجانہ قوم و پیشہ	۵۸	۴۶	عدالت۔	۲۱۱
۲۳۶		۵۹	۴۷	فہرست اسما و اید کیٹ صاحبان	۲۱۳
۲۳۷			۴۸	تختہ آمدنی کاغذ محمود و غیرین جوٹریشن قندھار مالیت دعویٰ مرجوعہ عدالت ہائے صیفہ و لانی علاقہ سرکار عالی من ابتدا سے ۱۳۳۳ء لغایت ۱۳۳۹ء	۲۱۴
۲۳۸			۴۹	فہرست اقسام محمود و ستادیزی عدالتی دکٹت رسوم عدالت و طلبانہ دکٹت پٹنہ وغیرہ۔	
۲۳۹					

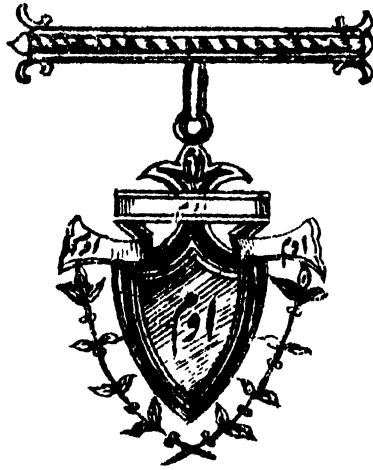
ردیف	نام مضمون	صفحه	ردیف	نام مضمون	صفحه
۱	۲	۳	۱	۲	۳
	ملک سرکار عالی -			من ابداً این ۳۲۲ ایضاً لغایت ۱۳۱۹	
۶۰	اسرار پندری	۲۵۱	۴۱	نهرست تاریخ دکن -	۳۱۶
۶۱	ریلوس -	۲۵۴	۴۲	نهرست کتب مانده تاریخ کن -	۳۱۷
۶۲	احکامات مردم شماری معتمده مردم شماری	۲۷۹	۴۳	کافرن لین -	۳۲۲
۶۳	بیمارستانهای علاء سرکار عالی معتمده جات	۳۸۳	۴۴	مختلف واقعات -	۳۳۱
۶۴	تقطعات -	۲۹۱	۴۵	خلاصه حکام جراید غیر معمولی -	۳۲۵
۶۵	تخته سفر از خطابات از پیشگاه حضرت	۲۹۲	۴۶	خلاصه جراید غیر معمولی -	۳۲۶
	افس اعظمی -		۴۷	پایگاه -	۳۵۶
۶۶	رزیدنتی موافقه بهست محلات رزیدنتی	۲۹۵	۴۸	حالات چهار اجده برین السلطنة بهادر	۴۰۳
	جبار آباد -		۴۹	حالات نواب میر یوسف علی خان	۴۰۶
۶۷	تشریف آوری مشایر لاروب و هند	۲۹۷		سلا جنگ بهادر -	
۶۸	موقت الشیخ پرچ	۳۰۱	۸۰	تغییرات دآپاشی و آرایش بلده -	۴۰۸
۶۹	نهرست کتب سالجات و اخبارات	۳۰۷	۸۱	مشهور لگوئی موت -	۴۱۹
	ممنوعه بعد از عزت داخل شده ملک		۸۲	احکام خاص	۴۳۹
	برکار علوی -		۸۳	قامر شکست و فاد	۴۵۰
۷۰	تخته کتب شایسته شده بماد فن ملک پانچ	۳۱۵	۸۴	ضمیمه کتاب پدا	۱۰
			۸۵	شجره خاندان پایگاه	۱۰

عرض حال ۶۱۹۹

پرمیشور کی یہ مجھ ناچیز پر بڑی منت اور بڑا احسان ہے کہ ایسی حالت میں جب کہ دس سال کی عمر میں ہی میرے سر سے والدین کا سایہ اُٹھ گیا تھا اور کوئی بزرگ خاندان ایسا نہیں تھا کہ جو میری تعلیم و تربیت کی نگرانی کا بار اپنے ذمہ لیتا۔ مجھے آوارہ نہیں ہونے دیا اور جب ضرورت مرہٹی۔ اُردو اور فارسی کی تعلیم سے بہرہ ور فرمایا۔ اور سن شعور کو پہنچنے کے بعد دنیا کے دوسرے فضول اور تباہ کن مشاغل و فریج میں پھنسانے کے بجائے تالیف و تصنیف کا مشغلہ مجھے اپنی عنایت بے غایت سے مرحمت فرمایا اور اس مشغلہ میں مجھے کسی خاص مدت تک نہیں بلکہ اب تک جب کہ میں اپنی عمر کے ۶۳-۶۵ مرحلے طے کر چکا ہوں نہمک رکھا۔ اس مشغلہ کے انہماک کے دوران میں میرے قلم سے مختلف علوم و فنون کی کتابیں جن کی مجموعی تعداد (۱۴) ہے شائع کرا کے اس ناچیز کو اپنے اقران اور امثال میں سر بلندی بخشی ان ہی کتابوں کے منجملہ لبنان آصفیہ بھی ہے جس کے پانچ حصہ اس سے قبل شائع ہو کر مطبع خلافت ہو چکے ہیں۔ قدر دانوں کے ماتحتوں اُن حصوں کی قدر دانی کرا کے خدائے قدیر نے میرے دل میں اس کا سلسلہ جاری رکھنے کی ہمت

حصه ششم

باب اول

تخته نزول بهاراں اوسط ملک سرکار عالی وحدود حیدرآباد سن ۱۳۳۴ تا سن ۱۳۳۹
(سلسله کیلیے ملاحظہ ہو بستان آصفیه حصہ پنجم صفحہ ۲)

فصل اول

ردیف	سنه فضلی	اوسط بزرگ ملک سرکار عالی				سنه	اوسط بزرگ ملک سرکار عالی				فصل	اوسط بزرگ ملک سرکار عالی			
		۱	۲	۳	۴		۱	۲	۳	۴		۱	۲	۳	۴
۱	۱۳۳۴	۲۹	۲۹	۲۵	۶۸	۴	۳۲	۵۵	۳۲	۳۲	۶۳	۲۲	۲۸	۲۲	۴۶
۲	۱۳۳۵	۲۵	۴	۳۰	۸۱	۵	۳۶	۸۴	۳۶	۲۳	۳۶	۲۲	۲۸	۲۲	۴۶
۳	۱۳۳۶	۳۳	۳	۲۹	۳۰	۶	۲۴	۲۸	۲۴	۲۲	۲۴	۲۲	۲۸	۲۲	۴۶

حالات حضرت قدس سرہ کو فی ایام عثمان علیہ السلام

سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان کی صفیہ ششم

۱۵۔ از یقعدہ ۱۱۱۱ ہجری روز جمعہ شب کے ساتھ نوبت حیدر آباد سے بذریعہ اسپیشل ٹرین حضرت اقدس واعلیٰ کی سواری مع محلات مبارک واسٹاف وغیرہ نہضت افزہ گلبرگہ ہوئی۔ ٹرین روانہ ہوتے ہی ۲۱ توپوں کی سلامی سر کیلگی حیدر آباد سے گلبرگہ تک راستوں کے دونوں جانب پولیس کا انتظام تھا۔ حضرت خواجہ بندہ نواز قدس سرہ کا عرس تھا۔ بروز صندل حضرت اقدس نے صندل کی کشتی اپنے فرق اقدس پر لیکر مشہزادگان بلند اقبال و شہزادیاں فرخندہ خال گورنمنٹ ہوس سے پیادہ پا درگاہ شریف تک جبکا فاصلہ تقریباً تین میل ہے تشریف لیا کہ درگاہ مبارک پر صندل پیش کیا۔ اور ۲۲ از یقعدہ ۱۱۱۱ ہجری روز جمعہ صبح نوبت گلبرگہ سے مراجعت فرمائے بلکہ ہوئے۔

۲۱۔ رزی جمعہ ۱۱۱۱ ہجری روز جمعہ شب کے نوبت اطراف قدرت مع محلات شاہی وغیرہ چھوٹی ٹائن سے جانب اوزنگ آباد رونق افزہ ہوئے۔ اور ۳۰ رزی جمعہ ۱۱۱۱ ہجری روز یکشنبہ کو بوقت مغرب مراجعت فرمائے بلکہ ہوئے۔

۲۱۔ یکم شوال ۱۱۱۱ ہجری حضرت اقدس واعلیٰ کی سواری مبارک بغرض ادائی نماز عید الفطر ہوس نوبت عید گاہ رونق افزہ ہوئی اور گیارہ بجے مراجعت فرمائے کنگ کوٹھی مبارک ہوئی

۱۶۔ از یقعدہ ۱۱۱۱ ہجری روز دوشنبہ دن کے ایک بجے حضرت اقدس واعلیٰ شہزادگان بلند اقبال و محلات مبارک واسٹاف بذریعہ اسپیشل ٹرین عرس گلبرگہ شریف

تشریف فرما ہوئے۔ نواب کرنل سرائف الملک و نواب اظہر خلیفہ وغیرہ ہمراہ رکاب تھے۔ ۱۹ نومبر ۱۹۲۲ء روز پنجشنبہ کو صبح بذریعہ اسپیشل ٹرین سواری مبارک نہضت افریڈہ ہوی۔

— اعلیٰ حضرت قدر قدرت کی سواری مبارک مع محلات مبارک و شہزادگان بلند اقبال بغرض معاینہ نظام پیالیں (نظام محل) دہلی بذریعہ اسپیشل ٹرین تبلیغ، ۱۷ جولائی ۱۹۲۲ء مطابق یکم نومبر ۱۹۲۲ء بجکر ۵ م منٹ پروانہ ہوی اور ۴ نومبر ۱۹۲۲ء بجکر ۱۱ بجے فائز دہلی ہوئے۔ یہ سفر پرائیوٹ تھا۔ حسب قاعدہ توپیں سر مٹیں۔ اعلیٰ حضرت دہلی میں رونق بخش ہوئی۔ قبل ہی دایسر اے بہادر گورنر جنرل انڈیا مع لیڈی ارون و اسٹاف دہلی میں ۲۸ اکتوبر ۱۹۲۲ء کو داخل ہو چکے تھے۔ اور نیز صاحب رزیدنٹ بہادر قبل از روانگی حضرت اقدس اعلیٰ ۲۹ اکتوبر ۱۹۲۲ء حیدرآباد سے دہلی روانہ ہو چکے تھے۔ دایسر اے بہادر ایوان شاہی میں مدعو کیے گئے تھے۔ اور منجانب دایسر اے بہادر حضرت اقدس اعلیٰ کے اعزاز میں ۲۸ نومبر ۱۹۲۲ء ڈنر ہوا۔ من بعد دایسر اے بہادر ذریعہ ریل اسپیشل ٹرین ۱۲ نومبر ۱۹۲۲ء بغرض دورہ بہار روانہ ہوئے۔ سر بارٹن صاحب رزیدنٹ بہادر حیدرآباد و کرنل ٹیچر صاحب بھی ۱۶ نومبر ۱۹۲۲ء کی صبح کو دہلی سے بلدہ حیدرآباد واپس آئے۔

اعلیٰ حضرت مدوح بغرض ادائی نماز جامع مسجد دہلی تشریف لینگے تھے۔ مسلمانان دہلی نے آپ کے اس تشریف آوری پر جوش عقیدت سے اظہار مسرت کیا۔ صاحبزادگان بلند اقبال اسٹیٹ بیکانیر کو بغرض شکار تشریف لینگے تھے جہاں مہاراجہ صاحب بیکانیر کے جانب سے پُر زور استقبال ہوا۔ اور ۱۹ نومبر ۱۹۲۲ء صبح کو دہلی واپس ہوئے۔ اسی روز یعنی ۱۹ نومبر ۱۹۲۲ء بجکر ۵ م منٹ شب حضرت اقدس و اعلیٰ مع محلات مبارک و شہزادگان و ہمراہیان مراجعت فرمے حیدرآباد ہوئے۔ اثنارہ میں منجانب راجہ صاحب دتیا و بیگم صاحبہ بہوپال و نواب صاحب رامپور حضرت اقدس اعلیٰ کا

استقبال اور دعوت ہوئی۔

بروز جمعہ ۲۳ رزومیر ۱۳۹۲ ع ۱۱ جمادی الثانی ۱۳۳۲ھ ایک بچے سواری مبارک سے مہلات
دہراہیان سے انجیر بلدہ کنگ کوٹھی مبارک میں نہضت افروز ہوئی۔ حسب قاعدہ توپوں کی
سلامی ہوئی۔ بغرض اداۃ نماز جمعہ مکہ مسجد رونق افروز ہوئے۔ ان بچے شب کو سواری مبارک
جہاراجہ سرکشن پر شاہ بہادر سین السلطنت و صدر عظم بہادری کی دیوڑھی میں رونق افروز
ہوئی حسب قاعدہ نذر پیش کیے گئے دوسرے روز تیاری ۱۱ جمادی الثانی ۱۳۳۲ھ اور سیکر
بلخ عامہ میں مجلس صفائی نے منجانب رعایا سرکار عالی بارگاہ خسروی میں اڈیس پیش کیا۔
اس موقع پر امراء جاگیرداران و عہدہ داران سول و فوج باقاعدہ و نظم جمعیت دساہوان
میر مہلکان دکلا، اور دیگر معززین بلدہ مدعو کیے گئے تھے۔ ٹھیک ۱۱ بجے سواری مبارک
حضرت اقدس اعلیٰ شہزادگان بلند اقبال رونق افروز اڈیس ہال ہو کر تخت پر
بلوہ افروز ہوئے۔ فوج باقاعدہ نے لال ٹیکری پر ۲۱ ضرب توپ کی سلامی ادا کی۔
اور ۲۱ تارامندل چھوڑے گئے۔ حاضرین اداہ بجالانے کے بعد امراء و اراکین
مجلس صفائی اور دیگر منتخب نمایندگان یکے بعد دیگر پیش ہوئے۔ بجانب راست
طبقہ امراء اور بجانب چپ اراکین مجلس صفائی و دیگر منتخب نمایندگان موجود تھے۔
اور راجہ دہن راج گیر صاحب ساہو نے اڈیس سنانے کی سعادت حاصل کی۔ بعد ازاں
اڈیس کو فقری کاسکٹ میں رکھ کر نواب سر نظامت جنگ بہادر صدر المہام سیات
نے حضرت اقدس و اعلیٰ کی پیچھاہ میں گزرانا حضرت اقدس و اعلیٰ نے اڈیس کا جواب
ارشاد فرمایا۔ اسکے بعد اس گردپ کا فوٹو لیا گیا۔ سواری حضرت اقدس و اعلیٰ جانب
کنگ کوٹھی روانہ ہوئے۔ موقع پر رعایا اور مختلف دفاتر سرکار عالی و جاگیرداران ساہوکار
اور معززین بلدہ کی جانب سے آئین نامہ پہلی سے کنگ کوٹھی مبارک تک اور افضل گنج و
واندرون شہر حیدر کمانین بنائی گئی تھیں۔ اور بجلی کے گولوں وغیرہ کی روشنی اس قدر کی گئی تھی

کہ جلد سرکاری دفاتر و ہائی کورٹ و عثمانیہ جنرل ہسپتال و نظامت ٹپہ و صدر ٹپہ خانہ وغیرہ پر روشنی سے بقیہ نور بنے ہوئے تھے۔ ساہوان و دیگر معرزیں نے اپنے اپنے مکانات و دوکانات و مسابد پر روشنی کا انتظام کیا تھا۔ صفائی بلدہ سے چہ ہزار کی منظوری ہوئی تھی۔ عہدہ داران و عمال دفاتر سرکاری و جاگیرداران امراء و ساہوان نے چندہ جمع کیا تھا۔ تقریباً دو لاکھ روپیہ کے اخراجات ہوئے۔ ۲۰۱۹ دی ۱۳۳۱ھ ۲ یوم تک شہر و ز زندہ دل شوقین فرج تماشہ میں حضرات اور عوام کی خوب چہل پہل رہی۔ جلد دفاتر و مدارس سرکاری کو تعطیل رہی اور فرمان مبارک بھی شرف صدر لایا۔ کہ اس یوم مسود کی یادگار میں دفاتر دارالسلطنت میں عام تعطیل دی جائے۔ ملاحظہ ہو جسے سورہ ۲۸ ص ۳۳۸ لطف جلد (۶۰)۔

۲۱ رجب ۱۳۳۱ھ روز شنبہ شام کے سواچہ نبی حضرت اقدس اعلیٰ بذریعہ اسپیشل ٹرین بلہار شاہ لائن کے رسم افتتاح ادا فرمایا کہ غرض سے آصف آباد روڈ کو تشریف لینگے۔ جہاں ۱۶ دسمبر ۱۳۳۱ھ ۳ رجب ۱۳۳۱ھ کو روڈ مذکور پر داخل ہو کر رسم ادا کرنے کے بعد جانب کلکتہ روانگی علی میں آئی۔ ۱۸ دسمبر ۱۳۳۱ھ کو صبح کے ساڑھے گیارہ بجے حضرت اقدس اعلیٰ کا ہاؤس آئیشن پر ورود ہوا۔ آئیشن مذکور خوب آراستہ کیا گیا تھا۔ سواری مبارک پہنچتے ہی ۲۱ توپوں کی سلامی سر کی گئی۔ حضرت اقدس اعلیٰ کو سواری مبارک ہارسین روڈ کی موڑ سے دوسرے راستہ سے روانہ ہوئی۔ حضرت اقدس اعلیٰ نے بلنگاچہ ویلا میں ہمارا چہ سپنی کے ٹیگور کیا تھا قیام فرمایا سفر مذکور میں وائسرایے گورنر جنرل سے ملاقات ہوئی اور مناجاب گورنمنٹ گارڈن پارٹی و لٹج ہوا۔ جس میں بہت سے روسا وغیرہ شریک تھے۔ وہاں کے دیگر مشہور مقامات کا معائنہ فرمایا گیا اور تیارخ، ۲ رجب ۱۳۳۱ھ روز دوشنبہ صبح کو مراجعت فرمائے بلدہ ہوئے۔

۲۱ ارضبان ۱۳۳۱ھ روز شنبہ شب کے ایک بجے حضرت اقدس اعلیٰ شہزادگان بلدہ قبالی

و محلات مبارک براہ طری سندس تشریف لگئے۔ اور وہاں بنگلہ راجہ و سپرٹی میں قیام فرمایا۔ گور صاحب ملاقات ہوئی۔ حسب قاعدہ ڈنر وغیرہ ہوا اور پبلک کے جانب سے ادیس پیش کیا گیا۔

۱۳۔ یکم شوال ۱۳۸۷ روز چہار شنبہ شکیک (۱۰ بجے) حضرت قدرت بخشہ ہزارگان بلند اقبال ہاٹان غیر موعظہ ادائی نماز عید الفطر عید گاہ تشریف فرما ہوئے اور حسب رت بعد ادائی نماز مذکور و پس تشریف لگئے۔

۱۴۔ ۱۳ شوال ۱۳۸۷ حضرت قدرت بخشہ ہزارگان بلند اقبال ہاٹان غیر موعظہ ادائی سے جانب میور تشریف فرما ہوئے۔ گدوال سے گذر کر بتانچ ۱۹ شوال ۱۳۸۷ صبح کے ۹ بجے منسلک

کو بنگلہ پہنچے۔ دیوان صاحب میوہ عمدہ داران سرکاری وغیرہ استقبال کیلئے اسٹیشن پر موجود تھے اور حسب قاعدہ اسٹیشن کے پوچخانہ سے سلامی کی توہیں سر نہیں۔ وہاں کے قہر شاہی کو ملاحظہ فرماتے کے بعد

اپنیل ٹرین ہی میں قیام رہا۔ ۲۱ شوال ایسہ کو شب میں جانب میور روانہ ہوئے۔ اور مہاراجہ سرحد عظیم بہادری سمراہ کاٹھے۔ شاہی اپنیل ساڑھے آٹھ بجے میور پہنچی۔ مہاراجہ میور نے حضور اقدس اعلیٰ کا استقبال فرمایا

اور اسکے بعد حضرت اقدس اعلیٰ سے مشہور سربراوردہ لوگوں کا تعارف کرایا گیا بعد مہاراجہ میور اور حضرت اقدس اعلیٰ بہ سواری چوڑا جلوس کیا تھ روانہ ہوئے۔ اور وہاں ایس توپوں کی سلامی سر ہوئی۔ اور یہاں تک

پھر حسب قاعدہ ملاقات بازوید وغیرہ ہوئی۔ ڈنر ترتیب دیا گیا اور مشہور مقامات کا معاہدہ فرمایا گیا اور اسی اثنا سفر میں شہزادگان والاتبار ایک روز کیلئے نیلگری کے پہاڑوں کا

معاہدہ کر نیکی غرض سے تشریف لگئے۔ ۲۶ شوال ایسہ روز ایک شنبہ رات کے بارہ بجے ذات ہمایوں عازم بنگلہ ہوئی۔ اور دوسرے روز صبح ساڑھے آٹھ بجے فائز بنگلہ پہنچے

اور حسب سابق حضرت اقدس اعلیٰ سے سائیڈنگ شاہی سیلون میں مقیم ہے۔ اور اُنکی دوز شب میں آٹھ بجے حضور اقدس کی جانب سے قہر بنگلہ میں ایک ڈنر ترتیب دیا گیا جس میں

دیوان میور اور ریاست میور کے تمام اعلیٰ ائمہ دانان اور مشہور سربراوردہ اصحاب کو مدعو کیا گیا تھا۔ اور ۳۰ شوال ۱۳۸۷ روز پنجشنبہ حضرت اقدس اعلیٰ وہاں سے مراجعت

فرماتے بلکہ ہوئے۔ اٹار راہ میں مہارانی صاحبہ گدوال اسٹیشن نے بمقام گدوال دعوت کی۔

۵۔ ارذیقہ ۱۳۱۳ھ روز جمعہ شب کے (۱۱) بجے حضرت اقدس اعلیٰ سہمات شاہی بغرض شرکت عرس حضرت بندہ نواز رحمہ بذریعہ اسپیشل ٹرین گلبرگ روانہ ہوئے۔ بعد انفرانج زیارت وغیرہ تیاریج ۱۹ ارذیقہ ۱۳۱۳ھ شاہی اسپیشل ٹرین گلبرگ سے فائز ٹرین نامپلی ہوئی۔

۶۔ ۱۹۲۹ء یشگاہ اقدس سے فرمان شرف صدور لایا کہ نواب صلابت جاہ بہادر کو ماہ جولائی سے (الہ ہزام) کھلدار الونس تاحکم ثانی ماہ ماہ ایصال ہوا کرے۔ یکم شوال ۱۳۱۳ھ بروز دوشنبہ صبح ساٹھے دس بجے اعلیٰ حضرت قدس سرہ دوکان عید ادا کرنیکی غرض سے سہ شہزادگان بلند اقبال وارکان اسٹاف وغیرہ عید گاہ حیدر تشریف فرما ہوئے تھے۔

۷۔ ارذیقہ ۱۳۱۳ھ دوپہر کو ۱۲ بجے کے قریب اعلیٰ حضرت خسرو دکن کی سواری مبارک موہ خدمت ششم بذریعہ اسپیشل ٹرین حضرت بندہ نواز گید دراز رحمہ کے عرس میں شرکت فرمائیکے لئے جانب گلبرگ روانہ ہوئی۔ ٹرین کی روانگی کیوقت حسب معمول توپوں کی سلامی سہ ہوئی۔ ۱۸ ارذیقہ ۱۳۱۳ھ یوم پنجشنبہ سواری حضور پر نور گلبرگ سے مراجعت فرمائے بلکہ ہوئی۔

۸۔ ۱۷ ربیع الثانی ۱۳۱۳ھ کو حضرت اقدس اعلیٰ سہ صاحبزادگان و صاحبزادیان محلات مبارک وقار آباد تشریف لیکے۔ بیدریلو سے لائن کا افتتاح فرمائیکے بعد ابھر ۱۵ منٹ پر مراجعت عمل میں آئی

۹۔ یکم شوال ۱۳۱۳ھ بروز جمعہ عید گاہ میں دوکانہ عید ادا کر دینے کے لئے اعلیٰ حضرت خسرو دکن کی سواری مبارک بھی نہضت افروز ہوئی تھی۔

۱۰۔ ارذیقہ ۱۳۱۳ھ بروز شنبہ بوقت ۱۲ بجے حضرت اقدس اعلیٰ کی سواری مبارک دزیہ اسپیشل ٹرین بغرض شرکت زیارت حضرت خواجہ بندہ نواز بکانبہ

نہفت افروز ہوئی۔ بعد انفرغ زیارت ۱۹ رذیقہ السیہ گبرگہ سے فایز بلدہ ہوئے۔

کوائف شہزادگان بلند اقبال

۲۱ شوال ۱۳۳۲ء روز جمعہ شب کے گیارہ بجے شہزادہ ولی عہد بہادر بذریعہ اپیشیل ٹرین نرسیم پیٹہ بغرض شکار تشریف لگئے۔ اسٹیشن پر حضرت اقدس اعلیٰ بی رونق افروز تھے۔ شہزادگان بلند اقبال یہاں نواب کمرل انسر الملک۔ کمرل عثمان یار اللہ بہادر۔ مسٹر پرنسڈرگھاسٹ۔ مسٹر بیج۔ گاف نواب ناصر نواز الدولہ بہادر نواب ظہر جنگ ۲۸ شوال ۱۳۳۲ء صبح ۷ بجے ذریعہ اپیشیل ٹرین بعد شکار واپس بلدہ تشریف لائے۔

۲۲ محرم ۱۳۳۲ء روز جمعہ شہزادہ ولی عہد بہادر بذریعہ موٹر بید تشریف لگئے۔ وہاں کے مدارس و دفاتر کا معائنہ فرمایا۔ اور ۲ صفر ۱۳۳۲ء روز جمعہ مراجعت فرمائے بلدہ ہوئے۔

۴ شوال ۱۳۳۲ء روز شنبہ کو صاحبزادہ صاحب بلند اقبال ولیعہد بہادر و شہزادہ معظم جاہ بہادر مع اسٹاف بغرض شکار بذریعہ اپیشیل ٹرین ریاست دتیا تشریف فرما ہوئے۔ وہاں راجہ صاحب نے شاندار استقبال کیا۔ راجہ صاحب کے محمدان سہے۔ اور وہاں کے مشہور مقامات کی سیر فرمائی اور شکار کھیلنے کے بعد ۱۱ شوال ۱۳۳۲ء روز شنبہ شب کے ۸ بجے مراجعت فرمائے بلدہ ہوئے۔

۲۲ دھچھہ ۱۳۳۲ء کو شہزادگان بلند اقبال بذریعہ اپیشیل ٹرین ساڑھے نو بجے جانب وزنگل تشریف فرما ہوئے۔ تمام عہدہ داران استقبال کے لئے اسٹیشن وزنگل پر حاضر تھے وہاں کے دفاتر اور مشہور مقامات کا معائنہ فرمایا۔ اور ۲ ذی الحجہ ۱۳۳۲ء

۱۰۔ لکھنؤ کے شہزادہ ولی عہد بہادر و شہزادہ نواب معظم جاہ بہادر و رگنل سے مودارگان
اسٹاف فائیز بلدیہ ہوئے۔

۱۱۔ ۱۶ محرم ۱۳۴۸ھ روز دوشنبہ کو شہزادہ ولی عہد بہادر بغرض معاینہ دفاتر اورنگ آباد
تشریف لگئے۔ اور تیلخ ۲۰ محرم ۱۳۴۸ھ روز جمعہ واپس تشریف فرما ہوئے۔

۱۲۔ ۲ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ روز شنبہ شہزادگان بلند اقبال دو پہر کو بغرض معاینہ دفاتر
گلبرگہ تشریف تشریف لگئے اور تیلخ ۱۱ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ روز شنبہ گلبرگہ سے مراجعت فرمائے
بلدیہ ہوئے۔

۱۳۔ اوائل ماہ رمضان ۱۳۴۸ھ سمسٹر پرنڈر گھاسٹ نواب صلابت جاہ بہادر اور نواب
صالت جاہ بہادر کے اتالیق مقرر ہوئے۔

۱۴۔ باتباع فرمان خسروی مزنیہ ۱۹ ربیع الثانی ۱۳۴۸ھ حضرت شہزادہ نواب معظم جاہ بہادر
و شہزادہ نواب معظم جاہ بہادر کو کرنلی کارنیک عطا کیا گیا۔

۱۵۔ ۱۸ ذیقعدہ ۱۳۴۸ھ یوم یکشنبہ ۲ بجے شہزادگان معظم جاہ و معظم جاہ بہادر بذریعہ
اسپیش ٹرین ہندوستان کے سفر پر تشریف لگئے ۱۲ محرم ۱۳۴۹ھ یوم شنبہ کو بعد از نزع حیات
مراجعت فرمائے بلدیہ ہوئے۔

۱۶۔ ۱۲ ذیقعدہ ۱۳۴۸ھ شب کو مرشد راہ نواب صلابت جاہ بہادر براہ بھارتہ کو نور
نیلگری تشریف فرما ہوئے۔ اور اوایل ماہ محرم ۱۳۴۹ھ کو واپس تشریف لائے۔

۱۷۔ ۲۵ شوال ۱۳۴۹ھ لیجیٹ اعظم جاہ بہادر اور صاحبزادہ معظم جاہ بہادر سیاحت
پور سے مقامات مقدسہ کی زیارت سے مشرف ہوئی غرض سے شام کے چھ بجے بذریعہ

اسپیش ٹرین بلدیہ سے جانب بمبئی تشریف فرما ہوئے۔ اخراجات سفر کیلئے ایک لاکھ
کھار کی منظوری بذریعہ جریدہ غیر معمولی جلد (۶۲) نمبر (۲۱) مورخہ ۸ مارچ ۱۳۴۹ھ

مطابق ۲۲ شوال ۱۳۴۹ھ صادر ہوئی آپ کو رخصت کرنے کیلئے معزز عہدہ داران علاقہ مظفر

دارالکین مجلس صفائی بلدہ و امراءے بلدہ و المحضرت خسرو دکن بھی پیشین پر رونق افروز ہوئے تھے آپ کے اتالیق میں مسٹر اے یل۔ مینی۔ نواب ناصر فزانہ لدولہ بہادر اور برگیدہ نواب عثمان یارالدولہ بہادر ۲۱ مارچ ۱۹۲۱ء کو ۴ روز بعد ۲۹ مارچ کو روزِ سنبہ دیکھ کر وزیرِ عیسیٰ (ڈسٹرکٹ) پورہ "بھی سے یورپ روانہ ہوئے۔

۹ مارچ ۱۹۲۱ء روزِ پنجشنبہ کو صاحبزادہ نواب صلابت جاہ بہادر سے اپنے اتالیق مسٹر ہیوگاف مولوی علی اکبر صاحب بی۔ اے صدرِ متسم تعلیمات مستقر بلدہ کے پانچ بجے بغزم سفر و سیاحت یورپ بذریعہ اکسپریس ٹرین راہی ہوئے اور ۱۱ مارچ کو ۱۲ روز کی شب کو جہاز میوڈونیا میں سوار ہو کر ماوسیگلز روانہ ہوئے۔

۶ مئی ۱۹۲۱ء یومِ چہار شنبہ کو نواب بصالت جاہ بہادر بصیت مسٹر پنڈ زگھاسٹ اور مسٹر لیس۔ ایم۔ ہادی شام کو بغزم سفر انگلستان بھی تشریف لگے۔ اور وہاں سے بذریعہ جہاز۔ یس۔ لیس۔ چترال انگلستان روانہ ہوئے۔

یکمشت عظیمیہ اجرانی ہمارا از پیشی حضرت س و اعلیٰ

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو باب ۱۱ صفحہ ۲۵۲ و ۲۵۳)

ہمارے المحضرت پیر و مرشد حضور پر نور بندگانی سلطان العلوم محی الملتہ والدین بادشاہ دکن نواب میر عثمان یلخان بہادر خلد اللہ ملکہ و سلطنت نے اپنی مشہور فیاضی و دیادلی کو کام فرما کر اپنی مند نشینی سے ۱۹۲۱ء تک جعفر راہو ارات و وظائف اور یکمشت عطیات وغیرہ بلا لحاظ قوم و مذہب خزانہ عامہ سرکار علی سے عطا فرمائے۔ ان کا ذکر کتاب ہذا کے حصہ سوم۔ چہارم۔ و پنجم میں بہ تفصیل کیا جا چکا ہے اور اب ۱۹۲۱ء سے آخر ۱۹۲۱ء تک جعفر راہو ارات و وظائف وغیرہ جن لوگوں کے نام جاری کئے گئے اور یکمشت عطیات عطا ہو وہ حسب ذیل ہیں

یکمشت عطیات

— ادیل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۵ھ مولوی ابوالعلی خان مرحوم سابق منصف پرگی کی بیوہ کے نام (الطابع) روپیہ کا انعام رعایتی منظور فرمایا گیا۔

— آخر آبان ۱۲۳۵ھ آرمی سٹراٹک لائبریری کے انڈین بکشن کیلئے ایک ہزار پونڈ کا بیش بہا عطیہ مرحمت فرمایا گیا۔

— بہ اتباع فرمان خسروی یکم صفر ۱۲۳۵ھ میجر محمد عظمت اللہ صاحب سہدار بہادر کمانڈر سکندھ لائسنس کو ۴ فروری ۱۹۱۵ء سے یکم جون ۱۹۱۵ء تک (البر) روپیہ کلدار امانت کے حساب بقایا جو تقریباً (۱۰۰۰۰) ہوتا ہے ایصال کر دیا اور ان کی ماہوار یکم آبان ۱۳۲۰ھ سے (البر) قرار دے جانیکا حکم ہوا۔

— ادیل ماہ شعبان ۱۲۳۵ھ وائسرائے کیبری ریف فنڈ (چندہ امداد جنائیاں) میں جس کیلئے سال گذشتہ فروری کے جہینہ میں اپیل ہوئی تھی۔ پچاس ہزار روپیہ بطور چندہ مرحمت ہوا۔

— وسط ماہ شعبان ۱۲۳۵ھ کہ مسلم قبرستان واقع لندن کے فنڈ میں جس کا انتظام انیسریل مسٹر امیر علی پریوی کوئٹہ کے زیر نگرانی ہے۔ (البر) پونڈ عطا کئے جانے کا حکم ہوا۔

— ادیل ماہ ذیقعدہ ۱۲۳۵ھ برائے تحریک۔ ہر ہائٹس جہاز جہاز عام نگر صاحب حسب فرمان خسروی پبلک اسکول ڈیڑہ ڈون کو (۱۰۰۰) پندرہ لاکھ روپیہ کلدار بطور امداد دینکی منظوری شرف صدور پائی۔

— ادیل ماہ محرم ۱۳۲۶ھ حضرت اقدس نے بطوفات شاہانہ و شواہدات قلکتہ کو ایک لاکھ روپیہ کلدار عطا فرمایا۔

— اوائل ماہ محرم ۱۲۶۶ھ میں انڈین میورنگ کانفرس لاہور کو (مہزار) دس ہزار روپیہ کلدار عطا فرمایا گیا۔

— وسط ماہ ربیع الاول ۱۲۶۶ھ میں گجرات و کاٹھیاواڑ کے طغیانی زوروں کے امداد کیلئے (۵۰۰) روپیہ کلدار کا چندہ عطا کر نیکا حکم صادر ہوا۔

— در ماہ ربیع الاول ۱۲۶۶ھ میں نجدیوں کے ہاتھوں سے مدینہ میں جو کتبے اور گنبد توڑ دیے گئے ہیں ان کی دوبارہ تعمیر کے لئے (۱۰ لاکھ) روپیہ کی منظوری صادر فرمائی گئی۔

— آخر ماہ ربیع الاول ۱۲۶۶ھ میں فلسطین کے زلزلہ کے مصیبت زدوں کی امداد کیلئے (۱۰۰۰) ایک ہزار پونڈ عطا ہوا۔

— وسط ماہ ربیع الثانی ۱۲۶۶ھ میں بلوچستان کے لنگر خانہ کیلئے سالانہ (۱۰۰۰) ایک ہزار روپیہ کی منظوری صادر فرمائی گئی۔

— ۸ شعبان ۱۲۶۶ھ میں لندن میں ایک عظیم الشان مسجد کی تعمیر کیلئے جس کا نام (نظام ماسکو) ہوگا حسب فرمان خسروی ریاست کے جانب سے پانچ لاکھ روپیہ کا گراں قدر عطیہ آئرلینڈ لاڈ چارلس ہارک ایس میں بیڈلے کو عطا ہوا۔

— اوائل ماہ ذیقعدہ ۱۲۶۶ھ میں اعلیٰ حضرت نے دہلی میں جذامیوں کے واسطے ایک شفاخانہ کی عمارت تعمیر کرنے کیلئے (۵۰۰) ہفتیس ہزار روپیہ دینے کی منظوری مرحمت فرمائی۔

— اوائل ذیقعدہ ۱۲۶۶ھ میں مدینہ میں سے آٹھ اصحاب ہندوستان آئے ہوئے تھے ان کوئی کس پندرہ پندرہ روپیہ کلدار وظیفہ دیگر باخراجات سرکاری جہد تک پہنچا دینے کا حکم صادر فرمایا گیا ان اصحاب کے اسماء حسب ذیل ہیں۔

۱۔ محمد امین شیخ مدنی ۲۔ دبی حقوق ۳۔ سید صالح ۴۔ شیخ ابراہیم ۵۔ حیدر علی ۶۔ شیخ عمر مدنی ۷۔ شیخ عبدالقادر اعجاز مدنی ۸۔ سید صالح شونہ مدنی۔

— وسط ماہ ذیحجہ ۱۲۶۶ھ میں اعلیٰ حضرت قدر قد نے ان باشندوں کی امداد کے لئے پانچ ہزار روپیہ

عطا فرمائے ہیں جن کے مکانات ضلع آصف آباد میں آتش زدگی سے تباہ ہو گئے تھے
 ———— اوایل ربیع الاول ۱۳۳۱ھ شفا خانہ علاج امراض گلوبلی دگوش واقع لندن (ہمارے)
 پانسو پونڈ۔ پرنس ایلمر تھے ہوٹل لندن (الہ) یکہزار پونڈ۔ دو خانہ بیت المقدس کو
 (سار) تین سو پونڈ۔ حمایت سیونگ یا تھ واقع فتح میدان حیدر آباد کی تکمیل کے لیے
 آٹھ ہزار نو سو روپیہ عطا ہوئے۔

———— اوایل ماہ ربیع الثانی ۱۳۳۱ھ اردو کشتی کتب خانہ کی مقیم اہالی کے مد نظر یکمشت
 پانچ ہزار روپیہ کی امداد منظور ہوئی۔

———— اوایل ماہ ربیع الثانی ۱۳۳۱ھ جامع مسجد دہلی کیلئے ایک لاکھ روپیہ عطا فرما کر
 ———— وسط ماہ جمادی الاول ۱۳۳۱ھ یتیم خانہ انصار الصنفہ گلبرگہ شریف لیلے (ہمارے)
 کی منظوری بغرض خریدی مکان صادر ہوئی۔

———— وسط ماہ نومبر ۱۳۳۱ھ بزمان قیام دہلی سواری مبارک وہاں کے کشر کو توال کو (ہمارے)
 کاجک دہلی کے بیوہ منت کیلئے عطا فرمایا گیا۔

———— اوائل ماہ جمادی الثانی ۱۳۳۱ھ اشار سفر دہلی حضرت اقدس اعلیٰ نے حضرت خواجہ قطب الدین
 اور حضرت نظام الدین صاحب کی درگاہوں کے مجاہدین میں تقسیم کرنے کیلئے (ہمارے) روپیہ
 روانہ فرمایا گیا۔

———— اوایل ماہ حجب ۱۳۳۱ھ پیکار خسروی سے آرٹ اینڈ کرافٹس اگزمین کے کمیٹی کو
 پانسو روپیہ کھلدار بطور چنہ عطا کر نیکام حاصل ہوا۔

———— اوائل ماہ جنوری ۱۳۳۱ھ سفر شاہانہ کلکتہ کے دوران میں حضور اقدس اعلیٰ نے
 ایک لاکھ کا عطیہ اپنی تشریف آوری بنگال کی یادگار میں کارہائے خیراتی اور رفاه عام کے
 کاموں میں صرف کرنے کیلئے گورنر صاحب بنگال کو دیا۔

———— آخر ماہ شعبان ۱۳۳۱ھ آخر ماہ جنوری ۱۳۳۱ھ لیڈی بارٹن کا شہری میل جول بازم

لگایا گیا تھا۔ اسکی سرپرستی اعلیٰ حضرت قدر قدرت نے منظور فرماتے ہوئے (صہار) روپیہ عطا فرمایا۔

— اوائل ماہ فروری ۱۹۲۹ء میں مدارس میں شاہی درود کی تقریب کی یادگار قائم

رکھنے کیلئے اعلیٰ حضرت قدر قدرت نے بکمال مہارم خزانہ (صہار) روپیہ کی گراں قدر

رقم بطور عطیہ ہزار کسٹنی گوانڈ مدرس کو اس غرض سے عطا کی کہ اسکو بلا لحاظ مذہب ملت

مستحق خیرات و قابل امداد لوگوں میں تقسیم کیا جائے۔

— بہ ماہ فروری ۱۹۲۹ء اعلیٰ حضرت قدر قدرت نے اسکول آف ٹرائیکل میڈلین کلکتہ کے

اس انسٹی ٹیوٹ مہتپال کو ایک ہزار روپہ ڈیوڈ المعادل صہار ہزار روپیہ کلدار کاشا ہانہ

عطیہ دیا اس غرض سے کہ ٹرائیکل بیماریوں کا علاج کیا جائے۔

— آخر ماہ اسفند ۱۳۴۸ھ میں حضرت اقدس اعلیٰ نے ملکی طلبہ اور رعایتی وظایف

تعلیمی عطا کرنے کیلئے ساٹھ ہزار روپیہ کی منظوری عطا فرمائی۔ اسکے لئے ایک کمیٹی فکر تعلیمات

میں ترتیب دی گئی۔

— وسط ماہ جون ۱۹۲۹ء اعلیٰ حضرت قدر قدرت نے زراعتی کونسل کے فنڈ میں دو لاکھ روپہ

شاذار عطیہ عطا فرمایا۔

— عروس الادب کے تین سو نسخے برائے کتب خانہ آصفیہ مدارس بحساب فی نسخہ سے

روپیہ خریدنے کی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ صفر ۱۳۴۸ھ پالم پیٹ کے دیول کی مرمت کیلئے (صہار) روپیہ

سکہ عثمانیہ کی منظوری صادر ہوئی (بخش محافظت آثار قدیمہ)۔

— وسط ماہ صفر ۱۳۴۸ھ نواب حیدر یار جنگ بہادر طباطبائی کیلئے (صہار) سکے عطا

بہ ضمن ترجمہ تیاج طبری انعام منظور کیا گیا۔

— اوائل ماہ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ توسیع عمارت دارالمجذوبین میں دواخانہ چھپی کیلئے

صہار ہزار سکے عثمانیہ کی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۲ھ خریدی رسالہ مجلہ عثمانیہ برآ تقسیم مدارس سرکاری (الکلیہ) روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔

— اوائل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۲ھ بحسب تحریک معتمدی تعلیمات سرکاری حسریہ اسلامک کلچر کیلئے (مارس) روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ ربیع الاول ۱۲۳۲ھ مدرسہ معین الاسلام علیگڑھ کو (۱۷۰۰) روپیہ عثمانیہ کی امداد دینے کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ اخبار مسیح وکن کے (۵۰) پرچہ خریدنے کی منظوری دی گئی (۱۵) پرچہ مدارس بلدیہ کیلئے بحساب سالانہ ۱۷۰۰ (۳۵) مدارس ضلع کیلئے بحساب (۵۰)

صرف ایک سال کیلئے پرچوں کی قیمت (الکلیہ) سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔ اور یہ ہر آیت کر دی گئی ہے کہ آئندہ سے جو کوئی اخبار یا رسالہ جدید خرید جائے اسکی قیمت سرکاری دی گئی جو پبلک دیتی ہے۔

— آخر ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ بحسب تحریک معتمدی تعلیمات سرکاری اخبار صحیفہ کے (۲۵۰) کاپیاں سررشتہ تعلیمات کیلئے اس قیمت پر لینے کی منظوری دی گئی۔ جو پبلک خریدتی ہے۔
— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ نواب سراین جنگ بہادر کے دو چھوٹے لڑاکوں کیلئے (۱۷۰۰) روپیہ سکہ عثمانیہ قرضہ تعلیمی کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ بحسب تحریک معتمدی عدالت و کو تواری و امور عامہ پٹنہ کے حکم صادر ہوا کہ مدرسہ قادیہ پدایونی کو (۱۷۰۰) روپیہ کلداری امداد دی جائے۔

— آخر ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ بحسب تحریک صدارت عالیہ برائے عرس تعمیر و ترمیم درگاہ حضرت شاہ نوزحموی اوزنگ آباد کیلئے (الکلیہ) روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ فلسطین کے بیس مسلمانوں کی امداد کیلئے (۱۷۰۰) روپیہ اوسندہ ریلیف فنڈ میں (۱۷۰۰) کلداری حیدر عطا کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ جمادی الثانی ۱۳۳۷ھ شاہ نامہ اسلام کی (۳۰۰) جلدیں یکسال کے لئے بحساب فی جلد (پے) کلدار ابوالامام حفیظ صاحب کے خرید کر ملاؤں اور مدرسہ دینیات میں خدمت شرعی کو تقسیم کرنیکا حکم دیا گیا۔

— وسط ماہ جمادی الثانی ۱۳۳۷ھ رسالہ ارشاد مولف مولوی شیخ یوسف لدین صاحب قادری سکنتہ جالندہ ضلع اوڑنگ آباد سے (۵۰۰) جلدیں فی جلد (پے) سکے عثمانیہ خریدی جا کر مدرسہ دینیات اور اہل خدمات شرعی میں تقسیم کرنیکی اجازت دی گئی۔

— آخر ماہ جمادی الثانی ۱۳۳۷ھ رسالہ معیار الماقات صلوٰۃ ماہ صیام کے ایکڑ جلدیں یہ سرمایہ دو ہزار روپیہ طبع کرائے اور دو سو جلدیں مولف کو بطور انعام پیچھے جانیکے متعلق حکم صادر ہوا۔

— اوائل ماہ رجب ۱۳۳۷ھ پنڈت دین دیال شرما لیڈر سناتن ہرم منڈلی دہلی کو حضرت اقدس اٹلی نے (صاف) روپیہ عطا فرمائے۔

— اوائل ماہ رجب ۱۳۳۷ھ بیت المقدس میں عمارات ہزاویہ کی مرمت کے لئے (صاف) سکے کلدار کی امداد دینے کی منظوری دی گئی۔

— اوائل ماہ رجب ۱۳۳۷ھ ڈیر ہزار کسنسی لارڈ لیڈی اردن کے تشریف آوری حیدر آباد کے قریب میں (صاف) پونڈ کا چک رفاہ عام کے کاموں میں صرف کرنے کیلئے لیڈی اردن کو ارسال فرمایا گیا۔ ہزار کسنسی نے یہ تمام رقم آل انڈیا یو میں ایجوکیشن فنڈ میں دینے کا فیصلہ کیا۔

— آخر ماہ رجب ۱۳۳۷ھ وائی ایم۔ سی۔ سے کے شاخ شملہ کے امداد کیلئے یکہزار کلدار یکشت عطا فرمایا گیا۔

— آخر ماہ رجب ۱۳۳۷ھ ساگر کے ہوس شوفنڈ کی امداد میں (صاف) روپیہ کلدار کا عطیہ مرحمت فرمایا گیا۔

— اوائل ماہ شعبان ۱۳۳۷ھ انجمن خواتین اسلام مدارس کیلئے دو سو روپیہ کلدار اور (صاف) روپیہ کلدار

برائے فراہمی ضروریات سرکار سے منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ رمضان ۱۲۳۸ھ جمعیتہ اتحاد امداد باہمی کو مزید ۴ سال کیلئے مبلغ دس ہزار روپیہ لائے بشکل عطیہ ایصال کی نکی منظوری ہوئی۔

— آخر ماہ رمضان ۱۲۳۸ھ جامعہ عطیہ دہلی کے تعمیر اکٹہ کیلئے پچاس ہزار روپیہ کی یکمشت بدیں شرط دی گئی کہ اگر جامعہ کا کام جاری نہ رہے تو عمارات سرکار عالی کی منظور ہو سکی۔

— وسط ماہ پنج ۱۲۳۸ھ اسکندر آباد ریس کلب کو پانچ ہزار روپیہ کلدار چندہ منظور ہوا۔

— آخر ماہ شوال ۱۲۳۸ھ مسلم یونیورسٹی علیگندہ کے چندہ میں حضرت اقدس داعی نے براحم حسروانہ والطف شاہانہ (۱۰ لاکھ) کی رقم عطا فرماتے کا حکم دیا اور جو امداد اس وقت سرکار عالی سے اسے مل رہی ہے۔ اس میں اور دو ہزار روپیہ ماہانہ کا اضافہ کیا گیا۔

— اوائل ماہ ذیحجہ ۱۲۳۸ھ تیاری سائبان مسجد محبوب شاہی پر بھی کیلئے (۱۰ لاکھ) چھ ہزار اکیس روپیہ کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ ذی الحجہ ۱۲۳۸ھ پروفیسر کر دے زمانہ یونیورسٹی پونہ کے بانی کی ہتھ پیر پشکات حسروی سے یکمشت پانچ ہزار روپیہ اور ماہانہ (۵۰) روپیہ کلدار امداد جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہ ذیحجہ ۱۲۳۸ھ محمد حنیف صاحب اجمیری کو دو ہزار روپیہ کلدار امداد دینے کی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ محرم ۱۲۳۹ھ مسٹر گنیش راؤ کالے وکیل و منجنگ ڈائریکٹر دکن گلاس ورک کو سرکار عالی نے تین ہزار روپیہ قرض اور تین ہزار روپیہ بطور امداد اس غرض سے عطا فرمائے کہ وہ جرمنی جا کر گلاس اینڈ مسٹریز کے متعلق معلومات حاصل کریں۔

— اوائل ماہ محرم ۱۲۳۹ھ دہلی کے خیراتی دواخانہ چشم کو پانچ ہزار روپیہ دے گئے۔

— اوائل ماہ محرم ۱۲۳۹ھ علاقہ برار کے شہر کھام گاؤں میں ایک اینگلو اردو ہائی اسکول

کی عمارت بنانے کیلئے (۱۹) ہزار کھار عطا کرنے کی منظوری صادر ہوئی
 — وسط ماہ محرم ۱۲۴۹ء پیشگاہ سرکار سے خریدی مرقع سرشتہ پٹہ نصف محمد
 سلطان الدین خان صاحب کے (۳۶۰) کاپیاں بحباب فی جلد لکیر و پیہ خریدنے کی
 منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۴۹ء امداد مسلم ہائی اسکول پانی پت کیلئے یکشت (۲۰) ہزار روپے
 اور سالانہ تین ہزار روپیہ پیشگی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۴۹ء دیول رامپا ضلع درنگل کی مرمت کیلئے بنظر محافظت آثار قدیمہ
 (۱۴) ہزار روپیہ کی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ ربیع الثانی ۱۲۴۹ء مشہور تیراک شیخ احمد صاحب کو آبائے انگلستان
 کو عبور کرنیکی کوشش میں مزید (۵۰) پونڈ کی امداد دی گئی۔

— اوائل ماہ ربیع الثانی ۱۲۴۹ء رشن ہاسپٹل ڈورنائل کو (۱۵۰) پونڈ تقریباً چار ہزار
 روپیہ سکہ عثمانیہ دینے کا حکم صادر ہوا۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۴۹ء میجر شاہ مرزا عزیز بیگ صاحب مرحوم نائب ناظم
 کو تواری ضلع کے پسماندگان کے نام یکشت چہ ہزار روپیہ اور بیوہ کے نام تاحیات
 (۵۰) روپیہ وظیفہ رعایتی منظور ہوا۔

— اخیر ماہ شعبان ۱۲۴۹ء حسب تحریک محمّدی عدالت و کو تواری و امور عامہ (صیفہ تعلیمات)
 انڈیا نمبر ٹائمر لندن کی دس ہزار کاپیاں بحقیقت (۶۰) پونڈ برائے تعلیم مدارس و کالج خریدنے
 کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شعبان ۱۲۴۹ء حسب تحریک محمّدی عدالت و کو تواری و امور عامہ کار علی
 اخبار نور کے ایڈیٹر محمد یوسف صاحب کو یہ صلہ ترجمہ کلام مجید بزبان گرجی (محمّد لکھو
 روپیہ سکہ کھار امداد دینے کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شعبان ۱۲۲۹ھ حسب الحکم سر مہاراجہ صدر اعظم بہادر سرکار عالی بر بنائے تحریک معتمدی عدالت کو تواری و امور عامہ (صیفہ تعلیمات) مقامی پانچ اخبار کی پچاس پچاس کاپیاں جو پبلک خریدتی ہے حسب نشانہ ہی گنجائش سررشتہ متعلقہ خریدنے کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شعبان ۱۲۲۹ھ درگاہ حضرت نظام الدین اولیا دہلی کیلئے پندرہ ہزار (۱۵۰۰۰) روپیہ کلدار امداد منجانب سرکار عالی دینے کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ رمضان ۱۲۲۹ھ حضرت اقدس اعلیٰ نے آل انڈیا خواتین تعلیمی فنڈ ایسوسی ایشن کیلئے دو لاکھ روپیہ کا عطیہ مرحمت فرمایا۔

— وسط ماہ رمضان ۱۲۲۹ھ (ماہ جنوری ۱۹۱۲ء) حضرت نظام نے دو لاکھ پونڈ ملک کے ہسپتال کیلئے دیا اور انکو ملک منظم ہی کے اختیار پر چھوڑ دیا گیا۔

— آخر ماہ رمضان ۱۲۲۹ھ صلح قیام انجمن نسواں مسماۃ تارا تیا بیوہ ست ناراین ناڈونے ایک انجمن نسواں قیام کی تھی لہذا رعایتاً بیوہ مذکور کو سررشتہ امداد باہمی سے دو سو روپیہ ایصال کرنیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ رمضان ۱۲۲۹ھ حسب تحریک صدارت الحاکمہ کا لعلی رسالہ ارشاد کی لکھو کاپیاں بقیہ (۱۵۰۰) روپیہ برائے تقسیم مدارس و منیات و مساجد وغیرہ خریدنے کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ شوال ۱۲۲۹ھ بارگاہ ظل سبحانی جہاں پناہی سے مہراحم خسروانہ مسٹر جیمس معتمد ہارٹو سوسائٹی آف انڈیا کو پندرہ ہزار روپیہ کلدار یکشت اوتین تلور روپیہ کلدار سالانہ امداد دینے کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ شوال ۱۲۲۹ھ حسب فرمان خداوندی مولوی سراج الدین علیاں مرحوم سابق مہتمم کرورگیری محمولانہ مدہرہ کی ذمگی چار سو اکیس روپیہ معاف کرنیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شوال ۱۲۲۹ھ حسب فرمان خسروای شیخ احمد تیراک جو اس وقت لندن میں ہیں

مزید ایک سو پونڈ کی امداد دی گئی۔

— آخر ماہ شوال ۱۲۴۹ء حسب الحکم ہماراجہ صدر اعظم بہادر سرکار عالی اخراجات شکار صاحب مالیشان بہادر کیلئے جو اجنڈہ جارہے ہیں مبلغ دس ہزار روپیہ سک عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شوال ۱۲۴۹ء دہلی میں زنانی کالج کے قیام کیلئے آل انڈیا ویمینس ایجوکیشن فنڈ میں حضرت اقدس اعلیٰ نے دو لاکھ روپیہ کا عطیہ مرحمت فرمایا۔

— اوایل ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ء کتب خانہ حیدر آباد ٹیچر ایسوسی ایشن کو یکہزار روپیہ بخشیت اور ماہانہ پندرہ روپیہ دینے کی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ء حاجی عبدالرحمان صاحب مفتی ماوا کو یکمشت پانسو روپیہ کھدار کی امداد فرمائی گئی۔

— آخر ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ء حسب الحکم ہماراجہ سر صدر اعظم بہادر سرکار عالی مولوی مرزا فرحت اللہ بیگ صاحب مددگار معتمدی عدالت کو توالی و امور عامہ سرکار عالی کو مبلغ دس ہزار بصلہ پیروی مقدمہ گویند بابا دینے کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ء حسب الحکم ہماراجہ سر صدر اعظم بہادر سرکار عالی مسٹر محمد مارا دیویک پکھتال جو کلام محمد کا ترجمہ بزبان انگریزی مرتب کئے ہیں اسکو مدارس ثانویہ میں تقسیم کرنا اور اسکا ہدیہ عجب سک عثمانیہ مقرر کرنیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ء حسب الحکم ہماراجہ سر صدر اعظم بہادر سرکار عالی مجموعہ خطبات کے یکہزار کاپیاں بجاپ (عصم) ہدیہ مساجد سرکاری میں تقسیم کرنیکی منظوری دی گئی۔

— اوایل ماہ ذیحجہ ۱۲۴۹ء حسب تحریر محتمدی عدالت کو توالی و امور عامہ سرکار عالی (صیغہ تعلیمات) رسالہ حیدر آباد ٹیچر کی چار سو ستیاسی کاپیاں برائے تقسیم مدارس سرکار عالی خریدنے کی منظوری دی گئی۔

— اوایل ماہ ذیحجہ ۱۲۴۹ء آرون میموریل فنڈ میں حضرت اقدس اعلیٰ نے پانچ ہزار روپیہ

مرحمت فرمائے ہیں۔

— ادایل ماہ ذیحجہ ۱۲۴۹ھ حضرت اقدس اعلیٰ نے سابق ملکہ سلطان وحید الدین (ترکی) کو شرف باریابی و تکلم بخشا اور ازراہ عطوفات شاہانہ خج راہ کیلئے پانچ ہزار روپیہ عطا فرمائے۔

حب فرمان خسروی شیخ عبدالرضا و حاجی شیخ اسمیل ایرانی کو پانسو روپیہ زادراہ ایصال کرنیکی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ ذیحجہ ۱۲۴۹ھ حضرت اقدس اعلیٰ نے مصیبت زدگان کانپور کی امدادی فنڈ میں دس ہزار روپیہ کا عطیہ مرحمت فرمایا۔

اجرائی ماہوار ماہانہ و سالانہ

سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم ص ۳۸ و ضمیر ص ۲

— ادایل ماہ ذیحجہ ۱۲۴۴ھ موضع ناچوارم والے محمد تمیش علی کے نام (۵۰) روپیہ ماہوار تاحیات جاری کرنیکا حکم ہوا۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۴۵ھ غلام احمد بھراوانی اور جعفر علی شاہ قادری مقیم قطبی گوڑہ کے نام تیس تیس روپیہ ماہوار تاحیات جاری کرنیکا حکم ہوا۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۴۵ھ (۱) شیخ حسین بن جلیل وغیرہ محتب کموی (۲) شیخ حمزہ بن منصور مدنی (۳) حافظ قاری شیخ محمد علی بن صالح سمندری کموی کے نام فی اسم تیس تیس روپیہ کلدار ماہوار مقرر ہوئی۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۴۵ھ (۱) فریٹ شاہ (۲) احمد بخش اور نور شاہ میاں کنہ اورنگ آباد کے نام فی اسم ماہانہ ۵۵ روپیہ حالی جاری ہوئے۔

— آخر ماہ محرم ۱۲۲۵ھ بارگاہ خسروی سے اشخاص مندرجہ ذیل کے نام مہجرات ماحیات جاری کرنیکا حکم صادر ہوا۔ (۱) سید شاہ نذیر احمد حسین صاحب صوفی حال مقیم سکندریہ آباد (۲) سید محمد الدین صاحب صابری سکندریہ محلہ عثمان پور (۳) محمد یوسف صاحب نقشبندی مقیم خانقاہ حضرت سکین شاہ صاحب (۴) بیوہ سید غوث الدین مرحوم متعلقہ در نظامیہ (۵) محمد اکبر الدین ساکن اوزنگ آباد بیرون تکیہ شاہ علی نہری (۶)۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۲۵ھ رائے بالملکند صاحب سابق رکن ہائیکورٹ کی بیوہ کے نام (۷) ماہانہ وظیفہ رعایتی سرکار عالی سے منظور ہوا۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۲۵ھ حسب فرمان اعلیٰ حضرت نواب فصیح جنگ مرحوم سابق محتفل کی بیوہ کے نام (۸) روپیہ ماہانہ وظیفہ منظور ہوا۔

— آخر ماہ صفر ۱۲۲۵ھ معذور ابوالحسن کے نام ماحیات (۹) روپیہ مہجرات جاری کرنیکا حکم صادر ہوا۔

— آخر ماہ ربیع الثانی ۱۲۲۵ھ ذریعہ فرمان مزینہ ۲۵ ربیع الاول ۱۲۲۵ھ محمد متان مرحوم کے دو کمسن لڑکے محبوب بن و احمد حسین کے نام فی اسم دس روپیہ جملہ (۱۰) تعلیمی وظیفہ بارہ سال کی عمر تک جاری کرنیکا حکم صادر ہوا۔

— آخر ماہ جب ۱۲۲۵ھ دہلی کے شاہی خاندان والے مرزا نظام شاہ بیگ کے نام (۱۱) روپیہ کلدار مہجرات ماحیات جاری کی گئی۔

— اوائل ماہ ذیقعدہ ۱۲۲۵ھ بر بنار تحریک نہر ہائمنس ہہاراجہ جام صاحب فرمان صادر ہوا کہ چیمبر آف پرنس کے دفتری اخراجات کیلئے سالانہ (۱۲) روپیہ کلدار ایصال کئے جائیں۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۲۶ھ مدرسہ نظامیہ فزنگی محل لکھنؤ کی امداد تیار بخ موقوفی سے اور دو سال

جاری رکھنے کیلئے حکم صادر ہوا۔

— اوائل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۶ھ پیکٹہ خسروی سے تعلیم - ایم - اے - یل - یل - بی کیلئے
سید شاہ علی نہری کے نام آذر ۱۲۳۶ھ سے سابقہ وظیفہ تعلیمی (۵۰) روپیہ ماہانہ میں
دو سال کی توسیع فرمائی گئی۔

— اوایل ماہ بیح الثانی ۱۲۳۶ھ مدینہ منورہ والے محمد کمال بن صالح عبد الجواد کے
نام دس روپیہ کلدار ماہوار تاحیات جاری کرنیکا حکم صادر ہوا۔

— آخر ماہ ربیع الاول ۱۲۳۶ھ رسامہ شریف فاطمہ بنت سید محمود مدنی کے (۵۰) روپیہ
ماہوار تاحیات جاری کرنیکا حکم صادر ہوا۔

— وسط ماہ اکتوبر ۱۹۲۸ء سابقہ نجیر مسٹری بنی ڈنلاپ کی بیوہ کے نام بطور خاص
(۵۰) پونڈ سالانہ کا وظیفہ تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ جمادی الاول ۱۲۳۶ھ محمد سراج الدین خان و محمد ریاض الدین خاں
ساکمان الود کے نام دس دس روپیہ کلدار ماہوار تاحیات جاری فرمائے گئے۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۶ھ حضرت سلطان خراسان (امام ضامن ثامن علیہ السلام)
کے درگاہ مبارک کے مصارف کوئی اور عود گل کیلئے (۵۰) روپیہ ماہوار مقرر کی گئی۔

— اوائل ماہ جمادی الثانی ۱۲۳۶ھ مسٹر وارنر کے موجودہ وظیفہ میں مزید (۵۰) پونڈ
سالانہ کا اضافہ کرنے اور اشخاص ذیل کے نام ماہوارات اجرا کرنیکا حکم صادر ہوا۔

(۱) عمر بن عبد المحسن الکوری یکصد روپیہ کلدار (۲) بشیر احمد صاحب واعظ پشاور
کلدار (۳) سید یوسف حسین صاحب پیراک پچیس روپیہ (۴) حافظ عبد المجید محمد عبد النبی
ٹا بنیانی اہم دس روپیہ کلدار۔

— آخر ماہ جمادی الثانی ۱۲۳۶ھ مسٹر ولنکے سابقہ پروفیسر جامعہ عثمانیہ کے تین لاکھ

کے نام (مار) روپیہ ماہانہ کا وظیفہ تعلیمی سکرار سے منظور ہوا۔
 — آخر ماہ رجب ۱۲۳۵ء حکیم حبیب اللہ صاحب سدھوی کے مطب کو پچاس روپیہ
 ماہانہ کا گرانٹ عطا ہوا۔

— اوائل ماہ شعبان ۱۲۳۵ء مدینہ منورہ والے خلیل آغا عبدالسلام صاحب کے نام غرہ رجب
 سے ماہانہ (۵۰) روپیہ کلدار تاحیات جاری کر نیکا حکم صادر ہوا۔

— شاعر غلام قادر صاحب گرامی مرحوم کی بیوہ اقبال بیگم کے نام غرہ شوال ۱۲۳۶ء سے
 پچاس روپیہ کلدار ماہوار تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اسعد بن عبداللہ صاحب تعلیمی کمی کے نام غرہ رمضان سے اور سید میدانی شاہ صاحب
 انصافی کے نام غرہ شوال ۱۲۳۶ء سے تاحیات (۵۰) (۵۰) روپیہ کلدار جاری کر نیکی منظوری
 صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ ذی قعدہ ۱۲۳۶ء مولوی سید محمد حسین صاحب کے نام تالیف و تصنیف کے
 سلسلہ میں پچاس روپیہ کلدار تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ ذی قعدہ ۱۲۳۶ء حکیم سردار مرزا صاحب مرحوم کی بیوہ کے نام (۵۰) روپیہ
 کا وظیفہ تاحیات منظور ہوا۔

— محمد محضت اللہ صاحب بی۔ اے مرحوم مددگار ناظم تعلیمات کے فرزندوں کے نام فی کس
 (۵۰) روپیہ وظیفہ تعلیمی منظور کیا گیا۔

— محمد حسن صاحب منطقہ پیشی العفرت غفر اللہ عنہما کے فرزندان محمد قادر حسین و محمد صدیق حسین
 کے نام فی اکم (۵۰-۵۰) روپیہ وظیفہ تعلیمی منظور ہوا۔

— اوائل ماہ ذی حجہ ۱۲۳۶ء جان محمد صاحب ختم خنیہ پولیس کے پسماندہ گلوں کے نام حسب ذیل
 وظائف منظور ہوئے۔

(۱) محمد امیر احمد (۲) نظیر احمد سوم (۳) محمد منظور احمد لو (۴) امیر النبیاریم صاحبہ شاہی

(۵) عائشہ بیگم سے (۶) محبوب بیگم لے۔

— ادا اہل ماہ ذی الحجہ ۱۲۳۱ھ اشخاص ذیل کے نام تاحیات مہجورات منظور ہوئیں۔

(۱) محمد عبدالغیر صاحب مدرس مدرسہ قوت الاسلام بنگلور (۵) روپیہ کلدار (۲) سید فرید الحسن شاہ صاحب قادری (۵) (۳) غوث الدین احمد (۵)۔

— ادا اہل ماہ صفر ۱۲۳۱ھ خدا بخش نانبیا کے نام تاحیات (۵) اور محمد نور بن عثمان کمال مکی کے نام تاحیات (۵) روپیہ جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— ادا اہل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ میں مدرسہ تعلیم النصل شرعیہ (لندن) کے نام تین سال پانچو پونڈ سالانہ کیلئے منظوری ہوئی۔

— ادا اہل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ حسب ذیل مہجورات کی اجرائی منظوری صادر ہوئی۔

(۱) علار الدین صاحب مجذوب کی بیوہ بانو شاہ بی بی کے نام تاحیات (۵)۔

(۲) میر شائق حسین صاحب مرحوم عہدہ دار فوج باقاعدہ کی بیوہ کے نام بشرط پرورش دختر (۵) روپیہ ماہانہ تاحیات و فرزند خود کے نام بشرط پرورش دختر و فرزند ان مرحوم (۵) ماہانہ

تا عمر ۱۸ سال۔

— ادا اہل ماہ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ گرسنر پاٹھ شالہ سکندر آباد کے (۵) روپیہ ادا ہوتی ختم مدت سابقہ سے تین سال کے توسیع کی منظوری ہوئی۔

— آخر ماہ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ حسب ذیل مہجورات کی اجرائی ہوئی۔

(۱) حافظ محمد صاحب اوزنگ آبادی (۵) (۱۱) جنید النساء بیوہ غضنفر علی شاہ (۵)

(۳) جمال بی صاحب (۵) کلدار (۴) سید اللہ نما شاہ صاحب (۵)۔

— آخر ماہ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ (۱۱) ریلوے کے ایک سابق ملازم۔ مسٹر جی بی۔ بلہر کے نام پچاس روپیہ کلدار (۲) سید جعفر علی شاہ قادری مرحوم کی بیوہ حبیب النساء بیگم کے نام (۵) کلدار مہجورات کی اجرائی ہوئی۔

— اوائل ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ (لندن) ۲۹ ستمبر ۱۹۱۵ء اعلان کیا گیا کہ مطہرت حضور نظام جہاں لندن کے متعلقہ مدرسہ علوم مشرقیہ کی امداد کے لئے تین سال تک پانسو پونڈ سالانہ عطا فرماتے رہیں گے۔

— اوائل ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ اسمار مندرجہ ذیل کے نام ماہوارات و وظائف کی اجرائی ہوئی۔ (۱) غلام حسین صاحب طالب علم علیگڑھ یونیورسٹی کے نام (۵۰) ماہوار وظیفہ قلیسی (۲) محمد ابراہیم صاحب مدنی کے نام (۵۰) روپیہ ماہوار رعایتی۔

— وسط ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ داماد طالعہ مسجد چوک کی امداد (۵۰) روپیہ میں مزید دو سال کی توسیع منظور کی گئی۔

— وسط ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ مولوی عبد الماجد صاحب بدایونی کے نام (۵۰) روپیہ کلدار اور حافظ محمد امیر خاں کے نام (۵۰) روپیہ کلدار کی اجرائی ہوئی۔

— آخر ماہ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ پنجاب کے رسالہ صوفی کے ایڈیٹر ملک محمد الدین عون کی منظورہ ایک سو روپیہ کلدار ماہوار مزید پانچ سال تک جاری رکھنے کا حکم ہوا۔

— مولوی غلام طاہر صاحب مرحوم کی بیوہ سعید النساء کے نام (۵۰) روپیہ ماہوار اور انکی بیوہ بہو معین النساء کے نام (۵۰) روپیہ ماہوار اجرا ہوئی۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ ابراہیم مرحوم کی بیوہ حجاب بیگم کے نام پچیس روپیہ کلدار ماہوار بشرط پرورش فرزند ان اجرا ہوئی۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ کو حاجی محمد افندی اور عبد الکریم مجددی اور غلام محمد شائے کے نام تیس تیس روپیہ ماہوار جاری کر دینا حکم صادر ہوا۔

— آخر ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ روشن بی کے نام ۵۰ روپیہ۔ حافظ قاری محمد صالح کے نام (۵۰) محمد بدر الدین لکھنوی کے نام ۵۰ روپیہ اور حسین بی کے نام (۵۰) اجرا ہوئے۔

— اوائلِ ماہِ رجب ۱۲۲۷ھ حکیم سید قادر شریف صاحب کے نام (۵۵۵) روپیہ ماہانہ کی امداد اور حکیم محل محمد صاحب کی امداد میں پانچ روپیہ ماہانہ کا اضافہ اور مدرسہ خیریتہ حینی علم کے نام ایک سال تک (۵۵۵) روپیہ ماہانہ کے امداد کی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہِ رجب ۱۲۲۷ھ حکیم ابوالقاسم صاحب ٹونہ کے موجودہ گرانٹ میں مزید (۵۵۵) اضافہ منظور ہوا۔

— وسط ماہِ شعبان ۱۲۲۷ھ لکھنؤ کے مشہور سوز خوان منجمو صاحب کے نام (۵۵۵) روپیہ تاحیات برائے خسرانہ منظور فرمائے گئے۔ اور حافظ نیاز احمد خاں نابینا کو (۵۵۵) روپیہ تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائلِ ماہِ اپریل ۱۲۲۷ھ لیڈی ہارڈنگ میڈیکل کالج دہلی کو سالانہ چھ ہزار روپیہ کلدار کی امداد منظور ہوئی۔

— آخر ماہِ شوال ۱۲۲۷ھ مولانا سلیمان صاحب ندوی مصنف سیرت النبی کا وظیفہ (۵۵۵) اور دو سال تک ایصال کرنیکا حکم صادر ہوا۔

— اوائلِ ماہِ ذیقعدہ ۱۲۲۷ھ دارالمصنفین اعظم گڑھ کے نام تین حکم سے دو سال کیلئے (۵۵۵) روپیہ کی امداد جاری کی گئی۔ اور کتب خانہ جگدیش سہا شاہ علی بندہ کے نام (۵۵۵) روپیہ کی جو امداد جاری ہے اس میں یکم دے ۱۲۲۷ھ سے ایک سال کی توسیع منظور کی گئی۔

— اوائلِ ماہِ ذیقعدہ ۱۲۲۷ھ (۱) کپٹن میر زور آور علی مرحوم کی بیوہ کے نام (۵۵۵) روپیہ مہوار تاحیات دونوں فرزندوں کے نام (۵۵۵) روپیہ اور ایک دختر کے نام (۵۵۵) مہوار تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائلِ ماہِ ذیقعدہ ۱۲۲۷ھ مصنوعی سیوہ ساز سید احمد علی کے نام (۵۵۵) روپیہ مہوار تاحیات منظور فرمائی گئی۔

— وسط ماہِ ذیحجہ ۱۲۲۷ھ سید بیگم صاحبہ دہلی والے کی دو لڑکیوں کے نام ماہانہ کی (۵۵۵) روپیہ

اجرا کر نیکے لئے حکم صادر ہوا۔

— وسط ماہ ذی الحجہ ۱۲۳۵ھ سات اشخاص مندرجہ ذیل کے نام غرہ ذی الحجہ المیسرہ سے تاحیات مہوارات جاری کر نیکا حکم صادر ہوا۔

- (۱) سید عبدالہادی بن سید عبدالباقی متوطن ترکستان (۵۰) روپیہ مہوار
 - (۲) حافظ عبدالغیر بن عبدالفتاح مکی (۷۰) (۳) سید عبدالہادی بن سید محمد عثمان مدنی (۵۰)
 - (۴) شرف احمد بن غالب الحسینی مدنی (۷۰) (۵) سید علی بن جعفر شیخ العلوی وحمینی مدنی (۵۰)
 - (۶) سید ابراہیم بن سید جعفر شیخ طوی مدنی (۷۰) (۷) فلاح اللہ خان ملازم سرشتہ کرٹہ گیلا (۵۰)
- وسط ماہ اسفند ۱۲۳۵ھ مدرسہ انوار العلوم نام ملی کے امدادین (۷۰) روپیہ کا اضافہ ہوا۔

— فرمان مزینہ، رزقیدہ ۱۲۳۵ھ سابق سلطان محمد رشاد خان کی بیوہ فاطمہ ہرگز گیارہ کو (۱۰) پونڈ وظیفہ سالانہ تاحیات ذریعہ رزیدنی جاری کیا گیا۔

— ادائل ماہ محرم ۱۲۳۵ھ مولوی صفر حسینی صاحب جانشین حضرت محمد شاہ مرحوم کے نام انکی سقیم حالت کے نظر کرتے (۱۰) روپیہ سکہ عثمانیہ مہوار نصب جاری کر نیکے منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۳۵ھ مندرجہ ذیل اشخاص کے نام مہوارات کی اجرائی فرمائی گئی۔

- (۱) مراد النساء بیگم بیوہ قاضی احمد صاحب سابق صدر مدرس کے نام تاحیات (۷۰) ماہانہ
- (۲) حسین بی صاحبہ کے نام ماہانہ (۷۰) (۳) حبیب شاہ صاحب کے نام ۷۰ کلدار ماہانہ کے وظیفہ رعایتی کی منظوری صادر فرمائی گئی۔

— آخر ماہ محرم ۱۲۳۵ھ نواب جبار یار جنگ مرحوم سابق رکن مجلس عالیہ عدالت کے بیوہ کے نام (۱۰) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات منظور فرمایا گیا۔

— ادائل ماہ صفر ۱۲۳۵ھ مولوی سید محمود صاحب صغہانی کے نام غرہ محرم ۱۲۳۵ھ سے (۷۰) روپیہ کلداز تاحیات جاری کر نیکا حکم ہوا۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۳۲ھ دہلی والے مرزا حسین صاحب ولد حسن ہاشمیگ صاحب کے نام غرہ محرم ۱۲۳۲ھ سے (۵۰) روپیہ کھدرا ہوا جاری کر نیک حکم ہوا۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۳۲ھ مولوی صفی الدین صاحب مرحوم ناظر کتب مذہبی کی بیوہ کے نام (۵۰) روپیہ سکہ عثمانیہ تاحیات وظیفہ رعایتی منظور فرمایا گیا۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۳۲ھ (۵۰) روپیہ سکہ عثمانیہ تنخواہ ماہوارات جدیدہ مندرجہ ذیل اصحاب کے نام تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

(۱) سید زین العابدین فرزند مولوی علی نقی صاحب ساکن کوئٹہ عالیجاہ - (۲) سید علیم الدین حیدر فرزند سید محمد الدین صاحب ساکن کاجگیوڑہ (۳) سید علی محمد فرزند سید کاظم علی صاحب مرحوم ساکن کوچہ کڑوے صاحب۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۳۲ھ شاہ غلام حسین مرحوم یومیہ دارجلوسی کے دو فرزند ان صغیرین اعداد ایک زوجہ و ایک والدہ بے سہارا تھے۔ لہذا غرہ محرم ۱۲۳۲ھ سے یومیہ وار مذکور کا نصف یومیہ یعنی (۵۰) دونوں فرزندوں کے نام بشرط پرورش متعلقین مذکورہ جاری کیا گیا۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۳۲ھ سید محی الدین مرحوم کی بیوہ عنایت النساء کے نام (۵۰) روپیہ سکہ کھدرا ہوا تاحیات جاری فرمائی گئی۔

— اوائل ماہ صفر ۱۲۳۲ھ صدیق حسن صاحب کے فرزند کے نام (۵۰) روپیہ اور دو لڑکیوں کے نام (۵۰) روپیہ تاکہ ذاتی وظیفہ تعلیمی منظور فرمایا گیا۔

— وسط ماہ صفر ۱۲۳۲ھ فتح علیاں مرحوم سابق انسپکٹر کو توالی ضلع کے بیوہ کے نام (۵۰) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات منظور کیا گیا۔

— وسط ماہ صفر ۱۲۳۲ھ میر محبوب علی مرحوم الہکار فیاض کی بیوہ آمنہ بی کو (۵۰) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات منظور کیا گیا۔

— وسط ماہ صفر ۱۲۳۲ھ حسن محمد مرحوم کے بیوہ کے نام بشرط پرورش دختر فرزند (۵۰) روپیہ

تاحیات اجرائی کی منظوری صادر ہوئی۔

۱۹۲۹ء آخر ماہ صفر ۱۳۴۸ھ دھورام کتھری کے نام سے روپیہ ماہوار تاحیات غرہ محرم سے جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

۲۰ آخر ماہ صفر ۱۳۴۸ھ نواب صادق جنگ مرحوم کی بیوہ کے نام سے روپیہ وظیفہ سابقہ میں (۵۵۵) کا اضافہ جلد (۵۵۵) روپیہ وظیفہ منظور فرمایا گیا۔

۲۱ آخر ماہ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ فرزند اکبر شیخ اسادات کلی کی بیوہ امۃ العاطرہ رحمہ اللہ کے نام غرہ ربیع الاول ایسے سے (۵۵۵) روپیہ کلدار تاحیات جاری کرنیکی اجازت عطا ہوئی۔

۲۲ آخر ماہ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ فرید الدین خاں خیشگی مرحوم دارالضرب صیغہ مہر کی بیوہ حبیبہ بیگم کے نام غرہ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ سے (۵۵۵) روپیہ سکہ عثمانیہ تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

۲۳ آخر ماہ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ محمد عبدالقادر مدرس کے بیوہ کے نام (۵۵۵) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر فرمائی گئی۔

۲۴ آخر ماہ ربیع الاول ۱۳۴۸ھ مس محبوبہ النساء اور مس اشرف النساء طلباء زنا نہ کلج کو اکیسال کیلئے علی الترتیب (۵۵۵ اور ۵۵۵) روپیہ کا تعلیمی وظیفہ منظور کیا گیا۔

۲۵ وسط ماہ ربیع الثانی ۱۳۴۸ھ جہاں نثار بیگم کے نام (۵۵۵) سکہ عثمانیہ وظیفہ تعلیمی منظور کیا گیا۔

۲۶ ۱۰ آبان ۱۳۴۸ھ پنڈت دیو کی نندن جی کے نام (۵۵۵) روپیہ ماہانہ تاحیات جاری کرنیکا حکم شرفیہ

۲۷ ۱۵ آفریں ۱۳۴۸ھ پنڈت کشو و کشت جہاں لاج گئی ہوتری کے نام (۵۵۵) روپیہ ماہوار جاری کرنیکا حکم ہوا۔

۲۸ ۲۵ آذر ۱۳۴۸ھ پنڈت کیکل گرجی جہاں راج کے نام (۵۵۵) روپیہ ماہوار جاری کرنیکا حکم ہوا۔

۲۹ آخر ماہ ربیع الثانی ۱۳۴۸ھ سید شاہ عثمان صاحب بہوپال کے نام (۵۵۵) روپیہ

محمد جلال الدین و صلی کے نام پچاس روپیہ کلدار سید ابراہیم صاحب ساکن سکند آباد کے

نام سے روپیہ ملا محمد وادی صاحب دہلوی اوڈیٹر نظام الشایخ کے نام سے روپیہ کلدار

تاحیات جاری کرینکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ربیع الثانی ۱۲۳۱ھ حبیب احمد صاحب نیر برنجی کے نام ایک سو روپیہ کھدار تاحیات اجرا فرمائے گئے۔

— ادائل ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ شمس العلماء عبدالحق صاحب کے نبیرہ ظفر الحق صاحب کے نام (۷۵) روپیہ کھدار تاحیات جاری کرینکی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ خواجہ انوار حسین صاحبے جوم سابق ناظم شرقی صیفہ تعمیرات کی بیوہ کو مبلغ (۱۰۰) روپیہ سکہ عثمانیہ بشرط پریشی دو دختران و رسوم شادی و وظیفہ رعایتی کی منظوری صادر ہوئی۔ آپ کے شوہر کے تیاریخ وفات سے آپ کے نام ماہوار اجرا ہوئی۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ سید حسین معلم کے وظیفہ میں اور (۷۵) سکہ کھدار کے اضافہ کی منظوری دی گئی۔

— مولوی حبیب الرحمن صاحب پروفیسر معاشیات کی دو سال تک کی خست قلمی منظوری لگی اور یکصد پونڈ کی اس شرط کے ساتھ منظوری دی گئی کہ وہ زراعتی معلومات میں کوشش کریں۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۳۲ھ عبد الرحمن خالص صاحب لفٹٹ مرحوم رسالہ پرنس ناڈی کی بیوہ کے نام (۷۵) روپیہ سکہ عثمانیہ وظیفہ رعایتی جاری کرینکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر جمادی الاول ۱۲۳۲ھ عبداللہ شاہ برادرزادہ محمد کریم الدین کے نام (۳۰) سال عمر تک (۷۵) روپیہ سکہ عثمانیہ ماہانہ کی منظوری صادر ہوئی۔

— ادائل ماہ جمادی الثانی ۱۲۳۲ھ میر محبوب علی مرحوم سابق پروفیسر جامعہ عثمانیہ کی بیوہ غوث النساء بیگم کے نام اور ان کے فرزند کے نام (۷۵) روپیہ سکہ عثمانیہ وظیفہ رعایتی اس شرط سے جاری کیا گیا کہ (۲۴) سال کے عمر کے بعد یہ وظیفہ غوث النساء بیگم کے نام منتقل ہوگا۔

— آخر ماہ جمادی الثانی ۱۲۳۲ھ آمنہ بی بی طغلا کو تاحیات (۷۵) روپیہ ماہوار سکہ کھدار جاری کرینکا حکم صادر ہوا۔

— آخر ماہ جمادی الثانی ۱۲۴۲ھ بیوہ محمد علی سکنتہ عثمان پورہ کے نام (ص) روپیہ ماہوار سکنتہ تاحیات جاری کی گئی۔

— ادائل ماہ رجب ۱۲۴۲ھ ۲۹ جمادی الثانی ۱۲۴۲ھ سے علیگڑھ کالج کے محمد بسین ہلوی کے نام (ص) روپیہ کلدار وظیفہ تعلیمی جاری کیا گیا۔

— ادائل ماہ رجب ۱۲۴۲ھ سے مدرسہ انیس الغریبا کی امداد کیلئے (ص) روپیہ ماہوار اس شرط سے جاری کرینکا حکم ہوا کہ مدرسہ کے آمد و خرچ کا حساب اور عام نگران سررشتہ انڈیا سے متعلق رہے۔

— شفقتی محمد احمد صاحب کے تین فرزندوں کے نام فی اسم (ص) روپیہ کلدار جاری کرینکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہ رجب ۱۲۴۲ھ حمیدہ خاتون بیوہ حافظ عبد المجید صاحب مرحوم کے نام تاحیات (ص) روپیہ ماہانہ جاری کرینکی منظوری صادر ہوئی۔

— ۲۹ رجب ۱۲۴۲ھ نواب مدرس کے خاندان والے عبد الخالق مرحوم کی (ص) روپیہ ماہوار جو تاحیات جاری تھی ان کے فرزند محمد عباس اللہ کے نام ۲۱ سال کی عمر تک جاری کی گئی۔

— ادائل ماہ شعبان ۱۲۴۲ھ مسٹر سی۔ بی۔ نائڈو مددگار مستم خفیہ پولیس کی بیوہ مسماۃ ناراین اما کے وظیفہ رعایتی میں بیسے (ص) روپیہ سکے عثمانیہ میں (ص) روپیہ سکے عثمانیہ کا اضافہ کیا گیا۔

— وسط ماہ شعبان ۱۲۴۲ھ حاجی احمد صاحب مرحوم سب اور سیر کی بیوہ مسماۃ محبوب بی کے نام (ص) روپیہ وظیفہ رعایتی منظور کیا گیا۔

— آخر ماہ شعبان ۱۲۴۲ھ سید عیسیٰ اللہ مرحوم کی بیوہ اصغری بیگم کے نام یکم شعبان ۱۲۴۲ھ سے (ص) سکے عثمانیہ تاحیات جاری کرینکی منظوری صادر کی گئی۔

— ادائل ماہ رمضان ۱۲۴۲ھ حسب ذیل وظایف جاری ہوئے۔

(۱) مدینہ منورہ والے حافظ محمد عبد الجود صاحب ابن شیخ حمزہ کے نام (۵۰) روپیہ کھلدار ماہانہ (۲) دمشق والے عبدالقادر بشیر کے نام ۵۰ روپیہ کھلدار (۳) کوثر علی کے نام (۵۰) روپیہ کھلدار تاحیات اجرا کیے گئے۔

(۲) کرنل عظمت اللہ مرحوم سابق کمانڈنگ سکند لانس کے پسماندگان کے نام حسب ذیل وظائف جاری کیے گئے۔

(۱) بیوہ (۵۰) روپیہ ماہانہ تاحیات (۲) دو دختران کے نام ۵۰ ۵۰ روپیہ فی کس تاکہ ذاتی تا عمر ۲۱ سالہ (۳) فرزند (۵۰) روپیہ ماہانہ تا عمر ۱۸ سال اسکے علاوہ مرحوم کی زندگی کے قرض کی ادائیگی کے لیے دس ہزار روپیہ اور نیز بارہ ہزار روپیہ کا انعام۔
۶ رمضان ۱۳۳۱ھ حبیب علی بن احمد سجادہ درگاہ ابابکر بن سالم کے نام بچا پس روپیہ ماہوار سکھ کھلدار جاری کی گئی۔

۱۵ فروری ۱۳۳۹ھ سرفراز بہادر بھجڑ پریم سنگھ مرحوم کی بیوہ کے نام (۵۰) روپیہ سکھ عثمانیہ وظیفہ رعایتی تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔
۵ آخر ماہ رمضان ۱۳۳۱ھ جامعہ ملیہ دہلی کی امداد کے لئے ایک ہزار روپیہ ماہانہ کا حکم صادر ہوا۔

۵ آخر ماہ رمضان ۱۳۳۱ھ مشربل بی۔ رامیا نامی طالب علم کو (۵۰) روپیہ ماہانہ کا وظیفہ عطا کیا گیا۔

۵ وسط ماہ شوال ۱۳۳۱ھ جہری محمد حسین صاحب نابینا ساکن نابھام کے نام (۵۰) روپیہ تاحیات جاری کرنے کی منظوری صادر فرمائی گئی۔
۵ آخر ماہ شوال ۱۳۳۱ھ جہری مولوی فیض الرحمان صاحب مرحوم سابق صدر ناظم مال سمیت تلنگانہ کی بیوہ کے نام (۵۰) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات اور اول کے لڑکے کو یوروپین اسکالرشپ

دینے کی منظوری دی گئی۔

— آخر شوال ۱۳۳۸ھ پٹنہ خسرو سے ڈاکٹر قربان حسین مرحوم کے فرزند و دختر کے وظیفہ تبیلی میں توسیح اہم حسب ذیل اضافہ دینے کی منظوری صادر ہوئی۔

(۱) مرزا اکبر حسین کے موجودہ وظیفہ میں (۵۰۰) روپیہ کا اضافہ

(۲) احمدی بیگم کے موجودہ وظیفہ میں (۵۰۰) روپیہ کا اضافہ۔

— وسط ماہ اردی بہشت ۱۳۳۹ھ نواب نذیر جنگ بہادر ساقی مقتد فوج سرکار مال کے وظیفہ میں اضافہ کر کے ایک ہزار روپیہ ماہوار وظیفہ جاری کر نیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شوال ۱۳۳۸ھ لکھنؤ والے سید سراج الدین صاحب کے نام (۵۰) روپیہ عیال تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر فرمائی گئی۔

— آخر ماہ شوال ۱۳۳۸ھ عنایت اللہ خان صاحب ساکن ترب بازار غزنی بھٹی کے نام (۵۰۰) روپیہ ماہانہ اور سراج الدین صاحب ساکن حبیب نگر کے نام (۵۰) روپیہ ماہوار تاحیات اجرا کر نیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شوال ۱۳۳۸ھ سید ذوالفقار حسین صاحب اور سیر کے نام (۵۰) روپیہ وظیفہ رعایتی منظور ہوا۔

— اوایل ماہ ذیقعدہ ۱۳۳۸ھ خاتین اسلام کی امداد میں ۱۳۳۸ھ سے ۱۳۳۹ھ تک (۱۰۰) روپیہ ماہانہ ماہوار منظور ہوئی۔

— آخر ماہ ذیقعدہ ۱۳۳۸ھ حب فرمان خسرو مصر والے سید احمد عقیقی اور محمد بن احمد کے نام پندرہ پندرہ روپیہ کلدار ماہوار تاحیات جاری کر نیکی منظوری دی گئی۔

— اوایل ماہ ذیحجہ ۱۳۳۸ھ وظیفہ بنام بیگان محمد حسین صاحب مرحوم وظیفہ یاب اور سیر تعمیرات (۵۰۰) روپیہ یکم شہر رویش ۱۳۳۸ھ سے اجرا کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ ذیحجہ ۱۳۳۸ھ پٹنہ سرکار سے لالہ بی بی بہادر منتظم فینانس کے نو اہل بیت کے نام

(ع) روپیہ ماہانہ کا وظیفہ رعایتی ۱۸ سال کی عمر تک ۵۰ روپیہ ۱۲۸۰ سے
اجرا کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہ ذیحجہ ۱۲۸۵ھ فرزند مسٹر سی۔ ڈی۔ نائیڈو سپرنٹنڈنٹ سی۔ آئی۔ ڈی
ڈسٹرکٹ پولس کو (ع) روپیہ الونس تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہ ذیحجہ ۱۲۸۵ھ خطیب محمد یونس صاحب کے نام (ع) جمیل احمد صاحب بطاسی
نام (ع) روپیہ ماہوار تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہ ذیحجہ ۱۲۸۵ھ پیش امام صاحب مسجد باغ عامہ کی ماہوار بجائے (ع)
روپیہ کے (ع) روپیہ ماہانہ حسب فرمان حسروی جاری کی گئی۔

— آخر ماہ ذیحجہ ۱۲۸۵ھ محمد عادل الدین صاحب۔ احمد حسن الدین صاحب محمد حمید الدین صاحب
محمد نظام الدین صاحب محمد جمال الدین صاحب فرزند ان نواب انظر جنگ مرحوم کے نام
وظیفہ تعلیمی (ماہوار) روپیہ منظور ہوا۔

— آخر ماہ ذیحجہ ۱۲۸۵ھ بیوہ جمیل النیسار بیگم زوجہ محمد قمر الدین صاحب الہکار تعمیرت کے
نام (۱۲ برس) سے (ع) روپیہ وظیفہ رعایتی منظور ہوا۔

— اوائل ماہ محرم ۱۲۸۶ھ (۱) مسٹر ڈنکن اسٹیشن ماسٹر حیدر آباد کی بیوہ کے نام
تاحیات پندرہ روپیہ ماہوار کا وظیفہ منظور ہوا۔ (۲) حلیم بی بیوہ سید محی الدین مرحوم کے
نام (ع) روپیہ کلدار کا وظیفہ تاحیات منظور ہوا۔ (۳) قصبہ زل صلح عادل آباد کے
پیش امام محمد عبد الباسط کے نام پانچ روپیہ ماہوار تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ محرم ۱۲۸۶ھ قطب الدین صاحب مرحوم زائد ناظم عدالت ضلع کے تین
فرزندوں کے نام علی المرتب (ع) (ع) (ع) روپیہ اور ایک دختر کے نام (ع)

وظائف تعلیم جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوسط ماہ محرم ۱۲۸۶ھ پیٹھہ سرکار سے غلام تفضی طالب علم عثمانیہ مدیکل کالج کے نام

(۷۵) روپیہ ماہانہ ۴ سال کیلئے وظیفہ تعلیمی منظور ہوا اور سید نصیر حسین کے نام (۷۵) روپیہ کھدار ماہانہ دو سال کیلئے وظیفہ تعلیمی منظور ہوا۔

— وسط ماہ محرم ۱۳۲۹ء مسٹرین جی ویلنکر کے نام یکم آذر ۱۳۲۹ء سے یکصد روپیہ ایک سال تک جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ صفر ۱۳۲۹ء سید عبدالغنی مرحوم سابق پراسکو ٹنگ انجینئر مد رسہ جنگلات کی بیوہ کے نام (۷۵) روپیہ وظیفہ رعایتی منظور ہوا۔

(۷۵) — وسط ماہ صفر ۱۳۲۹ء بنام بیوہ سید عبدالقادر صاحب مرحوم اور سیر تعمیرات مبلغ گیارہ روپیہ بشرط پرورش فرزند منظور ہوئے۔

— آخر ماہ صفر ۱۳۲۹ء بھگونت راو متونی کی دیرینہ کارگزاری کے صلہ میں انکی بیوہ لکشمی بانی کے نام (۷۵) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات جاری کرنیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ صفر ۱۳۲۹ء ڈاکٹر سوریا ناراین اسٹنٹ سرجن دواخانہ افضل گنج کی بیوہ کے نام سروسٹ (۷۵) روپیہ ماہوار کا وظیفہ ۱۵ ارادی ہفت ۱۳۳۹ء سے منظور ہوا۔

— وسط ماہ ربیع الاول ۱۳۲۹ء مسٹر اینکار مدیر اخبار یوناٹمیڈ انڈیا انڈین اسٹیشن کی موجودہ امداد میں (۷۵) روپیہ اضافہ کی منظوری صادر ہوئی۔

— حسب فرمان خسروی ۸ ربیع الاول ۱۳۲۹ء عبدالمجید مرحوم سابق ناظم مردم شماری کے فرزند مجید حمید کے نام ۲ سال تک (۷۵) روپیہ سکہ عثمانیہ وظیفہ تعلیمی جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— آخر ماہ ربیع الاول ۱۳۲۹ء مولوی سید بسط حسین صاحب کو یکصد روپیہ سکہ کھدار ماہوار تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ ربیع الثانی ۱۳۲۹ء فرید السلطنت ایرانی کو دو ہزار روپیہ کھدار دیکر بیابان رخصت کرنے اور (۷۵) روپیہ کھدار ماہوار جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— ادول ماہ ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ مسٹر تھکن آنجہانی سابق صدر ناظم کو توالی ضلع کی بیوہ کے نام (سما)، روپیہ کلدار کا وظیفہ تاکہ ذاتی دختر اجرا کر نیکی منظوری دی گئی۔
— ادول ماہ ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ حسب ذیل اشخاص کے نام تاحیات ماہوارات کے اجرائی کی منظوری دی گئی۔

(۱) حاجی شیخ اسمیل صاحب (۵۵ ماہانہ) (۲) پساندگان سید ظفر علی صاحب ساکن بیگن پٹی (۵۵) (۳) سید شہادی بن عبدالرزاق صاحب بصری (۵۵) کلدار (۴) سید حمزہ ابو محمود مدنی - (۵۵) کلدار۔

— وسط ماہ ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ مولوی قاری سالم محمدی صاحب کو جو کہ وعظ کیا کرتے ہیں (۵۵) روپیہ ماہوار تاحیات جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ مدرسہ باقیات الصحاحات ویلور علاقہ مدرس کے نام (۵۵) روپیہ ماہانہ کلدار امداد ۶ ربیع الثانی ایسہ سے دینے کی منظوری صادر فرمائی گئی۔

— وسط ماہ آبان ۱۲۹۱ھ حسب تحریک معتمد صاحب عدالت کو توالی اور ماہ کلاری ڈاکٹر ملنا سابق کمیکل اگزامنر کے فرزندان و دختران کے نام (۵۵) روپیہ کہ عثمانیہ وظیفہ تعلیمی جسے کر نیکی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ جمادی الاول ۱۲۹۱ھ حسب ذیل اصحاب کے نام ماہانہ ماہوارات رعایتی جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

(۱) سید محمد باقر صاحب سکندر پورہ ماتا - (۲) فقیر تھوڑا علیشاہ صاحب صوفی قریب مدرسہ اعزہ (۵۵) - (۳) محمد علی صاحب برادران چاندنی بیگم صاحبہ صبتنگ (۵۵) (۴) احمد محی الدین صاحب توسط عبدالرزاق صاحب دبیر پورہ (۵۵) (۵) صغر علی صاحب توسط محمد سجاد صاحب (۵۵) (۶) زرخن پرشاد ولد ناراین داس - (۵۵) (۷) کاظم علی شاہ صاحب لدنصر علی صاحب نامپلی (۵۵) (۸) میر جعفر علی فرزند میر شجاعت علی صاحب (۵۵)

(۹) محمد تقی صاحب معذور بن حسن رضا صاحب کو چہ کڑوے صاحب (ص ۱۰) (۱۰) سکینہ بیگم بیوہ جعفر علی صاحب الادب قیاس (ص ۱۱) حافظ محمد اصغر سعید بن احمد لطیف (ص ۱۲) امداد بیوہ سراج النصار (ص ۱۳) شاہ محمد عبد المجید حسین چشتی صابری۔ ص ۱۴ کلدار۔

— آخر ماہ جمادی الاول ۱۲۹۹ھ انبند اس راؤ الیکٹر صدر کجاسی کے بیوہ کے نام (ص) روپیہ وظیفہ رعایتی تاحیات جاری کر نیکی منظوری دی گئی۔
— آخر ماہ جمادی الاول ۱۲۹۹ھ حسب فرمان خسروی مدینہ منورہ دہلی محمد سعید نام غرہ جمادی الاول ۱۲۹۹ھ سے (ص) روپیہ کلدار ماہوار تاحیات جاری کر نے کی منظوری صادر فرمائی گئی۔

— اوائل ماہ جمادی الثانی ۱۲۹۹ھ و نیکلش راؤ متونی اکثر کیٹیو انجینیر کی بیوہ کے نام (ص) روپیہ وظیفہ رعایتی منظور ہوا۔
— اوائل ماہ رجب ۱۲۹۹ھ حسب تحریک مقدم صاحب عدالت کو توالی امور عامہ کار عالی صیفہ تعلیمات صابزادہ نواب اکرم اللہ خان مرحوم سابق مقدم امور مذہبی کے دونوں فرزند ان سید خوش اللہ خان و اکرام اللہ خان کے نام فی اسم سک عثمانیہ (ص) روپیہ وظیفہ تعلیمی حسب کر نیکی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ شعبان ۱۲۹۹ھ بارگاہ خسروی سے مسٹر شفیع احمد تیراک کے نام جو قوت لندن میں ہیں۔ پندرہ پونڈ ماہانہ امداد دینے کی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ رمضان ۱۲۹۹ھ بارگاہ خسروی سے مولوی عبد القدیر صاحب دہلوی کے فرزند کے نام تاحیات پچاس روپیہ ماہوار رعایتی جاری کر نیکی منظوری صادر ہوئی۔

— اوائل ماہ رمضان ۱۲۹۹ھ بارگاہ جہاں پناہی سے ذریعہ فرمان مبارک فضل حسین طالب علم کے نام مبلغ پچیس روپیہ کلدار وظیفہ تعلیمی جاری کر نیکی منظوری شرف صدور لائی۔

— وسط ماہ شوال ۱۲۴۹ھ حسب فرمان خسروی مولوی حافظ بصید اللہ بصیر زانیا کے نام پچیس روپیہ کلدار تاحیات جاری کرنیکی منظوری دی گئی۔

— اوایل ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ جنرل ہسپٹل کے نرسونکی خوراک کیلئے سالانہ (سولہ سو روپیہ) کا سہو

روپیہ بحال فی نرس (۵) روپیہ سکہ عثمانیہ ماہانہ دینے کی براہم خسروانہ منظوری صادر ہوئی۔
— اوایل ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ شاہ مختار احمد کے فرزند شاہ ابرار احمد کے نام تیس روپیہ سکہ عثمانیہ وظیفہ تعلیمی عطا کرنیکی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ بارگاہ خسروی سے نواب سر بلند جنگ مرحوم کی بیوہ کے نام تیارخ فوقی سے (۹ ربیع الاول ۱۲۴۹ھ) دو سو پچاس روپیہ سکہ کلدار وظیفہ رعایتی تاحیات جاری کرنیکی منظوری صادر ہوئی۔

— وسط ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ حاجی عابد الدین اخوند زادہ کے نام ۵۵ روپیہ ماہوار جاری کیے گئے۔

— وسط ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ شاہ ابرار احمد صاحب کے نام ماہانہ تیس روپیہ رعایتی وظیفہ کی منظوری دی گئی۔

— آخر ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ مولوی سید عزیز اللہ شاہ صاحب قادری کے نام پچاس روپیہ ماہوار تاحیات جاری کرنیکی منظوری دی گئی۔

— اوایل ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ مخدوم طیشاہ صاحب صابری ساکن گاہرگہ کے نام (۵۵) روپیہ ماہانہ کی اجرائی عطا کی گئی۔

— آخر ماہ ذیقعدہ ۱۲۴۹ھ سید مصطفیٰ صاحب ذہین کی بیوہ کے نام تاحیات بارہ روپیہ وظیفہ رعایتی جاری کرنیکی منظوری دی گئی۔

— اوایل ماہ محرم ۱۲۵۰ھ محمد شریف بن صالح مکی کے نام پچاس روپیہ سکہ کلدار تاحیات جاری کرنیکی منظوری دی گئی۔

— وسط ماہ محرم ۱۲۵۰ھ نیپین ہونے پر محافظ سلیمان ابراہیم کے نام تاحیات دوسرے جاری کرنے کا حکم صادر ہوا۔

— آخر ماہ محرم ۱۲۵۰ھ بحکم مہاراجہ سردار عظم بہادر سرکار عالی مولوی عزیز شاہ قادی کے نام پچاس روپیہ کی خزانہ تاحیات جاری کر کے نئی منظوری دی گئی۔

عظم

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہوستان آصفیہ حصہ پنجم ص ۳۹)

— مہاراجہ سرکش پرشاد بہادر میں اسطنت پیشکار نے ۱۷ جمادی الاول ۱۲۵۰ھ روز چار کو نواب ولی الدولہ بہادر سے صدارت عظمیٰ کا چارج حاصل کیا جس کے اعزاز اور مسرت میں ساہلوں بلدہ نے ایٹ ہوم دیے خصوصاً ۲ رجب ۱۲۵۰ھ کو راجہ دھن راج گینر سنگیر جی نے گیان بلغم میں جو ایٹ ہوم دیا تھا وہ نہایت پر تکلف تھاجیں آئیل سر بارٹن ریڈیٹ بہادر اور مس بارٹن اور اکثر امراء بلدہ و عمدہ داران سرکار عالی اور یورپین جمیلین لیڈیز ساہوکاران و مغزین بلدہ و سکندر آباد مدعو کیے گئے تھے۔

— ۱۸ اشوال ۱۲۵۰ھ روز شنبہ کو مہاراجہ صدر عظم بہادر بلدہ سے بنگلور تشریف فرما ہوئے اور مہاراجہ میسور کے جہان رہے بعد وہاں سے بغرض تبدیل آب و ہوا اولیٰ و غیرہ تشریف فرما ہوئے اور وہاں سے اپنے صاحبزادہ خواجہ نصر اللہ خاں بہادر و خواجہ اسد اللہ خاں بہادر بغرض تعلیم ولایت روانہ کرنے کیلئے راست بھی تشریف لے گئے اور صاحبزادہ صاحب کو جہاز میں سوار کر کے ۱۰ ذیحجہ ۱۲۵۰ھ ہجری کو فائز بلدہ ہوئے۔

۲۲ ربیعہ ۱۲۵۰ھ کو مہاراجہ سرکش پرشاد بہادر صدر عظم بغرض تبدیل آب و ہوا شنبہ بذریعہ بنگلور اکسپرس بنگلور تشریف لیگئے اور ۴ محرم ۱۲۵۰ھ روز دوشنبہ صبح مراجعت فرما کر بلدہ

۳۔ ۲۲ جولائی ۱۹۲۹ء روز چار شنبہ کو مہاراجہ سرکشن پرشاد صدر عظم بہادر بفرض ختم ہو گیا
شب کو مع زمانہ کو نور تشریف لے گئے۔ اور ۳۱ محرم ۱۳۵۰ھ روز شنبہ مراجعت فرمائی بلکہ جو
۱۲ محرم ۱۳۵۰ھ روز یکشنبہ کو مہاراجہ سرکشن پرشاد صدر عظم بہادر باب حکومت
چند روز کیلئے کو نور تشریف فرما ہوئے۔

سیول لیٹ

سیول لیٹ یعنی (یعنی فہرست عہدہ داران گزٹڈ) علاقہ سرکار عالی ابتداء دفتر متدی فیما
میں ترتیب پاکر تالیف ہوا ۱۹۱۱ء سے بزبان اردو انگریزی کتابی شکل میں طبع ہونی شروع ہوئی۔ اس میں عہدہ داران
نام عہدہ اور تاریخ ابتدائی ملازمت تاریخ تقریر عہدہ حالیہ۔ سکونت۔ تنخواہ مع الویش درج رہتا ہے
اور اراکین کونسل آف اسیٹ کبکٹ کونسل و باب حکومت و مجلس وضع قوانین درج رہتے ہیں
نیز اسکے آخر حصہ میں علاقہ دار و ضلع دار نام عہدہ داروں کی فہرست ہوتی ہے اور
علاوہ ازیں ان تمام کے آخر میں عہدہ داران فوج باقاعدہ و بیقاعدہ نظم جمعیت
جمہداران و سررشتہ داروں کی تعداد متحدہ تنخواہ و لوازمات مندرج ہوتے ہیں اور ۱۹۱۱ء
سے چند سنوں کے بعد فوج کی فہرست جداگانہ مرتب ہو کر طبع ہوتی ہے۔ ۱۹۱۲ء تا ۱۹۱۶ء
کے سیول سٹول کے آخر میں گزٹڈ عہدہ دار اور عامل فزکری تعداد اور ان کی تنخواہ ملکی غیر ملکی
دقوم کی مراجعت موجود ہے اور ۱۹۱۶ء سے ۱۹۲۰ء تک ہر سترہ سیول لیٹ
طبع و شائع ہوا کرتی رہی اور اسکے بعد یعنی ۱۹۲۰ء سے یعنی ہر سترہ ہی کے شش ہی بزبان
اردو و انگریزی شائع ہونی لگی پہر اسکے بعد یعنی ۱۹۲۲ء سے اب بجائے شش ہی کے سالانہ
ایک ہی سیول لیٹ شائع ہوتی ہے سیول لیٹ ابتدائی ۱۹۱۲ء سے ۱۹۲۲ء تک دفتر فیما میں
ترتیب یحاتی تھی من بعد ۱۹۲۲ء سے دفتر مدرفحای میں مرتب ہونا شروع ہوئی۔ میں ابتداء ۱۹۲۲ء
تاریخ ۱۹۲۲ء تک سیول سٹول کا ایک صدر گوشوارہ شکل تختہ ملحدہ درج ہے۔

صہارگوں شہزادہ دارا شہواریہ سے بیویوں کا ہوا اور اوروں سے ملاقات کر کے عالی
من ابتداء سے لے کر ۱۲۹۱ء تک قضایت عالی ملک ایران

[illegible]

صدر گو شواره نشاد و پنداره داران سیول متع با هوادار الوارنس عطا قدس کار عالی
من ابتداء سحر ۱۲۹۱ ان فایت سال ملک ایران

نشان	نفسه	المنزله	المناسطه	پارسی	بدر و پیر و عیالی	جسد تعداد
۱	۲	۳	۵	۶	۹	۱۱
۱	۹۹	۱۱	۲۲	۲۰	۹۰	۹۸۸
۲	۶۰	۱۲	۲۲	۲۲	۳۵	۴۵۱
۳	۶۱	۱۱	۲۸	۲۸	۶۰	۴۲۱
۴	۶۱	۱۱	۳۲	۳۲	۴۲	۴۹۸
۵	۱۲۹۵	۱۱	۲۲۶	۲۲۶	۲۲۶	۲۲۶

۱	لوانت	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۲	ست ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۳	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۴	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۵	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۶	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۷	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۸	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۹	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۱۰	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۱۱	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۱۲	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۱۳	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۱۴	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷
۱۵	تیم از ۳۰۳	۴۲	۲۱۱	۲۹	۲۱	۸۶	۵۸۲	۵۰۵	۵۸۶	۲۴۱	۵۵۷	۵۲۷	۷۷۷

[illegible]

۳۶	کیم آذر سزانی	۱۲۹	لورالیه	۵۷۲	لورالیه	۴۳	آب الیوم	۷۹	لاصه	۸۱۷	لورالیه
۳۷	کیم آذر سزانی	۱۳۳	لورالیه	۶۰۴	لورالیه	۲۹	لورالیه	۷۲	لورالیه	۸۴۹	لورالیه
۳۸	کیم خرد و سزانی	۱۹۱	لورالیه	۶۵۹	لورالیه	۲۴	لورالیه	۶۲	لورالیه	۹۰۸	لورالیه
۳۹	کیم خرد و سزانی	۱۵۹	لورالیه	۷۱۹	لورالیه	۲۵	لورالیه	۶۹	لورالیه	۹۷۹	لورالیه
۴۰	کیم آذر سزانی	۱۶۶	لورالیه	۷۵۹	لورالیه	۳۸	لورالیه	۷۲	لورالیه	۱۰۳۵	لورالیه
۴۱	کیم آذر سزانی	۱۶۷	لورالیه	۷۵۹	لورالیه	۴۱	لورالیه	۷۲	لورالیه	۱۰۴۸	لورالیه
۴۲	کیم آذر سزانی	۱۷۰	لورالیه	۷۵۳	لورالیه	۴۸	لورالیه	۷۸	لورالیه	۱۰۵۴	لورالیه
۴۳	کیم آذر سزانی	۱۹۷	لورالیه	۷۹۲	لورالیه	۲۹	لورالیه	۷۹	لورالیه	۱۰۹۲	لورالیه
۴۴	کیم آذر سزانی	۱۹۸	لورالیه	۸۱۷	لورالیه	۳۳	لورالیه	۷۹	لورالیه	۱۱۱۲	لورالیه
۴۵	کیم آذر سزانی	۱۹۸	لورالیه	۸۱۷	لورالیه	۳۳	لورالیه	۷۹	لورالیه	۱۱۱۳	لورالیه
۴۶	کیم آذر سزانی	۲۱۴	لورالیه	۸۰۶	لورالیه	۳۵	لورالیه	۷۰	لورالیه	۱۱۲۵	لورالیه

تختہ تعداد و عہدہ داران سیول علاقہ ٹکرالی تخواہ معائنہ سبب سیول سٹ ۲۹۵

نمبر	نام علاقہ	اہل ہنود		اہل اسلام		پارسی		عمرانی و یورپین		جملا تعداد	
		تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار	تعداد و عہدہ دار
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	نواب بازار الہیہ	.	.	۱	۱	۱
۲	پشکار	۱	۱	۱	۱
۱	سعید الہمان	.	.	۱
	سعید الہمان فوج	.	.	۱	۱	۱	۱
	مال و فینا
	سعید الہمان	.	.	۱	۱	۱	۱
۲	سعید الہمان	.	.	۱	۱	۱	۱
۳	سعید الہمان کوٹوالی	.	.	۱	۱	۱	۱
۴	سعید الہمان	.	.	۱	۱	۱	۱
	میزبان	.	.	۱	۱	۱	۱
	صدر	۱	۱	۱	۱	۱	۱

لے پندرہ ہزار روپے چینی کا پتہ نہ ملے گا۔ ۱۵۰۰ ہزار روپے چینی کا پتہ نہ ملے گا۔

تختہ گوشوارہ تعداد عہد داران سیول علاقہ سرکار عالی تنخواف انوس

شماره	نام علاقه	امیل منوچ			امیل اسلام		
		ملکی	غیر ملکی	جمله تعداد	ملکی	غیر ملکی	جمله تعداد
۱	کونسل آف اسیٹا	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۲	اسٹاف نوبل ایلمنٹ	۰	۰	۰	۳	۱	۴
۳	مستقیم پوشاک فینس	۰	۱	۱	۰	۰	۱
۴	ہوم سکریٹری	۰	۰	۰	۰	۲	۲
۵	مستقیم مال	۰	۰	۰	۱	۲	۳
۶	مستقیم لٹریچر	۰	۰	۰	۱	۱	۲
۷	مستقیم تعمیرات	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۸	دفتر انگریزی زبان	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۹	تعلیمات	۰	۱	۱	۰	۱	۲
۱۰	دفتر ملکی	۰	۰	۰	۱	۱	۲
۱۱	میزبان فائرمین	۰	۲	۲	۳	۱	۴
۱۲	علاقہ مالکداری	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳	ہمسکری لٹریچر	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۴	صوبہ داران	۰	۰	۰	۱	۳	۴

بموجب سول لست سہ ماہی اول ۱۹۵۲ء

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بہوجب سیول سٹ ۱۹۵۷ء

پاسی		عیسائی و نور دین بخش						جلد تعداد ملکی و غیر ملکی		جلد تعداد ملکی		جلد تعداد غیر ملکی	
ملکی	غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی
۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰	۰
۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰
۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲
۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳
۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴
۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵
۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶
۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷
۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸
۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹
۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰
۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲
۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳
۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴
۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵
۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶
۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷
۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸
۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰	۱۹
۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱	۲۰
۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲	۲۱
۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳	۲۲
۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴	۲۳
۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵	۲۴
۳۸	۳۷	۳۶	۳۵	۳۴	۳۳	۳۲	۳۱	۳۰	۲۹	۲۸	۲۷	۲۶	۲۵
۳۹	۳۸	۳											

ردیف	نام و علاقه	اهل هندو						اهل اسلام					
		ملکی	غیر ملکی	جمله تعداد	ملکی	غیر ملکی	جمله تعداد	ملکی	غیر ملکی	جمله تعداد	ملکی	غیر ملکی	جمله تعداد
۱		۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲	صوبه داران	۲۱	۳	۲۴	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
۳	تعلق داران اول	۹۳۱	۶۶۵	۱۵۹۶	۱۶۰	۱۶۱	۱۶۲	۱۶۳	۱۶۴	۱۶۵	۱۶۶	۱۶۷	۱۶۸
	دوم و سوم و غیره												
۴	بندوبست	۱۰۰	۵۵۰	۶۶۵	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱
۵	محکم کشتی انعام	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	جمله نیز اهل گزاری	۱۰۸۰	۱۳۳۶	۲۴۱۶	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲
	چوبینه	۲۳	۲	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴
	بدعت	۲۸	۱۴	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱
	کرد و گیری	۹۶۹	۳۳۱	۱۳۰۰	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱
	کاذب جمهور	۱۲	۰	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
	دار الضرب	۱۳	۱	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳
	پشه خانه	۴۹	۵	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳
	دفتر محاسبی	۱۳۳	۸	۱۴۱	۱۴۲	۱۴۳	۱۴۴	۱۴۵	۱۴۶	۱۴۷	۱۴۸	۱۴۹	۱۵۰
	عدالت												
۱	عالیه عدالت	۱۲	۲	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳
۲	مشیر قانونی	۱	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱

پارسی		عیسائی و یهودین و غیره						جماعت قداد ملکی و غیر ملکی		جماعت سبزیان	
جماعت قداد ملکی	جماعت قداد غیر ملکی	ملکی	غیر ملکی	جماعت قداد	ملکی	غیر ملکی	جماعت قداد	ملکی	غیر ملکی	جماعت قداد	جماعت سبزیان
۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶۲	۲۴	۲۴	۸۹
۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۹	۴۲	۴۲	۱۲
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۲۱	۵۹	۵۹	۱۲
۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۸	۹	۹	۲۴
۶	۱	۵	۱	۲	۲	۲	۲	۱۳۸	۱۲	۱۲	۱۲
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۹	۲	۲	۵۲
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۴۳	۱۸	۱۸	۹۱
۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰۱	۳۳۸	۳۳۸	۹۱
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۴	۰	۰	۱۴
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲۶	۱	۱	۲۴
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۶۹	۳۳	۳۳	۲۴
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۴۸	۲۲	۲۲	۲۴
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۴۹	۳۳	۳۳	۸۲
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۳	۳	۶

ردیف	نام علاقه	اهل مہند			اهل اسلام		
		ملکی	غیر ملکی	جملہ تعداد	ملکی	غیر ملکی	جملہ تعداد
		۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	عدالت دیوالی بیگم	۲	۱	۳	۱	۱	۲
۲	عدالت دیوالی خرد	۱	۰	۱	۱۴	۱	۱۵
۳	عدالت فوجداری بلڈ	۱	۱	۲	۱۴	۱	۱۵
۴	دارالقصاء	۰	۰	۰	۹	۳	۱۲
۵	قضا یا عرب	۱	۰	۱	۵	۲	۷
۶	مجلس تصفیہ سانبو	۱	۰	۱	۰	۰	۰
۷	ناظم عدالت سانبو	۱	۰	۱	۳	۲	۵
۸	مدکارا صوبہ علاقہ	۱	۰	۱	۱۵	۱۵	۳۰
۹	ناظران عدالت	۱۱	۳	۱۴	۱۰	۲	۱۲
۱۰	دیوانی ضلع سانبو	۱۰	۲	۱۲	۱۱	۳	۱۴
۱۱	مدکاران اہل تعداد	۶۵	۱۰	۷۵	۱۱۱	۳۲	۱۴۳
۱۲	علاقہ عدالت	۱	۰	۱	۱	۰	۱
۱۳	منصفان صوبہ	۹	۵	۱۴	۱۳	۳	۱۶
۱۴	میران علیات	۵	۸۰	۸۵	۲۴	۲۴	۴۸
۱۵	اکوٹوالی و محاسب	۱	۲۲	۲۳	۲۰	۹	۲۹
۱۶	اکوٹوالی اندون ویر	۱	۰	۱	۵	۰	۵
۱۷	ناظم کوٹوالی اضلاع	۵	۰	۵	۸	۶	۱۴

[illegible]

ردیف	شرح	اهل منہود			اہل اسلام		
		ملکی	غیر ملکی	جملہ تعداد	ملکی	غیر ملکی	جملہ تعداد
۱	مختارین کو قوالی اضلاع	۳	۲	۵	۱۱	۱۲	۲۳
۲	محاسن	۳	۲	۵	۸	۱۰	۱۸
۳	میران کو قوالی و محاسن	۲۰۵	۱۸	۲۲۳	۲۰۵	۱۸	۲۲۳
۴	متفرقات	۸۵	۲۹	۱۱۴	۲۵	۱۱	۳۶
۵	تعلیمات	۵	۲	۷	۲	۱	۳
۶	طبابت	۹	۱	۱۰	۱۳	۱۴	۲۷
۷	دارالطبیع	۲۳	۲۶	۴۹	۱۱	۵۵	۶۶
۸	تقریرات عامہ	۶	۴	۱۰	۱۲	۲۵	۳۷
۹	صفائی بلدہ	۰	۰	۰	۲	۵	۷
۱۰	مجلس تصفیہ قرضہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۱	ذکی کلہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۲	صطبن و فیلیانہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳	مترجم و پیشینہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۴	صیف و ترجمہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۵	صدر میرزا	۱۹۷۱	۱۱۳	۲۱۰۴	۱۱۳	۱۱۳	۲۲۶

[illegible]

تختہ عہدہ داران قبول علامہ سرکار عالی تعداد ماہوار الون بموجب قبول سال ۱۲۹۳

ظاہر	نام علامہ	ایل منہود	ایل اسلام	پارسی	یورپین میانی	جملہ تعداد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	مدارا المہام	۱	۱	۱	۱	۱
۲	پیشکار	۱	۱	۱	۱	۱
۳	معین المہامان	۱	۱	۱	۱	۱
۴	اشاف مدارا المہام	۱	۱	۱	۱	۱
۵	مستدعی					
۱	مستدعی لکچرل نسیب	۱	۱	۱	۱	۱
۲	ہوم سکریٹری	۱	۱	۱	۱	۱
۳	مستدعی لکچرل و توالی	۱	۱	۱	۱	۱
۴	مستدعی مال	۱	۱	۱	۱	۱
۵	مستدعی فزنگی	۱	۱	۱	۱	۱
۶	مستدعی انگریزی	۱	۱	۱	۱	۱
۷	مستدعی خانگی	۱	۱	۱	۱	۱
۸	مستدعی کونسل	۱	۱	۱	۱	۱
۹	مستدعی نشی خانہ	۱	۱	۱	۱	۱
۱۰	مستدعی صرافہ	۱	۱	۱	۱	۱
۱۱	مستدعی پیشی	۱	۱	۱	۱	۱

[illegible]

فانین	نام علاقہ	اہل ہند	اہل اسلام	پارسی	یورپین عیسائی	جملہ تعداد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸	مال بندوبست	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴	۱۴
۹	جنگلات	۰	۰	۰	۱	۱
۱۰	کاغذ مہرور	۰	۱	۰	۲	۲
۱۱	آبکاری	۰	۱	۱	۳	۳
۱۲	کروڑ گیری	۳	۱۴	۱۴	۰	۲۲
۱۳	دارا الشرب	۰	۰	۰	۱	۱
۱۴	علاقہ عدالت	۰	۰	۰	۰	۰
۱	ہالی کورٹ	۱	۱	۰	۰	۱
۲	دیوانی خرد	۰	۲	۰	۰	۲
۳	فوجداری	۰	۲	۰	۰	۲
۴	دارا القضاہ	۰	۲	۰	۰	۲
۵	تقاضی و عروب	۰	۱	۰	۰	۱
۶	اطراف بلدہ	۱	۰	۰	۰	۱
	میزان عدالت	۲	۱۴	۰	۰	۲۰
۱۵	محس	۰	۵	۰	۲	۷
۱۶	کو توالی	۰	۰	۰	۰	۰
۱	لب	۳	۳۶	۰	۰	۳۹

شماره	نام علاقه	اهل جنود		اهل اسلام		پارسی		یورپین میانی		جملہ داد	
		نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر
۱	کو تو اہلی اضلاع	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	کوٹنک ڈپارٹمنٹ	۱	۱	۱	۱
۲	نظامت کو تو اہلی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۱	۱	۱
۳	ہتھیان کو تو اہلی	.	۱۲	۱	۱	۱	۱	.	۱۵	۱	۱
۴	امین کو تو اہلی	۱۷	۱۷	۹۷	۱	۱	۱	.	۱۱	۱	۱
	میزان کو تو اہلی	۱۸	۱۱	۱	۱	۱	۱	۳	۱	۱	۱
	کوٹہ الی ضلع	۲۲	۱۱	۱	۱	۱	۱	۳	۱	۱	۱
۱۷	پٹ خانہ	۵	۱۷	۱	۱	۱	۱	.	.	۲۲	۱
۱۸	علاقہ تعلیمات
۱	نظامت تعلیمات	.	۲	۱	۱	۱	۱	۱	۵	۱	۱
۲	حیدر آباد کالج	.	.	۱	۱	۱	۱	۵	۱	۱	۱
۳	مدارس بلوہ	.	۱۳	۱	۱	۱	۱	.	۱۳	۱	۱
۴	نوبل اسکول	.	.	۵	۱	۱	۱	۳	۱	۱	۱
	میزان تعلیمات	.	۲۳	۱	۱	۱	۱	۹	۱	۱	۱

ردیف	نام علاقه	اهل هندو	اهل اسلام	پارسی	یورپین علیانی	جمله تعداد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۹	دارالطبع	۰	۱	۰	۰	۱
۲۰	طبابت	۰	۸	۲	۰	۱۰
۲۱	متفرقات	۱	۲	۰	۰	۳
۲۲	اصطبل و فیلخانه	۱	۲	۰	۰	۳
۲۳	نظامت	۰	۱	۰	۰	۱
۲۴	ماهور و متفرقات	۰	۸	۱	۲	۱۱
۲۵	کار آموز	۰	۳	۰	۰	۳
۲۶	عهدداران تفرق	۲	۱	۰	۰	۳
۲۷	علاقه صفائی	۳	۱۰	۲	۰	۱۵
۲۸	تعمیرات	۱۱	۲۳	۲	۵۱	۸۷
صد نفر		۹۹	۴۵۹	۴۰	۹۰	۶۲۸

تخته عهد داران سول علی قلی محمد و انیسول بابسته

ردیف	نام حکام	اهل هندو	اهل اسلام	پارسی	یورپین میانی	جله تعداد
۱	۱	۳	۵	۶	۹	۱۰
۲	۲	۴	۷	۸	۱۱	۱۲
۳	۳	۵	۸	۹	۱۰	۱۱
۴	۴	۶	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۵	۵	۷	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
۶	۶	۸	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۷	۷	۹	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۸	۸	۱۰	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
۹	۹	۱۱	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۱۰	۱۰	۱۲	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
۱۱	۱۱	۱۳	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
۱۲	۱۲	۱۴	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
۱۳	۱۳	۱۵	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
۱۴	۱۴	۱۶	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲
۱۵	۱۵	۱۷	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳
۱۶	۱۶	۱۸	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
۱۷	۱۷	۱۹	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
۱۸	۱۸	۲۰	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
۱۹	۱۹	۲۱	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷
۲۰	۲۰	۲۲	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸
۲۱	۲۱	۲۳	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹
۲۲	۲۲	۲۴	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
۲۳	۲۳	۲۵	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱
۲۴	۲۴	۲۶	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲
۲۵	۲۵	۲۷	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳
۲۶	۲۶	۲۸	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴
۲۷	۲۷	۲۹	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵
۲۸	۲۸	۳۰	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶
۲۹	۲۹	۳۱	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷
۳۰	۳۰	۳۲	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸
۳۱	۳۱	۳۳	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹
۳۲	۳۲	۳۴	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰
۳۳	۳۳	۳۵	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱
۳۴	۳۴	۳۶	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲
۳۵	۳۵	۳۷	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳
۳۶	۳۶	۳۸	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴
۳۷	۳۷	۳۹	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵
۳۸	۳۸	۴۰	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶
۳۹	۳۹	۴۱	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷
۴۰	۴۰	۴۲	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸
۴۱	۴۱	۴۳	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹
۴۲	۴۲	۴۴	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰
۴۳	۴۳	۴۵	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱
۴۴	۴۴	۴۶	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲
۴۵	۴۵	۴۷	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳
۴۶	۴۶	۴۸	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴
۴۷	۴۷	۴۹	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵
۴۸	۴۸	۵۰	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶
۴۹	۴۹	۵۱	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷
۵۰	۵۰	۵۲	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸
۵۱	۵۱	۵۳	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹
۵۲	۵۲	۵۴	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰
۵۳	۵۳	۵۵	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱
۵۴	۵۴	۵۶	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲
۵۵	۵۵	۵۷	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳
۵۶	۵۶	۵۸	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴
۵۷	۵۷	۵۹	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵
۵۸	۵۸	۶۰	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶
۵۹	۵۹	۶۱	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷
۶۰	۶۰	۶۲	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸
۶۱	۶۱	۶۳	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹
۶۲	۶۲	۶۴	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰
۶۳	۶۳	۶۵	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱
۶۴	۶۴	۶۶	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲
۶۵	۶۵	۶۷	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳
۶۶	۶۶	۶۸	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴
۶۷	۶۷	۶۹	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵
۶۸	۶۸	۷۰	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶
۶۹	۶۹	۷۱	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷
۷۰	۷۰	۷۲	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸
۷۱	۷۱	۷۳	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹
۷۲	۷۲	۷۴	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰
۷۳	۷۳	۷۵	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱
۷۴	۷۴	۷۶	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲
۷۵	۷۵	۷۷	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳
۷۶	۷۶	۷۸	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴
۷۷	۷۷	۷۹	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵
۷۸	۷۸	۸۰	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶
۷۹	۷۹	۸۱	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷
۸۰	۸۰	۸۲	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸
۸۱	۸۱	۸۳	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹
۸۲	۸۲	۸۴	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰
۸۳	۸۳	۸۵	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱
۸۴	۸۴	۸۶	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲
۸۵	۸۵	۸۷	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳
۸۶	۸۶	۸۸	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴
۸۷	۸۷	۸۹	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵
۸۸	۸۸	۹۰	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶
۸۹	۸۹	۹۱	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷
۹۰	۹۰	۹۲	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸
۹۱	۹۱	۹۳	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۹۲	۹۲	۹۴	۹۷	۹۸	۹۹	۱۰۰

ردیف کتاب	نام کتاب	اہل ہند			اہل اسلام			پارسی			عیسائی و یہودین			جلد تعداد
		مجلد	فصل	صفحہ	مجلد	فصل	صفحہ	مجلد	فصل	صفحہ	مجلد	فصل	صفحہ	
۱	۲	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲			
۲	چیف سکریٹری	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱	۱۲	
۳	مستدعی سیاسیات	۰	۰	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۶	۱	۱۱	
۴	مستدعی فینانس	۳	۰	۲	۲	۰	۰	۱	۱	۱	۸	۱	۱۰	
۵	مستدعی مالگزاری	۳	۰	۱۶	۰	۰	۰	۱	۱	۱	۲۰	۱	۹	
۶	مستدعی عدالت	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۸	۱	۸	
۷	مستدعی تعلیمات و آسایش	۲	۰	۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۸	۱	۷	
۸	مستدعی درینج	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱	۶	
۹	مستدعی فوج و طبابت	۰	۰	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱	۵	
۱۰	مستدعی صنعت و حرفت	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۱	۴	
۱۱	مستدعی آئین و عین	۰	۰	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱	۳	
۱۲	مستدعی اور مذہبی	۰	۰	۳	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۱	۲	
میرزا حسن قلی خان														
۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	
امالیاتی و اقتصادی														
۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	
شہزادگان و اقبال														
۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	
سرشت فینانس و صنعت و حرفت														
۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	۱۷	
دارالعرفان کا ذخیرہ														
۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	۱۸	
سرشت برقی و کشاپ														

ردیف	نام علاقه	ایل خود			ایل اسلام			پاسی			میسائی و دیوین			جله تعداد	
		تعداد	نوع	ملاحظات	تعداد	نوع	ملاحظات	تعداد	نوع	ملاحظات	تعداد	نوع	ملاحظات	تعداد	نوع
۱	علاقه مالگری	۲			۴			۸			۹			۱۰	
۱	صوبه داری	۱	صماص	۶	سماص	۱	السام	.	.	.	۸	سمکام			
۲	اول تعلقه اراک	۱	السم	۱۳	سماص	۱	سماص	.	.	.	۱۵	صماص			
۳	مددگار تعلقه اراک	۳	الصماص	۳۲	سم	۳۵	سمکام			
۴	تخصیصه اراک علاقه دیوانی	۱۰	اراکتیه	۱۳	سماص	۲	کام	.	.	.	۱۱۳	سماص			
۵	تخصیصه اراک علاقه صرف خاص تحت دیوانی	.	.	۴	سماص	۴	کام			
۱۵	میر علاقه مالگری	۱۵	سمکام	۱۵	سماص	۴	سماص	.	.	.	۱۴۹	سماص			
۲	سرشته بندوبست	۲	صماص	۵	سماص	۳	الکام	.	.	.	۲۵	سماص			
۲	سرشته جنگلات	۲	الکام	۴	سماص	۱	سماص	۲	سماص	۲	سماص	۲۲	سماص		
۲	سرشته کردگیری	۲	لکام	۶	سماص	۳	سماص	۱	سماص	۱	سماص	۲۲	سماص		
۵	سرشته ابکاری	۵	سماص	۱۹	سماص	۲۳	سماص			
۴	سرشته معدنیات	۴	سماص	۱۹	سماص	۲۶	سماص			
	زراعت														
۴	سرشته صنعت و حرفه	۴	سماص	۲۲	سماص	۱۹	سماص			

تفان	نام علاقه	ا.ل. هندو	ا.ل. اسلام	پارسی	عیسائی یهودین	جمله مرداد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	سمر شسته عدالت	۱	۱۵	۰	۰	۱۴
۲	مجلس عالی عدالت	۰	۲	۰	۰	۲
۳	عدالت دیوانی	۰	۲	۰	۰	۵
۴	عدالت فوجداری	۱	۲	۰	۰	۵
۵	عدالت اراکضی	۰	۱	۰	۰	۱
۶	نظاره منصفین اضلاع	۱۲	۱۱۳	۰	۰	۱۳۵
۷	میزان عدالت	۱۳	۱۳۴	۰	۰	۱۵۲
۸	مجلس کو تواری	۰	۳	۰	۰	۲
۹	کو تواری بلده	۲	۸	۰	۰	۱۰
۱۰	کو تواری ضلع	۱	۴	۰	۰	۸
۱۱	نفاست کو تواری	۱	۴	۰	۰	۲
۱۲	پولس بزرگ کل	۲	۰	۰	۰	۲
۱۳	چهارمندان مدکاران	۸	۲۲	۱	۱	۳۲
۱۴	میزان کو تواری ضلع	۱۱	۲۶	۱	۲	۲۲
۱۵	صد میزبان کو تواری	۱۳	۳	۱	۲	۵۲

ردیف	نام علات	ایل بنود	ایل اسلام	پارسی	عیسائی و یهودین	جمله تدار
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	سر رشته تعلیمات	۵۶	۱۰۳	۳	۲۴	۱۲
۲	سر رشته پیه	۰	۱۰	۱	۰	۱۱
۳	سر رشته طبابت	۳۳	۲۸	۱۰	۱۳	۱۰۵
۴	اگریزی و یونانی	۰	۰	۰	۰	۰
۵	جبریشین اشایب	۰	۵	۰	۰	۵
۶	تویات و ابشی	۳۶	۲۸	۵	۹	۹۳
۷	متفرقات	۹	۱۴	۰	۰	۲۶
۸	صفائی	۱	۸	۱	۰	۱۰
۹	لوکلغند مذکور	۰	۶	۰	۰	۶
۱۰	آف وارڈز	۰	۰	۰	۰	۰
۱۱	جمله صد نیران	۲۲۰	۸۲۰	۳۰	۴۱	۱۲
۱۲	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۴	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۵	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۶	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۷	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۸	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۱۹	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۰	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۱	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۲	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۳	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۴	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۵	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۶	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۷	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۸	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۲۹	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۰	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۱	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۲	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۳	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۴	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۵	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۶	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۷	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۸	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۳۹	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۰	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۱	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۲	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۳	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۴	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۵	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۶	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۷	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۸	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۴۹	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰
۵۰	یک سال	۰	۰	۰	۰	۰

ملٹی لسٹ فوج باقاعدہ و بیقاعدہ علاقہ سرکار علی گڑھ ۳۰۶											
ٹرانس اسٹیشن	نام علاقہ	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		انگریزی		جملہ	
		تعداد	نمبر	تعداد	نمبر	تعداد	نمبر	تعداد	نمبر	تعداد	نمبر
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
	باقاعدہ										
۱	اسٹان	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۸	۸
۲	رسالہ حبوش	۰	۰	۶	۶	۰	۰	۰	۰	۱۴	۱۴
۳	علاقہ توپخانہ	۰	۰	۷	۷	۰	۰	۰	۰	۱۶	۱۶
۴	رسالہ	۱	۱	۱۷	۱۷	۰	۰	۰	۰	۲۱	۲۱
۵	پلیٹن دوم	۷	۷	۷	۷	۰	۰	۰	۰	۱۸	۱۸
۶	پلیٹن سوم	۷	۷	۱۱	۱۱	۰	۰	۰	۰	۲۱	۲۱
۷	پلیٹن چہارم	۹	۹	۳	۳	۰	۰	۰	۰	۱۷	۱۷
۸	پلیٹن ہفتم	۱۲	۱۲	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۱۹	۱۹
۹	جوت ہا پلیٹن	۵	۵	۷	۷	۰	۰	۰	۰	۱۲	۱۲
	میزان باقاعدہ	۴۱	۴۱	۶۱	۶۱	۰	۰	۰	۰	۴۳	۴۳
	اپر مل سروسٹریس										
۱	اسٹان	۰	۰	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۲	۲
۲	رسالہ اول اپر مل سروسٹریس	۱	۱	۴	۴	۰	۰	۰	۰	۵	۵

نشان	نام علاقه	اهل هند	اهل اسلام	پارسی	انگیزی	جمله
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲	رسار دوم -	۱	۳	۴	۵	۶
۳	میزان ابریل سیرین	۲	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۴	گو لکنده برگیده	۱	۲	۳	۴	۵
۵	۱ رساله	۲	۳	۴	۵	۶
۶	۲ پلین	۳	۴	۵	۶	۷
۷	۳ توپخانه	۴	۵	۶	۷	۸
۸	میزان گو لکنده برگیده	۱	۲	۳	۴	۵
۹	صدر میزان با قاعده	۳	۴	۵	۶	۷
۱۰	یتقا عده	۱	۲	۳	۴	۵
۱۱	۱ حکمیه نظامت	۲	۳	۴	۵	۶
۱۲	۲ نظام محبوب جمعیت	۳	۴	۵	۶	۷
۱۳	۳ شریعت راجه راجه راجه	۴	۵	۶	۷	۸
۱۴	رساله خاص	۱	۲	۳	۴	۵
۱۵	۲ سر رشته راجه راجه	۳	۴	۵	۶	۷
۱۶	۳ سر رشته راجه راجه	۴	۵	۶	۷	۸
۱۷	۴ سر رشته راجه راجه	۵	۶	۷	۸	۹
۱۸	۵ سر رشته راجه راجه	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱۹	۶ سر رشته راجه راجه	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۲۰	۷ سر رشته راجه راجه	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۲۱	۸ سر رشته راجه راجه	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳
۲۲	۹ سر رشته راجه راجه	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۳	۱۰ سر رشته راجه راجه	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۲۴	۱۱ سر رشته راجه راجه	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶
۲۵	۱۲ سر رشته راجه راجه	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷
۲۶	۱۳ سر رشته راجه راجه	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
۲۷	۱۴ سر رشته راجه راجه	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹
۲۸	۱۵ سر رشته راجه راجه	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰
۲۹	۱۶ سر رشته راجه راجه	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱
۳۰	۱۷ سر رشته راجه راجه	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲
۳۱	۱۸ سر رشته راجه راجه	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳
۳۲	۱۹ سر رشته راجه راجه	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴
۳۳	۲۰ سر رشته راجه راجه	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
۳۴	۲۱ سر رشته راجه راجه	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
۳۵	۲۲ سر رشته راجه راجه	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷
۳۶	۲۳ سر رشته راجه راجه	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸
۳۷	۲۴ سر رشته راجه راجه	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹
۳۸	۲۵ سر رشته راجه راجه	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰
۳۹	۲۶ سر رشته راجه راجه	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱
۴۰	۲۷ سر رشته راجه راجه	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲
۴۱	۲۸ سر رشته راجه راجه	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳
۴۲	۲۹ سر رشته راجه راجه	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴
۴۳	۳۰ سر رشته راجه راجه	۳۱	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵
۴۴	۳۱ سر رشته راجه راجه	۳۲	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶
۴۵	۳۲ سر رشته راجه راجه	۳۳	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷
۴۶	۳۳ سر رشته راجه راجه	۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸
۴۷	۳۴ سر رشته راجه راجه	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹
۴۸	۳۵ سر رشته راجه راجه	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰
۴۹	۳۶ سر رشته راجه راجه	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱
۵۰	۳۷ سر رشته راجه راجه	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲
۵۱	۳۸ سر رشته راجه راجه	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳
۵۲	۳۹ سر رشته راجه راجه	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴
۵۳	۴۰ سر رشته راجه راجه	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵
۵۴	۴۱ سر رشته راجه راجه	۴۲	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶
۵۵	۴۲ سر رشته راجه راجه	۴۳	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷
۵۶	۴۳ سر رشته راجه راجه	۴۴	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸
۵۷	۴۴ سر رشته راجه راجه	۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹
۵۸	۴۵ سر رشته راجه راجه	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰
۵۹	۴۶ سر رشته راجه راجه	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱
۶۰	۴۷ سر رشته راجه راجه	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲
۶۱	۴۸ سر رشته راجه راجه	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳
۶۲	۴۹ سر رشته راجه راجه	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴
۶۳	۵۰ سر رشته راجه راجه	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵
۶۴	۵۱ سر رشته راجه راجه	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶
۶۵	۵۲ سر رشته راجه راجه	۵۳	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷
۶۶	۵۳ سر رشته راجه راجه	۵۴	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸
۶۷	۵۴ سر رشته راجه راجه	۵۵	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹
۶۸	۵۵ سر رشته راجه راجه	۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰
۶۹	۵۶ سر رشته راجه راجه	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱
۷۰	۵۷ سر رشته راجه راجه	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲
۷۱	۵۸ سر رشته راجه راجه	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳
۷۲	۵۹ سر رشته راجه راجه	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴
۷۳	۶۰ سر رشته راجه راجه	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵
۷۴	۶۱ سر رشته راجه راجه	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶
۷۵	۶۲ سر رشته راجه راجه	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷
۷۶	۶۳ سر رشته راجه راجه	۶۴	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸
۷۷	۶۴ سر رشته راجه راجه	۶۵	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹
۷۸	۶۵ سر رشته راجه راجه	۶۶	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰
۷۹	۶۶ سر رشته راجه راجه	۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱
۸۰	۶۷ سر رشته راجه راجه	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲
۸۱	۶۸ سر رشته راجه راجه	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳
۸۲	۶۹ سر رشته راجه راجه	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴
۸۳	۷۰ سر رشته راجه راجه	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵
۸۴	۷۱ سر رشته راجه راجه	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶
۸۵	۷۲ سر رشته راجه راجه	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷
۸۶	۷۳ سر رشته راجه راجه	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸
۸۷	۷۴ سر رشته راجه راجه	۷۵	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹
۸۸	۷۵ سر رشته راجه راجه	۷۶	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰
۸۹	۷۶ سر رشته راجه راجه	۷۷	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱
۹۰	۷۷ سر رشته راجه راجه	۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲
۹۱	۷۸ سر رشته راجه راجه	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳
۹۲	۷۹ سر رشته راجه راجه	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴
۹۳	۸۰ سر رشته راجه راجه	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵
۹۴	۸۱ سر رشته راجه راجه	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶
۹۵	۸۲ سر رشته راجه راجه	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷
۹۶	۸۳ سر رشته راجه راجه	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸
۹۷	۸۴ سر رشته راجه راجه	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹
۹۸	۸۵ سر رشته راجه راجه	۸۶	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰
۹۹	۸۶ سر رشته راجه راجه	۸۷	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱
۱۰۰	۸۷ سر رشته راجه راجه	۸۸	۸۹	۹۰	۹۱	۹۲

ردیف	نام میوه	اهل هند	اهل اسلام	پارسی	انگیزی	جمله
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸	سرشته راجه گرداوی	۵	۵	۵	۵	۵
۹	پرشاد متونی	۵	۵	۵	۵	۵
۱۰	سرشته راجه مالک	۵	۵	۵	۵	۵
۱۱	سرشته راجه دکان	۵	۵	۵	۵	۵
۱۲	سرشته تیج	۵	۵	۵	۵	۵
۱۳	سرشته قتل	۵	۵	۵	۵	۵
۱۴	سرشته سوامی پر	۵	۵	۵	۵	۵
۱۵	سرشته هری سل	۵	۵	۵	۵	۵
۱۶	سرشته روپیل	۵	۵	۵	۵	۵
۱۷	سرشته گویند پر	۵	۵	۵	۵	۵
۱۸	سرشته لعل پر	۵	۵	۵	۵	۵
۱۹	سرشته هری پر	۵	۵	۵	۵	۵
۲۰	سرشته راجه چند	۵	۵	۵	۵	۵
۲۱	سرشته رنگ پر	۵	۵	۵	۵	۵
۲۲	سرشته بالکشن	۵	۵	۵	۵	۵
۲۳	سرشته سونیل	۵	۵	۵	۵	۵
۲۴	سرشته لچمن راو	۵	۵	۵	۵	۵

[illegible]

نشان مملکت	نام و قلم	اہل منہو	اہل اسلام	پاکسی	یورپین و عیسائی	جملہ

۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
											حاصل
											باقاعده
۱				۹	۹	۹					اسٹاف
۲				۸	۸	۸					توپخانہ
۳				۱	۱	۱		۳	۳	۳	رسالہ حبوش
۴				۲	۲	۲		۲	۲	۲	تہرہ لانسز
۵		۱	۱	۴	۴	۴					پلیٹن اول
۶		۱	۱	۴	۴	۴					پلیٹن دوم
۷				۵	۵	۵					پلیٹن سوم
۸				۴	۴	۴		۱	۱	۱	پلیٹن چہارم
۹				۶	۶	۶					جمعیت نظام مجاہدین
۱۰		۱	۱	۱۰	۱۰	۱۰		۲	۲	۲	رسالہ اولی امپیریل
											سرورس ٹروپس
۱۱				۱۱	۱۱	۱۱					رسالہ دوم
۱۲				۴	۴	۴					گوکنڈہ لانسز
۱۳		۱	۱	۳	۳	۳					پلیٹن قلعہ گوکنڈہ

ردیف	نام علاقه	اهل بنود	اهل اسلام	پارسی	یورپین میسالی	جمد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۴	توبخانه تلمو گوکنده	۳	۳	۳	۳	۳
۱۵	طباط فوجی	۳	۳	۳	۳	۳
۱۶	مستغرق	۳	۳	۳	۳	۳
۱۷	پرس لای گارڈ	۳	۳	۳	۳	۳
۱۸	باروت خان	۳	۳	۳	۳	۳
۱۹	میزان باقاعده	۳	۳	۳	۳	۳
۲۰	حصه دوم	۳	۳	۳	۳	۳
۲۱	افواج بقاعده	۳	۳	۳	۳	۳
۲۲	دفتر نظم جمعیت	۳	۳	۳	۳	۳
۲۳	جمعه داران بلا مشرت	۳	۳	۳	۳	۳
۲۴	تحت نظم جمعیت	۳	۳	۳	۳	۳
۲۵	شریعت جات زیر بر	۳	۳	۳	۳	۳
۲۶	نظم جمعیت	۳	۳	۳	۳	۳
۲۷	والف شریعت راجه کارایان	۳	۳	۳	۳	۳
۲۸	مستوفی	۳	۳	۳	۳	۳
۲۹	دب شریعت راجه الشریعت	۳	۳	۳	۳	۳

ردیف	نام علاقه	ایل هندو		ایل اسلام		پارسی		یورپین میانی		جد	
		تعداد	نام	تعداد	نام	تعداد	نام	تعداد	نام	تعداد	نام
۱	دج سرشته تیر بهی متونی	۲	۰	۲	بار صید	۰	۰	۰	۰	۲	بار صید
۲	دج سرشته مل شاد متونی	۱	۰	۱	اوسو	۰	۰	۰	۰	۱	اوسو
۳	دج سرشته قتل شاد متونی	۲	۰	۲	ایماکوس	۰	۰	۰	۰	۲	ایماکوس
۴	دج سرشته سوسن سل متونی	۱	لغص	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	لغص
۵	دج سرشته راجه نامک متونی	۲	ص	۲	ایماکوس	۰	۰	۰	۰	۵	صمام
۶	دج سرشته راجه بهی متونی	۱	۰	۱	سما	۰	۰	۰	۰	۲	سما
۷	دج سرشته زنگ متونی	۳	ماووسو	۱	سوسو	۰	۰	۰	۰	۲	مالوسو
۸	دج سرشته راجه بهی متونی	۱	۰	۳	کامایوسو	۰	۰	۰	۰	۲	کامایوسو
۹	دج سرشته راجه بهی متونی	۲۲	۰	۲۲	ایماکوس	۰	۰	۰	۰	۲۲	ایماکوس
۱۰	دج سرشته راجه بهی متونی	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰
۱۱	دج سرشته راجه بهی متونی	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰

[illegible]

ردیف	نام علاقہ	اہل ہندو		اہل اسلام		پرسی		یورپین میانی		جلد	
		تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع	تعداد	نوع		
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	سرشتہ رام راؤ	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۲	۱
۲	سرشتہ رائے	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۳	ونیک پشاد متونی
۴	سرشتہ بالکشن متونی	.	.	۱	۱	۱	۱
۵	سکبہ ہمداران کوٹوالی ضلع	۱۱	۱۱	۱۱	۱۱
۶	میزان فوج بقیہ	۳۰	۱۰۸	۱۰۸	۱۰۸	.	.	۱	۱۰۸	۱۳۹	۱۳۹
۷	صدر میزان بقاعدہ وبقاعدہ	۳۹۹	۱۹۳	۱۹۳	۱۹۳	۲	۲	۱۲	۱۲	۲۲۴	۲۲۴

نخستین ماهوار یا بان امدادی سالانه و ماهوار علاقه دیوانی سرکاری
بموجب ضمیمه موازنه سن ۳۴۳۰
سالانه

ردیف	نام ابواب	اهل بنود	اهل اسلام	پاکری	عیالی دیور دین	بلا صحت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
	امداد مدارس					
	مقانی					
۱	مدارس فوقانیه	۲	۲	۲	۲	۲
۲	مدارس بندهبی	۹	۹	۹	۹	۹
۳	مدارس مطایبه	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶
۴	مدارس ابتدائی	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
	امداد غیر ملکی					
	تحت اقتداری					
	جامعه عثمانیه					
	تحت نظارت	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵	۲۵
	یکمشت امداد					
	تسلیت کمیٹی					

شماره	نام اواب	اهل مهنود	اهل اسلام	پارسی	یورپین عیسائی	بلاصرت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	امداد کتب خانجا	۵۲	۵۲	۳	۱۰	۱۲
۲	برای تعلیم مدرسه	۲	۲	۰	۰	۰
۳	اخراجات مقرر	۱۳	۱۳	۰	۰	۰
۴	غیر مقرر	۰	۰	۰	۰	۰
۵	مستقوانی و تشکلات	۰	۰	۰	۰	۰
۶	دیگر خزانه جات	۰	۰	۰	۰	۰
۷	چنده اخبارات	۰	۰	۰	۰	۰
۸	امداد مطب انگریزی	۲	۲	۰	۰	۰
۹	امداد مطب یونانی	۱۵	۱۵	۰	۰	۰
۱۰	امداد مجلی ضلع	۰	۰	۰	۰	۰
ماه مانع						
۱	ماهوریا بان	۳۸	۳۸	۱	۳	۳۵
۲	خاص رعایتی	۳۸	۳۸	۱	۳	۳۵
۳	ماهوریا بان	۳۸	۳۸	۱	۳	۳۵
۴	وامتیا زیان دولتی	۳۸	۳۸	۱	۳	۳۵
۵	ماهوریا بان	۳۸	۳۸	۱	۳	۳۵

فہرست علامات جو مختلف اقسام کے انوس کیلئے مختص کئے گئے ہیں

نشان	قسم انوس	مختصر حرف	نشان	قسم انوس	مختصر حرف
۱	پرنل انوس	الف	۱۸	ڈوینرن چاچ انوس	ض
۲	لوکل انوس	ب	۱۹	ڈیوٹی انوس	ق
۳	ڈیوٹیشن انوس	ج	۲۰	پیشی انوس	د
۴	ڈگری انوس	د	۲۱	اوسیا انوس	ش
۵	موٹر انوس	ھ	۲۲	اسپیشل پے	تب
۶	کرایہ مکان	و	۲۳	کنٹر بیوشن انوس	ش
۷	بہتہ مدافعی	ذ	۲۴	پیاسیج پے	خ
۸	حشیج سواری	ح	×		
۹	انوس اسپ	ط			
۱۰	لوکل فنڈ انوس	ی			
۱۱	سمجوری انوس	ک			
۱۲	بورڈنگ انوس	ل			
۱۳	انوس لکچراری	م			
۱۴	انوس پرنسپل	ن			
۱۵	انوس وائس پرنسپل	س			
۱۶	انوس زاید کار	ع			
۱۷	انوس تحفہ	ف			

صدر محاسبی علاقہ سرکار عالی

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۴۶)
 صیغہ وظائف جو محکمہ فینانس میں اب تک قائم تھا وہ یکم آذر ۱۳۳۸ء سے
 مع عملہ متعلقہ دفتر صدر محاسبی میں منتقل ہوا (جریدہ مورخہ ۱۲-آبان ۱۳۳۸ء جلد
 ۵۹ نمبر ۴۴) جزا دل ص ۳۶۲

سکہ

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۵۲)
 بروئے اقتدارات حاصلہ تحت دفعہ (۲۱) ضمن ۳ قاذون سکہ قرطاس
 سرکار عالی نشان ۳ بابتہ ۱۳۲۱ء جمع خاص و عام کی اطلاع کیلئے اعلان ہوا کہ
 ذریعہ گشتی محکمہ فینانس نشان ۹ بابتہ ۱۳۱۶ء قدیم سکہ حالی کے سکہ محبوبیہ کے
 ساتھ (جواب عثمانیہ کے نام سے موسوم ہے) عام تبادلہ کی جو اجازت دی گئی
 تھی وہ صرف ۳۰-آبان ۱۳۳۸ء تک جاری رہیگی۔ یکم آذر ۱۳۳۸ء اور
 اس کے بعد سے قدیم سکہ حالی کو جس پر چار مینار کی شکل نہیں ہو تو گل ٹنڈی کی
 حیثیت حاصل نہیں رہیگی بہ الفاظ دیگر تاریخ مصرحہ بالا اور اس کے بعد سے
 خزان سرکار میں عثمانیہ روپیہ کے بدلہ میں حالی سکہ روپیہ کا لیا جانا
 موقوف رہیگا۔

جریدہ (۲۰) آذر ۱۳۳۶ء نمبر ۲۲ جلد (۵۸) صفحہ ۴۲ جزا دل
 اعلان نمبر ۳۳ ۱۳۳۸ء صدر محاسبی۔ مقدمہ موقوفی کرنسی نوٹ قیمتی (۴۷)
 جریدہ ۱۵-دے ۱۳۳۸ء جزو ثانی ص ۱۶۶۔

تختہ تعداد سکہ طلائی مسکوک شدہ دارالضرب سرکار عالی
من ابتداء ۱۳۳۲ھ لغایت ۱۳۳۴ھ
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بہستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۵۴)

ردیف	سنہ	تعداد اثرنی	تعداد نیم اثرنی	تعداد ربع اثرنی	تعداد اثنی عشرنی	تعداد ششما	جلد میزان
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	۱۳۳۲ھ	۳۵۵۵	۹۷۵	۱۰۷۰	۲۳۴۷	۰	۷۹۴۷
۲	۱۳۳۵ھ	۸۳۱۱	۳۶۷	۵۱۸	۱۴۱۰	۰	۱۰۷۳۶
۳	۱۳۳۶ھ	۳۶۳۰	۵۷۵	۱۰۰۰	۱۹۸۰	۰	۷۱۹۵
۴	۱۳۳۷ھ	۱۱۸۱	۹۷۶	۱۳۹۶	۲۰۸۸	۰	۵۷۴۱
۵	۱۳۳۸ھ	۲۸۷۸	۸۰۶	۱۰۳۶	۲۳۲۲	۰	۷۰۴۲
۶	۱۳۳۹ھ	۱۶۸۲	۹۶۰	۱۲۶۰	۲۴۰۳	۰	۶۳۰۵
۷	۱۳۴۰ھ	۲۷۰۸	۶۱۸	۱۳۶۱	۳۳۶۰	۰	۸۰۴۷
	میزان	۲۳۹۵۵	۵۴۰۷	۷۷۴۱	۱۵۹۱۰	۰	۵۴۰۱۳

تختہ تعداد مالیتی سکہ نقرہ مسکوک شدہ دارالضرب سرکار عالی
من ابتداء ۱۳۳۲ھ لغایت ۱۳۳۴ھ

نشان سکه	سکه	تعداد سکه روپیه	سکه چارانی مالیتی	سکه دوانی مالیتی	جله میزان سکه مالیتی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف
۲	۳۳۵ اف	۳۳۵ اف	۳۳۵ اف	۳۳۵ اف	۳۳۵ اف
۳	۳۳۶ اف	۳۳۶ اف	۳۳۶ اف	۳۳۶ اف	۳۳۶ اف
۴	۳۳۷ اف	۳۳۷ اف	۳۳۷ اف	۳۳۷ اف	۳۳۷ اف
۵	۳۳۸ اف	۳۳۸ اف	۳۳۸ اف	۳۳۸ اف	۳۳۸ اف
۶	۳۳۹ اف	۳۳۹ اف	۳۳۹ اف	۳۳۹ اف	۳۳۹ اف
۷	۳۴۰ اف	۳۴۰ اف	۳۴۰ اف	۳۴۰ اف	۳۴۰ اف
	میزان	میزان	میزان	میزان	میزان

تخته تعداد مالیتی سکه مسی و نکل مسکوک شده دارالضرب سرکار عالی
من ابتداء ۱۳۳۲ تا لغایت ۱۳۳۳ اف

نشان سکه	سال سکه	سکه نیت یکدانی	سکه نیت یکدانی	سکه نیت یکدانی	جله تعداد مالیتی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف	۳۳۴ اف

۲	۱۳۳۵ ف	الصاع	۸	۱	۱۳۳۵ ف	الصاع	۸
۳	۱۳۳۶ ف	ع	۸	۲	۱۳۳۶ ف	ع	۸
۴	۱۳۳۷ ف	ع	۸	۳	۱۳۳۷ ف	ع	۸
۵	۱۳۳۸ ف	ع	۸	۴	۱۳۳۸ ف	ع	۸
۶	۱۳۳۹ ف	ع	۸	۵	۱۳۳۹ ف	ع	۸
۷	۱۳۴۰ ف	ع	۸	۶	۱۳۴۰ ف	ع	۸
	میزان	صاع	۸		میزان	صاع	۸

سکہ قرطاس یعنی کرنسی نوٹ

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان اصفیہ چشم نمبر ۴)

نوٹس مجریہ ماقبل ۱۳۳۳ ف کے مکرر اجرائی کی مخالفت ہوئی۔ جریدہ مورخہ

۲۹۔ اردی بہشت ۱۳۳۴ ف جز دوم ص ۵۳۰۔

۱۔ اعلان نشان ۳ صدر محاسبی سرکار عالی مورخہ ۶۔ آذر ۱۳۳۸ ف بمقدمہ

موقوفی کرنسی نوٹ قیمتی ایک روپیہ تاریخ اعلان سے دو سال کے بعد ان

نوٹوں کی رقم بحق سرکار جمع کر دی جائیگی جن کے پاس ہوں مدت معینہ کے

اندرو داخل کر دین جریدہ جلد (۶۰) نمبر ۱۵۔ دے ۱۳۳۸ ف

جز دوم ص ۱۶۵۔

تختہ کرنسی نوٹ اجرا شدہ سرکار عالی

من ابتداء ۱۳۲۸ ف تا ۱۳۳۹ ف

شماره	تاریخ حکم اجرائی	حوالہ جریده مقتدیہ پنج و ستر	کیفیت
۱	۲	۳	۵
۱	اعلان محکمہ فنیانس نشان (۹)	جریدہ ۱۶-۱۴ فرورداد ۱۳۲۸ ف	۵
	۱۲ فرورداد ۱۳۲۸ ف	نمبر ۴۴ جلد ۵۰	
۲	اعلان محکمہ فنیانس نشان (۱۰)	جریدہ ۱۳-۱۲ شہرورداد ۱۳۲۸ ف	۵
	۹ شہرورداد ۱۳۲۸ ف	نمبر ۶۴ جلد ۵۰	
۳	اعلان محکمہ فنیانس نشان (۱۱)	جریدہ ۲۱-۲۰ آذر ۱۳۲۹ ف	۵
	۳-۲ آذر ۱۳۲۹ ف	نمبر ۳۳ جلد ۵۱	
۴	اعلان محکمہ فنیانس نشان (۱۲)	جریدہ ۱۲-۱۱ د ۱۳۲۹ ف	۵
	۲۲-۲ آذر ۱۳۲۹ ف	نمبر ۸ جلد ۵۱	
۵	اعلان محکمہ فنیانس نشان (۱۳)	جریدہ ۷-۶ فروردی ۱۳۲۹ ف	۵
	۲۸-۱ اسفند ۱۳۲۹ ف	نمبر ۲۶ جلد ۵۱	
۶	اعلان صدر مجامعی نشان ۱۳	جریدہ ۳۱-۳۰ فروردی ۱۳۳۲ ف	۵
	۹ فروردی ۱۳۳۲ ف	جزو دوم ص ۳۷۸	
۷	اعلان صدر مجامعی نشان ۱۵	جریدہ ۱۵-۱۴ فروردی ۱۳۳۲ ف	۵
	۱ اسفند ۱۳۳۲ ف	نمبر ۲ جلد ۵۶	
۸	اعلان صدر مجامعی نشان ۱۶	جریدہ ۷-۶ اسفند ۱۳۳۶ ف	۵
	۱۳ بهمن ۱۳۳۶ ف	نمبر ۱۳ جلد ۵۸	
۹	اعلان صدر مجامعی نشان ۱۷	جریدہ ۲۷-۲۶ اسفند ۱۳۳۶ ف	۵
	۵ تیر ۱۳۳۶ ف	نمبر ۳۳ جلد ۵۹	

۱۰	مکروڑ	اعلان صدر محاسبی ۱۳۳۵	جریدہ جلد ۶۰ نمبر ۵	بترسیم اعلان نشان ۱۷-۱۸ مورخہ ۱۳۳۴
۱۱	مکروڑ	اعلان ۱۹ مورخہ ۱۱-۱۲ ۱۳۳۹	مطبوعہ غزوہ ۱۳۳۸	۵-۱۳۳۴
			جریدہ نشان (۴۷)	
			جلد ۶-۷-۱۳۳۹	

باب دوم

تختہ حقیقی آمدنی علاقہ دیوانی سرکار عالی من ابتدا کے ۱۳۳۳ تا ۱۳۳۴ اف ۱۳۳۳

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۷۵)

نشان

نشان	نام ابواب	باب ۱۳۳۳	باب ۱۳۳۴	باب ۱۳۳۵	باب ۱۳۳۶	باب ۱۳۳۷
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
الف	ابواب نیل	دو کروڑ	دو کروڑ	دو کروڑ	دو کروڑ	دو کروڑ
(الف)	مالگزاری	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰
(ب)	چوبینہ ستون بال	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰
۲	چوبینہ	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰
۳	کروڑ گیری	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۰

۴ (الف)	آبکاری	کروڑ موت لک عوم لک	کروڑ موت لک عوم لک	کروڑ موت لک عوم لک	کروڑ موت لک عوم لک	کروڑ موت لک عوم لک
۴ (ب)	انیون گانج	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
۵ (الف)	کاغذ ختموم	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
۵ (ب)	رجسٹریشن	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
۶	معدنیات	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
	میزان الف	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
الف	پتہ برار	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
ب الف	سود	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
ج	دارالضرب سکہ قطاس	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک
۹	دارالضرب	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک	لک لک لک

۱۰	سکر قلاس	لوم لاس	موم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۱	ہند اون بٹا دن	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
	میزان (ج)	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۲	ٹپ خانہ	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۳	آبپاشی	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۳	ریلوے	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۵	برقی دھام	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۶	درک شاپ	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
	(خالص)	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۷	طباعت	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۸	ٹیلیفون (خالص)	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
۱۹	صنعت و تجارت	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس
	میزان (ز)	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس	لوم لاس

ج ۲۰	ترقیات عامہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ
۲۱	رقم متعلقہ از	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ
	محموظ قحط	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ
ی ۲۲	متفرقات	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ
	صد میزان	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ
	از (۳۶۱)	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ	سیرکامیہ

تختہ حقیقی اخراجات علاقہ دیوانی سرکار عالی من ابتداء سے ۱۳۳۲ء تا ۱۳۳۸ء
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان اصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۷۳)

نمبر	نام البواب	بابہ ۱۳۳۲ء	بابہ ۱۳۳۳ء	بابہ ۱۳۳۴ء	بابہ ۱۳۳۵ء
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	زمرہ (ف)	اخراجات متعلقہ	وصول مال	وصول مال	وصول مال
۱	(الف)	مالگزاری	مالگزاری	مالگزاری	مالگزاری
۱	(ب)	مالگزاری آبپاشی	مالگزاری آبپاشی	مالگزاری آبپاشی	مالگزاری آبپاشی
۲	جوبینہ	جوبینہ	جوبینہ	جوبینہ	جوبینہ
۳	کرور گری	کرور گری	کرور گری	کرور گری	کرور گری
۴	الف	ابکاری	ابکاری	ابکاری	ابکاری
۴	(ب)	افیون کاونجہ	افیون کاونجہ	افیون کاونجہ	افیون کاونجہ
۵	الف	کاغذ مخنوم	کاغذ مخنوم	کاغذ مخنوم	کاغذ مخنوم

۵ ب	رجب ریس	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۶	معدنیات	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
	میرزا (الف)	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۸ الف	سود	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۸ ب	سلک افغانی	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
	قرضہ	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
ج	دہ الضربہ قریطاس	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۹	دہ الضرب	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۰	سکہ قریطاس	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۱	ہندوان و طیان	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
	میرزا (ج)	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۲	ٹپہ خانہ	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۳	داخل حضور پور	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۴	انظام مملکت	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۵	انرا تاجیاسی	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۶	بیمہ	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد
۱۷	منصب	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد	میرزا علی محمد

۱۸	جمعیت	سوال نمبر ۱۰۰	سوال نمبر ۱۰۱	سوال نمبر ۱۰۲	سوال نمبر ۱۰۳	سوال نمبر ۱۰۴
۱۹	عدالت	سوال نمبر ۱۰۵	سوال نمبر ۱۰۶	سوال نمبر ۱۰۷	سوال نمبر ۱۰۸	سوال نمبر ۱۰۹
۲۰	محاسب	سوال نمبر ۱۱۰	سوال نمبر ۱۱۱	سوال نمبر ۱۱۲	سوال نمبر ۱۱۳	سوال نمبر ۱۱۴
۲۱	کوتوالی	سوال نمبر ۱۱۵	سوال نمبر ۱۱۶	سوال نمبر ۱۱۷	سوال نمبر ۱۱۸	سوال نمبر ۱۱۹
۲۲	تعلیمات	سوال نمبر ۱۲۰	سوال نمبر ۱۲۱	سوال نمبر ۱۲۲	سوال نمبر ۱۲۳	سوال نمبر ۱۲۴
۲۳	طبابت	سوال نمبر ۱۲۵	سوال نمبر ۱۲۶	سوال نمبر ۱۲۷	سوال نمبر ۱۲۸	سوال نمبر ۱۲۹
۲۴	نذربی	سوال نمبر ۱۳۰	سوال نمبر ۱۳۱	سوال نمبر ۱۳۲	سوال نمبر ۱۳۳	سوال نمبر ۱۳۴
۲۵	زراعت	سوال نمبر ۱۳۵	سوال نمبر ۱۳۶	سوال نمبر ۱۳۷	سوال نمبر ۱۳۸	سوال نمبر ۱۳۹
۲۶	علاج حیوانات	سوال نمبر ۱۴۰	سوال نمبر ۱۴۱	سوال نمبر ۱۴۲	سوال نمبر ۱۴۳	سوال نمبر ۱۴۴
۲۷	انجمن اتحاد دہلی	سوال نمبر ۱۴۵	سوال نمبر ۱۴۶	سوال نمبر ۱۴۷	سوال نمبر ۱۴۸	سوال نمبر ۱۴۹
۲۸	دفتر قورود	سوال نمبر ۱۵۰	سوال نمبر ۱۵۱	سوال نمبر ۱۵۲	سوال نمبر ۱۵۳	سوال نمبر ۱۵۴
۲۹	صفائی دارالرشید	سوال نمبر ۱۵۵	سوال نمبر ۱۵۶	سوال نمبر ۱۵۷	سوال نمبر ۱۵۸	سوال نمبر ۱۵۹
۳۰	عمارت شعوان	سوال نمبر ۱۶۰	سوال نمبر ۱۶۱	سوال نمبر ۱۶۲	سوال نمبر ۱۶۳	سوال نمبر ۱۶۴
	میزان (د)	سوال نمبر ۱۶۵	سوال نمبر ۱۶۶	سوال نمبر ۱۶۷	سوال نمبر ۱۶۸	سوال نمبر ۱۶۹
ز	تجارتی شہر تجارت	سوال نمبر ۱۷۰	سوال نمبر ۱۷۱	سوال نمبر ۱۷۲	سوال نمبر ۱۷۳	سوال نمبر ۱۷۴
۳۱	آبپاشی	سوال نمبر ۱۷۵	سوال نمبر ۱۷۶	سوال نمبر ۱۷۷	سوال نمبر ۱۷۸	سوال نمبر ۱۷۹
۳۲	ریلوے	سوال نمبر ۱۸۰	سوال نمبر ۱۸۱	سوال نمبر ۱۸۲	سوال نمبر ۱۸۳	سوال نمبر ۱۸۴
۳۳	برقی	سوال نمبر ۱۸۵	سوال نمبر ۱۸۶	سوال نمبر ۱۸۷	سوال نمبر ۱۸۸	سوال نمبر ۱۸۹
۳۴	طباعت	سوال نمبر ۱۹۰	سوال نمبر ۱۹۱	سوال نمبر ۱۹۲	سوال نمبر ۱۹۳	سوال نمبر ۱۹۴

۳۵	صنعت تجارت	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
	بیزان (ز)	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
(ج) ۳۶	ترقیات عامہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
۳۷ (الف)	امداد قحط	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
۳۸ (ب)	رقم منتقل شدہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
۳۹ (الف)	بہ محفوظ قحط	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
۴۰	متفرقات	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
	صدر میزان	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ
	ازد (تا ۱۳۱۱)	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ	لوہ کا پستہ

تختہ حقیقی آمدنی ابواب غیر سرکاری من ابتداء ۱۳۳۲ تا ۱۳۳۸

نشان	نام ابواب جمع	بابہ ۱۳۳۲	بابہ ۱۳۳۳	بابہ ۱۳۳۴	بابہ ۱۳۳۵	بابہ ۱۳۳۶
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
م	قرضہ سرکاری					
ن	موقوفات					
س	امانت سودی					

ع	امانت بلا سودی	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
ص	پیشگی سودی	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
ق	پیشگی بلا سودی	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
ر	ارسال	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
شش	مراجعت طلب	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
	میزان ابواب	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
	جمع غیر سرکاری	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے

تختہ حقیقی اخراجات ابواب غیر سرکاری من ابتدا رے ۱۳۳۲ ف لغایت ۱۳۳۸ ف

نشان	نام ابواب خرج	بابہ ۱۳۳۲ ف	بابہ ۱۳۳۵ ف	بابہ ۱۳۳۶ ف	بابہ ۱۳۳۷ ف	بابہ ۱۳۳۸ ف
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
م	قرضہ سرکاری	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
ن	تحفظات	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
س	امانت سودی	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے
ع	امانت بلا سودی	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے	کروڑ ۲۰ ۱۰۰ روپے

م	پیشگی سودی	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
ق	پیشگی بلا سودی	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
ر	ارسال
ش	صراحت طلب
	میزان ابواب	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	پنج غیر کاری	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے

تختہ ادائی قرضہ فہرست سرکار عالی بابتہ موازنہ ۱۳۴۰

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۷۵)

نشان	نوعیت قرضہ	تعداد اصل رقم قرضہ	رقم ادا شدہ	تختہ رقم ادا شدہ	باقی ادا شدنی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	پراسیری نوش سرکار عالی سود فیصدی (۷۰٪)	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	والفد مجریہ ۱۳۳۶ء تا ۱۳۳۷ء ادا شدنی بد ۳۰-۱۳۳۶ء	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	دب، مجریہ (۱) را قلیل المیاد ۱۳۳۰ء تا ۱۳۳۱ء	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	۱۳۳۲ء (۲) طویل المیاد ۱۳۳۰ء تا ۱۳۳۱ء	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	(ج) مجریہ ۱۳۳۲ء تا ۱۳۳۳ء ادا شدنی بد یکم	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	برہن ۱۳۵۲ء	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
	(د) مجریہ ۱۳۳۳ء تا ۱۳۳۴ء ادا شدنی بد ۱۳۵۵ء	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے
۲	حصص ریلوے قدیم	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے	۷ روپے

محکمہ صفائی کے چند تاریخی حالات

صفائی بلدہ کا قیام ابتداً ۱۲۰۹ھ میں ہوا اور اسی وقت سے اسکی حدود میں بلدہ و بیرون بلدہ دونوں داخل تھے ۱۲۸۱ھ میں بیرون بلدہ کی صفائی زیر نگرانی صفائی بلدہ ایک علیحدہ مہتمم کے تحت میں دی گئی پھر ۱۲۸۶ھ میں یہہ ہر دو رقبات صفائی میں ضم کر لیے گئے ۱۲۹۰ھ میں حدود چادرگھاٹ کو صفائی بلدہ سے نکال کر مستندی تعمیرات کی نگرانی میں دیا گیا اور اسی زمانہ سے علاقہ صفائی چادرگھاٹ کا علماً آغاز ہوا ۱۲۹۵ھ میں اضلاع کے تمام محکمہ جات صفائی بلدہ کے ماتحت کر دیے گئے مگر چند ہی برسوں پھر ان کو حکام کے اختیار و نگرانی میں دیدیا گیا ۱۲۹۶ھ میں حسب الحکم اعلیٰ حضرت جیسہ چادرگھاٹ کے لیے صفائی کا ایک محکمہ قائم ہوا اور اس کا انتظام ایک کمیٹی کے سپرد ہوا اور اس کے بعد ۱۳۱۴ھ بلدہ کی اور چادرگھاٹ کی ہر دو صفائیاں ضم ہو کر ایک کمیٹی کی نگرانی میں دی گئی جو اب تک برابر قائم ہے اور اس کے زیر انتظام صفائی کے بہت سارے کام سرانجام پایا کرتے ہیں۔

تعداد ارکان

۱۳۰۵ھ کے آغاز پر مجلس صفائی بلدہ میں پانچ ایکسل آفیسر (۹) آفیشل (ملازم) اور (۵) نان آفیشل (غیر ملازم) ارکان تھے لیکن ایکسل آفیسر اور آفیشل ارکان میں کیا فرق ہے اس کو کھین نہیں بتلایا گیا ہے۔ اور رپورٹ سے یہہ ظاہر نہیں ہوتا ہے کہ ایکسل آفیسر ارکان کی تعریف میں کون داخل ہیں ۱۳۰۵ھ میں ایکسل آفیسر ارکان یہہ تھے۔ کو تو ال صاحب بلدہ۔ عدالت العالیہ کے ایک منج۔ صدر محاسب صاحب سرکار عالی۔ صدر مہتمم صفائی اور صرف خاص کا ایک

عہدہ دار بعد کے تین برسوں میں صرف پہلے تین عہدہ دار ایکسل آفیسر ارکان تھے اور ۱۳۱۲ء میں شریک مستمالگذاری کو جو تھا آفیسر رکن قرار دیا گیا۔ ۱۳۰۴ء میں نواب افتخار الملک مرحوم معین المہام کو توالی و تعمیرات اس مجلس کے صدر نشین تھے اور تین سال تک وہی میر مجلس رہے جو ارکان ۱۳۰۸ء میں تھے ان کا تقرر سرکار سے ۱۳۰۶ء میں تین سال کے لیے ہوا تھا اور سرکار سے یہ ہدایت بھی ہوئی تھی ہر تیسرے سال جدید انتخاب ہو کر بے حالانکہ اب کوئی ایسا قاعدہ دستور العمل میں موجود نہیں ہے۔ ۱۳۰۹ء میں جب کہ سرکار سے ممبران جدید مقرر ہوئے تھے تو آفیشل ارکان کی تعداد گھٹا کر پانچ کر دی گئی تھی اور نئے آفیشل ارکان کی تعداد (۶) کر دی گئی تھی اور یہ بھی حکم ہوا تھا کہ ارکان علاقہ پائیگاہ کی تبدیل تا وقتیکہ حکام پائیگاہ کی خواہش نہ ہو نیکجا کے ۱۳۰۸ء میں ارکان ملازم (۵)، اور غیر ملازم (۴) تھے اور ۱۳۰۶ء میں (۹) ملازم اور (۸) غیر ملازم ارکان تھے اور ۱۳۱۲ء میں جب بلدہ اور چادرگھاٹ کی صفائی منظم کر دی گئی تو سرکار سے ترتیب جدید عمل میں آئی۔ اور کل (۲۴) ارکان مقرر ہوئے اگرچہ دستور العمل میں نصاب کے لیے پانچ ارکان کی ضرورت بتلائی گئی ہے حالانکہ عملدرآمد یہ ہے کہ تین ارکان کا ایک کورم ہوتا ہے (از انتخاب نظم و نسق ۱۳۱۶ء) وسط ۱۳۱۴ء ملازم ارکان کی تعداد گھٹ کر (۱۵)، ایکسل آفیسر ارکان کی تعداد کم کر کے (۱۳) کر دی گئی۔ اور غیر ملازم کی تعداد (۱۳) تک بڑا دی گئی (از انتخاب نظم و نسق ۱۳۱۹ء صفحہ ۲۲۰) صفائی حیدر آباد دو علاقوں کے نام سے نامزد ہے ایک صفائی اندرون و بیرون بلدہ اور دوسرے صفائی چادرگھاٹ اور بلحاظ ترتیب مواضعات و مضافات بلدہ و چادرگھاٹ میں شامل ہیں صفائی بلدہ اندرون و بیرون بلدہ میں بلحاظ سہولت انتظام چار سمت ہیں اور ہر سمت میں

الملاحظہ وعت چار یا تین حصے مقرر ہیں اور صفائی چادرگھاٹ میں طلقہ جات کی برتیب
ابجد مقرر ہیں اسی طرح اور مسالغ و گائڑیوں کے متعلق یہی ایک ایک تختہ درج ذیل
ہے لہذا یہاں یک بیٹہ تختہ درج ذیل کیا جاتا ہے جن میں صفائیِ بلدہ و بیرون
بلدہ و چادرگھاٹ کی سمتیں حلقہ اور اُن کے حصہ و گذر اور محلہ جات و کوچہ جات
و بازارات ردیف و ارتبائے گئے ہیں تاکہ ہر ناداقف شخص کو نام کو چہ و
بازار و سمت گذر حصہ علاقہ صفائی کا فوراً پتہ چل جاسکے نیز اس کے ساتھ غیر ملکان
کے متعلق یہی ایک تختہ شامل کیا جاتا ہے جس کے ملاحظہ سے معلوم ہو سکے گا کہ نسبت
۱۳۳۱ھ لغایت ۱۳۳۶ھ اس پانچ سال کے عرصہ میں کس قوم میں تمول کا کیا حال رہا
ادنا سرشتہ صفائی حسب جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۲۹۔ ۱۲۹۴ھ ہوم آفس سے
متعلق تھا بعدہ چند سال کے بعد بہ مصالحت انتظامی اس کا تعلق معتمدی تعمیرات
سے ہوا پھر اس سے علیحدہ کر کے حسب جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۱۶۔ دسے ۱۳۲۹ھ
محلہ سیاسی ڈپارٹمنٹ سے کر دیا گیا۔

۲۴۔ آبان ۱۲۹۴ھ میں ہوم آفس سے اشتہار جاری ہوا کہ اندرون و بیرون
بلدہ میں بدون حصول چٹھی اجازتی محکمہ صفائی مکانات تعمیر نہ ہوا کریں۔
۲۲۔ دسے ۱۲۹۶ھ کو دفتر فینانس سے حکم جاری ہوا کہ وہ تمام لوگ جن کے
ہاں ہاتھی ہوں شہر کے باہر آبادی سے دور رکھنے کا بندوبست کریں۔
۲۸۔ تیر ۱۳۰۵ھ کو حکم ہوا کہ (۸) گرز میں شہر پناہ کی تفصیل سے چھوڑ کر اجازتی
چٹھی تعمیر مکان دیجا یا کرے۔

۸۔ امرداد ۱۳۱۲ھ کو اشتہار جاری ہوا کہ ۱۳۱۱ھ میں مشہر کیا گیا تھا کہ دیوہی
میں کسی قسم کی کاشت جس میں فضلہ انسانی یا حیوانی ڈالا جاتا ہو نہ کیجائے اب
حکم دیا جاتا ہے کہ پرانے پل کے مغربی سمت سے لیکر چادرگھاٹ کے پل تک کوئی

شخص کسی قسم کی کاشت سطح ندی میں نہ کرے۔

۱۸۔ آذر ۱۳۱۳ء کو حسب فرمان خسروی حکم جاری ہوا کہ ہر سہ علاقہ جات پائینگاہ مکان وغیرہ تعمیر کرا جائیں تو قبل از تعمیر ایک نقشہ صفائی میں بھیج دیا کریں کوئی علاقہ پائینگاہ خلاف اعتراض صفائی کوئی تعمیر کرے تو فوراً منع کر دیا جائے اور رصنیہ خسروی کیفیت ہر ادنیٰ فصلہ قطعی پیش ہوا کرے۔

اوایل ماہ آبان ۱۳۲۳ء میں بیگم پیٹھ اور اس کے مضافات کو بلدہ کے حدود صفائی میں داخل کر کے ایک جدید حلقہ (د) قائم کیا گیا اور اس کیلئے جدید عملہ کے اخراجات کی منظوری صادر ہوئی حسب فرمان خسروی شہر پناہ کے دروازہ تمام شب کھلے رکھے جانے لگے ہین ملاحظہ ہو جریدہ مطبوعہ ۳۱ ستمبر ۱۳۳۳ء جلد (۵۵) نمبر ۱۳ جز اول۔

حب جریدہ مطبوعہ ۱۶۔ دسے ۱۳۳۴ء جلد (۵۹) نمبر ۱ جز اول صفحہ ۱۴۰ غیر سرکاری مارکٹ و مسالخ پر منجانب صفائی نگرانی و انتظام رکھنے کے متعلق حکم صادر ہوا۔

یکم آذر ۱۳۰۴ء سے بلدہ و بیرون بلدہ میں گاڑیوں اور جانوروں پر ٹکس لینا شروع ہوا۔ اور اسی سنہ میں مکانات پر بھی ٹکس مقرر ہوا۔ حدود صفائی بلدہ و چادر گھاٹ میں جو اکمنہ واقع ہیں ان کا سالانہ کرایہ سرکار نے مشخص کر کے ان مکانات کی تعمیر و ترمیم کے لئے آدنی کرایہ سالانہ فی صدی ۵۵ دس روپیہ منہا کر کے بقیہ کرایہ پر یکم آذر ۱۳۰۴ء سے فی صدی تین روپیہ ٹکس قائم کیا تھا بعد ۱۳۲۸ء میں صفائی نے ان مکانات کے کرایہ کو دوبارہ مشخص کر کے جن مکانات کا کرایہ زاید ہونے کا اندازہ کیا تھا ان پر ٹکس میں اضافہ کیا اس کے بعد حسب فرمان خسروی مزینہ ۶ صفر ۱۳۴۱ء

۱۳۳۲ء سے اکلنے کرایہ کی آمدنی پر سالانہ ٹکس بعض تین روپیہ پانچ روپیہ وصول کرنا حکم صادر ہوا ملاحظہ ہو جریدہ مطبوعہ ۱۸۔ آذر ۱۳۳۲ء جلد ۴۴ نمبر ۳ جزاول۔ اندرون حدود صفائی بلدہ چادر گھاٹ کے گاڑی گھوڑوں پر ۳۰۴۳ء سے حسب شرح ہر شش ماہی ٹکس قایم کیا گیا۔

گاڑی چار کماندار (عمیلہ) گاڑی دو کماندار (عمیلہ) گھوڑا (۱۳) ناپ عم بعد یکم آذر ۱۳۲۹ء سے سابقہ ٹکس مذکورہ میں اضافہ ہو کر مندرجہ شرح ذیل ٹکس لیا جانا شروع ہوا۔

گاڑی چار کماندار (عمیلہ) گاڑی دو کماندار (عمیلہ) گھوڑا (۱۳) ناپ عم فریہ فرمان خسوی مترشدہ ۲۳۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ء یہ حکم شرف صدور لایا کہ معاوضہ ٹکس املاک و جانوران شاہی مقامی محصول خانہ آمدنی کرورگری بلدہ سے سالانہ پندرہ ہزار روپیہ بطور امداد اخراجات صفائی آغاز سال سے ٹکس لیا جائے اور بلدہ کے تمام امرا و عزا کے علاقہ جات سے بلا استثناء ٹکس وصول کیا جائے سالانہ ماقبل کا بقایا وصول کرنے کی ضرورت نہیں (جریدہ ۱۴۔ تیر ۱۳۲۲ء جلد ۴۴ نمبر ۲۳ جزاول۔)

اشتہار مجریہ دفتر کشف و معتمد مجلس صفائی حیدر آباد واقع ۱۶۔ خرداد ۱۳۳۱ء رقبہ صفائی حیدر آباد میں سیکل ٹکس بہ شرح فی سیکل (عمیلہ) سالانہ جاری کرنے کی منظوری بارگاہ خسوی سے بذریعہ فرمان مصدرہ ۲۵۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ء شرف صدور لائی اور یہ اشتہار جاری ہوا کہ مالکان سائیکل ۱۰۔ امداد الیہ تک ٹکس دفتر صفائی میں داخل کر دیں۔

حسب جریدہ مطبوعہ ۶۔ آبان ۱۳۳۶ء جلد ۵۸ نمبر ۴۲ جزاول صفحہ (۴۴۴) موٹر کار اور موٹر سیکل خانگی کے متعلق (۵۵) اور ٹیکسی موٹر کار کے متعلق (۵۶)

اور موٹر سیکل کے متعلق عہد روپیہ ٹیکس مقرر کیا گیا۔
تبدیلی نام محلہ جات | محلہ گلبل گورہ بکل گورہ ۲۳ صفر ۱۳۱۶ء کو عثمان پورہ کے نام سے
موسوم ہوا اس کے بعد ۲۹۔ رجب ۱۳۱۷ء کو بجائے عثمان پورہ کے عثمان شاہی
کے نام سے نامزد کیا گیا۔

۱۔ حسب جریدہ مطبوعہ یکم آبان ۱۳۱۳ء جلد ۴۲ نمبر ۱۵ صفحہ ۶۵) محلہ گولی گورہ کو
۲۔ جمادی الثانی ۱۳۲۱ء سے محبوب پورہ کے نام سے موسوم کیا گیا۔
۳۔ محلہ چاکنہ واڑی کا نام معظم شاہی کے نام سے بدل دیا گیا جس کے حدود حسب ذیل
ہیں غزنی سمت حوض گوشہ محل شرقی طرح حوض گوشہ محل احاطہ نرسنگ گیر و باغ
نمشرالدولہ شمالی نالہ افضل ساگر جنوبی احاطہ بیر بہان گیر جی تاراستہ (جریدہ
۲۵۔ بہمن ۱۳۳۵ء جلد ۵۷ جزا اول صفحہ ۱۲۰)۔

۴۔ محلہ توپ خانہ گوشہ محل مبدل بہ نظام شاہی ہوا (ملاحظہ ہو جریدہ ۲۹۔
مہر ۱۳۳۸ء جلد ۶۰) نمبر ۳۳ جزا اول صفحہ ۳۳۴)
۵۔ محلہ حیدر گورہ علاقہ حدود صفائی چادر گھاٹ کے روبرو جو نوآبادی
ہوئی ہے اُس کا نام حسب فرمان خروئی مصدر ۲۸۔ شعبان ۱۳۴۸ء مع حمایت نگہ
قرار دیا گیا (جریدہ ۳۰۔ اسفندار ۱۳۴۳ء جلد ۶۶) نمبر ۱۔

تبدیلی نام سڑک | حسب جریدہ مطبوعہ ۲۶۔ دے ۱۳۲۹ء ایرنا گٹہ ریلوے سٹیشن
دو جدید سڑکیں جو حدود صفائی میں واقع ہیں وہ محکمہ آرائش بلدہ کے سپرد ہوئے
اور ان سڑکوں کو اعظم جاہی و معظم جاہی کے نام سے موسوم کیے جانے کی
منظوری صادر ہوئی۔

۶۔ حسب جریدہ مطبوعہ ۱۱۔ تیر ۱۳۳۰ء جلد ۵۲ نمبر ۳۱ صفحہ ۳۱۹)
سڑک افضل گنج تا پل مسلم جنگ روبروئے مائیکورٹ و پل قدیم کا نام سڑک

میر محلگان اعزازی کے ہونے کی قابلیت رکھتے ہیں اور جن کی یافت سالانہ (سا) چھ سو سے زائد ہے انکی تعداد سمت اور قوم داری بابت ۱۳۳۶ء کا ایک تختہ مرتب کر کے درج کیا جاتا ہے اور سنہ مذکور کے مقابلہ میں ۱۳۳۱ء کے اعداد بھی درج کیے گئے ہیں تاکہ اس سے اس امر کا پتہ چل سکے کہ بہ نسبت ۱۳۳۱ء کے ۱۳۳۶ء میں یعنی پانچ سال کے عرصہ میں کس سمت اور کس قوم میں تمول کا کیا حال رہا۔

اندرون بلدہ

رقبہ	نام سمت یا خطہ	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		عیسائی دیورپین				جملہ تعداد	
		۱۳۳۶ء	۱۳۳۱ء	۱۳۳۶ء	۱۳۳۱ء	۱۳۳۶ء	۱۳۳۱ء	۱۳۳۶ء	۱۳۳۱ء	۱۳۳۶ء	۱۳۳۱ء	۱۳۳۶ء	۱۳۳۱ء
۱	سمت اول اندرون بلدہ												
۱	حصہ اول	۱۰	۳۰	۱۲۵	۷۷	۰	۰	۰	۰	۱۵۳	۱۰۷		
۲	حصہ دوم	۳۳	۳۵	۳۴۴	۳۴۲	۰	۰	۰	۰	۳۷۸	۳۸۷		
۳	سمت سوم	۱۰	۱۰	۱۳۳	۱۲۸	۰	۰	۰	۰	۱۴۵	۱۳۸		
۴	سمت چہارم	۵۰	۸۹	۱۱۹	۱۳۰	۰	۰	۰	۰	۱۷۶	۲۲۹		
	میزان سمت اول	۱۳۱	۱۷۴	۷۲۱	۷۸۷	۰	۰	۰	۰	۸۵۲	۹۶۱		
۲	سمت دوم												
۱	حصہ اول	۷۹	۸۱	۲۴	۱۱۵	۰	۰	۰	۰	۱۰۳	۱۹۶		
۲	سمت دوم	۳۹	۲۵	۵۵	۵۳	۰	۰	۰	۰	۹۳	۷۹		

نشان	نام سمت یا حلقه	اهل بنود		اهل اسلام		پارسی		عیسائی و یهود و منی		جمله تعداد	
		تعداد	میزان	تعداد	میزان	تعداد	میزان	تعداد	میزان	تعداد	میزان
۳	سمت سوم	۱۹۰	۶	۱۳۱	۱۰۶	۱۶۰	۱۱۲
۴	" چهارم	۲۰	۲۲	۴۸	۵۸	۹۸	۸۰
	میزان سمت دوم	۱۵۴	۱۳۳	۲۹۸	۳۳۳	۳۵۵	۳۶۴
۳	سمت سوم										
۱	حصا دل	۶۴	۳۳	۱۰۶	۱۱۴	۱۴۳	۱۵۰
۲	" دوم	۲۹	۴	۱۲۱	۴۸	۱۵۰	۸۵
۳	" سوم	۹	۳	۴۵	۳۲	۵۴	۳۵
۴	" چهارم	۲۰	۱۵	۸۳	۶۳	۱۰۴	۴۸
	میزان سمت سوم	۱۲۵	۵۸	۳۵۶	۲۹۰	۴۸۱	۳۴۸
۴	سمت چهارم										
۱	حصا دل	۱۲۳	۱۳۳	۱۹۵	۱۹۹	۳۱۸	۳۳۳
۲	" دوم	۵۶	۳۶	۵۶	۵۹	۱۱۲	۱۰۵
۳	" سوم	۱۰	۳۶	۱۰۶	۶۴	۱۱۶	۱۴۶
۴	" چهارم	۲۸	۲۱	۳۱	۵۳	۵۹	۴۵

۲۱۷	۲۳۷	۳۸۸	۲۵۲	۴۰۵	۶۸۹	میزان مستخدم
۶۳۰	۹۰۳	۱۷۹۳	۱۸۶۲	۲۳۹۳	۲۳۹۵	صدر میزان اندرون بلده
میرون بلده										
شماره	اهل هندو		اهل اسلام		پارسی		عیسائی و یهودین		جمله تعداد	
	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۱	حلقه اول	۳۲	۶۱	۲۳۹	۳۰۳	.	.	.	۲۸۱	۳۶۳
۱	حصه اول	۱۵	۲۱	۲۲۹	۱۸۱	.	.	.	۲۳۳	۲۰۲
۲	حصه دوم	۱۵	۲۱	۲۲۹	۱۸۱	.	.	.	۲۳۳	۲۰۲
۳	" سوم	۱۰	۲۱	۵۶	۶۷	۱	.	.	۶۶	۸۸
۴	" چهارم	۳۰	۲۱	۳۰	۶۳	.	.	.	۶۰	۸۳
	میزان حلقه اول	۸۷	۱۲۳	۵۶۳	۶۱۳	۱	.	.	۶۵۱	۷۳۸
۲	حلقه دوم	۹	۳	۱۲	۲۱	.	.	.	۲۱	۲۵
۱	حصه اول	۳۱	۲۵	۲۲	۲۲	.	.	.	۵۳	۳۷
۲	" دوم	۹	۵	۱۰	۲۰	.	.	.	۱۹	۲۵
۳	" سوم	۱۹	۳۹	۲۳	۷۱	.	.	.	۳۲	۱۱۰
۴	" چهارم	۱۹	۳۹	۲۳	۷۱	.	.	.	۳۲	۱۱۰

نشان سلسله	نام حلقه و حصه	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		عیسائی و یورپین		جملہ تعداد	
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
	میزان حلقہ دوم	۶۸	۷۳	۶۷	۱۳۳	۰	۰	۰	۰	۱۳۵	۲۰۷
۳	حلقہ سوم										
۱	حصہ اول	۵	۲۲	۶	۱۶	۰	۰	۰	۰	۱۱	۳۸
۲	دوم	۵	۰	۲۱	۱۸	۰	۰	۰	۰	۲۶	۱۸
۳	سوم	۱۲	۸	۲۰	۲۳	۰	۰	۰	۰	۳۲	۳۱
۴	چہارم	۱۷	۸	۲	۶	۰	۰	۰	۰	۱۹	۱۴
	میزان حلقہ سوم	۳۹	۳۸	۴۹	۶۳	۰	۰	۰	۰	۸۸	۱۰۱
	صدر میزان بیرون بلده	۱۹۳	۲۳۵	۶۸۰	۸۱۱	۰	۱	۰	۰	۸۷۳	۱۰۴۶

حد و صفائی چادرگھاٹ

نشان سلسله	نام حلقه و حصه	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		عیسائی و یورپین		جملہ تعداد	
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۱	حلقہ (الف)										
۱	حصہ اول	۱۲	۳۷	۳۳	۶۱	۰	۰	۲	۷	۴۷	۱۰۵

۸۰	۲۹	۵	۰	۱	۳	۱۳	۸	۶۰	۱۵	حصد دوم	۱
۲۸۳	۲۶۰	۳	۴	۱	۲۰	۲۳۶	۲۲۶	۴۳	۲۶	" سوم	۲
۲۲۵	۱۳۳	۲۲	۱۶	۵	۱	۱۲۸	۸۹	۶۰	۳۶	" چهارم	۳
۶۹۳	۳۶۶	۳۶	۲۲	۶	۶	۳۳۹	۳۵۶	۲۱۰	۹۱	میزان طبقه (الف)	
۲۳۰	۲۶۳	۱۶	۲۵	۱۸	۱۳	۱۳۳	۱۵۶	۶۱	۶۹	طبقه (ب)	۲
۹۵	۱۱۶	۳۳	۳۳	۴	۱۲	۴	۳۶	۱۸	۳۵	حصول	۱
۲۹۶	۳۶۶	۲	۶	۶	۱	۲۵۳	۲۶۵	۲۳۳	۲۰۵	" دوم	۲
۳۱۱	۲۶۰	۱	۱	۰	۱	۲۵۸	۱۹۹	۵۲	۵۹	" سوم	۳
۱۱۳۲	۱۱۱۶	۵۳	۶۵	۲۸	۲۶	۶۸۶	۶۵۶	۳۶۵	۳۶۸	" چهارم	۴
۱۱۳۲	۱۱۱۶	۵۳	۶۵	۲۸	۲۶	۶۸۶	۶۵۶	۳۶۵	۳۶۸	میزان طبقه (ب)	
۱۹۰	۱۰۳	۰	۱	۱	۱	۱۱۶	۵۶	۶۲	۴۴	طبقه (ج)	۲
۹۳	۸۸	۰	۰	۰	۰	۳۶	۴۴	۴۸	۴۴	حصول	۱
۱۹۰	۱۶۹	۰	۰	۱	۱	۲۴	۳۳	۱۶۶	۱۳۶	" دوم	۲
۱۸۶	۲۳۱	۰	۰	۰	۰	۱۰۳	۱۶۰	۸۴	۱۱۱	" سوم	۳
۱۸۶	۲۳۱	۰	۰	۰	۰	۱۰۳	۱۶۰	۸۴	۱۱۱	" چهارم	۴
۶۶۱	۶۰۱	-	۱	۲	۲	۲۸۸	۲۵۳	۳۶۱	۳۴۵	میزان طبقه (ج)	

شماره	نام حلقه و حصه	اهل بنود		اهل اسلام		پارسی		غیاثی دیوبند				جماعت قداد	
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۳	حلقه (۵)												
۱	حصه اول	۱۳	۲۶	۲۹	۵۳							۲۳	۷۹
۲	" دوم	۳۲	۳۷	۲۶	۳۶							۵۸	۷۳
۳	" سوم	۳۷	۵۰	۱۳	۳۸							۵۱	۸۸
۴	" چهارم	۱۶	۲۸	۱۳	۳۸							۳۰	۷۶
	میزان حلقه (۵)	۹۹	۱۳۱	۸۳	۱۷۵							۱۸۲	۳۱۶
۵	حلقه (۶)												
۱	حصه اول	۳۳	۹	۳۱	۳۳							۶۵	۴۲
۲	" دوم	۱۳	۱۵	۷	۱۱							۲۰	۲۶
۳	" سوم	۲۱	۱۲	۳۵	۲۲							۵۶	۳۴
۴	" چهارم	۲۲	۸	۳۸	۱۹							۶۰	۴۷
	میزان حلقه (۶)	۹۰	۳۴	۱۱۱	۸۵							۲۰۱	۱۲۹
۶	حلقه (۷)												
۱	حصه اول	۲۰	۲۵	۳۸	۸۹	۲	۱	۱۱	۵			۷۱	۱۲۰
۲	" دوم	۱۸	۱۲	۳۱	۸۳	۰	۱	۶	۶			۶۵	۱۰۲

۳	حصه سوم	۳	۴	۲۰	۱۸	۰	۰	۸	۲۰	۲۳
۴	چهارم	۲۸	۲۳	۳۴	۵۷	۱	۱	۷	۷۰	۱۰۳
	میزان حلقه (د)	۶۹	۸۳	۱۳۳	۲۳۷	۳	۳	۳۲	۱۶	۳۵۰
	صدر میزان ورود صفائی چادرنگا	۱۰۱	۱۱۵	۱۵۹	۱۷۰	۳	۳	۳۰	۱۶	۳۲۹۱

تخته تعداد جبهه و گازیای کریموژکار و موژریکل جبهه شده محکم صفائی

من ابتداء ۱۳۳۵ ف لغایت آخر ۱۳۳۹ ف

(سلسله کیلن ملاحظه بوبستان آصفیه حصه پنجم صفحه ۱۵۳)

ردیف	ف	جمله تعداد گازیای و جبهه	تعداد موژریکار	تعداد موژریکل	تعداد اسکیل
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	۱۳۳۵ ف	۳۷۶۰	۹۳۷	۸۸	۵۹۷۳
۲	۱۳۳۶ ف	۳۱۵۷	۱۱۹۷	۱۵۲	۶۹۳۳
۳	۱۳۳۷ ف	۴۰۰۱	۱۲۸۷	۱۵۱	۱۰۷۲۹
۴	۱۳۳۸ ف	۴۵۲۵	۱۸۱۰	۱۸۵	۱۳۲۳۳
۵	۱۳۳۹ ف	۳۷۲۲	۸۰۲	۷۱	۱۵۳۳۷

لحا جمله تعداد اسکیل من
اسکی تعداد مجموعی ۷۱

تختہ مویشی گو سفندان فیج شدہ مسلخ حد و صفائی حیدر آباد

من ابتدائے ۱۳۳۵ء لغایت ۱۳۳۹ء

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۳۵)

کمر نمبر	سہ	تعداد سالانہ		نفاذ سلسلہ	سہ	تعداد سالانہ	
		مویشی	گو سفندان			مویشی	گو سفندان
۱	۲	۱۸۰۳	۳۱۳۰۰۰	۴	۱۳۳۵ء	۸۰۳۵	۱۸۲۱۶۵
۲	۱۳۳۶ء	۶۴۸۰	۳۶۵۴۰۰	۰	۱۳۳۹ء	۱۵۱۰۳	۳۱۵۵۲۰
۳	۱۳۳۷ء	۷۹۲۰	۲۴۴۰۰۰				

تختہ اسماعت و حلقہ جات علاقہ صفائی بلدہ و چادرگھاٹ ہو قوعہ حیدر آباد
محله جات و بازارات و مقامات و کوچہ جات وغیرہ کے متعلق محکمہ پولیس بلدہ
و محکمہ نظامت ٹپہ خانہ جات اور محکمہ صفائی بلدہ اپنی اپنی سہولت و اغراض کے
لحاظ سے فہرست مرتب و ضبط کر رکھے ہیں صفائی حیدر آباد و دھوئوں میں منقسم ہے یعنی
ایک صفائی بلدہ کے اور دوسرے صفائی چادرگھاٹ کے نام سے موسوم ہے
صفائی بلدہ میں اندرون بلدہ و بیرون بلدہ اور چند مواضعات اطراف بلدہ
اور چند صفائی بیرون بلدہ و صفائی چادرگھاٹ میں شامل ہیں اور اسی طرح
صفائی بلدہ اندرون بلدہ سمت اور دھوئوں کے نام سے اور صفائی چادرگھاٹ
حلقہ ابجد سے منسوب ہے۔

لہذا ہم مذکورہ بالا فہرستوں سے اور دیگر ذرائع سے معلومات بہم پہنچا کر ایک
بیضا تختہ مرتب کیا گیا ہے جس کے معاینہ سے ناظرین کو اندرون و بیرون بلدہ کے
ہر ایک محلہ و گذر بازار و مقام وغیرہ کا پتہ معلوم ہو جا سکیگا۔

تختہ گذر علاقہ صفائی بلدہ و چادرگھاٹ حیدرآباد

۳۳۰ ف

ردیف	نام محلہ یا کوہ وغیرہ	نام گذر	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ	نام علاقہ صفائی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
		ردیف (الف)			
۱		اردو	چہارم اندرون	اول	بلدہ
۲		اعتبار چوک	اول اندرون	اول	بلدہ
۳		افضل گنج	حلقہ ج	اول	چادرگھاٹ
۴		افضل دروازہ	اول اندرون	چہارم	بلدہ
۵	بازار	اکبر چاہ	حلقہ ج	اول	چادرگھاٹ
۶		الاودہ بیتیان	اول بیرون	دوم	بلدہ
۷		ایرانی گلی	اول اندرون	سوم	بلدہ
		ردیف (ب)			
۸		بارہ گلی	سوم اندرون	اول	بلدہ
۹		باغ صفا	حلقہ الف	اول	چادرگھاٹ
۱۰		باکو ارم	حلقہ الف	اول	چادرگھاٹ
۱۱		بالا گنج	دوم بیرون	اول	بلدہ
۱۲		برہنہ ٹری و باقت پو	اول بیرون	سوم	بلدہ

ردیف	نام محلہ یا کوچہ وغیرہ	نام گذر	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ	نام علاقہ صفائی	ردیف
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۳	بیرون آری (بگیم بازار)	حلقہ ج	دوم	چادرگھاٹ		
۱۴	بھولک پورہ	حلقہ الف	دوم	چادرگھاٹ		
۱۵	بیرون دیریکہ	بھونہرہ	سوم بیرون	بلدہ		
۱۶	بھاجی منڈی	حلقہ دال	اول	چادرگھاٹ		
۱۷	بگیم بازار	حلقہ ج	دوم	چادرگھاٹ		
۱۸	بیلہ	دوم اندرون	اول	بلدہ		
	روایف (پ)					
۱۹	پتھرگٹی	اول اندرون	چہارم	بلدہ		
۲۰	پل قدیم	حلقہ ۵۵	اول	چادرگھاٹ		
	پل قدیم	چہارم اندرون	دوم	بلدہ		
۲۱	پیچ محلہ	سوم اندرون	اول	بلدہ		
	روایف (د)					
۲۲	تاڑ بن	سوم بیرون	اول	بلدہ		
۲۳	ترب بازار	حلقہ ب	دوم	چادرگھاٹ		
۲۴	تلجا گورہ	حلقہ ب	"	"		
۲۵	توپ خانہ	حلقہ ب	دوم	چادرگھاٹ		
۲۶	تیغہ	اول بیرون	دوم	بلدہ		
	روایف (ط)					
۲۷	مقطعہ	ٹیپو صاحب	حلقہ الف	اول	چادرگھاٹ	

۲۸	جنگم مٹھ	دوم بیرون	دوم	بلده
۲۹	جوشی داڑی	حلقہ دال	اول	چادرگھاٹ
۳۰	جلال کوچہ	سوم اندرون	دوم	بلده
۳۱	جہان نما	سوم بیرون	اول	بلده
		رولیف (ج)		
۳۲	چادرگھاٹ	اول اندرون	دوم	بلده
۳۳	چادرگھاٹ	اول بیرون	اول	بلده
۳۴	چارکمان	اول اندرون	چهارم	بلده
۳۵	چارینار	اول اندرون	چهارم	بلده
۳۶	چارینار	چهارم اندرون	اول	بلده
۳۷	چارمحل	چهارم اندرون	اول	بلده
۳۸	چنگنی پورہ	سوم بیرون	دوم	بلده
۳۹	چٹکل گورہ	حلقہ الف	اول	چادرگھاٹ
۴۰	چپا دروازہ	چهارم اندرون	دوم	بلده
۴۱	بجھل گورہ	اول بیرون	اول	بلده
۴۲	چھتہ	اول اندرون	سوم	بلده
۴۳	چیلہ پورہ	چهارم اندرون	دوم	بلده
۴۴	چوراہ جیسی	حلقہ دال	دوم	چادرگھاٹ
۴۵	چوڑی بازار	حلقہ دال	اول	چادرگھاٹ
		رولیف (ح)		

شماره	نام محله یا کوچه و غیره	نام گذر	نام سمت یا حلقه	نام حصه	نام علاقه صفائی	
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴۶		حبیب نگر	حلقه داو	اول	چادرگهاٹ	
۴۷		حسینی محله	اول اندرون	دوم	بلده	
۴۸		حسینی علم	سوم اندرون	اول	بلده	
۴۹		حویلی قدیم	اول اندرون	اول	بلده	
۵۰		حیدر گوڑہ	حلقه ب	اول	چادرگھاٹ	
		ردیف (خ)				
۵۱		خزانہ جلیلی	دوم اندرون	اول	بلده	
۵۲		خیریت آباد	حلقه داو	دوم	چادرگھاٹ	
۵۳	جدید	خیریت آباد	حلقه داو	سوم	چادرگھاٹ	
		ردیف (د)				
۵۴		دارالشفاء	اول اندرون	دوم	بلده	
۵۵		دبیر پورہ	اول اندرون	اول	بلده	
۵۶		دبیر پورہ	اول بیرون	اول	بلده	
۵۷		دریچہ ماتا	اول اندرون	اول	بلده	
۵۸		دریچہ ماتا	اول بیرون	دوم	بلده	
۵۹		دودہ باولی	سوم اندرون	اول	بلده	
۶۰		دول گوڑہ	حلقه الف	دوم	چادرگھاٹ	
۶۱		دہلی دوداڑہ	چهارم اندرون	اول	بلده	
۶۲		دھول بیٹھ	حلقه دال	دوم	چادرگھاٹ	

۶۳	ا پر	دهول بیٹھ	حلقہ ۴۴	حصہ اول	چادرگھاٹ
۶۴		رکاب گنج	ردیف (ر) چهارم اندرون ردیف (خ)	اول	بلدہ
۶۵		نرستان پور	حلقہ الف ردیف (س)	اول	چادرگھاٹ
۶۶		سانچہ توپ	حلقہ ب	اول	چادرگھاٹ
۶۷		سبزی منڈی	حلقہ ۴۵	اول	چادرگھاٹ
۶۸		سکندر بازار	حلقہ ج	دوم	چادرگھاٹ
۶۹	بازار	سیلوان جاہ	چهارم اندرون	دوم	بلدہ
۷۰		سلطان پورہ	اول اندرون	دوم	بلدہ
۷۱		سلطان شاہی	دوم اندرون	دوم	بلدہ
۷۲		سیتارام پیٹھ	حلقہ دال ردیف (ش)	دوم	چادرگھاٹ
۷۳	مقطعہ	شاہ پور جی	حلقہ الف	دوم	چادرگھاٹ
۷۴		شاہ علی بندہ	دوم اندرون	اول	بلدہ
۷۵		شاہ گنج	سوم اندرون	اول	بلدہ
۷۶		شاہ علی بندہ	سوم اندرون	دوم	بلدہ
۷۷		شکر گنج	سوم اندرون	دوم	بلدہ
۷۸		شکر کوٹھ	چهارم اندرون ردیف (ص)	اول	بلدہ

ردیف	نام محله یا کوچه و غیره	نام گذر	نام سمت یا طلقه	نام حصه	نام علاقه صفائی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۷۹	بازار	مصمص الملک	اول اندرون ردیف (ع)	چهارم	بلده
۸۰	محله	عالم علیخان	چهارم اندرون	دوم	بلده
۸۱		غمان شاهی	حلقه ج	اول	چادرگهاٹ
۸۲	بیرون	علی آباد	سوم بیرون	اول	بلده
۸۳		علی آباد	دوم بیرون	اول	بلده
۸۴		علی آباد	سوم اندرون	دوم	بلده
۸۵	اندرون	علی آباد	دوم اندرون	اول	بلده
۸۶		عمده بازار	سوم بیرون	دوم	بلده
۸۷	بازار	عنبر	چهارم اندرون ردیف (ف)	دوم	بلده
۸۸		فتح دروازه	سوم اندرون	اول	بلده
۸۹		فتح دروازه	سوم بیرون	اول	بلده
۹۰		فتح میدان	حلقه ب	اول	چادرگهاٹ
۹۱		فیل خانه	حلقه ج	دوم	چادرگهاٹ
۹۲		فیل خانه	دوم اندرون ردیف (ق)	اول	بلده
۹۳		قاضی پوره	سوم اندرون	دوم	بلده
۹۴		قطبی گوڑه	حلقه الف	اول	چادرگهاٹ

۹۵	کاجی گوڑہ	حلقہ الف	اول	چادرگھاٹ
۹۶	کاروان ساہوان	حلقہ ۵۵	دوم	چادرگھاٹ
۹۷	کاروان اسپاں	حلقہ ۵۶	اول	چادرگھاٹ
۹۸	کالا ڈیرہ	اول بیرون	اول	بلدہ
۹۹	کباڑی گوڑہ	حلقہ الف	دوم	چادرگھاٹ
۱۰۰	کٹل گوڑہ	اول بیرون	اول	بلدہ
۱۰۱	کٹلنڈی	حلقہ ب	اول	چادرگھاٹ
۱۰۲	کاسرٹھ	چہارم اندرون	دوم	بلدہ
۱۰۳	کمان سحر باطل	چہارم اندرون	اول	بلدہ
۱۰۴	کیملہ قدیم	چہارم اندرون	اول	بلدہ
۱۰۵	کنگ کوٹھی مبارک	حلقہ ب	اول	چادرگھاٹ
۱۰۶	کوسہ واڑی	حلقہ ج	دوم	چادرگھاٹ
۱۰۷	کیشوگری	دوم بیرون	دوم	بلدہ
		رولیف (گ)		
۱۰۸	گجی چوترہ	اول اندرون	اول	بلدہ
۱۰۹	گرونا	اول اندرون	سوم	بلدہ
۱۱۰	گولی پورہ	دوم اندرون	اول	بلدہ
۱۱۱	گولی پورہ	دوم بیرون	اول	بلدہ
۱۱۲	گمانسی	چہارم اندرون	دوم	بلدہ
		رولیف (ل)		

شماره نشان	نام محله یا کوچه و غیره	نام گذر	نام سمت یا حلقه	نام حصه	نام علاقه صفائی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱۱۳	بیرون	لال دروازه	دوم اندرون	اول	بلده
۱۱۴		لال دروازه	دوم بیرون	اول	بلده
۱۱۵		لنگم پلی	حلقه الف	ادل	چادرگهاٹ
۱۱۶		محبوب چوک	سوم اندرون	اول	بلده
۱۱۷		محبوب شاہی	چهارم اندرون	دوم	بلده
۱۱۸	کوچه	محبوب پورہ	حلقه ب	دوم	چادرگھاٹ
۱۱۹		مختار گنج	حلقه ج	ادل	چادرگھاٹ
۱۲۰		مرغ خانہ	اول اندرون	سوم	بلده
۱۲۱		مشیر آباد	حلقه الف	ادل	چادرگھاٹ
۱۲۲		مظہر شاہی	حلقه دال	ادل	چادرگھاٹ
۱۲۳		منزل پورہ	دوم اندرون	سوم	بلده
۱۲۴		ملک پیٹھ	اول بیرون	ادل	بلده
۱۲۵		منڈوہ چینی	چهارم اندرون	ادل	بلده
۱۲۶		منڈی میر عالم	اول اندرون	سوم	بلده
۱۲۷		موتی گلی	سوم اندرون	دوم	بلده
۱۲۸	میدان چوک	مہاراج گنج	حلقه ج	ادل	چادرگھاٹ
۱۲۹		میائل بندہ	دوم بیرون	ادل	بلده
۱۳۰		میدان چوک	دوم اندرون	چهارم	بلده

۱۳۱	چھاؤنی	نادعلی بیگ	رولیف (ن)	ادل بیرون	سوم	بلدہ
۱۳۲		ناراین گوڑہ	حلقہ الف	دوم	چادرگھاٹ	بلدہ
۱۳۳		ناگل چنتہ	دوم اندرون	اول	بلدہ	چادرگھاٹ
۱۳۴		نام پلی	حلقہ ب	دوم	چادرگھاٹ	بلدہ
۱۳۵	کوچہ	نسیم	ادل اندرون	چہارم	بلدہ	بلدہ
۱۳۶	بازار	نورخان	ادل اندرون	دوم	بلدہ	بلدہ
			رولیف دھم			
۱۳۷		ہری بادلی	دوم اندرون	دوم	بلدہ	بلدہ
			رولیف دیے			
۱۳۸		یعقوت پورہ	اول اندرون	اول	بلدہ	بلدہ
۱۳۹		یعقوت پورہ	اول بیرون	دوم	بلدہ	بلدہ

تختہ محلجات بازارات غیرہ علاقہ صفائی بلدہ و چادرگھاٹ

نمبر	خلعہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	آبدارخانہ	ابن صاحب	رولیف (الف)	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۲	محلہ تکیہ	ابو	شاہ گنج	بلدہ	دوم بیرون	حصہ اول
۳	تکیہ	ابوشاہ	چوڑی بازار	چادرگھاٹ	حلقہ دال	حصہ اول

شماره	نام محلہ یا کوچہ	نام صاحب شہورے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳	بازار	اباجی	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم بیرون	حصہ دوم
۵	کوچہ	ایرستی	کاجی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	حصہ اول
۶	محلہ	اپو گوڑہ	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	حصہ اول
۷	کوچہ	امٹھ گھران	بازار نور خاں	بلدہ	اول اندرون	حصہ دوم
۸	کوچہ	اچھامیاں	پنچل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ اول
۹	محلہ	احمد محلہ	سانچہ توپ	چادرگھاٹ	ب	حصہ دوم
۱۰	کوچہ مرزا	احمد علیگ	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۱۱	محلہ	اردو	اردو	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۱۲	۰	اٹرا بازار	عثمان شاہی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	حصہ اول
۱۳	چوک	اسپاں	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	حصہ دوم
۱۴	کوچہ	ایشن بازار	توپ خانہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	حصہ دوم
۱۵	کوچہ	اصلاح سازان	بازار چھتہ	بلدہ	اول اندرون	حصہ سوم
۱۶	محلہ	اعتبار چوک	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندرون	اول
۱۷	کوچہ	اعجاز حسین صاحب	دارالشفاء	بلدہ	اول اندرون	حصہ دوم
۱۸	کوچہ	آغا پورہ	حبیب نگر	چادرگھاٹ	حلقہ داد	حصہ اول
۱۹	کوچہ باؤلی	آغا فراد	خزانہ جلیلی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ اول
۲۰	بازار	افضل	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ دوم
۲۱	محلہ	افضل خان	بازار گھانسی	بلدہ	چہارم اندرون	حصہ دوم
۲۲	۰	افضل دروازہ	دہلی دروازہ	بلدہ	چہارم اندرون	حصہ اول

۲۳	چمن	افضل گنج	افضل گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ج	حصہ اول
۲۴	.	اقبال گنج	بل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ د	حصہ اول
۲۵	کوٹلہ	اکبر چاہ	کوچہ مرغ خانہ	بلدہ	اول اندرون	حصہ سوم
۲۶	احاطہ بازار	اکبر چاہ	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ دوم
۲۷	کوچہ کمپونڈ	اکبر صاحب	دیرو پورہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ اول
۲۸	تکیہ	اکبر علی شاہ	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ دوم
۲۹	تکیہ	اکبر شاہ	محلا عالم علیاں	بلدہ	چهارم اندرون	حصہ دوم
۳۰	کوچہ چبکہ	الماس	برہمن واڑی	بلدہ	اول بیرون	حصہ سوم
۳۱	کوچہ چبکہ	الماس	چادرگھاٹ	بلدہ	اول بیرون	حصہ سوم
۳۲	کوچہ تکیہ	الشدقی	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۳۳	کوچہ	امام باڑہ	بازار نورخان	بلدہ	اول اندرون	حصہ دوم
۳۴	.	امام باڑہ	رین بازار	بلدہ	دوم بیرون	اول
۳۵	.	امام پورہ	بل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ د	حصہ اول
۳۶	کوچہ	امام جنگ	دودھ بادلی	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۳۷		امام گنج	لیقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ سوم
۳۸	احاطہ	امراء شاہ	کد تالاب جبر	بلدہ	دوم اندرون	حصہ دوم
۳۹	محلہ	امی بن	لیقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ دوم
۴۰	محلہ	امی بن	دھول پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ دال	حصہ دوم
۴۱	کوچہ	امی بن	قطبی گورہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	حصہ اول
۴۲	دائرہ	امی شاہ	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ دوم
۴۳	.	امین باغ	دہلی دروازہ	بلدہ	چهارم اندرون	حصہ اول

شماره	محلہ یا کوچہ وغیرہ	نام سے مشہور	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴۴	.	انجیر باغ	جمپا دروازہ	بلدہ	چہارم اندرون	حصہ دوم
۴۵	حصہ	انجیر باغ	چار محل	بلدہ	چہارم اندرون	حصہ اول
۴۶	کوچہ	اندی میرنواس	ہری بادلی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ اول
۴۷		اندھیری گلی	کاروان پانچران	چادر گھاٹ	حلقہ ۵	حصہ دوم
۴۸	کوچہ	اندھیری باؤلی	گڑ میدان بڑوک	بلدہ	دوم اندرون	حصہ چہارم
۴۹	باڑہ	انصاری حصار	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ دوم
۵۰	کمان	انصاری حصار	ہری بادلی	بلدہ	دوم اندرون	حصہ اول
۵۱	.	انما پورہ	حبیب نگر	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	حصہ اول
۵۲	محلہ	اندھ محل	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۵۳	کوچہ	انوال اللہ صاحب	حبیب نگر	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	حصہ اول
۵۴	.	انور پورہ	پل قدیم	چادر گھاٹ	حلقہ ۶	حصہ اول
۵۵	کوچہ	ادپ گڑھ	جھاننی ناٹیک	بلدہ	اول بیرون	حصہ سوم
۵۶	.	آپک پورہ	پل کہنہ	چادر گھاٹ	حلقہ ۷	حصہ دوم
۵۷	کوچہ	ایدا باؤلی	قلبی گڑھ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	حصہ اول
۵۸	.	ایرانی گلی	ایرانی گلی	بلدہ	اول اندرون	سوم
۵۹	.	ایرنا گڑھ	تنگم پل	چادر گھاٹ	حلقہ الف	حصہ اول
۶۰	کوچہ مسجد	ایک خانہ	حینی علم	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۶۱	کمان	ایلی بیگ	دریچہ ماتا	بلدہ	اول اندرون	حصہ اول
۶۲	کوچہ	ایلی پورہ	دیسر پورہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ دوم

۶۳	بازار	ایچی گرجی	جوشی داڑی رویف (ج)	چادرگھاٹ	حلقہ دال	حصہ اول
۶۴	بازار	بارہ کلی	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۶۵	کوچہ	بازارگھاٹ	جدید خیریت آباد	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	سوم
۶۶	کوچہ	باکو ارم	باکو ارم	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۶۷	کوچہ	باغ صفا	باغ صفا	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۶۸	محلہ	باغ صفا	باغ صفا	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۶۹		باغ عامہ	سیف آباد	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	حصہ اول
۷۰	محلہ	بالا گنج	بالا گنج	بلدہ	دوم بیرون	اول
۷۱	کوچہ	بالاجی کنڈان	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۷۲	کوچہ کھیت	بالنشی	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۷۳	کھیت	بالنشی	دبیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۷۴	کوچہ	بالکنڈ	ہری باؤلی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۷۵	کوچہ	بالوجی کنڈان	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۷۶	کوچہ	بیر علی	کٹل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۷۷	محلہ	بہری الادہ	چیلہ پورہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۷۸	محلہ	بہری الادہ	چارنجل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۷۹	محلہ ٹی	بچر ٹل	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۸۰	محلہ	نچھہ الی بادی	چنچل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۸۱	.	بزشی گنج	فتح مدوازہ	بلدہ	سوم بیرون	اول
۸۲	.	بخشی بازار	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم

شماره	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام شہر و راج	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸۳	کھنڈر	بدالدین خان	موتی گلی	بلدہ	سوم اندرون	حصہ دوم
۸۴	کوچہ	بدلے گراں	افضل گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۸۵	.	براق پنجی	بازار علیا سجاہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۸۶	محلہ	بروڈر	موتی گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۷	کوچہ	برہمن واڑی	چادرگھاٹ	بلدہ	ادل اندرون	دوم
۸۸	کوچہ	برہمن واڑی	کٹل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۸۹	کوچہ	برہمن واڑی	ہری باؤلی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۹۰	.	برہمن واڑی	برہمن واڑی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۹۱	کوچہ	برہمن واڑی	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۲		برہمن واڑی	برہمن واڑی	بلدہ	ادل بیرون	سوم
۹۳	درگاہ حضرت	برہمن شاہ صاحب	رین بازار	بلدہ	دوم بیرون	اول
۹۴	کوچہ	بڑا بندہ	یل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ د	اول
۹۵	کوچہ	بڑی بائی	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۹۶	کوچہ	بسناٹہ	برہمن واڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۹۷	باغ	بنت گیر	ترب بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۹۸	محلہ	بسنی بنگلہ	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۹۹	کوچہ	بید پورہ	کاجی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۱۰۰	کوچہ	بشیر الدین	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۱۰۱	.	بکل کٹہ	.	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم

۱۰۲	کوچہ	بلونت راؤ	لال دروازہ	بلدہ	دوم اندرون	حصا دل
۱۰۳	.	بنڈل گوڑہ	بیرون بیچہ بواہیر	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۱۰۴	.	بنڈہ رام بخش	ناگل پنٹہ	بلدہ	دوم اندرون	رہ اول
۱۰۵	کوچہ طویلہ	بنسی راجہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول
۱۰۶	کوچہ تھوہ خانہ	بنسی راجہ	حسینی علم	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول
۱۰۷	کوچہ اسٹور	بنسی راجہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول
۱۰۸	کوچہ	بن شامس جھدار	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۱۰۹	.	بنگی گلی	یعقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۱۰	.	بواہ بندہ	لال دروازہ	بلدہ	دوم اندرون	رہ اول
۱۱۱	دریچہ	بواہیر	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول
۱۱۲	سرائے	بواہیر خور	پل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۱۱۳	سرائے	بواہیر کلان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول
۱۱۳	دریچہ	بودے شاہ صاحب	دبیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۱۱۵	محلہ بیرون دریچہ	بودے شاہ صاحب	کٹل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	رہ اول
۱۱۶	کوچہ	بورہ فروش	چورہ حبشی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۱۱۷	.	بورہ داڑی	چوڑی بازار	چادر گھاٹ	حلقہ دال	رہ اول
۱۱۸	کوچہ	بورڈکی بی صاحب	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول
۱۱۹	.	بولی پورہ	اندرون بولی پورہ	بلدہ	دوم اندرون	رہ اول
۱۲۰	محلہ	بجڑہ	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	رہ اول
۱۲۱	محلہ	بھاجی منڈی	بھاجی منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	رہ اول
۱۲۲	کوچہ	بھادخال ٹہوگی	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم اندرون	رہ اول

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	اہمیت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۲۱	محلہ باغ بخشی	بہادر علی	دریچہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	حصہ دوم
۱۲۲	کوچہ	بہار علی	محبوب چوک	بلدہ	سوم اندرون	اول
۱۲۵	.	بھالدار واڑی	دہلی دروازہ	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۱۲۶	.	بھانجی واڑی	کاروان سائون	چادر گھاٹ	حلقہ ۵	دوم
۱۲۷	محلہ	بھانڈ پورہ	دریچہ ماتا	بلدہ	اول اندرون	اول
۱۲۸	محلہ	بھانڈ	محلہ عالم علی خان	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۱۲۹	احاطہ	بہرام الدولہ	کوٹہ علی گاہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۱۳۰	کوچہ	بہر دپہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۱۳۱	.	بہرے سائین	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۳۲	محلہ	بھڑ بھڑ نالہ	بازار گھانسی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۱۳۳	کوچہ	بھشتیان	بازار نونٹان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۱۳۴	.	بھشتی واڑی	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۱۳۵	کوچہ	بھشتی واڑی	جدید خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ واڑ	سوم
۱۳۶	.	بھگوان گنج	کولہ واڑی	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۱۳۷	.	بھوانی پورہ	چوڑی بازار	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۱۳۸	سرائے دریچہ	بھونرہ	بیرون ریچہ بھونرہ	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۱۳۹	.	بھوگوڑہ	سبزی منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ ۵	دوم
۱۴۰	محلہ باغ	بھولاناٹھ	چار محل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۱۴۱	کوچہ	بھولک پور	بھولک پور	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم

۱۳۲	کوچک کیم	بھومیا	یعقوت پورہ	بلدہ	اول اندرون	حصہ اول
۱۳۳	محلہ	بھومئی گوڑہ	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۱۳۴	.	بھومئی گوڑہ	حبیب نگر	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	اول
۱۳۵	محلہ	بھومئی گوڑہ	یعقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۳۶	.	بھومئی داڑہ	خیریت آباد	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	دوم
۱۳۷	.	بھومئی گوڑہ	سبزی منڈی	..	حلقہ ھ	اول
۱۳۸	.	بھومئی داڑہ	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۱۳۹	مسجد	بے ایمان	نیل خانہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۱۴۰	.	بی بی بازار	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	چہارم
۱۴۱	محلہ لاوہ	بی بی	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۱۴۲	کوچہ لاوہ	بی بی	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۴۳	.	بی بی گنج	فتح دروازہ	بلدہ	سوم بیرون	اول
۱۴۴	.	بیانڈ لائین	فتح میدان	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۱۴۵	.	بیت المعذورین	اپرہول پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ ھ	اول
۱۴۶	.	بیدرواڑی	چوڑی بازار	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۱۴۷	محلہ	بیگاریان	ستھارام پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۱۴۸	.	بیگاری گوڑہ	بیرون دیکھ ماتا	بلدہ	اول بیرون	اول
۱۴۹	مارکٹ	بیگم بازار	بیگم بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۱۵۰	.	بیگم پیٹھ	بیگم پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	دوم
۱۵۱	.	بلیہ چندوعل	بلیہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۱۵۲	کوچہ بنگلہ	بلیہ	الادہ تیمان	بلدہ	اول بیرون	دوم

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۶۳	کوچہ	پایا ل چنی لال	ولیف (دپ) شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۱۶۴	بادلی	پا پڑو	برہمن واڑی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۱۶۵	محلہ	پالم	ہماراج گنج	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۱۶۶	کوچہ	پالم صاحب	ترپ بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۱۶۷	کوت	پانسو	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۱۶۸	کوچہ	پان والے	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۱۶۹	کوچہ	پتل	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۱۷۰	کوچہ	پتل والی	چارکمان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۱۷۱	.	پتھر گٹی	اُردو	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۱۷۲	محلہ یا دلی	پتھر گھسو	الادہ بیتان	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۷۳	کوچہ	پتھر دبی	.	.	اول اندرون	دوم
۱۷۴	کوچہ	پٹھانان	کاجی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۱۷۵	.	پٹھان داڑی	بازار اکبر جاہ	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۱۷۶	کوچہ	پٹیل	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۱۷۷	کوچہ	پر تاپ باغ	توپ خانہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۱۷۸	.	پری محل	نیایت پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۷۹	محلہ	بیل قدیم	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۱۸۰	محلہ	بیل قدیم	بیل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	دوم

۱۸۱	.	پلشن اول	توب خان	چادرگھاٹ	حلقہ ب	حصہ اول
۱۸۲	کوچہ	پلما	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۱۸۳	.	پنجہ شاہ	بازار مصالک	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۱۸۴	.	پنجہ گڑھ	پنجہ گڑھ	چادرگھاٹ	حلقہ او	دوم
۱۸۵	بازار	پنج محلہ	شاہ علی بندہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۱۸۶	.	پنج محلہ	مغل پورہ	بلدہ	سوم اندرون	سوم
۱۸۷	کوچہ	پنجہ گلی	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول
۱۸۸	کوچہ	پنج کھجی منومان	اندرون علی آباد	بلدہ	دوم اندرون	اول
۱۸۹	.	پداگوڑہ	اصل دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۱۹۰	.	بینی پورہ	سبزی منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ص	دوم
۱۹۱	کوچہ	پلوچا	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۱۹۲	کوچہ دیول	پلوچا	ہری باولی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۱۹۳	.	پنکلی باولی	اندرون فتح دوڑ	بلدہ	سوم اندرون	.
۱۹۴	.	پھل بندہ	کٹہ تالاب میرظہ	بلدہ	دوم بیرون	دوم
۱۹۵	.	پھول باغ	فتح دروازہ	بلدہ	سوم بیرون	اول
۱۹۶	کوچہ لادہ	پتھو	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۱۹۷	.	بٹیلہ برج	محبوب شاہی	بلدہ	چہارم اندرون	سوم
۱۹۸	کوچہ	پیدما	لال دروازہ	بلدہ	دوم	اول
۱۹۹	کوچہ	پیر بادشاہ	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۰۰	احاطہ مسجد	پیر بادشاہ	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۰۱	کوچہ درگاہ	پیر بادشاہ	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول

نشان	محلہ یا کوچہ دیگرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا علاقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲۰۲	کوچہ	پیشکار	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۲۰۳	محلہ	بیم چند	گیگی جوتہ	بلدہ	اول اندرون	اول
			رولف (حت)			
۲۰۴	کوچہ	تارا چند	لال دروازہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۲۰۵	کوچہ	تارا صاحب	سلطان پورہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۲۰۶	کوچہ الاوہ	تارو	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۲۰۷	.	تاڑ بن	تاڑ بن	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۲۰۸	.	تاڑ لہ بستی	افضل گنج	چادر گھاٹ	حلقہ ب	اول
۲۰۹	محلہ	ترپ بازار	ترپ بازار	چادر گھاٹ	"	اول
۲۱۰	محلہ	تعلیم شہزہ	بیرون لال دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۲۱۱	کوچہ	تعلیم لال	برہن واڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۲۱۲	کوچہ	تعلیم	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۱۳	محلہ	تعلیم	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۲۱۴	.	تعلیم المعلمین	کشی منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ ب	اول
۲۱۵	کوچہ	تعلیم ٹاڑ	فتح دروازہ	بلدہ	اندرون	اول
۲۱۶	ناکہ	تفاری	کسار پٹہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۲۱۷	.	حکیمہ واڑہ (محلہ)	ناراین گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم
		قلعہ بلی				.
۲۱۸	محلہ کوچہ	تجارام	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم

۲۱۹	سانچہ	توپ	سانچہ توپ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	حصہ اول
۲۲۰	بازار	توپ خانہ	بازار گھانٹی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۲۲۱	کوچہ	توپ خانہ	دارالشفا	بلدہ	اول اندرون	دوم
۲۲۲	کوچہ	توپ خانہ	توپ خانہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۲۲۳	.	تودہ گوڑہ	افضل گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۲۲۴	کوچہ	تولہ صاحب	یعقوب پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۲۵	کوچہ	توپ خانہ سماجی	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۲۲۶	دیوڑھی نواب	تہور جنگ	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندرون	اول
۲۲۷	.	تیل گلی	چار کمان	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۲۲۸	کوچہ	تیلن	.	چادرگھاٹ	حلقہ ص	حصہ دوم
۲۲۹	کوچہ	تلجا گوڑہ	جھاؤنی ناہلیگ	بلدہ	اول بیرون	سوم
۲۳۰	محلہ	تلجا گوڑہ	تلجا گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۲۳۱		تیغہ	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
			(ولیف دٹ)			
۲۳۲	.	ٹپہ چوڑہ	سنری منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ص	دوم
۲۳۳	کوچہ	ٹپہ خانہ	ناگل چنٹہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۲۳۴	.	لمکسال	کمان سحر باطل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۲۳۵	.	لمکیری پٹی	دھول پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ داد	دوم
۲۳۶	محلہ	لمکسال	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۲۳۷	کوچہ	ٹپو صاحب	بازار نور خان	بلدہ	اول اندرون	سوم
			(ولیف رج)			

شماره	محل یا کوچه و غیره	کس نام شیخ و پیر	نام گذر	نام ملا و صفائی	نام سمت یا حلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲۳۸	.	جلال کوچه	شاه گنج	بلده	سوم اندرون	حصه اول
۲۳۹	مسجد	جالی	لال دروازه	بلده	دوم اندرون	اول
۲۴۰	کوچه	جام باغ	رب بازار	چادرگهاٹ	ملقه ب	دوم
۲۴۱	کوچه	جام باغ	سلطان پوره	بلده	اول اندرون	دوم
۲۴۲	.	جام مسجد	چار منار	بلده	اول اندرون	چهارم
۲۴۳	کوچه	جان فنگلاس	سلطان شاهی	بلده	دوم اندرون	دوم
۲۴۴	کوچه	جانی میان	بارہ گلی	بلده	سوم اندرون	اول
۲۴۵	.	چٹپوره	کاروان باہون	چادرگھاٹ	حلقه ه	سوم
۲۴۶	.	جعفر گوڑہ	..	چادرگھاٹ	حلقه ه	سوم
۲۴۷	محلہ ناکہ	جعفری	گولی پورہ	بلده	دوم بیرون	اول
۲۴۸	کوچه	جعفری مسجد	میدان چوک	بلده	دوم اندرون	چهارم
۲۴۹	محلہ خزانہ	جلیلی	خزانہ جلیلی	بلده	دوم اندرون	اول
۲۵۰	کوچه	جاما بان	لال دروازه	بلده	دوم اندرون	حصه اول
۲۵۱	میدان	جمال خان	بازار نور خان	بلده	اول اندرون	دوم
۲۵۲	تکیہ	جال بی	فتح دروازه	بلده	سوم بیرون	دوم
۲۵۳	چھاٹک	جمال انسنگم	پتھر گلی	بلده	اول اندرون	چهارم
۲۵۴	کوچه	جمال بستی	کاجی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقه الف	حصه اول
۲۵۵	.	جمعدار گلی	سبزی منڈی	چادرگھاٹ	حلقه ه	اول

۲۵۶	بازار	جمعات	کاروان اسبان	چادر گھاٹ	حلقہ دال	حصہ دوم
۲۵۷	کوچہ	جمعہ گلی	شکر گنج	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۲۵۸	کوچہ	جنانارائن	چٹکنی پورہ	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۲۵۹	چورائے	جنسی	پورا ہنسہ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۲۶۰	.	جنگلی تعلیم	بازار عنبر	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۲۶۱	.	جنگلی دھوبا	عثمان شاہی	چادر گھاٹ	حلقہ ج	اول
۲۶۲	محلہ	جنگم شہ	جنگم مٹھ	بلدہ	دوم بیرون	دوم
۲۶۳	کوچہ	جنیدیا جنگ	کالا ڈیرہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۲۶۴	.	جوڑوان حوض	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۲۶۵	.	جوشی داڑی	جوشی داڑی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۲۶۶	کوچہ	جوگن	کیلہ قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۲۶۷	احاطہ	جواہران	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۲۶۸	کوچہ	جوہری گلی	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۲۶۹	احاطہ	جہاندار جاہ	ہری باؤلی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۲۷۰	.	جہان نما	جہان نما	بلدہ	سوم بیرون	اول
۲۷۱	.	جھگڑا بستی	دھول پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۲۷۲	.	جھانگیر داڑی	شکر کوٹھ	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۲۷۳	کوچہ	جھنڈا گلی	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۷۴	.	جھنڈا گلی	کوچہ گرونا	بلدہ	اول اندرون	سوم
۲۷۵	.	جیا گوڑہ	پل قدیم	چادر گھاٹ	حلقہ ج	اول

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام شہر ہو	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۲۷۶	کوچہ	چاپل روڈ	فتح میدان	چادرگھاٹ	حلقہ ب	حصہ اول
۲۷۷	محلہ	چادر	عثمان شاہی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۲۷۸	.	چارکمان	چارمینار	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۲۷۹	حصہ	چادر محل	بازار عنبر	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۲۸۰	کوچہ	چادر نعل صاحب	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۲۸۱	.	چارمینار	چارمینار	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۲۸۲	محلہ	چاکہ داڑی	معظم شاہی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۲۸۳	کوچہ	چاند پٹیل	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۲۸۴	کوچہ الودہ	چاند صاحب	دیچہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۸۵	.	چین بازار	جدید قطعی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۲۸۶	.	چنگنی پورہ	چنگنی پورہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۲۸۷	کوچہ	جلیغ علی صاحب	فتح میدان	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۲۸۸	کوچہ	جلیغ علی صاحب	دودھ باولی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۲۸۹	کوچہ	جلکل گوڑہ	جلکل گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۲۹۰	کوچہ	چاران	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۲۹۱	باڑہ	جمیا بائی	جوشی داڑی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۲۹۲	محلہ	جمیا دروازہ	جمیا دروازہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۲۹۳	کوچہ	جنتل گوڑہ	جدید خیریت آباد	چادرگھاٹ	حلقہ واؤ	سوم
۲۹۴	.	چنتہ محل	خزانہ جلیلی	بلدہ	دوم اندرون	اول

۲۹۵	.	چند راین گٹھ	چند راین گٹھ	بلدہ	دوم بیرون	حصہ دوم
۲۹۶	محلہ	چند رکاپورہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	" اول
۲۹۷		چنچل گوڑہ	چنچل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	" حصول
۲۹۸	کوچہ حکیم	چنومیان	علی آباد	بلدہ	دوم بیرون	" اول
۲۹۹	کوچہ	چنیا زرگر	دیسر پورہ	بلدہ	اول بیرون	" دوم
۳۰۰	کوچہ تعزیه	چوہداراں	محبوب چوک	بلدہ	سوم اندرون	" اول
۳۰۱	.	چویرچہ	غمان شاہی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	" اول
۳۰۲	محلہ کاخانہ	جرم	علی آباد	بلدہ	دوم بیرون	" اول
۳۰۳	.	چوڑ مہاراج	مہاراج گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ج	" اول
۳۰۴	.	چوڑی بازار	چوڑی بازار	چادرگھاٹ	حلقہ دال	" اول
۳۰۵	.	چوڑی خانہ	موتی گلی	بلدہ	سوم اندرون	" اول
۳۰۶	کوچہ	چوڑی والی	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندرون	" اول
۳۰۷	احاطہ	چور پیران	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	" اول
۳۰۸	مسجد	چوک	محبوب چوک	بلدہ	سوم اندرون	" دوم
۳۰۹	باغ	چھاؤنی راجہ	کٹل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	" اول
۳۱۰	.	چھوٹا بازار	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	" اول
۳۱۱	.	چھوٹا بازار	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	" اول
۳۱۲		چھوٹا کوٹلہ	منسل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	" اول
۳۱۳	حصہ	چیلہ پورہ	چیلہ پورہ	بلدہ	چہارم اندرون	" دوم
۳۱۴	کوچہ مسجد	چینیوٹی شاہ	کٹل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	" اول
			رویف (د ح)			

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طبقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳۱۵	کوچہ	حاجی سٹیاں	نیقوت پورہ	بلدہ	اول اندرون	حصہ اول
۳۱۶	کوچہ	حبیب عیدروس	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۱۷	کوچہ درگاہ حضرت	حبیب علی شاہ	کٹل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۳۱۸	.	حبیب نگر	حبیب نگر	چادرگھاٹ	حلقہ واؤ	اول
۳۱۹	محلہ باؤلی	حجام	بیرون لال دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۳۲۰	کوچہ	حجام	دارالشفاء	بلدہ	اول اندرون	دوم
۳۲۱	کوٹلہ	حسن اللہ خان	برہمن داڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۳۲۲	کوچہ	حسن صالح	منزل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۳۲۳	محلہ مسجد	حسینی	بل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۳۲۴	.	حسینی علم	حسینی علم	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۲۵	حصہ	حسینی علم	کسار پٹہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۳۲۶	.	حسینی محلہ	حسینی محلہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۳۲۷	کوچہ	حفیظ اللہ شاہ	منزل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۳۲۸	کوچہ	حکمت جنگ	دارالشفاء	بلدہ	اول اندرون	اول
۳۲۹	.	حال داڑی	جوشی داڑی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۳۳۰	.	حال داڑی	بیرون علی آباد	بلدہ	سوم بیرون	اول
۳۳۱	کوچہ	جمال داڑی	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۳۳۲	محلہ	حال داڑی	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۳۳۳	.	حال داڑی	سکندر بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم

۳۳۳	.	حام باؤلی	بیرون لعل دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	حصہ اول
۳۳۵	.	حویلی قدیم	حویلی قدیم	بلدہ	اول اندرون	اول
۳۳۶	مقطعہ	حمید خان	محبوب شاہی	بلدہ	چہارم	دوم
۳۳۷	.	بیدرگوڑہ	سانچہ توپ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
			رویف (خ)			
۳۳۸	کوچہ	ناکروبان	تینہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۳۳۹	.	خرم گوڑہ	باغ صفا	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۳۴۰	کوچہ مسجد	خزانہ	عمدہ بازار	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۳۴۱	محلہ	خلاصی گوڑہ	بیرون لال دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۳۴۲	کوت	خلوت	بیرون گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۳۴۳	محلہ نگاہ	خواجہ صاحب	چار محل	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۳۴۴	چہلہ	خواجہ علی صاحب	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۳۴۵	کوچہ	خواجہ علی صاحب	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۴۶	کوچہ	خواجہ معین الدین	حینی علم	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۴۷	.	خونی الادہ	اعتبارچوک	بلدہ	اول اندرون	اول
۳۴۸	کوچہ	خیاطان	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۴۹	کوچہ	خیاطان	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۵۰	.	خیریت آباد	خیریت آباد	چادرگھاٹ	حلقہ واؤ	دوم
			رویف (د)			
۳۵۱	.	داد محل	چار محل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۳۵۲	حصہ	داد محل	بازار سلیمان جاہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم

نشان	محل یا کوچه و غیره	کن نام مشهور	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا طاقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳۵۳	کوچه	دادن صاحب	تلجاگوڑه	چادرگھاٹ	حلقه ب	حصه دوم
۳۵۵	کوچه	داراب جنگ	بیموت پوره	بلده	اول اندرون	اول
۳۵۶	کوچه درسیج	دارالشفاء	دارالشفاء	بلده	اول اندرون	دوم
۳۵۷	کوچه	دارالشفاء	دارالشفاء	بلده	اول اندرون	دوم
۳۵۸	.	دال منڈی	کاروان اسپان	چادرگھاٹ	حلقه ال	اول
۳۵۹	کوچه نواب	داؤد علی انصاف	جدید خیریت آباد	چادرگھاٹ	حلقه داؤد	سوم
۳۶۰	.	دانی گوڑه	کاروان ساهوان	چادرگھاٹ	حلقه ه	دوم
۳۶۱	محلہ	دبیر پوره	دبیر پوره	بلده	اول اندرون	اول
۳۶۲	.	دریا باغ	جیاگوڑه	چادرگھاٹ	حلقه ه	دوم
۳۶۳	کوچه	دخت علی	بازار عنبر	بلده	چهارم اندرون	دوم
۳۶۴	.	دلاؤ رنگ	اپر دھول بیٹہ	چادرگھاٹ	حلقه ه	اول
۳۶۵	مسجد	دولہن ہجڑه	بازار عنبر	بلده	چهارم اندرون	دوم
۳۶۶	بیرون	دودھ باؤلی	عمدہ بازار	بلده	سوم بیرون	دوم
۳۶۷	بازار	دودھ باؤلی	دودھ باؤلی	بلده	سوم اندرون	اول
۳۶۸	کوچه	دودھ خانہ	میدان چوک	بلده	دوم اندرون	چهارم
۳۶۹	محلہ	دودھ خانہ	سلطان شاہی	بلده	دوم اندرون	دوم
۳۷۰	قلعہ	دولت آباد	دودھ باؤلی	بلده	سوم بیرون	دوم
۳۷۱	محلہ دیوڑھی	دولہ خان	چنچل گوڑه	بلده	اول بیرون	اول

۳۷۲	کوچہ	دول گوڑہ	دول گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم
۳۷۳	.	دہلی دروازہ	دہلی دروازہ	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۳۷۴	کوچہ	دھنگواڑہ	خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	دوم
۳۷۵	.	دہوبی گھاٹ	برین بازار	بلدہ	دوم بیرون	.
۳۷۶	.	دہوبی گلی	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۳۷۷	.	دہوبن کی مسجد	ستارم پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۳۷۸	کوچہ	دہوبی واڑہ	خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	دوم
۳۷۹	.	دھول پیٹھ	دھول پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۳۸۰	کوچہ باؤلی	دھیران	جھادنی ناؤ بلیک	بلدہ	اول بیرون	سوم
۳۸۱	.	دھیرواڑہ	محلہ عالم علیخان	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۳۸۲	.	دھیرواڑہ	محبوب شاہی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۳۸۳	کوچہ	دھیرواڑہ	حبیب نگر	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	اول
۳۸۴	کوچہ	دھیرواڑہ	بازار غنبر	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۳۸۵	کوچہ	دھیرواڑہ	چارینار	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۳۸۶	کوچہ	دھیرواڑہ	خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	دوم
۳۸۷	کوچہ	دھیرواڑہ	دیوہ پاتا	بلدہ	اول بیرون	دوم
۳۸۸	.	دیگی گلی	بازار ہوسام اللہ	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۳۸۹	درگاہ	دیال شاہ صاحب	برہم اڑی	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۳۹۰	کوچہ	دنیا ناتھ	شاہ علی بندہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۳۹۱	.	دیوی باغ	بیرون پیکر پورہ	بلدہ	سوم بیرون	دوم
			ولیف (ڈ)			

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کن نام شہسوار	نام گذر	نام علاقہ صفائی	زائمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳۹۲	ٹولیلہ	ڈوٹگر سنگھ	عالم علی خان	بلدہ	چہارم اندرون	تھہ اڈل
۳۹۳	کوچہ	ڈیرد	کاجی گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
			رولف (د)			
۳۹۴	دوڑھی	ذوالفقار ولد	شکر کوٹ	بلدہ	چہارم اندرون	اول
			رولف (د)			
۳۹۵	کوہ	راجیشور او	حسینی علی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۳۹۶	باغ	راگھو رام	محبوب پورہ	چادر گھاٹ	حلقہ ب	دوم
۳۹۷	دیول	رام چندر راو	بیرون کولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۳۹۸		رام کوٹ	نارائن گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم
۳۹۹	باغ	رام چندر نارائن	جوشی و اتری	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۴۰۰		رام سنگھ پورہ	کارہ ان ساہون	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۴۰۱	کوچہ	رامکا	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۴۰۲	محلہ	رام کنتھ	خزانہ جلیلی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۴۰۳	کوچہ	رام نعل	کولہ و اڑی	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۴۰۴	گڈہ	راوڑنجا	بازار نورخان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۴۰۵	دیوڑھی راجہ	رائے رایان	ناگل چٹہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۴۰۶	کوچہ	رائے رایان	دہول پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	سوم
۴۰۷	کوچہ	رتھ خانہ	چیلہ پورہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۴۰۸	احاطہ باغ	رحیم الدین شاہ	پل قدیم	چادر گھاٹ	حلقہ ج	اول

نشان پلہ	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کن نام مخمور	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴۰۹	.	رحیم پورہ	ایردہول پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ ۴	حصہ اول
۴۱۰	.	رحیم پورہ	بل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ ۴	اول
۴۱۱	.	رحمت باغ	لنگم پٹی	چادرگھاٹ	حلقہ الف	سوم
۴۱۲	باغ	رشید الدولہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۱۳	گبنہ	رقاعی	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۴۱۴	کوچہ	رفعت الماک	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۴۱۵	.	رکاب گنج	رکاب گنج	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۴۱۶	کوچہ	رنگاریدی	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۴۱۷	کوچہ	رنگہ داؤ	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۴۱۸	دریچہ	رنگ علی شاہ	یعقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۴۱۹	کوچہ	رنگ علی شاہ	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	چہارم
۴۲۰	کوچہ	رنگ علی شاہ	گچی چہوترہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۴۲۱	کوچہ	رنگنا کلال	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۲۲	.	رہمت پورہ	تاڑ بن	بلدہ	سوم بیرون	اول
۴۲۳	محلہ بازار	روپ محل	شاہ علی بندہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۴۲۴	دیوڑھی	روشن الدولہ	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندرون	اول
۴۲۵	محلہ تکیہ	روشن دل حساب	برہمن داڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۴۲۶	کوچہ	روشن علی حساب	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۲۷	تکیہ	رہبر شاہ	کیلہ قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	اول

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کن نام شہر ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴۲۸	محلہ تکیہ	رہبر علی شاہ	منڈوہ جمیلی	بلدہ	چہارم اندرون	حصہ اول
۴۲۹	کوچہ	ریٹھ گلی	حینی علم	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۳۰	محلہ	ریگڑان	یعقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	چہارم
۴۳۱	محلہ	رین بازار	رین بازار	بلدہ	دوم بیرون	اول
			روایف (نما)			
۴۳۲	احاطہ	زبردست خان	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۴۳۳	کوچہ	زجاجی بی	چخیل گورہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۴۳۴	کوچہ	زرد علی شاہ	اُردو	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۴۳۵	کوچہ	زرگران	رکاب گنج	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۴۳۶	کوچہ	زرگران	چادر گھاٹ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۴۳۷	محلہ باؤلی	زرگران	یعقوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۴۳۸	تکیہ	زمان خان	گولی پورہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۴۳۹	کوچہ دائرہ	زستان پور	زستان پور	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
۴۴۰	.	زنانی چٹانک	دیچہ ماتا	بلدہ	اول اندرون	اول
۴۴۱	.	زنبور خانہ	فتح دروازہ	بلدہ	سوم بیرون	اول
۴۴۲	کوچہ	زور اور جنگ	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
			روایف (مس)			
۴۴۳	محلہ کمان	ساجدہ بیگم	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	سوم
۴۴۴	کوٹلہ	سادو بنی	دبیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	اول

تشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام شہر و	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴۴۵	کوچہ	سادو بھان	حیدر گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ ب	حصہ اول
۴۴۶	.	ساربان واڑی	کاروان اسپان	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۴۴۷	بارہ دری نواب	سالار جنگ	بازار جھٹ	بلدہ	اول اندرون	سوم
۴۴۸	بندی خانہ نواب	سار جنگ	بندی میر تالم	بلدہ	اول اندرون	سوم
۴۴۹	جلو خانہ نواب	سالار جنگ	افضل دروازہ	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۴۵۰	باد چرخانہ نواب	سالار جنگ	کوچہ نسیم	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۴۵۱	مقطعہ	سالوبائی	جنگم مہٹہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۴۵۲	.	ساہوکار پٹی	کاروان اسپان	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۴۵۳	محلہ	سانچہ توپ	سانچہ توپ	چادر گھاٹ	حلقہ ب	اول
۴۵۴	بھانک	بھان خاں	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۴۵۵	.	بہری منڈی	بہری منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ ص	اول
۴۵۶	کمان	سحر باطل سیدل	کمان سحر باطل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۴۵۷	.	سدی رسالہ	جدید خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ واڈ	سوم
۴۵۸	محلہ دوکان	سد پا	محبوب شاہی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۴۵۹	بازار	سدی بزر	مختار گنج	چادر گھاٹ	حلقہ ج	اول
۴۶۰	کوچہ	سدی عنبر	صینی محلہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۴۶۱	کوچہ	سرور یا جنگ	کوچہ ایرانی گلی	بلدہ	اول اندرون	سوم
۴۶۲	کوچہ	سرور بیگ	بازار سلیمان جاہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۴۶۳	کوچہ	سرور جنگ	چنیل گورہ	بلدہ	اول بیرون	اول

نشان سلسلہ	عملہ یا کوچہ وغیرہ	کن نام شہر و دیہ	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طبقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۴۶۴	کوچہ خواجہ	سعادۃ اللہ شاہ	تلجا گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	حصہ دوم
۴۶۵	گلی	سلطان گلی	سلطان پورہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۴۶۶	کوچہ	سکندر خان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۶۷	.	سکندر بازار	سکندر بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۴۶۸	.	سکندر پلٹن	حبیب نگر	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	اول
۴۶۹	دیول	سکھاں	عثمان شاہی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۴۷۰	عملہ	سکھہ واڑی	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۴۷۱	کوچہ	سکھہ واڑی	غبوب پورہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۴۷۲	بازار	سلیمان جاہ	سلیمان جاہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۴۷۳	محلہ ذاب	سلیمان علیخان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۷۴	.	سنگ ٹولہ	پل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ د	اول
۴۷۵	عملہ مسجد	سنگ سیاہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۷۶	عملہ	سورہ واڑی	دہول پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۴۷۷	کمان	سوکھی میر	دودھ باؤلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۴۷۸	.	سوماجی گوڑہ	جدید خیریت آباد	چادرگھاٹ	حلقہ داؤ	سوم
۴۷۹	کوچہ درگاہ	سونٹے پیر	برہمن واڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۴۸۰	.	ستیا پھل ہنڈی	چوراہہ حبشی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۴۸۱	عملہ	ستیا رام پیٹھ	ستیا رام پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۴۸۲	.	ستنا گلی	پل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ د	ر اول

نشان	عمله یا کوچه و غیره	کس نام میوه و	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا حلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳۸۳	درگاه حضرت	سید قضا بکر و	چارمینار	بلده	چهارم اندرون	حصه اول
۳۸۴	کوچه	سید صاحب	دبیر پوره	بلده	اول اندرون	دوم
۳۸۵	کوچه درگاه	سید صاحب	حسینی محله	بلده	اول اندرون	دوم
۳۸۶	چبوتره	سید علی صاحب	علی آباد	بلده	سوم اندرون	دوم
۳۸۷	کوچه	سید فاضل صاحب	چادر گھاٹ	بلده	اول اندرون	اول
۳۸۸	محله	سیف آباد	سیف آباد	چادر گھاٹ	حلقه داو	دوم
۳۸۹	کمان	سیاه	چار کمان	بلده	اول اندرون	چهارم
			رولف (ش)			
۳۹۰	کوچه	شاه پورجی مقله	شاه پورجی مقله	چادر گھاٹ	حلقه الف	دوم
۳۹۱	کوچه	شادی صل	بگی چبوتره	بلده	اول اندرون	اول
۳۹۲	مسجد	شام بیگ	دیر بک بودلی شاه	بلده	اول اندرون	دوم
۳۹۳	باڑه	شام راو	بیلہ	بلده	دوم اندرون	اول
۳۹۴	کوچه	شاما گھڑ پالن	کمان سحر باطل	بلده	چهارم اندرون	اول
۳۹۵	پیمازی	شاه بلی صاحب	سنری منڈی	چادر گھاٹ	حلقه ه	دوم
۳۹۶	کوچه حضرت	شاه خاموش صاحب	نام پنی	چادر گھاٹ	حلقه ب	دوم
۳۹۷	کوچه	شاه روستیان	منفل پوره	بلده	چهارم اندرون	دوم
۳۹۸	محله درگاه حضرت	شاه عالم پور عالم	کسار ٹھ	بلده	چهارم اندرون	دوم
۳۹۹	بازار	شاه علی بندہ	شاه علی بندہ	بلده	سوم اندرون	دوم
۵۰۰	محله	شاه عنایت گنج	سجای منڈی	چادر گھاٹ	حلقه وال	اول

نشان	محلّه یا کوچه دیگره	کس نام شیخ مشهور	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا محله	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵۰۱	.	شاه گنج	محبوب چوک	بلده	سوم اندرون	حصه اول
۵۰۲	مسجد	شاه لکن	دبیر پوره	بلده	اول اندرون	اول
۵۰۳	.	شاهی گنج درویش گنج	شاه گنج	بلده	سوم اندرون	اول
۵۰۴	راسته	تستر خانه	اعلی دروازه	بلده	دوم اندرون	اول
۵۰۵	کوچه	تستر خانه	تویلی قدیم	بلده	اول اندرون	اول
۵۰۶	.	شتر داری	کاروان پان	چادر گھاٹ	حلقه دال	دوم
۵۰۷	گنبد حضرت مولوی	شجاع الدین صاحب	رین بازار	بلده	دوم بیرون	اول
۵۰۸	کوچه	شکار خانه	گیچی چوتره	بلده	اول اندرون	اول
۵۰۹	کوچه	شکر	گولی پوره	بلده	دوم اندرون	اول
۵۱۰		شعبانی گلی	جیا گورہ	چادر گھاٹ	حلقه	سوم
۵۱۱	حصه	شکر کوٹھ	شکر کوٹھ	بلده	چهارم اندرون	اول
۵۱۲	بازار	شکر گنج	شکر گنج	بلده	سوم اندرون	دوم
۵۱۳	محلّه	شیمو پشاد	بیرون ریچ پوایر	بلده	سوم بیرون	اول
۵۱۴	بازار	شملالام امیر کبیر	فتح دروازه	بلده	سوم اندرون	اول
۵۱۵	محلّه دیوڑی	شمشیر جنگ	یعقوب پوره	بلده	اول بیرون	دوم
۵۱۶	.	شمشیر گنج	بیرون علی آباد	بلده	سوم بیرون	اول
۵۱۷	.	شکر بازار غربی	کاروان پان	چادر گھاٹ	حلقه دال	اول
۵۱۸	کوچه	شکر باغ	تلجا گورہ	چادر گھاٹ	حلقه ب	دوم
۵۱۹	دیوڑی نواب	شهنور جنگ	اعتبار چوک	بلده	اول اندرون	اول

شماره	محلہ یا کوچه وغیرہ	کس نام ہے پورہ	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام محنت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵۲۰	مسجد	شیخ احمد صاحب	دبیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	حصہ اول
۵۲۱	درگاہ	شیخ جی حالی	اُردو	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۵۲۲	کوچہ	شیخ حیدر	چھتہ بازار	بلدہ	اول اندرون	سوم
۵۲۳	کمان	شیخ فیض	بیرون بیوت پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۵۲۴	کوچہ	شیرعلی صاحب	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۲۵	.	شیرگل	کمان سحر باطل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۵۲۶	.	شیر گلی	سکندر بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۵۲۷	کوچہ جونگی	نیش گراؤ	نیل خانہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۵۲۸	کوچہ	ششیا	کاچی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۵۲۹	کوچہ	شیطان	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۵۳۰	دیوڑھی	شیوراج بہادر	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	چہارم
			رویف دھما			
۵۳۱	مارکٹ	صاحب خان	گولی پورہ	بلدہ	دوم اندرون	سوم
۵۳۲	محلہ	صاحب گنج	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۳۳	کوچہ	صدر امین	بازار نوحان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۵۳۴	کوچہ	صدر امین کوتوالی	ادہ پتھان	بلدہ	اول بیرون	دوم
۵۳۵	کوچہ	صرافان	چادرگھاٹ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۵۳۶	باغ	صفا	باغ صفا	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۵۳۷	کوچہ گاڑی خانہ	صفائی	ترب بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ب	سوم

نشان	محلہ یا کوچہ دیگرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا علاقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵۳۸	کوچہ عقب مقبرہ باغ	مصمصام الدولہ	جمنگل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ اول
۵۳۹	جلو خانہ	مصمصام الملک	بازار مصمصام ملک	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۵۴۰	کوچہ	منم	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۴۱	کوچہ	صورت صورت	پل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۵۴۲	دیوڑھی	صیف نواز جنگ	چار مینار	بلدہ	چہارم اندرون	اول
			رولیف (ط)			
۵۴۳	کوچہ	طالب الدولہ	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۴۴	کوچہ	طوطا رام	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۵۴۵	محلہ	ہاسر خان	چادر گھاٹ	بلدہ	اول اندرون	دوم
			رولیف (ط)			
۵۴۶	کوچہ	ظفر الدولہ	دودھ بادی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۴۷	کوچہ	ظہر الدین خٹاب	سلطان پورہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۵۴۸	محلہ تکیہ	ظہور شاہ	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
			رولیف (ع)			
۵۴۹	کوچہ نواب	عابد نواز جنگ	جدید خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	سوم
۵۵۰	.	عاشور خاں شاہی	.	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۵۵۱	کوچہ	عبدالباقر خان	حسینی علم	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۵۲	کوچہ	عبدالحی شاہ صاحب	جدید خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	سوم
۵۵۳	کوچہ باغ	عبدالرزاق	ترب بازار	چادر گھاٹ	حلقہ ب	دوم

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	ناہت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵۵۴	کوچہ	عبدالقادر	بارہ کلی	بلدہ	سوم اندون	حصہ اول
۵۵۵	کوچہ	عبدالقیوم صاحب	تلجا گورہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۵۵۶	رسالہ	عبدالله	مختار گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ب	سوم
۵۵۷	.	عثمان شاہی	عثمان شاہی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۵۵۸	محلہ	عثمان بازار	اُردو	بلدہ	چہارم اندون	اول
۵۵۹	محلہ	عثمان پورہ	کٹل گورہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۵۶۰	.	عثمان گنج	لوہ خانہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	سوم
۵۶۱	کوچہ مسجد	عثمانیہ	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۵۶۲	محلہ کورت	عثمانیہ	بالا گنج	بلدہ	دوم بیرون	اول
۵۶۳	احاطہ	عرض بگی	دریکہ ماتا	بلدہ	اول اندون	اول
۵۶۴	کوچہ	عروب	دریکہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	دوم
۵۶۵	محلہ	عروب	چوراہہ چنبی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۵۶۶	کوچہ	عزت یا جنگ	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندون	دوم
۵۶۷	محلہ دیوڑھی	عسکر جنگ	برہمن داڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۵۶۸	.	عاشو خاند شاہی	دلی دروازہ	بلدہ	چہارم اندون	اول
۵۶۹	حصہ	عاشور خانہ	اُردو	بلدہ	چہارم اندون	اول
۵۷۰	کوچہ	عالم علی خان	محلہ عالم علی خان	بلدہ	چہارم اندون	دوم
۵۷۱	کوٹلہ	عائزہ	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندون	اول
۵۷۲	کوٹلہ	عائزہ	کوچہ مرغ خانہ	بلدہ	اول اندون	سوم

نشان	محلہ پاکوچہ وغیرہ	کس نام شہسوار	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵۷۳	بیرون کوئلہ	عالیجاہ	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	حصہ چہارم
۵۷۴	بازار دروازہ	علی آباد	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۵۷۵	محلہ بیرون	علی آباد	علی آباد	بلدہ	دوم بیرون	اول
۵۷۶	.	علی گنج	افضل دروازہ	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۵۷۷	احاطہ	علی یاور الدولہ	حسینی محلہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۵۷۸		عمدہ بازار	عمدہ بازار	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۵۷۹	باغ	عمدہ بیگم صاحبہ	جہان نما	بلدہ	سوم بیرون	اول
۵۸۰	کوچہ	سرخ خان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۸۱	.	علمہ پورہ	کاروان سہیلان	چادر گھاٹ	حلقہ	سوم
۵۸۲	.	عید گاہ قدیم	کھٹا لابی محلہ	بلدہ	دوم بیرون	دوم
۵۸۳	.	عیدی بازار	رین بازار	بلدہ	دوم بیرون	.
۵۸۴	غازی بندہ بازار	غازی بندہ	غازی بندہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۵۸۵	بیرون	غازی بندہ	فتح دروازہ	بلدہ	سوم بیرون	اول
۵۸۶	مقطعہ	غالب جنگ	جنگم سٹ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۵۸۷	دیوڑھی	غالب جنگ	منڈوہ چیمپلی	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۵۸۸	بازار مسجد	غسلان	گولی پورہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۵۸۹	محلہ	غسلان	کٹل گڑھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۵۹۰	کوچہ	غلامان	چنچل گڑھ	بلدہ	اول بیرون	سوم

نشان	محلہ یا کوپہ وغیرہ	کزن نام شہور	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۵۹۱	کوچہ	غلام محمد صاحب	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۵۹۲	کوچہ حکیم سید	غلام نبی صاحب	لال دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	چہارم
۵۹۳	محلہ چھاؤنی	غلام مفتی گدڑ	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۵۹۴	محلہ سکیمہ	غنی اللہ شاہ منا	چورابہ جیسی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۵۹۵	محلہ مانگ	غنی یار جنگ	چھاؤنی ناڈیلیگ	بلدہ	اول بیرون	سوم
۵۹۶	کوچہ	غوث پورہ	نام بلی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۵۹۷	مسجد	غیاث الدین صاحب	کوچہ ایرانی گلی	بلدہ	اول اندرون	سوم
(ولیف (ف)						
۵۹۸	کوچہ	فتح اللہ بیگ	چارمینار	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۵۹۹	کوچہ	فتح سلطان حبیب	کٹل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۶۰۰	.	فتح دروازہ	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۰۱	بازار	فتح یاب خان	چینل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۶۰۲	احاطہ نواب	فخر الملک	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندرون	اول
۶۰۳	کوچہ	فرخ مرزا	حسینی علم	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۰۴	کوچہ	فرش خانہ	بازار چھتہ	بلدہ	اول اندرون	سوم
۶۰۵	کوچہ	فرش خانہ	منڈوہ جیسی	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۰۶	.	فرمان داٹوی	ترب بازار	چادرگھاٹ	ب	.
۶۰۷	.	فرنگی گوڑہ	جہاں نما	بلدہ	سوم بیرون	اول
۶۰۸	کوچہ	فریدون جاہ	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول

شمار	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کن نام سے مشہور	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۶۰۹	کوچہ	نصیح جنگ	تلجاگوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	حصہ دوم
۶۱۰	کوچہ	فیروز اڑہ	لنگم پٹی	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۶۱۱	.	فقیر دیا گلی	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۶۱۲	.	فلک نما	جہاں نما	بلدہ	سوم بیرون	اول
۶۱۳	بازار	فوجدار خاں	کولسہ اڑی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۶۱۴	محلہ	فیل خانہ بندہ	فیل خانہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۶۱۵	.	فیل خانہ	فیل خانہ	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
			دلیف (ق)			
۶۱۶	دیوڑھی	قادرالدولہ	گچی چوڑہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۶۱۷	کوچہ	قادرگوڑہ	نام پٹی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۶۱۸	کوچہ	قادر نواز جنگ	کٹل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۶۱۹	محلہ باؤلی	قاسم خان	تینہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۶۲۰	کوچہ اسٹور	قاسم صاحب	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۲۱	.	قاضی پورہ	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۶۲۲	مسجد	قبول بادشاہ	بازار نور خان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۶۲۳	کوچہ گاؤ	قصابان	تینہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۶۲۴	کوچہ	قصابان	کولسہ اڑی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۶۲۵	کوچہ	قطب صاحب	بازار چھتہ	بلدہ	اول اندرون	سوم
۶۲۶	کوچہ مسجد	قطب عالم	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کن نام مشہور	نام گذر	نام علاء صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۶۲۷	.	قطبی گوڑہ	قطبی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	حصہ اول
۶۲۸	کوچہ	قمر الدین صاحب	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۲۹	بازار	قیصر الدولہ	رکاب گنج	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
			برولیف (ک)			
۶۳۰		کاجی گوڑہ	کاجی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۶۳۱	.	کاجی داڑی	محبوب شاہی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۶۳۲	اندرون	کاروان سامان	کاروان سامان	چادرگھاٹ	حلقہ ہ	دوم
۶۳۳	.	کاروان اسپان	کاروان اسپان	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۶۳۴	محلہ	کاشی رام	محلہ عالم علی خان	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۶۳۵	کوچہ	کاغذی گوڑہ	بل قدیم	چادرگھاٹ	حلقہ ہ	اول
۶۳۶	.	کالوا گوڑہ	علی آباد	بلدہ	دوم بیرون	اول
۶۳۷	کوچہ	کالے صاحب	ہری باڈی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۶۳۸	.	کالی قبر	چادرگھاٹ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۶۳۹	محلہ	کالی قبور	چوراہہ جنبی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۶۴۰	کوچہ	کالی مسجد	تیٹہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۶۴۱	.	کامائی پورہ	بازار نورخان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۶۴۲	.	کامائی پورہ	کامائی پورہ	بلدہ	سوم بیرون	سوم
۶۴۳	.	کامائی پورہ	ستیا رام پیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۶۴۴	کوچہ	کباڑی گوڑہ	کباڑی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	دوم

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے ہو رہا	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۶۳۵	کوچہ	گبوترخانہ قدیم	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	حصہ اول
۶۳۶	کوچہ	گبوترخانہ جدید	کمان سحر باطل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۳۷	کوچہ	کپتان	کاجی گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	اول
۶۳۸	کوچہ	کوتہ آصفیہ	ترب بازار	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۶۳۹	.	کوتہ بستی	حیدر گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۶۴۰	.	کٹا گلی	چارکمان	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۶۴۱	.	کوتہ گلی	دہول بیٹھ	چادرگھاٹ	حلقہ دال	دوم
۶۴۲	.	کٹل منڈی	کٹل منڈی	"	حلقہ ب	اول
۶۴۳	احاطہ	کرار جنگ	کوچہ گرونا	بلدہ	اول اندرون	سوم
۶۴۴	.	کرماگوڑہ	جہان نما	بلدہ	سوم بیرون	اول
۶۴۵	محلہ	کرماگوڑہ	چھادنی نادعلیگ	بلدہ	اول بیرون	چہارم
۶۴۶	.	کرماگوڑہ	ناراین گوڑہ	چادرگھاٹ	حلقہ الف	سوم
۶۴۷	کوچہ	کرٹوے صاحب	دیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۶۴۸	.	کسار پٹھ	کسار پٹھ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۶۴۹	.	کشن گنج	مہاراج گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۶۵۰	کوچہ	کلب علی	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۵۱	.	کٹنوم پورہ	کاروان ساہوان	چادرگھاٹ	حلقہ د	دوم
۶۵۲	کوچہ	کلی میان	شکر گنج	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۶۵۳	.	کمانی پورہ	جوشی داڑی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول

نشان سلسله	محلہ یا کوچه وغیرہ	کمر نام بنیہ پوریا	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۳	۵	۶	۷
۶۶۴	.	کمان سیاه	چار کمان	بلدہ	اول اندرون	حصہ چہارم
۶۶۵	بازار	کمان ہری	کمان سحر باطل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۶۶	.	کنو بجی گوٹہ	کاروان ساہوان	چادر گھاٹ	حلقہ ۳	دوم
۶۶۷	.	کمرتی گیند	سبزی منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ ۳	اول
۶۶۸	کوچہ	کبل پوش	بگچی جہورہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۶۶۹	کوچہ	کلن شاہ صاحب	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۶۷۰	کوچہ	کندان	چار محل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۷۱	کوچہ	کھاران	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۶۷۲	.	کھارواڑی	فیل خانہ	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۶۷۳	کوچہ	کھارواڑی	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۷۴	.	کھارواڑی	ستیا رام پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۶۷۵	.	کھارواڑی	رین بازار	بلدہ	دوم بیرون	اول
۶۷۶	کوچہ	کھارکنوان	کالا ڈیرہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۶۷۷	کوچہ مسجد	کیلہ	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۶۷۸	.	کیلہ قدیم	کیلہ قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۷۹	محلہ	کنجواڑی	بھاجی منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۶۸۰	.	کچن باغ	بیرون علی آباد	بلدہ	دوم بیرون	اول
۶۸۱	کوچہ	کندی کشن راؤ	کیلہ قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۶۸۲	کوچہ	کندن گر لھیا	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول

نشان	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۶۸۳	محلہ	کنڈیکل	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	حصہ اول
۶۸۴	کوچہ باؤلی	کنڈالہ	دریچہ ماتا	بلدہ	اول اندرون	دوم
۶۸۵	.	کنگ کوٹھی مبارک	کنگ کوٹھی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۶۸۶	محلہ	کوت	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۶۸۷	.	کتہ محلی	چارکان	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۶۸۸	کوچہ	کوٹر قدیم	بھاجی منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۶۸۹	.	کوٹر کوتوالی	کوچہ مرغ خانہ	بلدہ	اول اندرون	سوم
۶۹۰	محلہ مسجد	کوکہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۶۹۱	بازار	کوکہ ٹی	پل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۶۹۲	.	کولسہ ڈری	کولسہ ڈری	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۶۹۳	.	کوٹ ڈاڑی	دبیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	اول
۶۹۴	کوچہ	کھاران	چادرگھاٹ	بلدہ	اول اندرون	اول
۶۹۵	.	کھاری باؤلی	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۶۹۶	حصہ	کھوکڑاڑی	شکر کوٹہ	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۹۷	حصہ	کھوکڑاڑی	کمان سحر باطل	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۶۹۸	نقارہ	کیشوگری	کیشوگری	بلدہ	دوم بیرون	دوم
۶۹۹	محلہ	کلیاس باغ	چادرگھاٹ	بلدہ	اول بیرون	اول
۷۰۰	.	کیوان گنج ازپن	کاروان اسپان	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۷۰۱		تہا لم چارہ و مینوے				

نشان سلسله	محل یا کوچه و غیره	کس نام شیشه پور	نام گذر	نام علامه صفای	نام سمت یا حلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۰۲	کوچه	گاذران	روایف (رگ)	بلده	چهارم اندرون	حصه دوم
۷۰۳	.	گاجه گلی	میدان چوک	بلده	دوم اندرون	دوم
۷۰۴	کوچه تنکبه	گجرانی شاه صاحب	نارائن گوڑه	چادر گھاٹ	حلقه الف	دوم
۷۰۵	محلہ	پگچی	گولی پورہ	بلده	دوم بیرون	اول
۷۰۶	.	پگچی باؤلی	سلطان شاہی	بلده	دوم بیرون	اول
۷۰۷	کرچہ	گچی پورہ	یعقوب پورہ	بلده	اول اندرون	اول
۷۰۸	.	گڑھ دیکاری گوڑه	منخل پورہ	بلده	دوم اندرون	دوم
۷۰۹	.	گرد مبارک	دیرچہ ماتا	بلده	اول اندرون	اول
۷۱۰	کوچه	گروتا	هری باؤلی	بلده	دوم اندرون	دوم
۷۱۱	کوچه	گلاب سنگه	محلہ عالم علی خان	بلده	چهارم اندرون	دوم
۷۱۲	.	گلبس گوڑه	عثمان شاہی	چادر گھاٹ	حلقه ج	اول
۷۱۳	.	گلزار حوض	چارکمان	بلده	اول اندرون	چهارم
۷۱۴	حصه	گلزار حوض	کمان سحر باغ	بلده	چهارم اندرون	اول
۷۱۵	کوچه	گندم رائے کلاں	کس گوڑه	بلده	اول بیرون	اول
۷۱۶	.	گندہ گلی	جیا گوڑه	چادر گھاٹ	حلقه دھ	دوم
۷۱۷	.	گندی باؤلی	محلہ عالم علی خان	بلده	چهارم اندرون	دوم
۷۱۸	.	گندی باؤلی	کوچه ایرانی	بلده	اول اندرون	سوم
۷۱۹	کوچه	گندی مرزا	فتح دروازہ	بلده	سوم اندرون	اول

نشان سلسلہ	عملہ کوچہ وغیرہ	کس نام سے شہوچ	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۲۰	.	گنگا باولی	اپردہول بیٹے	چادر گھاٹ	حلقہ ۷	حصہ دوم
۷۲۱	کوچہ	گنیش راؤ	فیل خانہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۷۲۲	.	گنیش گھاٹ	کاروان ساہون	چادر گھاٹ	حلقہ ۷	دوم
۷۲۳	.	گوڑی ماما	بیرون دیکھ پھنہرو	بلدہ	اول بیرون	اول
۷۲۴	.	گوشہ کٹ	چوڑی بازار	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۷۲۵	.	گوشہ محل	توب خانہ	"	حلقہ ب	چہارم
۷۲۶	.	گول بنکھ	افضل گنج	چادر گھاٹ	حلقہ ج	اول
۷۲۷	.	گولہ گوڑہ	علی آباد	بلدہ	دوم بیرون	اول
۷۲۸	.	گولہ گلی	کسار پٹہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۷۲۹	.	گولہ گلی	بازار سلیمان جاہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۷۳۰	کوچہ	گولی	.	بلدہ	اول اندرون	دوم
۷۳۱	بیرون	گولی پورہ	بیرون گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۷۳۲	.	گولی گوڑہ	محبوب پورہ	چادر گھاٹ	حلقہ ب	سوم
۷۳۳	کوچہ	گولی واڑہ	خیریت آباد	"	حلقہ واڈ	دوم
۷۳۴	.	گولی واڑہ	کولہ واڑی	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۷۳۵	باولی	گوند	چیلہ پورہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۷۳۶	.	گھانسی منڈی	چوڑی بازار	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۷۳۷	.	گھانسی منڈی	شاہ علی بندہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۷۳۸	بازار	گھانسی	بازار گھانسی	بلدہ	چہارم اندرون	اول

نشان سلسلہ	محلہ کوچہ وغیرہ	کس نام شہرہ	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام مدت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۳۹	.	کهن راج بازار	لال دروازہ	بلدہ	دوم اندرون	حصہ اول
۷۴۰	.	گویند باغ	بیرون علی آباد	بلدہ	سوم بیرون	اول
			رولیف (د)			
۷۴۱	.	لاٹ بازار	چارمینار	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۷۴۲	کوچہ مسجد	عل احمد صاحب	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۷۴۳	کوچہ	عل پرشاد	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۷۴۴	سرائے	عل خان	بہان نما	بلدہ	سوم بیرون	اول
۷۴۵	عل بیرون	عل دروازہ	بیرون لعل دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۷۴۶	کوچہ	لال گراں	افضل گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۷۴۷	بازار	لال گیرجی	جوشی داڑھی	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۷۴۸	کوچہ	لال میاں	دبیر پورہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۷۴۹	محلہ باغ	لشکر جنگ	الاوہ یتیمان	بلدہ	اول بیرون	دوم
۷۵۰	کوچہ	علیف پورہ	کٹل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۷۵۱	.	لکڑی کاپل	سیف آباد	چادرگھاٹ	حلقہ واڈ	اول
۷۵۲	.	لٹا باغ	بھوئی لوڑہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۷۵۳		لنگم بیلی	لنگم بیلی	.	حلقہ الف	حصہ اول
۷۵۴	.	لودھی داڑی	مولہ عالم علی خاں	بلدہ	چہارم	اول
۷۵۵	.	لوہار خانہ	بازار عنبر	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۷۵۶	کوچہ مسجد	لیموں والہ	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم

نشان سلسله	محل یا کوچه و غیره	کس نام شیخ و روح	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا طلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۵۷	دریچه	ماتا	دریچه ماتا	بلده	اول اندرون	حصه اول
۷۵۸	.	مادنا پیٹھ	رین بازار	بلده	دوم بیرون	.
۷۵۹	محلہ	مالا کنہ	تلجا گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقہ (ب)	.
۷۶۰	ہاٹ	ماما بختاد	رین بازار	بلده	دوم بیرون	.
۷۶۱	مقبرہ	ماما نیک قدم	عیدی بازار	بلده	دوم بیرون	دوم
۷۶۲	کوچہ	ماما جمیلہ	منڈوہ چنبلی	بلده	چہارم اندرون	اول
۷۶۳	مقطعہ	ماما دل آرام	کٹہ تالاب میر جلع	بلده	دوم بیرون	دوم
۷۶۴	کوچہ	ماما صفائی	چھاؤنی ناد علی گ	بلده	اول بیرون	سوم
۷۶۵	محلہ	ماہی پورہ	چوراہہ جنبی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۷۶۶	.	تتما گوڑہ	کیسلہ قدیم	بلده	چہارم اندرون	دوم
۷۶۷	کوچہ	مجلس رُپے	حینی غلم	بلده	سوم اندرون	اول
۷۶۸	.	مچھلی واڑی	چوراہہ جنبی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۷۶۹	کوچہ	محبوب باڑہ	بازار گھانسی	بلده	چہارم اندرون	اول
۷۷۰	.	محبوب پورہ	محبوب پورہ	چادر گھاٹ	حلقہ ب	دوم
۷۷۱	.	محبوب چوک	محبوب چوک	بلده	سوم اندرون	اول
۷۷۲	کوچہ چلہ	محبوب بھانی	بازار نور خان	بلده	اول اندرون	دوم
۷۷۳	محلہ	محبوب شاہی	محبوب شاہی	بلده	چہارم اندرون	دوم
۷۷۴	.	محبوب گنج	افضل گنج	چادر گھاٹ	حلقہ ج	سوم

نشان	علاقه یا غیره	کس نام شریف	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام محبت یا حلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۷۵	کوچه	محبوب علی	باره گلی	بلده	سوم اندرون	حصه اول
۷۷۶	کوچه	محمد حسین خان صاحب	حویلی قدیم	بلده	اول اندرون	سوم
۷۷۷	دیوگاه	محمد حسین صاحب	بهبودی گور	چادر گهاٹ	حلقه وار	دوم
۷۷۸	کوچه	محمد شاه میا صاحب	بازار مصفا الملک	بلده	اول اندرون	چهارم
۷۷۹	عقب مسجد	محمد شاه	فیل خانه	چادر گهاٹ	حلقه ج	سوم
۷۸۰	بازار کمان	محمد شکور	فتح دروازه	بلده	سوم اندرون	اول
۷۸۱	کوچه	محمد صاحب میا	فتح دروازه	بلده	سوم اندرون	اول
۷۸۲	کوچه مولوی	محمد صاحب	کاشمی پور	بلده	سوم اندرون	دوم
۷۸۳	کوچه بارغ	محمد الدین بادشاہ صاحب	قرب بازار	چادر گهاٹ	حلقه ب	دوم
۷۸۴	.	مختار گنج	عثمان شاہی	چادر گهاٹ	حلقه ج	اول
۷۸۵	کوچه	مخدوم علی	بیرون گلی پور	بلده	دوم بیرون	اول
۷۸۶	کوچه	مرک خانہ	بازار مصفا الملک	بلده	اول اندرون	چهارم
۷۸۷	مقطعه	مدن خاں	جہاں نما	بلده	سوم بیرون	اول
۷۸۸	کوچه	مدینہ مسجد	شاه گنج	بلده	سوم اندرون	اول
۷۸۹	کوچه	مرغیہ خوان	دار الشفاء	بلده	اول اندرون	دوم
۷۹۰	.	مراد محل	فیل خانه	بلده	دوم اندرون	اول
۷۹۱	چھاؤنی	مطلق کنٹن	جنگر مٹھ	بلده	دوم بیرون	دوم
۷۹۲	علاقہ کوچه	مرزا عباس	شاه علی بندہ	بلده	سوم اندرون	دوم
۷۹۳	کوچه	مرزا علی	حویلی قدیم	بلده	اول اندرون	دوم

نشان	محل یا کوچه و غیره	کس نام شیخ و روح	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا حلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۹۴	چوک	مرغان	محبوب چوک	بلده	سوم اندرون	حصه اول
۷۹۵	بادلی	مرغ خانه	کوچه مرغ خانه	بلده	اول اندرون	سوم
۷۹۶	کوچه باغ	مرید صر	کشل منڈی	چادر گھاٹ	حلقه ب	اول
۷۹۷	.	مرہٹ بیٹی	دیول پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقه دال	دوم
۷۹۸	.	مستید پورہ	پل قدیم	چادر گھاٹ	حلقه ص	اول
۷۹۹	.	مستان پورہ	.	چادر گھاٹ	حلقه الف	.
		تکیہ بستان				
۸۰۰	پورہ	مستان پورہ کوچه	ہری بادلی	بلده	دوم اندرون	دوم
		شاہستان چاروب				
۸۰۱	سڑک	مشر جان	فتح دروازہ	بلده	سوم اندرون	اول
۸۰۲	باغ	سلم جنگ	چادر گھاٹ	بلده	اول بیرون	اول
۸۰۳	محلہ مسجد	مشک شاہ	سلطان شاہی	بلده	دوم اندرون	دوم
		نئی آباد شاہی				
۸۰۴	کوچه	مشر آباد	مشر آباد	چادر گھاٹ	حلقه ج	اول
۸۰۵	محلہ	مصری گلی	گولی پورہ	بلده	دوم بیرون	اول
۸۰۶		مصری گنج	فتح دروازہ	بلده	سوم بیرون	اول
۸۰۷	ناکہ	مقور	گولی پورہ	بلده	دوم بیرون	اول
۸۰۸	کوچه	منظر جنگ	منزل پورہ	بلده	دوم اندرون	اول
۸۰۹	کوچه	مغز بادشاہ	موتی گلی	بلده	سوم اندرون	دوم

نشان سلسله	محل یا کچه و غیره	کس نام بنده	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا حلقه	نام حصه
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸۱۰	کوچه نواب	معز یار جنگ	جدید خیریت آباد	چادر گھاٹ	حلقه داؤ	حصه سوم
۸۱۱	محل	معظم شاہی	معظم شاہی	چادر گھاٹ	حلقه دال	اول
۸۱۲	کوچه	معماران	چنچل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۸۱۳	کوچه حکیم	معین الدین صاحب	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۱۴	تکیہ	مغل فقیر	بیرون علی آباد	بلدہ	سوم بیرون	اول
۸۱۵	.	مغل پورہ	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	سوم
۸۱۶	.	معین پورہ	تاڑ بن	بلدہ	سوم بیرون	اول
۸۱۷	کوچه	مفتی صاحب	ہری باؤلی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۱۸	کوچه	مقدم جنگ	شکر گنج	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۸۱۹	کمان	کرم الدولہ	اُردو	بلدہ	چارم اندرون	اول
۸۲۰	کوچه درگاہ	مکہ شاہ صاحب	لنگم پٹی	چادر گھاٹ	حلقه الف	اول
۸۲۱		مکہ مسجد	بیچ محلہ	بلدہ	سوم اندرون	سوم
۸۲۲	کوچه	کھن لیل	کاروان ساہوان	چادر گھاٹ	حلقه	دوم
۸۲۳	کوچه	کھن لیل	ہری باؤلی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۸۲۴	.	کئی نعل صاحب	کاروان ساہوان	چادر گھاٹ	حلقه	دوم
۸۲۵	کوچه	کے میان	شکر گنج	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۸۲۶	محل	کے باؤلی	چٹکل گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقه الف	اول
۸۲۷	کوچه باؤلی	مگر	اعتبار چوک	بلدہ	اول اندرون	اول
۸۲۸	الادہ	طال رضوی	دیر پچہ ماتا	بلدہ	اول اندرون	اول

نشان سلسله	عقد یا کوچه و غیره	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ مقانی	نام سمت یا طبقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸۲۹	کوچه	ملان مراد علی	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ دوم
۸۳۰	.	ملانی مٹھ	کاروان سہا پوران	چادر گھاٹ	حلقہ ۴	دوم
۸۳۱	عقد	ملتان پورہ	بھاجی منڈی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۸۳۲	.	ملک پیٹھ	ملک پیٹھ	بلدہ	اول بیرون	اول
۸۳۳	کوچه	منڈی گنبدیکیم	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۳۴	کوچه	منڈی گنبدیکیم	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۳۵	کوچه	منڈوہ چنبلی	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	چہارم
۸۳۶	عقد طویلہ	منجوسیان	دریچہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	دوم
۸۳۷	.	منگل بازار	سیتا رام پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۸۳۸	.	منگل ہاٹ	اپر دیوال پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ ۴	اول
۸۳۹	عقد مردہ	منور	رکاب گنج	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۸۴۰	بازار دیو لوی	منی لال	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۸۴۱	کوچه بلخ	مینہ جنگ	ترب بازار	چادر گھاٹ	حلقہ ب	دوم
۸۴۲	.	مینہ گنج	افضل دندواڑہ	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۸۴۳	کوچه	موتی بیگم	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۴۴	عقد مسجد	موتی بیگم صاحبہ	بازار گھائی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۸۴۵	کوچه مسجد	موتی خان	دریچہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	دوم
۸۴۶	.	موتی گلی	موتی گلی	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۸۴۷	.	موتی نالہ	دریچہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	دوم

نشان	علاقہ کوچه وغیرہ	کنام شہرہ	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا حلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸۴۸	علاقہ عقب	مورخانہ	کشل گورہ	بلدہ	اول بیرون	حصہ اول
۸۴۹	.	موچی داڑھ	کولہ واڑی	چادرگھاٹ	حلقہ ج	دوم
۸۵۰	کوچہ	موسی باولی	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۵۱	احاطہ	موسی قادری	پل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۸۵۲	درگاہ	موسی قادری	کشل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۸۵۳	احاطہ	موسی قادری	کشل منڈی	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول
۸۵۴	مسجد	مولامیان	کالا ڈیرہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۸۵۵	مظہ	مولی بارغ	بیرون لال دروازہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۸۵۶	کوچہ	مومن صاحب	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۵۷	کوچہ	ہماراج گنج	بیرون دودو باولی	بلدہ	سوم بیرون	سوم
۸۵۸	.	ہماراج گنج	ہماراج گنج	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۸۵۹	عقب مورخانہ	ہماراج بہادر	شاہ علی بندہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۶۰	گنج	ہماراج بہادر	ناگل چنٹہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۶۱	محلہ خانہ بلغ	ہماراج بہادر	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۶۲	کوچہ	ہمتا بھجودار	چنچل گورہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۸۶۳	.	مہندی	بانزار عنبہ	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۸۶۴	.	میاں بندہ	اندرون علی آباد	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۶۵	علاقہ درگاہ	میاں پیسہ	پل قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۸۶۶	چوک	میدان خان	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	چہارم

تشان سلسلہ	عملہ یا کوچه وغیرہ	کنام شہسوار	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طلقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸۶۷	کوچه	میر بادشاہ	میدان چوک	بلدہ	دوم اندرون	حصہ چہارم
۸۶۸	کوچه	میران	ہری باگولی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۸۶۹	احاطہ	میر بادشاہ	کدہ تالاب	بلدہ	دوم اندرون	چہارم
۸۷۰	کدہ تالاب	میر جملہ	منزل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	چہارم
۸۷۱	کوچه	میر شکاری	تیغہ	بلدہ	اول بیرون	دوم
۸۷۲	کوچه منڈی	میر عالم	پتھر گٹھی	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۸۷۳	کوچه	میر محلہ	فتح دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۷۴	کوچه	میر معانی خان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۷۵	میر معان	شاہ گنج	بلدہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۷۶	میر معان حجابیلہ	علی آباد	بلدہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۸۷۷	دائرہ	میر معان حجاب	فیل خانہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۷۸	کوچه	میمہ	کھیلہ قدیم	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۸۷۹	کوچه	مینا بٹی	قبیلہ گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
۸۸۰	کوچه	میلا گورہ	چنل گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
۸۸۱	.	میوانی پورہ	جوڑی بانزار رولیف (ن)	چادر گھاٹ	حلقہ داد	اول
۸۸۲	کوچه	ہارین بخت راکو	لعل دروازہ	بلدہ	سوم اندرون	اول
۸۸۳	چھاؤنی	ناد علیک	چھاؤنی ناد علیک	بلدہ	اول بیرون	سوم
۸۸۴	تعلیم	ناراین برشاہ	دبیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۸۸۵	.	ناراین گورہ	ناراین گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم

نشان سلسلہ	محلہ یا کوچہ وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام بہت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۸۸۶	کوچہ مسجد	ناریل گر	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	حصہ دوم
۸۸۷	چہلہ	ناصر جنگ	کولہ داڑی	چادر گھاٹ	حلقہ ج	دوم
۸۸۸	بڑی گلی	ناکہ تاڑ	دہول پیٹھ	چادر گھاٹ	حلقہ دال	دوم
۸۸۹		ناکہ چھتری	بھوئی گوڑہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۸۹۰	.	ناگل چنٹہ	ناگل چنٹہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۹۱	کوچہ	ناگوراؤ	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۹۲	محلہ	ناگا باؤلی	برہمن داڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۸۹۳	محلہ	نالہ بازار	بازار گھانسی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۸۹۴	.	نام پٹی	جیب نگر	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	اول
۸۹۵	مسجد	نام دارخان	شاہ گنج	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۸۹۶	کوچہ	نانا کاماٹی	لعل دروازہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۸۹۷	کوچہ فقیرہ	نانا میان	کاجی گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
۸۹۸	کوچہ	نانا میان	کالا ڈیرہ	بلدہ	اول بیرون	اول
۸۹۹	کوچہ	نانک باؤلی	خکر گنج	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۰۰	باڑہ	نانک شاہی	جوشی داڑی	چادر گھاٹ	حلقہ دال	اول
۹۰۱	.	نانی پورہ	علی آباد	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۰۲	راستہ کارخانہ	نتھو بیگ	بازار نورخان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۹۰۳	کوچہ	خارحین	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۰۴	کوچہ	نجانان	کٹل گوڑہ	بلدہ	اول بیرون	اول

نشان سلسله	عنوان کوچه و غیره	کس نام بنیاد	نام گذر	نام علاقه صفائی	نام سمت یا طبقه	نام همد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۹۰۵	کوچه	خجاریان	چادرگھاٹ	بلدہ	اول اندرون	ہمد دوم
۹۰۶	.	نجاواڑی	بازار اکبر جاہ	چادرگھاٹ	حلقہ ج	اول
۹۰۷	.	نقاش	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۰۸	کوچه مسجد	نذیر جنگ	حویلی قدیم	بلدہ	اول اندرون	اول
۹۰۹	محلہ مقطعہ	زخی	گولی پورہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۹۱۰	کوچه دیول	زرنگبھان	حیدنی علم	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۱۱	کوچه	نسیم	کوچه نسیم	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۹۱۲	احاطہ نواب	نظام یا جنگ	حویلی قدیم	بلدہ	اول اندرون	اول
۹۱۳	محلہ	نعلبند	محبوب شاہی	بلدہ	چہارم اندرون	دوم
۹۱۴	دائرہ	نعت خاں علی	بیلہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۹۱۵	کوچه	ناغہ محمدار	برہمن واڑی	بلدہ	اول بیرون	سوم
۹۱۶	کوچه	نغار چیان	دریچہ ماتا	بلدہ	اول بیرون	دوم
۹۱۷	.	نغار خانہ	چوڑی بازار	چادرگھاٹ	حلقہ دال	اول
۹۱۸	بازار	نقاش	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۱۹	کوچه	نقاشان	محبوب پورہ	چادرگھاٹ	حلقہ ب	دوم
۹۲۰	محلہ الادہ	نقاشان	رکاب گنج	بلدہ	چہارم اندرون	اول
۹۲۱	کوچه	نکھی گوٹہ	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۲۲		نلد باغ	جنگم مٹھہ	بلدہ	دوم بیرون	اول
۹۲۳		نوبت پھاڑ	فتح میدان	چادرگھاٹ	حلقہ ب	اول

نشان سلسلہ	محلہ یا کوچه وغیرہ	کنام مشہور	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طاقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۹۲۳	کوچه	نواب میان	شکر گنج	بلدہ	سوم اندرون	حصہ دوم
۹۲۵	بازار	نور خان	بازار نور خان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۹۲۶	کوچه	نور دزد جی	باغ صفا	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
۹۲۷	محلہ	نور الامرا	بازار نور خان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۹۲۸	کوچه	نور گہ	شاہ علی بندہ	بلدہ	دوم اندرون	اول
۹۲۹	کوچه	نہر	بازار نور خان	بلدہ	اول اندرون	دوم
۹۳۰	.	نیابل	فضل دروازہ	بلدہ	اول اندرون	.
۹۳۱	.	نیو لائیں	فتح میدان رولیف (داؤ)	چادر گھاٹ	حلقہ ب	اول
۹۳۲	بازہ	پٹنل راؤ تیرہیلی	ہری باؤلی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۹۳۳	کوچه	پٹنل داڑی	نارائن گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم
۹۳۴	.	وٹے پٹی	جہاں نما	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۳۵	.	درک شاپ روڈ	نارائن گوڑہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	دوم
۹۳۶	کوچه	وزیر علی بخشی	بازار چھتہ	بلدہ	اول اندرون	سوم
۹۳۷	کوچه	وزیر علی صاحب	حسینی محلہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۹۳۸	احاطہ ڈاکٹر	وزیر علی	توپ خانہ	چادر گھاٹ	حلقہ داؤ	دوم
۹۳۹	کوچه	وزیر علی مرثیہ خان	دارالشفار	بلدہ	اول اندرون	.
۹۴۰	.	ہاتھی باؤلی	بیلہ رولیف (دھ)	بلدہ	دوم اندرون	اول

نشان سلسلہ	عمل یا کوچه وغیرہ	کمر نام ششہ پورہ	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا محلہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۹۴۱	کوچہ	ہجرہ	قطبی گورہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	حصہ اول
۹۴۲	کوچہ	ہدایت علیخان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۴۳	بادلی	ہرن	دیر پورہ	بلدہ	اول اندرون	دوم
۹۴۴	.	ہری بادلی	ہری بادلی	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۹۴۵	کوچہ	ہرن سنگہ	مغل پورہ	بلدہ	دوم اندرون	دوم
۹۴۶	.	ہمت پورہ	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۴۷	کوچہ	ہنومان	شاہ علی بندہ	بلدہ	سوم اندرون	دوم
۹۴۸	.	ہنومان گلی	کاروان ساہوان	چادر گھاٹ	حلقہ بھ	دوم
۹۴۹	کوچہ	ہنومان	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۵۰	دیول	ہنومان	سکند پلٹن	چادر گھاٹ	حلقہ واؤ	دوم
۹۵۱	کوچہ	ہیرالال	خزانہ جلیلی	بلدہ	دوم اندرون	اول
۹۵۲	گڈہ	ہیرابائی	دریہ مانا	بلدہ	سوم بیرون	دوم
۹۵۳	کوچہ	ہوزرڈن	ٹیپو صاحب مقملہ	چادر گھاٹ	حلقہ الف	اول
ردیف (میں)						
۹۵۴	سنگہ	یادگار حسین	بارہ گلی	بلدہ	سوم اندرون	اول
۹۵۵	کوچہ مسجد مولوی	لیڈن صاحب	الاودہ تیان	بلدہ	اول بیرون	دوم
۹۵۶	محلہ مسجد	لیڈن ہجرہ	بازار عنبر	بلدہ	پہرام اندرون	اول
۹۵۷	الاودہ	یتیمان	الاودہ تیان	بلدہ	اول بیرون	دوم
۹۵۸	.	یا قوت پورہ	یا قوت پورہ	اول بیرون	اول بیرون	دوم

نشان سلسلہ	علا یا کوچه وغیرہ	کس نام سے مشہور ہے	نام گذر	نام علاقہ صفائی	نام سمت یا طاقہ	نام حصہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۹۵۹	کوچہ	یاما	قاضی پورہ	بلدہ	سوم اندرون	حصہ دوم
۹۶۰	.	یوسف بازار	فضل دروازہ	بلدہ	اول اندرون	چہارم
۹۶۱	کوچہ درگا حضرت	یوسف خان فریضہ	نام پٹی	چاد گھاٹ	طاقہ ب	دوم
۹۶۲	مسجد	یونس صاحب	سلطان شاہی	بلدہ	دوم اندرون	دوم

مالگذاری

ضلع بندی کی بنیاد ملک سرکار عالی میں نواب سالار جنگ اعظم دارالمہام نے
ماہ آبان ۱۲۷۱ھ میں ڈالی۔ جو ماہ آبان ۱۲۷۱ھ میں ختم ہوئی سابق میں ملک کی
تقسیم صوبہ سرکار و مال پر تھی۔ میں ضلع بندی کل ریاست (۵۰) اسمات اور
(۱۷) ضلع پر تقسیم کی گئی اسمات کے نام مندرجہ ذیل تھے۔

شرقی	مستقر بھونگیر	غربی	مستقر بیدر
جنوبی	مستقر گلبرگہ	شمالی	پٹن چروہ
شمالی و غربی	اورنگ آباد		

ہر ایک سمت کیلئے ایک ایک صدر تعلقدار کا تقرر ہوا۔

۱۲۹۲ھ میں ۳۰۱۱ھ میں سمت غربی اورنگ آباد قرار دیا گیا اور بیدر سے
سمت غربی کا مستقر خواست ہوا۔ بعد شکست مجلس مالگذاری ۱۲۹۳ھ میں بجائے
صدر تعلقداروں کے صوبہ داروں کا تقرر ہوا ۱۳۰۳ھ میں صوبہ جات حسب ذیل
قرار پائے۔

بدل دیا گیا اور جب سابق چار صوبہ داریاں قائم کیے گئے اور اورنگ آباد و گلبرگہ و دہلی کے صوبوں کا مستقر حسب سابق قائم رہا اور صوبہ میدک کا مستقر بلدہ قرار پایا (جریدہ ۳۱۔ فروردی ۱۳۳۸ء جلد ۶۰ نمبر ۲ صفحہ ۲۰۲)

نواب فصیح جنگ مرحوم کی جگہ معتمدی مالگذاری پر حسب فرمان خسروی مترشدہ ۳۲۔ مرحوم ۱۳۳۵ء مولوی آغا محمد علی صاحب (نواب آغا یار جنگ بہادر) نائب معتمد مالگذاری کا منصرمانہ تقرر ہوا۔

۳۔ رجب ۱۳۳۵ء کو حکم خداوندی عز و رد پایا کہ (صیغہ مالگذاری کا انتظام جدید ہوا ہے یعنی علاوہ ریونیو ممبر کے ڈائریکٹر جنرل ریونیو بھی مقرر ہوئے ہیں جو مالک محروسہ سرکار عالی کا دورہ کیا کریں گے لہذا دو سال قبل اس کام کیلئے امتحاناً محی الدین علی خاں ہنتر و سعادت خاں کا جو تقرر کیا گیا تھا۔ اب اس انتظام کو برخاست کیا جائے)

۱۲۔ اسفندار ۱۳۳۶ء مطابق ۱۵۔ جنوری ۱۹۲۴ء کرنل شنوکس ٹرنچ نے صدر الہامی مال کا اور مسٹر ٹاسکر نے معتمدی مالگذاری کا حسب جریدہ مبلووعہ ۱۶۔ اسفندار ۱۳۳۶ء جائزہ حاصل کیا اور کرنل شنوکس ٹرنچ صدر الہام مال کو بطور چار ہزار روپیہ کھد ارتخوہ مقرر ہوئی۔ اس کے علاوہ کرایہ مکان اور موٹر الوٹس بھی مقرر ہوا۔

۲۶۔ مارچ ۱۹۲۸ء کرنل شنوکس ٹرنچ و مسٹر ٹرنچ اسٹیشن بکیم پیس سے رخصت پرنسپل پریل میل عازم انگلستان بھی روانہ ہوئے۔ ہمارا جہر کشن پرنسپل صدر اعظم و دیگر معین الہامان و عہدہ دار و جاگیر داران پلٹ فارم پر موجود تھے کرنل میں ٹرنچ کو کثرت سے چھوٹوں کے بار پہنائے گئے۔ مسٹر اے۔ جے

ٹاسکر مہتمم مالگزاری کرنل ٹپنخ کے زمانہ رخصت میں صدر المہامی مال کے خدمت کو انجام دیتے رہے۔ صاحب مدوح بعد ختم سیاحت ۳۰ اکتوبر ۱۹۲۸ء کو بلدہ واپس تشریف لائے۔ نواب آغا یار جنگ بہادر شریک مہتمم مالگزاری مسٹر ٹی۔ جے ٹاسکر کی جگہ مہتمم مالگزاری اور ڈاکٹر کٹر جنرل مقرر ہوئے۔

۵۔ ۳۳۴ اف م ۱۰۔ ستمبر ۱۹۲۸ء کو مسٹر اے۔ ایل۔ بینی۔ ائی۔ سی ایس خدمت ڈاکٹر کٹر جنرل مال و مہتمم مال کا جائزہ حاصل کیا۔

جدید خدمت نائب مہتمم مال پر جس کی منظوری ذریعہ فرمان مبارک مصدرہ ۲۵۔ ربیع الاول ۱۳۴۷ء مولوی غلام محمد صاحب قریشی سیولین کا تقرر فرمایا گیا۔

۱۸۔ نومبر ۱۹۲۸ء کو بیگم پیٹھ ایشن سے مسٹر ٹی جے ٹاسکر (۷) ماہ کی رخصت پٹ ولایت تشریف لے گئے۔ بغرض مشائعت ایشن پر مہاراجہ سرکشن پر شاد بہادر صدر اعظم و نواب ولی الدولہ بہادر اور کئی دیگر معززین بلدہ وغیرہ موجود تھے۔ مسٹر ٹاسکر کو کثرت سے پھولوں کے ہار پہنائے گئے۔

تختہ جھڑتی مواضع علاقہ دیوانی سرکار عالی مع تعداد مزارعین بابہ ۳۳۶

نشان	نام نوعیت موضع	تعداد بابہ ۳۳۶	نشان سلسلہ	نام نوعیت موضع	تعداد بابہ ۳۳۶
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	مواضع عین داری	۱۳۶۰۸	۵	املی	۳۳۳
۲	بیش کش	۶۶۳	۶	اجارہ	۴۰
۳	بن مقلدہ	۷۴۰	۷	اگرہ ہار	۱۳۲
۴	موکاسہ	۳۱۸	۸	مواضع پچراغ	۸۶۲

نشان	نام نوعیت موضع	تعداد بابۃ ۱۳۳۶	نشان	نام نوعیت موضع	تعداد بابۃ ۱۳۳۶
۱	میزان مواضع غاصبہ	۱۶۵۹۷	۲	میزان جاگیرات	۲۳۷۵
	جاگیرات		۳	صدر میزان	۱۹۰۷۲
۱	ذات ہاگہ	۲۲۰۰			
۲	تنخواہ جاگیر	۱۱۶			
۳	جاگیرات مشروطی	۱۵۹			

تختہ تعداد مزارعین علاقہ دیوانی سرکار عالی

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۸۱)

نشان	نام نوعیت مزارعین	تعداد بابۃ ۱۳۳۴	تعداد بابۃ ۱۳۳۵	تعداد بابۃ ۱۳۳۶
۱	پٹہ دار	۷۶۷۳۵۱	۷۷۳۸۹۱	۷۷۵۹۳۱
۲	شریک پٹہ دار	۱۹۲۰۶۹	۱۹۳۸۹۷	۱۹۸۶۷۳
۳	ننگی دار	۱۳۳۱۳۸	۱۳۲۲۲۲	۱۳۸۰۴۶
	جلہ میزان	۱۰۹۲۶۵۸	۱۱۰۰۰۱۰	۱۱۱۲۶۵۰

انعام (عطیات)

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۸۲)

حب فرمان مترشدہ ۱۹۔ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ نواب رحیم یار جنگ بہادر ناظم
علیات غرہ نومبر ۱۹۲۶ء م ۲۷۔ آفر ۱۳۳۶ھ سے بہ عطائے وظیفہ خدمت ہو سکدوش
کیے گئے اور انکی جگہ حب فرمان خسروی تاریخ مذکورہ کو مولوی محمد تقی یار جنگ بہادر کا
تقرر عمل میں آیا۔ لیکن انہوں نے اس کے تھوڑے ہی عرصہ کے بعد بتاریخ ۳۰۔ اسفندار
۱۳۳۷ھ روز بخشنہ نواب تقی یار جنگ بہادر ناظم علیات را بجار ضہ فاج جنرل عثمانیہ
ہسپتال میں انتقال ہوا۔ مرحوم بڑے فوجیوں کے عہدہ دار تھے۔ بہ زمانہ علالت
مرحوم اجرائی کار کی غرض سے ۲۳۔ دے ۱۳۳۷ھ کو راجہ جگموہن لعل صاحب کا
نظامت مذکورہ پر منصرمانہ تقرر کیا گیا من بعد آپ خدمت مذکورہ پر مستقل کیے گئے
بہ تعمیل فرمان واجب الاذعان مترشدہ ۱۹۔ صفر ۱۳۳۸ھ مزائد ناظم علیات
کی جدید جائیداد مواجہی (الصاع) سر دست ایک سال کیلئے تقسیم کی گئی اور اس
خدمت پر نواب رسول یار جنگ بہادر ایک سال کے لئے امتحاناً مقرر کیے گئے

تحتہ بعد تحقیقات انعامی معاشرے کے خالصہ مضبوط شدہ علاقہ سرکار عالی
من ابتداء ۱۳۳۵ھ لغایت ۱۳۳۶ھ

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۸۲)

نشان سلسلہ	سنہ فضلی	رقم تعداد مالیت	نشان سلسلہ	سنہ فضلی	رقم تعداد مالیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	۱۳۳۴ھ	۳	۳	۱۳۳۶ھ	۳
۲	۱۳۳۵ھ	۱۷	۳	۱۳۳۶ھ	۳

کوٹگری

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۸۱)

۲۹۔ بہمن ۱۳۳۶ ف م یکم جنوری ۱۹۲۶ء کو راجہ اندر کرن بہادر سے نظامت کوٹگری کا جائزہ مقرر ستم جی فرزند نواسی بیرون الملک بہادر کو دلایا جا کر راجہ صاحب کو وظیفہ پر علیحدہ کیا گیا مقرر موصوف تین سال کیلئے مقرر کیے گئے اور آپ کی ماہوار (الصاف) کلدار مقرر ہوئی بعدہ ذریعہ حکم نشان ۷ مورخہ ۲۳۔ دے ۱۳۳۶ ف نواب رستم جنگ بہادر کوٹگری کے خدمات میں دو سال کی توسیع اور بجائے (الصاف) سکے کلدار کے تاریخ فرمان خسروی مترشده ۱۴۔ جمادی الثانی ۱۳۳۸ھ (امت) سکے کلدار ماہوار باضافہ سالانہ (دھ) روپیہ منظور کی گئی۔ نیز بشرف صدر فرمان مترشده ۲۴۔ رجب ۱۳۳۸ھ اضافہ ماہوار مذکور کیساتھ (دھ) حالی مانا نہ کرایہ مکان اور (دھ) روپیہ حالی موٹر الوٹس کی اجرائی کی بھی منظوری صادر ہوئی۔ (جمیدہ ۲۳۔ بہمن ۱۳۳۶ ف نمبر ۱۲ جلد ۵۸ ص ۱۵۱ جزو اول)

۳۰۔ بر بناء تحریک نظامت کوٹگری و شرف صدر فرمان مبارک مزینہ ۲۴۔ شعبان ۱۳۳۵ھ حکم دیا گیا کہ ایک ٹن خشک خون کی (دھ) روپیہ قیمت قرار دیکر اسکی برآمد پر ساڑھے سات روپیہ محصول لیا جائے (جمیدہ ۲۰) خرداد ۱۳۳۶ ف جلد (۵۸) نمبر ۲۴ ص ۲۵۸ جزو اول)

۳۱۔ ہڈی کے برآمد کا محصول حسب مراسلہ نشان ۷ مورخہ ۱۰۔ آذر ۱۳۳۸ھ قیمت مندرجہ بیجک پر یا اگر صحیح بیجک پیش نہ ہو سکے تو فی پلہ (دھ) قرار دیکر بحساب فی صد (دھ) روپیہ وصول کیا جاتا تھا۔ من بعد مراسلہ نشان ۵۴۰

مورخہ یکم خرداد ۱۳۳۱ء صفحہ قیمت سرشتہ کردگری سے دریافت ہو کر محصول حسب قاعدہ لیے جانے کی ہدایت دی گئی بعدہ بر بناء تحریک نظامت کردگری ذریعہ فرمان مبارک مترشدہ ۲۹۔ رمضان ۱۳۳۵ء حکم ہوا کہ ہڈی کی برآمد پر فی راس (۷۷) محصول کردگری لیا جائے (جریدہ ۳۔ تیر ۱۳۳۶ء صفحہ نمبر ۲۶ جلد ۵۸ ص ۲۶۸)

بر بناء تحریک نظامت کردگری و بشرف صدر فرمان مبارک مترشدہ ۲۵۔ شوال ۱۳۳۵ء کو حکم دیا گیا کہ آئندہ سے بارदानہ عام اس سے کہ وہ بغرض تجارت لایا جائے یا دیگر اغراض کیلئے اس پر محصول کردگری حسب شرح مقررہ بحساب فی صد (۷۷) ردیہ وصول کیا جائے۔ ضمیمہ (ب) قانون کردگری۔

بابتہ ۱۳۲۲ء نمبر شمار (۸۰) پر بارदानہ کی جو عبارت متعلق فروخت درج ہے وہ محذوف تصور ہوگی۔ اور ضمیمہ (د) سے نمبر شمار (۵۵) خارج تصور ہوگا (جریدہ ۲۴۔ تیر ۱۳۳۶ء نمبر ۲۹ جلد ۵۸ ص ۳۰۲ جزو ادل)

ذریعہ حکم نشان ۷۱ مورخہ ۱۹۔ خرداد ۱۳۳۶ء ہڈی کی برآمد پر فی راس (۷۷) محصول کردگری جو وصول کرنے کیلئے حکم دیا گیا تھا۔ اس میں سہو نظری سے بجائے (۲۸۷) باقی کے (۷۷) لکھ دیا گیا تھا لہذا اب فی راس (۲۸۷) محصول وصول ہوا کرے۔

احکام نشان ۴۴ مورخہ ۶۔ بہمن ۱۳۲۹ء و نشان ۴۸ مورخہ ۸۔ بہمن ۱۳۲۹ء کے ذریعہ بعض اجناس کے محصول برآمد پر تجرباً دو سال کیلئے اضافہ منظور فرمایا گیا تھا۔ بر بناء تحریک سرشتہ کردگری و ترصدور فرمان مبارک

مترشدہ یکم ربیع الثانی ۱۳۲۶ء اضافہ منظور شدہ محصولات صدر کو دائمی قرار دی جانکی منظوری دے گئی۔

۱۔ بشف صدور فرمان مبارک مترشدہ ۲۰۔ جمادی الثانی ۱۳۲۷ء صنایع کے امداد اور ملکی مصنوعات کی فروخت کے مد نظر حکم دیا گیا کہ آئندہ چاندی کے بنائے ہوئے سامان کی درآمد پر پانچ روپیہ فی صدی کے عیوض عمم روپیہ فی صدی محصول چنگی وصول کیا جایا کرے۔

۲۔ بشف صدور فرمان مبارک مترشدہ ۱۳۔ جمادی الثانی ۱۳۲۹ء روئی کی قیمت میں دفعتاً ارزانی کی وجہ مزارعین مالک محروسہ سرکار عالی کے مفاد کے مد نظر روئی کے برآمد کا محصول بجائے پانچ روپیہ فی پلہ کے دو روپیہ بار آمد فی پلہ مقرر کیا گیا اس کی کا عمل ۱۵۔ دے ۱۳۲۹ء سے ہوگا۔

۳۔ ملکی تجارت و صنعت کو فروغ دینے کی غرض سے ذریعہ فرمان عطا فرمایا مترشدہ ۲۵۔ ذیقعدہ ۱۳۴۹ء محصول چنگی کلین موقوف کر نیکی منظوری شرف صدور لائی ہے (جریہ مورخہ ۸۔ خرداد ۱۳۴۳ء م ۲۴ ذیقعدہ ۱۳۴۹ء جلد ۶۲) نمبر (۲۶) صفحہ (۳۱۸) جز اول)۔

تجارت و صنعت و حرفت

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستانِ آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۲۰۹)

۱۔ وسط ماہ اردی بہشت ۱۳۳۶ء میں الکحل فیا کٹری موقعہ کار مارڈی میں جو گلہبہ کا کوٹھ تھا اس میں آگ لگ گئی اور معلوم ہوا کہ اس میں تین لاکھ روپیہ سے زیادہ مالیت کا گلہبہ موجود تھا۔ آتش زدگی کی وجہ معلوم نہیں ہوئی یہ کہ کوٹھ سر رشته صنعت و حرفت سرکار عالی کے علاقہ کا تھا۔

۱۔ مٹر کالنس معتمدی تجارت و حرفت پر برائے سہ سالہ بجائے صدیا جنگ بہا
بہدہ معتمدی فوج مقرر ہوئے ہیں جریدہ ۱۱۔ شہر پور ۳۳۶ ف نمبر ۳۴ جزو اول
ص ۳۲۵۔

۲۔ یکم ستمبر ۱۹۲۸ء ڈاکٹر ہرائیلڈ مشیز زراعت اپنی ختم کار گذاری کے بعد اپس
تشریف لے گئے۔

۳۔ حسب فرمان خدی مزینہ یکم رمضان ۱۳۴۶ھ موجودہ جائداد بائیل انسپٹر
مواجی صاء تالکاء تحفیف کی گئی اور چیف انسپٹر کارخانہ جات و بائیلز کی
ایک جائداد مواجی لک تالکاء قائم کی جا کر زائد الونس کا تقرر منظور ہوا
جریدہ مورخہ ۳۰۔ تیر ۳۳۶ ف جلد ۵۹ نمبر ۳۰ ص ۲۵۱۔

۴۔ اپریل بنک آف انڈیا کی سب ایجنسی واقع پر بھنی مورخہ ۲۲۔ ڈسمبر ۱۹۲۸ء کو
مستقل طور پر دہاں سے بند کی جا کر یہ مقام نانڈیڈ ۲۔ جنوری ۱۹۲۹ء کو کھولی گئی
بنک مذکور ۱۵۔ اکتوبر ۱۹۲۱ء کو بمقام پر بھنی قائم کی گئی تھی۔

۵۔ ۲۲۔ ستمبر ۱۹۲۳ء یوم چار شنبہ حیدر آباد براہیج کا آندھر بنک لمیٹڈ کا
افتتاح ہوا۔ راجہ پرتاب گیر صاحب نے اس کا افتتاحی رسم ادا کیا بہت سے
عہدہ داران وغیرہ مدعو کیے گئے تھے ہمارا جہ بہادر بھی شریک تھے اور
ان کے تواضع کے لئے چار وغیرہ کا انتظام تھا۔ یہ بنک ۱۹۲۳ء میں بمقام
نوبلی پٹم قائم ہوئی۔

تختہ درآباد اشیا ملک سرکار عالی

من ابتدا ۳۳۶ ف لغایت ۳۳۹ ف

نوٹ۔ جو خانہ معراہیں انکا حال معلوم نہیں ہے۔

شماره	نام اشیا	بابه ۱۳۳۲ اف	بابه ۱۳۳۳ اف	بابه ۱۳۳۴ اف	بابه ۱۳۳۵ اف	بابه ۱۳۳۶ اف	بابه ۱۳۳۷ اف	بابه ۱۳۳۸ اف	بابه ۱۳۳۹ اف
۱	نمک	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۲	قدسیا	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۳	شکر	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۴	کتفا	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۵	چمالیا	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۶	برگ تمبول	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۷	اشیا خوردنی	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۸	میوه جات	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم	لوم
۹	چار و کانی
۱۰	بنامانی گمی
۱۱	پنج خشک
۱۲	لونگ
۱۳	گرد چوپ
۱۴	خشک بھلی
۱۵	سونده
۱۶	چرمندی نیواری
۱۷	زرد پسته بادی
۱۸	نیشکر
۱۹	چای سیاه

نشان	نام اشیاء	بابۃ ۳۳۲ اف	بابۃ ۳۳۵ اف	بابۃ ۳۳۶ اف	بابۃ ۳۳۷ اف	بابۃ ۳۳۸ اف	بابۃ ۳۳۹ اف
۲۰	زعفران	.	.	.	للمع	.	.
۲۱	دہن	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۲	لاطیجی	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۳	رائی	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۴	چروخی	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۵	خشتاش	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۶	زیرہ	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۷	مصالیجات	.	.	للمع	للمع	.	.
۲۸	دارچینی	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۲۹	ادویات	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۳۰	پارچہ	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۳۱	کھاجو	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۳۲	تاکر	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۳۳	ریشم	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۳۴	جواہر	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع
۳۵	طلا	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع	للمع

خان	نام اشیاء	باب ۳۳۵	باب ۳۳۶	باب ۳۳۷	باب ۳۳۸	باب ۳۳۹
۳۶	نقره	ل	ل	ل	ل	ل
۳۷	خروفیات	ل	ل	ل	ل	ل
۳۸	پیشانی که پیرس	ل	ل	ل	ل	ل
۳۹	اشیاء ذاتی	ل	ل	ل	ل	ل
۴۰	اشیاء الیمونیم	ل	ل	ل	ل	ل
۴۱	روغن گیاس	ل	ل	ل	ل	ل
۴۲	روغنات	ل	ل	ل	ل	ل
۴۳	روغن خوشبودار	ل	ل	ل	ل	ل
۴۴	عطر	ل	ل	ل	ل	ل
۴۵	مویک پهل	ل	ل	ل	ل	ل
۴۶	کرو	ل	ل	ل	ل	ل
۴۷	نعل درام تن	ل	ل	ل	ل	ل
۴۸	بنوله	ل	ل	ل	ل	ل
۴۹	تخم بیدارنجیر	ل	ل	ل	ل	ل
۵۰	المی	ل	ل	ل	ل	ل
۵۱	تباکو	ل	ل	ل	ل	ل
۵۲	سگریٹ	ل	ل	ل	ل	ل
۵۳	دیاسلانی	ل	ل	ل	ل	ل
۵۴	بارودان بیضی	ل	ل	ل	ل	ل

شماره	نام اشیا	باب ۳۳۳	باب ۳۳۴	باب ۳۳۵	باب ۳۳۶	باب ۳۳۷	باب ۳۳۸
۵۵	اشیا کاغذ	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۵۶	چوبینہ	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۵۷	اشیا چوبینہ	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۵۸	اشیا چرم	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۵۹	اشیا منشی	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۰	شراب لاتی	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۱	گلہوہ	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۲	کاغذ و شیشی	دک	دک	دک	دک	دک	دک
	سامان	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۳	گوند	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۴	رنگ	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۵	پوست تروک	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۶	بالنس	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۷	سنگ بنی پتھر	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۸	استخوان	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۶۹	اشیا برقی	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۷۰	اشیا آتشبازی	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۷۱	سنگ انبارہ	دک	دک	دک	دک	دک	دک
۷۲	پوست الماس	دک	دک	دک	دک	دک	دک

نشان	نام اشیاء	بابۃ ۳۳۵	بابۃ ۳۳۶	بابۃ ۳۳۷	بابۃ ۳۳۸	بابۃ ۳۳۹
۷۳	موشان	موش	موش	موش	موش	موش
۷۴	پودے
۷۵	کلی
۷۶	لاکھ
۷۷	ناقص روی
۷۸	موش کارد متعلق	موش	موش	موش	موش	موش
	اشیاء					
۷۹	پڑول
۸۰	یکل حلقہ
۸۱	سنگ	سنگ	سنگ	سنگ	سنگ	سنگ
۸۲	مشرقی سلمان	مشرقی	مشرقی	مشرقی	مشرقی	مشرقی
	یعنی چکی وغیرہ					
۸۳	مخترق اخیلو	مخترق	مخترق	مخترق	مخترق	مخترق
	دیگر اشیاء					
	جلمیزان	جلمیزان	جلمیزان	جلمیزان	جلمیزان	جلمیزان

نشان	نام اشیاء	بابۃ ۱۳۳۲	بابۃ ۱۳۳۳	بابۃ ۱۳۳۴	بابۃ ۱۳۳۵	بابۃ ۱۳۳۶	بابۃ ۱۳۳۷
۷	قندسیاہ	مک لہ	مک لہ
۸	برگ قبول	.	.	لوعہ	لوعہ	مک لہ	مک لہ
۹	رائی	لعمہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۰	میوہ جات	لوعہ	مک لہ	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۱	چودبخی	.	.	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۲	نیشکر	.	.	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۳	خٹک بھلی	.	.	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۴	سونٹھ	.	.	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۵	اشیاء خوردنی	.	.	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۶	مصالحات	.	.	لوعہ	مک لہ	مک لہ	مک لہ
۱۷	کپاس	لے کروڑ	لے کروڑ	لے کروڑ	لے کروڑ	لے کروڑ	لے کروڑ
۱۸	پارچہ	لے	لے	لے	لے	لے	لے
۱۹	اون	لے	لے	لے	لے	لے	لے
۲۰	ناگہ
۲۱	منگ پھلی	لے	لے	لے	لے	لے	لے
۲۲	تختہ پختہ	یک کروڑ	یک کروڑ	یک کروڑ	یک کروڑ	یک کروڑ	یک کروڑ

نشان	نام اشیاء	بابه ۳۳۳۳۳۳	بابه ۳۳۳۳۳۳	بابه ۳۳۳۳۳۳	بابه ۳۳۳۳۳۳	بابه ۳۳۳۳۳۳	بابه ۳۳۳۳۳۳
۲۳	بنوله	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۲۴	تن درام تن	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۲۵	السی (کشان)	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۲۶	روغنیات	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۲۷	کرد	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۲۸	خوشبود ارتیل	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۲۹	تخم نمون	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۰	چرم خام	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۱	موشیان	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۲	کلی	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۳	چوبینه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۴	چوت خرد	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۵	شک پیچتر	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۶	سرخ انبارده	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۷	تبارک	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۸	پوست الحاص	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۳۹	بانش	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
۴۰	سنگ	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه

شماره	نام اشیاء	بابه ۳۳۳	بابه ۳۳۵	بابه ۳۳۶	بابه ۳۳۷	بابه ۳۳۸	بابه ۳۳۹
۳۱	استخوان	.	موسه	لوسه	موسه	لوسه	طوسه
۳۲	گوند	.	موسه	لوسه	لوسه	.	.
۳۳	اشیاء مسکلات	.	.	موسه	موسه	.	.
۳۴	اشیاء جوینه	.	.	موسه	لوسه	.	.
۳۵	ظرفیات	.	موسه	موسه	موسه	.	.
۳۶	مشین پخته گری	.	موسه	موسه	موسه	.	.
	سامان						
۳۷	باردانه پخته	.	.	.	موسه	.	.
	تات						
۳۸	لاکبه	.	.	.	موسه	.	.
۳۹	اشیاء کاخ	.	.	موسه	موسه	.	.
۴۰	اشیاء تنبازی	.	.	موسه	موسه	.	.
۴۱	فرنیچر	موسه	موسه	لوسه	لوسه	موسه	لوسه
۴۲	دیگر اشیاء	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
	میزان	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه
	آینه شامی	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه	موسه

سلسلہ	نام اشیا	بابہ ۱۳۳۲ ف	بابہ ۱۳۳۵ ف	بابہ ۱۳۳۶ ف	بابہ ۱۳۳۷ ف	بابہ ۱۳۳۸ ف	بابہ ۱۳۳۹ ف
	صدر میزان	۱۰۰ روپے	۱۰۰ روپے	۱۰۰ روپے	۱۰۰ روپے	۱۰۰ روپے	۱۰۰ روپے

آبکاری

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۸۳)

۲۹۔ بہمن ۱۳۳۶ ف کو ذاب لطیف یا رجنک بہادر ناظم آبکاری نے مولوی سید محبتی صاحب نائب ناظم آبکاری کو حسب فرمان خسروی خدمت نظامت آبکاری کا جائزہ دیدیا۔ اور آپ دلیفہ حسن خدمت حاصل کر کے سبکدوش ہوئے۔

۳۰۔ محکمہ آبکاری سے یکم آذر ۱۳۳۶ ف سے سیندھی اور شراب پر محصول بجائے (عصر) فی سبوحہ سیندھی کے (عصا) محصول وصول کرنے اور شراب فی گیلان بجائے (عصا) کے (سے) روپیہ وصول کرنے کا حکم دیا گیا۔

۳۱۔ بھی پراڈیکل سویس کے ایک پارسی عہدہ دار مسٹر بھرو نچا کا تین سال کیلئے نظامت آبکاری پر بمشاہرہ ۱۰۰۰۰ کدرا تقرر کیا گیا اور (دھ) روپیہ سالانہ الونس اور (دھ) روپیہ الونس کرایہ مکان اور (دھ) روپیہ الونس موٹر کی منظوری دی گئی۔ اور صاحب موصوف نے ۲۵۔ آذر ۱۳۳۹ ف کو نظامت آبکاری کا جائزہ حاصل کیا۔

تحتہ محاصل آبکاری و اخراجات معاوضہ وغیرہ من ابتداء ۱۳۳۷ ف تا الغایہ ۱۳۳۹ ف (سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۸۳)

شماره	نشان	ف	جملہ اصلی آبکاری			اخراجات مناسظام آبکاری معاوضہ وغیرہ			تختہ خالص بخت
			ایمون وغیرہ		اخراجات مناسظام	معاوضہ آبکاری	جلوہ داد اخراجات	سرکار	
۱	۱	۱۳۳۴	یک کروڑ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	یک کروڑ
۲	۲	۱۳۳۵	یک کروڑ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	یک کروڑ
۳	۳	۱۳۳۶	یک کروڑ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	یک کروڑ
۴	۴	۱۳۳۷	یک کروڑ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	یک کروڑ
۵	۵	۱۳۳۸	یک کروڑ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	یک کروڑ
۶	۶	۱۳۳۹	یک کروڑ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	لکھ	یک کروڑ

تختہ درآمد شراب لاتی و مھول کروڑ گری من ابتدا کے لئے ۱۳۳۹ اف ۱۳۳۹

شماره	نشان	ف	تقداد مالیت	مصل کروڑ گری	شماره	نشان	ف	تقداد مالیت	مصل کروڑ گری
۱	۱	۱۳۳۴	لکھ	لکھ	۲	۲	۱۳۳۵	لکھ	لکھ

شماره	ف	تعداد مالیت شراب ولایتی	محمول کرد و گری	شماره	ف	تعداد مالیت شراب ولایتی	محمول کرد و گری
۱	۲	۱۳۳۶	۳	۱	۲	۱۳۳۶	۳
۳	۲	۱۳۳۶	۳	۲	۲	۱۳۳۶	۳
۵	۲	۱۳۳۶	۳	۶	۲	۱۳۳۶	۳

تخته اضافه محصول سیندی و شراب در حدود آبکاری بلده

سیندی					شراب				
شماره	تاریخ اضافه محصول	وزن	کیفیت	شماره	تاریخ اضافه محصول	وزن	کیفیت	شماره	تاریخ اضافه محصول
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	۱۳۳۶	۸	عم	۱	۱۳۳۶	۸	عم	۱	۱۳۳۶
۲	۱۳۳۶	۱۲	عم	۲	۱۳۳۶	۱۲	عم	۲	۱۳۳۶
۳	۱۳۳۶	عم	عم	۳	۱۳۳۶	عم	عم	۳	۱۳۳۶
۴	۱۳۳۶	عم	عم	۴	۱۳۳۶	عم	عم	۴	۱۳۳۶
۵	۱۳۳۶	عم	عم	۵	۱۳۳۶	عم	عم	۵	۱۳۳۶

تخته فروخت های سیندی حدود بلده حیدر آباد من ابتدا ۱۳۳۵ تا ۱۳۳۶

نشان سال	بابتہ سال	سبوج		نیم سبوج		جلد سبوج		کیفیت
		رقم	تعداد کٹ	رقم	تعداد کٹ	رقم	تعداد کٹ	
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱	۱۳۲۵	۳۶۶۱۱۳	۸۳۳۲۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱
۲	۱۳۲۶	۵۰۰۰۸۴	۸۳۴۵۲	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۲
۳	۱۳۲۷	۵۳۳۳۳۸	۶۸۰۳۳	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۳
۴	۱۳۲۸	۳۵۳۲۶۲	۵۶۰۰۶	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۴
۵	۱۳۲۹	۳۹۵۸۰۰	۶۶۳۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵
۶	۱۳۳۰	۳۶۹۰۹۵	۶۳۰۳۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۶
۷	۱۳۳۱	۳۷۶۷۳۰	۵۷۳۷۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۷
۸	۱۳۳۲	۳۷۹۶۱۰	۵۲۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۸
۹	۱۳۳۳	۳۷۹۲۹۵	۵۲۷۲۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۹
۱۰	۱۳۳۴	۳۸۵۰۰۰	۴۲۲۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱۰
۱۱	۱۳۳۵	۳۷۴۰۹۰	۳۵۵۱۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱۱
۱۲	۱۳۳۶	۳۵۷۶۹۱	۱۰۷۰۳	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱۲
۱۳	۱۳۳۷	۳۳۹۱۹۷	۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۱۳

پہ خانہ سرکار عالی و سرکار عظمت دار

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۵۸)

۱۔ اوایل ماہ اکتوبر ۱۹۲۳ء میں۔ ترملگری کا گورنمنٹ ٹیلیگراف۔ آفس بنڈر ویا گیا

اور آئندہ سے تمام تار سکندر آباد گورنمنٹ ٹیلگراف آفیس سے تقسیم کیے جانے کا انتظام ہوا۔
 سیکروپیہ کے جدید ٹکٹ برنگ زر کی اجرائی اور ٹکٹ ٹپہ قسم (۳) کی مو قونی کا
 حکم بذریعہ فرمان مزینہ ۲۸ محرم ۱۳۳۱ء ہوا کہ یکم جمادی الاول ۱۳۳۵ء سے ٹکٹ قیمتی (۳) برنگ
 زر درجہ ٹپہ خانہ جات سرکار عالی سے بہ قیمت مقررہ فروخت ہوں۔ اور بعد ازاں
 اشاک ٹکٹ قیمتی (۳) کا رواج مسدود کیا جائے۔ جریدہ مطبوعہ ۴۔ دسمبر ۱۳۳۶ء
 جلد ۵۸ نمبر ۵ ص ۶۴۔

۱۵۔ اسفندار ۱۳۳۸ء کو ذاب سردار نواز جنگ بہادر نے نظامت ٹپہ کا
 جائزہ مسٹر ستم جی نائب ناظم ٹپہ کو دیکر حسب فرمان خردی خدمت سے سبکدوشی حاصل کی
 اور مسٹر موصوف منہم ناظم کی حیثیت سے فرائض نظامت انجام دیتے رہے بعدہ
 ختم مدت ملازمت ۸۔ امداد ۱۳۳۸ء کو وظیفہ جن خدمت حاصل کر کے خدمت سے
 سبکدوش ہوئے اور محمد احمد صاحب کو اپنی خدمت کا جائزہ دے کر حسب فرمان
 خردی جو اضافہ شرح محصول ٹپہ میں منظور ہو اس کا عمل یکم تیر ۱۳۳۹ء سے ہونا شروع
 ہوا اور حسب شرح ذیل محصول تاریخ مذکور سے قطعات پر ادا کیا جارہا ہے۔ نیز تاریخ
 مذکورہ سے حسب ذیل قطعات پر حسب ذیل محصول لیا جانے لگا ہے۔

پوسٹ کارڈ ۴۴

جس خط کا وزن نیم تولہ سے زائد نہ ہو۔ ۸

کمر بند نمونہ و معمولی ہر پانچ تولہ

یا کسر پیر ۸

سلخ خورداد ۱۳۳۹ء کے ختم پر جولفانہ و ٹکٹ و پوسٹ کارڈ قیمتی چھ پائی و تین پائی
 غیر متعلقہ عوام کے پاس موجود ہوں وہ یکم تیر ۱۳۳۹ء یا اس کے بعد کی کسی تاریخ میں
 نہ ختم تیر ۱۳۳۹ء کسی ٹپہ خانہ میں داخل کر کے اس کے معادل قیمت کے (۴) سے

اور (۸) کے ٹکٹ یا الفا یا پوسٹ کار ڈھانچا کر سکتے ہیں (جریدہ ۲۸- دے
۱۳۳۹ء جلد ۶ نمبر ۹ جزو اول ص ۹۸) جریدہ مورخہ ۲۶- دے ۱۳۳۹ء جلد ۶ نمبر ۹
ص ۱۱۷-

بارگاہِ خضریٰ سے بندہ فرمان مبارک مزینہ ۱۴- جاوی الثانی ۱۳۳۹ء یہ حکم حکمِ نفع
لا یہ ہے کہ کونسل کی رائے مناسب ہے حسبِ پیش کردہ نمونہ جات کے مطابق آئندہ
ٹکٹ ٹپ تیار کر کے اجرا کیے جائیں لہذا کل ٹکٹ ہائے ٹپ پر حسبِ سابق سرکارِ اصفیہ
الفاظ لکھے جانے چاہئیں اور تعداد قیمت بجائے فارسی کے اردو میں لکھی جائے
بِس حسبِ ذیل نمونہ جات کے ٹکٹ ٹپ سرکارِ عالی کے اجرائی کی اجازت دی جاتی ہے۔

- (۱)۔ (۴) پانی طخارنگ سیاہ نمونہ نمبر (۱)
- (۲)۔ (۸) پانی طغری رنگ سبز نمونہ نمبر (۲)
- (۳)۔ (۱۱) آنہ چارینار رنگ پیازی نمونہ نمبر (۳)
- (۴)۔ (۲۲) آنہ مجلس عالیہ عدالت رنگ بھورا نمونہ نمبر (۴)
- (۵)۔ (۴۴) آنہ خٹان ساگر رنگ نیلا نمونہ نمبر (۵)
- (۶)۔ (۸۰) آنہ کیلاس رنگ گہرا بھورا نمونہ نمبر (۶)
- (۷)۔ (۱۲) آنہ مدرسہ بیدار رنگ ارغوانی نمونہ نمبر (۷)
- (۸)۔ (دعص) مینار دولت آباد رنگ زرد نمونہ نمبر (۸)

سید محمد کمال الدین حسین خاں مہکار متحد

تاریخ ۷- دے ۱۳۳۱ء م غرہ رجب ۱۳۵۰ء یومِ پنجشنبہ سالگرہ ہمایونی سے
جدید ٹکٹ ہائے ٹپ سرکارِ عالی کی تیاری اور اُن کی اجرائی کی منظوری
فرمائی گئی ہے تاریخ مذکورہ بالا سے ہر ایک ٹپ خانہ میں فروخت
ہو رہے ہیں۔

تختہ آمدنی و اخراجات و تعداد ٹیپ خانہ جات علاقہ ٹیپ خانہ سرکاری
من ابتداء ۱۳۳۳ھ لغایت ۱۳۳۸ھ

نفاذ	سنہ	نام ٹیپ خانہ	تعداد ٹیپ خانہ جات	سالانہ آمدنی	اخراجات سالانہ
۱	۱۳۳۳ھ	نواب سردار یار جنگ بہادر	۷۱۸	۴۷۱۰	۴۷۱۰
۲	۱۳۳۵ھ	"	۷۳۵	۴۷۱۰	۴۷۱۰
۳	۱۳۳۶ھ	"	۶۹۳	۴۷۱۰	۴۷۱۰
۴	۱۳۳۷ھ	"	۷۶۷	۴۷۱۰	۴۷۱۰
۵	۱۳۳۸ھ	مستر عزم جی مجید جی چٹائی	۷۷۲	۴۷۱۰	۴۷۱۰
		تج سی - لیس		۳۸/۱۰	۵/۸

کورٹ آف وارڈز

۶۳۵۹

بقیہ فرمل مزینہ ۲۰۔ ذیحجہ ۱۳۳۸ھ محکمہ کورٹ آف وارڈز سرکاری سے گشتی نشان
مورخہ ۲۔ امرداد ۱۳۳۵ھ جاری ہوئی کہ محکمہ کورٹ آف وارڈز کے تحت میں جتنے
وارڈس ہیں وہ بطور خود اپنی شادی کر لیا کرتے ہیں۔ اور قبل شادی اسکی منظوری
سرکار سے حاصل نہیں کی جاتی ہے لہذا آئندہ کیلئے یہ انتظام کیا جاتا ہے کہ
کوئی وارڈ بلا منظوری شادی کرے تو جو اولاد اُس کو اس طریقہ سے پیدا ہو
اُس کے حقوق آئندہ اُس کے اسٹیٹ پر سلم نہ سمجھے جائیں گے۔

۶۵۷۱

حسب الحکم عالیجناب صدر المہام بہادر مال د کورٹ آف وارڈز سرکاری نشان
مورخہ ۲۴۔ شہر یور ۱۳۳۷ھ کورٹ آف وارڈز کے ڈویژن کے منجملہ ڈویژن تلنگانہ و
مرہٹواڑی جس کا مستقر بلدہ تھا۔ بلحاظ سہولت کار ڈویژن تلنگانہ کا مستقر تہ پاک
درنگل وارڈ ڈویژن مرہٹواڑی کا مستقر اورنگ آباد قرار دیا گیا د جریدہ نمبر ۳۹ جلد ۵۹

مورخہ ۱۰۔ مہ ۱۳۳۸ھ

۱۳۳۸ھ

حسب احکام کورٹ آف وارڈز سرکار عالی نشان ۱۵۰۳۱ مورخہ ۱۹۔ مہ ۱۳۳۸ھ
اسٹیٹ راجہ رگھونم راؤ جاگیردار گنگا کھیر کے چند مواضعات علاقہ دیوانی و صرف خاص کو
خالصہ کر دیا جا کر بقیہ جائیداد بتاریخ ۳۰۔ آبان ۱۳۳۸ھ بحق رانی یشودا بائی صاحبہ شکی
رانی سیتا بائی صاحبہ واگداشت کی گئی۔ (جمیدہ ۴۔ آبان ۱۳۳۸ھ جلد ۶۰) نمبر ۳۵
ص ۱۳۱۹ جنوبی)

اسٹیٹ نواب قایم جنگ مرحوم کی جاگیرات خالصہ میں ضم کر لی گئی اور ان کے
ورثاء کے نام ماہورات نقدی جاری کئے گئے (ماہ اردی بہشت ۱۳۳۸ھ)
مولوی غلام غوث خاں صاحب (تعلقدار) و ناظم کورٹ آف وارڈز تعلقداری
ضلع نانڈی پور مولوی سید بدرالدین حسن صاحب ایچ۔ سی۔ یس (مددگار تعلقدار)
نظامت کورٹ آف وارڈز پر ۱۲۔ امرداد ۱۳۳۸ھ بہ حیثیت منصرم تقرر عمل میں آیا۔
آغاز سال ۱۳۳۸ھ پر اسٹیٹ ہائے زیر نگرانی کورٹ آف وارڈز کی تعداد
(۶۷) تھی جس میں سے (۵۳) اسٹیٹ قطعی نگرانی میں اور (۱۴) اسٹیٹ منظمین اعزازی
کے نگرانی میں تھے۔ منجملہ (۵۳) اسٹیٹ کے جو قطعی نگرانی میں تھے (۱۳) اسٹیٹ
واگداشت ہوئے اور (۳) جدید اسٹیٹوں پر قطعی نگرانی قایم کی گئی جس کی وجہ سے
ختم سال پر اسٹیٹ ہائے قطعی نگرانی کی تعداد (۴۳) رہ گئی۔

اسٹیٹ ہائے زیر نگرانی منظمین اعزازی جن کی تعداد آغاز سال پر (۱۴) تھی
ان کے منجملہ سال ۱۳۳۸ھ میں (۶) اسٹیٹ واگداشت ہوئے اور کوئی جدید اسٹیٹ
منظمین اعزازی کی نگرانی میں نہیں آیا۔ جس کی وجہ اسٹیٹ ہائے زیر نگرانی
منظمین اعزازی کی تعداد (۸) رہ گئی۔

کمٹی واگداشت

بہ اتباع فرمان خضریٰ مترشدہ ۳۔ ذی قعدہ الحرام ۱۳۳۵ھ حسب ذیل عہدہ داروغہ کی ایک کمیٹی ۱۳۳۶ھ میں اس غرض سے قائم کی گئی تھی کہ جن بالغ وارڈز کے اسٹیٹ زیر نگرانی سرفرتہ کورٹ آف وارڈز ہیں ان کے داگداشت کے متعلق غور کر کے اپنے سفارشات مع رائے معزز باب حکومت سرکار عالی بغرض صدور حکم آئینہ (۱) ٹی۔ جے ٹا سکر اسکوٹر۔ اد۔ بی۔ ٹی۔ ای۔ سی۔ یس معتمد ڈاکٹر جنرل ہد نقی۔ (۲) نواب ہاشم یار جنگ بہادر ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ یکن ٹائی کورٹ وقت (رکن) (۳) نواب محمد یار جنگ بہادر بی۔ اے معتمد سرکار عالی صیفہ فوج (رکن) اس کمیٹی نے ۱۳۳۶ھ و ۱۳۳۷ھ کے اجلاسوں میں مندرجہ ذیل (۴۰) اسٹیٹوں کے مقدمات سماعت کیے۔

(۱) راجہ رائے رایاں (۲) رونق علی مرزا (۳) حسین علی خاں (۴) کلیان راؤ مڑیاں (۵) راجہ پیٹھ (۶) سردار جنگ (۷) ابراہیم علی خاں (۸) سید محمد علی خاں (۹) اودے سنگھ (۱۰) قادر الدولہ (۱۱) جمال علی خاں (۱۲) غلام دستگیر (۱۳) فیاض علی خاں (۱۴) شہامت جنگ (۱۵) لقمان الدولہ (۱۶) اعتصام الملک (۱۷) شہزاد جنگ (۱۸) رکن الملک (۱۹) احمد اللہ شاہ (۲۰) سری سید قادر شاہ (۲۱) ضامن علی خاں (۲۲) وناک راؤ (۲۳) اسد علی خاں (۲۴) ولی داد خاں (۲۵) سرفراز علی خاں (۲۶) متہور الملک (۲۷) حسن الدین خاں (۲۸) واجد علی خاں (۲۹) شہاب جنگ (۳۰) رگھوتم راؤ (۳۱) گرگنٹھ (۳۲) قمر الدین (۳۳) تھوڑا لال سنگھ (۳۴) سلطان یار جنگ (۳۵) فتح یاب جنگ (۳۶) باجے راؤ (۳۷) کلیانی (۳۸) درگاریڈی (۳۹) دوباک (۴۰) غالب الملک۔

منجملہ ان کے کمیٹی مذکور نے مندرجہ ذیل (۱۸) اسٹیٹوں کے داگداشت کی رائے دی تھی۔

(۱) سردار جنگ (۲) رونق علی مرزا (۳) ابراہیم علی خاں (۴) راجہ رائے ریاں
(۵) حسین علی خاں (۶) کلیان راؤ مڑ مال (۷) قادر الدولہ (۸) فیاض علی خاں (۹)
شہاست جنگ (۱۰) لقمان الدولہ (۱۱) عظمت جنگ (۱۲) قمر الدین (۱۳) سلطان جنگ
(۱۴) انتظام الملک (۱۵) شہزور جنگ (۱۶) رکن الملک (۱۷) عباس علی خاں۔ از سٹیٹ
محمد علی خاں اور (۱۸) راجہ پیٹھ۔

کمپنی واکذاشت نے ۱۳۳۶ء میں اپنا کام ختم کر دیا تھا۔ ۱۳۳۸ء میں ایڈیٹ غالب الملک کے مقدمہ کی سماعت کے لیے دوبارہ اس کمپنی کا تقرر ہوا۔ سررشتہ نے تحت اختیارات حاصلہ ۱۳۳۶ء میں (۹) ۱۳۳۸ء میں (۱۵) ایڈیٹ واکذاشت کیے۔

تختہ اسٹیٹ ہاؤس واگذاشت شدہ

بموجب رپورٹ سررشتہ کورٹ آف وارڈز سرکار عالی بابۃ ۳۳۷

[illegible]

نشان سلسلہ	نام کھیت	سال کمرانی	آمرانی وقت جاگیرانی	آمرانی وقت جاگیرانی	آمرانی وقت جاگیرانی	آمرانی وقت جاگیرانی	آمرانی وقت جاگیرانی	آمرانی وقت جاگیرانی	آمرانی وقت جاگیرانی
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۸	موس علی خان	۱۳۲۵	۱۳۲۵	۱۳۲۵	۱۳۲۵	۱۳۲۵	۱۳۲۵	۱۳۲۵	۱۳۲۵
۹	انجمنہ بانی	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۱۳۲۲
۱۰	گوپال پٹھ	۱۳۲۳	۱۳۲۳	۱۳۲۳	۱۳۲۳	۱۳۲۳	۱۳۲۳	۱۳۲۳	۱۳۲۳
۱۱	کینولو	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴
۱۲	شیخ عبداللہ	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶
۱۳	ارکن الملک	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۳۰	۱۳۳۰

ٹینٹ ہائے جاگیری

نشان سلسلہ	نام کھیت	مطالبہ	نشان سلسلہ	نام کھیت	مطالبہ	نشان سلسلہ	نام کھیت	مطالبہ	نشان سلسلہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	دن پرتی	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۲	فرید جنگ	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۳	کلیانی	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۴	واجہ علی خان	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۵	غلام جنگ	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۶	راجہ راجہ	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹

ردیف	نام اشیث	صفحہ	مطالبہ	ردیف	نام اشیث	صفحہ	مطالبہ	ردیف	نام اشیث	صفحہ	مطالبہ
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
۱۹	سری پندارہ	۳	صاحب	۲۵	شکر می کشام	۳	لعل محمد	۳۱	غلام دستگیر	۴	لالہ محمد
۲۰	سید محمد علی خان	۳	صاحب	۲۶	کلیدان آد	۴	امیر محمد	۳۲	ذوالفقار علی خان	۴	سید محمد
۲۱	جمال علی خان	۳	صاحب	۲۷	ضامن علی خان	۴	امیر محمد	۳۳	انوار الدین	۴	امیر محمد
۲۲	مرزا حسین خان	۳	صاحب	۲۸	اسد علی خان	۴	امیر محمد	۳۴	راجہ شہ راز	۴	.
۲۳	ملین علی خان	۳	صاحب	۲۹	جہاندار آواز	۴	امیر محمد
۲۴	ناصر الدین غالب	۳	صاحب	۳۰	جگنو بابائی	۴	امیر محمد

اشیث ہائے دیگر اقسام

ردیف	نام اشیث	صفحہ	مطالبہ	ردیف	نام اشیث	صفحہ	مطالبہ	ردیف	نام اشیث	صفحہ	مطالبہ
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
۱	مرگاریڈی	۱	لالہ محمد	۷	ظہور الزبا بیکم	۴	لالہ محمد	۱۳	غلام قادر	۴	سید محمد
۲	کھاندی پوری	۳	لالہ محمد	۸	مقلی علی بیکم	۴	لالہ محمد	۱۳	سدا میوند	۴	لالہ محمد
۳	انفصل خان	۳	لالہ محمد	۹	غلام الملک	۴	سید محمد	۱۵	ظہور علی	۴	.
۴	ویلو وارہ	۳	لالہ محمد	۱۰	چندن بابی	۴	صاحب	۱۶	بابجے راز	۴	.
۵	طہار راز	۴	لالہ محمد	۱۱	سید علی میر	۴	لالہ محمد	۱۶	ہمنوارہ	۴	.
۶	امیر علی خان	۴	صاحب	۱۲	محمد علی	۴	لالہ محمد

بائ سوم

عدالت

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۲۰ و تہذیب صفحہ ۵)

۱۔ نواب ضیاء جنگ بہادر رکن ہائی کورٹ حسب فرمان خضریٰ مترشد ۲۲۔۵۔۳۳۵۔۳۳۵
بے عطاء کے وظیفہ حسن خدمت (۱۰۰۰) بتاریخ غرہ شعبان ۱۳۳۵ھ م ۲۔ فروردی ۱۳۳۶ھ
خدمت سے بیکدوش ہوئے۔

۲۔ ۳۔ فروردی ۱۳۳۶ھ نواب اکبر یار جنگ بہادر معتمد عدالت کو توالی نے رکنیت
عدالت عالیہ کا جائزہ لیا۔ اور معتمدی عدالت کو توالی پر نواب ذوالقدر جنگ بہادر
تشریف لائے۔

۳۔ ۲۴۔ احمدیاد ۱۳۳۶ھ پنڈت گرو راؤ صاحب نے پنڈت کیشور راؤ صاحب سے
رکنیت عدالت عالیہ کا جائزہ حاصل کیا۔

۴۔ ۲۹۔ اسفند ۱۳۳۸ھ نواب اکبر یار جنگ بہادر رکن ہائی کورٹ سے کار عالی کا
تقرر معتمدی عدالت کو توالی و امور عامہ پر ہوا اور آپ نے معتمدی مذکور کا جائزہ
حاصل کیا

۵۔ ۲۴۔ ماہ فروردی ۱۳۳۸ھ کو عدالت عالیہ کے رکنیت پر مولوی محمد عبد اللہ صاحب
یم۔ اے بیار سٹراٹ لائسنس حج صوبہ اورنگ آباد کا تقرر عمل میں آیا۔

۶۔ ۳۔ اردی بہشت ۱۳۳۸ھ کو نواب محمد اصغر (نواب اصغر یار جنگ بہادر)
بیار سٹراٹ لانے عدالت عالیہ کی ایک خالیہ رکنیت کا جائزہ حاصل کیا۔

۷۔ ۲۔ دے ۱۳۳۹ھ کو رائے بشیشور ناتھ صاحب بی۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی
وکیل ہائی کورٹ کا تقرر رائے رکنیت مجلس عالیہ عدالت پر ۳۔ سال کیلئے ہوا۔

۱۔ حسب فرمان خروئی مزینہ ۱۱۔ ذیقعدہ ۱۳۲۲ھ مشیر قانونی کا عہدہ معتمدی عدالت کو توالی سے علیحدہ کر دیا گیا۔ اور اس پر مسٹر کٹما چاری اڈوکیٹ جنرل لیگل ممبر کا بیٹا ہوا (الصواعق) ماہوار تقریر ہوا اور صاحب موصوف نے ۶۔ بہمن ۱۳۱۹ھ کو خدمت مذکور کا جائزہ حاصل کیا۔ اور بتدسیج اُن کی تنخواہ میں اضافہ ہوتے ہوئے ماہانہ سمے ہزار تک پہنچ گئی تھی آخر کار ۲۸۔ اردی بہشت ۱۳۳۳ھ کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے اور تیارخ مذکور کو رائے بیچنا تھ صاحب نے آپ سے جائزہ حاصل کیا رائے صاحب موصوف مشیر قانونی اور معتمد صیفہ قانونی رہے۔ ۸۔ بہمن ۱۳۳۸ھ کو رائے صاحب موصوف بوجہ ختم مدت ملازمت اپنی خدمت کا جائزہ صاحبزادہ میر ناصر علی خاں صاحب مددگار اول کے حوالہ کیا اور آپ وظیفہ حسن خدمت پر علیحدہ ہوئے۔

۲۹۔ اسفندار ۱۳۳۸ھ کو نواب ماشم یار جنگ بہادر رکن مائیکورٹ نے معتمدی مجلس وضع قوانین کا جائزہ حاصل کیا۔

۳۰۔ ماہ دے ۱۳۳۶ھ گرا۔ بجوٹ عثمانیہ یونیورسٹی عدالتہائے ریڈنی اور اساتذہ عدالتوں میں تحت قانون وکلاء بابہ ۱۹۰۲ء وکالت کرنے کے مجاز کئے گئے۔

۳۱۔ نواب سراج یار جنگ بہادر رکن۔ عدالت العالیہ جن کا تقرر رکینت پر ۱۲۔

تیر ۱۳۱۲ھ کو ہوا تھا۔ یکم آبان ۱۳۳۲ھ کو بحصول وظیفہ حسن خدمت سکدوش ہوئے

آپ کی جگہ مولوی سید اسد اللہ صاحب ناظم عدالت ضلع میدک کا تقرر عمل میں آیا

۳۲۔ قواعد وکلاء و ایڈوکیٹ عدالت العالیہ ممالک محروسہ سرکار عالی حسب رسالہ

لوکن لارپورٹ جلد (۲۱) ماہ اردی بہشت ۱۳۳۱ھ عدالت العالیہ کو بالائے نظامی سے منظور و نافذ ہوئے

جس کے رو سے ممالک محروسہ سرکار عالی کے ایڈوکیٹوں کی تعداد (۲۷) قرار دی گئی اور اسماء ذیل ایڈوکیٹوں میں شمار کئے گئے۔

فہرست اسماء اید و کیٹ صاحبان

تعداد	نام معد ولایت	تعداد	نام معد ولایت
۱	مولوی شیخ نام علی صاحب	۱۵	مولوی مرزا محمد علی صاحب
۲	پنڈت کیشو راؤ صاحب	۱۶	انبلا اس راؤ صاحب
۳	مولوی احمد علی صاحب	۱۷	مولوی حافظ محمد علی صاحب
۴	رائے محمد چند صاحب	۱۸	نادر شاہ باپو جی صاحب
۵	دیوان بہار کشا چاری صاحب	۱۹	مولوی محمود علی صاحب
۶	دیوان بہار کشا چاری صاحب	۲۰	مولوی محمد مسیح الدین صاحب
۷	مولوی محمد فیض الدین صاحب	۲۱	راجندر نایک صاحب
۸	مولوی مرزا محمد صاحب	۲۲	گل بہادر صاحب
۹	مولوی سید اعجاز حسین صاحب	۲۳	مولوی سید محمد سکر صاحب
۱۰	ہری نارائن صاحب	۲۴	مولوی خواجہ محمد علی صاحب
۱۱	پنڈت گوپال راؤ صاحب	۲۵	مولوی محمد رفیع الدین صاحب
۱۲	گنپت لعل صاحب	۲۶	کاشی ناتھ راؤ صاحب
۱۳	مولوی سید سراج الحسن صاحب	۲۷	مولوی محمد خلیل الرحمن صاحب
۱۴	کلیان رام ایر صاحب		

تختہ آمدنی کاغذ مہو و فیس جٹیشن و تعداد مالیت عوی بر جو علی التہا صیفہ دیوانی علامہ مکر کا
من ابتداء ۳۳۴ھ لغایت ۳۳۸ھ

(سلسلہ کیلئے لاکھ ہولستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۲۰)						
نشان	سند	آمدنی کاغذ مختوم	آمدنی فیروز بخش	آمدنی عدالت	میزان از خانہ	تعداد مالیت معوقہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	۱۳۳۵	لوی لکھ	سے لکھ	لکھ لکھ	لکھ لکھ	ایک کروڑ
۲	۱۳۳۵	لکھ لکھ	سے لکھ	سے لکھ	لکھ لکھ	ایک کروڑ
۳	۱۳۳۶	لکھ لکھ	سے لکھ	سے لکھ	لکھ لکھ	ایک کروڑ
۴	۱۳۳۷	لکھ لکھ	سے لکھ	سے لکھ	لکھ لکھ	ایک کروڑ
۵	۱۳۳۸	لکھ لکھ	سے لکھ	سے لکھ	لکھ لکھ	ایک کروڑ

فہرست اقسام ہر دو ستاویزی عدالتی ٹکٹ سوم عدالتی ٹکٹ ٹپہ وغیرہ

نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام
۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲

ہر دو ستاویزی

نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام
۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۱	کلیں محاضرات	۱۹	عم	۳۷	عم	۵۵	ع	۶۶	مالہ
۲	دشادینہ	۲۰	عم	۳۸	عم	۵۶	عم	۶۷	مالہ
۳	۲۱	۲۱	عم	۳۹	عم	۵۷	ع	۶۸	مالہ
۴	۲۲	۲۲	عم	۴۰	عم	۵۸	عم	۶۹	مالہ
۵	عم	۲۳	عم	۴۱	عم	۵۹	عم	۷۰	مالہ
۶	عم	۲۴	عم	۴۲	عم	۶۰	عم	۷۱	مالہ
۷	عم	۲۵	عم	۴۳	عم	۶۱	عم	۷۲	مالہ
۸	عم	۲۶	عم	۴۴	عم	۶۲	عم	۷۳	مالہ
۹	عم	۲۷	عم	۴۵	عم	۶۳	عم	۷۴	مالہ
۱۰	عم	۲۸	عم	۴۶	عم	۶۴	عم	۷۵	مالہ
۱۱	عم	۲۹	عم	۴۷	عم	۶۵	عم	۷۶	مالہ
۱۲	عم	۳۰	عم	۴۸	عم	۶۶	عم	۷۷	مالہ
۱۳	عم	۳۱	عم	۴۹	عم	۶۷	عم	۷۸	مالہ
۱۴	عم	۳۲	عم	۵۰	عم	۶۸	عم	۷۹	مالہ
۱۵	عم	۳۳	عم	۵۱	عم	۶۹	عم	۸۰	مالہ
۱۶	عم	۳۴	عم	۵۲	عم	۷۰	عم	۸۱	مالہ
۱۷	عم	۳۵	عم	۵۳	عم	۷۱	عم	۸۲	مالہ
۱۸	عم	۳۶	عم	۵۴	عم	۷۲	عم	۸۳	مالہ

شماره	اسم	شماره	اسم	شماره	اسم	شماره	اسم	شماره	اسم
۱	۱۱۰	۲	۱۱۱	۳	۱۱۲	۴	۱۱۳	۵	۱۱۴
۶	۱۱۵	۷	۱۱۶	۸	۱۱۷	۹	۱۱۸	۱۰	۱۱۹
۱۱	۱۲۰	۱۲	۱۲۱	۱۳	۱۲۲	۱۴	۱۲۳	۱۵	۱۲۴
۱۶	۱۲۵	۱۷	۱۲۶	۱۸	۱۲۷	۱۹	۱۲۸	۲۰	۱۲۹
۲۱	۱۳۰	۲۲	۱۳۱	۲۳	۱۳۲	۲۴	۱۳۳	۲۵	۱۳۴
۲۶	۱۳۵	۲۷	۱۳۶	۲۸	۱۳۷	۲۹	۱۳۸	۳۰	۱۳۹
۳۱	۱۴۰	۳۲	۱۴۱	۳۳	۱۴۲	۳۴	۱۴۳	۳۵	۱۴۴
۳۶	۱۴۵	۳۷	۱۴۶	۳۸	۱۴۷	۳۹	۱۴۸	۴۰	۱۴۹
۴۱	۱۵۰	۴۲	۱۵۱	۴۳	۱۵۲	۴۴	۱۵۳	۴۵	۱۵۴
۴۶	۱۵۵	۴۷	۱۵۶	۴۸	۱۵۷	۴۹	۱۵۸	۵۰	۱۵۹
۵۱	۱۶۰	۵۲	۱۶۱	۵۳	۱۶۲	۵۴	۱۶۳	۵۵	۱۶۴
۵۶	۱۶۵	۵۷	۱۶۶	۵۸	۱۶۷	۵۹	۱۶۸	۶۰	۱۶۹
۶۱	۱۷۰	۶۲	۱۷۱	۶۳	۱۷۲	۶۴	۱۷۳	۶۵	۱۷۴
۶۶	۱۷۵	۶۷	۱۷۶	۶۸	۱۷۷	۶۹	۱۷۸	۷۰	۱۷۹
۷۱	۱۸۰	۷۲	۱۸۱	۷۳	۱۸۲	۷۴	۱۸۳	۷۵	۱۸۴
۷۶	۱۸۵	۷۷	۱۸۶	۷۸	۱۸۷	۷۹	۱۸۸	۸۰	۱۸۹
۸۱	۱۹۰	۸۲	۱۹۱	۸۳	۱۹۲	۸۴	۱۹۳	۸۵	۱۹۴
۸۶	۱۹۵	۸۷	۱۹۶	۸۸	۱۹۷	۸۹	۱۹۸	۹۰	۱۹۹
۹۱	۲۰۰	۹۲	۲۰۱	۹۳	۲۰۲	۹۴	۲۰۳	۹۵	۲۰۴
۹۶	۲۰۵	۹۷	۲۰۶	۹۸	۲۰۷	۹۹	۲۰۸	۱۰۰	۲۰۹
۱۰۱	۲۱۰	۱۰۲	۲۱۱	۱۰۳	۲۱۲	۱۰۴	۲۱۳	۱۰۵	۲۱۴
۱۰۶	۲۱۵	۱۰۷	۲۱۶	۱۰۸	۲۱۷	۱۰۹	۲۱۸	۱۱۰	۲۱۹
۱۱۱	۲۲۰	۱۱۲	۲۲۱	۱۱۳	۲۲۲	۱۱۴	۲۲۳	۱۱۵	۲۲۴
۱۱۶	۲۲۵	۱۱۷	۲۲۶	۱۱۸	۲۲۷	۱۱۹	۲۲۸	۱۲۰	۲۲۹
۱۲۱	۲۳۰	۱۲۲	۲۳۱	۱۲۳	۲۳۲	۱۲۴	۲۳۳	۱۲۵	۲۳۴
۱۲۶	۲۳۵	۱۲۷	۲۳۶	۱۲۸	۲۳۷	۱۲۹	۲۳۸	۱۳۰	۲۳۹
۱۳۱	۲۴۰	۱۳۲	۲۴۱	۱۳۳	۲۴۲	۱۳۴	۲۴۳	۱۳۵	۲۴۴
۱۳۶	۲۴۵	۱۳۷	۲۴۶	۱۳۸	۲۴۷	۱۳۹	۲۴۸	۱۴۰	۲۴۹
۱۴۱	۲۵۰	۱۴۲	۲۵۱	۱۴۳	۲۵۲	۱۴۴	۲۵۳	۱۴۵	۲۵۴
۱۴۶	۲۵۵	۱۴۷	۲۵۶	۱۴۸	۲۵۷	۱۴۹	۲۵۸	۱۵۰	۲۵۹
۱۵۱	۲۶۰	۱۵۲	۲۶۱	۱۵۳	۲۶۲	۱۵۴	۲۶۳	۱۵۵	۲۶۴
۱۵۶	۲۶۵	۱۵۷	۲۶۶	۱۵۸	۲۶۷	۱۵۹	۲۶۸	۱۶۰	۲۶۹
۱۶۱	۲۷۰	۱۶۲	۲۷۱	۱۶۳	۲۷۲	۱۶۴	۲۷۳	۱۶۵	۲۷۴
۱۶۶	۲۷۵	۱۶۷	۲۷۶	۱۶۸	۲۷۷	۱۶۹	۲۷۸	۱۷۰	۲۷۹
۱۷۱	۲۸۰	۱۷۲	۲۸۱	۱۷۳	۲۸۲	۱۷۴	۲۸۳	۱۷۵	۲۸۴
۱۷۶	۲۸۵	۱۷۷	۲۸۶	۱۷۸	۲۸۷	۱۷۹	۲۸۸	۱۸۰	۲۸۹
۱۸۱	۲۹۰	۱۸۲	۲۹۱	۱۸۳	۲۹۲	۱۸۴	۲۹۳	۱۸۵	۲۹۴
۱۸۶	۲۹۵	۱۸۷	۲۹۶	۱۸۸	۲۹۷	۱۸۹	۲۹۸	۱۹۰	۲۹۹
۱۹۱	۳۰۰	۱۹۲	۳۰۱	۱۹۳	۳۰۲	۱۹۴	۳۰۳	۱۹۵	۳۰۴
۱۹۶	۳۰۵	۱۹۷	۳۰۶	۱۹۸	۳۰۷	۱۹۹	۳۰۸	۲۰۰	۳۰۹
۲۰۱	۳۱۰	۲۰۲	۳۱۱	۲۰۳	۳۱۲	۲۰۴	۳۱۳	۲۰۵	۳۱۴
۲۰۶	۳۱۵	۲۰۷	۳۱۶	۲۰۸	۳۱۷	۲۰۹	۳۱۸	۲۱۰	۳۱۹
۲۱۱	۳۲۰	۲۱۲	۳۲۱	۲۱۳	۳۲۲	۲۱۴	۳۲۳	۲۱۵	۳۲۴
۲۱۶	۳۲۵	۲۱۷	۳۲۶	۲۱۸	۳۲۷	۲۱۹	۳۲۸	۲۲۰	۳۲۹
۲۲۱	۳۳۰	۲۲۲	۳۳۱	۲۲۳	۳۳۲	۲۲۴	۳۳۳	۲۲۵	۳۳۴
۲۲۶	۳۳۵	۲۲۷	۳۳۶	۲۲۸	۳۳۷	۲۲۹	۳۳۸	۲۳۰	۳۳۹
۲۳۱	۳۴۰	۲۳۲	۳۴۱	۲۳۳	۳۴۲	۲۳۴	۳۴۳	۲۳۵	۳۴۴
۲۳۶	۳۴۵	۲۳۷	۳۴۶	۲۳۸	۳۴۷	۲۳۹	۳۴۸	۲۴۰	۳۴۹
۲۴۱	۳۵۰	۲۴۲	۳۵۱	۲۴۳	۳۵۲	۲۴۴	۳۵۳	۲۴۵	۳۵۴
۲۴۶	۳۵۵	۲۴۷	۳۵۶	۲۴۸	۳۵۷	۲۴۹	۳۵۸	۲۵۰	۳۵۹
۲۵۱	۳۶۰	۲۵۲	۳۶۱	۲۵۳	۳۶۲	۲۵۴	۳۶۳	۲۵۵	۳۶۴
۲۵۶	۳۶۵	۲۵۷	۳۶۶	۲۵۸	۳۶۷	۲۵۹	۳۶۸	۲۶۰	۳۶۹
۲۶۱	۳۷۰	۲۶۲	۳۷۱	۲۶۳	۳۷۲	۲۶۴	۳۷۳	۲۶۵	۳۷۴
۲۶۶	۳۷۵	۲۶۷	۳۷۶	۲۶۸	۳۷۷	۲۶۹	۳۷۸	۲۷۰	۳۷۹
۲۷۱	۳۸۰	۲۷۲	۳۸۱	۲۷۳	۳۸۲	۲۷۴	۳۸۳	۲۷۵	۳۸۴
۲۷۶	۳۸۵	۲۷۷	۳۸۶	۲۷۸	۳۸۷	۲۷۹	۳۸۸	۲۸۰	۳۸۹
۲۸۱	۳۹۰	۲۸۲	۳۹۱	۲۸۳	۳۹۲	۲۸۴	۳۹۳	۲۸۵	۳۹۴
۲۸۶	۳۹۵	۲۸۷	۳۹۶	۲۸۸	۳۹۷	۲۸۹	۳۹۸	۲۹۰	۳۹۹
۲۹۱	۴۰۰	۲۹۲	۴۰۱	۲۹۳	۴۰۲	۲۹۴	۴۰۳	۲۹۵	۴۰۴
۲۹۶	۴۰۵	۲۹۷	۴۰۶	۲۹۸	۴۰۷	۲۹۹	۴۰۸	۳۰۰	۴۰۹
۳۰۱	۴۱۰	۳۰۲	۴۱۱	۳۰۳	۴۱۲	۳۰۴	۴۱۳	۳۰۵	۴۱۴
۳۰۶	۴۱۵	۳۰۷	۴۱۶	۳۰۸	۴۱۷	۳۰۹	۴۱۸	۳۱۰	۴۱۹
۳۱۱	۴۲۰	۳۱۲	۴۲۱	۳۱۳	۴۲۲	۳۱۴	۴۲۳	۳۱۵	۴۲۴
۳۱۶	۴۲۵	۳۱۷	۴۲۶	۳۱۸	۴۲۷	۳۱۹	۴۲۸	۳۲۰	۴۲۹
۳۲۱	۴۳۰	۳۲۲	۴۳۱	۳۲۳	۴۳۲	۳۲۴	۴۳۳	۳۲۵	۴۳۴
۳۲۶	۴۳۵	۳۲۷	۴۳۶	۳۲۸	۴۳۷	۳۲۹	۴۳۸	۳۳۰	۴۳۹
۳۳۱	۴۴۰	۳۳۲	۴۴۱	۳۳۳	۴۴۲	۳۳۴	۴۴۳	۳۳۵	۴۴۴
۳۳۶	۴۴۵	۳۳۷	۴۴۶	۳۳۸	۴۴۷	۳۳۹	۴۴۸	۳۴۰	۴۴۹
۳۴۱	۴۵۰	۳۴۲	۴۵۱	۳۴۳	۴۵۲	۳۴۴	۴۵۳	۳۴۵	۴۵۴
۳۴۶	۴۵۵	۳۴۷	۴۵۶	۳۴۸	۴۵۷	۳۴۹	۴۵۸	۳۵۰	۴۵۹
۳۵۱	۴۶۰	۳۵۲	۴۶۱	۳۵۳	۴۶۲	۳۵۴	۴۶۳	۳۵۵	۴۶۴
۳۵۶	۴۶۵	۳۵۷	۴۶۶	۳۵۸	۴۶۷	۳۵۹	۴۶۸	۳۶۰	۴۶۹
۳۶۱	۴۷۰	۳۶۲	۴۷۱	۳۶۳	۴۷۲	۳۶۴	۴۷۳	۳۶۵	۴۷۴
۳۶۶	۴۷۵	۳۶۷	۴۷۶	۳۶۸	۴۷۷	۳۶۹	۴۷۸	۳۷۰	۴۷۹
۳۷۱	۴۸۰	۳۷۲	۴۸۱	۳۷۳	۴۸۲	۳۷۴	۴۸۳	۳۷۵	۴۸۴
۳۷۶	۴۸۵	۳۷۷	۴۸۶	۳۷۸	۴۸۷	۳۷۹	۴۸۸	۳۸۰	۴۸۹
۳۸۱	۴۹۰	۳۸۲	۴۹۱	۳۸۳	۴۹۲	۳۸۴	۴۹۳	۳۸۵	۴۹۴
۳۸۶	۴۹۵	۳۸۷	۴۹۶	۳۸۸	۴۹۷	۳۸۹	۴۹۸	۳۹۰	۴۹۹
۳۹۱	۵۰۰	۳۹۲	۵۰۱	۳۹۳	۵۰۲	۳۹۴	۵۰۳	۳۹۵	۵۰۴
۳۹۶	۵۰۵	۳۹۷	۵۰۶	۳۹۸	۵۰۷	۳۹۹	۵۰۸	۴۰۰	۵۰۹
۴۰۱	۵۱۰	۴۰۲	۵۱۱	۴۰۳	۵۱۲	۴۰۴	۵۱۳	۴۰۵	۵۱۴
۴۰۶	۵۱۵	۴۰۷	۵۱۶	۴۰۸	۵۱۷	۴۰۹	۵۱۸	۴۱۰	۵۱۹
۴۱۱	۵۲۰	۴۱۲	۵۲۱	۴۱۳	۵۲۲	۴۱۴	۵۲۳	۴۱۵	۵۲۴
۴۱۶	۵۲۵	۴۱۷	۵۲۶	۴۱۸	۵۲۷	۴۱۹	۵۲۸	۴۲۰	۵۲۹
۴۲۱	۵۳۰	۴۲۲	۵۳۱	۴۲۳	۵۳۲	۴۲۴	۵۳۳	۴۲۵	۵۳۴
۴۲۶	۵۳۵	۴۲۷	۵۳۶	۴۲۸	۵۳۷	۴۲۹	۵۳۸	۴۳۰	۵۳۹
۴۳۱	۵۴۰	۴۳۲	۵۴۱	۴۳۳	۵۴۲	۴۳۴	۵۴۳	۴۳۵	۵۴۴
۴۳۶	۵۴۵	۴۳۷	۵۴۶	۴۳۸	۵۴۷	۴۳۹	۵۴۸	۴۳۰	۵۴۹
۴۴۱	۵۵۰	۴۴۲	۵۵۱	۴۴۳	۵۵۲	۴۴۴	۵۵۳	۴۴۵	۵۵۴
۴۴۶	۵۵۵	۴۴۷	۵۵۶	۴۴۸	۵۵۷	۴۴۹	۵۵۸	۴۴۰	۵۵۹
۴۵۱	۵۶۰	۴۵۲	۵۶۱	۴۵۳	۵۶۲	۴۵۴	۵۶۳	۴۵۵	۵۶۴
۴۵۶	۵۶۵	۴۵۷	۵۶۶	۴۵۸	۵۶۷	۴۵۹	۵۶۸	۴۵۰	۵۶۹
۴۶۱	۵۷۰	۴۶۲	۵۷۱	۴۶۳	۵۷۲	۴۶۴	۵۷۳	۴۶۵	۵۷۴
۴۶۶	۵۷۵	۴۶۷	۵۷۶	۴۶۸	۵۷۷	۴۶۹	۵۷۸	۴۶۰	۵۷۹
۴۷۱	۵۸۰	۴۷۲	۵۸۱	۴۷۳	۵۸۲	۴۷۴	۵۸۳	۴۷۵	۵۸۴
۴۷۶	۵۸۵	۴۷۷	۵۸۶	۴۷۸	۵۸۷	۴۷۹	۵۸۸	۴۷۰	۵۸۹
۴۸۱	۵۹۰	۴۸۲	۵۹۱	۴۸۳	۵۹۲	۴۸۴	۵۹۳	۴۸۵	۵۹۴
۴۸۶	۵۹۵	۴۸۷	۵۹۶	۴۸۸	۵۹۷	۴۸۹	۵۹۸	۴۸۰	۵۹۹
۴۹۱	۶۰۰	۴۹۲	۶۰۱	۴۹۳	۶۰۲	۴۹۴	۶۰۳	۴۹۵	۶۰۴
۴۹۶	۶۰۵	۴۹۷	۶۰۶	۴۹۸	۶۰۷	۴۹۹	۶۰۸	۴۹۰	۶۰۹
۵۰۱	۶۱۰	۵۰۲	۶۱۱	۵۰۳	۶۱۲	۵۰۴	۶۱۳	۵۰۵	۶۱۴
۵۰۶	۶۱۵	۵۰۷	۶۱۶	۵۰۸	۶۱۷	۵۰۹	۶۱۸	۵۱۰	۶۱۹
۵۱۱	۶۲۰	۵۱۲	۶۲۱	۵۱۳	۶۲۲	۵۱۴	۶۲۳	۵۱۵	۶۲۴
۵۱۶	۶۲۵	۵۱۷	۶۲۶	۵۱۸	۶۲۷	۵۱۹	۶۲۸	۵۲۰	۶۲۹
۵۲۱	۶۳۰	۵۲۲	۶۳۱	۵۲۳	۶۳۲	۵۲۴	۶۳۳	۵۲۵	۶۳۴
۵۲۶	۶۳۵	۵۲۷	۶۳۶	۵۲۸	۶۳۷	۵۲۹	۶۳۸	۵۲۰	۶۳۹
۵۳۱	۶۴۰	۵۳۲	۶۴۱	۵۳۳	۶۴				

نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام	نشان	اقسام
۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۳۹	ماویہ	۷	ع	۳	ع	۳	ع	۳	ع
۴۰	الکعبہ	۸	ع	۴	ع	۴	ع	۴	ع
۴۱	الکعبہ	۹	ع	۵	ع	۵	ع	۵	ع
۴۲	الکعبہ	۱۰	ع	۶	ع	۶	ع	۶	ع
۴۳	الکعبہ	۱۱	ع	۷	ع	۷	ع	۷	ع
۴۴	الکعبہ	۱۲	ع	۸	ع	۸	ع	۸	ع
۴۵	الکعبہ	۱۳	ع	۹	ع	۹	ع	۹	ع
۴۶	الکعبہ	۱۴	ع	۱۰	ع	۱۰	ع	۱۰	ع
۴۷	الکعبہ	۱۵	ع	۱۱	ع	۱۱	ع	۱۱	ع
۴۸	الکعبہ	۱۶	ع	۱۲	ع	۱۲	ع	۱۲	ع
۴۹	الکعبہ	۱۷	ع	۱۳	ع	۱۳	ع	۱۳	ع
۵۰	الکعبہ	۱۸	ع	۱۴	ع	۱۴	ع	۱۴	ع
	الکعبہ	۱۹	ع	۱۵	ع	۱۵	ع	۱۵	ع
	الکعبہ	۲۰	ع	۱۶	ع	۱۶	ع	۱۶	ع
	الکعبہ	۲۱	ع	۱۷	ع	۱۷	ع	۱۷	ع
	الکعبہ	۲۲	ع	۱۸	ع	۱۸	ع	۱۸	ع
	الکعبہ	۲۳	ع	۱۹	ع	۱۹	ع	۱۹	ع
	الکعبہ	۲۴	ع	۲۰	ع	۲۰	ع	۲۰	ع
	الکعبہ	۲۵	ع	۲۱	ع	۲۱	ع	۲۱	ع
	الکعبہ	۲۶	ع	۲۲	ع	۲۲	ع	۲۲	ع
	الکعبہ	۲۷	ع	۲۳	ع	۲۳	ع	۲۳	ع
	الکعبہ	۲۸	ع	۲۴	ع	۲۴	ع	۲۴	ع
	الکعبہ	۲۹	ع	۲۵	ع	۲۵	ع	۲۵	ع
	الکعبہ	۳۰	ع	۲۶	ع	۲۶	ع	۲۶	ع
	الکعبہ	۳۱	ع	۲۷	ع	۲۷	ع	۲۷	ع
	الکعبہ	۳۲	ع	۲۸	ع	۲۸	ع	۲۸	ع
	الکعبہ	۳۳	ع	۲۹	ع	۲۹	ع	۲۹	ع
	الکعبہ	۳۴	ع	۳۰	ع	۳۰	ع	۳۰	ع
	الکعبہ	۳۵	ع	۳۱	ع	۳۱	ع	۳۱	ع
	الکعبہ	۳۶	ع	۳۲	ع	۳۲	ع	۳۲	ع
	الکعبہ	۳۷	ع	۳۳	ع	۳۳	ع	۳۳	ع
	الکعبہ	۳۸	ع	۳۴	ع	۳۴	ع	۳۴	ع
	الکعبہ	۳۹	ع	۳۵	ع	۳۵	ع	۳۵	ع
	الکعبہ	۴۰	ع	۳۶	ع	۳۶	ع	۳۶	ع
	الکعبہ	۴۱	ع	۳۷	ع	۳۷	ع	۳۷	ع
	الکعبہ	۴۲	ع	۳۸	ع	۳۸	ع	۳۸	ع
	الکعبہ	۴۳	ع	۳۹	ع	۳۹	ع	۳۹	ع
	الکعبہ	۴۴	ع	۴۰	ع	۴۰	ع	۴۰	ع
	الکعبہ	۴۵	ع	۴۱	ع	۴۱	ع	۴۱	ع
	الکعبہ	۴۶	ع	۴۲	ع	۴۲	ع	۴۲	ع
	الکعبہ	۴۷	ع	۴۳	ع	۴۳	ع	۴۳	ع
	الکعبہ	۴۸	ع	۴۴	ع	۴۴	ع	۴۴	ع
	الکعبہ	۴۹	ع	۴۵	ع	۴۵	ع	۴۵	ع
	الکعبہ	۵۰	ع	۴۶	ع	۴۶	ع	۴۶	ع
	الکعبہ	۵۱	ع	۴۷	ع	۴۷	ع	۴۷	ع
	الکعبہ	۵۲	ع	۴۸	ع	۴۸	ع	۴۸	ع
	الکعبہ	۵۳	ع	۴۹	ع	۴۹	ع	۴۹	ع
	الکعبہ	۵۴	ع	۵۰	ع	۵۰	ع	۵۰	ع
	الکعبہ	۵۵	ع	۵۱	ع	۵۱	ع	۵۱	ع
	الکعبہ	۵۶	ع	۵۲	ع	۵۲	ع	۵۲	ع
	الکعبہ	۵۷	ع	۵۳	ع	۵۳	ع	۵۳	ع
	الکعبہ	۵۸	ع	۵۴	ع	۵۴	ع	۵۴	ع
	الکعبہ	۵۹	ع	۵۵	ع	۵۵	ع	۵۵	ع
	الکعبہ	۶۰	ع	۵۶	ع	۵۶	ع	۵۶	ع
	الکعبہ	۶۱	ع	۵۷	ع	۵۷	ع	۵۷	ع
	الکعبہ	۶۲	ع	۵۸	ع	۵۸	ع	۵۸	ع
	الکعبہ	۶۳	ع	۵۹	ع	۵۹	ع	۵۹	ع
	الکعبہ	۶۴	ع	۶۰	ع	۶۰	ع	۶۰	ع
	الکعبہ	۶۵	ع	۶۱	ع	۶۱	ع	۶۱	ع
	الکعبہ	۶۶	ع	۶۲	ع	۶۲	ع	۶۲	ع
	الکعبہ	۶۷	ع	۶۳	ع	۶۳	ع	۶۳	ع
	الکعبہ	۶۸	ع	۶۴	ع	۶۴	ع	۶۴	ع
	الکعبہ	۶۹	ع	۶۵	ع	۶۵	ع	۶۵	ع
	الکعبہ	۷۰	ع	۶۶	ع	۶۶	ع	۶۶	ع
	الکعبہ	۷۱	ع	۶۷	ع	۶۷	ع	۶۷	ع
	الکعبہ	۷۲	ع	۶۸	ع	۶۸	ع	۶۸	ع
	الکعبہ	۷۳	ع	۶۹	ع	۶۹	ع	۶۹	ع
	الکعبہ	۷۴	ع	۷۰	ع	۷۰	ع	۷۰	ع
	الکعبہ	۷۵	ع	۷۱	ع	۷۱	ع	۷۱	ع
	الکعبہ	۷۶	ع	۷۲	ع	۷۲	ع	۷۲	ع
	الکعبہ	۷۷	ع	۷۳	ع	۷۳	ع	۷۳	ع
	الکعبہ	۷۸	ع	۷۴	ع	۷۴	ع	۷۴	ع
	الکعبہ	۷۹	ع	۷۵	ع	۷۵	ع	۷۵	ع
	الکعبہ	۸۰	ع	۷۶	ع	۷۶	ع	۷۶	ع
	الکعبہ	۸۱	ع	۷۷	ع	۷۷	ع	۷۷	ع
	الکعبہ	۸۲	ع	۷۸	ع	۷۸	ع	۷۸	ع
	الکعبہ	۸۳	ع	۷۹	ع	۷۹	ع	۷۹	ع
	الکعبہ	۸۴	ع	۸۰	ع	۸۰	ع	۸۰	ع
	الکعبہ	۸۵	ع	۸۱	ع	۸۱	ع	۸۱	ع
	الکعبہ	۸۶	ع	۸۲	ع	۸۲	ع	۸۲	ع
	الکعبہ	۸۷	ع	۸۳	ع	۸۳	ع	۸۳	ع
	الکعبہ	۸۸	ع	۸۴	ع	۸۴	ع	۸۴	ع
	الکعبہ	۸۹	ع	۸۵	ع	۸۵	ع	۸۵	ع
	الکعبہ	۹۰	ع	۸۶	ع	۸۶	ع	۸۶	ع
	الکعبہ	۹۱	ع	۸۷	ع	۸۷	ع	۸۷	ع
	الکعبہ	۹۲	ع	۸۸	ع	۸۸	ع	۸۸	ع
	الکعبہ	۹۳	ع	۸۹	ع	۸۹	ع	۸۹	ع
	الکعبہ	۹۴	ع	۹۰	ع	۹۰	ع	۹۰	ع
	الکعبہ	۹۵	ع	۹۱	ع	۹۱	ع	۹۱	ع
	الکعبہ	۹۶	ع	۹۲	ع	۹۲	ع	۹۲	ع
	الکعبہ	۹۷	ع	۹۳	ع	۹۳	ع	۹۳	ع
	الکعبہ	۹۸	ع	۹۴	ع	۹۴	ع	۹۴	ع
	الکعبہ	۹۹	ع	۹۵	ع	۹۵	ع	۹۵	ع
	الکعبہ	۱۰۰	ع	۹۶	ع	۹۶	ع	۹۶	ع

شماره	اقسام	شماره	اقسام	شماره	اقسام	شماره	اقسام	شماره	اقسام
۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۶	ملکٹ ٹپہ ۳۴			۷	سرویں ملکٹ				
۷	۸			۸	(۹)				
۸	دوریدار	۱	کارڈوحد ۳۴	۹					
۹	ملکٹ ٹپہ ۲	۲	جوابی ۸	۹					
۱۰	۳	۳	ملکٹ ۳						
۱۱	۸	۳	۸						
۱۲	۱۲	۵	۱						
۱۳	۴	۶	۲						

تختہ وکلا رکامیا شبد و عطار سند و وامی علاقہ سرکار عالی میں ابتداء سے لغایت ۱۳۳۵ ف

شماره	ف	مدارج مہ نقداد			تعداد سند و وامی	جلد سند و وامی
		اول	دوم	سوم		
۱	۲	۳	۲	۵	۲	۷
۱	۱۳۳۵ ف	۰	۲	۷۰	۱۵	۸۷
۲	۱۳۳۶ ف	۱	۳	۸۵	۲۵	۱۱۵
۳	۱۳۳۷ ف	۰	۸	۱۲۳	۱۲	۱۳۳
۴	۱۳۳۸ ف	۱	۳	۵۷	۱۲	۷۳
۵	۱۳۳۹ ف	۲۱	۱	۲۳	۲۵	۷۰
۶	۱۳۴۰ ف	۱۳	۱	۲۳	۲۵	۶۲

کوٹوالی

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۴۳)

قیام امن و انسداد جرائم و نگرانی اُمود سیاسی کیلئے اس سررشتہ کو وضع کرنے کی ضرورت داعی ہوئی۔ اسلامی تاریخ سے یہ پتہ چلتا ہے کہ اس کی داغ بیل خلفائے بنی امیہ کے عہد حکومت میں پڑی چنانچہ اس کا افسر اعلیٰ (شرط) کے لقب سے ملقب تھا۔ سلطنت مغلیہ کے زمانہ میں یہ عہدہ کوٹوال کے نام سے موسوم ہوا کرتا تھا اور ہماری سلطنت ابد مدت آصفیہ میں ابتدا میں شہنہ و دہولہ کے نام سے موسوم تھا بالآخر حضرت نواب ناصر الدولہ بہادر خفران منزل کے عہد حکومت میں یہ عہدہ کوٹوال کے لقب سے ملقب ہوا۔ جو تقریباً ہفتاد سال گزرنے کے بعد اسی لقب سے ملقب ہے اور اس کے بعد صیغہ کوٹوالی میں جو جو تغیر و تبدل کوٹوالان میں تاریخ مذکورہ تک جتنے کیے بعد دیگر ہوئے ہیں ان کا ایک تحتہ فہرست عہدہ داران سرکار عالی حصہ ہفتم میں مع مختصر حالات کے دیا گیا ہے ملاحظہ فرمایا جائے۔

حسب فرمان مترشدہ ۱۹۔ ربیع الثانی ۱۳۴۵ھ بمطابق فورڈ ڈپٹی ڈائریکٹر جنرل خفیہ پولیس کے ملازمت میں فروری ۱۹۲۶ء تک توسیع منظور ہو کر غزہ نمبر ۱۹۲۱ء سے خدمت صدر نظامت کوٹوالی اضلاع پران کا تقرر عمل میں آیا اور عہدہ ڈپٹی ڈائریکٹر جنرل خفیہ پولیس پر مشر بنیٹن سپرنٹنڈنٹ ریلوے پولیس کا تقرر کیا گیا اور تاریخ مذکور کو مٹ کر فورڈ نے نظامت کوٹوالی کا جائزہ نواب محمد نواز جنگ بہادر ماعظم پولیس اضلاع سے حاصل کیا۔ اور نواب صاحب مدوح کو تاریخ علحدگی سے ایک ہزار روپیہ وظیفہ اور دو سو روپیہ الونس اجرا ہوا۔

۵۔ فروری ۱۳۳۶ھ بمطابق آرم اسٹرانگ نے صدر نظامت کوٹوالی اضلاع کا جائزہ

مشرکرا فورڈ سے حاصل کیا اور ٹرکرا فورڈ بے طے وظیفہ خدمت سے بکدوش کئے گئے
ان کے خدمات کے صلہ میں سرکار نے پندرہ ہزار روپیہ انعام عطا فرمایا اور ۱۰۔
فوری ۱۹۲۷ء کو آپ بلدہ سے واپسی ولایت ہوئے۔

۹۔ تیر ۱۳۳۷ھ کو کرنل شنوکس ٹریچ صدر المہام مال کے تفویض پولیس اضلاع دلدہ کے
صیفہ جات کر دیے گئے۔

مشرینٹن ڈپٹی ڈاکٹر جنرل خفیفہ پولیس اضلاع نے ۸، ماہ کی رخصت حاصل
کرنے کی وجہ آپ کی جگہ ٹریس۔ ایچ بیج۔ ٹی ڈپٹی کمنڈر پولیس انچارج اسپیشل
برانچ بنگال کے منقرمانہ خدمات حاصل کئے گئے چنانچہ ٹریس نے ۱۲ جون ۱۹۲۸ء کو
ڈپٹی ڈاکٹر جنرل خفیفہ پولیس اضلاع کو خدمت کا جائزہ حاصل کیا۔

اوایل ماہ اسفند ۱۳۳۸ھ کو تو ال بندہ کے موجودہ اسات میں مزید سمت
مشیر آباد کا اضافہ اور ایک جدید صدر امین کے تقرر کی منظوری صادر ہوئی۔ کو تو ال
بلدہ اور بیرون بلدہ کے سمتین پہلے (۸) تھیں اور اب (۱۰) قرار دی گئی ہیں
نئی دو سمتین حسینی علم۔ اور مشیر آباد۔

اوایل ماہ اسفند ۱۳۳۸ھ اسلیم جدید کے نفاذ کے انتظامات کمنین میں
بعض چھوٹے چھوٹے ٹھانہ برخواست کر دیے گئے۔ اور صرف بڑے بڑے
ضروری ٹھانہ جات قائم رکھے گئے۔

حب الحکم صدر اعظم بہادر حب سفارش باب حکومت بارگاہ خسروی سے
بذریعہ فرمان مبارک مترشدہ ۲۷۔ جمادی الاول ۱۳۳۸ھ کو نیکٹ راماریڈی صاحب
کو تو ال بلدہ کو ۳۔ آذر ۱۳۳۳ھ سے (الصماء) روپیہ ماہوار ایصال کرنے کی
منظوری صادر ہوئی۔

آخر ماہ جمادی الاول ۱۳۳۵ھ میں پیشگاہ خسروی سے کپٹن امیر سلطان صاحب

مدکار پولیس بلده کو بھرنی کا درجہ بظا فرمایا گیا (جریڈ ۲۰۵ ہین ۱۳۳۶ ف جلد ۵۸ نمبر ۹)
 تختہ جملہ تعداد مالیت مال مسروقہ پر آمد شدہ بلده حیدر آباد کو کن میں تبدیلی سے لغایتہ
 (سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آمفیہ نمبر ۱۲۳)

نشان سلسلہ	بابہ	قیمت کل مال مسروقہ	قیمت کل مال مسروقہ
۳۴	۱۳۳۴ ف	مالیات	مالیات
۳۵	۱۳۳۵ ف	مالیات	مالیات
۳۶	۱۳۳۶ ف	مالیات	مالیات
۳۷	۱۳۳۷ ف	مالیات	مالیات
۳۸	۱۳۳۸ ف	مالیات	مالیات

تختہ تعداد جرائم بلده حیدر آباد کو کن میں تبدیلی سے لغایتہ ۱۳۳۸ ف تا ۱۳۳۶ ف
 (سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آمفیہ نمبر ۱۲۴)

نشان سلسلہ	نوعیت جرائم	۱۳۳۶ ف	۱۳۳۷ ف	۱۳۳۸ ف	۱۳۳۹ ف	۱۳۴۰ ف
۱	قسم اول جرائم خلاف دزدی سرکار	۲۶	۱۳	۱۸	۲۱	۲۱
۲	قسم دوم جرائم متعلق جسم انسان	۱۰۸	۱۱۲	۱۵۶	۱۲۲	۱۶۱
۳	قسم سوم جرائم متعلق مال	۲	۹	۳	۱۱	۱۰
۴	قسم چارم جرائم متعلق جان انسان	۷۱	۷۳	۱۳۹	۱۵۱	۲۱۰

نشان	وزعت جرایم	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰
۵	قسم پنجم جرائم خفیف متعلق انسان	۵۰۸	۴۳۶	۵۰۸	۴۴۳	۵۲۱
۶	قسم ششم دیگر جرائم جن کی تفصیل نہیں ہے	۵۲۹	۴۶۸	۶۴۶	۶۶۸	۷۰۸
	جملہ ادا جرایم	۱۲۴۳	۱۱۱۱	۱۳۸۲	۱۳۵۶	۱۶۳۱

تختہ جملہ ادا مالیت مال مسروقہ و برآمد شدہ اضلاع سرکار عالی من ابتدا سے لغایت ۱۳۳۸ ف
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۲۹)

نشان	ف	قیمت کل مال مسروقہ	قیمت کل مال مسروقہ و برآمد شدہ
۱	۱۳۳۴ ف	۴۷۷	۴۷۷
۲	۱۳۳۵ ف	۴۷۷	۴۷۷
۳	۱۳۳۶ ف	۴۷۷	۴۷۷
۴	۱۳۳۷ ف	۴۷۷	۴۷۷
۵	۱۳۳۸ ف	۴۷۷	۴۷۷

تختہ جملہ ادا جرایم اضلاع سرکار عالی

من ابتدا سے ۱۳۳۴ ف لغایت ۱۳۳۸ ف

نشان	نوعیت جرائم	جائزہ	جائزہ	جائزہ	جائزہ	جائزہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	جرائم سنگین خلاف سرکار و عدالت عامہ	۲۴۱	۱۹۷	۲۵۶	۲۵۱	۳۱۶
۲	جرائم سنگین موثر جسم انسان	۹۴۷	۱۰۵۵	۱۰۰۲	۱۰۰۳	۱۱۷۹
۳	جرائم سنگین موثر جسم انسان بال	۱۸۳۵	۱۶۸۳	۱۷۲۹	۱۵۰۳	۱۸۱۵
۴	جرائم خفیف موثر جسم انسان	۲۰۲	۱۵۸	۳۲۵	۳۴۷	۳۷۰
۵	جرائم خفیف موثر مال	۱۳۳۱	۱۲۸۱	۱۳۷۸	۱۴۵۸	۱۶۱۴
۶	دیگر جرائم جو اقسام بالا میں شریک نہیں ہیں۔	۱۰۳۸	۷۶۸	۹۴۵	۱۰۵۷	۱۱۶۹
	میزان	۵۶۰۳	۵۱۳۲	۵۷۳۵	۵۶۲۰	۶۵۶۳

تعداد اموات غیر معمولی و حادثات اضلاع میں ابتداء سے ۱۳۳۳ء لغایت ۱۳۳۸ء

نشان	نوعیت اموات اتفاقی	۱۳۳۳ء	۱۳۳۴ء	۱۳۳۵ء	۱۳۳۶ء	۱۳۳۷ء	۱۳۳۸ء
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	درندہ جانوروں سے	۱۵۳	۱۱۳	۹۰	۱۲۱	۱۱۱	۹۸
۲	سانپ کاٹنے سے	۸۸۱	۷۴۱	۸۴۲	۷۷۹	۷۵۶	۹۶۱
۳	دیگر جانوروں سے	۵۰	۳۶	۳۳	۳۲	۶۷	۵۰
۴	پانی میں ڈوب کر	۲۶۴۴	۲۵۷۳	۲۴۸۵	۲۴۶۰	۲۴۶۴	۲۶۸۹
۵	آتشزدگی سے	۲۰۷	۳۳۶	۲۱۲	۳۰۵	۲۵۴	۳۴۵

نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۶	خودکشی سے	۴۹۱	۴۰۵	۵۵۰	۵۵۱	۵۹۲	۵۸۷
۷	دیگر وجوہ سے	۵۸۲	۶۰۹	۷۱۵	۶۰۰	۷۲۵	۶۹۱
	جملہ	۵۰۰۸	۴۸۸۳	۴۹۲۷	۴۷۳۸	۴۹۶۹	۵۴۲۱

تختہ تعداد اموات سانپ کا ٹٹنہ اور دیگر جانوروں کے اضلاع سرکار کے
من ابتداء ۱۳۲۱ء لغایت ۱۳۳۶ء

نمبر	نمبر	نمبر	نمبر	نمبر
۱	۲	۳	۴	۵
۱	۱۳۲۱ء	۵۲۷	۰	
۲	۱۳۲۲ء	۵۹۲	۸۵	
۳	۱۳۲۳ء	۴۴۷	۷۳	
۴	۱۳۲۴ء	۶۵۰	۷۳	
۵	۱۳۲۵ء	۶۰۳	۲۰	
۶	۱۳۲۶ء	۸۰۲	۷۰	
۷	۱۳۲۷ء	۸۸۶	۱۳۵	
۸	۱۳۲۸ء	۵۱۳	۱۲۲	
۹	۱۳۲۹ء	۵۶۱	۲۱۱	
۱۰	۱۳۳۰ء	۴۵۲	۲۱۳	

شان	ف	سانپ کا نیس	دیگر جانوروں
۱	۲	۳	۴
۱۱	۱۳۳۱ف	۶۰۷	۲۵۴
۱۲	۱۳۳۲ف	۶۶۳	+

تختہ واروات قتل اضلاع علاقہ سرکار عالی میں ابتداء سے ۱۳۳۲ف تا ۱۳۳۸ف
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۲۲)

شان	انعام قتل	بابہ ۱۳۳۳ف	بابہ ۱۳۳۴ف	بابہ ۱۳۳۵ف	بابہ ۱۳۳۶ف	بابہ ۱۳۳۷ف	بابہ ۱۳۳۸ف
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	قتل عمد	۱۶۱	۱۸۱	۱۸۶	۱۸۶	۲۲۳	۲۲۳
۲	اقدام قتل	۲۲	۲۵	۳۴	۱۹	۲۸	۲۸
۳	قتل انسان سزاوار	۶۰	۴۶	۴۳	۴۱	۸۰	۸۰
	میزان	۲۴۳	۲۵۲	۲۶۳	۲۴۶	۳۳۱	۳۳۱

تختہ متعلق ڈکیتی اضلاع علاقہ سرکار عالی میں ابتداء سے ۱۳۳۲ف تا ۱۳۳۸ف

شان	نام ابواب جرائم	۱۳۳۳ف	۱۳۳۴ف	۱۳۳۵ف	۱۳۳۶ف	۱۳۳۷ف	۱۳۳۸ف
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	مقتول کی اطلاع ہونے اور تشہیر کی گئی	۵۳	۳۶	۶۳	۶۴	۵۷	۵۷

نشان	نام الواب جرائم	۱۳۳۲ھ	۱۳۳۱ھ	۱۳۳۰ھ	۱۳۲۹ھ
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۲	مقتدا تہمیر غرضیدہ	۳۷	۱۳	۳۵	۲۶
۳	مقتدا چالانی	۴۱	۱۲	۱۳	۲۱
۴	مقتدا منصلہ	۲۳	۱۶	۱۹	۱۸
۵	مقتدا جنین نرادیگی	۸	۹	۵	۹
۶	قعد ادالیہ مال مسودہ	۱۰/۱۱	۹/۹	۱۱	۶/۳
۷	قعد ادال باز یافتہ	۸	۶	۱۵/۹	۱۳

محسوس

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ نمبر صفحہ ۱۳۲)

محسوس فرمان خسری سررشتہ جات محاسب و داراللمع کرنل شنوکس شیخ صاحب بہادر
صدر الہام کوٹوالی اضلاع کے تفویض کئے گئے۔ جریدہ ۱۳۔ خورداد ۱۳۲۶ھ
جلد ۵۸ نمبر ۲۳ جزو اول ص ۲۵۴۔

تختہ قندراؤ سرائیا بان نعلہ لہرہ جلدی الجا ظفر ویشہ - من ابتداء ۱۳۳۳ ف تا ۱۳۳۵ ف
(مسد یکے لفظ پورستان آصفیہ پشاور ۱۳۳۲)

مطلوبہ مقدار		مفصل ارقام					نورث					پیشہ در					مطلوبہ مقدار				
ط.	مطلوبہ	ط.	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	ط.	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ	مطلوبہ				
۲۲	۲۱	۲۰	۱۹	۱۸	۱۷	۱۶	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۲۱۳۲	۹۵	۲۰۳۷	۲۱۳۲	۱۵۲	۳	۱۰۵۲	۳۳۳	۹۵	۹	۳	۶	۷۶	۲۰۳۷	۱۰۵۱	۵۵	۱۰۷	۹۰۰	۱۵۰	۸۳	۳۳۳	۱
۱۶۹۳	۵۵	۱۶۳۹	۱۶۹۳	۳۸۶	۶	۸۵۵	۳۳۷	۵۵	۱۰	۵	۳	۳۷	۱۶۳۹	۸۳۳	۶۲	۶۱	۵۱۳	۱۱۵	۵۰	۳۳۳	۲
۲۱۵۲	۸۰	۲۰۷۲	۲۱۵۲	۵۶۶	۱۰	۱۱۳۳	۳۳۲	۸۰	۵	۵	۳	۹۶	۲۰۷۲	۱۰۲۹	۳۱	۷۸	۶۷۰	۱۵۰	۱۰۳	۳۳۳	۳
۲۱۶۸	۸۸	۲۰۸۰	۲۱۶۸	۶۲۲	۴	۱۰۳۳	۵۰۸	۸۸	۶	۸	۱	۷۳	۲۰۸۰	۱۰۰۵	۳۱	۱۰۰	۶۵۴	۱۹۰	۹۰	۳۳۳	۲
۲۲۰۹	۸۲	۲۳۲۷	۲۲۰۹	۸۱۵	۷	۱۰۶۷	۵۴۰	۸۲	۱۵	۱	۳	۶۳	۲۳۲۷	۱۱۳۵	۷۵	۱۲۰	۶۹۷	۶۱۳	۷۷	۳۳۳	۵

فوج

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان اصفیہ حصہ پنجم ص ۵۵۰ نمبر ۵۵)

۳۰۔ آبان ۱۳۳۵ء کو حسب فرمان خسروی نواب مرزا بشیر بیگ بشیر یار جنگ بہادر نے مولوی شمس الدین صاحب اہل تعلقہ اردو خلیفہ یاب سرکار عالی سے نظامت نظم جمعیت سرکار عالی کا جائزہ حاصل کیا۔

۳۱۔ فروردی ۱۳۳۶ء کو مولوی فیض الرحمان صاحب انسپکٹر جنرل رجسٹریشن اسٹامپ کا تقرر صدر نظامت سمیت تلنگانہ پر عمل میں آیا لہذا ان کی جگہ نواب بشیر یار جنگ بہادر ناظم نظم جمعیت کا اور نظامت نظم جمعیت پر نواب تاج محمد ناظم ناظم کر و گری مقرر کیے گئے۔

غیر رمضان ۱۳۳۵ء چونکہ ختم وقت افطار سحری اور سائے چار بجے صبح سحری میں بہت تھوڑا وقفہ رہا کرتا ہے اس لئے حسب سابق پورے ماہ رمضان میں نظام الاوقات مرتبہ امور مذہبی کے مطابق افطار روزہ کی اور اتنا سحری کا ایک ایک توپ سر کرنے کے متعلق حکم صادر ہوا (جریہ ۴۰۔ آبان ۱۳۳۵ء)

۱۱۔ امرداد ۱۳۳۶ء کو نواب صدر یار جنگ بہادر کا تقرر محمدی فوج پر ہوا وسط ماہ ربیع دوم ۱۳۳۶ء میں حسب فرمان خسروی کپٹن کا آفریری رینک لفٹنٹ جی۔ ڈی کلرک میڈیکل آفسر سکند حیدر آباد اپریل سروس لائسنسز کو عطا کیا گیا۔

۱۲۔ بہ اتبلع فرمان خسروی مصدرہ ۱۳۔ ربیع الاول ۱۳۳۸ء کپٹن نظیر الاسلام خان سکری آفسر علاقہ حیدر آباد اپریل سروس کو بلا اضافہ ماہوار میجر کی کار نیک دیا گیا جنرل آرڈر نشان ۱۲۱ مورخہ ۲۲۔ اگست ۱۹۲۹ء

۱۳۔ بہ اتبلع فرمان خسروی مصدرہ ۶۔ جمادی الثانی ۱۳۳۸ء کپٹن محمد بشیر

سکندران کمانڈ علاقہ فرسٹ حصہ آباد امپریل سرویس ٹروپس کو بلا اضافہ ماہوار
مبجری کار نیک دیا گیا۔

۱۳۳۸ ف

۱۔ جنرل آرڈر نشان ۲۹۔ مورخہ ۶۔ مارچ ۱۹۲۹ء مطابق ۲۔ اردی بہشت
حسب فرمان خسروی مزینہ ۲۱۔ رمضان ۱۳۴۶ء کرنل کمانڈر نواب عثمان یار اللہ بہا
کمانڈر افواج باقاعدہ سرکار عالی آئندہ کرنل کمانڈنٹ کے بجائے برگیدیر سے
موسوم کیے جانے لگے۔ (جریدہ ۳۱۰۔ فروردی ۱۳۳۸ء جلد ۶۰) ممبر ۲۲ ص ۲۰۲
۲۔ باتباع فرمان خسروی مزینہ ۱۲۔ جمادی الاول ۱۳۳۹ء برگیدیر عثمان یار اللہ بہا
فوج باقاعدہ سرکار عالی مبجری جنرل سراسر الملک بہادر کی تاریخ انتقال سے یعنی ۱۳۔
اردی بہشت ۱۳۳۹ء سے (۱ ص ۱۰۰) تنخواہ معہ (صاع) روپیہ پرنسپل انسپکٹر
حسب فرمان مبارک انڈین سینڈھرسٹ کمیٹی کے جلسوں میں جس کا آغاز
۲۵۔ مئی ۱۹۳۱ء سے شملہ میں ہوا۔ کرنل مرزا قادر بیگ منصرم کمانڈر افواج باقاعدہ
گورنمنٹ نظام کے نمائندہ کی حیثیت سے خریک ہوئے۔

۳۔ گورنمنٹ نظام کی افواج باقاعدہ کے لئے جس کی دوبارہ مکمل تنظیم ہو رہی
ہے۔ دوشہور برطانوی آفسروں کی خدمات حاصل کی گئی ہیں۔ جن کے نام
لفٹنٹ کرنل جی۔ ڈی۔ ای۔ ایل۔ اے۔ بی۔ برس فورڈ علاقہ ہین ماس
اور مبجریس جنرل اسٹاف آفسر سکینڈ میجی ڈسٹرکٹ ہین۔ اول الذکر چیف آف وی
اسٹاف ریگولر فورس پر تاریخ ۹۔ جون ۱۹۳۱ء سے بمشاہرہ (۱ ص ۱۰۰)
کلازمقرر ہوئے ہیں۔ اور ثانی الذکر ڈیوٹرئل کواریٹراسٹر۔

۴۔ ۱۳۳۹ء میں جمعیت کی تعداد (۶۹۰۲) رہی۔ جس کے منجملہ فوج باقاعدہ
تعداد (۵۸۲۹) اور امپریل سرویس ٹروپس کی تعداد (۱۰۷۳) تھی (۲۶۸)
نفر وظیفہ یا انعام پر علیحدہ ہوئے (۲۵۶) برطرف (۴۳) مستعفی (۱۸۵) فرار

اور (۵۱) فوت ہوئے۔ ۱۳۳۹ء میں سررشتہ فوج باقاعدہ کے خرچ کی تعداد (۵۱ لاکھ ۷۵ ہزار ۷۵۰ روپیہ رہی۔ اور سال ماضی میں (۱۱ لاکھ ۷۵ ہزار ۷۵۰ روپیہ تھی۔

صدر تختہ نظم جمعیت علامہ سرکار علی تعداد تقریری اس سالہ تا آخر اجماعہ داری

من ابتداء ۱۳۳۵ء لغایت ۱۳۳۹ء

تعداد تقریری	ف	تعداد تقریری	ف	تعداد تقریری	ف	تعداد تقریری	ف	تعداد تقریری	ف
۱	۲	۲	۳	۳	۴	۴	۵	۵	۶
۱۳۳۵	۱۱۳۳۲	۱۲۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸
۱۳۳۶	۱۱۳۳۸	۱۲۳۸	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹
۱۳۳۷	۱۱۳۳۸	۱۲۳۸	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹

تختہ تعداد تقریری علامہ نظم جمعیت کار کا بابہ ۱۲۹۸ء تا ۱۳۳۹ء

تعداد تقریری	نام فرقہ	تعداد تقریری	نام فرقہ	تعداد تقریری	نام فرقہ	تعداد تقریری	نام فرقہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱۰۰۱	۳۵۹۹	۱۰۰۱	۳۵۹۹	۱۰۰۱	۳۵۹۹	۱۰۰۱	۳۵۹۹
۲۶	۵۱	۲۶	۵۱	۲۶	۵۱	۲۶	۵۱
۲۶۵۰	۶۳۸۶	۲۶۵۰	۶۳۸۶	۲۶۵۰	۶۳۸۶	۲۶۵۰	۶۳۸۶
۰	۲۱	۰	۲۱	۰	۲۱	۰	۲۱

سلسلہ نشان	نام فرقة	تعداد تقریباً ۱۲۹۸	تعداد تقریباً ۱۳۳۹	نشان سلسلہ	نام فرقة	تعداد تقریباً ۱۲۹۸	تعداد تقریباً ۱۳۳۹
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
۵	راہپور	۱۴۶	۱۰۴		میزان	۲۰۶۷۶	۱۰۶۶۱
۶	کرناٹک و کلمانی	۱۵۸	۶۵				
۷	متفرق	۷۱۱	۵	۷	۱۲۹۸ میں جملہ اخراجات فوج نظم جمعیت وغیرہ		
					(لوئیہ مال لکھو)		

تختہ تعداد لوازمات علامہ نظم جمعیت سرکار عالی بابتہ ۱۲۹۸ تا ۱۳۳۹

سلسلہ نشان	نام لوازمہ	تعداد تقریباً ۱۲۹۸	تعداد تقریباً ۱۳۳۹	نشان سلسلہ	نام لوازمہ	تعداد تقریباً ۱۲۹۸	تعداد تقریباً ۱۳۳۹
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
۱	اسپ	۳۳۶۶	۱۲۴۷	۹	باروت کھنڈق	۴	۴
۲	پاکلی و میانہ	۹۷	۲۷	۸	نقارہ	۳	۰
۳	فیل	۵۱	۱۴	۹	بھیرق	۱	۰
۴	شتر	۲۶	۲	۱۰	بنڈیاں	۴	۴
۵	لوگادان	۸۷	۳۶	۱۱	روشن چوکی	۴	۱
۶	توپ	۷	۷	۱۲	آفتاب گیری	۰	۱

تعلیمات

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم ص ۱۵۹)

منعقد ہوا۔ اور تعلیمات کے متعلق لکچرس ہوئے چندہ رکنیت (سے) مقرر تھا۔

۲۶۔ دے ۱۳۳۶ء علیجناب مہاراجہ سرین السلطنہ بہادر امیر جامعہ نے نواب حیدر نواز جنگ بہادر کو ایل۔ ایل۔ ڈی کی اعزازی ڈگری عطا فرمائی۔

۲۲۔ شہر پور ۱۳۳۶ء کو نواب مسعود جنگ بہادر ناظم تعلیمات سرکار عالی بھول رخصت خاص مدتی سہ ماہ بہ عزم سفر ولایت بلدہ سے بمبئی روانہ ہوئے اور پھر بعد ختم رخصت آپ وظیفہ لیکر علیگڑہ تشریف لائے گئے۔

۸۔ اکتوبر ۱۹۲۸ء کو مارٹناگ تعلیمی کمیٹی فائر حیدر آباد ہوئی تھی اور حکم عدالت کو توالی و لوکارم اور دارالترجمہ سرکار عالی کے تقریر باجلہ کتب کا معائنہ فرمایا اور عثمانیہ یونیورسٹی کے قانونی جماعت کے اردو لکچرس خاص و کچھی کیساتھ سنئے اور یہ کمیٹی ۸ اکتوبر ۱۹۲۸ء کو حیدر آباد سے واپس روانہ ہو گئی۔

۲۰ و ۲۱۔ آذر ۱۳۳۸ء بمقام بلدہ حیدر آباد دیوک دروہنی ٹھیلر گولی گوڑہ بصدارت پنڈت ہردے ناتھ صاحب کنزرو۔ بی۔ اے۔ ٹی۔ یس۔ سی (لنڈن)

یم۔ اے الہ آبادی تعلیمی کانفرنس رعایا ملک سرکار عالی منعقد ہوئی جس میں ملک کی ترقی تعلیم کے بہت سے ریزلیوشن پاس ہوئے آپ کی تقریر نہایت شستہ اور متانت سے لبریز تھی۔ علاوہ اس کانفرنس کے اردو انگریزی دوچار تقریریں بھی ہوئیں اس موقع پر سامعین کا کثیر مجمع تھا آپ کے اعزاز میں دوسرے

روز راجہ دھنراج گیرجی نے بمقام گیان باغ ایک پرتکلف اٹھوم دیا۔ جس میں مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر صدر اعظم سرکار عالی و دیگر معززین و

عہدہ داران بلدہ شریک تھے بروز تشریف آوری صاحب ممدوح اسٹیشن حیدر آباد پر شاندار استقبال کیا گیا تھا۔ بعد اختتام جلسہ کانفرنس صاحب ممدوح

۳۱۔ اکتوبر ۱۹۲۸ء کو شب کی ٹرین سے آپ راہی الہ آباد ہوئے۔

۴۔ حسب رزولوشن مجریہ معتمدی عدالت کو توالی صیفہ تعلیمات نشان ۴

متفرق مورخہ ۲۳۔ خورداد ۱۳۳۱ھ ابتک مدارس تحتانیہ سرکار عالی کو سال میں (۱۵۰ ۱/۴) یوم کی تعطیلات ہوا کرتی تھیں لیکن تعطیلات میں اضافہ کیا جا کر اب حسب رائے نظامت تعلیمات مدارس تحتانی میں بحیثیت مجموعی سالانہ (۱۶ ۱/۴) یوم کی اور مدارس وسطانیہ و فوقانیہ میں (۳۱ ۱/۴) یوم کی تعطیل ہوا کرتی ہے۔ ان تعطیلات کی منظوری پیشگاہ خسروی سے بذریعہ فرمان مبارک مزینہ ۲۹۔ رمضان ۱۳۳۵ھ بدیں ارشاد شرف صدور لائی کہ آئندہ سے حسب تخریج سرشتہ تعلیمات تعطیلات دی جایا کریں۔

۱۲۔ ڈسمبر ۱۹۲۵ء کو کانفرنس تعلیمی نسوان کا دوسرا سالانہ جلسہ بمقام خانہ باغ دیوڑھی نواب سرآسمانجاہ مرحوم زیر سرپرستی اہلیہ بیگم صاحبہ نواب سرآسمانجاہ مرحوم منعقد ہوا بغرض شرکت نامی گرامی حضرات کی خاتونان تشریف فرما ہوئی تھیں جلسہ مذکور میں بہت سے رزلویشن پاس ہوئے اور اس کے بعد کل حاضرات کی تواضع جن کی تعداد (۳۵۰) تھی چاء۔ فواکھات۔ شیرینی وغیرہ سے کی گئی۔

پیشگاہ خسروی سے بذریعہ فرمان مبارک مزینہ ۸۔ ذی الحجہ ۱۳۳۵ھ مدارس فوقانیہ و وسطانیہ کے موجودہ تعطیلات موسم گرما میں پندرہ یوم اور تعطیلات موسم سرما میں چار یوم کا اضافہ فرمایا گیا ہے۔ اس لحاظ سے اب آئندہ موسم گرما کی تعطیل ۴۵ یوم اور موسم سرما کی تعطیل بشمول تعطیل سال نویعیوی (یکم جنوری) ۱۰۔ یوم کی ہوا کرے گی۔

وسطا ماہ اسفند ۱۳۳۲ھ حسب تحریک معتمد صاحب عدالت و کو تو الی امورک (ضیغہ تعلیمات) زنا نہ کالج نام بلی کے لڑکیوں کو ورزش جسمانی کی تعلیم دینے کیلئے (ماتا الما) پر ایک یوروپین لیڈی کے تقرر کی منظوری دی گئی۔

انجینئر صاحبان سرکار عالی بہ مصارف سرکاری برائے تیاری نقشہ

عسارت عثمانیہ یونیورسٹی، ممالک یورپ روانہ کئے گئے۔ تاکہ یورپ کے جملہ یونیورسٹیوں کی نمونہ جات کو پیش نظر رکھ کر عثمانیہ یونیورسٹی کا نقشہ پیش کریں۔

۱۔ اجلاس ہیم حیدر آباد ایجوکیشنل کانفرنس بمقام ٹاؤن ہال بارغ عامہ زیر صدارت نواب صدر یار جنگ بہادر بتاریخ ۹۔ اسیفندار ۱۳۳۸ھ روز جمعہ منعقد ہوا۔ اس کے تین جلسے ہوئے اور ۱۰۔ تاریخ کو کانفرنس کا کام ختم ہوا۔ حاضرین کی تعداد اچھی تھی حسب عادت بہت سے ریزولیشن پاس ہوئے۔ اور اکثر اضلاع کے وکلاء وغیرہ بھی شریک تھے۔

۲۔ حسب الحکم ہمارا جہ ہر صدر اعظم بہادر امتحان مڈل برخاست کیا گیا اور اس امتحان کے بجائے صرف اُن طلباء کے لئے جو سررشتہ تعلیمات کے مدارس میں مفت مدرسہ انجام دینا چاہتے ہیں مساوی معیار کے ایک ڈپارٹمنٹل امتحان کا انتظام کا منظور دی گئی۔

۳۔ سالانہ اجلاس دہم حیدر آباد ایجوکیشنل کانفرنس ۷۔ تیر ۱۳۳۹ھ روز دوشنبہ بارغ عامہ کے ٹاؤن ہال میں بصدارت نواب صدر یار جنگ بہادر منعقد ہوا۔ ۴۔ بر بنادر اسلہ نظامت تعلیمات نشان (۳۲) واقع ۱۷۔ فروردی ۱۳۳۹ھ مدارس بلدہ کے بیس میں قدرے اضافہ کے ساتھ ایک اسکیم منظور ہوا ہے جو حسب ذیل ہے۔

نشان سلسلہ	نام جامعہ	شرح فیس	نشان سلسلہ	نام جامعہ	شرح فیس
۱	۲	۳	۱	۲	۳
۱	عثمانیہ میاٹرک	۷	۳	فارم ششم	۸
۲	عثمانیہ بری میاٹرک	۸	۴	فارم پنجم	۷

شماره	نام جماعت	شرح نویسی	تفصیل	نام جماعت	شماره
۱	فارم چهارم	عالم	۱۰	اشانڈرڈ سوم	۳
۲	فارم سوم	عالم	۱۱	اشانڈرڈ دوم	۴
۳	فارم دوم	عالم	۱۲	اشانڈرڈ اول	۱۲
۴	فارم اول	عالم	۱۳	صغیر	۸
۵	اشانڈرڈ چهارم	عالم			

تختہ شرح فیس معافی

شماره	نام طبقه	سال تحصیل	نصف فین	شماره	نام طبقه	سال تحصیل	نصف فین
۱	۲	۳	۴	۱	۲	۳	۴
۱	استخوانیه	۱۰	۲۰	۳	فوقانیه	۱۵	۳۰
۲	وسطانیه	۲۰	۳۰	۴	۰	۰	۰

نوٹ۔ فیس داخلہ جماعت متعلقہ کی مقررہ فیس کے مساوی ہوگی۔

فہرست تعطیلات مدارس سرکار

[illegible]

نشان سلسله	نام تعطیل	ایام تعطیلات منظومه	ایام تعطیلات مجوزه	نمونه ایام تعطیلات	نشان سلسله	نام تعطیل	ایام تعطیلات منظومه	ایام تعطیلات مجوزه	نمونه ایام تعطیلات
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	دسهره	۱	۲	۰	۱۵	شب برات	۲	۲	۰
۲	دوازدهم شریف	۲	۲	۰	۱۶	هولی دهلندی	۲	۲	۰
۳	دیوالی	۱	۱	۰	۱۷	اوگادی	۱	۱	۰
۴	یادگار سالگره حضرت غفران	۱	۱	۰	۱۸	دفات حسرت آیات حضرت غفران	۰	۱	۰
۵	یازدهم شریف	۱	۱	۰	۱۹	یادگار تخت نشینی اعلی حضرت	۰	۱	۱
۶	تن سکنکرات	۰	۱	۰	۲۰	سری رام نومی	۰	۱	۰
۷	فاتحه خلیفه اول حضرت	۱	۱	۰	۲۱	فاتحه خلیفه چهارم	۱	۱	۰
۸	ابوبکر صدیق	۱	۱	۰	۲۲	تب قدر	۳	۰	۰
	سالگره مبارک اعلی حضرت	۱	۱	۰	۲۳	عید الفطر	۳	۷	۰
	بندگاری کائنات خدای عزوجل	۱	۱	۰	۲۴	عید الضحی	۲	۵	۰
۹	بست نبی	۰	۱	۰	۲۵	فاتحه خلیفه سوم	۱	۱	۰
۱۰	عرس شریف حضرت خواجه	۰	۱	۰	۲۶	یادگار سالگره کوبین و کوی	۱	۱	۰
۱۱	مسین الدین جنتی	۰	۱	۰		قیصر هند			
۱۲	گرهین بلخا خاتونی	۰	۱	۰	۲۷	عشوه شریف	۱	۱۲	۰
۱۳	شب معراج	۲	۲	۰	۲۸	فاتحه خلیفه دوم	۱۲	۱	۰
۱۴	مهاشور اتری	۱	۱	۰	۲۹	راکھی پونم	۱	۱	۰
۱۵	یادگار اعلان خود بخدای	۱	۲	۰	۳۰	جنم اشمنی	۱	۱	۰
۱۶	سلطنت آصفیاهی								

ردیف	نام تعطیل	ایام تعطیلات منظورہ	ایام تعطیلات بنروزہ	مختصر ایام تعطیلات
۱	۲	۳	۴	۵
۳۱	گینش چتوروشی	$\frac{1}{2}$	۱	۰
۳۲	اننت چتوروشی	۰	۱	۰
۳۳	سالگرہ ہریشی گنگ اپیر جارج پنجم	۱	۱	۰
۳۴	جشن تاج پوشی ملک معظم	۱	۱	۰
۳۵	تعطیلات مختص المقام	۱۰	۵	۰
۳۶	تعطیل موسم گرما	۳۱	۳۱	۰
۳۷	ایام جمعہ سال تمام	۵۲	۵۲	۰
	میزان مدارس تحتانیہ	$۱۳۰ \frac{1}{2}$	۱۴۸	$\frac{1}{2}$ ۷
	تعطیلات موسم سرما	۱۰	۶	۰
	صدر میزان مدارس وسطانیہ و فوقانیہ	$۱۵۰ \frac{1}{2}$	۱۵۴	$\frac{1}{2}$ ۳
				۱۱
تختہ اخراجات حقیقی تعلیمات سرکار عالی بابۃ ۳۳۹ اف				
ردیف	ابواب	رقم	ردیف	ابواب
۱	۲	۳	۴	۵
۱	نظامات	۲	۲	نظارت
				۵

رقم	ابواب	شماره	رقم	ابواب	شماره
۱	۵	۴	۲	۲	۱
۲	غنائیہ یونیورسٹی	۱	۳	مدارس فوقانیہ	۳
۳	نظام کالج	۲	۴	مدارس وسطانیہ	۴
۴	کتب خانہ جات	۳	۵	مدارس تحتانیہ	۵
۵			۶	وظائف تعلیمی	۶
۶			۷	ترقی علم ادب	۷
۷			۸	امکنہ	۸
۸			۹	وظائف حسن خدمت	۹
۹				میزان	
۱۰					
۱۱					
۱۲					
۱۳					
۱۴					
۱۵					
۱۶					
۱۷					
۱۸					
۱۹					
۲۰					
۲۱					
۲۲					
۲۳					
۲۴					
۲۵					
۲۶					
۲۷					
۲۸					
۲۹					
۳۰					
۳۱					
۳۲					
۳۳					
۳۴					
۳۵					
۳۶					
۳۷					
۳۸					
۳۹					
۴۰					
۴۱					
۴۲					
۴۳					
۴۴					
۴۵					
۴۶					
۴۷					
۴۸					
۴۹					
۵۰					
۵۱					
۵۲					
۵۳					
۵۴					
۵۵					
۵۶					
۵۷					
۵۸					
۵۹					
۶۰					
۶۱					
۶۲					
۶۳					
۶۴					
۶۵					
۶۶					
۶۷					
۶۸					
۶۹					
۷۰					
۷۱					
۷۲					
۷۳					
۷۴					
۷۵					
۷۶					
۷۷					
۷۸					
۷۹					
۸۰					
۸۱					
۸۲					
۸۳					
۸۴					
۸۵					
۸۶					
۸۷					
۸۸					
۸۹					
۹۰					
۹۱					
۹۲					
۹۳					
۹۴					
۹۵					
۹۶					
۹۷					
۹۸					
۹۹					
۱۰۰					

[illegible][illegible]

تحتیہ طلبہ اکثریت کامیاب شدہ دراختیارات مدرسہ عربیہ اسلامیہ بنویدہ

ن	نمبر ۱-۲			بی. اے			بی. ایس. سی			بی. ایل. بی		
	شریک	کامیاب	شریک	کامیاب	شریک	کامیاب	کامیاب	شریک	کامیاب	شریک	کامیاب	
۱	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۳	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۴	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۵	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۶	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۷	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۸	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۹	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۰	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۱	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۲	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۳	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۴	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۵	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۶	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۷	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۸	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۱۹	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۰	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۱	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۲	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۳	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۴	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۵	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۶	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۷	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۸	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۲۹	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۳۰	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۳۱	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴
۳۲	۳	۲	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲		

طبابت

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ جلد ۱ ص ۷۹ تا ۸۶)

حکیم مولوی امتیاز الدین صاحب کا تقرر مطب یونانی کی صدر مہتممی (افسر الاطباء یونانی) پر عمل میں آیا چنانچہ ادا ایل ماہ ۲ ذی ۱۳۳۶ء میں صاحب مددع نے جائزہ حاصل کر کے کام شروع کیا اور ۲۰ مہر ۱۳۳۶ء کو بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا من بعد خدمت مذکورہ پر ۲۱۔ اسفند ۱۳۳۶ء کو حکیم مولوی حامد حسین صاحب کا تقرر ہوا۔ ۱۳۔ ربیع الثانی ۱۳۳۵ء روز جمعہ دن کے تین بجے حضرت اقدس واعلیٰ نے چارمینار کے قریب تعمیر مکان صدر نظامت شفا خانہ یونانی کانسٹا بنیاد رکھنے کی رسم ادا فرمائی۔ جملہ عہدہ داران و حکماء حاضر تھے سرکاری طور پر تعمیر مکان کا تخمینہ دس لاکھ روپیہ کیا گیا اور اس کا گتہ بنتھو لال جی کنٹر اکثر کو دیا گیا۔

۲۴۔ اپریل ۱۹۲۹ء کو ڈاکٹر کرنل نارمن واکر جدید ناظم طبابت علامہ سرکار علی بلدہ آئے اور ۲۸۔ ماہ مذکور ۲۴۔ خرداد ۱۳۳۵ء کو ڈاکٹر میجر خواجہ معین الدین صاحب سابق منصرم ناظم طبابت سے خدمت نظامت طبابت کا جائزہ حاصل کیا اور خواجہ صاحب موصوف و ظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔

تختہ ولادت و حیات دیگر امراض بلدہ بیرن بلدیہ رآباد میں ابتداء ۱۳۳۵ء لغایت ۱۳۳۵ء

سلسلہ نشان	نام ابواب	بابہ ۱۳۳۵ء	بابہ ۱۳۳۶ء	بابہ ۱۳۳۷ء	بابہ ۱۳۳۸ء	بابہ ۱۳۳۹ء	بابہ ۱۳۴۰ء
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	جلد اول ولادت	۵۰۹۷	۵۱۸۲	۴۷۵۷	۵۲۵۳	۴۶۸۸	۵۰۲۶
۲	جلد ثانی ولادت	۱۲۱۹۸	۸۳۶۰	۱۳۰۸۳	۷۲۰۶	۶۵۳۸	۹۵۳۴

نشان	نام ابواب	بابه ۱۳۲۵	بابه ۱۳۲۶	بابه ۱۳۲۷	بابه ۱۳۲۸	بابه ۱۳۲۹	بابه ۱۳۳۰
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
	تفصیل اموات						
۱	بخار	۳۲۵۲	۲۶۳۳	۳۹۴۴	۱۸۰۲	۲۶۲۲	۲۷۸۳
۲	بجیش	۳۷۹	۴۲۹	۳۳۴	۲۷۵	۳۶۸	۳۱۳
۳	بیچک	۷	۴۲۹	۳۷	۲۹	۸۵۹	۶
۴	گوبری	۰	۲۰	۰	۱	۷	۰
۵	همینه	۴	۲۷	۹	۲	۶۶	۷۹
۶	طعمون	۲۴۸۷	۲۲۰	۵۱۱۷	۶۶۸	۳۷۷	۱۳۷۴
۷	سموم	۱۱	۵	۱۳	۵	۱۰	۱۹
۸	مقتول	۴	۴	۸	۴	۲	۴
۹	غریق	۲۶	۳۷	۴۰	۱۸	۴۴	۳۱
۱۰	حریق	۱۱	۱۴	۱۵	۱۸	۱۵	۲۴
۱۱	متفرق صدات	۲۳	۲۷	۱۹	۳۴	۱۷	۳۹
۱۲	دیگر امراض	۴۹۹۴	۴۵۱۵	۴۵۴۷	۴۳۲۹	۵۰۶۱	۴۷۶۲
	جمله اموات	۱۲۱۹۸	۸۳۶۰	۱۴۰۸۳	۷۲۰۶	۵۹۴۸	۹۵۴۴

تحقیق اولاد و اموات حدود بلد حمید آباد میں ابتداء سے ۱۳۳۵ء لغایت ۱۳۳۸ء

کیفیت	جولہ زخائن	مات						ولادت						سال	نفاذ
		اہل ہند				اہل اسلام		ولادت				اہل اسلام			
		اہل ہند		اہل اسلام		اہل ہند		اہل اسلام		اہل ہند		اہل اسلام			
		اطفال	اناث	ذکر	اناث	ذکر	اناث	ذکر	اناث	ذکر	اناث	ذکر	اناث		
۱۵	۱۳	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۰	۱۲۱۹۸	۱۷۸۹	۲۰۹۳	۲۰۶۵	۱۸۲۳	۲۳۹۱	۲۰۳۷	۵۰۹۷	۱۲۰۸	۱۳۰۸	۱۲۱۷	۱۳۶۳	۱۳۳۳	۱	
۰	۸۳۶۰	۱۸۷۳	۱۱۹۵	۱۱۸۰	۱۵۳۰	۱۳۸۵	۱۱۹۷	۵۱۸۲	۱۲۸۳	۱۳۰۶	۱۱۷۱	۱۳۲۲	۱۳۲۲	۲	
۰	۱۳۰۸۳	۱۷۷۲	۲۳۹۰	۲۳۵۵	۱۹۳۸	۲۸۰۳	۲۷۵۳	۴۷۵۷	۱۰۵۸	۱۱۷۷	۱۱۷۷	۱۳۲۶	۱۳۲۶	۳	
۰	۷۲۶	۱۲۰۷	۱۱۳۸	۱۱۳۱	۱۲۳۷	۱۳۷۴	۱۱۱۹	۵۲۵۳	۱۱۰۲	۱۲۹۶	۱۳۳۷	۱۵۱۸	۱۳۳۸	۴	
۰	۹۵۴۸	۲۰۶۸	۱۷۷۱	۱۳۸۴	۱۶۳۸	۱۳۷۶	۱۲۶۱	۴۶۸۸	۱۰۸۵	۱۲۷۷	۱۰۸۶	۱۲۹۰	۱۳۳۹	۵	
۰	۹۵۴۴	۱۲۴۰	۱۵۲۸	۱۵۳۲	۱۳۷۸	۱۹۰۱	۱۲۵۵	۵۰۲۶	۱۱۳۸	۱۲۳۲	۱۲۶۰	۱۳۹۵	۱۳۳۸	۶	

تخته شیوع مرض طاعون حدود صفائی بلده چادرگها و مضافات بلع حیدر آباد
من ابتداء سن ۱۳۲۰ ف لغایت ۱۳۳۹ ف

شماره نشان	نام مقام جهان مرفوق خان بهر کور	تاریخ شیوع مرض	تاریخ شدت و تعداد اموات		تاریخ توقف مرض	کنترل در مرض	جمله اوتقلا	جمله اوتقلا
			تاریخ	تعداد اموات جمله و مرفوق شدت مرض				
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱	محله نام بی	۱۳۲۰ ف - ۲۰ مهر	۱۳۲۱ ف - ۱۶ اسفند	۳۰۵	۱۳۲۱ ف - اواخر شهریور	۱۵۳	۱۸۴۷۸	۱۶۹۰۱
۲	محله نام بی	۱۳۲۵ ف - ۲۳ آبان	۱۳۲۶ ف - ۱۲ اسفند	۳۲۰	۱۳۲۶ ف - ۱۶ اردیبهشت	۱۴۳	۱۶۹۸۳	۱۳۲۸۰
۳	بیگم بیگم	۱۳۲۶ ف - ۲۳ آبان	۱۳۲۷ ف - ۲۳ فروردی	۳۳	۱۳۲۸ ف - ۱۶ اردیبهشت	۱۸۸	۲۴۱۳	۱۸۳۳
۴	خله وادی طاب	۱۳۲۹ ف - ۹ آذر	۱۳۲۹ ف - ۱۳ فروردی	۱۵۶	۱۳۲۹ ف - ۱۲ خرداد	۱۹۱	۶۳۳۰	۵۱۳۸
۵	موضع منکال	۱۳۲۹ ف - ۱۲ شهریور	۱۳۲۹ ف - ۱۲ خرداد	۳	۱۳۲۹ ف - ۲۱ اردیبهشت	۲۵۱	۹۴۳	۶۹۲
۶	اطراف بلده	۱۳۳۳ ف - ۲۸ شهریور	۱۳۳۳ ف - ۱۳ آذر	۱۱۱	۱۳۳۳ ف - ۱۶ اردیبهشت	۲۳۳	۸۶۴۲	۷۱۱۸
۷	متصل به بلج	۱۳۳۳ ف - ۱۳ مهر	۱۳۳۵ ف - ۱۵ فروردی	۷۶	۱۳۳۵ ف - ۳ شهریور	۲۶۳	۴۱۸۱	۳۱۵۸
۸	باغ و مضافات	۱۳۳۶ ف - ۲۰ آذر	۱۳۳۶ ف - ۱۲ فروردی	۶	۱۳۳۶ ف - ۴ خرداد	۱۶۹	۲۳۲	۱۷۵
۹	مشیر آباد	۱۳۳۶ ف - ۲۸ مهر	۱۳۳۶ ف - ۱۲ اسفند	۱۵۶	۱۳۳۶ ف - ۲۶ اردیبهشت	۲۰۹	۶۲۵۳	۴۹۹۵
۱۰	مسجد حیدر	۱۳۳۶ ف - ۲۶ مهر	۱۳۳۸ ف - ۲۶ فروردی	۱۸	۱۳۳۸ ف - ۲۶ شهریور	۲۴۸	۱۴۰۸	۹۵۴
۱۱	بهاون و مضافات	۱۳۳۹ ف - ۲۱ شهریور	۱۳۳۹ ف - ۲۱ اردیبهشت	۱۳	۱۳۳۹ ف - ۸ خرداد	۲۵۱	۵۷۶	۳۰۱
۱۲	بازار و خان	۱۳۳۹ ف - ۲۲ شهریور	۱۳۳۹ ف - ۱۰ آبان	۲۸	۱۳۳۹ ف - ۸ خرداد	۴۹۵	۱۷۸۰	۱۱۳۶

تاریخچه ولادت و مرگ									
تعداد مرگ در هر یک از اقسام		تعداد مرگ در هر یک از اقسام		تعداد مرگ در هر یک از اقسام		تعداد مرگ در هر یک از اقسام		تعداد مرگ در هر یک از اقسام	
اصناف	بده و ادا	اصناف	بده و ادا	اصناف	بده و ادا	اصناف	بده و ادا	اصناف	بده و ادا
۱۳۹۳	۱۲۳۳	۵۶۸	۳۹۱	۱۲۹۳	۵۵۵	۶۰۳۸	۲۰۸۱	۳۰۴۳	۱۳۲۸
۷۴۳۳	۷۸۵۲	۸۳۸	۴۷۳	۴۶۵	۲۴	۱۵۹۳۸	۶۰۳۰	۹۵۵	۱۱۹۸
۱۳۱۶۷	۷۵۵۱	۷۴۹	۴۴۶	۵۳۱۸	۱۵۱۲	۴۹۱۳	۶۲۹	۳۳۲۳	۷۴۳
۹۸۸۵	۴۵۰۳	۶۰۳	۲۶۳	۳۳۷۵	۳۶	۲۸۲۳	۰	۱۱۱۳	۴۹۴
۱۲۵۱۳	۴۵۰۱	۸۰۸	۲۴۳	۹۳۵	۰	۳۱۱۱۹	۷	۱۹۵۹	۲۹۴
۱۳۲۶۴	۴۶۳۳	۱۰۴۷	۳۲۶	۳۱۲۷	۸۳	۳۰۶۹۵	۲۲۰۲	۲۰۵۷	۵۱۶
۱۳۲۶۸	۷۵۳۰	۲۶۰	۲۹۲	۴۶۹	۰	۷۹۰۹	۷۷۷۷	۲۴۵	۳۵۳
۱۳۶۰۱	۶۶	۳۲۲	۲۷۹	۱	۱۰	۲۰۹۳۳	۳۲۸۵	۱۰۱۵	۱۶۶
۲۱۲۵۰	۵۲۰۷	۱۶۶	۲۱۶	۷۴۳۳	۱۹۳	۵۴۷۱	۷۳۶	۲۵۱۰	۵۰۲
۱۵۲۷۶	۵۱۶۰	۲۳۰	۱۴۷	۴۷۵۶	۱	۲۹۰۳	۶۳۱۵	۲۰۷۰	۳۵۴
۱۳۵۱۵	۳۸۱۱	۳۸	۲۳۵	۵۱۹	۱	۵۴۲۲	۱۴۴۰	۱۶۵۶	۳۳۰

تختہ تعداد مجوزان بلحاظ قوم و پیشہ ملک سرکار عالی - منابت اے ۱۳۳۱ء

کمیٹ	تفصیل اقوام				مجموعہ تعداد				پیشہ وران					نوع	تعداد
	دیگر اقوام	عیسائی	مسلمان	ہندو	مملک	عورت	مرد	دیگر پیشہ وران	ایران	پیشہ شہر	پیشہ شہر	پیشہ شہر	پیشہ شہر		
۱۲	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۴	۱	۴۸	۴۸	۳۸	۹۱	۲۱	۷۰	۳۸	۰	۴	۳	۴	۲۱	۱	۱
۱۰	۲	۴۳	۳۴	۸۹	۲۰	۶۹	۳۹	۲	۲	۴	۳	۲	۱۷	۲	۲
۲۱	۲	۶۴	۳۰	۱۱۷	۳۲	۸۵	۶۳	۲	۱	۱	۲	۱۶	۳	۳	۳
۰	۱	۸۲	۵۲	۱۳۵	۳۲	۱۰۳	۶۴	۰	۷	۱۱	۱۷	۱۷	۴	۴	۴
۳۰	۱	۷۲	۳۲	۱۳۹	۶	۱۳۰	۹۳	۰	۵	۱۰	۷	۲۱	۵	۵	۵

امور مذہبی

۱۔ اہل ہنود کے مذہبی تقاریب پر اہل ہنود اور اہل اسلام میں جو کشیدگی پیدا ہو گئی تھی اس کے انسداد و تصفیہ کیلئے حب فرمان خسروی ایک کمیشن مقرر ہوا تھا جس کے ارکان منجانب امور مذہبی اختر یار جنگ و منجانب عدالت رائے بالکلند (رکن مائی کورٹ و ظیفہ یاب) اور منجانب مال سید احمد قادری اول تعلقدار کریم نگر) چھ ماہ کے لئے مقرر کیے گئے تھے اور کمیشن کو یہ حکم تھا کہ یہ کام جلدی التائی شروع ہو کر ذی الحجہ تک ختم ہو جاوے فریقین اپنے اپنے مذہبی تقاریب انجام دینے کا فطری طور پر حق رکھتے ہیں جس میں بلا وجہ وجہ روک ٹوک نہ ہو اور گہری گہری حکمہ امور مذہبی سے اجازت لینے کی ضرورت نہ ہو اور کس حد تک اہل ہنود کو ان مراسم ادا کرنے کی اجازت بغیر کسی مزاحمت کے منجانب گورنمنٹ دینی چاہیے اور اس کے ساتھ حدود بھی قائم کریں اور جن ایام میں یہ مراسم ادا ہوتے ہیں ان کا تختہ بھی مرتب کیا جائے۔ اور تاہنیں بھی مقرر کر دی جائیں البتہ اہل اسلام کے تقاریب اہل ہنود سے مل جائیں تو خاص احکام ذریعہ جریدہ شائع ہونگے۔ لہذا بعد معاینہ مقامات مخصوصہ بھی مکمل رپورٹ آزاد رائے کے ساتھ توسط باب حکومت پیشگاہ اقدس میں پیش ہو۔ رائے بالکلند صاحب کو (د ص ۶) علاوہ وظیفہ اور مولوی سید احمد قادری صاحب کو بعد ختم مدت ملازمت علاوہ وظیفہ (د ص ۶) ماہوار کی منظوری ہوئی (جریدہ غیر معمولی جلد (۵۲) نمبر ۲۔ مورخہ ۲۳۔ مہینہ ۳۳۲ھ۔)

۲۔ قواعد تقریبات مذہبی اضلاع ذریعہ جریدہ غیر معمولی جلد نمبر (۶۰) نمبر (۵) مورخہ یکم ۳۳۲ھ شائع کیے گئے۔

قواعد تقریبات مذہبی بلده و بیرون بلده حسب فرمان خسروی مزینہ ۱۳۳۱ھ فی الجملہ
۱۳۳۱ھ منظور فرمایا گئے جریدہ اعلامیہ مورخہ ۱۲ تیر ۱۳۳۱ھ۔

بذریعہ جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۴۔ اردی بہشت ۱۳۳۱ھ حسب فرمان خسروی
مزینہ ۶۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ھ مولوی حبیب الرحمن خاں صاحب شیردانی ناظم
امور مذہبی مقرر کیے گئے اور جریدہ مذکور ہی میں یہ بھی حکم درج ہے کہ مدرسہ
نظامیہ اور اشاعت علوم و فنون کی صدر نگرانی مولوی صاحب مذکور سے متعلق
رہیگی اور ان کی رائے سے ایک کمیٹی مقرر ہوگی جس کے توسط سے کام جاری
رہیگا اور جس کے میر مجلس وہ خود رہیں گے۔ علاوہ اس کے کتب خانہ اصفیہ
ان کی نگرانی میں رہیگا۔ مولوی صاحب موصوف پانچ سال کیلئے (۱۳۳۱ھ)
دوبیہ ماہوار سکہ عثمانیہ پر لیے گئے۔ آپ کے اقتدارات وہی رہیں گے جو ناظم امور مذہبی
کے ہیں۔ ہر سال آپ کو تین ماہ کی رخصت نصف ماہوار پر بطور خاص علاوہ
رخصت ماہ امتحانی کے ملے گی۔ اگر کسی مصلحت ملے میں آپ کی سبکدوشی
مناسب ہو تو چھ ماہ قبل اطلاع دی جائیگی اس طرح قبل از تکمیل پنج سالہ عہدہ
ہونا چاہیے تو چھ ماہ قبل اطلاع دینگے۔

حسب فرمان خسروی مزینہ ۲۳۔ ربیع الاول ۱۳۳۱ھ امور مذہبی کے جملہ کاروائی
تعلق صدر الصدور سے ہوگا اور ناظم امور مذہبی بلحاظ فرائض معتد قرار دیے گئے
(جریدہ مورخہ ۲۵۔ سفندار ۱۳۳۱ھ جلد ۵۱ نمبر ۱۴)

بمقترب سالگرہ مبارک اعلیٰ حضرت قدر قدرت مزینہ ۱۴۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ھ
مولوی صاحب موصوف کو صدر یار جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ (جریدہ غیر معمولی
یکم فور دی ۱۳۳۲ھ) بعدہ بہ تدریج آپ کی توسیع منظور فرماتے رہے تا ان بعد
یکم تیر ۱۳۳۹ھ حسب رائے باب حکومت سرکار عالی نواب صدر یار جنگ بہادار

استعفا اور خدمت صدر الصدوری تخفیف ہو چکی محکمہ صدارت العالیہ کا کام عالیجناب نواب لطف الدولہ بہادر بالقابکہ بحیثیت صدر المہام عدالت و صدارت فرما رہے ہیں۔ آئندہ بجائے عہدہ صدر الصدور کے محکمہ صدارت العالیہ سے مراسلات مخاطب ہونا چاہیئے۔

اس کے بعد ۱۲ ذیقعدہ ۱۳۳۸ء کو نواب صدور یا جنگ بہادر حیدر آباد کو خیر باد کہہ کر علی گڑھ تشریف لے گئے۔ آپ کے تشریف لیجانے کے قبل منجانب اراکین امور مذہبی بتاریخ ۲۳ شوال ۱۳۳۸ء روز غنیمہ بمقام جمین افضل گنج بتقریب وداع عالیجناب نواب صاحب ممدوح عصرانہ دیا گیا اور بھی متعدد دعوتیں دی گئیں

فہرست اراکین کمیشن تقاریب مذہبی سرکار علی

شمار	نام	تاریخ تقرر کنیت	تاریخ ختم کنیت	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۱	نواب اختر یا جنگ بہادر مٹائی	۱۳ بہمن ۱۳۳۹	۲۷ اسفند ۱۳۳۸	
۲	مولوی سید احمد صاحب قادیان الخلب	"	"	
۳	نواب احمد یا جنگ بہادر	"	"	
۳	رائے بالکنہ صاحب	"	۱۴ فروردی ۱۳۳۹	۱۷ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا
۴	پنڈت گرواد صاحب	۷۸ فروردی ۱۳۳۹	۲۵ امرداد ۱۳۳۶	۲ تاریخ مذکور کو آپ ہندو جج لائیکورٹ مقرر ہوئے۔
۵	رائے روپ محل صاحب	۴ چہر ۱۳۳۶	۲۹ محرم ۱۳۳۶	۳ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا
۶	راجہ نرسنگ راج بہادر	۲۴ ۱۳۳۸	۲۷ اسفند ۱۳۳۸	

آخر ذیقعدہ ۱۳۳۸ء کو محکمہ صدارت العالیہ سے ایک اطلاع شائع ہوئی کہ جمعہ اور

عیدین کے متعلق پیشگاہ اعلیٰ حضرت اقدس و اعلیٰ مظلہ العالی سے حکم محکم شرف صدور لایا ہے کہ مساجد میں عربی کے سوائے کسی دوسری زبان میں خطبہ پڑھنے کی ضرورت نہیں ہے

ریلوے

آغاز ریلوے ۱۸۵۷ء کے تاریخی غدر کے بعد ہی مملکت سرکار عالی کو ریلوے کے ذریعہ سے دیگر اقطاع ہند سے متصل و ملحق کرنے کا مسئلہ زیر غور ہو گیا۔ ابتدا میں یہ تجویز زیر نظر تھی کہ بمبئی و مدراس کی ریلوے ریاست حیدر آباد کے دار الحکومت پر نکالی جائے۔ مگر یہ امر اس وقت کے حالات سے بہ روئے کار نہ آسکا۔ بالآخر یہ تصفیہ کیا گیا کہ شاہ راہ حیدر آباد پر سے نہ گزرے تو حیدر آباد کی قلمرو ہی کو عبور کرے چنانچہ ۱۸۶۲ء سے جی۔ آئی۔ بی ریلوے نے بمبئی سے رائیچور تک اور مدراس مدرن مہیٹہ کمپنی نے مدراس سے رائیچور تک ریلوے لائنیں کی تھیں شروع کی اول الذکر ریلوے کمپنی نے اس حصہ کو تعمیر کیا جو رائیچور سے ادونی تک براہ واڑی واقع ہوا ہے۔ آخر الذکر کمپنی نے وہ حصہ بنایا جو دریائے تنگبھدرا سے رائیچور تک ہے۔ بعد ازاں ایم۔ ایس۔ آر۔ کمپنی نے گندل سے گدگ تک کی ریلوے لائن کا کچھ حصہ ملک سرکار عالی میں تعمیر کیا ہے۔ جس پر کپل وغیرہ واقع ہیں ان تینوں ریلوے لائیوں کی تعمیر کے لیے سرکار عالی نے اراضی مفت عطا فرمائی۔ اور ہر قسم کی سہولت مہیا فرمائی۔ اور قابضان اراضی و عمارت کو اپنی ذات سے معاوضہ نقصان ادا فرمایا۔ جو سرکار عالی متعالیٰ کا ایک خاص احسان ہے جو محض رعایا کی خاطر ان اجنبی کمپنیوں سے کیا گیا۔ اور جس سے سرکار عالی کا نقصان ہوا ہنوز ان ریلوے لائیوں کا انتظام اور ریلوے جو کثرت کشن سرکار عالی سے غیر متعلق ہے۔

سرکار عالی کی ریلون کا آغاز | جی۔ ای۔ پی ریلوے کی تعمیر کے ساتھ ساتھ دار الحکومت حیدر آباد کو اس کے ساتھ متواصل کرنے کا مسئلہ فوراً معرض بحث میں لایا گیا۔ اس بارہ میں سرکار عالی اور سرکار ہند سے خط و کتابت شروع ہوئی۔ ۱۸۶۹ء میں گورنمنٹ آف انڈیا نے بہ منظوری وزیر ہند اس ریلوے لائن کی تعمیر سے اتفاق اراظا ہر کیا جو آج ہزار گز لیٹڈ ٹائیس دی نظام اسٹیٹ ریلوے کے نام سے موسوم ہے۔ اس ریلوے کے متعلق تین بنیادی اصول طے کیے گئے۔

- (۱) سرمایہ سرکار عالی ہیہا فرمائے۔ ریلوے کی ملکیت سرکار عالی کی ہی سمجھی جائیگی
- (۲) خالص منافع سرکار عالی کو ملا کرے۔

فراہمی سرمایہ | (۳) تعمیر ریلوے اور کاروبار ریلوے سرکار عالی کی جانب سے برٹش حکومت کے تفویض رہے۔ ایک مشکل سوال فراہمی سرمایہ کا تھا۔ آج سرکار عالی کروڑوں روپیہ کا معاملہ (ماضی ہو جانے والی) ین۔ جی۔ ایس ریلوے کمپنی سے فرما چکی ہے ایک وہ وقت تھا جب کہ ریلوے کے لئے ڈیڑھ کروڑ روپیہ سے کم رقم کی فراہمی کے واسطے عظیم سرگردانی اور مشکلات کا سامنا تھا۔ تائیس لاکھ روپیہ سرکار عالی نے اپنے خزانہ سے اور باون لاکھ رعایا سے حیدر آباد سے قرض لیکر ہیہا فرمایا تھا اور جب یہ رقم بھی ناکافی ثابت ہوئی تو پانچ لاکھ پونڈ (بچہتر لاکھ روپیہ کلدار) کا قرضہ انگلستان میں لیا گیا۔

ایک کروڑ چھیالیس لاکھ کے صرفہ سے واڑی تاسکندر آباد کا ابتدائی حصہ جو (۱۲۱) میل کا ہے رزیدنسی کے زیر نگرانی میجر لیڈ معتمد تعمیرات رزیدنسی کے ذریعہ سے تعمیر ہوا۔ صرفہ فی میل ایک لاکھ اکیس ہزار روپیہ ہوا۔ جو اس زمانہ میں گران ترین نرخ تعمیر تھا۔

۱۸۶۱ء میں کام شروع ہوا۔ اور ۱۸۶۳ء میں اختتام کو پہونچا۔ چونکہ

ریلوے چلانے کے لیے انتظام نہ ہو سکتا تھا۔ اس لیے جمہ۔ ائی۔ پی ریلوے کمپنی کو یہ کام سپرد کر دیا گیا۔ اور اس کے معاوضہ میں آمدنی میں سے بھی اس کو کافی نفع دیا گیا ہے۔ مثلاً وہ سب سے پہلے جب کہ ریلوے کی گاڑیاں دوڑنے لگیں۔ آج کم بیش ساٹھ سال کا عرصہ اس واقعہ پر گزر چکا ہے۔ اور چند ہی افراد باقی رہے ہونگے جنہوں نے پہلی مرتبہ حیدرآباد میں ریل کی سیٹی کی صدا سنی ہوگی یا اس پر سفر کیا ہوگا۔ وہی اصحاب آج اس امر کا بہ خوبی و خوش اسلوبی بہتر اندازہ کر سکتے ہیں کہ اس عرصہ مدید میں ریلوے کے کاروبار نے کیسی ترقی کی۔ تاریخ مالی قیام ریلوے | ابتدائی پانچ سال تک ریلوے لائن کی مجموعی خام آمدنی (گر اس ایرنگ) چھبیس لاکھ ۷۹ ہزار ایک سو ۶۷ رہی۔ اور صرف بشمول منافع سرمایہ داران انگلستان و حیدرآباد ۴۴ لاکھ ۶۴ ہزار دوسو ۸۶ رہا۔ نتیجہ یہ کہ نہ صرف سرکار عالی کو اپنے ذاتی سرمایہ ۲۲ لاکھ سے کوئی منافع نہ ملا بلکہ پانچ برس کے عرصہ مدید میں سرمایہ داروں کو اٹھارہ لاکھ سے زیادہ روپیہ شاہی خزانہ سے مکملہ منافع کی بابت ذمہ داری لینے کی بنا پر تقسیم کرنا پڑا۔ یہ نتائج تھے۔ جنہوں نے حکام سرکار عالی کو گھبرا دیا۔ ریلوے سے نفع حاصل کرنے کے لیے اولاً یہ ضرور تھا کہ توسیع رکھ جائے لیجے رقم ناکافی تھی۔ اور اس کو فراہم کرنے میں دشواریاں اور مشکلات حایل تھیں۔ لاحالہ نفع کے عیوض نقصان برداشت کرنا پڑا۔

میں۔ جی۔ ایس ریلوے کمپنی | اس زمانہ میں ہندوستان میں ریلوے بنانے کے لیے یہ عمل جاری تھا کہ انگلستان میں کمپنیاں قائم ہو کر سرمایہ فراہم کرتی تھیں وہی ایجنٹ و ملازمین کے ذریعہ سے ریلوے تعمیر کراتی تھیں اور اس کا انتظام بھی کراتی تھیں۔ اور حصہ داروں کو نفع تقسیم کرتی تھیں اگر ان کمپنیوں کو حصہ تعداد سے

منافعہ کم ہوتا تھا تو اس کا کملہ گورنمنٹ آف انڈیا اپنے شاہی خزانہ سے کرتی تھی اس پالیسی کا نتیجہ یہ تھا کہ مدت مقررہ مثلاً ۹۹ سال کے بعد یا اس کے درمیان کسی مناسب مدت کے بعد مناسب معاوضہ ادا ہونے پر ان کا انفکاک ہو جائے اور ریلوے لین سرکاری ملکیت میں آجائے۔

اس طریقہ پر کاربند ہونے کی اسکیم سردار دلیر الملک عبدالحق مرحوم نے نواب مختار الملک مرحوم (وزیر دولت آصفیہ) کے سامنے پیش کی۔ اور فرما ہی سرمایہ و قیام کمپنی کے لیے لندن کے سفر کیے معاملہ کی تکمیل کے قبل ہی نواب مختار الملک کا انتقال ہو گیا۔ کونسل آف ریجنسی نے جس میں مہاراجہ نرندر پرشا و پیشکار انجہانی نواب سر اساتجہ مخدوم اور نواب سر خورشید جاہ مخدوم تھے، بہ غلبہ ارا قیام کمپنی کے معاملہ کو اس وقت منظور فرمایا جب کہ حضرت غفران مکان کو زمام حکومت اپنے دست مبارک میں لینے کے لیے دیر ۶ ماہ کی مدت باقی تھی۔

۱۰۔ اپریل ۱۸۸۴ء کو حضرت غفران مکان نے بہ اجلاس کونسل آف اسٹیٹ اس منظوری کی توثیق فرمائی۔

یکم جنوری ۱۸۸۵ء کو موجودہ ریلوے لائن کمپنی کے تفویض کردی گئی قیام ریلوے کمپنی سے قبل ۱۸۸۳ء میں آمدنی و مصارف کی حالت حسب ذیل تھی۔

جلد آمدنی (دگر اس اپرننگ)	۹ لاکھ ۷۲ ہزار ۹ سو سو لکھدار
جلد مصارف ریل رانی	۶ لاکھ ۱۳ ہزار ایک سو ۴۶
آمدنی خالص	۲ لاکھ ۵۹ ہزار ۷ سو ۷۳

مقدار منافعہ یہ بلحاظ سرمایہ صرف ۲.۵۳
چونکہ سرکار عالی نے سرمایہ داران ریلوے کمپنی سے پانچ روپیہ اور چھ روپیہ فی صدی معین منافعہ دینے کی ذمہ داری قبول فرمائی تھی اس لیے کملہ منافعہ

خزانہ شاہی سے کرنا لازم آتا تھا۔

منشا سے قیام کمپنی [قیام کمپنی سے جو مطلع نظر سرکار عالی کا تھا وہ یہ تھا کہ انگلستان میں اس قدر سرمایہ فراہم ہو جائے کہ جس سے صرف ریلوے لائن میں توسیع کی جاسکے بلکہ جو سرمایہ ریلوے کے لئے سرکار نے قرض لیکر فراہم کیا تھا۔ اس کی بھی ادائیگی ہو جائے۔ توسیع راہ سے اس قدر وافر آمدنی ہو جائے گی کہ چند سال کے بعد مکملہ کمی منافع کی کوئی ذمہ داری نہ کرنی پڑے گی۔

کمپنی سے معاہدہ [نظام ریلوے کمپنی مقیم لندن کو ۹۹ سال کی یعنی ۱۹۸۳ء کے مدت بدلتے کیلئے از روئے معاہدہ ۱۸۸۳ء بہ شرائط ذیل اجارہ پر دیا گیا۔

(۱) نظام ریلوے کمپنی اپنی جتنی بھی دولت اسٹاک اور ڈیپچروں کی صورت میں لگاے گی۔ اس پر سننگ فنڈ (مد نقصان) کے عنوان سے فی صد (عصم) کے حساب سے سال بہ سال رقم محفوظ کرتی رہے۔ اور اس رقم کو نفع بخش کاموں میں لگاتی رہے۔ تا آنکہ (۹۹) سال بعد یہ رقم پوری کی پوری کمپنی کی ملک ہو جائے گی (۲) ہر سال آمدنی میں سے ایک معتمد یہ رقم ریزرو فنڈ کے نام سے کمپنی جمع کرتی رہے گی۔ اور یہ ساری رقم بھی کمپنی کی ملک ہوگی۔

(۳) جملہ جائیداد منقولہ و متحرکہ (لو کو موٹیو) کمپنی کی ملک ہوگی۔ جس کی قیمت بعد منہائی فرسودگی کمپنی کو ادا کر کے سرکار عالی کو لے لینا ہوگا۔

۴۔ چونکہ ابتدا میں زیادہ نفع کی امید نہیں۔ اس لئے ابتدائی بیس سال تک سرکار عالی کمپنی کے جملہ سرمایہ پر کم از کم چار روپیہ فی صدی عنوان نفع اور ایک روپیہ فی صدی بعنوان سننگ فنڈ اپنے شاہی خزانہ سے کمپنی کو ادا کرے۔

۵۔ اگر سرکار عالی قبل از معاہدہ ریلوے کو خرید لے گی تو سننگ فنڈ فیصدی سو روپیہ سے جس قدر رقم کم رہے۔ اسے سرکار عالی کو خزانہ شاہی سے ادا کرے

نیز بونس یعنی افغانی رقم کے عنوان سے فی صد صحت کے حساب سے ادائیگی عمل میں لائے۔ نیز تمام جائیداد منقولہ و متحرکہ و زر و فنڈ کمپنی کا حق ہو گا۔

(۶) سرکار عالی کو یہ حق دیا گیا کہ ۱۹۱۳ء یا ۱۹۳۴ء یا ۱۹۵۴ء میں سنگٹانڈ

اور بونس اور قیمت جائیداد منقولہ و متحرکہ وغیرہ کو دیکر سرکار عالی کمپنی کو واپس لے

توسیع ریل کے تجویز یہ تھی کہ سکندر آباد سے درنگل تک اور درنگل سے اضلاع کوئٹہ

و عادل آباد و چاندا تک اور پھر درنگل سے بعد کی واقع شدہ ریلوے لائن کے

کسی مقام سے اس لائن کو اضلاع ناندیڑ۔ پربھنی۔ اورنگ آباد پر سے نکال کر کسی

ایسے مقام پر جو دھونڈ۔ منٹار۔ ریلوے لائن پر واقع ہو اتصال قائم کر دیا جائے

یہ بھی قرار پایا تھا کہ ۴۵ لاکھ پونڈ کے سرمایہ کی کمپنی رہے جس کے منجملہ اولاً ان

رقوم اور ذمہ داریوں کا انفکاک کرایا جائے جو تعمیر ریلوے کے لئے اب

عائد ہوئی ہیں۔ اس کے لیے کمپنی سرکار عالی کو کچھ روپیہ نقد اور کچھ روپیہ

ریلوے شیرز کی صورت میں ادا کرے۔

سرکار عالی کی بنائی ہوئی ریلوے تفویض کمپنی ہو جانے کے بعد

توسیع شروع ہوئی۔ اور مجوزہ راہ کی بجائے سکندر آباد سے بجواڑہ تک

ریل کی لائن قائم ہوئی۔ اولاً ۸۔ اپریل ۱۸۸۶ء کو درنگل تک اور پھر یکم جنوری

۱۸۸۵ء کو ڈورناکل تک مع شاخ سگرینی اور ۱۰۔ فروری ۱۸۸۹ء کو کل لائن بجواڑہ

قائم ہو گئی۔

اس کے بعد مغربی اضلاع سرکار عالی کے اندر ریلوے لائن کی توسیع کا

مسئلہ پیش ہوا۔ اور یہ قرار پایا کہ مجوزہ راہ کی بجائے راست سکندر آباد

سے منٹار تک میٹر گج کی ریلوے لائن قائم ہو۔

ریلوے لائن کے مختلف حصص کے افتتاح کی تاریخیں حسب ذیل ہیں۔

۸۔ اکتوبر ۱۸۸۵ء	۱۲۱ میل	از واڑی تا سکندر آباد
۸۔ اپریل ۱۸۸۶ء	۸۷ میل	سکندر آباد تا وزیر گل
یکم جنوری ۱۸۸۸ء	۵۳ میل	وزیر گل تا ڈورناکل جنگلشن
۱۰۔ فروری ۱۸۸۹ء	۳۵ میل	بورنا کالو تا بجواڑہ

ریلوے کی وہ لائن جو کپنی کے زیرِ اہتمام ان شاخون کو تیار کرایا۔ اور اپنے آدمیوں کے ذریعہ ان کا انتظام چلا رہی ہے۔
(۱) واڑی سے بجواڑہ تک (۲) ڈورناکل سے یلندو تک (۳) سکندر آباد سے منٹاڑ تک۔

نظامِ ریلوے کی وہ شاخیں جو سرکارِ عالی کے روپیہ سے تیار کی گئیں

نامِ اسٹیشن	فاصلہ	تاریخ افتتاح
(۱) از سکندر آباد تا محبوب نگر ریلوے	۷۱ میل	یکم اکتوبر ۱۹۱۶ء
(۲) محبوب نگر تا ونپہرتی روڈ	۳۳ میل	یکم اپریل ۱۹۱۷ء
(۳) ونپہرتی روڈ تا سری رام نگر	۶ میل	یکم فروری ۱۹۲۲ء
(۴) سری رام نگر تا گدوال	۷ میل	یکم جولائی ۱۹۲۲ء
(۵) گدوال تا عالم پور روڈ	۲۸ میل	۲۰۔ جولائی ۱۹۲۲ء
(۶) عالم پور روڈ تا کرنل	۸ میل	یکم ستمبر ۱۹۲۸ء
(۷) کرنل تا ڈرو ناچلم	۳۲ میل	یکم اکتوبر ۱۹۲۸ء
جلد ۱۸۶ میل		
(۸) قاضی بیٹھ تا بیڈہ ایلی	۴۷ میل	یکم فروری ۱۹۲۳ء
(۹) بدایچی تا رام گندم	۱۱ میل	یکم جولائی ۱۹۲۳ء

(۱۰) رام گنڈم تا آصف آباد روڈ ۳۶ میل ۱۵۔ اکتوبر ۱۹۲۷ء

(۱۱) آصف آباد روڈ تا بلہار شاہ ۵۲ میل ۱۵۔ نومبر ۱۹۲۸ء

جملہ ۱۳۶ میل

(۱۲) پربھنی تا پرلی ریلوے ۳۹ ۱/۴ میل ۱۹۲۹ء

(۱۳) وقار آباد بیدر ریلوے ۵۷ میل ۱۳ جنوری ۱۹۳۰ء

(۱۴) کاراپلی تا بھدر چلم روڈ ۲۵ میل ۲۱۔ مارچ ۱۹۲۷ء

(۱۵) پورناتانگولی ۵۰ میل ۱۹۱۲ء

صد میزبان ۵۰ ۱/۴ میل

(آمدنی بابۃ ۳۳۶ اف) تختہ ذیل سے متعدد ریلوے جاگتے کام کا نتیجہ واضح ہوگا

ریلوے	طول	سربراہہ تا ختم ۱۳۳۷	آمدنی خام	خلاص آمدنی
علین پٹری	۰	رقم کلدار	رقم کلدار	رقم کلدار
دلی تا بھارہ	۳۳۳۲۳	دلی تا بھارہ	دلی تا بھارہ	دلی تا بھارہ
کاشی پٹری بلہار شاہ ریلوے	۵۷۷۷۸	کاشی پٹری	کاشی پٹری	کاشی پٹری
تارا گنڈم	۲۳۶۵۲	تارا گنڈم	تارا گنڈم	تارا گنڈم
کاربے بی کوٹا گونیم ریلوے	۲۸۵۶۵	کاربے بی کوٹا	کاربے بی کوٹا	کاربے بی کوٹا
چھوٹی پٹری حیدر آباد گودام	۵۰۰۳۱	چھوٹی پٹری	چھوٹی پٹری	چھوٹی پٹری
دلی ریلوے	۱۳۵۶۰۳	دلی ریلوے	دلی ریلوے	دلی ریلوے
پورناتانگولی		پورناتانگولی	پورناتانگولی	پورناتانگولی
سکندر آباد عالم پور سکشن		سکندر آباد	سکندر آباد	سکندر آباد

موجودہ مسافت | ٹریفک کیلئے کھلا ہوا جملہ راستہ اس وقت ۶۳ و ۱۲۱ میل ہے جس میں ۵۵ و ۳۳ میل بڑی پٹری کے تحت اور ۶۶ و ۲۱ چھوٹی پٹری کے تحت ہے۔
انفکاک ریلوے | ۳۰ جنوری ۱۹۶۳ء کو نظام ریلوے کمپنی کے ڈائریکٹروں اور
اشاک ہولڈروں کا لندن میں ایک غیر معمولی جلسہ عام منعقد ہوا۔

جس میں کار نظام کی اس خواہش کو کہ وہ یکم اپریل ۱۹۶۳ء کو نظام ریلوے
کمپنی کو خرید لے۔ اس شرط سے منظور کر لیا گیا کہ اُن کو مزید چار سال میں جو کچھ نفع
ہو سکتا تھا وہ فی الوقت دیا جائے۔ یعنی کمپنی کا موجودہ سرمایہ ۷۰ لاکھ پونڈ کے
علاوہ تیرہ لاکھ پونڈ زیادہ دیکر یعنی جملہ ۸۳ لاکھ پونڈ کے عیوض میں خرید لے
جس کا ایک تہ ثلث نقد اور دو تہ ثلث تمکات قرضہ کی شکل میں ادائی ہوگی۔ اور یہ
بھی اعلان کیا کہ بشمول محفوظ نقد ادائی ۸ لاکھ پونڈ و سال روان کی خالص
آمدنی ۳ لاکھ پونڈ و درمیان میں منافعہ جملہ ایک کروڑ ۵ لاکھ پونڈ بعد وضع قیمت
وینچرس چالیس لاکھ پونڈ و ایک لاکھ پونڈ معاوضہ ڈائریکٹران و اسٹاف ۶۲ لاکھ
۴ ہزار پونڈ اشاک ہولڈرس کو نقدی اور وینچر اشاک کی صورت میں تقسیم کیا جائیگی
جو ہر سو پونڈ کے سرمایہ اشاک پر تین سو پونڈ سے کم منافعہ تقسیم نہ ہوگی۔

انفکاک ریلوے کی کارروائی ختم ہونے کے بعد ذریعہ جریدہ غیر معمولی ممبر
مورخہ ۱۰- اردی بہشت ۱۳۳۹ء حسب ذیل واقعات کا اظہار کیا گیا۔

جریدہ غیر معمولی

جلد (۶۱) حیدر آباد دکن ۱۰- اردی بہشت ۱۳۳۹ء ۱۲- شوال ۱۳۴۸ء بروز
جمعہ نمبر ۳ حکم عالیجناب راجہ راجایا بن سرکش پرشاد بین السلطنہ ہمارا راجہ بہادر
بالقابہم پیشکار و صدر اعظم باب حکومت سرکار عالی۔
بہ تعمیل فرمان سیاست نشان مترشدہ ۱۱- شوال المکرم ۱۳۴۸ء سرکار عالی کے

مینی بیمنفوت خریدی ریلوے کی تفصیل باب حکومت کی قرارداد کے ساتھ معاہدہ کی تکمیل کے بعد پہلی فرصت میں اطلاع عام کے لیے شائع کی جاتی ہے کہ سرکار عالی کے خیراندیش رعایا اس مہتمم با شان معاملت سے بہ صراحت واقف ہو جائے۔ جس کا معلوم کرنا خیر سگالان ریاست کے لیے موجب مسرت ہوگا۔

اس موقع پر سرکار عالی کی جانب سے معزز صدر المہام فیئانس سرکار عالی حیدر نواز جنگ بہادر کی بالغ نظری و حکمت عملی سے اس معاملہ کے احسن تصفیہ پر بدرجہ غایات اظہار خوشنودی کیا جاتا ہے۔

سید محمد ہمدی معتمد باب حکومت سرکار عالی

رزولوشن باب حکومت سرکار عالی منعقدہ ۷۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ھ

باب حکومت کا نوٹ مرتبہ صدر المہام بہادر فیئانس سے اتفاق ہے جس میں صراحت سے اس پالیسی کی توضیح کی گئی ہے جو خریدی ریلوے کے بارے میں سرکار عالی کے زیر نظر تھی۔ باب حکومت بارگاہ خسروی میں بادب استعاضہ کرتا ہے کہ یہ نوٹ عام اطلاع کے لیے دونوں انگریزی اور اردو میں جریدہ غیر معمولی میں شائع کیا جائے۔ باب حکومت کو اس کی بھی خواہش ہے کہ اس موقع پر وہ اپنے اس احساس۔۔۔ پسندیدگی کو نیتہ تحریر میں لائے جو صدر المہام بہادر فیئانس کی اس ممتاز خدمت کے بارہ میں محسوس کرتے ہیں۔ جو انھوں نے اپنے تئیں سے ایک ایسے جہم بالشان فیئانشیل معاملہ کو کامیابی سے طے کرنے میں انجام دی۔ جس کا نتیجہ باب حکومت کی رائے میں یہ ہوگا کہ نہ صرف سرکار عالی کی فیئانشیل سا کہہ پر عمدہ اثر مرتب کرے بلکہ اس ریاست ابد مدت کی شان اور وقار میں عتد بہ اضافہ کرے گا۔

شرح و توطیہ ہمارا جہ سرکش پر شاد بہادر میں السلطنہ صدر اعظم باب حکومت

نوٹ صدر المہام فیئالس | یکم اپریل ۱۹۳۳ء سے بن جی۔ یس ریلوے برمنجانب
سرکار عالی ملکیت حاصل کر لینے کے متعلق سرکار عالی اور کمپنی کے مابین بتاریخ ۱۰
مارچ ۱۹۳۳ء گفت و شنید اختتام کو پہنچی اس داد و ستد کی اہمیت کے مد نظر
سرکار عالی یہ مناسب تصور فرماتی ہے کہ اس خصوص میں عام اطلاع کے لیے
حسب ذیل واقعات کی اشاعت عمل میں لائی جائے۔ تاریخ ہذا سے پہلے کوئی
سرکاری اطلاع اس لیے شائع نہ کی جاسکی کہ جلد ضروری تفصیلات کے تصفیہ سے
پہلے کسی اطلاع کے قبل از وقت شائع کیے جانے سے سرکار عالی اور بورڈ کی باہمی
گفت و شنید پر مضر اثر عائد ہونے کا احتمال تھا۔

۲۔ اس معاہدہ کی رو سے جو سرکار عالی اور بن جی۔ یس ریلوے کمپنی کے
مابین ہے۔ سرکار عالی کو ان تمکات اور ڈپنچرز کا انفکاک کر کے جو بتاریخ یکم جنوری
۱۹۳۳ء موجود ہوں۔ یکم جنوری ۱۹۳۳ء سے کمپنی کی ریلوے پر ملکیت حاصل
کرنے کا حق تھا۔ لیکن ان فوائد کے مد نظر جو ریلوے پر بہ عجلت ممکنہ ملکیت
حاصل کر لینے اور اس کو اپنے حدود میں اپنے زیر اقتدار چلانے سے ریاست
حاصل ہو سکتے ہیں۔ یہ امر ہمیشہ سرکار عالی کے پیش نظر تھا کہ کوئی تدبیر ایسی
لگائی جائے کہ جس کے باعث کمپنی کو ایسا آفر دیا جائے جس سے کمپنی کو اپنی ملکیت سے
دست کش ہونے کی ترغیب ہو۔ اور ساتھ ہی ساتھ سرکار عالی کو بھی کوئی مالی
نقصان نہ ہو۔ مدت معاہدہ کے اختتام سے پہلے ریلوے پر ملکیت حاصل ہو سکی
اس کی تدبیر یہ لگائی گئی کہ کمپنی لنڈن میں رجسٹر شدہ ہونے کے باعث گورنمنٹ
انگلستان کی جانب سے محاصل ریلوے پر جو برٹش انکم ٹیکس عاید کیا جاتا تھا
اور جو سرکار عالی اور حصہ داران کمپنی کی طرف سے خزانہ انگلستان کو واجب الادا تھا
اس کا حصہ داران کمپنی کو آفر دیا جائے۔ اس امر کے مد نظر سرکار عالی اس امر کا

تصفیہ فرما سکے کہ بتاریخ ۳۱ مارچ ۱۹۲۳ء معاہدہ ختم کیے جانے پر حصہ داران کمپنی کو ضامنہ کرنے کے لیے بطور ترغیب کیا خاص آفر دیا جانا چاہیے۔ دو ماہرین ریلوے کی خدمات سرکار عالی نے حاصل کیں۔ ایک فنی اور دوسرا فنانسئل فنی ماہر کی حیثیت سے مسٹر الف فریمین کا انتخاب کیا گیا۔ جو سر ڈگلاس فاگس اینڈ پارٹنرز کے سینئر حصہ دار ہیں جو انگلستان کے بہترین ماہرین ریلوے سے ہیں مسٹر الف فریمین سے یہ خواہش کی گئی کہ وہ نہ صرف اس امر سے متعلق مشورہ دیں کہ قبل از وقت ریلوے پر ملکیت حاصل کرنے کے لیے ریلوے کمپنی کو کسی آفر کا دیا جانا سرکار عالی کے لیے منفعت بخش ہو گا یا کیا۔ بلکہ بذات خود فنی نقطہ نظر سے ریلوے لائسنس وغیرہ کا معائنہ کر کے اس امر کے متعلق بھی رپورٹ پیش کریں کہ آیا بموجب شرائط معاہدات ریلوے کی نگہداشت منجانب کمپنی اطمینان بخش طور پر ہوئی ہے یا کیا؟ فنانسئل امور کے متعلق مشورہ دینے کے لیے سر فریڈرک گانٹلٹ کا انتخاب کیا گیا۔ جو حال میں آڈیٹر جنرل گورنمنٹ آف انڈیا کے صیغہ فینانس کی ایک نہایت جلیل القدر خدمت سے سبکدوش ہوئے ہیں۔ جو اپنی ملازمت کے دوران میں یہ حیثیت اکاؤنٹنٹ جنرل ریلویز اس گفٹ و شنید میں شریک رہ چکے ہیں۔ جو بی۔ بی۔ اینڈ۔ سی۔ ایمٹی ریلوے کی نظر ثانی اور تجدید کے موقع پر انڈیا آفس میں ہوئی تھی۔ نیز جن سے گورنمنٹ آف انڈیا نے بھی ای۔ ای۔ آئی آر۔ جی۔ ایٹی۔ پی۔ آر اور برما ریلویز پر قبضہ حاصل کرنے کے ضمن میں مشورت کی تھی۔

۳۔ بظاہر یہ ضروری تھا کہ قیمت خریدی ریلوے حسب ذیل اعداد پر مبنی ہو
الف۔ وہ رقم جو منجانب سرکار عالی واجب الادا ہوئی اور منجانب کمپنی وصول کی جاتی بموجب شرائط معاہدہ ۱۹۲۳ء میں کمپنی سے ریلوے خریدی جاتی۔

ب۔ رقم جو کمپنی کو یکم اپریل ۱۹۳۳ء سے یکم جنوری ۱۹۳۳ء تک بہ طور آمدنی ریلوے وصول ہوئی۔ اور جو قبل از وقت ریلوے خرید لی جائیکے بعد بہ حق سرکار عالی بچت ہونے کی وجہ سے وہ حصہ انگلش انکم ٹیکس جو ۱۹۳۳ء تک کمپنی ہی کی ملکیت ریلوے پر باقی رہنے کی صورت میں سرکار عالی کے خالص حصہ آمدنی کی بابت خزانہ انگلستان کو ادا کرنا پڑتا اور یکم اپریل ۱۹۳۳ء سے ریلوے خرید لیے جانے کے باعث منجانب سرکار عالی ادا شدنی نہ ہوگا۔

۴۔ مندرجہ بالا تین رقوم کے منجملہ رقم (الف) معین ہے رقم (ب) تخمینہ ہے اور رقم (ج) شق (ب) کے تخمینہ کے تحت ایک معین تناسب کے طور پر ہے شق (ب) کے تحت تخمینہ جات مسٹر لائیڈ جونس نے مرتب کیے تھے اور انہی کے برآمد کردہ اعداد پر لازماً کمپنی کے اعداد کا دار و مدار ہوتا۔ سرکار عالی کے نامور مشیروں نے ان اعداد کی نہایت کافی جانچ پرتال کی اور اس میں اس طرح ترمیم کی کہ ان کی رائے سے تطابق ہو جائے۔ مسٹر رالف فرمین نے بھی حسب خواہش صدر الہام فینانس ۱۹۳۳ء تا ۱۹۳۳ء کی بابت (الف) موافق حالات کی صورت میں زیادہ سے زیادہ اور (ب) مخالف حالات کی صورت میں کم سے کم آمدنی کے دو تخمینہ جات علیحدہ علیحدہ مختلف طریقوں سے مرتب کیے۔ ان دونوں تخمینہ جات سے مسٹر لائیڈ جونس کے برآمد کردہ اعداد کی تائید ہوتی ہے جن کو سرفریڈرک گائٹلنگ بھی نہایت واجبی ظاہر کیا تھا۔ بالآخر اس بارہ میں ایک کمیٹی منعقد کی گئی جس میں دونوں ماہرین متذکرہ بالا اور معتمد فینانس شریک تھے اور جس کے صدر صدر الہام فینانس تھے۔ اس کمیٹی کے جملہ چاروں شرکاء نے متفقہ طور پر یہ قرار دیا کہ بتایاں کم اپریل ۱۹۳۳ء کمپنی کو معاہدہ ختم کرنے کے لیے بہ طور قیمت خریدی ریلوے (۸۳) لاکھ پونڈ کا آفر دیا جانا چاہیے کمپنی کا خیال تھا کہ ان اعداد کے مد نظر جو ایجنٹ کمپنی نے

یکم اپریل ۱۹۳۱ء کو معاہدہ ختم کرنے کی صورت میں خریدی ریلوے کی قیمت کی بابت برآمد کیے تھے۔ سرکار عالی کا یہ افرڈائرکٹران کمپنی کے لیے قابل قبول ہوگا باب حکومت کی متفقہ سفارش پر حسب قرار داد کمیٹی کمپنی کو آفر دیے جانے کی منظوری بارگاہ خضریٰ سے ذریعہ فرمان مبارک مزینہ ۸۔ رجب ۱۳۴۸ھ م۔ ۱۔ دسمبر ۱۹۲۹ء شرف صدر لائی۔

۵۔ جن اعداد کی بنا پر تصفیہ کیا گیا وہ حسب ذیل ہیں۔

موجودہ مالیت اُس کی رقم کی جو ۱۹۳۳ء
میں ریلوے خریدی جانے کی صورت میں تحت
معاہدہ نہجانب سرکار عالی واجب الادا ہوگی۔

موجودہ مالیت اندازہ آمدنی جو یکم اپریل
۱۹۳۱ء سے ۳۱۔ دسمبر ۱۹۳۳ء تک کمپنی کو وصول
ہوئی اور جو خریدی ریلوے کے بعد بھی سرکار عالی
رہے گی۔

موجودہ مالیت سچٹ انگلش انکم ٹیکس جو سرکار عالی کو
خالص آمدنی کی بابت ہوگی۔

نوٹ۔ مٹرفرین نے موافق حالات کی صورت میں جو اعداد برآمد کیے تھے۔ ۲۱ لاکھ ۶۲ ہزار

ایک سو ۳۵ پونڈ بین اور مخالف حالات کی صورت میں انکی رقم ۱۹ لاکھ ۴۴ ہزار ۵ سو ۳۵ پونڈ ہے۔ اس طرح
برٹش انکم ٹیکس کو محسوب کر لینے کے بعد جو قیمت خریدی شخص ہوئی ہے وہ اعداد اول الذکر کے مقابلہ میں ایک لاکھ
۸۸ ہزار پانسو پچیس پونڈ کی حد تک بہ حق سرکار عالی فائدہ بخش ہوئی اور اعداد ثانی الذکر کے مقابلہ میں
صرف ۸۹ ہزار سو چالیس پونڈ کی کمی ہوگی۔ اور اس کمی کی اس فائدہ سے پوری طرح تلافی ہو جائی
جو کمپنی کے حصص اور ڈیپنچر اسٹاک کے ایک متد بہ حصہ کے قابض کی حیثیت سے جیسا کہ فقرہ (۹) کے
ذیل نوٹ میں بیان کیا گیا ہے بحق سرکار عالی ترتیب ہوا ہے۔

ادا کی جائے۔

۸۔ یہاں یہ قابل اظہار ہے کہ سرکار عالی کی جانب سے متذکرہ بالا آفر دیے جانے کے بعد اور شرائط ادائی کے تصفیہ سے پہلے گورنمنٹ آف انڈیا نے لنڈن مارکٹ میں اپنے اسٹریٹنگ فنڈز کی بابت تقریباً فی صدی سود ادا کیا تھا اس سے ظاہر ہو گا کہ سرکار عالی کے ڈبچرز کے متعلق حصہ داران انگلستان سے جو شرائط طے کئے گئے ہیں وہ نہایت سود مند ہیں۔ نقد ادائی انتظام سے متعلق سرکار عالی سرائین اسٹیمبجنگ گورنر امپریل بینک کی ان ذاتی مساعی کی منکوحہ ہے جو انہوں نے سرکار عالی کو مد مطلوبہ تک تقریباً (۶) فیصدی پر رقم دلانے سے متعلق کی ہے۔

۹۔ ریلوے کی خریدی ۱۹۳۳ء میں ہونے کی صورت میں جو قیمت ادا کرنی پڑتی اس کے مقابلہ میں موجودہ آفر سے سرکار عالی کے حق میں جو مالی فائدہ مرتب ہوتا ہے۔ اس کی مقدار بموجب ذیل (دو لاکھ تینتیس ہزار پونڈ) یا زائد از ۳۵ لاکھ سکہ عثمانیہ ہوتی ہے۔
خریدی ریلوے کی تخمینہ قیمت جو سرکار عالی کو بتایا گیا یکم اپریل ۱۹۳۳ء ادا کرنی ہوگی۔

تیس لاکھ اٹھاسی ہزار پونڈ
پندرہ لاکھ بیاسی ہزار پونڈ

۵ ۱/۲ فیصد والے ڈبچرز
نقد

جملہ پینتالیس لاکھ پونڈ

۱۹۳۰-۳۱ء تک مہیا اضافہ محاصل کی موجودہ مالیت کا اندازہ انیس لاکھ

پچاس نوے ہزار پونڈ

باقی پچیس لاکھ پچتر ہزار پونڈ

۱۹۳۲ء میں خریدی ریلوے کے خالص صرفہ کی موجودہ مالیت = اٹھائیس لاکھ چار ہزار پونڈ۔

نایدہ بچی سرکار عالی دو لاکھ تینتیس ہزار پونڈ
معاول زائد از (۳۰) لاکھ سکہ کلداریا (۳۵) لاکھ سکہ عثمانیہ

نوٹ سرکار عالی کے حق میں حسب بالا جس فائدہ کے مترتب ہونے کا اظہار کیا گیا ہے۔ وہ بمقابلہ اس فائدہ کے جس کا اظہار فقرہ (۵) میں ہوا ہے۔ (بیک لاکھ ۱۰۰) پونڈ سے زیادہ ہے۔ اس کی وجہ کچھ تو یہ ہے کہ معمولی اسٹاک کے (۲۲) فی صد کے قابض کی حیثیت سے سرکار عالی بھی (۲۳۸۰۰۰) پونڈ کے اس فائدہ میں حصہ دار ہے۔ جو کمپنی کے حق میں حاصل ہوگا۔ اور کچھ یہ ہے کہ (۳۱) فی صد والے ڈیپنجرز کے (۴۱) فی صد کے قابض کی حیثیت سے سرکار عالی نے فائدہ حاصل کیا ہے۔ جس کی قیمت کمپنی نے مساوی یافت پر ادا کی ہے حالانکہ سرکار عالی نے قیمت خریدی ریلوے کو معین کرنے میں ان ڈیپنجرز کی صرف ۱۹۳۲ء کی موجودہ مالیت کا حساب لگایا ہے کچھ وجہ انگلش انکم ٹیکس کی بچت ہے جو آمد فی سنکنگ فنڈ کی بابت ۱۹۳۲ء اور ۱۹۳۳ء کے درمیان حاصل ہوئی ہے۔

۱۰۔ ایک منفعت بخش صنعتی کاروبار کو خرید لینے سے سرکار عالی کا یہ جو فائدہ ظاہر کیا گیا ہے اس کو دوسرے طریقہ سے بھی ظاہر کیا جاسکتا ہے۔ یعنی یہ کہ اس وقت تحت ریلوے جو محاصل سرکار عالی کو وصول ہوتا ہے اس کے مقابلہ میں تقریباً (۵۹۰۰۰) پونڈ سالانہ کا اضافہ ہوگا یعنی (۳۵۴۰۰۰) پونڈ کے صرفہ پر جس کی خریدی ریلوے کے لیے ضرورت ہے۔ تقریباً ۱۳ فی صد منافع سرکار عالی کو حاصل ہوگا۔ بالفاظ دیگر موجودہ محاصل ریلوے کے مقابلہ میں تقریباً

ایک کروڑ سکے عثمانیہ کا سالانہ اضافہ ہوگا۔ اور جو رقم خریدی پر صرف کی گئی اس پر (۶) فیصد سود سالانہ بھی لگایا جائے تو تقریباً (۱۰) اور (۱۱) سال میں رقم خریدی پوری بے باقی ہو جائیگی۔

۱۱۔ کمپنی نے اس امر پر رضامندی ظاہر کی ہے کہ ریلوے لائن کی خریدی کی صورت میں کمپنی اپنے اس حقوق سے بحق سرکار عالی دست بردار ہو جائیگی جو باری لائیٹ ریلوے کی توسیع لا تور کی خریدی سے متعلق اس کو حاصل ہے کمپنی نے اس حق کی مالیت کا اندازہ (۱۲۱۰۰۰) پونڈ بتایا تھا۔ لیکن کمپنی کی ریلوے کی خریدی کی قیمت معین کرنے میں اس مالیت کی بابتہ کمپنی کو کچھ نہیں دیا گیا۔

۱۲۔ مین۔ جی۔ ایس ریلوے کمپنی نے بالآخر سرکار عالی کے آخر کو منظور کر لیا اور ضروری دستاویزات بیع و شری کی حسب ضابطہ تکمیل بتاریخ ۸ مارچ ۱۹۳۳ء ہو چکی۔

۱۳۔ تیسرا سوال یہ تھا کہ ریلوے سرکار عالی کی ملکیت ہو جانے کے بعد اس کے انتظام کا طریقہ کیا ہونا چاہیے۔ باب حکومت کی متفقہ سفارش پر بارگاہ خسروی سے ذریعہ فرامین مبارک مزینہ ۱۰۔ ربیع الثانی ۱۳۳۸ھ و ۸۔ رجب ۱۳۳۸ھ یہ تصفیہ فرمایا گیا کہ مدارج انتظام و نگرانی اتنے ہی ہونے چاہئیں جتنے کہ بالعموم ہنرمندان صنعتی کاروبار نیز گورنمنٹ آف انڈیا کی ریلویز کے متعلق قائم ہیں۔ یعنی ایک ایجنٹ ہو۔ (خانگی کاروبار کی صورت میں منجر) اور اس ہر ایک ریلوے بورڈ (خانگی کاروبار کی صورت میں یہ بورڈ میجنگ ایجنٹس کے نام سے موسوم ہوتا ہے) اور پھر اس پر سرکار عالی کا باب حکومت (خانگی کاروبار کی صورت میں بورڈ آف ڈائریکٹس ہوتا ہے)

۱۴۔ حیدر آباد ریلوے بورڈ کے صدر بہ حیثیت عہدہ صدر الہام فیائنس ہونگے جو ایک ایسے آئین کے تحت کام کریں گے جس سے ان کو زیر اقتدار باب حکومت

بورڈ کی تمام کارروائیوں پر پورا قابو رہیگا۔ جملہ مراسلت کی نقول ان کو وصول ہوا کریں گی۔ اور ایجنٹ مقیم ہندوستان نیز ارکان ریلوے بورڈ مقیم لندن کے ساتھ ان کو پوری طرح تبادلہ خیالات کا اختیار رہیگا۔ اگر کسی معاملہ میں بورڈ کے غلبہ آرا سے ان کی رائے رد ہو جائے تو وہ مجاہد ہوں گے کہ اس معاملہ کو باب حکومت میں پیش کریں۔ اور جو احکام باب حکومت کو صادر ہونگے وہ قطعی ہونگے بحیثیت صدر الہامی فنانس وہ حسابات ریلوے کی آزادانہ تنقیح کے بھی ذمہ دار ہوں گے۔ ان کی مدت اور دور اکین رہیں گے۔ جن کو فی کس سالانہ (۱۲۰۰) پونڈ معاوضہ ادا کیا جائیگا۔ ان اراکین کا تقرر پانچ سال کے لیے ہوگا۔ اور صدر نشین کی عدم موجودگی میں ان میں سے ایک بورڈ کا صدر ہوگا اور دوسرا بحیثیت مینجنگ ڈائریکٹر سر جینالڈ گلانی کو جنھوں نے دس سال تک سرکار عالی کے صیغہ ریلوے کی صدر الہامی کی خدمت امتیاز کے ساتھ انجام دی ہے۔ صدارت کا آفر دیا گیا اور انھوں نے اس کو قبول کر لیا ہے۔ مسٹر لائیڈ جونسن نے بھی جنھوں نے دس سال تک میں۔ جی۔ یس ریلوے کمپنی کے ایجنٹ کی حیثیت سے کمال خوش نظمی و کامیابی کے ساتھ خدمات انجام دی ہیں اور بنیاد علیہ جن کو حکومت ہندوستان کی دنیا کے ریلوے میں درجہ خصوصی حاصل ہے۔ حیدر آباد ریلوے بورڈ کی مینجنگ ڈائریکٹر کی قبول کر لی ہے۔ ان دور اکین کے مامور رہنے تک بورڈ کا اجلاس ایک حصہ سال میں بہ مقام حیدر آباد اور ایک حصہ سال میں بہ مقام لندن منعقد ہو کرے گا۔ ان کے علاوہ اگر سرکار عالی پسند فرمائے تو اور ایک یا دو ارکان کو معاوضہ سالانہ ایک ہزار پونڈ فی رکن بورڈ میں مامور فرما سکتی ہے۔ جن کا زمانہ کارگزاری نسبتاً کم مدت کا ہوگا۔ ان دو جائیدادوں میں سے ایک ہر مدت ایک سال کیلئے سربراہرٹ ہائیٹ کا سلسلہ۔ آپ کی جگہ پر فی الحال سربراہرٹ ہائیٹ کا تقرر معاوضہ سالانہ منظور کیا گیا۔

تقرر جو فی الوقت کمپنی کے ڈائریکٹروں میں سے ایک ڈائریکٹر ہیں تجویز کیا گیا ہے تاکہ سرکار عالی کے جدید بورڈ اور کمپنی کے بورڈ کے درمیان ایک رابطہ قائم رہے دوسری جائیداد پرمیٹرالف فریمین دو سال کے لیے مامور رکھے گئے ہیں۔ اس خاص غرض سے کہ تبدیل و تجدید کے متعلق تمام تجاویز کی متقیج اس واقعیت کی روشنی میں ہو سکے۔ جو انھوں نے حالیہ گفت و شنید میں سرکار عالی کے ماہر مشیر کی حیثیت سے حاصل کی ہے۔ یہ جملہ ارکان بورڈ منجانب سرکار عالی مامور کیے جائیں گے اور سرکار عالی سے تنخواہ پائیں گے۔ اور سرکار عالی کی ریلوے کے معاملات میں ایسی طرح سرکار عالی کے زیر احکام رہیں گے جس طرح کہ خود صدر نشین بورڈ رہیں گے۔ حد و سرکار عالی میں جو کمپنی کی ریلوے چلائی جا رہی تھی۔ اس کی خریدی میں اگر سرکار عالی کو براہ راست اپنا مالی فائدہ ملحوظ رہا ہے تو اس کے ساتھ یہ امور بھی سرکار عالی کے پیہم پیش نظر رہے ہیں کہ اس سے سرکار عالی عام رعایا اور عام مسافرین و تجارت پیشہ اشخاص کے حقوق کے لحاظ کے ساتھ ملازمین ریلوے کی بہبودی اور خوشحالی کی موثر طریق پر دیکھ بھال کر سکے گی۔ کمپنی کی وساطت سے سرکار عالی نے اس امر کا آفر دیا ہے کہ جو ملازمین اس وقت ہیں وہ حسبہ رکھے جائیں گے۔ اور پراویڈنٹ فنڈ۔ انعام نیز اسی قبیل کی جو دیگر مراعات ہیں وہ حسب حال جاری رہیں گی۔ فقط

۱۰۔۱ اردی ہشت ۱۳۳۹ھ

سربراہ حیدر نواز جنگ صدر المہام فیانس

جلسہ اظہار مسرت خریدی ریلوے ایکم اپریل ۱۹۳۳ء م یکم ذیقعدہ ۱۳۵۲ء کو بوقت شب خریدی ریلوے کے واقعہ کے اظہار مسرت کی غرض سے نہایت بڑے پیمانہ پر کاجی گوڑہ اسٹیشن کے قریب میدان میں ایک جلسہ منعقد کیا گیا جس میں ہزارگان والا تبار اور دیگر جمیل القدر عہدداران تشریف فرما ہوئے تھے۔ تماشہ بینوں کا

جمع کثیر تھا۔ اسٹیشن کے پلاٹ فارم پر ہشمنٹ اور محرز مہانوں کے نشست کا انتظام اسٹیشن کو بڑے پیمانہ پر آراستہ کیا گیا تھا اور روشنی سے بقیہ نور بنا ہوا تھا۔ آتشبازی چھوڑی گئی۔ جس کی خصوصیت یہ تھی کہ ریلوے انجن اور ڈیوں کی آتشبازی بنائی گئی تھی۔ جو سب کو بھلی معلوم ہوتی تھی۔ آتشبازی کے اختتام پر ایک اسپیش ٹرین جو جھنڈیوں سے بخوبی آراستہ تھا۔ اور جس پر انگریزی میں ایچ۔ ای۔ ایچ۔ وی نظامس اسٹیم ریلوے کے الفاظ نمایاں تھے پلیٹ فارم کے سامنے لائی گئی۔ جس کے مختلف ڈیوں میں شاہزادگان بلند اقبال و صدر اعظم۔ و صدر المہمان و جلمہ مقیم نظامدار و اکان انجن شکر گزاران سوار ہو گئے۔ اور یہ اسپیش ٹرین جانب مکند آباد حرکت میں آئی اور تھوڑے عرصہ کے بعد واپسی عمل میں آئی۔ بعد جلسہ خاستہ اعلان انفکاک ریلوے [حسب ذیل اعلان بزبان اردو۔ انگریزی و مرہٹی و تلمنگی شائع کیا گیا۔

محضو عالی سرکار نظام نے آج ایچ۔ ای۔ ایچ۔ وی نظامس گیار ٹیڈ اسٹیم ریلوے کمپنی لمیٹڈ کو اپنے تحت میں لا کر یکم اپریل ۱۹۲۳ء سے تمام کاروبار ریلوے کا انجام دینا بنا مزدگی ایچ۔ ای۔ ایچ۔ وی نظامس اسٹیم ریلوے کو یوز فرمایا، مختلف واقعات متعلقہ ریلوے

۲۱۔ مارچ ۱۹۲۳ء سے کارے پل کتہ گوڑم کی ایک جدید ریلوے لائن کارے پل اسٹیشن سے جو ڈور ناکل سنگارنی کو لیرز براچ آف ایچ۔ ای۔ ایچ۔ وی۔ دی۔ یں۔ جی۔ یس ریلوے براڈ گیج کا افتتاح ہوا۔

قاضی بیٹھ بلہار شاہ ریلوے کے حصہ رام گنڈم آصف آباد روڈ کے حسب ذیل اسٹیشن ۱۵۔ اکتوبر ۱۹۲۴ء سے کھول دیے گئے (۱) منچریال (۲) بیلیم پل (۳) رینی (۴) آصف آباد روڈ۔

۱۵۔ جنوری ۱۹۲۵ء سے قاضی بیٹھ بلہار شاہ ریلوے لائن پر رام گنڈم اور منجریال کے اسٹیشنوں کے درمیان ایک اسٹیشن گویل داڑھ کا افتتاح کیا گیا۔

اوایل ماہ مارچ ۱۹۲۵ء سے بغیر انجن کے ٹرین صبح نو بجے بعد حیدر آباد کی چھوٹی پیٹری کے اسٹیشن سے محبوب نگر روانہ ہونا شروع ہوئی تھی اس میں نہ کوئی انجن ہوتا نہ بریک صرف دو ڈبلے رہتے تھے جو پورے سرعت کے ساتھ مسافت طے کرتے تھے۔ اگلا ڈبہ انجن کا قایم مقام تھا اور وہی سیٹی بجاتا تھا اور سیٹی بجاتے وقت دھواں بھی نکلتا ہوا نظر آتا تھا۔ غالباً ہر ایک کام اسی ڈبہ سے لیا جاتا تھا۔ دوسرا ڈبہ سفر کنندگان کا تقریباً چند ماہ کے بعد اس ٹرین کا سلسلہ موقوف ہوا۔

بیدر و قار آباد ریلوے کی تعمیر کا آغاز ۱۶۔ جون ۱۹۲۵ء کو قار آباد اسٹیشن سے کیا گیا سٹر روز پتھال منصرم ایجنٹ ریلوے کی بانوئے محترمہ کے ہاتھ سے عمارت کا سنگ بنیاد نصب کرایا گیا۔ سٹر۔ ل۔ بی پھاٹک گتہ دار نے موقع کے لحاظ سے موزوں و مناسب تقریر کی اور ایجنٹ صاحب کی جانب سے اس کا جواب ادا کیا گیا اس موقع پر افسران ریلوے و دیگر حضرات بھی موجود تھے۔ من بعد یکم جولائی ۱۹۲۵ء سے ریلوے مذکور کی تعمیر آغاز ہوئی۔ بعد ختم تعمیر ۱۴۔ جنوری ۱۹۳۰ء سے ریلوے مذکور کا افتتاح ہوا حیدر آباد اسٹیشن سے ۱۱ بجے ۵۵ منٹ کو گاڑی روانہ ہوئی۔ حیدر آباد سے مسافروں کو راست بیدر کا ٹکٹ نہیں دیا گیا بلکہ قار آباد اسٹیشن تک ہی ملا۔

۱۲۔ ستمبر ۱۹۳۰ء کو حضور اقدس و اعلیٰ کے دست مبارک سے ریلوے مذکور کا باقاعدہ رسم افتتاحی و قار آباد سے عمل میں آیا۔ اس کے لیے ایک راستہ و پیراستہ ٹرائی تیار تھی جس میں حضور اقدس و اعلیٰ ومع اسٹاف و عہدہ داران ریلوے

ہوا رہوے اور تقریباً ایک میل نو تعمیر شدہ لائن کا سفر فرمائے اور اس رسی کو قطع فرمایا جو افتتاح کے لئے تانی گئی تھی۔ مسٹر جیمس ایجنٹ ریلوے نے ایک محملی صندوق پیش کیا۔ جس میں ایک نہری قبہنی اور ایک بیٹی معہ طلائی زنجیر کے رکھی گئی تھی جو رسم افتتاح کے لوازمات تھے۔ بعد ااپسی شاہی سلامی ادا کی گئی۔ بعد حضرت اقدس و اعلیٰ مراجعت فرمائے بلدہ ہوئے۔

۱۶۔ اگست ۱۹۲۸ء کو نظام گیارنٹیڈ اسٹیٹ ریلوے کے مزدور کو کو موٹو اور لالہ گوڑہ درک شاپ کے تین ہزار مزدوروں نے کام چھوڑ دیا اور شکایت پیش کی بعد تحقیقات ۸۔ اکتوبر ۱۹۲۸ء کو مزدور لوگ اپنے کام پر رجوع ہوئے۔ یکم ستمبر ۱۹۲۸ء سے ایک ٹرین سکندر آباد تا کرنول برقتا ریل ٹرین جاری ہوئی یکم اکتوبر ۱۹۲۸ء سے ایک جدید میٹر گج اکسپریس ٹرین راست سکندر آباد اور بنگلور سٹی کے مابین براہ محبوب نگر۔ کرنول۔ ڈورنا چلم و گتھل جاری ہوئی۔ ۱۵۔ نومبر ۱۹۲۸ء سے قاضی پیٹھ تابلہار شاہ ریلوے پر حسب ذیل اسٹیشن صرف مسافروں کے آمد و رفت کے لئے کھولے گئے۔ کتہ پیٹھ۔ مانگ گڈہ۔ مکوڈی۔

۱۶۔ ڈسمبر ۱۹۲۸ء روز یکشنبہ کو اعلیٰ حضرت اقدس نے آصف آباد روڈ کے اسٹیشن کے پلیٹ فارم کاسنگ بنیاد رکھا اور اس کے بعد بلہار شاہ ریلوے کا افتتاح فرمایا۔

یکم مارچ ۱۹۲۹ء سے قاضی پیٹھ بلہار شاہ ریلوے لائن کے اسٹیشن کو یں عاظم سے راست ٹکٹ اجرا ہوئے اور نیز بلا کسی قید کے مال و اسباب بھی روانہ کیا جا رہا ہے۔

ہزارکڑ الیڈٹ انیس دی نظام گیارنٹیڈ اسٹیٹ ریلوے کمپنی نے ایک سینا والی گاڑی

جس میں ہر اقسام کے کاشت موضوعات اور پرورش و ترقی مویشی اور دیہاتی زندگی وغیرہ پر مبنی مٹی تصاویر متحرک کے ذریعہ دکھانے کا انتظام کیا گیا۔ ۱۱۔ اپریل ۱۹۲۹ء لغایت ۱۲۔ مئی ۱۹۲۹ء تک جھوٹی پٹری والے اسٹیشنوں پر یعنی اسٹیشن روٹھے گاؤں سے کرنول گاؤں تک درمیانی اسٹیشنوں پر تانے بچھا گئے اور ان تانسیوں میں ہر ہر اسٹیشن پر جہاں سینما گاڑی ٹھہرائی گئی تھی وہاں کے تانسیوں کے لئے داخلہ مفت تھا۔

ہزارکریڈٹ مائیس دی نظام ریلوے کے بڑی پٹری کے اسٹیشنوں پر از مقام شاہ آباد واٹری تا پدپلی من ابتداء ۲۳۔ مئی لغایت ۲۰۔ جون ۱۹۲۹ء تک منجانب ریلوے کمپنی سینما بتلانے کا انتظام کیا گیا تھا۔

سکندر آباد اور جمیس اسٹریٹ کے مابین ایک اسٹیشن موسومہ حسام گنج مسافروں کی سہولت و آرام کی غرض سے قائم کیا گیا جس کی ابتداء یکم اکتوبر ۱۹۲۹ء سے ہوئی۔

۶۔ اکتوبر ۱۹۲۹ء بارگاہ خسروی سے نواب حیدر نواز جنگ بہادر صدر الہام فینانس کی موجودہ تنخواہ میں ریلوے کے کام انجام دینے کی بنا پر (لکھ) روپیہ کا اضافہ آذر ۱۳۳۹ھ سے اجرا کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

۱۵۔ اکتوبر ۱۹۲۹ء کو اسٹیشن پر بھنی سے پرلی تک نواب حیدر نواز جنگ بہادر ڈائریکٹر ریلوے و صدر الہام فینانس کے ہاتھ افتتاحی رسم ادا ہوا۔ اس لائن کے تعمیر کا آغاز یکم جولائی ۱۹۲۸ء سے ہوا۔ ٹرانک منجراہین۔ جی۔ بس ریلوے کے ہاتھ اس کے سنگ بنیاد کا رسم ادا ہوا ریلوے مذکور کے جو مصارف ہوئے ہیں یعنی فی میل (۷۷) روپیہ جس میں روڈ گوداوری کا ایک پل بھی داخل ہے جس کے پندرہ خانہ ہیں۔ ہر ایک خانہ (۶۰) فٹ بلند ہے

بعد ختم کار افتتاح ہوا۔

۱۔ نومبر ۱۹۲۲ء کو دفتر فنانس میں سرفریڈرک گائٹلٹ و سٹریٹریفر فوین انگلستان نظام ریلوے کے موجودہ کمپنی کا اندازہ قائم کرنے کے لیے جو طلب کیے گئے تھے ان میں سے ایک صاحب کا معاوضہ (حصہ) پونڈ اور دوسرے صاحب کا (اصلاء) پونڈ قرار پایا اور یہ دونوں صاحب تنقیح کا کام ختم کر کے واپس انگلستان ہوئے۔

۲۔ فروری ۱۹۳۱ء کو این۔ جی۔ ایس ریلوے کے ملازمین انجن گائیڈوں و رکشاپ کے اور لالہ گوڑہ کے ورک شاپ میں بعض ملازمین نے بلا اطلاع ہڑتال کر دی اس کے متعلق کارروائی چلتی رہی آخر چلکر ۱۸ مارچ ۱۹۳۱ء کو ہڑتال ختم ہوئی اور اکثر اسٹاف وغیرہ کے لوگوں نے اپنے اپنے کاموں پر واپس آنا شروع کر دیا۔

وسط ماہ جنوری ۱۹۳۱ء میں یوے بورڈ نے نظام گورنمنٹ کے خرچ سے بیدر سے گنگا کہیڑ تک ایک ریلوے لائن تعمیر کرنے کی منظوری دی گئی اس شاخ کا نام ”بیدر گنگا کہیڑ“ ریلوے ہوگا۔ (حب فرمان شری اس لائن کے بجائے ناندور پر لی تاک لائن تعمیر کرنے کے نسبت منظوری صادر ہوئی۔)

شعبہ مقامات ریلوے ٹرین خورد و کلان جاری شدہ ممالک محروسہ سرکاری مع تاریخ اجرائی ریل و بعد مسافت

(سلسلہ کے لئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۵۸)

تفان سلسلہ	از مقام	تا مقام	اقسام لائن	تاریخ جاری شدہ
۱	۲	۳	بڑی چھوٹی	۴
۱۹	رام گونڈم	آصف آباد روڈ	۳۱ بڑی	۱۵۔ اکتوبر ۱۹۲۲ء

نمبر	از مقام	نام مقام	نمبر	اقسام لائن		تاریخ جاری شدہ
				بڑی	چھوٹی	
۲۰	کارے پٹی	کوٹھا گونڈم	۲۵	بڑی	۰	۲۱- مارچ ۱۹۲۶ء
۲۱	عالم پور روڈ	کرنول	۸	چھوٹی	۰	یکم دسمبر ۱۹۲۶ء
۲۲	کرنول روڈ	دورنا چلم	۳۲	۰	۰	یکم اکتوبر ۱۹۲۸ء
۲۳	آصف آباد	بہار شاہ	۵۲	بڑی لائن	۰	۱۵- نومبر ۱۹۲۸ء
۲۴	بیر بھنی	برلی ریلوے	۳۹	۲	چھوٹی	۱۵- اکتوبر ۱۹۳۲ء
۲۵	دقار آباد	بیدر	۵۷	۰	۰	۱۳- جنوری ۱۹۳۳ء
۲۶	گاہرہ پٹی	بھدر راج پور روڈ	۲۵	۰	۰	۲۱- مارچ ۱۹۲۶ء

حالات مردم شماری

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بٹان آصفیہ حصہ چارم صفحہ ۱۵۲)

بشمول حالیہ مردم شماری و خانہ شماری بابتہ ۱۹۳۱ء علاقہ گورنمنٹ آف انڈیا میں مندرجہ ذیل اب تک سات مرتبہ مردم شماری ہوئی ہے۔

۲۱- فروری ۱۸۷۱ء کو صرف علاقہ گورنمنٹ آف انڈیا میں پہلے مرتبہ مردم شماری و خانہ شماری ہوئی لیکن علاقہ سرکار عالی میں نہیں ہوئی۔

۱- ۱۷ فروری ۱۸۷۱ء م ۲۲- فروردی ۱۹۰۱ء کو ملک سرکار عالی میں پہلی مردم شماری و خانہ شماری ہوئی۔

۲- ۲۳- فروری ۱۸۹۱ء م ۲۰- فروردی ۱۹۳۱ء کو دوسری۔

۳- یکم مارچ ۱۹۰۱ء م ۲۸- فروردی ۱۹۳۱ء کو تیسری۔

۴۔ ۱۰۔ مارچ ۱۹۱۱ء م ۶۔ اردی بہشت ۱۳۲۱ء کو چوتھی۔
 ۵۔ ۱۸۔ مارچ ۱۹۲۱ء م ۱۴۔ اردی بہشت ۱۳۳۱ء کو پانچویں۔
 ۶۔ ۲۶۔ فروری ۱۹۳۱ء م ۲۴۔ فروری ۱۳۴۱ء کو چھٹی مردم شماری ہوئی۔
 ان چھ مردم شماریوں کا بصراحت قوم ایک صد رتختہ علیحدہ درج ہے جس سے ناظرین کو کم و بیش کا حال ظاہر ہوگا۔
 انتظام حالیہ مردم شماری کے متعلق بذریعہ جریدہ ۲۔ اسفند از ۱۳۳۲ء جلد ۲۲
 نمبر ۱ صفحہ (۱۵۸) جزو اول مندرجہ ذیل تمام دفاتر علاقہ سرکار عالی کو حسب ذیل تعطیلات دی گئیں۔
 ۱۔ ۹۔ فروری ۱۳۴۱ء روز چہارشنبہ ۲۔ ۱۰۔ فروری ۱۳۴۱ء روز پنجشنبہ
 ۳۔ ۱۲۔ فروری ۱۳۴۱ء روز شنبہ ۴۔ ۲۳۔ فروری ۱۳۴۱ء روز چہارشنبہ
 ۵۔ ۲۴۔ فروری ۱۳۴۱ء روز پنجشنبہ (روز شمار) ۶۔ ۲۶۔ فروری ۱۳۴۱ء روز شنبہ
 بلحاظ تفریق مذاہب دس سال قبل اور حالیہ مردم شماری میں کس قدر کم و بیشی ہو چکی ہے تختہ منسلکہ کے ملاحظہ سے ظاہر ہوگا۔
 نوٹ۔ قوم پارسیوں کے اعداد مشتبہ ہیں اس لیے کہ ۱۹۲۱ء میں (۱۳۹۰) کے
 مقابل (۳۸۸۵) کے اعداد ہیں یہ ترقی قابل غور ہے چنانچہ اس بارہ میں
 ناظم صاحب مردم شماری علاقہ ہذا سے بذریعہ تحریر استفسار بھی کیا گیا لیکن دماں کے
 کوئی جواب وصول نہیں ہوا۔

[illegible]

بہایم شماری علاقہ سرکار عالی

(سلسلہ کیلئے ملاخلہ ہوستان آئینہ حصہ پنجم صفحہ ۱۹۸)

بہا تباع سرکار عظمت مدار ملک سرکار عالی میں ہر پانچویں سال بہایم شماری ہوا کرتی ہے منجملہ اُن کے پہلی بہایم شماری یکم آذر ۱۳۲۹ھ کو اور دوسرے یکم خرداد ۱۳۳۲ھ کو ہوئی جس کے مفصل اعداد تاریخ بستان آئینہ حصہ پنجم صفحہ (۱۹۱) میں درج ہیں اور تیسری بہایم شماری ۱۱۔ اسفند ۱۳۳۹ھ کو ہوئی جن کے اعداد بشکلِ تہتہ علحدہ درج ہیں۔

تختہ بہایم شماری مالک محروسہ سرکار عالی بابہ ۱۳۳۹ھ

جریدہ اعلامیہ سرکار عالی مورخہ ۲۲۔ شہر یور ۱۳۳۹ھ جلد (۶۱) نمبر ۳۰ ضمیمہ ص ۵۰۹

شمارہ	نوعیت بہایم وغیرہ	بلد۔ حیدر آباد و حوالی بلدہ	حدود ریزی و چہا و نیات	حدود ریلوے
۱	۲	۳	۴	۵
۱	سانڈ	۱۰۳	۲۱۵	۱۲۶
۲	بیل	۳۱۴۳	۳۵۳۳	۱۲۸
۳	گاے	۱۹۷۱	۱۶۴۹	۹۲۸
۴	بجھڑے	۱۵۳۷	۱۵۰۳	۸۶۹
۵	کھلکے	۴۳۰	۳۷۴	۷۷
۶	گادیش	۴۵۰۰	۲۶۶۵	۶۳۳
۷	بجھڑے	۱۷۴۰	۱۲۱۵	۶۶۲

نشان سلسلہ	زمین بہاریم وغیرہ	بلدہ حیدرآباد و حوالی بلدہ	حدود رزیدنٹی چھاؤنیاں	حدود دریائے
۱	۲	۳	۴	۵
۸	کیرے	۳۳۳۰	۲۳۴۵	۷۷۰
۹	چھیلے	۳۲۵۸	۲۲۳۱	۲۰۸۱
۱۰	گھوڑے	۱۶۰۸	۲۱۵۱	۳
۱۱	گھوڑے	۲۵۷	۶۴۹	۶
۱۲	بجھیرے	۱۹۱	۱۸	۱۰
۱۳	خجہ	۱۲۸	۹۸۳	۰
۱۴	گدھے	۵۵۲	۰۲۷۳	۲۳
۱۵	اونٹ	۱۷	۱	۰
۱۶	ہل	۳۹۵	۵۱۵	۳
۱۷	بنڈیان	۱۳۲۹	۱۵۲۵	۳۱

نشان سلسلہ	زمین بہاریم وغیرہ	ضلع اطراف بلدہ (صرف خاص)	ضلع درگل	ضلع کریم نگر					
۱	۲	۳	۴	۵					
۱	سانڈ	۲۳۳۶۲	۱۲۳۹۰	۲۸۶۱۹	۲۰۳۷۲	۸۸۹۹۲	۸۸۹۹۲	۱۶۹۹۰	۱۱۱۲۷۷
۲	ہل	۹۳۲۹۳	۲۸۶۱۳	۱۲۲۹۸	۱۵۳۸۰	۵۰۹۸۲	۵۰۹۸۲	۲۲۸۰۳	۲۷۷۶۲۰
۳	گلے	۷۸۲۵۷	۲۶۵۲۳	۱۰۳۷۸	۲۷۷۵۷	۹۲۰۱۳	۹۲۰۱۳	۱۹۰۵۸	۲۱۳۵۵۳
۴	بجھیرے	۷۹۲۳۷	۲۶۹۲۷	۱۰۶۱۷	۱۷۵۲۰	۶۷۲۲۶	۶۷۲۲۶	۱۹۵۸۳	۲۰۹۵۵۵
۵	آکھلے	۲۰۱۳۲	۷۸۶۵۵	۷۳۰۹	۶۷۹۵۲	۱۲۰۱۹	۱۲۰۱۹	۶۲۶۷۶	۷۷۰۹۹

نشان سطل	نوعیت بیابان و غیره	ضلع اطراف بلده (صرف خاص)			ضلع درنگل			ضلع کریم نگر		
		علاقه مرکزی	خیابان مرکزی	ج.ب.	علاقه مرکزی	خیابان مرکزی	ج.ب.	علاقه مرکزی	خیابان مرکزی	ج.ب.
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۶	گاو میش	۳۴۴۳	۹۲۵۱	۳۴۰۲۳	۱۰۳۳۰	۲۹۶۱۸	۱۳۶۹۲۸	۸۲۳۸۱	۱۸۵۵۰	۱۰۰۹۳۱
۷	چغندر	۳۰۰۰۰	۹۴۹۳	۳۹۸۰۱	۱۲۱۴۳۳	۳۲۴۴۴	۱۵۳۵۲۱	۱۰۳۲۵۸	۲۲۹۹۲	۱۲۶۳۵۳
۸	بکر	۲۶۱۹۸۹	۶۶۱۱۸	۳۳۸۶۰۴	۲۳۸۹۳۶	۵۳۲۴۴	۳۰۲۳۳	۶۵۳۹۳۹	۱۳۳۳۶۰	۷۹۹۳۰۹
۹	چیل	۱۱۴۰۵۴	۳۹۴۶۱	۱۵۶۸۱۸	۱۹۶۵۹۱	۶۶۲۳۶	۲۶۲۳۴	۱۴۳۲۹۱	۳۲۳۳۳	۲۱۸۵۲۳
۱۰	گاو میش	۱۹۸۸	۵۳۸	۲۵۲۶	۱۰۰۶	۲۳۸	۱۲۳۳	۳۸۲	۷۵	۳۵۴
۱۱	مادیان	۲۳۳۳	۵۳۵	۲۸۸۹	۸۶۸	۲۱۸	۱۰۸۶	۵۸۳	۱۳۷	۷۲۰
۱۲	پنجیر	۱۱۵۵	۳۰۲	۱۳۵۴	۵۸۲	۱۳۲	۷۱۳	۳۲۱	۷۵	۳۹۶
۱۳	نخیر	۸	۱۵	۲۳	۱۱	.	۱۱	۱	۰	۱
۱۴	گدے	۳۳۴۳	۱۰۳۲	۵۳۰۶	۱۵۰۴	۳۹۴	۱۹۰۳	۹۸۳	۲۸۶	۱۲۶۹
۱۵	ادنت	۶۳	۶۳	۹۳
۱۶	ایل	۳۲۵۲۵	۱۳۳۰۸	۵۵۹۳۳	۱۱۳۸۸۳	۲۲۰۷۳	۱۳۵۹۵۴	۱۲۸۹۹۲	۲۶۳۳۵	۱۵۵۳۲۴
۱۷	بنڈیاں	۱۳۱۲۲	۳۷۵۵	۱۶۸۷۷	۲۹۷۳۱	۸۹۳۷	۳۸۶۷۸	۵۳۵۷۰	۱۳۵۷۹	۱۷۱۴۹
نشان سطل	نوعیت بیابان و غیره	ضلع عادل آباد			ضلع میدک			ضلع نظام آباد		
		علاقه مرکزی	خیابان مرکزی	ج.ب.	علاقه مرکزی	خیابان مرکزی	ج.ب.	علاقه مرکزی	خیابان مرکزی	ج.ب.
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱	سانڈ	۲۷۱۳۳	۳۵۳۰	۳۰۶۷۳	۳۰۹۶۰	۲۶۲۳۳	۶۷۲۰۳	۳۲۱۸۲	۱۷۳۱۸	۳۹۵۰۰
۲	بیل	۳۳۰۹۸	۳۳۰۹۸	۲۲۷۳۹۱	۹۳۵۲۲	۵۹۶۷۱	۱۵۳۱۹۳	۸۶۳۸۵	۳۳۳۹۰	۱۲۹۸۶۵

ردیف	نوعیت بهائیم و غیره	ضلع خاوند آباد			ضلع میدک			ضلع نظام آباد		
		م	ن	ج	م	ن	ج	م	ن	ج
۱	زندان	۱۱۹۰۰۸	۲۰۶۶۳	۴۸۳۴۵	۱۲۹۲۵۸	۲۹۴۳۳	۴۹۵۱۴	۲۳۴۳۶۸	۳۲۹۰۱	۲۱۳۵۶۴
۲	بجیر	۱۰۱۵۶۶	۳۶۶۳۹	۶۳۶۲۰	۱۲۳۴۳۳	۴۹۴۸۵	۴۳۹۳۹	۱۹۵۲۰۶	۲۴۳۱۹	۱۹۰۸۸۴
۳	کلیک	۳۱۴۱۴	۱۰۱۶۶	۲۱۵۳۸	۴۸۰۴۶	۱۹۰۸۸	۲۸۹۶۱	۱۹-۹۴	۲۴۴۵۲	۱۰۰۰۳۵
۴	گامیش	۵۲۵۲۰	۱۴۶۳۳	۳۳۸۴۴	۵۳۲۸۰	۲۰۸۸۹	۳۲۳۹۱	۸۰۳۱۳	۱۰۱۹۳	۴۰۱۲۰
۵	بجیر	۶۱۳۶۶	۲۰۸۸۰	۴۰۳۸۹	۶۲۴۱۰	۲۴۰۶۲	۲۸۳۳۸	۴۱۶۴۸	۹۸۴۹	۶۱۸۰۳
۶	کرب	۲۵۴۲۳	۸۲۰۹۱	۱۴۲۹۳۲	۱۹۲۳۶۸	۱۹۰۰۸۸	۲۰۳۳۸۰	۱۶۲۳۳۵	۲۰۲۵۸	۱۳۴۱۴
۷	بجیر	۱۱۳۸۱۰	۳۱۵۲۴	۴۲۸۳۳	۱۶۸۹۳۳	۴۱۴۹۰	۹۴۴۴۳	۱۳۶۱۴۱	۲۳۴۶۳	۱۱۲۳۹
۸	گهواره	۴۵۰	۳۰۶	۴۴۴	۲۰۹۲	۶۱۶	۱۱۴۴	۱۱۹۹	۱۹۳	۱۰۱۵
۹	مادیان	۹۵۳	۳۳۰	۵۲۳	۲۱۹۵	۸۶۱	۱۳۳۳	۱۲۰۶	۱۳۰	۱۰۶۶
۱۰	بجیر	۲۳۱	۱۹۵	۲۳۶	۱۱۴۶	۲۳۵	۴۴۱	۴۵۴	۵۶	۴۰
۱۱	خج	۳	.	۲	۵	۵	.	۶	.	۶
۱۲	گدے	۵۴۴۱	۲۱۳۳۸	۳۳۹۳	۵۰۸۹	۲۱۴۹	۲۹۳۰	۱۴۴۲	۲۸۰	۱۳۹۲
۱۳	ادنت	۳	۲	۱	۱۲	۱۲	.	۳۲۲	.	۳۲۲
۱۴	مل	۶۶۳۸۱	۲۱۳۶۳	۴۵۰۱۴	۸۶۹۱۲	۲۳۳۱۴	۵۳۵۹۵۱	۸۱۸۹	۱۳۲۰۰	۸۱۳۸۹
۱۵	بندیان	۳۰۲۹	۹۲۱۴	۲۰۸۱۲	۲۵۳۳۱	۱۰۴۴۱	۱۳۶۰۰	۵۸۳۶۰	۹۰۳۰	۵۰۳۲۰
ردیف	نوعیت بهائیم و غیره	ضلع محبوب نگر			ضلع تلکند			ضلع اورنگ آباد		
		م	ن	ج	م	ن	ج	م	ن	ج
۱	سایت	۱۱۹۱۴	۳۳۸۸	۸۵۲۹	۱۱۳۳۹۲	۲۴۱۴۹	۸۹۳۳۱	۴۸۴۸۴	۳۳۳۳۳	۴۲۹۸۱

۱	۲	ضلع محبوب نگر			ضلع ملکنڈہ			ضلع اورنگ آباد			۱۱
		۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	
نند	بیل	۱۳۰۶۸۳	۱۰۸۱۸۳	۳۷۸۶۶	۱۶۲۵۲۳	۳۰۷۸۸	۳۳۳۳۲	۲۸۵۵۵	۷۲۳۹۵	۳۰۱۳۵۱	
	گائے	۱۳۴۱۰	۹۷۶۱۰	۲۳۱۷۶	۲۱۷۷۸۸	۳۸۹۰۳	۲۵۶۶۹۲	۱۲۰۰۵۲	۳۵۵۶۹	۱۵۵۶۲۳	
	بجڑ	۱۱۰۷۹۲	۸۲۳۶۸	۱۹۳۱۶۰	۱۹۳۷۶۵	۲۱۸۰۹	۲۲۶۵۰۳	۱۲۷۹۳۳	۳۶۱۸۳	۱۶۳۱۲۶	
	کھلکے	۳۱۸۹۵	۲۳۶۲۹	۵۶۸۶۳	۸۷۸۳۸	۱۹۱۱۱	۱۰۶۹۳۹	۶۷۸۸۸	۲۵۳۶۹	۹۳۳۷۷	
چک	گادیش	۳۹۰۶۶	۳۱۰۹۱	۷۰۱۵۷	۸۶۱۷۰	۱۸۳۳۹	۱۰۳۶۲۷	۱۲۹۸۹۵	۱۳۶۱۸	۵۳۸۱۳	
	بجڑ	۳۲۳۹۵	۳۳۸۰۰	۷۶۲۹۵	۱۱۲۱۳	۲۵۱۳۳	۱۲۵۲۶۰	۳۲۶۷۷	۱۲۰۹۱	۴۵۰۶۶	
	بکرے	۳۶۷۱۹	۲۹۱۷۲	۷۵۹۳۲۱	۶۷۳۳۷۰	۱۷۲۱۶۳	۱۲۵۶۳۳	۹۳۸۳۱	۲۰۷۶۵	۱۱۳۶۰۶	
	پھیلے	۱۳۲۷۷۹	۱۲۳۳۲۵	۲۶۷۷۰۲	۲۶۶۶۰۲	۶۵۷۶۲	۱۶۶۶۲۳	۱۸۲۹۶۳	۵۶۱۷۱	۲۲۹۱۳۵	
چک	گھوٹے	۲۲۲۷	۱۵۰۹	۳۷۳۶	۲۳۹۵	۵۹۷	۲۹۹۲	۶۸۱۷	۲۱۱۱	۸۹۲۸	
	مادیان	۲۱۹۶	۱۷۰۳	۳۹۰۰	۱۹۸۲	۶۰۰	۲۵۸۲	۷۰۶۹	۱۸۲۱	۸۸۹۰	
	بجڑ	۱۲۸۳	۱۰۴۳	۲۳۲۷	۱۴۳۵	۴۱۴	۱۸۶۹	۳۲۲۳	۸۳۲	۳۰۶۵	
	خجڑ	۱۳	۳۵	۳۸	۱۲	۰	۱۲	۴۲	۵	۴۷	
چک	گدھے	۳۶۴۰	۲۶۴۳	۶۲۸۳	۲۲۱۱	۶۴۷	۲۸۵۸	۲۹۸۹	۱۴۰۶	۶۳۹۵	
	اونٹ	۰	۵	۵	۱۱	۰	۱۱	۲۵	۸	۳۳	
	بیل	۷۸۶۳۰	۵۳۳۰۸	۱۲۲۰۳۸	۱۳۸۹۸۱	۲۸۱۵۷	۱۶۷۱۳۸	۳۳۳۰۷	۱۱۹۵	۱۵۲۶۳	
	بندیان	۲۱۰۵۸	۱۵۵۸۸	۳۶۶۶۶	۲۲۷۶۳	۴۴۴۹	۲۸۲۱۲	۳۲۲۵۸	۱۰۳۶۹	۲۳۰۲۷	

شماره	نوعیت بهایم و غیره	ضلع بزرگ			ضلع ناندیز			ضلع پرمینی		
		علاقه کار	بخیر کار	ب.	علاقه کار	بخیر کار	ب.	علاقه کار	بخیر کار	ب.
		۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱	ساته	۱۳۰۴۹	۱۹۰۳	۱۵۹۸۲	۶۶۸۳	۲۱۴۹	۸۸۳۲	۱۶۴۳۲	۳۳۶۹	۲۰۱۰۱
۲	بیل	۱۶۴۴۶	۲۶۳۹۹	۲۰۱۲۰۵	۱۱۳۲۸۵	۳۹۱۰۴	۱۴۱۹۵۲	۱۹۹۹۸۹	۲۹۴۴۲	۲۲۹۴۶۱
۳	گا	۱۱۳۹۴۳	۲۴۲۵۶	۱۱۳۲۲۲۹	۱۲۵۹۶۱	۳۹۹۸۹	۱۲۰۹۵۰	۱۳۳۹۱۶	۲۲۳۳۴	۱۵۴۱۶۲
۴	بجهره	۱۲۵۴۴۶	۳۹۳۵۴	۱۵۴۸۳۳	۱۳۵۹۲	۲۲۴۱۴	۱۶۴۴۳۰	۱۵۴۳۵	۲۳۵۶۵	۱۴۸۹۴۵
۵	کھلکے	۶۳۶۱	۱۴۴۸	۴۸۳۹	۱۹۹۱۸	۳۲۴۵	۱۳۱۹۳	۱۲۱۸۱	۲۲۴۴	۱۳۴۵۸
۶	کادیش	۳۳۲۴۴	۳۳۹۳	۱۶۴۸۳	۶۴۵۵۵	۲۴۳۳	۹۸۲۸۸	۴۱۸۶۰	۱۲۸۸۶	۸۴۴۴۶
۷	بجهره	۲۹۴۳۵	۸۲۰۱	۳۴۶۳۶	۴۴۰۵۹	۲۳۵۲۰	۱۰۰۵۴۹	۶۹۴۱۴	۱۲۳۲۵	۸۲۴۴۲
۸	بکرے	۱۱۳۹۸۲	۲۵۵۲۶	۱۴۲۵۰۸	۶۳۸۵۵	۳۰۳۲۰	۹۴۱۴۵	۴۴۴۴۳	۱۴۸۴۳	۹۵۰۱۶
۹	چیلے	۱۲۵۴۸۲	۲۸۳۹۸	۱۵۳۰۸۱	۹۵۸۹۴	۲۳۳۶۸	۱۳۰۲۶۲	۱۲۸۹۹۶	۲۴۴۵۳	۱۵۳۲۳۹
۱۰	گولہ	۵۳۵۱	۱۱۵۳	۶۵۰۳	۳۰۵۳	۸۶۹	۳۹۲۲	۴۸۰۴	۱۰۵۸	۵۸۶۵
۱۱	مادیان	۶۴۲۶	۱۵۳۶	۸۳۱۲	۳۸۸۴	۱۱۰۱	۴۹۸۸	۶۹۹۱	۱۳۸۳	۸۴۴۴
۱۲	بجهره	۳۱۸۱	۸۵۴	۳۰۳۵	۱۵۸۳	۵۱۶	۲۰۹۹	۲۲۱۹	۵۹۳	۳۸۱۳
۱۳	خیر	۹	۱	۱۰	۲۹	۴	۳۳	۲۶	۰	۲۶
۱۴	گدھے	۳۶۶۶	۱۰۵۲	۴۴۱۸	۶۴۰۰	۲۰۴۴	۸۴۴۴	۳۲۲۳	۱۰۳۰	۴۲۵۳
۱۵	ادش	۴۰	۲۲	۶۲	۲۲۴	۸۶	۳۱۳	۲۳	۴	۳۰
۱۶	ایل	۱۱۸۹۱	۶۳۵۳	۱۴۲۴۴	۵۴۸۸۳	۱۶۳۲۸	۴۰۶۱۱	۲۶۹۸۹	۱۰۹۶۳	۵۴۹۵۲
۱۷	بنڈیاں	۱۴۶۳۰	۴۱۲۹	۲۱۴۵۹	۲۶۳۵۴	۴۴۲۸	۳۴۱۳۵	۲۵۴۵۴	۶۹۵۸	۳۲۱۱۲

شماره	نوعیت بهائیم شاری	ضلع گلبرگ			ضلع عثمان آباد			ضلع راجپور		
		علاقه کاری	خیابان کاری	ب.ب.	علاقه کاری	خیابان کاری	ب.ب.	علاقه کاری	خیابان کاری	ب.ب.
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱	ساند	۲۰۶۲۰	۱۰۰۳۲	۳۰۶۹۲	۸۶۷۸	۵۸۶۳	۱۳۵۴۱	۲۳۹۱۴	۲۲۵۸۳	۳۷۵۰۶
۲	بیل	۱۹۷۳۱۲	۳۰۵۷۹۵	۳۳۳۸۰۲	۵۴۶۲۰	۱۸۷۴۲۲	۱۰۱۹۰۴	۱۰۳۰۳۵	۲۰۳۹۳۹	۲۰۳۹۳۹
۳	گلخانه	۱۱۰۰۶۲	۵۹۸۲۵	۱۷۷۸۹۸	۶۳۳۳	۱۱۲۶۰۵	۲۳۲۷۱	۵۴۲۲۷	۵۴۲۷۷	۱۰۶۱۵۴
۴	بجریه	۱۱۳۸۱۹	۲۳۸۲۶	۱۷۹۲۳۵	۸۱۱۰۲	۲۹۸۰۵	۱۲۰۹۰۷	۲۲۳۶۲	۲۵۲۳۹	۷۲۶۱۱
۵	گلخانه	۲۲۷۶۲	۱۱۰۱۶	۳۳۷۷۷	۸۰۹۲	۳۸۱۳	۱۱۹۰۵	۹۰۳۹	۷۹۳۰	۱۶۹۷۹
۶	گادیش	۵۸۲۴۷	۲۱۱۲۲	۸۹۶۵۹	۲۳۵۷۶	۱۶۲۵۱	۲۸۸۲۷	۳۱۱۵۲	۳۰۶۰۳	۶۱۷۵۶
۷	بجریه	۵۲۵۶۲	۸۲۱۳۵	۲۹۵۸۳	۲۷۳۳۷	۱۵۱۲۱	۳۲۳۶۲	۲۲۱۸۹	۲۱۶۸۳	۳۳۸۷۲
۸	بکره	۲۷۳۵۷۷	۲۳۳۵۰	۳۹۷۰۷۸	۸۰۸۹۷	۲۵۳۳۲	۱۲۶۲۳۱	۲۲۰۶۳	۲۳۰۱۵۰	۳۶۰۷۸
۹	بجریه	۱۸۷۴۱۸	۲۹۹۱۳۸	۲۸۹۵۶۱	۹۶۲۰۶	۲۹۸۳	۱۳۵۱۹۰	۵۷۷۸۰	۶۲۰۷۵	۱۱۹۸۵۵
۱۰	گورب	۳۸۱۰	۱۸۵۹	۵۶۶۹	۳۵۷۴	۱۳۱۹	۳۸۹۳	۱۸۰۰	۱۰۹۲	۲۸۹۲
۱۱	بادیان	۵۰۵۲	۲۵۹۳	۷۶۴۵	۳۵۹۴	۱۵۷۴	۵۱۶۸	۱۳۷۷	۹۹۲	۲۳۶۹
۱۲	بجریه	۱۵۹۲	۱۳۰۱	۲۸۹۷	۱۵۹۷	۶۱۶	۲۳۱۳	۵۰۴	۳۰۴	۸۴۴
۱۳	فجر	۱۷	۳۷	۵۴	۴	۰	۴	۱۳	۰	۱۳
۱۴	گدسه	۱۷۰	۲۶۹۸	۲۸۶۸	۲۳۶۶	۹۰۴	۳۴۰۰	۴۱۲۷	۲۲۹۴	۶۳۲۱
۱۵	اونش	۷۰	۸۶	۱۵۶	۱۹	۳۵	۵۴	۶	۱۸	۲۴
۱۶	بیل	۶۵۲۹۱	۲۷۲۱۶	۹۲۵۰۷	۶۷۴۴	۳۳۹۸	۱۰۰۳۲	۲۲۴۳۲	۲۵۶۳۲	۸۸۳۶۳
۱۷	بنیایان	۲۶۱۸۰	۱۷۶۸۲	۳۸۸۶۲	۱۳۵۷۰	۵۸۶۳	۲۰۳۳۳	۱۵۵۸۶	۱۷۹۹۸	۲۳۵۸۳

شمارہ	نوعیت بہار	ضلع بیدر			صدر زمین ان ملک بہار علی		
		علاقہ سکاری	نمبر سکاری	مساحت	علاقہ سکاری	نمبر سکاری	مساحت
۱	سانڈ	۵۱۵۹	۸۶۱۹	۱۳۴۳۸	۵۳۵۱۰۲	۲۱۵۴۶۵	۷۵۰۵۶۷
۲	بیل	۱۰۳۲۶۶	۱۲۷۱۹۰	۲۲۱۱۳۵۶	۲۲۲۲۳۱۳	۹۸۵۰۳۰	۳۷۰۷۳۳۳
۳	گائے	۹۳۰۱۹	۹۷۳۶۶	۱۹۱۱۸۶	۱۰۶۳۷۱۹	۷۸۳۶۷۱	۲۸۳۷۳۹۰
۴	بجھڑ	۹۱۳۹۸	۹۸۷۳۳	۱۹۰۱۳۱	۱۹۰۷۳۳۶	۷۴۰۳۸۷	۲۶۳۷۹۳۳
۵	کھلے	۸۶۳۲	۱۱۵۶۳	۲۰۲۰۶	۳۲۳۹۳۵	۱۵۶۷۷۰۲	۵۸۰۶۳۷
۶	گادیش	۵۰۰۵	۵۹۷۷۸	۱۱۰۷۸۳	۸۸۹۳۶۲	۳۵۰۶۷۰	۱۲۳۰۱۳۲
۷	بجھڑ	۲۹۰۶۳	۵۸۰۸۲	۱۰۷۱۳۶	۹۲۲۲۱۵	۲۵۹۹۳۸	۱۲۸۲۱۶۳
۸	بکرے	۸۴۶۰۷	۱۱۰۳۹۳	۲۳۵۱۰۱	۳۹۳۵۵۹۲	۱۷۹۸۷۵۵	۵۷۳۳۳۳۷
۹	چھلے	۶۱۲۸۵	۸۰۰۵۱	۱۳۱۳۳۶	۲۱۵۳۳۵۲	۹۰۱۲۲۳	۳۰۵۶۷۷۵
۱۰	گوشت	۲۲۶۶	۲۶۸۹	۲۹۵۵	۳۵۸۷۳	۱۷۵۰۳	۶۲۳۷۷
۱۱	مادیل	۳۹۷۹	۳۶۸۲	۶۶۶۱	۴۹۷۳۳	۱۹۳۱۷	۹۹۰۵۱
۱۲	بجھڑ	۱۵۰۷	۱۶۶۷	۳۱۷۳	۲۲۷۹۳	۹۳۸۳	۳۲۱۷۱
۱۳	خج	۱۱	۱۲	۲۳	۱۳۱۷	۱۱۳	۱۳۳۱
۱۴	گدھے	۳۳۳۶	۳۳۶۳	۷۶۹۹	۴۹۷۹۶	۵۶۰۷	۷۵۴۰۳
۱۵	ادٹ	۱۹۸	۸۹	۲۸۷	۱۰۵۴	۳۷۰	۱۴۲۴
۱۶	ہل	۲۳۵۶۸	۲۰۵۹۷	۵۳۱۶۵	۹۶۱۳۳	۳۷۰۷۰۶	۱۳۳۲۰۳۶
۱۷	بندیاں	۹۷۳۷	۱۲۸۲۳	۲۲۵۶۰	۴۴۸۱۲۳	۱۵۲۶۱۷	۵۶۰۷۴۰

تعطیلات

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستانِ آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۱۹۹)

۱۔ بتقریب کرسمس ۲۵۔ ڈسمبر و یکم جنوری دو یوم تعطیل عام منظور فرمایا گی ملاحظہ ہو (جریده غیر معمولی ۱۹۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ مطابق ۲۱۔ بہمن ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸) منہج ص ۱۱
۲۔ ۱۳۳۶ھ میں دو از دہم شریف کی تعطیل ۲ و ۳۔ آبان ۱۳۳۶ھ روزِ پنجشنبہ جمعہ کو واقع ہوئی تھی اور بتاریخ ۳۔ آبان روزِ شنبہ اننت چتوروشی کی عام تعطیل تھی چونکہ جمعہ اور شنبہ کو تعطیلین عام تعطیلات تھیں لہذا الجحاظ احترام و عظمت عید المیلاد جمعہ کا معاوضہ بتاریخ ۵۔ آبان ۱۳۳۶ھ روزِ یکشنبہ عطا کیا گیا۔

۳۔ بارگاہِ خسروی سے ذریعہ فرمانِ مزینہ ۱۲۔ ربیع الثانی ۱۳۳۶ھ مجلسِ عالیہ الیٹ کو موسمِ گرما کی تعطیل دو ماہ من ابتدا اے یکم خورداد لغایتہ آخرتیر اور اس کی ماتحت عدالت ہائے دیوانی کو ایک ماہ من ابتدا اے یکم لغایتہ آخرتیر دینے کی برہنا و سفارش باب حکومت منظوری صادر ہوئی۔ جریده (۱۰۔ فروردی ۱۳۳۷ھ جلد ۶۰) جزو اول صفحہ ۸۲ نمبر ۱۹

۴۔ حسبِ الحکم صدر اعظم بہادر ختری سرکار عالی بابنہ ۱۳۳۷ھ میں تعطیلات مندرجہ حاشیہ جمعہ کو واقع ہو جانے سے انکے دوسرے دن ان کا معاوضہ عطا کیا گیا تھا۔ لیکن بعدہ حسبِ فرمانِ خسروی مصدرہ (۱) یادگار دفاتِ حسرت آیات حضرت ۱۵ شعبان ۱۳۳۷ھ حکم شرف صدر لایا کہ تعطیلات کا غفران مکان ۴۔ رمضان ۱۳۳۷ھ معاوضہ دینے کی ضرورت نہیں کیونکہ یہ یادگاری (۲) یادگار سالگرہ کوین و کثور یہ قصر مہند تعطیلات ہیں پس بطاعت فرمانِ خداوندی جنتی ۲۴۔ مئی ۱۹۲۶ء

۵۔ ۱۵۔ فروردی ۱۳۳۷ھ ۲۰۔ تیر ۱۳۳۷ھ کو جو تعطیلات درج کی گئی ہیں وہ

منسوخ کی جاتی ہیں (جریدہ ۱۰ فروری ۱۳۳۸ء جلد ۶۰ نمبر ۱۹ ص ۱۸۲)
 — پیشگاہ صدارت عظمیٰ سے حسب تحریک صدر المہام بہادر فینانس صیغہ اتحاد باہمی
 ۳۱۔ امرداد کو ہر سال یوم الامداد باہمی منانے کے لئے دفاتر سرکار عالی میں نصف
 یوم کی تعطیل منظور کی گئی (جریدہ ۶۔ مہر ۱۳۳۸ء جلد ۶۰ ص ۴۰ جزو اول)
 — حسب الحکم مہاراجہ سر صدر اعظم بہادر سرکار عالی دوسرے تعطیلات اتوائی
 کے مائل دو یوم کی تعطیل خاص فرقہ مہدویہ کے لئے حسب قرارداد فرقہ مہدویہ
 دینے کی منظوری دی گئی۔ (اخبار شیردکن جلد ۴۷ نمبر سلسلہ ۶۵) مورخہ ۱۷۔
 ۱۹۳۱ء ۲۲۔ مارچ ۱۹۳۱ء

— حسب جریدہ غیر معمولی نمبر (۱) مورخہ ۷۔ دے ۱۳۳۱ء م یکم رجب ۱۳۵۰ء
 جلد (۶۳) بتقریب عقد ولیعہد ریاست حیدر آباد و برادر حقیقی نواب معظم جاہ
 بہادر کی یادگار میں سال آئندہ سے ہر سال ۱۲۔ نومبر کو ایک دن کی عام تعطیل
 ممالک محروسہ میں قرار دی جائے۔

تختہ سرفرازی خطابات از پیشگاہ حضرت اقدس عالی

سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان امینہ جلد ۱۰ نمبر ۲۰۱ ضمیمہ صفحہ (۵)

اعلیٰ حضرت قدر قدرت بتقریب سالگرہ مبارک و دیگر مواقع پر براہم خسروانہ جن
 صاحب زادگان بلند اقبال و عہدہ داران سرکار عالی کو جو خطابات سرفراز فرمائے
 ہیں ان کے نام مع خطابات تاریخ سرفرازی و حوالہ جریدہ بشکل تختہ درج ذیل ہیں

تاریخ	نام خطاب یافتہ	نام خطاب	تاریخ اجرائی فرمان	حوالہ تاریخ جریدہ
۱	جنگلی	۳	۴	۵

شماره	نام خطبات یافته	نام خطاب	تاریخ اجرائی در زمان	حوالای تاریخ جریده
۱	آغا محمد علی صاحب شریک محمد	آغا یا جنگ	۱۳۳۴ هـ ۹ جمادی الثانی	۵ ۸ بهمن ۱۳۳۴ هـ جلد ۵۹، شماره ۵۶
۲	مرزا بشیر بیگ صاحب	بشیر یا جنگ	"	"
۳	معنوق حسین صاحب	معنوق یا جنگ	"	"
۴	قادر احمد صاحب	قادر یا جنگ	"	"
۵	سعید الدین صاحب	سعید یا جنگ	۱۳۳۴ هـ ۱۵ شعبان	۲۱ فروردین ۱۳۳۴ هـ جلد (۶۰) شماره ۲۲، صفحه ۲۰۲
۶	قطب الدین صاحب	قطب یا جنگ	"	"
۷	سید احمد صاحب قادری	احمد یا جنگ	"	"
۸	سعادت حسین صاحب	سعادت جنگ	"	"
۹	سردار علی صاحب	سردار جنگ	۱۳۳۴ هـ ۲۳ ربیع الاول	جریده غیر معمولی مورخه ۲۵ بهمن ۱۳۳۴ هـ جلد ۶۰، شماره ۱۱، صفحه ۳۶
۱۰	قادر طینا صاحب	قادر جنگ	۱۳۳۴ هـ ۲۷ ربیع الاول	جریده غیر معمولی ۲۷ بهمن ۱۳۳۴ هـ جلد ۶۰، شماره ۱۲، صفحه ۳۷
۱۱	مرزا خورشید بیگ صاحب	خورشید یا جنگ	۱۳۳۵ هـ ۱۳ جمادی الثانی	جریده غیر معمولی ۱۳ آبان ۱۳۳۵ هـ جلد ۶۰، شماره ۱۳، صفحه ۳۹
۱۲	مرزا انوار بیگ صاحب	انوار یا جنگ	۱۳۳۴ هـ ۱۷ ربیع الثانی	جریده غیر معمولی ۱۷ آبان ۱۳۳۴ هـ جلد ۶۰، شماره ۱۴، صفحه ۴۱
۱۳	حافظ حسین صاحب	حسین جنگ	۱۳۳۴ هـ ۲۳ جمادی	جریده معمولی ۱۱ اسفند ۱۳۳۴ هـ جلد ۶۱، شماره ۱۱، صفحه ۴۱

نشان	نام خطبات یا تہ	نام خطاب	تاریخ اجرائی و زمان	حوالہ تاریخ جریدہ
۱	۲	۳	۴	۵
۱۴	محمد مصباح بیاضیٹ لاہور رکن عدالت عالیہ	۲۳۔ رجب ۱۳۳۸ھ	جریدہ معمولی ۱۱ اسفند ۱۳۳۶ ق. جلد (۶۱) نمبر ۱۵ ص ۱۳۸۔	نمبر ۱۵ صفحہ ۱۳۸
۱۵	محمد عبدالصمد صاحب یم اسے رکن عدالت عالیہ	محمد نواز جنگ	" "	" "
۱۶	مشرر رحیمی فریدون جی کنٹرولر ٹرمنگ کردار گیری سرکار عالی	" "	" "	" "
۱۷	بہاؤ اللہ (فرزند نصیب جنگ) جای	۲۴۔ جلدی الثانی ۱۳۳۶ھ	جریدہ ۲۔ دے ۱۳۳۶ ش جلد (۶۲) نمبر ۸ ص ۸۸ جز اول	
۱	نواب میر کاظم علی شاہ شہزادہ بلند کاظم جاہ	۴۔ رجب ۱۳۳۵ھ	جریدہ غیر معمولی ۹۔ اسفند ۱۳۳۳ ش جلد (۵۵) نمبر ۷ ص ۱۵۔	
۲	نواب میر عابد علی شاہ	عابد جاہ	" "	" "
۳	نواب ختمت علی شاہ	ختمت جاہ	" "	" "
۴	نواب ہاشم علی شاہ	ہاشم جاہ	" "	" "
۵	نواب تبرق علی شاہ	تبرق جاہ	" "	" "
۶	نواب میر شاد علی شاہ	شاد جاہ	" "	" "
۷	نواب میر رجب علی شاہ	رجب جاہ	" "	" "
۸	نواب میر سعادت علی شاہ	سعادت جاہ	" "	" "

نشان	نام خطاب یافتہ	نام خطاب	تاریخ اجرائی فرمان	حوالہ تاریخ جریدہ
۱	۲	۳	۴	۵
	ونت شمار لاج (فرزند راجہ آریان)	راج و نت بہا	۲۴ جمادی الثانی ۱۳۳۹ھ	جریدہ ۲۔ دسمبر ۱۳۳۹ء جلد (۶۲) نمبر ۸ ص ۹۰۔ جز اول
۱	راجہ بہادر ڈنکٹ راماریڈی صاحب	راجہ بہادر	۲۴ رجب ۱۳۳۸ھ	جریدہ مہولی ۱۱۔ اسفند ۱۳۳۹ء جلد (۶۱) نمبر ۱۴ ص ۱۳۸۔
۲	راجہ دو (فرزند راجہ دھرم پتی)	راجہ بہادر	۲۴ جمادی الثانی ۱۳۳۹ھ	جریدہ ۲۔ دسمبر ۱۳۳۹ء جلد (۶۲) نمبر ۸ ص ۹۸۔ جز اول
۳	جلوہن لعل ناظم علیات	" "	" "	" "
۴	گر رادو۔ رکن عدالت للعالیہ	" "	" "	" "

رزیدنسی

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بشائرِ آصفیہ صفحہ پنجم صفحہ ۲۱۱)

۱۸۔ مئی ۱۹۲۵ء کو مٹر کریمپ جدید منصرم رزیدنٹ صبح ساڑھے سات بجے بلدہ داخل ہوئے۔ اور ۲۰۔ مئی ۱۹۲۵ء کو انریبل سرولیم بارٹن رزیدنٹ حیدرآباد چھ ماہ کی رخصت پر انگلستان جانے کی غرض سے تاریخ مذکور کو اسٹیشن بیگم پیٹھ سے بذریعہ سیل اہی بٹھی ہوئے۔ انریبل مٹر۔ لیم کریمپ آپ کے زمانہ رخصت میں منظرانہ طور پر رزیدنسی کی خدمت انجام دیتے رہے۔ رخصت سے ۲۶۔ نومبر ۱۹۲۵ء

روزِ شنبہ کو آنریبل سرولیم بارٹن رزیدنٹ حیدر آباد ایک بجکر ۳۶ منٹ دن کو بیکم پیٹھ ایشن پر فروکش ہوئے سرکاری طور پر آپ کی پیشوائی کی گئی اور حسب ضابطہ سلامی کے توہین سر کی گئیں اور ۲۹۔ ماہ نومبر ۱۹۲۳ء کو آنریبل مسٹر ای۔ ایم۔ کرمپ جو سرولیم بارٹن مستقل رزیدنٹ حیدر آباد کن کی عدم موجودگی میں منصرم رزیدنٹ تھے شب میں منماڑ پانچرٹین سے روانہ ہوئے۔

۷۔ فروری ۱۹۳۱ء روز جمعہ کو جدید رزیدنٹ آنریبل لٹننٹ کرنل ٹی۔ ایچ۔ سی۔ ایس۔ ای۔ ای۔ سی۔ ایم۔ جی۔ سی۔ آئی۔ ٹی کنیر تشریف لائے بیکم پیٹھ ایشن پر اترے اور بلارم کو ٹھی تشریف لئے گئے حسب قاعدہ بیکم پیٹھ ایشن پر عالیجناب ہماراچہ صدر اعظم بہادر باب حکومت آنریبل سرولیم بارٹن۔ نواب حیدر نواز جنگ بہادر۔ نواب مہدی یار جنگ بہادر وغیرہ موجود تھے دوسرے روز صبح میں سلامی کی توہین سر ہوئیں۔

۸۔ فروری ۱۹۳۱ء کے شب میں سرولیم بارٹن سابق رزیدنٹ حیدر آباد مع لیڈی بارٹن حیدر آباد سے تشریف لئے گئے۔

۹۔ حیدر آباد ۲۰۔ جولائی ۱۹۳۱ء چند سال سے رزیدنسی کے مقدمات سکڑ آباد کے کورٹ میں سماعت ہو رہے تھے جس کی وجہ سے باخندگان رزیدنسی کو مشکلات کا سامنا ہو رہا تھا۔ اس تکلیف کو محسوس کرتے ہوئے حکومت رزیدنسی نے رزیدنسی میں ہی مقدمات سماعت کرنے کا انتظام کیا۔ مسٹر بلسرے مجسٹریٹ درجہ اول اور نگاہ آباد سے مقدمات کی سماعت کے لئے ہر مہینہ میں دو مرتبہ یہاں تشریف لائیں گے۔

۱۰۔ پتلی باؤلی جو حدود رزیدنسی حیدر آباد میں مشہور تھی وہ ماہ اکتوبر ۱۹۳۱ء میں دغیرہ سے بہرہ دی گئی۔

فہرست محلجات حدود رزیدنی حیدرآباد

نشان سلسلہ	نام محلہ	نشان سلسلہ	نام محلہ	نشان سلسلہ	نام محلہ
۱	بوگل کُتہ	۳	داد د خاں طویلہ	۵	محل بلخ
۲	بیانڈا سٹرلین	۱۰	رام کوٹ	۱۸	مارکٹ روڈ
۳	پوسٹ آفس لین	۱۱	رسل گنج	۱۹	نیا بازار
۴	ترب بازار	۱۲	عیسیٰ میاں بازار	۲۰	نانا میاں روڈ
۵	چیدا بازار	۱۳	قطبی گوڑہ	۲۱	ٹائی روڈ
۶	چہنال بندہ	۱۴	کوٹھی لین	۲۲	ہنومان ٹیکری
۷	چندرائن گٹ	۱۵	کاجی گوڑہ لین		
۸	حشمت گنج	۱۶	کنداسای مارکٹ		

تشریف آوری مشاہیر یورپ و ہند

گورنر جنرل و ایسیرائے ہند

سلسلہ کے لئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم صفحہ (۲۱۱)

۱۱۔ اگست ۱۹۲۴ء کو ہنر کیلینی و ایسیرائے ولیدی ارون دہلی جاتے ہوئے اپنا سفر منقطع کر کے جلاکوں پر اترے اسٹیشن پر نواب رضا نواز جنگ بہادر مسٹر جی . بی بیٹن نے آپ کا استقبال کیا میڈی غلام یزدانی صاحب ناظم آثار قدیمہ نے و ایسیرائے بہادر کے ہمراہ رہ کر غار ٹاؤن کے اجنبہ کا معائنہ

کرایا۔ وائسرائے مدوح نے غارون سے بید و بچھی ظاہر فرمائی اور خصوصاً غار نمبر (۴) کے نقش و نگار کی بید تعریف و توصیف فرمائی وائسرائے مدوح معہ لیڈی صاحبہ اسٹاف کو سرکار عالی کے جانب سے اجنٹ مین لیج کی دعوت ہوئی مین بعد روانگی عمل میں آئی۔

۲۱۔ جون ۱۹۲۹ء روز چار شنبہ کو ہزار کلسنی لارڈ گوڈن گورنر شام کو واڑی اسٹیشن پر سے گزرے، اس موقع پر آپ کا اعزازین سرکار عالی کے جانب سے واڑی جنکشن پر سر ڈزرتیب دیا گیا تھا اور ہمارا جہ سرکشن پر شاہ صدر اعظم بہادر نواب مہدی یار جنکشن نے آپ کا استقبال کیا۔

۱۶۔ دسمبر ۱۹۲۹ء روز دو شنبہ صبح ۸ ۱/۲ بجے ہزار کلسنی لارڈ غارون وائسرائے گورنر جنرل ہند معہ خاتون و اسٹاف کے سمجھاڑہ لائن سے اسٹیشن نام پٹی پر دفن افروز ہوئے حسب عادت پیشوائی وغیرہ لگئی اور لوان فلک نما مین فردکش ہوئے اور حسب پروگرام ڈنر وغیرہ ہوئے۔ ۲۰۔ دسمبر ۱۹۲۹ء کو دن کے ۴ ۱/۲ بجے حضور وائسرائے مدوح بذریعہ اسپیشل ٹرین اسٹیشن فلک نما سے ذریعہ جھوٹی لائن دولت آباد قلعہ کے محاسنہ کے لیے جانب نما ٹرین مراجعت فرما ہوئے۔ آپ کو خصت کرنے کی غرض سے اعلیٰ حضرت قدر قدرت بھی اسٹیشن فلک نما تک تشریف فرما ہوئے تھے۔ بتقریب تشریف آوری والے گورنر جنرل مدوح حیدر آباد میں تمام دفاتر وغیرہ کو (۱ ۱/۲) دن کی تعطیل عطا ہوئی۔

۴۔ دسمبر ۱۹۲۹ء کو آٹھ بجے ہزار کلسنی لارڈ ہارڈنگ بہادر سابق گورنر جنرل ہند بعد محاسنہ غار ہائے ایلورہ جھوٹی لائن سے بلدہ تشریف لا کر اسٹیشن گاجی گڑھ پر اترے، درقہر فلک نما مین بطور سرکار کا، مہان قیام پذیر ہوئے۔ سرکاری طور پر آپ کا اعزاز کیا گیا۔ ڈنر اور اسپورٹس وغیرہ ہوئے۔ حمایت ساگر عثمان ساگر و

گو لکنڈہ و مقابر قطب شاہی ملاحظہ فرمائے اور ۵۔ ڈسمبر ۱۹۳۱ء کو شب کے دس بجے مراجعت فرمائے جانب بنگلور ہوئے۔ آپ کی تواضع و مہانداری کیلئے ایک لاکھ روپیہ کی منظوری صادر ہوئی۔

۱۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء روز دوشنبہ صبح ۷ بجے چالیس منٹ کو ہزار کیلنسی رائٹ آریبل و ایکاونٹ جارج جاشم گوشن آف ماڈک ہرسٹ جی۔ سی۔ آئی۔ ای جی۔ سی۔ بی۔ اے۔ دی۔ ڈی گورنر مدراس حیدر آباد سیر کے لئے تشریف لائے اور رزیدنسی حیدر آباد میں قیام فرمایا۔ حسب قاعدہ استقبال کیا گیا۔ توپوں کی سلامی سر ہوئی۔ اسٹیشن بلدہ سے رزیدنسی بلدہ تک ہر دو جانب فوج باقاعدہ تیار تھی۔ رزیدنسی اور کنگ کوٹھی میں آپ کا ڈنر ہوا۔ قلعہ گو لکنڈہ حمایت ساگر فلک ناکی سیر فرمائی اور ۱۲۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء کو گورنر صاحب مع سکندر آباد سے بذریعہ اسپیشل ٹرین دولت آباد روانہ ہوئے۔ وہاں فارمائے ایلووا اور اجنٹہ ملاحظہ فرما کر ۱۶۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء کو دن کے گیارہ بجے خلد آباد وغیرہ سے سکندر آباد مراجعت فرما ہوئے حسب قاعدہ توپیں سر کی گئی آپ وہاں سے راست مدراس تشریف لے گئے

کمانڈر انچیف ہند

۲۸۔ جولائی ۱۹۲۶ء صبح ۷ بجے ۴۵ منٹ پر ہزار کیلنسی کمانڈر انچیف افواج ہند فیلڈ مارشل سر ولیم برٹوڈ سکندر آباد اور وہاں سے رزیدنسی حیدر آباد تشریف لائے یہ آمد پراگھوٹ تھی حسب معمول آپ کو دعوتیں ہوئیں قلعہ گو لکنڈہ تشریف لے گئے اور فوج کا معائنہ فرمایا۔ یکم اگست ۱۹۲۶ء ہزار کیلنسی کمانڈر انچیف معہ اسٹاف شب کو بذریعہ اسپیشل ٹرین بھائے بھوڑہ۔ واڑی کے راستہ سے واپس تشریف لے گئے۔ بی۔ مین۔ ریلوے لین بوجہ نقصان طغیانی درست نہ تھی جس کی وجہ سے راستہ کی تبدیلی عمل میں آئی۔

۱۔ ماہ اگست ۱۹۳۱ء یوم یکشنبہ کو ہزار کیلنسی بہ لیم ڈو ڈکمانڈرا انجیف افواج بہن دوبارہ وار دھدر آباد ہوئے دوسرے روز لال ٹیکڑی سے ۱۷۔ تو پونگی سلامی سر کی گئی جب عادت اعلحضرت قدر قدرت نے آپ کو کنگ کوٹھی میں لےج دیا نیز مہاراجہ بہادر کے ہاں بھی ڈنر دیا گیا۔

۲۔ ہزار کیلنسی بہر فلپ چٹ و ڈکمانڈرا انجیف ۳۰۔ ڈسمبر ۱۹۳۱ء کو شب کے سوا آٹھ بجے ذریعہ اپیشل ٹرین بیگم پیٹھ ایشن پر اترے اور رز پٹنسی بلارم تشریف لے گئے اور صاحب رز پٹنٹ کے مہان رہے اور یکم جنوری ۱۹۳۲ء کو سکندر آباد کے پریڈگر اوڈ پر سال نو کی سلامی ہوئی اور اسی روز شام کو ذریعہ پانچبرہا بہار شاہ ریلوے واپس تشریف لے گئے

دیگر

۳۔ اوائل ماہ فروری ۱۹۲۶ء کو ہرمانس مہاراجہ صاحب جام نگر حیدر آباد تشریف فرما ہوئے اور سرکاری مہان رہے وسط ماہ فروری ۱۹۲۶ء میں مہاراجہ مدوح واپس تشریف فرما ہوئے۔

۴۔ فروری ۱۹۲۶ء کو مہاراجہ صاحب نابھہ بغرض درشن گرد و دارہ نانڈیڈ تشریف فرما ہوئے تین روز قیام رہا اور ۷۔ فروری ۱۹۲۶ء کو واپسی عمل میں آئی مہاراجہ صاحب مدوح نے (۱۔) کی رقم گرد و دارہ کو نذر کی اور (۲۔) ملازمین گرد و دارہ کو بطور انعام دیے۔ منتظام مہانداری سرکاری طور پر عمل میں لایا گیا تھا۔

۵۔ ۲۹۔ نومبر ۱۹۲۵ء روز پینچنبہ کے شام کو مرزا محمد اسماعیل صاحب سی۔ آئی ٹی۔ اے۔ بی۔ اے۔ دیوان ریاست میسور بلدہ آئے۔ رز پٹنسی میں قیام کیا اور بتاریخ ۳۔ ڈسمبر ۱۹۲۵ء روز دو شنبہ کو آپ ذریعہ بنگلور اکسپریس حیدر آباد سے

واپس روانہ ہوئے۔ آپ کی مہاراجہ بہادر صدر اعظم کے یہاں دعوت ہوئی۔
 م۔ سر ریجنالڈ اسٹوارٹ گلانی (سابق معین الہام فینانس علاقہ سرکار عالی) د
 لیڈی گلانی ۳۔ ڈسمبر ۱۹۲۵ء شب کو ریاست اندور سے گوداوری دیالی ریلوے
 سے فائزیدر آباد ہوئے۔ آپ کے لیے منٹار کو کنسل کاسیلون بھیجا گیا تھا۔ آپ
 سرکاری جہان کی حیثیت سے سرکاری گیٹ ماوس میں فروکش ہوئے عالیجناب
 مہاراجہ صدر اعظم بہادر اور دیگر عہدہ داروں کے ہاں آپ کو ڈنر اور چاء
 نوشی کی دعوت ہوئی۔ اور ۸۔ ڈسمبر ۱۹۲۵ء روز شنبہ کو صبح سکندر آباد اسٹیشن سے
 جانب منٹار روانہ ہوئے۔

م۔ ۱۹۔ جنوری ۱۹۲۳ء یوم یکشنبہ ہنرمانس نواب صاحب کاڈی شام میں
 فائزیدر آباد ہوئے جن کے اعزاز میں نام پٹی کے لال ٹیکڑی سے دوسرے
 روز صبح ۷ بجے (۱۱) توپیں سرکی گئیں سرکاری جہان کی حیثیت سے مقیم رہے
 م۔ ۷۔ فروری ۱۹۲۳ء روز جمعہ مہاراجہ صاحب بھاؤنگر معہ برادر خرد جیدر آباد
 تشریف لائے اور سرکاری جہان رہے سرکاری طور پر استقبال کیا گیا سلامی
 کے لیے گارڈ آف آنر موجود تھا (۱۳) توپوں کی سلامی دی گئی۔ بشیر باغ میں
 بطور سرکاری جہان فروکش ہوئے مہاراجہ بہادر کے یہاں آپ کو ایٹ ہوم دیا گیا
 ۹۔ فروری ۱۹۲۳ء کو شب میں بمبئی واپس تشریف لے گئے۔

موقت الشوع پرچے

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم ص ۲۳۲)

اخبارات

بزبان اردو

رجحیت

۲۸۔ آوریل ۱۳۳۶ء سے بزبان اردو زیر ادارت ایم نرسنگھ راؤ

ہفتہ وار اخبار مشیر دکن کے سالانہ سائز پر محلہ ترپ بازار حیدر آباد سے شائع ہوا۔ جسکی قیمت سالانہ مع محصول ڈاک (معہ) مقرر تھی۔ اس میں مضامین آزادانہ طور پر لکھے جاتے تھے۔ لیکن تھوڑے ہی عرصہ میں اس کی یہہ آزادی باقی نہ رہ سکی اور حسب مراسلہ صدر محکمہ کو قوالی صیغہ (دراز) نشان ۸۱۴ واقع ۹ اردی بہشت ۱۳۳۹ ف ناپسندیدہ مضامین لکھنے سے فوراً بند کر دینے کا حکم صادر ہوا۔ چنانچہ تاریخ مذکور سے بند کر دیا گیا۔

نظام گزٹ | یکم رجب ۱۳۴۱ء سے زیر اہتمام سید عبدالقادر صاحب تاجز کتب اعظم اسٹیم پریس چار مینار حیدر آباد سے ہر دو شنبہ کو ہفتہ وار شائع ہوتا تھا۔ مولوی سید وقار احمد ایم۔ اے و محمد حبیب اللہ رشیدی ایم۔ اے مدیر تھے اسکی سالانہ قیمت مع محصول ڈاک (معہ) مقرر تھی۔ دیگر اخبارات کی طرح اس کا بھی حشر ہوا۔ اس کی اشاعت بند ہو گئی۔

دکن پنج | اس نام کا اخبار زمانہ سابق یعنی ۲۸۔ فروری ۱۸۸۷ء کو بہ مقام بلدہ حیدر آباد جاری ہوا تھا۔ ۲۱۔ مارچ ۱۸۹۲ء سے اس کا نام تبدیل ہو کر اخبار مشیر دکن کے نام سے ہفتہ وار شائع ہونے لگا۔ اور دکن پنج ماہواری رسالہ کے شکل میں ظہور میں آیا۔ جس کے چار پانچ نمبر نکلا کر آخر وہ بند ہو گیا۔

۱۷۔ جنوری ۱۹۲۹ء سے دکن پنج کے نام سے زیر ایڈٹیری حکیم گلناتھ پرخادضا وکیل ناٹائی کورٹ ہفتہ واری ظریقانہ بہ زبان اردو حیدر آباد سے اشاعت پذیر ہوا جس کی قیمت علاوہ محصول ڈاک عام خریداروں سے سالانہ (۱۷) مقرر تھی۔

الحمایت | یہہ اخبار ہفتہ وار بہ زبان اردو ۱۰۔ رمضان ۱۳۴۶ء م ۲۰۔ فروری ۱۳۳۵ء سے زیر ایڈٹیری محمد نیر الدین صاحب بلدہ حیدر آباد سے شائع ہونے لگا۔ اس کی قیمت سالانہ (۱۷) مقرر دی گئی۔

دکن گزٹ | بہ زبان اردو ویکم ربیع الثانی ۱۳۳۸ھ ۱۴ ستمبر ۱۹۲۹ء یوم شنبہ سے باہتمام ڈاکٹر مرزا غلام جیلانی صاحب ڈاکٹر محمد محی الدین خاں صاحب مشین پریس محلہ افضل روڈ سے اشاعت پذیر ہوا۔ اس کی قیمت عام خریداران بلدہ سے سالانہ (دو) اضلاع سے دس روپے ہر کار عالی سے دس سالانہ مقرر ہے۔

صبح دکن | روزانہ اخبار زیر ایڈیٹری مولوی احمد عارف صاحب محلہ مظاہری حیدر آباد سے ۱۲ ربیع الاول ۱۳۳۸ھ سے شائع ہونے لگا۔ سالانہ چندہ (دس) روپے مقرر ہے۔

۱۔ راونڈ ٹیبل کانفرنس کے زمانہ میں اخبارند کور کے دن میں دو ایڈیشن شائع کرنے کا انتظام کیا گیا تھا۔

منشور | ۴۔ آبان ۱۳۳۹ھ سید مرزا میرزا بان اردو وزارت مولوی محمد عبدالحق صاحب

رئیس (عثمانیہ) حیدر آباد سے شائع ہوا چندہ سالانہ (دس) روپے محمول ڈاک مقرر ہے۔
اخبار سرسری | بہ زبان اردو ۱۸۔ رجب ۱۳۳۸ھ ۲۸۔ بہمن ۱۳۳۹ھ زیر ایڈیٹری مولوی محمد مظفر الدین خان مالک و مدیر نے مطبع آئین دکن میں چھپوا کر شائع کیا۔ قیمت فی پرچہ (دار) ایک دو منبر شائع ہونے کے بعد پھر دیکھا نہیں گیا۔

مانڈے گزٹ ہفتہ وار | اس اخبار کی اجرائی ۹۔ بہمن ۱۳۳۸ھ کو مقام مانڈے سے ہفتہ وار عمل میں آئی ہے۔ ۱۳۳۸ھ کے اوایل سے بیادگار سفر و قعد

”الاعظم“
شہزادگان دولت آصفیہ اس کا نام ”الاعظم“ میں تبدیل کر دیا گیا۔ اس کے ایڈیٹر حکیم غفران احمد انصاری (حکیم انصاری) ہیں اس کا سالانہ چندہ (دس) روپے سائز کراون کا ۱/۲ یعنی حساب انچ ۱۳ × ۱۰۔

(پالیسی) اہل ملک کے قومی اور جماعتی مفاد و اغراض کی حفاظت و تائید ضروریات کی حمایت و ترغیب۔ اضلاع دولت آصفیہ کے باشندوں کی ہر جہتی اور عمومی ضروریات کی حمایت و

دولت آصفیہ اور ملک کی وفاداری ہے۔

اخبار شیردکن کے یہ اخبار حیدر آباد کا ایک قدیم روزنامہ ہے۔ ۲۱۔ مارچ ۱۸۹۲ء
قدومت میں اضافہ سے ۶۔ اکتوبر ۱۹۳۱ء تک ایک ہی سائز میں شائع ہوتا رہا
دیگر اخبارات کی طبع میں ۷۔ اکتوبر ۱۹۳۱ء سے ایک نوبت کا یا پلٹ کر قدومت
میں اضافہ کر دیا گیا۔ چونکہ اخبار ہذا کی ابتدا سنہ عیسوی سے ہے۔ اس لئے
آغاز سنہ عیسوی تک بالیدگی میں تال کیا جانا تو بہتر تھا۔

اخبارات (بزبان انگریزی)

دکن اسٹار ۱۷۔ جنوری ۱۹۳۱ء سے ہفتہ وار بزبان انگریزی گولی گورڈ
حیدر آباد سے چند کانت پریس میں طبع ہو کر ہر جمعہ کو زیر اہتمام کرشن سوامی صاحب
شائع ہونا شروع ہوا جس کا سالانہ چندہ مع محصول ڈاک (پے) مقرر ہے۔
نیو اسٹار ۱۲۔ جنوری ۱۹۳۱ء م ۲۰۔ اسفند ۱۳۳۹ھ سے بزبان انگریزی

زیر ادارت مشرید اسد اللہ بی۔ ۱۔ ہفتہ وار بلدہ حیدر آباد سے ہر جمعہ
شائع ہوتا تھا۔ جس کی سالانہ قیمت (پے) مقرر تھی۔ اخبار ہذا کی پالیسی مثل
رعیت تھی۔ جب الحکم سرکار ذریعہ مراسلہ صدر محکمہ کو تو الی بلدہ صیغہ راز (۸۴)
مورخہ ۹۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ھ اخبار رعیت و نیو اسٹار دونوں اقرار نامہ مدخلہ
مستجاد و ناپسندیدہ مضامین لکھے جانے کی بناء پر بند کر دیے گئے۔

اب اخبار مذکور تبدیل نام (حیدر آباد میرالڈ) اوائل ماہ اگست ۱۹۳۱ء
سے مشرید اسد اللہ صاحب کی ادارت میں مدراس سے اشاعت
پذیر ہوا۔

اخبارات ہفتہ وار

(بزبان مرہٹی)

حیدر آباد ورت | بزبان مرہٹی ۱۸۸۶ء سے زیر اہتمام ہفتہ وار اونیم گاؤن کرہ پنجشنبہ کو گولی گوڑہ حیدر آباد سے شائع ہوتا تھا۔ جس کی قیمت سالانہ (دلوہ) مقرر تھی۔ اب اس کا حال معلوم نہیں۔ شاید بند ہو گیا ہوگا۔

نظام و جسے اخبار مذکور ہفتہ وار بزبان مرہٹی ۹۔ بہمن ۱۳۳۰ء سے زیر اہتمام پنڈت لکشمی بونت راؤ صاحب پاشک امیکا پریس گولی گوڑہ میں طبع ہو کر ہر شنبہ کو شائع ہوا کرتا ہے۔ جس کا ذکر کتاب ہذا کے حصہ چارم صفحہ نمبر ۲۳۲ میں موجود ہے۔ ہمدہ داران اضلاع کے پالیسی پر تنقید کرنے کی بنا پر ۲۱۔ شہر یو ۱۳۳۸ء سے حکم مکار چھ ماہ کے لئے مسدود کیا گیا۔ بعد ختم مدت اخبار مذکور بدستور جاری ہوا۔

لوک سکن | اخبار مذکور ۲۶۔ اکتوبر ۱۹۲۶ء سے بزبان مرہٹی بڑی تقطیع پر زیر ایڈٹیری پنڈت کجا بن گنیش بھادے گولی گوڑہ حیدر آباد سے ہفتہ وار شائع ہونے لگا۔ مختلف قسم کے مضامین درج رہتے تھے۔ اس کا سالانہ چندہ موصو لڈ اک ۱۳۳۸ء سے اس کے ۸۔ نمبر نکلا کر اشاعت موقوف ہو گئی تھی۔ ایڈٹر صاحب موصوف نے مکر ۲۸۔ ستمبر ۱۹۲۹ء سے۔ شائع کیا۔

ناگریک | اخبار مذکور ۷۔ خرداد ۱۳۳۸ء سے زیر ادارت پنڈت واسد یو راؤ صاحب بزبان مرہٹی ہفتہ وار بالتصویر مطبع اخبار شیردکن میں طبع ہو کر شائع ہوتا تھا جسکی سالانہ قیمت دس، بلا حصول ڈاک مقرر تھی بعد تبلیغ حکم ۱۳۳۸ء حسب احکام کوڑالی بلدہ اخبار مذکور کی اشاعت منسوخ قرار دی گئی۔

اخبارات - بزبان (تیلنگی)

بھاگیہ نگر پتریکا | بزبان تلگو چینی میں دو مرتبہ یکم جولائی ۱۹۳۱ء سے زیر ایڈٹیری بھاگیہ نگر

بلدہ حیدرآباد سے شائع ہوا۔ اس میں صنعت و حرفت - اخلاقی - معاشی مضامین کے علاوہ پست اقوام کو ابھارنے کی خاص مضامین کے ساتھ اشاعت پذیر ہے سالانہ قیمت (لہ) محصول ڈاک (سے)

رسالہ جات

(بزبان اُردو)

آئین دکن مالانہ | رسالہ آئین دکن آذر ۱۳۲۵ء سے مولوی فدا حسین خان صاحب نے جاری کیا تھا۔ ان کے انتقال کے بعد سے یہ رسالہ بند ہو گیا تھا۔ مگر پی اے اے صاحب وکیل ہائی کورٹ نے مولوی فدا حسین خان صاحب کے ورثاء سے حق مالکانہ خرید لیا۔ اور اس کو ۱۳۳۶ء سے صاحب موصوف نے مکرر جاری کیا۔

تجلی | سہ ماہی علمی رسالہ زیر ادارت مولوی محمد سردار علی صاحب مسجد چوک بلدہ حیدرآباد سے ماہ شہر یور ۱۳۳۶ء سے شائع ہوا۔ جس کی قیمت سالانہ (عصا) روپیہ ہے۔

تاریخ | تاریخ اور آثار قدیمہ کا سہ ماہی رسالہ زیر ادارت مولوی حکیم شمس اللہ صاحب ی ماہ جنوری ۱۹۲۹ء سے اشاعت پذیر ہوا۔ جس کی سالانہ قیمت (ص) ہے۔

ورزش جسمانی | سہ ماہی رسالہ ماہ دسمبر ۱۹۲۸ء سے زیر ایڈٹری مولوی محمد صالح صاحب بزبان اُردو مطبع آئین مال شین پریس واقع گولی گوڑہ مین طبع ہو کر شائع ہوا جس کا سالانہ چندہ گورنمنٹ سے (ص) عوام سے (سے) طلباء سے (عصا) سالانہ مقرر ہے۔

مجلہ عثمانیہ | طلباء کلیہ جامعہ عثمانیہ حیدرآباد دکن کا سہ ماہی رسالہ جو بلدہ حیدرآباد ماہ اردی بہشت ۱۳۳۶ء م اپریل ۱۹۲۵ء سے اشاعت پذیر ہوا۔

مجلہ مکتبہ رسالہ مذکور کے ایڈیٹر مولوی محمد عبدالقادر صاحب سرورے ایم۔ اے۔
یل۔ یل۔ بی۔ بین اور باہتمام رام کرشن لیتھوگرافر مطبع مکتبہ ابراہیمہ انیشن روڈ
حیدرآباد سے مانانہ شائع ہونے لگا۔ جس کی سالانہ قیمت عام خریداروں سے
موصول ڈاک (سے) ہے۔

رسالہ امداد باہمی | سہ ماہی زبان اردو۔ چند سالانہ (سے) حیدرآباد دکن سے
شائع ہوتا ہے۔

فہرست کتب رسالہ جاٹ اخبارات ممنوعہ بعد اجازت داخل شدہ ملک سرکار

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہوتا ہے آصفیہ حصہ پنجم صفحہ ۲۳۵)

نشان	نام کتب رسالہ	زبان بین	مقام شاعت	کیفیت ممنوعہ و اجازت داخلہ
۱	کتب	۳	۳	۵
۱	سائیکلو پیڈیا	مرہٹی	پونہ	ملاحظہ ہو (جریدہ ۳۰۔ امواد ۱۳۳۵ء جلد ۵۷) نمبر ۳۵
۲	درلد پتھر			ملاحظہ ہو (جریدہ ۱۲۔ آبان ۱۳۳۶ء جلد ۵۹) نمبر ۴۲
				بعد ۶۰ء عالم ستارتھ پرکاش، اور درلد پتھر کی اشاعت اس شرط پر ہوگی کہ ان کتابوں میں جو تصویریں شریک ہیں وہ نکال دیے جائیں۔ جریدہ ۸۰۔ ۱۳۳۵ء جلد ۶۰)
				نمبر ۶۱ ص ۵۵)
۳	ستارتھ پرکاش	ہندی	لاہور	ایضاً
۴	حیدرآباد دہلی بھٹان	مرہٹی	پونہ	مستغفہ راگھو نندر راؤ شریا۔ ملاحظہ ہو (جریدہ ۵۰ مورخہ ۷۰۔ فروردی ۱۳۳۳ء جلد ۶۲ ص ۶۲) جنم ناول ممنوع

تفصیل	نام کتب و رسالہ	کوشش یا ترمیم	مقام اشاعت	کیفیت متنوع و اجازت داخلہ
۱	۲	۳	۴	۵
۵	ہندو کی تیز تلوار رسالہ	ہندی	کانپور	مصنفہ سندھ سماج کانپور۔ ملاحظہ ہو اخبار صحیفہ ۲۱۔ محرم ۱۳۵۰ھ (منوع)۔
۱	اسلام کی اکثر فون	ہندی		ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۲	دختر جیون			ملاحظہ ہو (جریدہ مورخہ ۳۔ اردو جلد ۵۸ نمبر ۳۵) منوع
۳	شہی ساجار مانہ	ہندی	دہلی	ملاحظہ ہو (جریدہ مورخہ ۲۸۔ دہلی جلد ۱۳۳۶ھ جلد ۱۲) منوع
۴	سرور عالم	اردو		مصنفہ حسن و شوشور عرف مدین حسن صاحب ریندار حب جریہ ۱۲۔ آبان ۱۳۳۶ھ جلد ۵۹ (۵۹) اس کا داخلہ
۵	حرکت ہمارے گیتا نئی			ملاحظہ ہو (جریدہ ۶ نمبر ۲۔ ۵۵ جلد ۱۲) اشاعت کی اجازت دی گئی
۶	کال ہباجی حصہ اول			ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۷	مس دل دی نظام	انگریزی		ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۸	راشٹری جھنڈا	مڑھی		ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۹	مکھنڈی جی کا فوجی علم			ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۱۰	انسانی کی دیکھ اور			ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۱۱	سولی کا پیام			ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع
۱۲	گاندھی کا سودھن چکر	ہندی		ملاحظہ ہو (جریدہ ۹۔ بہار ۱۳۳۶ھ جلد ۵۸ نمبر ۱) منوع

نشان	نام کتب و رساله	کتابانین مقام اشاعت	کیفیت ممنوع اجازت داخله
۱	۲	۳	۴
۱۰	شمسیدین گانیش غفر گاندھی جنگ	ہندی	جلد (۶۲) نمبر ۲۲ ص ۳۵۴ جز اول ممنوع قرار دیا گیا۔ ملاحظہ ہو (جریدہ ایضاً)
۱۱	گاندھی گورگاؤں	ہندی	شائع کنندہ جے رام ناراین درام مطبوعہ گل پرنٹنگ پریس بریلی ملاحظہ ہو (جریدہ ایضاً)
۱۲	کنگال بہارت	ہندی	مرتبہ بابورام شرما تاجرتب مطبوعہ ایضاً۔ ملاحظہ ہو (جریدہ ایضاً)
۱۳	پرہاتی بہار	ہندی	شائع کنندہ بی بی پھانک مطبوعہ بانڈورنگ دیو پریس سوریہ محل بمبئی (اخبار شیردکن مورخہ ۹ مارچ ۱۹۳۱ء) جلد (۴۷) نمبر ۵ ص ۶۔ ممنوع
۱۴	پرہیات پھیا جھنڈا	مرہٹی	شائع کنندہ فاسد بود نایک داتار (ایضاً)
۱۵	پرہیات پردالی	ہندی	شائع کنندہ پرش رام کرمرودن کر مطبوعہ بہارت چھاپہ خانہ کالوادوی روڈ بمبئی۔ ملاحظہ ہو (اخبار شیردکن ایضاً)
۱۶	سوراجیہ حاصل کرنے کا طریقہ	ہندی	مصنفہ حکم چند مہری مطبوعہ لنگا الکٹرک پریس امرت (جریدہ ۲۵۔ اردی بخت ۱۳۳۰ء جلد (۶۲) نمبر ۱۲) ص ۲۹۶) ممنوع
۱۷	سنگیت سوراجیہ پردالی عرف سوراجیہ پردالی		مطبوعہ بی بی پھانک دیہار پریس گرگاؤں بمبئی۔ ملاحظہ ہو (جریدہ ۷۔ فرد دی ۱۳۳۰ء جلد (۶۲) ص ۲۰۴ جز اول) ممنوع

شمارہ	نام کتب و رسائل	کتابخانہ	مقام اشاعت	کیفیت مجموعہ و اجازت داخلہ
۱	۲	۳	۴	۵
۱۸	دشنامند گنتھ منلو جلد اول			مضفہ سرسوامی درشنا سندھوتی مطبوعہ منظور عام الکٹرک پریس لاہور (اخبار صحیفہ ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۵۰ء) ممنوع
۱۹	ایکھیا این کتاب اولی اگر انتہائی ی جا رہا ہے اگر علاقہ بنگلہ کی ندی کی	مرہٹی		مضفہ منگو دھونڈو شیر ساگر برہمہ چاریہ آشرم مور ضلع ستارہ مطبوعہ کیشو گیش پرنٹنگ پریس بمبئی (۳) ممنوع
۲۰	مسلمان مذہب کی پیرائ			مضفہ پنڈت گنگا پرشاد اودیا دیہاے ایم۔ اے شائع کردہ آریہ سماج چوک آلہ آباد۔ ایضاً
۲۱	رنگیلارشی	ہندی		مضفہ مادھو اچاری شاستری مطبوعہ برہمہ پریس انارک یو۔ پی۔ ایضاً
۲۲	سوراجیہ جہانتر	مرہٹی		مطبوعہ وشائع کردہ پی۔ دی پچاننگ ہانانا بھنئی بمبئی (۱۳۳۱ء) ایضاً
۲۳	لاٹھی راج گکپری	مرہٹی		مطبوعہ وشائع کردہ پانڈورنگ دیویہ پریس بمبئی۔ ایضاً
۲۴	راشٹریہ ڈھکا اہلوڑی	ہندی		(اخبار صحیفہ ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۵۰ء) ممنوع
۲۵	تامادیب المجاہدین	اُردو		مضفہ احمد سلطان گورگانی ملاحظہ ہو (جریدہ مورخہ ۱۶-۱۷-۱۳۳۱ء)
۲۶	رسالہ دی ہندوستان			جلد (۶۳) نمبر (۱) ص (۳) جزو اولی (ممنوع)
	سوشلسٹ دی بلیکن			جو کوٹار سنگھ صدر انجمن کی جانب سے فرنی پریس موسومہ ری بلیکن پریس اردلی داں بین شائع ہوا ہے ملاحظہ ہو
	ایسوسی ایشن پی فٹو			جریدہ مورخہ ۴-۵-۱۳۳۱ء جلد ۶۳ نمبر (۵) ممنوع

نشان	نام کتب و رسالہ	کتاب بن بن مقام اشاعت	کیفیت ممنوع و اجازت داخلہ
۱	۲	۳	۴
۲۷	رسالہ دانش پر بہات پیدادلی پر بہات پیری جی گانی حصہ چارم دیر بہات پیری حصہ اول		مطبوعہ شائع کردہ وی۔ پی پچانک پانڈونگ جمہوریہ بھیمی (طاعت ہو) (جریہ مورخہ ۴۔ دے ۱۳۳۱ء جلد ۶۳) نمبر ۵۔ ممنوع
۲۸	ماہوار اردو سالہ "نگار"	اردو	حیدر آباد میں اس کا داخلہ ممنوع قرار دیا گیا (اخبار شریکر) جلد نمبر ۴۷۔ ۵۔ نومبر ۱۹۳۱ء نمبر ۲۵۔
۱	اخبارات ستارہ بہارت	بنکالی ہندو	۱۵۔ فروردی ۱۳۱۹ء حسب تختہ اخبار ممنوع نظامت دوسری حب جریہ مورخہ ۲۵۔ آبان ۱۳۳۲ء جلد ۵۴ نمبر ۴ جز اول صفحہ ۴۶۵ داخلہ کی مخالفت ہوئی۔
۲		انگریزی مدراس	تھی بعدہ جریہ مورخہ ۲۰۔ آبان ۱۳۳۲ء جلد ۵۸ نمبر ۴ جز اول صفحہ ۴۷۴ سے داخلہ کی اجازت دی گئی۔
۳	گرو گشتال	اردو لاہور	حب جریہ مورخہ ۳۔ تیر ۱۳۳۱ء جلد ۵۸ نمبر ۲۶ جز اول صفحہ ۲۶۹ ممنوع قرار دیا گیا۔
۴	نظام و بجٹ	مرہٹی حیدر آباد	۲۱۔ شہر لوڑ ۱۳۳۸ء کو چھ ماہ کیلئے بند کرنے کا حکم ہوا بعد ختم مدت سابق بدستور جاری ہوا۔
۵	سونٹ آف انڈیا	انگریزی پونہ	حب جریہ مطبوعہ ۱۲۔ مہر ۱۳۳۳ء جلد ۵۵ نمبر ۴ جز اول صفحہ ۳۵۸ میں داخلہ کی مخالفت ہوئی تھی بعدہ حب جریہ ۴۔ آبان ۱۳۳۸ء جلد ۶۰ نمبر ۴ جز اول

نشان	نام کتب و رسالہ	کتابین	مقام اشاعت	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
				صفحہ ۵۱۹ داخلہ کی اجازت دی گئی۔
۶	اخبار طاپ	اردو	لاہور	حسب جریدہ مورخہ ۱۶۔ فروردی ۱۳۳۳ء جلد (۵۵) نمبر ۲۲ جز اول میں داخلہ کی مانفت کی گئی تھی بعدہ
				حسب جریدہ ۳۔ آبان ۱۳۳۸ء جلد (۶۰) نمبر (۳۵) صفحہ ۵۱۹ جز اول داخلہ کی اجازت دی گئی۔
۷	سوراجیہ	انگریزی	مدراں	حسب جریدہ مورخہ ۲۰۔ بہمن ۱۳۳۳ء جلد (۵۵) ۱۲ جز اول صفحہ ۸۷ میں داخلہ کی مانفت کی گئی تھی بعدہ
				حسب جریدہ مورخہ ۳۔ آبان ۱۳۳۸ء جلد (۶۰) ۲۵ ص ۵۱۹ داخلہ کی اجازت دی گئی۔
۸	جریدہ	انگریزی	بولنہ	حسب جریدہ ۳۰۔ فروردی ۱۳۳۳ء جلد ۵۵ نمبر جز اول ص ۱۷۲ میں داخلہ کی مانفت کی گئی تھی بعدہ حسب جریدہ
				۳۔ آبان ۱۳۳۸ء جلد (۶۰) نمبر ۳۵ ص ۵۱۹ جز اول داخلہ کی اجازت دی گئی۔
۹	ینگ انڈیا	انگریزی	احمد آباد	حسب جریدہ مورخہ یکم آذر ۱۳۳۳ء جلد (۶۲) نمبر ۱۔ ص ۶ میں داخلہ کی مانفت کی گئی۔
۱۰	رعیت	اردو	حیدر آباد	بذریعہ مراسلہ صدر محکمہ کو تو الی بلدہ نشان ۱۹۵ مندرجہ ۸۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ء اخبار مذکور کی اشاعت موقوف کردی گئی۔
۱۱	نیو ایر	انگریزی	”	ایضاً ایضاً

نشان	نام کتب و رسالہ	کتاب دارین	مقام اشاعت	تاریخ
۱	۲	۳	۴	۵
۱۲	گیان پرکاش	مرہٹی	پورہ	حسب جریدہ مطبوعہ ۲۰ مئی ۱۳۳۲ء جلد ۵۶ نمبر ۲۹ داخلہ کی اجازت کی گئی بعد اُس کے داخلہ کی اجازت دی گئی اخبار شیردکن ۲۵ - نمبر ۱۹۳۳ء جلد (۳۶) نمبر ۲۰۱ (۲۰۱)
۱۳	اخبار ناگریکہ ہفتہ وار	مرہٹی	حیدرآباد	زیر ایدئیری واسد پور اور فرزند کشن راو ضاناگ اخبار شیردکن شائع ہوتا تھا اسم کو تو الی بلدہ نے حکم کرکے بند کر دیا گیا۔ (اخبار صحیفہ ۲۶ - ربیع الاول ۱۳۳۵ء)
۱۴	اخبار اجمودے	ہندی	الہ آباد	بہ نظوری خسروی مالک محروسہ سرکار عالی بین ممنوع قرار دیا گیا (اخبار صحیفہ ۲۶ - ربیع الثانی ۱۳۳۵ء)
۱۵	رسالہ نگار	اردو	حیدرآباد	فریگشی دفتر نظامت تعلیمات سرکار عالی نشان ۱۹۸ مورخہ ۱۵ اکتوبر ۱۹۳۳ء ممنوع قرار دیا گیا (اخبار شیردکن ۱۹ - دسمبر ۱۹۳۳ء)
۱	زنگیل پہلوانی ڈرامہ	ہندی		شائع کنندہ - بی - وی - چٹانک مطبوعہ سری پانڈورنگ دت پریس سورہ محل بمبئی (اخبار شیردکن مطبوعہ ۹ مارچ ۱۹۳۳ء) جلد ۳۴ نمبر ۵ صفحہ ۶) ممنوع قرار دیا گیا۔
۲	گاندھی نوٹ			حسب الحکم عالیجناب جہاراجہ صدر اعظم بہادر باب حکومت بہ نظوری خسرو گاندھی نوٹ کا داخلہ ملک سرکار عالی بین ممنوع قرار دیا گیا (اخبار صحیفہ ۲۱ - محرم ۱۳۳۵ء)
	تصاویرات (۱)			جن کو بعض فسادات شولا پور پچانسی کی منرائیں دی گئی ہیں انکی تصاویر کا داخلہ بہ نظوری خسروی مالک محروسہ سرکار عالی بین
	سری کشن شالہ (۲)			

نشان	نام کتب و رسالہ	کتابخانہ	مقام اشاعت	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
	پلیادین سٹی (۳) قرآن حسین (۴) جگناہ شندے روشن آرا سید اجی "سنگنی" ڈرامہ۔ کتب موسومہ سردار جگت سنگھ کتاب گاہین موسومہ لیکچرنگ جگلوٹ عرف کلیجی مایہ۔			منوع قرار دیا گیا۔ اندرون حدود سرکارہائی منوع قرار دیا گیا (اجازت نہ کرنا) مورخہ ۱۹۔ رزیمہ الاول ۱۳۵ (م) مصنف سی۔ ایس۔ دینو حسب جریدہ مورخہ ۴۔ ۱۳۳۱ ف جلد ۶۳ نمبر ۵۔ مالک محروسہ سرکار عالی بین منوع قرار دیا گیا مطبوعہ راجستان پریس واقع حشمہ گنج رزیدلنی مازار حید آباد حبب جریدہ مورخہ ۴۔ ۱۳۳۱ ف جلد ۶۳ نمبر ۵۔ مالک محروسہ سرکار عالی بین منوع قرار دیا گیا۔

تختہ کتبستان مع شدہ بلحاظ فرنگ ملک سرکار عالی میں ابتدا سے آخر ۱۳۳۹ ف
(سلار کیے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم ۱۳۳۹)

[illegible]

فہرست تالیف و مک

(مسلمہ کیلئے: باخظہ ہو بساں آصفیہ صفحہ پنجم نمبر ۶۳)

حکومت دکن کے متعلق جو تاریخی کتب و تصانیف مختلف زبانوں میں مفصل اور
چیدہ طور پر لکھی گئی ہیں ان کو ہمیں مل رہے ہیں چلتا گیا ان کو بیتان آسویہ کے پانچ حصوں
درج کیا گیا ہے بلحاظ زبان حصہ ان کا ایک صد صفحہ درج ذیل ہے۔

جن جن حصوں میں تاریخوں کی فہرست دی گئی ہے اُس میں تاریخوں کے مولف و مصنف کے نام و مسند تالیف و تصنیف و مطبوعہ یا قلمی کی بھی صراحت کی گئی ہے۔ امید ہو کہ آئندہ جلد ان سے معنیفین و مولفین کو انکی تالیف و تصنیف میں کافی مدد ملے گی۔

ردیف	نام کتاب و جلد	عربی	فارسی	اردو	مردی	ملنگی	انگریزی	ہندی	پنجاب	جائیداد
۱	بستان آصفیہ	۳	۳	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱	حصہ دوم	۱	۹۹	۶۵	۱	۰	۳۰	۱	۳	۲۱۰
۲	بستان آصفیہ حصہ سوم	۳	۵۳	۳۳	۰	۱	۱	۰	۸	۱۰۱
۳	" " چارم	۰	۱	۷	۰	۰	۱	۰	۰	۹
۴	" " پنجم	۱	۳۵	۱۲	۱	۰	۹	۰	۲	۶۰
۵	" " ششم	۲	۶۶	۳۳	۲	۱	۲۲	۰	۰	۱۳۷
	میزان	۸	۲۵۸	۱۵۰	۴	۲	۷۳	۱	۱۱	۵۱۷

فہرست کتب ہائے تاریخ دکن

نشان	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تصنیف یا تالیف	تقریباً پہلا عمر	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	آثار محشر	بنجم	.	.	فارسی	
۲	احکام عالم گیری	مفتی عنایت اللہ القاضی	.	.	"	
۳	ادب عالم گیری	شیخ محمد صادق	.	.	"	
۴	ارغان آصفی	مولوی عبدالغنی صاحب	.	مطبوعہ	اُردو	
۵	آصف جاہ ثانی	میر محمد علی صاحب ایم۔ آ	.	.	.	
۶	اقبال نامہ جہانگیری	میرزا محمد الخلیل صاحب سندھ خاں	.	.	فارسی	
۷	اقبال الازار	مولوی عبدالرحمن حبشی بن محمد علی	.	.	"	
۸	امراء ہندو	محمد سید احمد صاحب	۱۹۱۰ء	مطبوعہ	اُردو	
۹	انشاد ہوش خان جرات	
۱۰	اورنگ زیب عالمگیر پر نظر	مولانا شبلی	۱۳۳۲ء	مطبوعہ	اُردو	
۱۱	اورنگ نامہ	عادل خاں رازی	.	.	فارسی	
۱۱	آثار آصفیہ	سید نظیر علی صاحب اشہر	۱۳۳۹ء	قلمی	اُردو	
۱۱	الوار آصفیہ	"	"	"	"	
۱۲	بیان واقع	نواب عبدالکریم	.	.	"	
۱۳	تاج الاقبال	نواب جہانگیر الیہ بیگ	.	.	"	
۱۴	تاریخ گوہر شاہوار	مفتی محمد فیض اللہ حبشی وقادی	.	.	قلمی	
۱۵	تاریخ نظری	محمد علی انصاری	.	.	"	

الف

ب
ت

نشان	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تصنیف یا تالیف	قلی یا مطبوعہ	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۶	تاریخ تیموریہ	.	.	.	فارسی	.
۱۷	تاریخ فرخیر موسوم بہ اقبال نامہ	.	.	.	"	.
۱۸	تاریخ منتخبہ اصفیہ	یوسف محمد خاں	.	.	فارسی	.
۱۹	تاریخ فرخ آباد	مولوی ولی اللہ	.	.	"	.
۲۰	تاریخ التواریخ	مولوی نصرت دہلوی	.	.	اُردو	.
۲۱	تاریخ ہندوستان	مولوی ذکا، اللہ	.	.	"	.
۲۲	تاریخ مالوہ	سید کریم علی	.	.	"	.
۲۳	تاریخ پالن پور	سید کلاب میاں میرمنشی	.	.	"	.
	ریاست پالن پور					
۲۴	تاریخ دکن قلی نادر		۱۲۳۷ھ	قلی	فارسی	
۲۵	تاریخ جنگ تلکوگولڈہ	قادر خان	۱۲۵۶ھ	"	"	
۲۶	تاریخ دکن فارسی معہ آئین اودہ۔	محمد عبدالرحمن بن حاجی محمد ادریس۔	۱۳۰۳ھ	مطبوعہ	اُردو	
۲۷	تاریخ عہد صف الدولہ		۱۲۴۰ھ	قلی	فارسی	
۲۸	تاریخ دکن مختار الملک	کرمانی حیدر آبادی	۱۲۹۴ھ	مطبوعہ	"	
۲۹	تاریخ محنت نلدہ دکن		۱۹۰۶ء	"	اُردو	
۳۰	تاریخ دکن پہلا حصہ	محمود نصر الدین	.	.	.	
۳۱	تاریخ غازی خان		۱۲۸۲ھ	قلی	فارسی	

نشان	نام کتاب	نام مصنف و مؤلف	تفصیل یا تالیف	طبعی یا مطبوعہ	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳۲	تاریخ امرا		۱۱۸۳ھ	قلی	فارسی	
۳۳	تاریخ دکن	سید ماشی صاحب	۱۳۲۱ھ	.	.	
۳۴	تاریخ فتوحات آصفیہ	میر محمد حسن متخلص بہ ایجاد	.	قلی	فارسی	۱۱۳۳ھ میں مؤلف کا انتقال ہوا۔
	(شاہ نامہ دکن)	متوفی ۱۱۳۳ھ				
۳۵	تاریخ قطب شاہی حیدر آباد	قادر خان المتخلص بنشی ساکن بیدر۔	۱۳۰۶ھ	مطبوعہ	..	
۳۶	تاریخ ریاست حیدر آباد	مولوی محمد نجم الغنی خالصہ ساکن ریاست ام پور۔	۱۹۳۰ء	..	اردو	
۳۷	تواریخ فرخندہ	محمد قادر خان بنشی بیدر۔	۱۲۳۰ھ	قلی	فارسی	
۳۸	ترجمہ تاریخ ہندوستان	الغنی حسن	.	.	اردو	
۳۹	تختہ مغلیہ	محمد اکبر جہان شگفتہ	
۴۰	تذکرہ روز روشن	مولوی منظور حسین صبا	.	مطبوعہ	فارسی	
۴۱	تذکرہ ہفت اقلیم	امین احمد رازی	۱۰۲۸ھ	.	..	
۴۲	تذکرہ السلاطین جہانی	محمد ہادی کلویں	
۴۳	تذکرہ آصفیہ	میر احمد علی حیدر آباد دکن	۱۳۱۰ھ	مطبوعہ	..	
۴۴	تہذیب ہند	شمس العلماء سید علی بک راجی	.	.	اردو	
۴۵	تہذیب الاخبار فی آثار آل دروان	رائے منوعلال نسفی	.	.	فارسی	
۴۶	تنبیہ العیبیان	مرزا حسین خاں	

تاریخ	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تاریخ تصنیف یا تالیف	محل یا مطبعہ	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۳۷	جارج نامہ منظم	فرز بن کاوس بن زردی	۱۲۳۲ھ	.	فارسی	
۳۸	جام جہاں نما	مولوی قدرت اللہ شوقی	.	.	"	
۳۹	جریدہ عبرت	سید حیدر حسین خلیفہ سیل	.	.	"	
۵۰	جہان کشای نادری	مرزا امجدی خاں نقاب	.	.	"	
۵۱	حدیقۃ العالم	میر ابو القاسم مخاطب بیر عالم	.	قلی	"	
۵۲	حدیقۃ الاقایم	مرتضی حسین مخاطب الیا عثمانی	.	.	"	
۵۳	حملات جیدری	شیخ احمد علی گویا لوی	.	.	"	
۵۴	حمید خانی	منشی حمید خاں	.	.	"	
۵۵	جید آباد دہلی سستان	راگھو نند راجہ شری	۱۹۳۸ء	.	ہندی	
۵۵	حدیقۃ اصفیہ	میر منظر علی صاحب شیر	۱۳۴۹ھ	قلی	اُردو	
۵۶	خطوط ختم جنگ	سلطان الدین بک بک میر عالم	.	.	فارسی	
۵۷	دائرۃ المعارف	معالم بطرس ستانی	.	.	عربی	
۵۸	دیباچہ ملی سونچہ	محمد علی	۱۹۰۶ء	مطبوعہ	اُردو	
۵۹	درہ اجراب دکن	مرزا امجدی خاں نقاب	۱۲۸۷ھ	.	فارسی	
۶۰	درہ نادریہ	مرزا امجدی خاں نقاب	.	.	فارسی	
۶۱	دولت امینہ و حکومت	ابوالاعلیٰ مودوری	۱۹۲۹ء	.	اُردو	

نشان	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تصنیف یا تألیف	تاریخ یا طبع	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۶۲	دو سال کامل معروف به عالم گیر نامه	نشی محمد کاظم	.	.	فارسی	
۶۳	ده مجلس منظوم	محکم	.	تطبی	"	
۶۴	دیوان آصف جاه	نعمت خان علی	.	مطبوعه	"	
۶۵	داوری سفر بی بی الطاهر	نواب افسر الدوله	۱۳۳۷	"	اُردو	
۶۶	دوی دربار تاریخ ریاست نظام -	دو بجا چندریکا منڈلی	۱۹۱۲	مطبوعه	تلنگی	در اس میں شائع ہوئی
۶۷	راحت افزا	مرزا محمد علی بن محمد صادق الحسینی	.	.	فارسی	
۶۸	رقعات میر عالم	سراج الدین طالب	.	تطبی	"	
۶۹	رقعات عالم گیر مرسوم به کلمات مولوی عبدالقادر	.	.	.	"	
۷۰	رقعات عالمگیری مرسوم به رموز اشارہ عالمگیری	شده مل تخلص بهرام	.	.	"	
۷۱	رقعات عالمگیری مرسوم به قایم کرام -	سید اشرف خان میر تحریری	.	.	"	
۷۲	روزنامه	مولوی عبدالقادر	.	.	"	
۷۳	ریاض الامرا -	رحمن علی	.	.	اُردو	
۷۴	سرگذشت طبرستان	ترجمہ عماد السلطنت	۱۸۹۷	.	فارسی	
۷۵	سیر المحسن	.	.	.	"	

نشان	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تألیف یا تالیف	تاریخ یا مبلو	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۷۶	میرمیدر
۷۷	سلطان حکایات	لالچی دلدستیل پشاد	.	.	فارسی	.
۷۸	سلطان بیرون شیرین	غلام قادر فصیح	۱۹۰۸	مطبوعه	اردو	.
۷۹	سلطان صلاح الدین	احمد حسینی اله آباد	۱۸۹۷	"	"	.
	کارنامه -					
۸۰	سلطنت عثمانیه	محمد افشا اللہ زیندار	۱۸۹۶	"	"	.
۸۱	سوانح انصاری	نواب انور الملک	۱۳۱۹	"	"	.
۸۲	سوانح نواب علی الملک
۸۳	سوانح دکن	نعمت خان عالی	۸۳۰	قلمی	فارسی	.
۸۴	سوانح عمری محبوب شاہ	سید احمد علی صاحب	.	مطبوعه	اردو	.
۸۵	سوانح عمری داغ	محمد شاعر علی	۱۹۰۵	"	"	.
۸۶	ضیافت نامہ ہایونی	.	.	.	فارسی	.
۸۷	عماد السعادت	سید غلام علی قوی	.	.	"	.
۸۸	ہدایات فی مابین		۱۸۶۹	مطبوعه	اردو	.
	گورنمنٹ آف انڈیا ایوان					
	ریاست جلد پنجم					
۸۹	کشف القنون	حاجی خلیفہ مصطفیٰ بن عبد اللہ	.	.	عربی	مصنف کا ۱۰۶۵ء میں انتقال ہوا۔
۹۰	کریم نامہ	ابو الحسن خاں کرمان شاہی	.	.	فارسی	.

ض
ع

اک

نشان	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تصنیف یا تالیف	نوع یا طبع	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۹۱	مکتب نامه	دیوان کربارام	.	.	فارسی	م
۹۲	گلدره تنوع	کشوری لعل کایسته ساکن الآباد	.	.	اردو	
۹۳	گیان پر کاش	رام چرن داس عرف میسوال ساکن تنوع	.	.	فارسی	
۹۴	منشآت میر رضی	.	.	قلمی	"	ص
۹۵	مرآت احمدی	مرزا محمد علیخان	.	.	"	
۹۶	مرآت جهان نما	شیخ محمد بقا	.	.	"	
۹۷	مرآت آفتاب نما	عبدالحق خان الحافظ شاه نواز خان	.	.	"	
۹۸	مرآت واردات	محمد شفیع	.	.	"	
۹۹	مرآت العالم	بنجناد خان مالگیری	۱۰۷۸	.	"	
۱۰۰	منتخب اللغات	محمد باشم خان خانی	.	.	"	
۱۰۱	مسکن مغلسی	رائے منوال فلسفی	.	.	"	
۱۰۲	محمود الملک	محمد رضا بن ابوالقاسم طباطبای	.	.	"	
۱۰۳	منظر الکرام	مولوی سید منظر عظیمی	۱۳۲۵	مطبوعه	اردو	
۱۰۴	مکاتیب لایب محمد الملک نواب قار الملک	مولوی حمزین صاحب	.	.	"	

نشان	نام کتاب	نام مصنف یا مؤلف	تصنیف یا تالیف	تاریخ مطبوعہ	زبان	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۰۵	محاصرہ قلعہ گوکنڈہ	.	.	قلبی	فارسی	.
۱۰۶	محاصرہ طرائی	ترجمہ باسط علی خاں	۱۹۰۰ء	مطبوعہ	اردو	.
۱۰۷	مخزن الکرامات
۱۰۸	نشان میدری	سید حسین علی کرمانی -	.	.	فارسی	.
۱۰۹	نظام القلوب و قواعد	مولانا نظام الدین اویسی	.	.	"	.
۱۱۰	نظم نظام تصنیف اول	مولوی سید احسن صاحب	۱۳۳۵ء	مطبوعہ	اردو	.
	تشریح الیاسی	حکیمہ ریاسات -
۱۱۱	دقائقیات	مولوی حبیب الرحمن خاں	۱۳۳۴ء	"	"	.
		شیردانی -
۱۱۲	در اوجا ایتھاس	یادو مادھو کا لے -	۱۹۲۳ء	"	مرہٹی	.
		بی۔ اے۔ بی۔ بی۔ بی۔

کانفرنسین

تنخواہ حیدرآباد ایجوکیشنل کانفرنس ملک سرکار

نشان	تاریخ انعقاد کانفرنس	نام صدر نشین	مقام انعقاد کانفرنس
۱	۲۷۔ فروری ۱۳۲۳ء	مشر حیدری (مشر جدر نو از جنگ بہادر)	بارغ عامہ محبوب ٹاؤن مال -
		مستندہ الت و کو تو الی و امور عامہ -	

ضمیمہ ہستان آصفیہ حصہ ہفتم ضمیمہ متعلقہ صفحہ (۳۲۳)
فہرست قاری بن ملک سرکار عالی

Authorities and Documents.

- (1) A collection of Treaties, Engagements and Sunnuds relating to India and neighbouring. (Foreign Office Press, Calcutta, 1876.)
- (2) A Review of the Origion, Progress and Result of the Late Decisive War in Mysore, by Col Wood (London 1800.)
- (3) Wellesley's Despatches Edited by Owen, M. D. C. C. C. L. XXXVII) (Clarendon Press, Oxford.)
- (4) Aurangabad Gazetteer (Times of India Press, Bombay, 1884).
- (5) Imperial Gazetteer of India (Hyderabad State) Government Printing House, Calcutta 1909).

HISTORIES.

- (6) Rise and Progress of the British Power in India, by Peter Auber Vol. II. Allen & Co., London 1837).
- (7) A History of the Maratha People by Kincaid and Parasnisi, 3 Vols (Oxford University Press, 1918).
- (8) History of Jehangir by Prof. Beni Prasad, (Oxford University Press, 1922)
- (9) A History of Nizam Ali Khan by W. Hollingbery, (Harkaru Press, Calcutta, 1805).
- (10) Historical and Descriptive Sketch of H. H. the Nizam's Dominions by S. Hossain Bilgrami and Wilmott, 2 Volumes, (Times of India Steam Press Bombay, 1883)

ضمیمہ ہستان آ صمیم حصہ ہستم ضمیمہ متعلقہ مسعہ (۳۲۳)
فہرست تاربخ ملک سرکا ، عالی

HISTORIES—(contd.)

- (11) The Nizam, His History and Relations with the British Government by H. G. Briggs, (Piccadilly London, 1861) 2 Vols.
- (12) Nizam by
- (13) "Pictorial Hyderabad" 1st Vol by K. Krishnaswamy Mudiraj, 1949).
- (14) C. U. Aitchison's Treaties by C. U. Aitchison.
- (15) The Analytical History of India by Robert Swell
- (16) The Marquis Cornwallis by W. S. Seton Carr.
- (17) Despatches, Minutes and Correspondence of Wellesely, by M. Martin.
- (18) Memoirs and Correspondence of Wellesely by R. R. Pearce.
- (19) History of British India by James Mill
- (20) History of British India by Hugh Murray.
- (21) History of the Madras Army by W. J. Wilson.
- (22) My Life (The Biography of Nawab Sarwarul Mulk).

نشان	تاریخ آغاز کانفرنس	نام صدر نشین	مقام افتخاد کانفرنس
۱	۲	۳	۴
۲	۲۹ فروردین ۱۳۲۵	مولوی حبیب الدین صاحب محاسب سرکار عالی	اورنگ آباد
۳	۳-۴ بهمن ۱۳۲۶	مولوی سید حسین صاحب بلگرامی (نواب عادل الملک)	بلخ عامہ مجربٹان بلال
۴	۲-۳ آبان ۱۳۲۸	مولوی حبیب الدین صاحب قناتہ وانی (نواب صدر یار جنگ بہادر)	" "
۵	۲۳-۲۴ اردی بہشت ۱۳۲۹	(نواب سیدی یار جنگ بہادر المہتمم) سیاسیات	لاہور ضلع عثمان آباد
۶	۲۱-۲۲ دسمبر ۱۳۳۰	نواب سید یار جنگ بہادر رکن ٹائیکوٹ سرکار عالی	پرسہنی
۷	۱۵-۱۶ بهمن ۱۳۳۵	نواب مرزا یار جنگ بہادر علی علیہ السلام	باغ علیہ مجربٹان بلال
۸	۱۹-۲۰ آذر ۱۳۳۶	نواب القدر جنگ بہادر بن کرکائی کوٹ	" "
۹	۷-۹ اسفند ۱۳۳۷	نواب صدر یار جنگ بہادر	" "
۱۰	۷-۹ تیر ۱۳۳۸	مولوی محمد عبدالرحمن خاں قاضی مد کلیمہ جاوہر قناتہ	" "

تختہ پھر ایسوسی ایشن کانفرنس حیدر آباد

نشان	تاریخ آغاز کانفرنس	نام صدر نشین	مقام افتخاد کانفرنس
۱	۱۹-۲۰ مرداد ۱۳۳۹	نواب حیدر یار جنگ بہادر الہام فیاض	گورنمنٹ ٹی کالج حیدر آباد
۲	۸-۹ اسفند ۱۳۳۶	نواب سیدی یار جنگ بہادر ایم۔ اے۔ صدر الہام سیاسیات	" "
۳	۲۹-۳۰ مرداد ۱۳۳۸	خان بہادر مولوی محمد فضل محمد خاں ناظم تعلیمات سرکار عالی	" "

شماره	تاریخ انعام و کافور	نام مدد نشین	مقام اختصار و کافور
۴	۱۳۳۸ هـ ۲۸ مرداد	نواب اکبر یار جنگ بهنام مدد نشین کوثر الی	گورنمنٹ سٹی کالج
۵	۱۳۳۹ هـ ۲۶ مرداد	نواب مرزا یار جنگ بهنام مدد نشین عبداللہ الی	گورنمنٹ سٹی کالج

تختہ کا نفرنس و کلاہ ملک سرکار عالی

شماره	تاریخ آغاز کانفرنس	نام صدرین	مقام اختتام کانفرنس
۱	۲۵-۲۸ مرداد ۱۳۲۸	مولوی جافظ ساجد علی قضاویں ہائی کورٹ اورنگ آباد۔	دلیوک در دہلی ٹھیکر گولی گورہ حیدر آباد
۲	۶-۱۲ مرداد ۱۳۳۳	نواب اصغر یار جنگ بہا یا رطریٹ لاہال رکن ہائیکورٹ سرکار عالی۔	بکمان مولوی ابراہیم علی صاحب کوہ ٹٹی حیدر آباد۔
۳	۲-۱۲ ذی ۱۳۳۷	پنڈت کیشور اوجی دیل سابق رکن ہائیکورٹ حکومت ٹٹا کمیٹی قانونی محلہ بکمان مولوی ابراہیم علی صاحب۔	

اندھرا کا نفرش

شماره	تاریخ آغاز کار	نام مدد نشین	مقام اختتام کار
۱	۳۰ اردیبهشت ۱۳۳۹	مربیج یار یی بی بی - بی بی ییل وکیل	جنگی پیچید ضلع میدک

نشان	تاریخ آغاز کافرنس	نام صدر نشین	مقام اتحاد کافرنس
۲	۲۹ فروردی ۱۳۳۳	مشرقی رام کرشن راو صاحب بی. اے یل یل۔ بی. ویل مائی کورٹ۔	دیو کنڈہ ضلع ملکنڈہ

تختہ ہند و شیل کافرنس منعقدہ ملک سرکار عالی (ساماجیک پریشد)

نشان	تاریخ آغاز کافرنس	نام صدر نشین	نام مقام منعقدگی	نام صدر نشین استقبالیہ کمیٹی
۱	۱۳۔ اپریل ۱۹۱۸ء	سری ست ندی جملراج	موضع کو اتہ تعلقہ مدکوٹ ضلع ناندیڑ۔	
۲	۱۷۔ اپریل ۱۹۱۹ء	شریمان پنڈت کیشوراد صاحب وکیل سابق رکن مائیکورٹ۔	بمقام تعلقہ مدکوٹ ضلع ناندیڑ۔	مولوی محمد مرد علی صاحب وکیل
۳	۲۰۔ جون ۱۹۳۰ء	شریمان پنڈت ماسن نایک جٹا جاگیردار۔	بمقام ضلع ناندیڑ پنڈت بلونت راو صاحب وکیل کھڑکڑ۔	
۴	۱۱۔ نومبر ۱۹۲۱ء	شریمان پردیسر ڈی۔ کے کدے ۵۔ اے۔	بلدہ حیدر آباد	پنڈت کیشوراد صاحب وکیل
۵	۲۲۔ اپریل ۱۹۲۳ء	شریمان ایم۔ ارج کر ایم۔ اے بیار شراٹ لا۔	مقام گلبرگہ پنڈت کپال راو صاحب وکیل بورگاؤن کر۔	
۶	۱۲۔ جون ۱۹۲۶ء	سری جی ساندھ دیوی صاحبہ	بلدہ حیدر آباد گولیکوٹ دیویک دھرم نیٹھیر بیار شراٹ لا۔	پنڈت رام چندر نایک صاحب

تختہ نظام ایرویدک و یونانی طبی کانفرنس بلدہ حیدر آباد			
شمار	تاریخ آغاز کانفرنس	نام مدرسین	مقام اختتام کانفرنس
۱	۹ جنوری ۱۹۱۹ء	نواب اکبر یار جنگ بہادر	کوٹھی نواب محمد الملک (کرشناٹھ)
۲	۳ ماہ ۱۹۲۰ء	شریمان پنڈت کیشو راؤ صاحب کیلانی کورٹ	" "
۳	۲۳ ماہ اپریل ۱۹۲۱ء	شریمان پنڈت کاشی ناتھ راؤ صاحب وید ہم۔ ا۔ یل۔ یل۔ بی۔	" "
۴	۴ مارچ ۱۹۲۲ء	آر بی سیل سراسد علی خان صاحب	پریم شہر بمقام رزیدنسی بلدہ
۵	۲۶ جولائی ۱۹۲۳ء	ہماراجہ ہرمانیس سری رامادراما آندوی ریاست کوچین	" "
۶	۲۰ اگست ۱۹۲۶ء	نواب ذوالقدر جنگ بہادر سابق بمبئی سرکار عالی	" "
۷	۲۵ ستمبر ۱۹۳۱ء	ہماراجہ سرگن پرشاد بہادر صدر اعظم	" "
تختہ رعایہ حیدر آباد کی تعلیمی کانفرنس			
شمار	تاریخ اختتام کانفرنس	نام پریذیڈنٹ کانفرنس	مقام اختتام کانفرنس
۱	۲۵ اکتوبر ۱۹۲۸ء	پنڈت ہردی ناتھ صاحب کھنڈو پنڈت کھنڈو	بمقام ویدک درمہنی شیلوگولی حیدر آباد۔

شمارہ	تاریخ اختتام کانفرنس	نام پریذیڈنٹ کانفرنس	مقام اختتام کانفرنس
۲	۵ ستمبر ۱۹۳۳ء	ڈاکٹر رام پرشاد صاحب پانڈی (دی یس۔ سی لندن)	بمقام یو کیو دہلی ٹھیکر گولی گورہ حیدرآباد
تحفہ ملکی کانفرنس امداد باہمی ملک سرکار کا			
شمارہ	تاریخ اختتام کانفرنس	نام پریذیڈنٹ کانفرنس	مقام اختتام کانفرنس
۱	۱۶-۱۷ ستمبر ۱۹۳۳ء	نواب سر حیدر نواز بنگ بہادر مدد الہام خٹاں سرکار عالی	محبوب ناول مال باغ عامہ۔
تحفہ مہاراشٹر کانفرنس حیدرآباد			
شمارہ	تاریخ اختتام کانفرنس	نام پریذیڈنٹ کانفرنس	مقام اختتام کانفرنس
۱	یکم اپریل ۱۹۲۵ء	راجہ پرتاپ گرجی پرم ٹھیکر زینڈی حیدرآباد	اسی سلسلہ میں سری جگہ گرو دیدیشکر بہاری سوامی کر دیو پیٹھ ڈاکٹر کورت کوئی شکے بہت سے کچھ ہوئے۔
۲۶-۲۷ نومبر ۱۹۲۶ء کو آل انڈیا سری دیہ تحفہ کانفرنس کا سالانہ اجلاس دوم			

بمقام حیدرآباد رزیدنسی بازار زیر صدارت سری سوامی اننت چاری ہماراج
جلد گرد منعقد ہوا۔

۱۰۔ جون ۱۹۲۶ء سے ویدرہہ لٹیری ہمارا شٹر کانفرنس کا پہلا اجلاس
زیر صدارت رادھادھنیا من رادھید بمقام پریم ٹھیٹر رزیدنسی بازار حیدرآباد
میں منعقد ہوا۔

۳۔ امرواد ۱۳۳۳ھ کو کالینتھ اسوسی ایشن کا چوتھا سالانہ جلسہ زیر صدارت
نواب ناظر یار جنگ بہادر ایم۔ اے۔ سن جج صوبہ میدک حال درکن مائی کوڑی
بمقام دھرموت اسکول منعقد ہوا۔

۱۲۔ اپریل ۱۹۱۳ء سے جین فرقہ کی کانفرنس کا اجلاس سکندر آباد کربلا کے
میدان میں منعقد ہونا شروع ہوا تین روز تک اس کے اجلاس ہوتے رہے۔
۲۹۔ بتایخ ۲۹۔ فروردی ۱۳۳۳ھ اندھیر کانفرنس کا دوسرا سالانہ جلسہ زیر صدارت
مسٹر رام کرشن رادھ صاحب بی۔ اے۔ یل یل بی بمقام ویورکنڈہ ضلع نلگنڈہ
منعقد ہوا۔ دو روز تک اجلاس ہوتے رہے۔

۵۔ اپریل ۱۹۳۱ء روز یکشنبہ کو آل انڈیا کو اپریٹو انسٹی ٹیوشن کا دوسرا
اجلاس زیر صدارت سر اللو بجائی ساطداس بمقام ٹاؤن ہال جلسہ منعقد ہوا ہمارا
سرکشن پرشاد بہادر صدر اعظم شرکت فرمائے اور دیگر عہدہ داران معززین کی
بھی کثیر تعداد تھی۔ ختم کار ردائی کے بعد ہمارا راجہ بہادر نے حاضرین جلسہ کو
چار وفواکبات سے تواضع کی۔

۷۔ مئی ۱۹۳۱ء یوم پنجشنبہ ہمارا شٹر سامیتہ سمیلن کا سولہواں اجلاس مقام
ساڑے پانچ بجے بمقام ویولیک وردھنی ٹھیٹر گولی گوڑہ زیر صدارت ڈاکٹر
سریدھرو ٹیکیش کیتکرا ایم۔ اے۔ بی۔ ایچ۔ ڈی منعقد ہوا۔ استقبالیہ کمیٹی کے

صدر راجہ دھونڈی راج بہادر اور جنرل کیریڈی راؤ صاحب آر۔یل جوشی تھے
وسط ہند۔ بڑودہ۔ گوالیار۔ اندور۔ بمبئی۔ بیل گاؤن۔ اور کلکتہ سے پانچویں
زیادہ ڈیلی گیٹ آئے تھے مٹرین۔ سی کیلکر۔ لارڈ بمشپ بمبئی۔ سردار کیے
گوالیار۔ مٹر ہمنڈ راؤ گائیگواٹر۔ برادر گائیگواٹر بڑودہ شرکت فرمائے
اور حیدر آباد کے معزز اہل ہنود بھی شرکت فرمائے بوقت اجلاس حاضرین کی
کثیر تعداد تھی بہت سے رزولوشن پاس ہوئے۔ جس کے تفصیلی واقعات
مقامی اخبارات میں شائع ہوئے ہیں۔

سیاسی کانفرنس ملک حیدر آباد دکن کا پہلا اجلاس بتاریخ ۲۷۔ ماہ اگست
۱۹۳۱ء روز پنجشنبہ بمقام اکولہ زیر صدارت پنڈت اریس نایک ایم۔اے
بیارٹھریٹ لا منقہ ہوا۔ سیاسی مطالبات کو خطبہ صدارت کے ذریعہ مطالبہ
کیا گیا۔ اور آخرین اپنے آقا کے ولی نعمت سے استدعا کی گئی کہ فوراً موجودہ
زمانہ کے طریقہ پر پبلیٹو کونسل کے قیام کے متعلق تدابیر اختیار کرنے فرمان
واجب الاذعان شرف نفاذ بخشا جائے۔ تاکہ ایک نیا جانہ حکومت کی بنیاد
قائم ہو جائے۔ جو ان کے عزیز رعایا کی خوش حالی کا باعث ہوگی۔

مختلف واقعات

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان آصفیہ حصہ پنجم ص ۲۷۰ وغیرہ)

۱۔ اوائل ماہ آذر ۱۳۳۶ھ میں مٹر دلال اسپیشل سپرنٹنڈنگ انجنیر حیات ساگر نے
اپنا کام ختم کر کے خدمت سے بیکدوشی حاصل کی۔

۲۔ ۱۷۔ مئی ۱۹۲۶ء میں گیارہ بجے کے درمیان دو موٹر میں نہایت تیزی سے
سکندر آباد سے بلدہ آرہی تھیں دور ہر دو ان کی چھیٹ میں آگے ایک

اُنسی وقت ہلاک ہو گیا اور دوسرے کو ضرر بھونچا۔ موٹر ڈرائور فرار ہوا اُس کی نشاندہی کیلئے سکندر آباد کی پولیس نے علاقہ روپہر انعام کا اعلان کیا۔ محمد نیر الدین صاحب ولد محمد نصیر الدین صاحب ساکن جنگوپہ علاقہ پائیگاہ سرسماں سب اکاؤنٹ کلرک پٹہ خانہ سکندر آباد نے بتایا ۱۲۔ تیر ۳۳۵ اف بوقت دس بجے شب بمقام سکندر آباد میدان کربلا میں بصدہ موٹر رحلت کی۔ اور سکندر آباد کورٹ میں مقدمہ دائر ہو کر ۲۳ ستمبر ۱۹۲۶ء کو تصفیہ ہوا۔

۲۴۔ آبان ۱۳۳۵ء کو صبح ساڑھے نو بجے کے قریب بیرون دروازہ چادر گھاٹ محلہ عثمان پورہ کے ایک مکان میں بارود کا شدید دھماکہ ہوا۔ جس کی آواز مثل ایک توپ کے سنائی دی۔ مکان مذکور میں پانچ عورتیں تھیں پوٹاس وغیرہ کو ترتیب دیکر اُس سے پٹاخے بنا رہی تھیں۔ بارود اور ایسے مسالے کی ایک بڑی مقدار ادھر ادھر بکھری ہوئی بڑی تھی اس اثناء میں کسی حرکت سے دھماکہ ہوا مکان کے دو حجرے اور والان بالکونہ منہدم ہوئے۔ اور کچہریل ادھر ادھر دور تک آس پاس کے مکانات کی چھتوں پر جاگری۔ اس پوٹاس کے صدمہ سے ایک لڑکا دس سالہ عمر کا فوراً مر گیا اور پانچ عورتیں سخت مجروح ہوئیں اور کونٹا خانہ میں منتقل کیا گیا۔ ۳۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء کو بیل چادر گھاٹ کے قریب دکڑی گارڈن میں پر تاب گیر صاحب نے راجہ زینگ گیر گیا نگیر صاحب کے یادگار میں ایک اسپورٹس پیو پلن تعمیر کیا ہے۔ اُس کے افتتاح کی رسم ۳۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء کی شام کو صاحب رزیڈنٹ بہادر نے ادا کی اس جلسہ میں مہاراجہ سیر ملین السلطنت و دیگر عہدہ داران سرکار عالی و سکندر آباد شریک تھے۔

۴۔ وسط ماہ محرم ۱۳۳۵ھ میں مارواڑی ہندی پاٹ شالہ رزیڈنسی ختم گئی

کو گو سو امی راجہ بیر بھانگیر جی صاحب نے اپنا ایک مکان نہایت عمدہ واقع خشتی گنج قیمتی دس ہزار بطور دان عطا فرمایا۔

۱۔ وسط ماہ محرم ۱۳۳۵ھ میں راجہ دھن راج گیر نے تعمیرِ ہلالک لائبریری واقع ریڈی بوڈنگ ہنس گل باغ حیدر آباد کے لئے آٹھ ہزار روپیہ عنایت فرمائے۔

۲۔ وسط ماہ فروری ۱۹۲۶ء میں مسٹر ڈبلیو شیشادری گتہ دار نے ہنومان ٹیکری کے قریب برہموسماج کے بلڈنگ کے تعمیر کا کام پورا کر دیا انھوں نے تعمیر کی غرض سے جمع شدہ فنڈ کے علاوہ اپنے پاس سے پانچ ہزار روپیہ صرف کیے اور سماج فنڈ میں بھی فیاضانہ طور پر اے۔ روپیہ چندہ دیا۔

۳۔ مئی ۱۹۲۶ء کو پنڈت واسن نایک صاحب جاگیر دار موعہ البلیہ بذریعہ موٹر راہی کشمیر ہوئے۔ اور ۱۲۔ ستمبر ۱۹۲۶ء کو بعد انفرارغ یاحت موٹر سے ہی واپس بندہ تشریف لائے۔

۴۔ محرم ۱۳۳۶ھ سے پھر میں موتی لال صاحب ٹکسالی کو اُن کی دکان پر نظم جمعیت کے ایک عرب نے جیہ سے ہلاک کیا اور اُس کے بچانے کے لیے اُس کا ملازم حائل ہوا تھا اُس کو بھی عرب مذکور نے زخمی کیا جس کو رجوعِ شفا خانہ کیا گیا تھا۔ جہاں اُس کا انتقال ہوا۔ بغرض تحقیقات یہ مقدمہ پولیس نے عدالت میں دائر کیا تھا۔ عدالت سے مجرم بری ہوا۔

۵۔ بتاریخ ۲۰۔ ۳۔ ۱۳۳۶ھ بمقام کمیٹی قانونی (مولوی ابراہیم علی صاحب) ٹیٹی کو کہ کانفرنس دکن منعقد ہوئی جس کے میر مجلس پنڈت کیشور او صاحب سابق رکن ہائی کورٹ سرکار عالی تھے۔ اختتام کے دن شام کو ایٹ ہوم ہوا جس میں مہاراجہ سر پھین السلطنت بہادر صدر اعظم سر کرنل شنوکس ٹرینج صدر اللہام مال مسٹر ٹاسکر صدر ناظم معتمد مال۔ نواب مرزا یار جنگ بہادر میر مجلس عدالت العالیہ

اور حکام عدالت دیوانی و فوجداری بلدہ وغیرہ بھی شریک تھے۔
 — راجہ دھونڈیراج صاحب صاحبزادہ خوردر راجہ لچمن راؤ رائے رابان
 سوگرباشی ۲۵۔ اگست ۱۹۲۶ء روز چار شنبہ بغرض تعلیم برسرطری مع زمانہ بہ قصد
 روانگی ولایت بلدہ سے جانب بکری روانہ ہوئے۔ آپ معززین اُمراء اہل ہندو
 علاقہ نظام اسٹیٹ سے پہلے صاحب بن جنھوں نے تکمیل تعلیم کے لئے ولایت کا
 سفر کیا۔ بعد اایام تعطیل میں چند روز کے لئے بلدہ تشریف لائے پھر ۱۶ ستمبر
 ۱۹۲۸ء کو تشریف لے گئے صاحب مددح کے منجھلے بھائی بھی ہمراہ بطور سیاحت
 گئے۔ ۲۵۔ فروری ۱۹۳۱ء م ۲۳۔ فروری ۱۳۳۹ھ کو بعد کامیابی امتحان برسرطری
 ولایت سے واپس تشریف لائے۔

— ۱۵۔ مارچ ۱۹۲۸ء روز چنبہ کو اسپیشل ٹرین سے سرمار کورٹ ٹیلر جی
 سی۔ اے۔ آئی۔ کی۔ سی۔ یس۔ آئی۔ صدر نشین کرنل آنرہیل سڈنی لیل ڈی
 یس۔ یس۔ وپرو فیسر ڈبلیو یس ہولڈس درتھ کے سی۔ مہران اول فٹنٹ کرنل جی
 ڈی ماگل وائی۔ سی۔ آئی۔ اے سکریٹری انڈین ایشن آنکو ایمری کیٹی وارد
 حیدر آباد ہوئے۔ اور رزیدنسی بلارم میں مقیم ہوئے کیٹی مذکور نے سرکار عالی کے
 کئی عہدہ داروں سے گفت و شنید کی یہ گفت و شنید رسمی طور پر اقتصادی حلقہ
 مراعات۔ کسٹم۔ ریلوے حقوق۔ اور مالی مسائل سے متعلق تھی کیٹی نے مختلف
 مسائل سے جن کا تعلق پبلک مفاد سے تھا بہت دلچسپی ظاہر کی۔ اون کی یہاں
 خاص خاص عہدہ داران رزیدنسی اور مہاراجہ سرمدراغظم کے یہاں دعوتیں
 اور چاغوری ہوئی اراکین کیٹی کی اعلیٰ حضرت بندگالغالی سے کبھی ملاقات ہوئی
 اور ۱۸۔ مارچ ۱۹۳۱ء کو بذریعہ اسپیشل ٹرین یہاں سے عازم میسور ہوئے۔

— انگلستان کے مشہور و معروف مسلمان لارڈ ہیڈلے جو جمعیت علماء ہند کے

اجلاس سالانہ کے لئے پچھلے دنوں ہندوستان تشریف لائے تھے بعد اختتام اجلاس جمعیت علماء ۲۶ جنوری ۱۹۲۸ء کو دار حیدر آباد ہوئے اور بحیثیت ہمان شاہی دار الفیافت سرکاری میں ٹھہرائے گئے۔ اور ۱۹ مارچ ۱۹۲۸ء کو یہاں سے واپس تشریف لے گئے۔

۱۔ انجمن خواتین حیدر آباد ۵ جنوری ۱۹۲۸ء روز پنجشنبہ بمقام شاہ پور واپس سیف آباد حیدر آباد دکن زیر صدارت بگیم صاحبہ ہمایون مرزا صاحبہ منعقد ہوئی۔
۲۔ اوائل ماہ ستمبر ۱۹۲۸ء دو طیارے انگلستان سے پرواز کرتے ہوئے ہندوستان اور عمان سے بلدہ حیدر آباد بمقام بلارم آئے اکثر لوگوں نے مقررہ فیس ادا کر کے سیر کی۔

۳۔ ۲ ربیع الثانی ۱۳۴۸ء دو تین روز سے بارش کا سلسلہ تھا یکم ربیع الثانی ۱۳۴۸ء بجے اس قدر زوردار بارش ہوئی کہ عثمان ساگر و حمایت ساگر کے چادریں چھوڑی گئی تھیں۔ رود موسیٰ مین دو فون پاٹ برابر چل رہے تھے جو چند سال دیکھنے میں نہیں آیا۔ تعمیر تالاب حمایت ساگر و عثمان ساگر کے بعد یہ پہلا وقت تھا اکثر لوگ تالاب موسیٰ ندی کے سیر کے لیے آئے اور قرب وجوار کے لوگ اپنے مال اسباب و بال بچوں کو لیکر دوسری جگہ چلے گئے دو روز بعد پانی کی روانی حسب سابق ہوئی۔

۴۔ ۶ ربیع الثانی ۱۳۴۸ء کانفرنس امداد باہمی کا پہلا سالانہ جلسہ بمقام ٹاؤن ہال بلخ عامہ زیر صدارت نواب حیدر نواز جنگ بہادر منعقد ہوا منجانب صدر استقبال کمیٹی و نیکٹ رمارڈ می صاحب نے اڈریس پیش کیا انجمن اتحاد باہمی کے ارکان و عہدہ داران سرکار عالی شریک تھے۔ دو روز تک اجلاس ہوتے رہے۔
۲۸۔ ستمبر ۱۹۲۸ء سکہ گرد و ارہ ٹانڈیڑ کے قریب ہندو اور مسلمانوں میں

سخت لڑائی ہوئی جابینگی کئی آدمی زخمی ہوئے پولیس دفعت موقعہ واردات پر بھونچے۔

۲۸۔ ستمبر ۱۹۲۵ء کی شب مین وزیر آباد جو نانڈیڑ کے مضافات میں ہے وہاں کھندون نیا جارت گورنمنٹ جب کہ جلوس نکالے تو اُس پر مسلمانوں نے پتھر پھینکے اور حملہ کیا جس میں پچیس ہندو اور کئی مسلمانوں کو خفیف مدد پھونچا۔

۲۹۔ زیر سرپرستی اعلیٰ حضرت بندگان عالی حیدر آباد و سکندر آباد آرٹس کرائفٹس (مصنوعات سوسائٹی) کی جانب سے بمقام ٹاؤن ہال باغ عامہ میں پہلی نمائش کا انعقاد کیا گیا۔ جس کی افتتاح خاتون صاحبہ رزیدنٹ بہادر کے ماتھے ہوئی جمیں قلمی تصاویر۔ اشیاء دستکاری زردوزی جو عمدہ قابل دید تھیں رکھی گئی تھیں۔

۱۰۔ ستمبر ۱۹۲۵ء کو آغاز ہوئی۔ اور ۱۵۔ ڈسمبر ۱۹۲۵ء تک قائم رہی اور اوقات ۱۰ گیارہ ساعت تا ۴، ساعت شام زنانہ کے لیے مخصوص کر دی گئی تھی۔ داخلہ بذریعہ ٹکٹ فی کس (۸) آنہ بچوں کے لیے (۳) آنہ سیرن ٹکٹ دیکر رکھا گیا تھا۔ انٹرنٹ کرنل ٹرنج صدر الہام مال کہ اہلیہ کی زیر صدارت یہ نمائش قائم ہوئی تھی۔ نمائش مذکور کی آمدنی سوسائٹی کے اغراض و مقاد میں صرف کی گئی۔

۱۱۔ نومبر ۱۹۲۵ء دیش جھکت لالہ لاجپت رائے صاحب مشہور معروف پولیٹیکل لیڈر نے صبح کے ساڑھے سات بجے بمقام لاہور انتقال کیا اُسی روز یہ خبر بلندہ پھونچی بغرض اظہار رنج و افسوس پتھر گھٹی و چار کمان ٹکسال مٹی کا شیر۔ جو محلہ کسار ہٹہ کی دکان میں اور حشمت رنج رزیدنسی میں ساہوکاروں کی دکان میں بند کر دی گئی تھیں۔ ۱۸۔ اور ۱۹۔ نومبر ۱۹۲۵ء کو آریہ سماج مندر واقعہ رزیدنسی بلندہ میں پنڈت کیشو راؤ صاحب کی صدارت میں شوک سہا ہوئی۔ اس روز بھی حدود رزیدنسی بازار کی کل دکان میں بند کی گئیں ۱۹۔ ماہ مذکور کو دیکھ کر یہی ٹھیکر کے میدان میں شام کے ۵ بجے مرحوم کی تعزیت میں ایک جلسہ پنڈت و امن ٹکٹ

جاگیردار کی صدارت سے منعقد ہوا پنڈت جی نے مرحوم کی سوانح عمری بیان کی۔
مطر آرمند و اینگار کی تحریک اور مولوی سراج الدین صاحب ترمذی مطرار
یس۔ نانک اور مولوی بہاؤ الدین صاحب کی تائید سے لالہ جی کے پیمانہ کو
پیام تعزیت روانہ کرنے کے لیے ایک رزولوشن تمام حاضرین نے کھڑے
ہو کر منظور کیا۔ لوگوں کا مجمع کثیر تھا۔ سیٹھ ساہوکاران بازار علی میاں حیدر آباد
نے آپ کے یادگار مین ٹیکروں غریبا کو کھانا کھلایا۔

۱۔ اسٹیشن ڈچ پلی گوداوری ریلوے پر ہذا می مرلیفوں کے لیے ایک
دواخانہ جدید تعمیر کیا گیا۔ اس کے افتتاح کی رسم ادا کرنے کے لیے صاحب
رنڈنٹ بہادر معہ مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر صدر اعظم باب حکومت، نواب
دلی الدولہ بہادر۔ نواب لطف الدولہ بہادر۔ نواب سرچندر نواز جنگ بہادر
سرکرنل ٹرنچ صدر المہام متعلقہ وراجہ دھن راج گیر صاحب اور دیگر چند
سربراہ اور وہ اصحاب ۲۷ نومبر ۱۹۲۱ء روز شنبہ صبح نو بجے بذریعہ اپیشل ٹرین
سکندر آباد سے ڈچ پلی تشریف لے گئے صاحب رنڈنٹ نے مختصر تقریر کیا
دواخانہ کی افتتاحی رسم ادا فرمائی۔ چندہ کے لیے اپیل کی گئی تقریباً ساٹھ
ہزار روپیہ کا وعدہ ہوا۔ تین بجے دن کے حضرات مذکور الصدر بذریعہ اپیشل
ٹرین واپس تشریف لائے۔

۱۰۔ اسفند ۱۳۳۱ھ روز شنبہ چھ بجے شام بصدارت نواب مرزا یار جنگ
میر مجلس عدالت برہمہ سماج مندر میں مذہبی جلسہ منعقد ہوا۔ جو حیدر آباد دکن
میں اپنی قسم کا پہلا جلسہ تھا۔ ایک ہی ایجنٹ پر مختلف مذاہب کے نمائندوں
نے دوسری مذہب پر حملہ کرنے کے بغیر اپنے اپنے مذاہب کی خوبیاں
بیان کیں۔

۶۔ اپریل ۱۹۲۹ء روزِ شنبہ شام کے چھ بجے مہاتما گاندھی داڑی میل سے بلدہ داخل ہوئے۔ آپ کے استقبال کے لئے اٹیشن نام پلی پر کثیر لوگوں کا مجمع تھا۔ انتظام کے لیے پولیس ریلوے اور پولیس بلدہ کا معقول انتظام تھا۔ اٹیشن سے ذریعہ موٹر ویلویک وردہنی ٹھیٹر تشریف لے گئے وہاں تقریر وغیرہ ہوئی۔

۲۲۔ جنوری ۱۹۲۹ء مسرز پنڈا اینڈ کمپنی ایجنٹ ٹامیس آف انڈیا کو بمبئی اخبار ٹامیس آف انڈیا بذریعہ ہوائی جہاز وصول ہوا۔ طیارہ صبح کے نو بجے نکلا۔ دو بجکر ۲۰ منٹ پر سکندر آباد پہنچا۔ بلارم اور ترملگری کی تقسیم چار بجے عمل میں آئی۔

۲۹۔ جنوری ۱۹۲۹ء کو بلارم ریڈنی میں لیڈی بارٹن صاحبہ کی صدارت سے (کنٹری فیر) کا افتتاح ہوا۔ اعلیٰ اعلیٰ حضرات اقدس و اعلیٰ مشہور لوگ ان بلند اقبال و اسٹاف ہمارا جہ سرکش پر شاد بہادر صدر اعظم باب حکومت و دیگر سربراہان و درجہ دار و معزز حضرات موجود تھے من ابتدائے ۲۹۔ لغایت ۳۱ یہ میلہ رہا۔ ہر قسم کے تفریح طبع کا سامان میلہ میں موجود تھا اور تماشہ بین آمد و رفت کے لیے موٹرین اور اپیشل کا انتظام تھا داخلہ بذریعہ ٹکٹ تھا اور ٹکٹ کی قیمت بہ سکھ کلدار لی گئی۔ میلہ ۳ بجے دن سے شب کے گیارہ بجے تک روزانہ کھلا رہا۔ کارس لاٹری ۳۱۔ جنوری شام کے ۷ بجے لیڈی بارٹن نے اٹھائی اور اس کی جملہ آمدنی (۱۱۰۰۰ روپے) ہوئی منجملہ ان کے راجہ دھنراج گرجی گوسوامی نے فنڈ مذکور میں (۵۰۰ روپے) کا عطیہ فرمایا اور وہاں ایک ٹھیٹر بھی تعمیر کرایا۔

۹۔ اردی بہشت ۱۳۳۸ھ کو پنڈت کیشورائو صاحب سابق رکن ہائیکورٹ سرکار عالی بذریعہ میل بغرض سیاحت یورپ بھی روانہ ہوئے بعد مائتہ

مختلف مقامات یورپ ۱۱۔ امداد ۱۳۳۸ھ کو مراجعت فرمائے بلدہ ہوئے۔

۱۰۔ ۱۔ فہجہ ۱۳۳۸ھ م ۱۵۔ تیر ۱۳۳۸ھ کو عید الضحیٰ کے موقع پر نانڈیڑ میں مسکھہ اور مسلمان کے درمیان دنگا و فساد ہوا۔ حسب فرمان خسروی مال ٹیکری ضلع نانڈیڑ کے مقدمہ کی تحقیقات کے لئے ذریعہ رزڈنسی سریس۔ اے بیچ کیوننگ جسٹس صوبہ بنگال کا تقرر ہوا۔ ۲۔ روپیہ کلدار اور روزانہ صحت روپیہ بھتہ منظور کیا گیا صاحب موصوف بتاریخ ۱۲۔ ستمبر ۱۹۲۹ء م ۱۴۔ آبان ۱۳۳۸ھ روز بختیہ کے میل سے بلدہ آئے۔ اور تحقیقات جاری ہو گئی بعد تحقیقات فیصلہ جسٹس کلنگٹن کلکتہ نے ۴۔ بہن ۱۳۳۹ء م ۴۔ دسمبر ۱۹۲۹ء کو سنا دیا فیصلہ بہت بسوٹا تھاجس کا گال یہہ تھا کہ دھرم سالہ کو مسجد قرار دیا جائے اور سکھوں کے چبوترہ پر مسلمانوں کی جو قبر بنادی گئی ہے اُس کو ایک ہینہ کی مدت میں کسی دوسری جگہ منتقل کر دیا جائے اگر فریق مقدمہ نے اُسے خود منتقل نہیں کیا تو سکھوں کو اُس کی منتقلی کا حق حاصل ہوگا جسٹس موصوف اُسی روز بلدہ سے کلکتہ واپس روانہ ہوئے ۲۵۔ بہن ۱۳۳۹ء نواب علی نواز جنگ بہادر معتد و چیف انجنیر تعمیرات سرکار عالی بلدہ سے نانڈیڑ تشریف لے گئے علاقہ تعمیرات سے اُس قبر کو منتقل کر دیا گیا جو سکھوں کے چبوترے پر دفن کرائی گئی تھی۔

۹۔ ۲۔ آبان ۱۳۳۸ھ ضلع نلگنڈہ پولیس ہیڈ کوارٹر کے ۶۳ کانٹبل بذریعہ موٹر لاری وار ویدر آباد ہوئے تاکہ مٹر آر۔ جی پردمان پولیس سپرنٹنڈنٹ ضلع مذکور کے مظالم کی شکایت ذریعہ محضر حضور نظام کی خدمت میں پیش کی جا اُن میں کئی ایک غیر مسلم بیانڈ بجانے والے بھی شریک تھے اُن کی رہبری لائین افسر محمد خان کر رہے تھے بذریعہ کو تو الی بلدہ اس امر کی اطلاع ناظم ضلع کو تو الی ضلع کو دی گئی اور مٹر آر مٹر انگ کے حکم سے ان لوگوں کو پولیس بلدہ کی

نگرانی میں بڑی پولیس ہیڈ کوارٹر کو بھیجا گیا۔ تین نمایندہ اشخاص کا بیان لیا گیا اور ان کو ہدایت دی گئی کہ صاحب ضلع کے روبرو حاضر رہیں۔

مسٹر بینٹن ڈائریکٹر خفیہ پولیس سرکار عالی جو نلکنڈہ کے قصبہ کی تحقیقات کیلئے تشریف لے گئے تھے واپس آنکر ان جو انان کو توالی کو جو نلکنڈہ کے قصبہ کیلئے بلدہ میں زیر حراست تھے ان میں سے دہا، سپاہیوں کو برطرف کر دیا گیا۔ اور کچھ جوان محفل ہوئے اور باقی جوانوں کو رہا کر دیا گیا۔

۱۔ قصبہ پرلی و بجناٹہ ضلع بیڑ میں چار پانچ سال سے لنگایت اور برہمنوں میں سری و بجناٹہ ہماراج کے دیول میں ابھیک کارسم ادا کرنے کی بابت نزاع تھی جس کے تصفیہ کے لیے منجانب سرکار کمیشن قائم ہوا تھا بعد تحقیقات کمیشن کی رپورٹ لنگایت فرقہ کے موافق تھی حضرت اقدس اعلیٰ نے بعد ملاحظہ رائے کمیشن و کونسل ذریعہ فرمان مبارک مترشہ ۱۷۔ ربیع الاول ۱۳۳۵ھ م ۱۳۔ اگست ۱۹۲۶ء صادر فرمایا کہ لنگایت فرقہ جملہ رسوم ابھیک بطور خود ادا کرنے کے مجاز ہیں اور برہمنوں اس میں مداخلت کا کوئی حق نہیں ہے۔

۲۔ ۱۷۔ دسمبر ۱۹۲۶ء کو ہزارکلسینی لیڈی اردن نے انجمن خواتین حیدر آباد کے کلب کی افتتاحی رسم ادا کرنے اور نیز احاطہ کلب میں ایک درخت لکھنے کی عزت بخشی۔

۳۔ مارچ ۱۹۲۳ء نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر صدر المہام فیانس اور نواب مہدی یار جنگ بہادر متحدہ سیاسیات روڈ ٹیبل کانفرنس میں شریک ہوئی عرض سے دہلی تشریف لے گئے۔

اندھرا کانفرنس جو گی پیٹھ۔ اندھرا راعیا ملک سرکار عالی کی پہلی غیر سیاسی کانفرنس بتاریخ ۳۰ و ۳۱۔ فروری ۱۳۳۹ء و یکم اردی بہشت ۱۳۳۹ء منعقد ہوئی تھی

ضلع میدک منعقد ہوئی۔ اور ملنگانہ کے مختلف مقامات سے تین ہزار لوگ جمع تھے جلسہ کی کارروائی بزبان تلنگی عمل میں آئی۔ صدر نشین کانفرنس سٹریس پرتاب ریڈی جی۔ اے۔ بی۔ ایل دکیل ہائی کورٹ حیدرآباد تھے جو ایک عرصہ تک اخبار گو لکنڈہ پتریکا کے ایڈیٹر تھے اور اسکے بانی تھے۔

۱۔ گورنر جنرل باجلاس کونسل نے حیدرآباد ایٹیت کے علاقہ انگریزی میں کمیٹی کی شادی کے امتناعی قانون کو دست دینے کا حکم جاری کیا جس کا نفاذ یکم جولائی ۱۹۳۰ء سے ہوا۔

۲۱۔ شہر یور ۳۳۹ء کو نظام ساگر تالاب سے نہروں میں ماہجرا ندی کا پانی جاری ہوا ہے۔ اور یکم مہر ۳۳۹ء سے اطراف کی اراضیات سیراب ہونے شروع ہو گئی ہیں جو اس وقت پونے تین لاکھ ایکڑ اراضی کو سیراب کر سکتی ہے۔

۱۴۔ رمضان ۱۳۳۹ء روز یکشنبہ ۳۔ فروری ۱۹۳۱ء نظام کالج کے طلباء اور اسٹاف کی جانب سے سائنس کی نمائش کھولی گئی جس کا افتتاح نواب خیراجنگ نے معتمد فینانس نے فرمایا۔

۴۔ بتاریخ ۲۔ فروری ۱۳۴۰ء شام کو ۵ بجے دیوی دین باغ میں پنڈت موتی لال جی نہرو کے انتقال پر طال پراٹھا رنم والہم کے لئے بعدارت مولوی سراج الحسن صاحب ترمذی دکیل ہائی کورٹ ایک جلسہ منعقد ہوا حاضرین کی تعداد ایک ہزار سے زیادہ تھی۔ پنڈت موتی لال نہرو کے جلسہ تعزیت کی حدود سرکار عالی میں اجازت نہیں دی گئی تھی جبکہ وجہ سے علاقہ انگریزی میں جلسہ کیا گیا۔

۱۵۔ فروری ۱۹۳۱ء ۲۶۔ رمضان ۱۳۳۹ء روز یکشنبہ ٹھیک ۲ بجے ماتمی جلوس مشروا من نایک صاحب جاگیردار کے مکان سے نکل کر آریہ وائیکا رزیڈنسی پھونچا جلوس کے سب سے آگے مشروا من نایک صاحب جاگیردار

اور دیگر معزز نامی گرامی و کلاں وغیرہ و محترم خواتین و دیگر عجمان و ملن قائد اعظم نپٹ موتی لال جی کافوٹ لیے جلوس کی رہبری کر رہے تھے۔

جلوس تقریباً ایک میل لمبا تھا۔ تمام اشخاص برہنہ سر تھے تین ہزار کا مجمع جلوس خاموشی کے ساتھ دیوی دین باغ بھونچا۔ جہان دامن نایک صاحب نے جہاں تامل گاندھی جی کا لکھا ہوا مضمون پڑھ کر سنایا۔ اور لوگوں سے وعدہ لیا کہ وہ پنڈت جی کے کام کو پورا کرنے کی سعی کریں۔ یہہ اپنی قسم کا پہلا جلوس اُسی روز اندرون و بیرون شہر کی تمام دکانیں بند تھیں۔ افسر کوٹوالی اندرون شہر کی دکانوں کو بند دیکھ کر اُن کو کہلوانے کی کوشش کی اور ۱۲ بجے کے قریب تمام دکانیں کھل گئیں۔ (اخبار مشیر دکن مورخہ ۱۷ فروری ۱۹۳۱ء جلد ۴ نمبر ۳۹ صفحہ ۶)

۱۔ بتاریخ ۱۲ فروری ۱۳۴۹ھ ۲۴ رمضان ۱۳۴۹ھ زراعتی مظاہرہ حمایتِ سائیکل میں نمائش آلات زراعت ترتیب دی گئی۔

۵۔ شوال ۱۳۴۹ھ روزِ شنبہ شام کے ساڑھے چار بجے ہمارا جہ مرکب پر شاہی صدر اعظم نے نمائش مرغان و باغبانی حیدر آباد کا افتتاح فرمایا ۵ بجے کے بعد پبلک کو داخلہ کی اجازت دی گئی۔ دوسرے روز صبح ۸ سے ۱۲ تک پبلک کے لیے اور شام میں ۲ بجے سے ۶ تک خواتین کے لیے انتظام کیا گیا۔ اور اس کے دوسرے روز صبح کے دس بجے انعامات تقسیم کیے گئے۔

۲۲۔ شوال ۱۳۴۹ھ ۱۳ مارچ ۱۹۳۱ء روزِ دو شنبہ شام کے پانچ بجے باغِ عام میں عجائب خانہ حیدر آباد کا افتتاح حضور اقدس و اعلیٰ کے دست مبارک سے عمل میں آیا۔ جس کا انتظام سررشتہ انار قدیمہ کے عہدہ داروں نے کیا تھا۔

۱۰۔ ذیحجہ ۱۳۴۹ھ روزِ جمعہ اکثر و بیشتر اہل اسلام حضرت

ہتیار اور لٹھے لیے ہوئے گھومتے دیکھائی دیے گئے۔ کو توالی بلدہ کی جانب سے ضروری احتیاطی تدابیر عمل میں لائی گئی تھیں مساجد کے قریب چوراہوں پر اور حسب ضرورت دیگر مقامات پر پولیس کے جوان متعین تھے چار مینار پر متعدد عہدہ داران کو توالی حاضر تھے۔ اور فوج باقاعدہ بھی اپنی چھاؤنی میں حاضر تھی۔ دو تین روز تک مسلسل پولیس کا انتظام تھا۔

بجھکت سنگہ اور ان کے دو ساتھیوں کی تصاویر کا داخلہ مالک محروسہ سرکار عالی میں ممنوع قرار دیا گیا (اخبار شیردکن مطبوعہ ۲۰ مئی ۱۹۳۱ء جلد ۷، نمبر ۱۵۱ صفحہ ۶)

بتاریخ ۲۳ شہریور ۱۳۳۱ء روز پنجشنبہ شام کے ۵ بجے ہمارا جسر کشن پر شاد صدر اعظم بہادر نے "تعلیمی وقف علاء الدین" واقع پتھر گٹی (جو اسلامی طلباء کیلئے مخصوص ہے) افتتاحی رسم ادا فرمائی۔ صاحب عالی شان بہادر اور اکثر عہدہ داران علاوہ سرکار عالی و معززین سکندر آباد شریک تھے۔ اس بلڈنگ کو خان بہادر علاء الدین تاجر سکندر آباد نے سرشتہ ار ایش بلدہ سے بقیمت (دیکھو) روپیہ سید فرما کر بیادگار صحت یا بی شہنشاہ جارج پنجم مسلم طلباء کے تعلیم کیلئے وقف فرما دیا۔ اس عمارت کی لاگت تخمیناً (دیکھو) ایک لاکھ چالیس ہزار ہے۔

بتاریخ ۱۴۔ آذر ۱۳۳۱ء دوپہر میں چار مینار کے پاس آتشزدگی کا ایک خوف ناک حادثہ وقوع میں آیا جس کی وجہ سے ایک بچہ ہلاک اور ۸ آدمی زخمی ہوئے (۱۱ ملکیات جل کر خاکستر ہو گئیں۔ آتشزدگی کی ابتدا ایک نہایت شدید دھماکہ کے ساتھ آتش بازی کی ایک دکان سے ہوئی۔ اور نہایت سرعت کیساتھ آتش بازی کی دوسری دوکانوں تک پھیل گئی تھوڑے ہی عرصہ میں اس علاقہ کی تمام دکانوں کو آگ کے شعلوں نے گھیر لیا۔ ۴ فائر انجن طلب کیے گئے۔ جو آقرباً

۶۔ جب تک آگ بجھانے میں مصروف ہوئے ایک فائرمن بھی شدید زخمی ہوا زخمیوں کو دواخانہ کی سوڑ میں فوراً رجوع شفاخانہ کیا گیا۔ جن میں (۶) کی حالت خطرناک ہو گئی تھی۔

آتش بازی کے نقصان کا اندازہ (۳۵) ہزار تک ہوا۔

حضرت اقدس اعلیٰ کی سواری مبارک بغرض محائے موقع رونق افروز ہوئی تھی۔
— مٹر صالح حیدری سکرٹری تعلیمات گورنمنٹ آف انڈیا کا تقریر محمدی گول میز کانفرنس پر بمشاہدہ اعلیٰ کھلدار کیا گیا۔

— ۱۲۔ صفر ۱۳۵۰ کو نواب ہمدی یار جنگ بہادر صدر المہام سیاسیات بغرض شرکت راونڈ ٹیبل کانفرنس جانب بھٹی روانہ ہوئے۔

— ۲۴۔ ربیع الاول ۱۳۵۰ روز دوشنبہ پونے گیا رہے کی ڈاک گاڑی
نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر صدر المہام فینانس و ریلوے سرکار عالی و چیف ڈپٹی کمیشن راونڈ ٹیبل کانفرنس عازم بھٹی ہوئے۔ اور ۳۰۔ ربیع الاول ۱۳۵۰ روز یکشنبہ بذریعہ جہاز ملتان راہی انگلستان ہوئے۔

— ۳۔ جون ۱۹۳۱ء ساڑھے نو بجے شب پنڈت جواہر لعل صاحب نہرو بذریعہ واٹری میل وارد بلدہ ہوئے۔ آپ کا نہایت پر تکلف استقبال کیا گیا سرجنری ٹائیڈ و صاحبہ کے منگولہ پر قیام فرمایا۔ پولیس کا خاص انتظام تھا اکثر عہدہ داران علاقہ سرکار عالی آپ سے ملاقات کی۔ اور مشہور مقامات کی بغیر لائی اور ۶۔ جون ۱۹۳۱ء ساڑھے چار بجے کی اکسپریس پنڈت صاحب موصوف مع اہلیہ و صاحبزادی کے بھٹی روانہ ہوئے۔

— سرکار عالی نے ایک سال کے لیے مٹر محمد علی جناح کے خدمات حاصل کی ہیں تاکہ وہ لندن میں سرکار عالی کے اغراض کی نگرانی کریں اور مملکت

آصفیہ سے تعلق رکھنے والے امور کے متعلق رپورٹ اور مشورہ دین اس کام کے معاوضہ میں مشرجناح کو سرکار عالی سے (الے) ایک ہزار پونڈ دیے جائیں گے۔ ۲۶۔ جولائی ۱۹۳۱ء کو صبح کے ۸ بجے مولانا شوکت علی صاحب ذریعہ بھڑاڑہ میل سکندر آباد تشریف لائے آپ کے استقبال کے لئے بلدہ و سکندر آباد کے معزز احباب اسٹیشن پر موجود تھے۔ پُر تکلف استقبال کیا گیا۔ اور نواب اصغریا جنگلہ رکن عثمانیہ عدالت العالیہ کی محبت میں مولوی صاحب موصوف کے بنگلہ کو روانہ ہوئے اور وہیں قیام فرمایا۔ بلدہ کے اکثر امراء نے آپ کی دعوتیں کیں۔ ۲۳۔ بتایا ۱۳۳۲ھ کیٹی جاگیرداران ملک سرکار عالی بصدارت نواب سالار جنگ بہادر منعقد ہوئی۔

جس میں اختیارات پولیس کو سرکار عالی میں ضم کر لیے جانے کے نسبت احتجاج بلند کیا گیا۔ اور اس مقدمہ کی پیردی میں مشہور بیرسٹروں کے خدمات حاصل کرنے کے نسبت تجاویز پاس کیے گئے۔

۲۵۔ آر مور (ضلع نظام آباد) میں ایک کانگریس کمیٹی قائم کی گئی ہے (۵۰) پچاس رضا کار شریک اور ان کے کپتان مسٹر دھٹا گوڑ مقرر ہوئے ہیں۔

خلاصہ احکام جرائد غیر معمولی

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم ص ۳۰۱)

سلطنت ملک سرکار عالی میں جریدہ اعلامیہ سرکار عالی مورخہ ۶۔ رجب ۱۲۸۶ھ

۱۹۔ امروا د ۱۲۸۹ھ سے اشاعت پذیر ہوا۔ اور یہ ہر دو شنبہ کو شائع ہوا کرتا ہے

اس میں سرکاری احکام و تغیر و تبدل عہدہ داران و گشتیات وغیرہ شائع ہوتے ہیں اور جو غیر معمولی احکام خفیہ و اہم واقعات ہوتے ہیں وہ غیر معمولی جرائد میں

طبع اور شائع ہوا کرتے ہیں۔ تاریخ اجرائی جرائد سے اب تک جو جرائد غیر معمولی شائع ہو چکے ہیں ان کی جملہ تعداد (۵۲۲) ہے اور ان کو (۷) قسموں میں تقسیم کیا گیا ہے۔ اور ہر قسم میں کس نوعیت کے کتنے جرائد غیر معمولی شائع ہوئے ہیں ان کا حال تختہ ذیل سے ظاہر ہوگا۔

سلسلہ نشان	نام زمانہ	میں ابتدائے کنایت	جملہ روزانہ شائع شدہ جرائد غیر معمولی	تعداد و نوعیت جرائد غیر معمولی					
				انتظامی	تادیبی	سائنس و فنون و تجارت	سیاحت و ملائمت و امور عامہ	ادبیات و فنون و تجارت	دیگر
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	کوراجی نوبیلا جنگ اعظم	۱۲۷۹ھ ۱۹۔ اردی شمس ۱۲۷۹ھ ۳۰۔ فروردی ۱۲۷۹ھ	۲۷	۲	۰	۱	۹	۰	۱
۲	کوراجی اچان راجنالا	۱۲۹۲ھ ۳۔ فروردی ۱۲۹۲ھ	۹	۵	۰	۱	۰	۰	۲
	نیزد بہادر پیشکار	۱۲۷۳ھ ۱۲۳۔ سہ ماہی ۱۲۷۳ھ							
۳	اعلیٰ حضرت نواب میر محبوب علی	۱۲۹۳ھ ۱۳۹۔ فروردی ۱۲۹۳ھ	۱۳۹	۳۵	۵	۶	۲۳	۷	۳۰
	غفران مکان	۱۳۲۲ھ ۲۱۔ بہار ۱۳۲۲ھ							
۴	اعلیٰ تہذیب گانہ علی بیگ	۱۳۲۲ھ ۲۲۔ بہار ۱۳۲۲ھ	۳۳۶	۸۳	۱۷	۱۹	۳	۷	۴۰
	بہادر دام بقال	۱۳۴۱ھ ۱۳۔ سہ ماہی ۱۳۴۱ھ							

خلاصہ جرائد غیر معمولی سرکار عالی

تختہ اندراج جرائد بستان آمفیہ حصہ سوم تا حصہ ششم

نشان ملک	نام و حیثیت آن آصفیه	تعداد و برآورد مجموعی	از تاریخ	تاریخ	کفایت	نشان ملک	نام و حیثیت آن آصفیه	تعداد و برآورد مجموعی	از تاریخ	تاریخ	کفایت	
۱	حصه سوم	۳۲۱	۱۲۴۹	۱۳۲۹	۰	۱	حصه سوم	۵	۱۳۲۹	۰	۱	کفایت
۳	" چهارم	۴۴	۱۳۲۹	۱۳۳۳	۰	۲	" پنجم	۵۸	۱۳۳۳	۰	۲	کفایت
۵	" ششم	۵۱	۱۳۳۵	۱۳۳۵	۰	۳	" ششم	۰	۱۳۳۵	۰	۳	کفایت

(۴۷۱) ۱۸ - شهریور ۱۳۲۵ ق م ۱۳ - محرم ۱۳۲۵ ۵۷ - نمبر (۱۰)

کلام حضرت اقدس و اعلیٰ بتقریب ایام عزاء

(۴۷۲) ۱۵ - صفر ۱۳۲۵ ق م ۱۹ - مهر ۱۳۲۵ ۵۷ - نمبر ۱۱ ص ۲۵ مانع پیش کشی
عرائض مقدمات و کارروائی منفصله راست بر دیوڑھی مبارک -

(۴۷۳) ۲ - آبان ۱۳۲۵ ق م غره ربیع الاول ۱۳۲۵ ۵۷ - نمبر ۱۲ ص ۲۹

فرمان مبارک پیش کردن تختہ اراضیات قابل منظوری متعلق کاٹپڑین سکیم بعد اخراج
صحرائے قیمتی بارائے کونسل و ایسی رقم داخل شدہ بابتہ اراضیات صحرائی
قیمتی بصورت ثبوت کمی رقم بمقابلہ مالیت صحرا -

(۴۷۴) ۷ - آبان ۱۳۲۵ ق م ۴ - ربیع الاول ۱۳۲۵ ۵۷ - نمبر ۱۳ ص ۳۱

محفوظ داشتن زمینات خکارگاہ (نرسم بیٹھ پاکہال وغیرہ) کہ حسب تجویز سر علی امام
سابق پریڈنٹ کونسل شریاک کاٹپڑین سکیم کردہ شدہ بودند از ان بخواہشمند
رقبہ مساوی المقدار اراضیات کہ صحرائی قیمتی نہ باشد -

(۴۷۵) ۲۰ - آبان ۱۳۲۵ ق م ۱۷ - ربیع الاول ۱۳۲۵ ۵۷ - نمبر ۱۴ ص ۳۳

نظم بتقریب میلاد النبی صلعم

(۲۷۶) ۲۱۔ ص ۳۳۶ اف م جمادی الاول ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۱۔
تقرر مہاراجہ پیشکار صاحب بر صدر اعظم باب حکومت سرکار عالی بہ مشاہرہ
(مسمیٰ) ہزار تا حکم ثانی حسب فرمان کمر شدہ ۱۷۔ جمادی الاول ۱۳۳۵ھ
روز چار شنبہ اختیارات کمالیٹوشن عود کردن ولی الدولہ بہادر بر خدمت
سابقہ خود صدر المہامی عدالت (تاریخ تقرر نواب ولی الدولہ بہادر بر خدمت
صدر اعظم ۲۸۔ اردی بہشت ۱۳۳۲ھ)

(۲۷۷) ۳۔ بہمن ۱۳۳۶ھ م غرہ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۳
تقرر کمیشن بہ پریسیڈنٹ مٹرجٹس ریلو جی جی مدراس ہائی کورٹ برائے تصفیہ
حقوق مابین الورثا ہر سہ پانچ گاہ بہر کینٹ رائے مرید صاحب صدر المہام
صرف خاص مبارک و صدر یار جنگ صدر الصدور۔

(۲۷۸) ۱۷۔ بہمن ۱۳۳۶ھ م ۱۵۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۳
صراحت امور تحقیقات طلب در کمیشن تصفیہ حقوق ہر سہ پانچ گاہ۔

(۲۷۹) ۱۷۔ بہمن ۱۳۳۶ھ م جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۳
فرمان ضابطہ پیش کشی نذور۔

(۲۸۰) ۲۱۔ بہمن ۱۳۳۶ھ م ۱۹۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۵
قرارد تعطیلات کرسمس بتاریخ ۲۵۔ دسمبر و غرہ جنوری۔

(۲۸۱) ۶۔ اسفند ۱۳۳۶ھ م ۳۔ رجب ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۶
مانعت استعمال شکل دتار برکات غذا خانگی مانوگرام و لغات جات۔

(۲۸۲) ۹۔ اسفند ۱۳۳۶ھ م ۷۔ رجب ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۷
معلق سرفرازی خطابات بہ شہزادگان بلند اقبال بتقریب سالگرہ مبارک
بارگاہ جہان پناہی۔

(۳۸۳) ۱۶۔ اسفند ۱۳۳۶ھ م ۱۴۔ رجب ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۸ ص ۱۷۔
تقررات ذیل بہت پانچ سال منتقلی خدمات از گورنمنٹ آف انڈیا (انٹنٹ
کریڈٹ) ٹریسنگ رکن کونسل صیفہ مستدی مال و کو تو الی (۲) مٹرٹا سکریٹ
مستدی مال باعطاء اختیارات صدر ناظم مال (۳) تقریر مٹر آرمسٹرانگ
بیجیت صدر ناظم کو تو الی اضلاع (ماہوار اکونٹس وغیرہ وہی پائینگے جو بشورہ
گورنمنٹ آف انڈیا ملے پایا ہے) ہر دو صاحبان مذکور الصدر نے ۱۲ اسفند
السہ کو اپنے خدمات کا جائزہ لے لیا۔

(۳۸۴) ۲۔ فروردی ۱۳۳۶ھ م ۳۔ غرہ شعبان ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۹ ص ۱۹۔
فرمان نسبت انتظام قائم مقامی ہر سہ پائینگاہ۔

(۳۸۵) ۳۔ تیر ۱۳۳۶ھ م ۴۔ ذیقعدہ ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۱۰ ص ۲۱۔

منظوری عام تعطیل یکوم صالگرہ ملک معظم تبارخ ۲۷۔ جون ۱۹۲۴ھ م ۲۹۔ تیر ۱۳۳۶ھ م۔

(۳۸۶) ۹۔ تیر ۱۳۳۶ھ م ۱۳۔ ذیقعدہ ۱۳۳۵ھ جلد (۵۸) نمبر ۱۱ ص ۲۲۔

انتظام صیفہ جات باب حکومت (ہر ایک ممبر کے تحت جو صیفہ جات رہینگے انکی
تفصیل اور ممبروں کے نام کی صراحت کتاب ہذا کے احکام خاص کے باب میں درج

(۳۸۷) ۱۷۔ امرداد ۱۳۳۶ھ م ۲۲۔ ذیحجہ ۱۳۳۵ھ جلد ۵۸ نمبر ۱۲ ص ۲۷۔

ایام عزائمین حقیقی اور زنجیر سے ماتم کرنے کی مانعت۔

(۳۸۸) ۲۵۔ امرداد ۱۳۳۶ھ م ۳۰۔ محرم ۱۳۳۶ھ جلد (۵۸) ص ۳۱۔

قضاء نسبت تہنیت عید الفطر و عید الضحیٰ۔

(۳۸۹) یکم بہمن ۱۳۳۶ھ م ۱۰۔ جمادی الثانی ۱۳۳۶ھ جلد (۵۹) نمبر ۱ ص ۱۔

فرمان مبارک در بارہ امداد اشخاص بیرون ممالک محروسہ سرکار عالی انحصار
صوابدید و ذمہ داری گورنمنٹ۔

(۴۹۰) ۴۔ فروردی ۱۳۳۶ھ م ۱۳ شعبان ۱۳۳۶ھ جلد (۵۹) نمبر ۲ ص ۳۔

عطاء تھیل سالم باہ رمضان المبارک۔

(۴۹۱) ۱۲۔ تیر ۱۳۳۶ھ م ۲۶۔ ذیقعدہ ۱۳۳۶ھ جلد ۵۹ نمبر ۳ ص ۵۔

ہر عیشی ملک منظم تیار ہے۔ جون ۱۹۲۸ء روز دوشنبہ منائی جائیگی چونکہ ممالک محروسہ سرکار کا
مین اسی روز چاند گرہن کی عام تعطیل ہے۔ اس لیے مثل سال گذشتہ بطور محاضرات
۵۔ جون ۱۹۲۸ء م ۳۔ تیر ۱۳۳۶ھ روز شنبہ ممالک محروسہ سرکار عالی مین دوایم کی
تعطیل قرار دی گئی ہے

(۴۹۲) ۲۔ امرداد ۱۳۳۶ھ م ۱۸۔ ذیحجہ ۱۳۳۶ھ جلد (۵۹) نمبر ۴ ص ۷۔

علمدگی سر امین جنگ بہادر از خدمت صدر الہامی پیشی صدارت العالیہ نوشکئی
عامرہ و تقررات نواب لطف الدولہ بہادر بر خدمت عدالت و امور مذہبی
تاریخ تقریر نواب سر امین جنگ بہادر بر خدمت صدر الہامی صیغہ عدالت
۹۔ تیر ۱۳۳۶ھ

(۴۹۳) ۲۰۔ دے ۱۳۳۸ھ م ۱۱۔ جمادی دوم ۱۳۳۸ھ جلد (۶۰) نمبر ۱ ص ۱
اڈریس منجانب صفائی بلدہ و جواب اعلیٰ حضرت قدر قدرت بتقریر مراجعت فرمائی
حضور پر نور از سفر دہلی۔

(۴۹۴) ۱۵۔ اسفند ۱۳۳۸ھ م ۵۔ شعبان ۱۳۳۸ھ جلد (۶۰) نمبر ۲ ص ۵
فرمان متعلق تصفیہ و واگداشت پایگاہ۔

(۴۹۵) ۱۰۔ فروردی ۱۳۳۸ھ م ۳۰۔ شعبان ۱۳۳۸ھ جلد ۶۰ نمبر ۳ ص ۱۳
فرمان متعلق پیش کشی امام ضامن بر مواقع سفر۔

(۴۹۶) ۱۷۔ فروردی ۱۳۳۹ھ م ۷۔ رمضان ۱۳۳۹ھ جلد (۶۰) نمبر ۴ ص ۱۵
عطاء عہدہ ملٹری سکرٹری آف دی نظام آف حیدر آباد بہ نواب عثمان یار اللہ

۱- ذی-سی-

(۳۹۷) یکم تیر ۱۳۳۸ ف م ۲۵- ذیقعد ۱۳۳۷ جلد (۶۰) نمبر ۵ ص ۱۷-
قوا متعلق تقریبات مذہبی-

(۳۹۸) ۹- تیر ۱۳۳۸ ف م ۳- ذیحجه ۱۳۳۷ جلد (۶۰) نمبر ۶ ص ۲۱-
قرار داد عیال سالک مبارک ملک معظم بتاریخ ۲۹- تیر ۱۳۳۸ ف-

(۳۹۹) ۲۹- امرداد ۱۳۳۸ ف م ۲۶- محرم ۱۳۳۸ جلد (۶۰) نمبر ۷ ص ۲۳-
تعطیل تقریب صحت یابی ملک معظم بتاریخ غره شهر یور ۱۳۳۸ ف-

(۵۰۰) ۱۳- شهر یور ۱۳۳۸ ف م ۱۰- صفر ۱۳۳۸ جلد ۶۰ نمبر ۸ ص ۲۵-
فرمان درباره حفاظت گرد واره ناندیژ بلحاظ صلح کل پالیسی بلا لحاظ قوم و ملت-

(۵۰۱) ۱۶- شهر یور ۱۳۳۸ ف م ۱۳- صفر ۱۳۳۸ جلد (۶۰) نمبر ۹ ص ۲۹-
صدر اعظم باب حکومت مطلق انتظام شوی بر موقع میلاد مبارک-

(۵۰۲) ۲۳- شهر یور ۱۳۳۸ ف م ۲۱- صفر ۱۳۳۸ جلد ۶۰ نمبر ۱۰ ص ۳۱-
صدر اعظم باب حکومت توضیح فرمان مترشده ۵ شعبان ۱۳۳۷ متعلق تصفیہ ہر سہ پایگاہ

(۵۰۳) ۲۵- مهر ۱۳۳۸ ف م ۲۵- ربیع الاول ۱۳۳۸ جلد ۶۰ نمبر ۱۱ ص ۳۵-
صدر اعظم باب حکومت قرار داد نسبت کریم النساء بیگم صاحبہ صاحبہ جزادی الخضر

قدر قدرت از سردار علی خاں صاحب فرزند کلان نواب مظفر جنگ مرحوم
عطاء خطاب سردار جنگ و اعزاز نقیب طرہ در دستار-

(۵۰۴) ۲۷- مهر ۱۳۳۸ ف م ۲۷- ربیع الاول ۱۳۳۸ جلد (۶۰) نمبر ۱۲ ص ۳۷-
صدر اعظم باب حکومت اظہار ارادہ قرار داد نسبت صاحبہ جزادی خرد و قادر علی خان صاحب

فرزند خرد و نواب مظفر جنگ مرحوم و عطاء خطاب قادر جنگ و اجازت نقیب
طرہ در دستار-

(۵۰۵) ۱۳۔ آبان ۱۳۳۸ ف م ۱۴۔ ربیع الثانی ۱۳۳۸ جلد (۶۰) نمبر ۱۳ ص ۳۹
صدر اعظم بایں حکومت قرار داد نسبت بدر النساء بیگم صاحبہ صاحبہ صا جزادی اعلیٰ حضرت
قدر قدرت و نواسی نذیر جنگ از خسرو بیگ فرزند بشیر یار جنگ عطاءے
خطاب خسرو یار جنگ و اجازت عجب طرہ در دستار۔

(۵۰۶) ۱۶۔ آبان ۱۳۳۸ ف م ۱۶۔ ربیع الثانی ۱۳۳۸ جلد (۶۰) نمبر ۱۴ ص ۳۵
قرار داد نسبت کبیر النساء بیگم صاحبہ صاحبہ صا جزادی اعلیٰ حضرت قدر قدرت نذیر جنگ
دوسرے حقیقی پوتے یعنی بشیر یار جنگ کے فرزند انور بیگ سے منسوب کی گئیں
انور یار جنگ کا خطاب عطا کیا گیا اعزاز اُستاد میں طرہ نصیب کرنیکی اجازت کی گئی
(۵۰۷) ۱۰۔ بہمن ۱۳۳۹ ف م ۱۱۔ رجب ۱۳۳۸ جلد (۶۱) نمبر ۱۵ ص ۱۱۰
تشریف آوری ہزار کلینی و ایرائے گورنر جنرل ہند و لیڈی ارون ۱۶۔
دسمبر ۱۹۲۹ م ۱۳۔ بہمن ۱۳۳۹ ف م ۱۴۔ دسمبر ۱۹۲۹ م ۱۴۔ بہمن ۱۳۳۹ ف م ۱۴۔

نصف دن (۲) بجے سے (۵) بجے تک جلد دفاتر و مدارس بلدہ حیدر آباد بند پڑ گئی
(۵۰۸) ۱۵۔ اسفندار ۱۳۳۹ ف م ۱۶۔ شعبان ۱۳۳۸ جلد (۶۱) نمبر ۲ ص ۳
تقریب ہمارے ہزار بہ اعظم جاہ بہادر دہمسمہ نیر اعظم جاہ بہادر صاحبزادگان
اعلیٰ حضرت منجانب اسٹیٹ من ابتدا کے جنوری ۱۹۳۰۔

(۵۰۹) ۱۰۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ ف م ۱۲۔ خوال ۱۳۳۸ جلد ۶۱ نمبر ۳ ص
دربارہ خریدی ریلوے و اظہار خوشنودی سر اکبر نواب حیدر نواز جنگ بہادر صدر الہام خاں
(۵۱۰) ۱۵۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ ف م ۱۴۔ شعبان ۱۳۳۸ جلد ۶۱ نمبر ۴ ص ۱۵۔
فرمان متعلق و فاداری و جان نثاری وفات سرفراہ الملک مرحوم کمانڈر افواج
باقاعدہ سرکار عالی عطاءے تعطیل یکوم بہ افواج باقاعدہ تہ تیغ وفات ۱۶۔ خوال
۱۳۳۸ جلد بوقت پانچ ساعت صبح۔

(۵۱۱) ۱۴۔ تیر ۱۳۳۹ ف م ۲۲۔ ذی الحجہ ۱۳۳۸ جلد (۶۱) نمبر ۵ ص ۱۷۔
تعطیل عام یکوم تقریب سالگرہ مبارک ملک معظم تاریخ ۳ جون ۱۹۳۰ م ۲۹۔ تیر ۱۳۳۹ ف م

(۵۱۲) ۲۰۔ تیر ۱۳۳۹ھ م ۲۵۔ ذی الحجہ ۱۳۳۸ھ جلد (۶۱) نمبر ۶ ص ۱۹۔

ابیل علی حضرت بندگانی متضمن اس امر کے کہ موجودہ حالات نے جو صورت اختیار کی وہ ملک کے ہر ہی خواہ کے ساتھ ساتھ میرے لیے بھی باعث تشویش و تردد ہے۔

(۵۱۳) ۲۸۔ فروردی ۱۳۳۹ھ م ۱۱۔ شوال ۱۳۳۸ھ جلد (۶۲) نمبر ۱۔ ص ۱۔

فرمان مبارک۔ روانگی نواب اعظم جامع نواب معظم جاہ بغرض تعلیم و نسق بیوروپ برائے (۷) ماہ بمعیت مسٹر بینی۔ و مسٹر برنٹ کفٹر ولرس۔ و

عثمان یار الدولہ طبری سکریٹری و ناصر نواز الدولہ اتالیق۔ بتاریخ ۱۶۔ پانچ ۱۹۳۱ھ م ۱۱۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ھ روزدوشنبہ۔ و تقرر سربراہین البحرین برحیف آف دی

اسٹاف بزمانہ قیام یوروپ و منظوری چار لاکھ روپیہ برائے مصارف سفر۔

(۵۱۴) ۸۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ھ م ۲۲۔ شوال ۱۳۳۸ھ روز جمعہ جلد ۶۲ نمبر ۲ ص ۵۔

فرمان مبارک نواب اعظم جاہ و معظم جاہ آئندہ ماہ رجب میں حیدر آباد واپس آنکے قبل بعد ختم دورہ مالک مغربی مقامات مقدسہ کی زیارت سے مشرف ہونگے

برہمراہی حیدر نواز جنگ بہادر فیائنس ممبر و منظوروی ایک لاکھ روپے کلدار برائے اخراجات سفر۔

(۵۱۵) ۱۲۔ اردی بہشت ۱۳۳۹ھ م ۲۶۔ شوال ۱۳۳۸ھ روز شنبہ جلد ۶۲ نمبر ۳ ص (۷)۔

تقریر علی حضرت جو بروقت رخصتی نواب اعظم جاہ و نواب معظم جاہ آئین

نام پبی (۲۵) شوال ۱۳۳۹ھ ۵ بجے شام روانگی عمل میں آئی۔

(۵۱۶) ۱۳۔ خورداد ۱۳۳۹ھ م ۲۹۔ ذیقعدہ ۱۳۳۸ھ یوم غنبدہ جلد ۶۲ نمبر ۴ ص (۹)۔

فرمان مبارک تقرر تاریخ ۳۔ جون ۱۹۳۱ھ م ۲۸۔ تیر ۱۳۳۹ھ روز

چهار شنبہ جشن سالگرہ مبارک ہر مجبسی کنگ امپر تعطیل ایک یوم عام

دعائے محروسہ سرکار عالی۔

(۵۱۷) ۴۔ دے ۱۳۴۱ فم ۱۳۔ رجب ۱۳۵۰ ۱۳۵۰ روزہ پنجشنبہ جلد ۶۳ نمبر ۱۳۵۰
ولیعہد ریاست نواب اعظم جاہ بہادر کا نکاح (در شہوار) صاحبزادی عبد المجید
سابق سلطان ترکی سے اور نواب اعظم جاہ برادر خور د نواب اعظم جاہ کا
نکاح (نیلو فر) حقیقی بھانجی عبد المجید خان سے بمقام (نائس حصہ جنوبی فرانس) ہوئے
(۲) در شہوار کا زر ہر محل ۵۰۰۰ ہزار پونڈ اور نیلو فر کا زر ہر محل ۵۰۰۰
ہزار پونڈ قرار پایا یہہ دونوں قوم لینے (لے) ہزار پونڈ متوسط طور
(مجلس امراء) انوسٹ (چالو) کی جائیگی جس کے منافع سے ہر دو صاحبزادیان
متمتع ہوتی رہیں گی۔

ہر دو عروس کے جہیز کے لیے (سماء) پونڈ منجانب اسٹیت بطور عطیہ
دیے گئے۔ خود خلیفہ نے رو بروے عہدہ داران سرکار عالی نکاح پڑھایا۔
اس شادی سے گورنمنٹ آف انڈیا نے بھی اتفاق کیا۔
سال آئندہ سے ہر سال ۱۲۔ نومبر کو ایک دن کی عام تعطیل اس تقریب کے
یادگار میں دیجا کر مگی۔ (تاریخ عقد ہر دو شاہزادگان والا شان یکم رجب ۱۳۵۰ م
۱۲۔ نومبر ۱۹۳۱ء روزہ پنجشنبہ)

(۵۱۸) ۲۵۔ دے ۱۳۴۱ فم ۱۹۔ رجب ۱۳۵۰ ۱۳۵۰ روزہ دو شنبہ جلد ۶۳ نمبر ۱۳۵۰
فرمان مبارک۔ التوائے سفر حجاز مقدس صاحبزادگان بوجہ شیوع طاعون
واپسی صاحبزادگان موصوف از یورپ یہ بلدہ بتاریخ ۳۱ دسمبر ۱۹۳۱ء م فیضان
بوقت صبح دہنوں کے عطاء عام تعطیل یکوم بہ دفاتر بلدہ ریلوے اسٹیشن
نام پلی پر ان کا استقبال ان کے شایان شان ہوگا۔

(۵۱۹) ۱۸۔ بہمن ۱۳۴۱ فم ۱۲۔ شعبان ۱۳۵۰ ۱۳۵۰ روزہ شنبہ جلد ۶۳ نمبر ۳ ص ۵

صاحبزادوں کے عقد و سالگرہ کے تقریب میں بتاریخ ۲۹ شعبان ۱۳۵۰ء یوم جمعہ شام کے ساڑھے چار بجے بمقام ٹاؤن ہال باغ عامہ دربار منعقد ہوگا جس میں نذر صرف ایک ہوگی اور وہ بحیثیت رئیس و بزرگ خاندان اعلیٰ حضرت ہندوستان کی پیشگاہ میں پیش کی جائیگی۔

(۵۲۰) جلد ۶۳ نمبر ۴ ص ۷ جزو خاص مورخہ ۲۷۔ بہمن ۱۳۴۱ ف ۴ م ۲۱ شعبان ۱۳۵۰ء روز پچنبہ۔ ترجمہ مختصر تقریر انگریزی جو ۲۱ شعبان ۱۳۵۰ء کو صبح کے ۹ بجے حیدرآباد دیوبند میں نام ابرو علیہ اعظم جاہ اور اُن کے حقیقی برادر معظم جاہ کے دروپر (از سفر یورپ و بعد عقد بہ خاندان ترکی) اعلیٰ حضرت نے کی ہے (تاریخ روانگی سواری مبارک عالیجناب نواب ولیعہد بہادر مع برادر از حیدرآباد) جانب یورپ ۲۵ شوال ۱۳۴۹ء و تاریخ مراجعت فرمائی حیدرآباد ۲۱ شعبان ۱۳۵۰ء

(۵۲۱) جلد ۶۳ نمبر ۵ ص ۹ جزو خاص مورخہ یکم اسفند ۱۳۴۱ ف ۴ م ۲۵ شعبان ۱۳۵۰ء روز دوشنبہ بتقریب سالگرہ اعلیٰ حضرت ولیعہد اور آپ کے برادر حقیقی کے خطابات اعظم جاہ و معظم جاہ کے ساتھ لقب (دالاشان) کا اضافہ کیا گیا جو اُن کے مراتب لحاظ سے اُن کی حد تک رہے گا۔ اور اُن کے دو لہنوں کو بھی لینے صاحبزادی دُر شہوار کو (دلہن دردانہ بیگم) اور صاحبزادی نیلو فر کو (دلہن فرحت بیگم) خاندانی لقب دیا گیا۔

(۵۲۲) جلد ۶۳ مورخہ ۲۳۔ اسفند ۱۳۴۱ ف ۴ م ۱۴ رمضان ۱۳۵۰ء روز شنبہ نمبر ۱۲ فرمان ترشدہ ۱۴ رمضان المبارک ۱۳۵۰ء چونکہ حضرت اقدس داعی کی سوازی یوم عید کی شب میں دہلی و لکھنؤ و فتح افروز ہوگی۔ اس لیے عقیدتمندان دربار کو نذر گزارنے کیلئے یکم شوال دن کے ۱۱ بجے گنگ کوٹھی میں اس غرض سے حاضر رہنا ہوگا۔

امام صاحب آئینہ ایمانہ

[illegible]

ردیف	اسم نام	تاریخ وفات	تاریخ ولادت	خطاب جنگی	خطاب عدل	خطاب ملک	خطاب ملو	خطاب جاه	خطاب کبریا	کسے	کریک	برائے قدر
۱	۲	۱۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۵	نواب محمد علی نادرین خان	۱۲۹۹	۱۲۹۹	رفت جنگ	بشیر العدل	عبد الملک	اعظم الاملا	آسا نجا ہواد	ایر اکبر	۱۲۹۹	۱۳۱۰	۱۳۱۰
۶	برادرش آسا نجا بکر جہ	۱۲۹۹	۱۲۹۹	غورہ بیچ افغانی	۲۵-۲۶	۲۰-۲۱	"	"	"	۱۳۱۰	۱۳۱۰	۱۳۱۰
۷	محل نواب آسا نجا ہواد	۱۲۹۹	۱۲۹۹	۲۸-۲۹	۳۰-۳۱	۳۲-۳۳	۳۴-۳۵	۳۶-۳۷	۳۸-۳۹	۴۰-۴۱	۴۲-۴۳	۴۴-۴۵
۸	نواب محمد حسین الودین خان	۱۲۹۹	۱۲۹۹	اعانت جنگ	۴۰-۴۱	۴۲-۴۳	۴۴-۴۵	۴۶-۴۷	۴۸-۴۹	۵۰-۵۱	۵۲-۵۳	۵۴-۵۵
۹	نواب محمد حسین الودین خان	۱۲۹۹	۱۲۹۹	۵۶-۵۷	۵۸-۵۹	۶۰-۶۱	۶۲-۶۳	۶۴-۶۵	۶۶-۶۷	۶۸-۶۹	۷۰-۷۱	۷۲-۷۳

[illegible]

[illegible]

سلسلہ	محل نام	تاریخ ولادت	خطاب جنگی	خطاب دولہ	خطاب الملک	خطاب امرا	خطاب جاہ	خطاب کبریاں	درمقدار	تاریخ وفات
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲
۲۳	۲۴	۲۵	۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	۳۲	۳۳
۳۴	۳۵	۳۶	۳۷	۳۸	۳۹	۴۰	۴۱	۴۲	۴۳	۴۴
۴۵	۴۶	۴۷	۴۸	۴۹	۵۰	۵۱	۵۲	۵۳	۵۴	۵۵
۵۶	۵۷	۵۸	۵۹	۶۰	۶۱	۶۲	۶۳	۶۴	۶۵	۶۶
۶۷	۶۸	۶۹	۷۰	۷۱	۷۲	۷۳	۷۴	۷۵	۷۶	۷۷
۷۸	۷۹	۸۰	۸۱	۸۲	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸
۸۹	۹۰	۹۱	۹۲	۹۳	۹۴	۹۵	۹۶	۹۷	۹۸	۹۹
۱۰۰	۱۰۱	۱۰۲	۱۰۳	۱۰۴	۱۰۵	۱۰۶	۱۰۷	۱۰۸	۱۰۹	۱۱۰

(فہرست) خاندان آصفیہ کے شہزادیاں حج امرا و پایگاہ ہر منسوب ہوئیں

نشان	نام شہزادیاں	کن کے ملبصہ	کن سے منسوب ہوئیں ان کے نام سے خطاب	تاریخ عقد
۱	۲	۳	۴	۵
۱	جنابہ الشاہ بیگم صاحبہ	ذات نظام علی خاں غفران باب	ذات محمد غفر الدین خان شمس الامراتانی امیر کبیر اول۔	۱۲۱۵ھ
۲	جنابہ سلطان الشاہ بیگم صاحبہ	ذات کند جاہ مغفرت منزل	ذات محمد سلطان الدین خان سیف جنگ مختتم الدولہ بشیر الملک۔	۱۲۴۶ھ
۳	جنابہ شہمت الشاہ بیگم صاحبہ	" "	ذات محمد رشید الدین خان شمس الامرا رابع امیر کبیر ثالث۔	۱۲۵۵ھ ذیقعدہ
۴	جنابہ الشاہ بیگم صاحبہ	ذات افضل الدولہ غفران منزل	ذات محمد محی الدین خان خورشید الامرا سرخوشید جاہ۔	۱۲۴۹ھ کرم شوال
۵	جنابہ بیروش الشاہ بیگم صاحبہ	" "	ذات محمد مظہر الدین خان عدۃ الملک اعظم الامرا اسرا سماںجاہ۔	۱۲۸۶ھ ۱۳ ربیع الاول
۶	جنابہ چاند الشاہ بیگم صاحبہ	" "	ذات محمد فضل الدین خاں قند الملک سرو قارا الامرا۔	۱۲۸۹ھ ذیحجہ
۷	جنابہ نجم الشاہ بیگم صاحبہ	" "	ذات محمد فیض الدین خاں امام جنگ خورشید الملک۔	۱۳۱۰ھ ربیع الثانی
۸	جنابہ غوث الشاہ بیگم صاحبہ	ذات میر محبوب علیخان غفران مکان	ذات محمد فرید الدین خاں فریدوز جنگ ہوتا	۱۳۲۳ھ ۱۲ رجب
۹	جنابہ اودہ الشاہ بیگم صاحبہ	" "	ذات محمد نذیر الدین خاں نذیروز جنگ ہوتا	" "

نشان	نام شہزاد یا ن	کن کے صلب سے	کن سے فرزندین کن کے نام مستطاب	تاریخ عقد
۱	۲	۳	۴	۵
۱۰	جناب آصف النسا بیک حکیم صاحب	نواب میر محبوب علی خان غفر بیکان	نواب محمد مظفر الدین خان نواب مظفر نواز جنگ بہادر	۱۲۳۳۲ھ ۱۵ ذی الحجہ

تختہ آمدنی و اخراجات حقیقی علاقہ امیر باینگاہ نواب لطف الدولہ بہا
من ابتداء ۱۳۳۳ھ لغایت ۱۳۳۹ھ
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم ص ۲۱۹)

نشان	ف	آمدنی			اخراجات		
		سرکاری	غیر سرکاری	جملہ	سرکاری	غیر سرکاری	جملہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	۱۳۳۲ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۲	۱۳۳۳ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۳	۱۳۳۴ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۴	۱۳۳۵ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۵	۱۳۳۶ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۶	۱۳۳۷ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۷	۱۳۳۸ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰
۸	۱۳۳۹ھ	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۰

تختہ آمدنی و اخراجات حقیقی علاقہ امیر پائیکہ نواب معین الدولہ بہار

من ابتداء ۳۳۳ھ لغتایہ ۳۳۹ھ
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ پنجم ص ۲۲۷)

نشان	ف	آمدنی			اخراجات		
		سکاری	غیر سکاری	جملہ	سرکاری	غیر سرکاری	جملہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	۳۳۳ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵
۲	۳۳۳ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵
۳	۳۳۹ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵
۴	۳۳۶ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵
۵	۳۳۷ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵
۶	۳۳۸ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵
۷	۳۳۹ھ	لوع ۴۵	م ۴۵	لوع ۴۵	م ۴۵	م ۴۵	م ۴۵

تختہ آمدنی و اخراجات حقیقی علاقہ پائیکہ نواب سرور قارا مارا موم

من ابتداء ۳۳۱ھ لغتایہ ۳۳۹ھ
(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ حصہ چہارم ص ۲۲۷)

نشان	ن	آمدنی			اخراجات		
		سرکاری	غیر سرکاری	جملہ	سرکاری	غیر سرکاری	جملہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۱	۱۳۳۱	۱۳۳۱	۱۳۳۱	۱۳۳۱	۱۳۳۱	۱۳۳۱	۱۳۳۱
۲	۱۳۳۲	۱۳۳۲	۱۳۳۲	۱۳۳۲	۱۳۳۲	۱۳۳۲	۱۳۳۲
۳	۱۳۳۳	۱۳۳۳	۱۳۳۳	۱۳۳۳	۱۳۳۳	۱۳۳۳	۱۳۳۳
۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴	۱۳۳۴
۵	۱۳۳۵	۱۳۳۵	۱۳۳۵	۱۳۳۵	۱۳۳۵	۱۳۳۵	۱۳۳۵
۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶	۱۳۳۶
۷	۱۳۳۷	۱۳۳۷	۱۳۳۷	۱۳۳۷	۱۳۳۷	۱۳۳۷	۱۳۳۷
۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸	۱۳۳۸
۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹	۱۳۳۹

مختلف واقعات پائیکہ

نواب محفل جنگ بہادر صدر المہام پائیکہ بسبب علالت مزاج بغرض علاج بتاریخ ۲۹ تیر ۱۳۳۵ء ولایت تشریف لے گئے۔ اور وہاں سے بتاریخ ۲۳۔ آذر ۱۳۳۵ء بلوہ واپس آئے۔ آپ کی رخصت کے زمانہ میں صدر المہام پائیکہ کے فرائض کو نواب رسول یار جنگ بہادر انپکٹر پائیکہ نے انجام دیا۔

۴۔ نواب لطف الدولہ بہادر امیر پائینگاہ بتاریخ ۲۵۔ تیر ۱۳۳۹ھ کھنڈالہ تشریف لے گئے اور ۷۔ امرداد ۱۳۳۹ھ کو مراجعت فرمائے بلکہ ہوئے۔

۵۔ جمادی الاول ۱۳۳۹ھ کو نواب لطف الدولہ بہادر امیر پائینگاہ و صدر المہام عدالت و امور مذہبی کا جی کوڑہ اسٹیشن سے شب مین مہاراجہ میسور کی دعوت پر تہوار دہرہ کے ملاحظہ کے لیے میسور روانہ ہوئے خدا حافظ کہنے کے لئے اسٹیشن پر عالیجناب مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر یمن السلطنہ صدر اعظم و اکبر جنگ معتمد عدالت کو توالی امور عامہ راجہ بہادر و نیکٹ راماریڈی کو توال بلکہ و عہد داران پائینگاہ و مذہبی تشریف فرما ہوئے تھے۔

۶۔ نواب سید الدین خان صاحب زادہ نواب ظفر جنگ مرحوم نے ۲۱۔ ذیقعدہ ۱۳۳۹ھ کو باغ حیاتی بانی واقع چادر گھاٹ مین رحلت فرمائے۔ اور اپنے ہڑوار واقع درگاہ برہنہ شاہ صاحب مین دفن ہوئے۔

۷۔ ۱۔ جمادی الاول ۱۳۳۸ھ روز دوشنبہ شام کے ۴۔ ۳ بجے نجم النسا بکرم محل نواب خورشید الملک امام جنگ مرحوم کا بمقام سکندر آباد انتقال ہوا اسی روز شب مین اپنے ہڑوار واقع درگاہ برہنہ شاہ صاحب مین دفن ہوئے۔

۸۔ ۲۷۔ ربیع الثانی ۱۳۳۶ھ روز دوشنبہ نواب ولی الدولہ بہادر صدر المہام فوج کی صاحبزادی صاحبہ و نواب معین الدولہ بہادر کے صاحبزادہ نواب ظہر الدین احمد خان صاحب کی شادی قدیم امیرانہ شان کے ساتھ ادا ہوا عہدہ داران و معززین بلکہ شریک تھے۔

۹۔ ۲۷۔ ربیع الثانی ۱۳۳۶ھ روز جمعہ نواب ولی الدولہ (صدر المہام فوج) کے صاحبزادہ محمد محی الدین خان صاحب کی شادی مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر یمن السلطنہ پیشکار و صدر اعظم کی صاحبزادی صاحبہ کے ساتھ ایوان شامین

رجائی گئی۔ شادی کے موقع پر کثرت سے ڈنڈا ویٹ ہوم ہوئے۔ جس میں
حمدہ داران بلدہ و معززین مدعو کئے گئے تھے۔

۱۔ نواب آغا یار جنگ بہادر ۲۳۔ شہر پور ۱۳۳۹ء کو علاقہ مال سرکار عالی سے
ذلیفہ حاصل کر کے تاریخ مذکور۔ میر مجلس پائیک گاہ نواب معین الدولہ بہادر کا جائزہ
مرزا واجد بیگ صاحب سے حاصل کیا۔

فہرست کمیشن نسبت تحقیقات و تصفیہ حقوق و رثاء پائیک گاہ

(۱) سربراہن ایجنٹ کمیشن نسبت تصفیہ حقوق ہر سہ پائیک گاہ

- ۱۔ اس کمیشن کا انعقاد بموجب اعلان مندرجہ حریہ علامہ مورخہ ۸۔ خورداد ۱۳۲۸ء
م ۱۱۔ رجب ۱۳۳۴ء ہو تا تاریخ فرمان ۱۶۔ خوال ۱۳۳۴ء جسکی رو سے کمیٹی قائم ہوئی۔
- ۲۔ کمیٹی کا پہلا اجلاس ۲۲۔ شوال ۱۳۳۴ء کو بمقام بشیر باغ ہوا بمقابلہ دعویہ داران
۳۱۔ شہر پور ۱۳۲۸ء کا ردوائی آغاز ہوئی۔

۳۔ کمیٹی کا اجلاس بغرض ترتیب رپورٹ نوٹ کیلئے ۲۱۔ آبان ۱۳۲۸ء کو منعقد ہوا
اور اکیں کمیٹی حسب ذیل تھے۔

- ۱۔ سربراہن ایجنٹ کے سی۔ آئی۔ ای صدر المہام پائیک گاہ صدر نشین
- ۲۔ نواب تلاوت جنگ بہادر۔ رکن
- ۳۔ نواب نظامت جنگ بہادر۔ رکن
- ۴۔ مولوی غلام اکبر خاں صاحب۔ رکن
- ۵۔ مسٹر کشما چاری مشیر قانونی۔ رکن

(۲) محمد فخر الدین خان کمیشن

- ۱۔ بموجب فرمان خروزی مزینہ ۲۶۔ ذیقعدہ ۱۳۳۴ء اس کمیٹی کا انعقاد ہوا۔

- ۲۔ اس کمیشن نے ۱۸ مہر ۱۳۲۸ء سے بمقام بشیر باغ کام آغاز کیا۔
- ۳۔ رپورٹ بتاریخ ۶۔ ربیع الاول ۱۳۳۸ء م ۲۵۔ دے ۱۳۲۹ء مرتب اور پیش ہوئی
- ۴۔ اراکین کمیشن حسب ذیل تھے۔

- ۱۔ محمد فخر الدین احمد خالصا صاحب صد نشین
- ۲۔ مرزا حیدر جیون بیگ ضار کن ٹائیکوٹ رکن
- ۳۔ سید محمد غلام جبار صاحب رکن ٹائیکوٹ رکن

- ۴۔ کمیشن نے رپورٹ بتاریخ ۶۔ جون ۱۹۲۲ء م یکم امرداد ۱۳۲۹ء پیش کی۔
- رائے میٹری۔ بی گبن کے۔ سی۔ ایڈوکیٹ جنرل بنگال۔
- مستر گلانی کمیشن کی رپورٹ بغرض اظہار رائے مسٹر گبن کے سی۔ ایڈوکیٹ
- جنرل بنگال کو پاس پیش ہوئی۔ بعد سماعت مباحث سید عبداللہ یوسف علی ایلی
- سی۔ یس کونسل صرف خاص مبارک و ڈاکٹر مراد شاہ بہاری گھوش وکے۔ جج سیالپٹر
- ایڈوکیٹ جنرل موصوف نے اپنی رائے بتاریخ ۹۔ فروردی ۱۳۲۹ء پیش کی۔

۴۔ رائیلی کمیشن

- ۱۔ اس کمیشن کا انعقاد بموجب فرامین خوری مزینہ ۲۹ ج الاول ۱۳۳۵ء م
- ۲۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء و ۱۴ ج الثانی ۱۳۳۵ء بمقام بشیر باغ ہوا۔
- ۲۔ نجاب نواب عقیل جنگ بہادر صدر الہام پانچگاہ نوٹس حضوری دعویہ الاز
- بتاریخ ۲۳۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء اجرا ہوئے۔
- ۳۔ کمیشن نے ۲۷۔ ڈسمبر ۱۹۲۶ء م ج الثانی ۱۳۳۵ء سے کام آغاز کیا۔
- ۴۔ اراکین کمیشن حسب ذیل ہے۔

- ۱۔ مسٹر بیج۔ ڈی۔ سی رائی۔
- ۲۔ راجہ فتح نواز و نوت بہادر صدر الہام صرف خاص مبارک
- پریڈنٹ رکن

۳۔ صدر یار جنگ بہادر رکن
رپورٹ بتاریخ ۲۷۔ شوال ۱۳۳۵ھ م ۳۰۔ اپریل ۱۹۲۴ء پیش ہوئی۔

۵۔ مرزا یار جنگ کمیشن

- ۱۔ مرزا یار جنگ کمیشن کا تقریر غرض تعین حصص وغیرہ بموجب فرمان خدی مندرجہ
جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۵۔ اسفندار ۱۳۳۵ھ م ۵۔ شعبان ۱۳۳۶ھ ہوا۔
- ۲۔ کمیشن نے بمقام مائی کورٹ ۱۹۔ اسفندار ۱۳۳۹ھ سے کام آغاز کیا اور ۲۳۔
فروردی ۱۳۳۸ھ سے بمقابلہ دعویہ داران کارروائی آغاز ہوئی۔
- ۳۔ رپورٹ کمیشن ۵۔ خورداد ۱۳۳۵ھ کو پیش ہوئی۔
- ۴۔ اراکین کمیشن حسب ذیل تھے۔

- ۱۔ نواب مرزا یار جنگ بہادر میر مجلس مائیکورٹ پریذیڈنٹ
- ۲۔ مولوی سید محمد حسن صاحب بلگرامی میر مجلس پائیکہ خوشید جایی۔ رکن
- ۳۔ مولوی ہدایت محمد الدین صاحب ناظم دارالقضاء بلدہ۔ رکن

۱۵۔ اسفندار ۱۳۳۸ھ کو علاقہ جات پائیکہ نواب لطف الدولہ بہادر حسین الدولہ
نگرانی سے واگذاشت ہوئے۔ ملاحظہ ہو جریدہ غیر معمولی جلد (۶۰) نمبر ۲۔ ۵۔ شعبان ۱۳۳۶ھ

احکام متعلق واگذاشت پائیکہ

حسب جریدہ غیر معمولی مورخہ ۲۔ فروردی ۱۳۳۶ھ پائیکہ جہاں پناہی ہے
بوجب فرمان مصدرہ ۲۹۔ رجب ۱۳۳۵ھ ہر سہ خاندان پائیکہ کو قائم مقامی کا
جواختتام ہوا ہے وہ حسب ذیل ہے۔

(۱) خوشید جایی پائیکہ کے قائم مقام یعنی امیر پائیکہ نواب لطف الدولہ بہادر

(۲) آسمانجاہی پائیک گاہ کے قائم مقام یعنی امیر پائیک گاہ نواب معین الدولہ بہادر۔

(۳) وقار الامرا پائیک گاہ کے قائم مقام یعنی امیر پائیک گاہ نواب سلطان الملک بہادر

چونکہ نواب سلطان الملک بہادر کی دماغی حالت ناقابل ہونے کے باعث بعض انتظام

ایک کمیٹی بشکل ٹرسٹ مقرر کی گئی ہے جو اُن کی جگہ بنکر انی اعلیٰ حضرت قدر قدرت

کام کرتے رہیں گی اور اس ٹرسٹ کے تین ارکان ہوں گے۔

حسب جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۵۔ اسفند ۱۳۳۸ھ حسب فرمان عطوفت نشان

مترشدہ ۵ شعبان ۱۳۳۷ھ ہر سہ پائیک گاہ کے متعلق جو تصفیہ ہوا ہے وہ حسب ذیل ہے

ہر سہ پائیک گاہوں کے جاگیرات جو ۱۲۵۳ھ کے سند کے مطابق بعنوان جاگیر

عطا ہوئے اور نیز ذمت جاگیرات جو پائیک گاہی جاگیرات میں شریک رہے ہیں

سالا جنگ اولیٰ اور مسٹر ڈسٹل کے تقسیم کے موافق بحال کئے گئے۔

(الف) جتنے اور جس طرح سے سر آسمانجاہ کے قبضہ میں تھے وہ نواب

معین الدولہ بہادر کے قبضہ و انتظام میں۔

(ب) جتنے اور جس طرح سے سر خورشید جاہ کے قبضہ میں تھے وہ نواب

لطف الدولہ بہادر کے قبضہ و انتظام میں۔

(ج) اور جتنے جس طرح سے وقار الامرا کے قبضہ میں تھے وہ سلطان الملک

کیٹی کے قبضہ و انتظام میں غرہ آذر ۱۳۳۸ھ سے دے گئے۔ پائیک گاہ آسمانجاہی

نور شید جاہی کا انتظام امیر پائیک گاہوں کے تفویض ہوا اور نواب سلطان الملک بہادر

ہونے کی وجہ سے اُن کی طرف سے وقار الامرا ہی پائیک گاہ کا انتظام کیٹی کے

تفویض ہوا جس کے میر مجلس صدر المہام پائیک گاہ (عقیل جنگ) اور ارکان

مجلس انتظامی پائیک گاہ نواب وقار الامرا۔ یعنی سعادت جنگ اور مولوی غلام محمد

(محمد یار جنگ) قرار پائے۔

بعد و گذشت پانچواں نواب لطف الدولہ بہادر نے تیار خ ۵ فروردی ۱۳۳۸ ف
بمقام دیوڑ ہی ایک دربار منعقد فرمایا جس میں معزز عہدہ داران مال و فوج
امتیازیان و بارگیراں وغیرہ شریک تھے۔ حاضرین دربار کو نذر پیش کرنیکا
شرف حاصل ہوا جس کو نواب صاحب معزز نے قبول فرما کر پیش کردہ نذر و نقد
اپنا دست مبارک رکھ چھوڑا۔ بعدہ نواب صاحب معزز نے اپنے علاقہ داروں کو
نسبت اپنے خیالات کا اظہار فرمایا۔

حاضرین دربار کے جانب سے مولوی محمد حسن صاحب بلگرامی میر مجلس نے
ہنایت موزوں و مناسب الفاظ میں اظہار شکریہ ادا کیا بعدہ حاضرین دربار کو
چار اور فواکھات سے سرفرازی ہوئی۔

انتظام پانچواں کے متعلق بعد انتقال نواب سرخورد جاہ مرحوم و مغفورتا
و گذشت پانچواں من ابتداء کے ۱۱۔ آبان ۱۳۱۱ ف لغایت ۲۳۔ شہرورد ۱۳۳۸ ف
حسب فرمان خداوندی (۱۵)، جرائد غیر معمولی شائع ہو چکے ہیں اُن کے نقول بعض
معلومات حسب ذیل درج ہیں۔

۱۔ جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۳۳) حیدر آباد دکن ۱۱۔ آبان ۱۳۱۱ ف مطابق ۱۳۔
جمادی الثانی ۱۳۱۲ م بمبر (۵۶) ص ۶۲۹۔

حکم مہاراجہ بہادر مدار المہام سرکار عالی
علاقہ فیاض واقع ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۱۲ م ۹۔ آبان ۱۳۱۱ ف۔

نواب سرخورد جاہ بہادر اور نواب سر و قارا لامر مرحوم کے دربار کے
دعویٰ کا آخر تصفیہ ہونے تک ہر ایک علاقہ پانچواں کے انتظام اور اجماعی کار
نسبت جو فرمان واجب الاذعان حضرت بگٹا کے صادر ہوئے وہ اطلاع عام
کے لئے ذیل میں شائع کیا جاتا ہے۔

نقل فرمان واجب الاذعان حضرت بندگِ گانعالی مصدرہ ۷۔ جمادی الثانی ۱۳۲۰ھ
بہاراجہ دارالمہام پیشکار صاحب۔

حوالی قدیم۔ نواب خورشید جاہ بہادر اور نواب وقار الامرا بہادر کے درناؤ کے
دعویٰ کا آخر تصفیہ ہوئے تاک ہر ایک علاقہ پائینگاہ کے انتظام کی نسبت جو احکام
میں نے ایک طرف شمس الملک بہادر اور خورشید الملک بہادر کے نام اور دوسرے
طرف سلطان الملک بہادر اور ولی الدین خاں صاحب کے نام نافذ کئے ہیں
اُن کی اطلاع شائد عام طور سے نہ ہونے کی وجہ ہر ایک پائینگاہ کے ملازمین
میں اور جمعیت وغیرہ کے لوگوں میں کسی قدر غلط فہمی پائی جاتی ہے جس کے
رفع کرنے کے لئے یہ حکم نامہ بجنسہ عام اطلاع کے واسطے جریہ اعلامیہ میں
جلد شائع کیا جائے۔

ہر دمرجوم کے علاقوں کا آخر تصفیہ جو انشاء اللہ تعالیٰ متعاقب ہوگا اُس وقت تک
(۱) نواب خورشید جاہ بہادر کے علاقہ پائینگاہ کا انتظام تمام وکمال ہنگامی طور سے
شمس الملک بہادر کے سپرد کیا گیا ہے وہ صرف اپنے والد مرحوم کے نام و مہر سے
محض بطور نگران کار و امانی دار اُس علاقہ کا معمولی و عادی کام ابرا کرتے
رہیں گے اور اہم امور میں میرے احکام حاصل کر کے اُن کی تعمیل کرتے
رہیں گے اور تمام مداخل و مخارج علاقہ کا ٹھیک حساب کتاب رکھنے کے
میرے پاس بطور ذمہ دار رہیں گے۔

(۲) نواب وقار الامرا بہادر کے علاقہ پائینگاہ کا انتظام تمام وکمال ہنگامی طور سے
سلطان الملک بہادر کے سپرد کیا گیا ہے وہ صرف اپنے والد مرحوم کے نام و مہر سے
محض بطور نگران کار و امانی دار اُس علاقہ کے معمولی و عادی کام ابرا کرتے رہیں گے
اور اہم امور میں میرے احکام حاصل کر کے اُن کی تعمیل کرتے رہیں گے اور تمام

داخل و خارج علاقہ کا ٹھیک حساب و کتاب رکھنے کے میرے پاس پورے فوڈر رہیں گے۔

بس تا وقتیکہ مذکورہ ہنگامی انتظام ہر ایک علاقہ پائینگاہ میں جاری رہیگا اُس علاقہ کے کوئی دوسرے دعوٰ مدار ہرگز مجاز نہ ہونگے کہ اپنی طرف سے کسی نہ کسی طور سے اس ہنگامی انتظام میں کوئی مداخلت کریں۔

شرحہ خط - اعلیٰ حضرت بند گانغالی متعالی مدظلہ العالی

آصف نواز دنت (منصوب مہتمم فینانس)

۲۔ انتظامات پائینگاہ

پائینگاہوں کے انتظام کی نگرانی پرنسپل بھرتن کا تقرر عمل میں آچکا ہے اور وہ بشیر باغ میں کام بھی کرنے لگے ہیں ان کے فرائض میں جو باتیں داخل کی گئی ہیں وہ بذریعہ جریدہ غیر معمولی شائع ہوئی ہیں پبلک کی آگاہی کے لئے جریدہ کی نقل درج ذیل ہے۔

نقل جریدہ غیر معمولی

جلد ۴۳ حیدر آباد دکن ۲۳۔ ۱۔ سفندار ۱۳۲۱ھ ۵ مئی ۱۹۰۵ء ۵۹۔
حسب الحکم عالیجناب ہمارا اجہ بہادر بہن السلطنہ دارالہام سرکار عالی۔
علاقہ فینانس

ذریعہ فرمان واجب الادغان مزینہ ۲۹۔ سوال المکرم ۱۳۲۹ھ جو حکم قضائیم حضرت قدر قدرت بند گانغالی متعالی مدظلہ العالی موسومہ سٹرا۔ بھرتن شرفصدور لایا ہے بغرض اطلاع عام بھنسنہ شائع کیا جاتا ہے۔

برائین بھرتن حنا

ہر سہ پائیکہ ہوں کی موجودہ حالت دریافت اور ان کے امور کے آئندہ انتظام کے لئے مین نے آپ کو بحیثیت انسپکٹر جنرل پائیکہ مقرر کیا ہے تاریخ ہذا سے آپ اس کام پر مامور ہو گئے تصور کیا جائے۔

(۲) آپ کی تنخواہ والونس جو کچھ اب مقرر ہے یا آئندہ مقرر ہوگی وہ جب ستوری آپ کو خزانہ صرف خاص سے ملتی رہیگی کیونکہ آپ صرف خاص کے ملازم ہیں کوئی دوسرے علاقہ کے ملازم نہیں ہو سکتے مگر جس قدر رقم آپ کو صرف خاص ادا ہوگی وہ علاقہ صرف خاص ہر سہ علاقہ جات پائیکہ سے وصول کریگا کیونکہ آپ پائیکہ ہوں کے صلاح و فلاح کا کام کرتے رہیں گے متعاقب احکام منبہ صادر ہوں گے کہ کس علاقہ سے کس قدر رقم صرف خاص کو واجب الایصال ہوگی (۳) پائیکہ ہوں کا کام جس وقت تک آپ کے سپرد رہیگا آپ کا قیام آسمانجا ہی پائیکہ کے بشیر باغ مین رہیگا۔ اس باغ کی برد انگلی کے واسطے مہین الدین خان صاحب کو لکھا جاتا ہے۔

(۴) سر دست آپ کا کام یہ ہوگا کہ امور ذیل کے متعلق رپورٹ اپنی راس کے ساتھ براہ راست میرے ملاحظہ میں پیش کر کے احکام مناسب حاصل کریں (۱) پائیکہ ہوں کے جاگیرات وغیرہ کے رعایا کی حالت کیا ہے اور وہ ان مالی عدالتی پولیس وغیرہ کا انتظام کیسا ہے۔

(۲) ہر ایک پائیکہ کی فنانشیل حالت گذشتہ پانچ سال میں کیسی رہی ہے اور کن وجوہ سے آمد و خرچ میں کمی بیشی ہوتی رہی ہے۔

(۳) آسمانجا بہادر۔ خورشید جاہ بہادر۔ وقارالامرا بہادر کے انتقال کی تاریخ سے اب تک جو احکام ہر ایک پائیکہ کی نسبت صادر ہوئی ہیں (ان کے نقول آپ کے پاس میرے معتمد کے دفتر سے بھیجا دیے جائیں گے) ان احکام کی

اب تک ہر ایک پائیگاہ میں کہاں تک تعمیل ہوئی ہے۔

(۴) مذکورہ تین امور کے متعلق آپ کی رپورٹوں پر وقتاً فوقتاً جو احکام آپ کے نام صادر ہوتے رہیں گے اُن کی تعمیل کرنا اور کرانا بھی آپ کا کام ہوگا۔
(۵) آپ کو بحیثیت انسپکٹر جنرل پائیگاہ امور مذکورہ کی دریافت و تحقیقات کے پوری پوری اقتدارات دیے جاتے ہیں کہ آپ پائیگاہ کے زنانی دیوڑھیوں کے سوا دوسری تمام جگہ جاسکتے ہیں اور جس دفتر سے جو کاغذ چاہیے منگا سکتے ہیں تمام پائیگاہ والوں پر لازم ہوگا کہ آپ کو اس کام میں اپنے سے جس قدر اچھی طرح ہوسکے کامل مدد دیتے رہیں اور کوئی ہرگز مجاز نہ ہوگا کہ آپ کے اس کام میں کوئی مداخلت کرے یا ہرج واقع ہونے دے۔

(۶) مذکورہ اقتدارات دریافت و تحقیقات کے علاوہ آپ کو بالفعل اقتدارِ نگرانی و انتظام اس قدر دیے جاتے ہیں کہ ہر سہ پائیگاہ میں حضرت غفرانِ مکانِ علیہ الرحمۃ کے احکام مندرجہ صدر کی تعمیل اگر کسی امر میں نہیں ہوئی ہے تو آپ اُس کی صراحت اور وجہ سے مجھے اطلاع دین بعد غور مناسب جو احکام جاری ہونگے اُن کی تعمیل کرانا آپ کے ذمہ ہوگا۔

(۷) آپ ہر سہ پائیگاہ کے جاگیرات وغیرہ کے حدود ارضی میں فوجداری اقتدارات مجسٹریٹ درجہ اول کے پوری طور سے استعمال کر سکتے ہیں اگر آپ کو چاہن تک مناسب پایا جائے ان کا استعمال مقامی عہدہ داروں پر چھوڑ رکھ سکتے ہیں۔

(۸) مندرجہ بالا کام کے واسطے جس قدر عملہ کی ضرورت ہو آپ پائیگاہ کے موجودہ عملوں میں سے اہلکار و عہدہ دار منتخب کر کے لے سکتے ہیں۔ ان عملوں کے سوا اگر آپ کو کوئی دوسرے عہدہ دار یا اہلکار کی ضرورت ہو تو آپ اُس کے

تقرر وغیرہ کے واسطے میرے احکام حاصل کر لے سکتے ہیں۔

(۹) آپ کے سپرد جو کام میں نے اب کیا ہے وہی کام صرف خاص کے عہدہ داروں کے ایک کمیٹی سے لینے کی تجویز حضرت غفران مکان علیہ الرحمۃ نے کی تھی یہ تجویز جاری نہ ہوئی تھی کہ اُن کا انتقال ہو گیا۔

اب میں وہی تجویز فقط اس قدر ترمیم سے جاری کرتا ہوں کہ کمیٹی تقرر کے عیوض آپ کو بہ حیثیت انسپکٹر جنرل پائیگاہ مقرر کیا کیونکہ مجھے مناسب پایا گیا یہ کام متعدد عہدہ داروں کی کمیٹی سے بہتر ایک ہی آدمی جلد اور اچھا کر سکتا ہے اور چونکہ میں آپ کو ایک عرصہ دراز سے بخوبی جانتا ہوں لہذا مجھے آپ پر پورا بھروسہ ہے کہ آپ اس اہم کام کو قابلِ تحسین طور سے انجام دیجئے (۱۰) اس بارہ میں حضرت بھوپتی صاحبہ قبلہ محمد معین الدین خان صاحب اور محمد لطف الدین خان صاحب کے نام مراسلات جو میں نے لکھے ہیں اُن کی نقلیں آپ کے اطلاع کے لئے ملفوف ہیں۔

شرح و تخط مبارک اعلیٰ حضرت بند گانغالی

۳۔ نقل جریۃ غیر معمولی۔ جلد (۳۳) حیدر آباد دکن ۳۰۔ آبان ۱۳۳۱ھ ۲۳ شوال

۱۳۳۲ھ بمبر ۶۳ ص ۶۹۹۔

بحکم عالیجناب نواب مدارالہام بہادر برکات

علاقہ قینا نسیم۔ ۳۰۔ آبان ۱۳۳۱ھ ۲۳ شوال ۱۳۳۲ھ

فرمان واجب الاذعان مصدرہ ۲۲ شوال المکرم ۱۳۳۲ھ متضمن نگرانی خاص برپائیگاہ علاقہ نواب سرو قار الامر اور مروجہ ہما تخی مسٹر برین ایجرٹن انسپکٹر جنرل ہر سہ پائیگاہ بغرض اطلاع عام ذیل میں درج کیا جاتا ہے۔
کننگ کوٹھی۔

مدارالمہام سالار جنگ بہادر

چونکہ پائیکہ نواب سرو قارالامراء مرحوم میں اندون سخت بے عنوانیاں
سرزد ہوئی اور ہو رہی ہیں لہذا ان کے اسناد کے لئے مناسب پایا جاتا
ہے کہ ایٹٹ مذکور محل نواب وقارالامراء بہادر کی نگرانی و انتظام سے
فوراً علیحدہ کر کے خاص میری نگرانی میں مسٹر برائن ایجرٹن انسپٹر جنرل پائیکہ
کے ماتحت کر دیا جائے۔

بناء علیہ میرے اس حکم کی اطلاع مسٹر ایجرٹن کو دیدی جائے اور فوراً
ایٹٹ کے کامل انتظام کا جائزہ ان کو باضابطہ طور سے دلا دیا جائے اور
عام اطلاع کے لئے یہ حکم جریدہ غیر معمولی میں شائع کر دیا جائے۔
(شرح دستخط مبارک) اعلیٰ حضرت بند گانغالی۔

اس حکم کی ایک نقل اطلاعاً برائے تعمیل محل نواب وقارالامراء بہادر کے
پاس میرے حسب الحکم بھیج دی جائے۔ ۲۲ شوال ۱۳۳۳ھ
(شرح دستخط مبارک) اعلیٰ حضرت بند گانغالی۔

نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۴۲) حیدر آباد دکن ۳۰۔ آبان ۱۳۲۱ھ م ۲۳۔
شوال ۱۳۳۳ھ بمبر (۲۶)۔

بحکم عالیجناب نواب مدارالمہام بہادر سرکار عالی

علاقہ فیائنس

فرمان واجب الاذعان مزینہ ۲۲ شوال ۱۳۳۳ھ دربارہ نگرانی خاص بندگان
حضرت قوی شوکت مظلای العالی بر پائیکہ علاقہ نواب آسمانجاہ بہادر مرحوم ماتحت
برائن ایجرٹن انسپٹر جنرل پائیکہ بغرض اطلاع عام ذیل میں درج کیا جاتا ہے۔
گنگ کوٹھی۔

دارالمہام سالار جنگ

چونکہ پائیگاہ علاقہ نواب آسمانجاہ بہادر مرحوم میں اندون سخت بے عنوانان
سرزد ہوئی اور ہورہی، میں لہذا ان کے انداد کے لئے مناسب پایا جاتا
ہے کہ ایٹٹ مذکور معین الدین خان صاحب کی نگرانی و انتظام سے فوراً علیحدہ
کر کے خاص میری نگرانی میں مسٹر براہن ایجرٹن انسپکٹر جنرل پائیگاہ کے ماتحت
کر دیا جائے۔ بناء علیہ میرے اس حکم کی اطلاع مسٹر ایجرٹن کو دیدی جائے
اور فوراً ایٹٹ کے کامل انتظام کا جائزہ اُنکو باضابطہ طور سے دلایا جائے
اور عام اطلاع کے لئے یہ حکم جریدہ غیر معمولی میں شائع کر دیا جائے۔
اس حکم کی ایک نقل اطلاعاً برائے تعمیل محمد معین الدین خان صاحب کے
پاس میرے حسب الحکم بھیج دی جائے۔

۲۲۔ شوال ۱۳۳۳ھ (شرحہ خط مبارک) اعلیٰ حضرت بندگان عالی

جلو میں لال (نددگار متہد فیانس)

۵۔ نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۴۴) حیدر آباد دکن ۱۱۔ آفر ۱۳۳۲ھ م ۴۔ ذیقعدہ
۱۳۳۳ھ نمبر ۳۔ ص (۲۱)۔

حکم عالیجناب نواب دارالمہام بہادر مسٹر عا
علاقہ فیانس

فرمان واجب الاذعان مزینہ یکم ذیقعدہ ۱۳۳۳ھ دربارہ نگرانی خاص
اعلیٰ حضرت قدر قدرت قوی شوکت بندگان عالی مظلہ العالی برپائیگاہ خوشذرا
بماتحتی مسٹر ایجرٹن انسپکٹر جنرل پائیگاہ بغرض اطلاع عام ذیل میں درج کیا جاتا ہے
للا بارہل بی

دارالمہام سالار جنگ بہادر

چونکہ خورشید جاہی پائینگاہ کا انتظام بھی اندون میری اطمینان کے قابل نہیں ہے لہذا مناسب ہے کہ اس علاقہ کا انتظام بھی خاص میری نگرانی میں مسٹر بجرٹن انسپکٹر جنرل پائینگاہ کے ماتحت رہے پس انتظام کا جائزہ فوراً مسٹر بجرٹن کو دلا یا جائے۔ اور یہ حکم جریدہ اعلامیہ میں عام اطلاع کے لئے شائع کیا جائے۔

یکم ذیقعدہ ۱۳۳۳ء روز یکشنبہ (شرح خط مبارک) (حضرت بندگان عالی)

جگمہ میں محل (مددگار محمد فینانس سرکار عالی)

۷۔ نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۴۵) حیدر آباد دکن مورخہ ۲۱۔ آبان ۱۳۲۳ء
۵۔ ذیقعدہ ۱۳۳۲ء ص ۹۹۵۔

حکم عالیجناب نواب دارالامہام بہادر سرکار عالی

علاقہ فینانس

پینگاہ جہان پناہی سے بکمال غایت شاہی ذریعہ فرمان مبارک ترشہ
۴۔ ذیقعدہ ۱۳۳۲ء مسٹر بجرٹن کا لقب ”کنٹرولر جنرل پائینگاہ“ بلحاظ مسٹر موصوف کے
من خدمات و پوزیشن کے ”صدر الامہام“ پائینگاہ سے تبدیل فرمایا گیا ہے جو کسی
دوسرے عہدہ دار پائینگاہ کے لئے آئندہ نظر نہیں ہو سکتی۔

شرح و تحت مبارک

محمد رحمت اللہ (مددگار محمد فینانس)

۷۔ نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۵۱) حیدر آباد دکن مورخہ ۴۔ اردی بہشت ۱۳۲۹ء
۱۵۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ء روز دو شنبہ نمبر ۳۳ ص ۵۰۹۔

حکم جناب صدر اعظم صاحب بارکھوت

صیفہ فینانس

سربراہین ایجرٹن کی قابل قدر خدمات کے متعلق پائیگاہ جہاں پناہی سے جن بیش بہا خیالات کا اظہار فرمایا گیا ہے وہ باتباع فرمان عطوشت نشان ترشہ ۱۵۔ جادی الثانی ۱۳۳۵ء ریکشنہ بغرض اطلاع عام شائع کئے جاتے ہیں۔

فرمان

مائی ڈیر سربراہین ایجرٹن۔

چونکہ اب آپ خدمت صدرالمہامی کا جائزہ دیکر میری ملازمت سے علیحدہ ہونے والے ہیں میں آپ پر بہہ ظاہر کرنا چاہتا ہوں کہ جس عمدگی سے آپ نے انتظام پائیگاہ کے اہم کام کو انجام دیا ہے اس کو میں نہایت قدر کی نظر سے دیکھتا ہوں۔

۱۹۱۲ء میں جب کہ آپ نے اس کام کو شروع کیا اسوقت ہر سہ پائیگاہ پر قرضہ کثیر کا بار عائد تھا۔ آسمانجاہی پائیگاہ کے قرضہ کی تعداد (۱۵۰۰۰۰) لاکھ تھی اور خزانہ میں پانچ لاکھ باقی رہ گئے تھے آپ کے عمدہ انتظام سے یہہ نتیجہ پیدا ہوا کہ کل قرضہ ادا ہو گیا اور اس وقت تقریباً آٹھ لاکھ روپیہ خزانہ میں موجود ہے۔ سالانہ آمدنی میں بھی (۲) لاکھ کا اضافہ ہوا ہے۔

خوشید جاہی پائیگاہ کے انتظام میں بھی آپ کی کامیابی اس سے کچھ کم نہیں رہی ہے کیونکہ (۲۰) لاکھ کا قرضہ ادا ہونے کے بعد اس وقت خزانہ میں (۱۵) لاکھ روپیہ موجود ہے اور سالانہ آمدنی میں (۳) لاکھ کا اضافہ ہوا۔

پائیگاہ وقارالامراہر (۴۰) لاکھ کے قرضہ کا بار گران عائد تھا وہ سب قرضہ ادا ہو چکا اور اب اس پائیگاہ کی حالت بھی قابل اطمینان ہے۔

علاوہ ان قیمتی خدمات کے آپ کی کارگزاری اس وجہ سے بھی قابل قدر ہے کہ

آپ نے پائینگاہ کے کل صیغوں کی اصلاح کر کے ان کو کام کا بنادیا نہ صرف آمدنی کی حفاظت اور اُس کی توفیر کی آپ نے تدابیر کیں بلکہ اس کے ساتھ ہی علاقہ جات پائینگاہ کی تعلیم اور طبابت سرشتوں میں قرقی کے ذرائع قائم کر دیے۔ پس مجھے یہ مسرت آمیز موقع حاصل ہے کہ آپ کی عمدہ کارگزاری اور اس امداد کی نسبت جو پائینگاہوں کو قرضہ کی مصیبت اور تباہی سے بچانے کی کوشش میں مجھے آپ سے ملی ہے اپنی قدردانی کا اظہار کر دوں۔

ان حالات کے لحاظ سے میں نہایت خوشی کے ساتھ آپ کو فائدہ سے مستفید ہونے کا موقع دیتا ہوں جس کی رو سے ملازمین سرکار عالی کو حسن کارگزاری کی بناء پر انعام عطا کیا جاتا ہے۔ آپ نے سات سال سے زیادہ عرصہ تک بنشاہو تین ہزار ماہانہ پائینگاہوں کا کام انجام دیا ہے۔ بنان برآں میں حکم دیتا ہوں کہ آپ کی علیحدگی پر فی سال ایک ماہ کی تنخواہ کے حساب سے لعمدہ آپ کو دیے جائیں۔

شرح دستخط مبارک

شرح دستخط امین جنگ - دستخط فخر الدین احمد معتمد فیائنس -

دستخط سید خورشید علی مددگار معتمد فیائنس -

۵۔ نقل جریده غیر معمولی۔ جلد (۵۳) حیدر آباد دکن مورخہ ۹۔ ۱۳۳۱ھ

۲۱۔ محرم ۱۳۳۱ھ نمبر (۲۰) صفحہ (۶۲) -

حکم جناب صدر اعظم بہادر باب حکومت
صیغہ سیاسیات

فرمان و واجب الاذعان مترشدہ ۲۰۔ محرم الحرام ۱۳۳۱ھ بیلکچہ کی اطلاع کی غرض سے ذیل میں شائع کیا جاتا ہے۔ ہمدی یا جنگ معتمد سیاسیات -

گنگ کوٹھی

فرمان

چونکہ عقیل جنگ بہادر کو اُن کی موجودہ خدمت کو نسل کے علاوہ تین پائینگاہیں ذمہ داری کا کام انجام دینا ہے اور آج کل اُن کی طبیعت بھی ناساز رہا کرتی ہے لہذا آج کی تاریخ سے کو نسل کی خدمت سے میں اُن کو سبکدوش کرتا ہوں اور حکم دیتا ہوں کہ تا حکم ثانی وہ صدر المہام پائینگاہ کی خدمت انجام دیا کریں اُنکی ماہوار دو ہزار (۱۰۰۰) روپیہ رہیگی جس کا سرکن ہر سہ پائینگاہ سے دینا پڑے گا عقیل جنگ بہادر کی خدمت پر میں مشرعبہ اللہ یوسف علی کا تقرر اُن ہی شروط کے ساتھ کرتا ہوں جو کہ اُن کے تقرر کے وقت عمل میں آئے تھے اور اُن کو حکم دیتا ہوں کہ اپنی مدت ملازمت ختم ہوئے تک اُس خدمت پر رہیں مشرعبہ اللہ یوسف علی کی جگہ صدر المہامی مالگزاری پر عارضی طور پر جب تک مستقل انتظام میں اُس خدمت کا نہ کروں (اُسے مرید صریح نواز دنت بہادر کا تقرر کرتا ہوں۔ گو اُن کو دیوانی سے حسن خدمت کا وظیفہ ایک ہزار روپیہ ملا کرتا ہے مگر آج کی تاریخ سے مزید ایک ہزار روپیہ دیوانی سے بطور الوتس اُن کو ملیگا۔ جب تک کہ وہ برسر خدمت رہیں گے۔ علاوہ اس کے وہ جب حال صدر المہام صرف خاص بھی رہیں گے۔

پبلک کی اطلاع کی غرض سے میرا یہ حکم جریدہ غیر معمولی میں شائع کیا جائے۔
۲۰۔ محرم الحرام ۱۳۴۱ھ چار شنبہ۔
۲۱۔ نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۵۷) حیدر آباد دکن ۲۰۔ آذر ۱۳۳۵ھ ۱۶ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ

روز یکشنبہ منبر ۲ ص ۳۔

حکم عالیجناب ذاب صدر اعظم بہادر باب حکومت

فرمان مبارک مزینہ ۴ ربیع الثانی شریف ۱۳۴۲ھ اطلاع عام کی غرض سے شائع کیا جاتا ہے۔

محمد عبد الجلیل (مدد کار معتمد)۔

۴۔ ماہ ربیع الثانی ۱۳۴۲ھ۔

فرمان

امام جنگ مرحوم کی زندگی میں ان کے دونوں فرزند یعنی سکندر الدین خان رحیم الدین خان کی طرز روش رئیس وقت کی ذات سے متعلق جیسی کچھ ناقابل الطبیان تھی اُس میں اُن دونوں کے والد کی وفات کے بعد سے دفعتاً ترقی پیدا ہو گئی۔ یہاں تک کہ چھوٹے فرزند کی تحریرات علانیہ رئیس وقت کی نسبت سخت گستاخانہ و بدخواہانہ خیالات سے ملبوس ہیں جب کہ اس وقت رئیس کے قبضہ میں ہیں۔ چنانچہ اسی بناء پر رئیس نے اپنی کونسل کو حکم دیا تھا کہ رحیم الدین خان کو کونسل میں طلب کر کے اپنے گستاخانہ حرکات پر نادم ہو کر معذرت نامہ پیش کرنے کا موقع دیا جائے۔ اور اس کے ساتھ ہی وثیقہ تحریری بھی اپنے نیک چال و چلن سے متعلق پیش کرنے حکم دیا جائے تاکہ آئندہ چلکر اُن کے لئے بھلائی کی کوئی صورت نکلے۔ مگر افسوس ہے کہ چھوٹے فرزند نے کونسل میں آنے سے متعلق انکاری خطوط جو پریذیڈنٹ کے نام بھیجا وہ بھی بدخواہانہ خیالات سے معرا نہیں اور اُس کے ساتھ ہی اُنھوں نے اسی طرح کا جو خط رئیس کے ملاحظہ میں پیش کرنے کی غرض سے صدر المہام پایگاہ کے نام لکھا ہے وہ تو سب پر طرہ ہوا یعنی اب اس امر میں کسی قسم کا شبہ باقی نہیں رہا کہ اگر رئیس وقت ایسی نازک حالت میں خاموش رہ جائے تو معلوم نہیں کہ یہ ناگوار واقعات آئندہ چلکر کیا رنگ لائیں گے۔ پس مجبوراً بعد تمام حجت

ذیل کا فرمان رئیس کو جاری کرنے کی ضرورت محسوس ہوئی۔ وہ یہ کہ ”جس وقت زمانہ آئندہ میں خورشید جاہ کی پائیگاہ سے اُن کے جائز و رٹاؤ کے حقوق کا تصفیہ ہوگا اُس وقت رحیم الدین خان کو بہ حیثیت فرزند جو کچھ حصہ ملنا چاہیے (اُن کی ذات کی حد تک) اُس کو گورنمنٹ ضبط وزیر نگرانی پائیگاہ رکھے گی تا آنکہ رئیس وقت کو کوئی خاص ایسے وجوہ آئندہ نہ پائے جائیں جس پر سے نظر ثانی ممکن ہو سکے“ کیونکہ ظاہر ہے کہ ریاست کو سیاست کی سخت ضرورت ہے ورنہ شیرازہ حکومت درہم و برہم ہو جائے۔

فتح دستخط مبارک اعلیٰ حضرت بند گانعالی متعالی مدظلہم العالی۔
عوام کی اطلاع کی غرض سے یہ حکم جریدہ غیر معمولی میں طبع کر دیا جائے۔
نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۵۷) حیدر آباد دکن۔ مورخہ ۲۰۔ آذر ۱۳۳۵ھ
۶۔ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ نمبر ۲۔ ص ۳۔

حکم عالیجناب نواب صدراعظم بہادر باب حکومت
فرمان خضریٰ مصدرہ ۱۰۔ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ عام اطلاع کیلئے شائع کیا جاتا ہے
محمد عبد الجلیل (مددگار متحدہ صدر اعظم)

فرمان

چونکہ امام جنگ مرحوم کے دو ذون فرزند یعنی سکندر الدین خان و رحیم الدین خان (اور اُن کی والدہ بھی) اپنے والد کی وفات کے بعد اُن کی خانگی ملک و املاک (جو کہ نقد و جاہر ملاکر ۳۔ ۵۔ لاکھ سے کم نہ تھی) پائیگاہ کا مہر توڑہ ہونے سے مزاحم ہوئے ہیں جس کی وجہ سے دوسرے امام جنگ کے جائز و رٹاؤ کے حقوق پر اثر پڑا ہے کیونکہ از روئے مذہب و قانون اس جائیداد میں سب ذوی الفروض کا حصہ ہے۔ لہذا جس وقت خورشید جاہ مرحوم کی پائیگاہ کے

حصص کا تصفیہ گورنمنٹ کریگی تو اُس وقت اس قدر تخمینہ کے موافق ان دونوں کے حصہ میں سے مہا کرہ گی تاکہ اس وقت دوسرے در تاد جو محروم رہ گئے ہیں ان کے حقوق کی پابجائی ہو سکے۔ ولس۔

عوام کی اطلاع کی غرض سے یہہ جریدہ غیر معمولی میں طبع کر دیا جائے۔

۸۔ رجب الثانی ۱۳۳۲ھ شریعت خط مبارک

۱۱۔ جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۵۸) حیدر آباد دکن ۳۔ بہن ۱۳۳۶ فہرہ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ روز شنبہ نمبر (۲) ص ۳۔

حکم عالیجناب مہاراجہ برصہ اعظم بہا باب حکمت پیشگاہ جہان پناہی سے فرمان مبارک مترشدہ ۲۹۔ جمادی الاول ۱۳۳۵ھ جو شرف صدور لایا ہے اطلاعاً شائع کیا جاتا ہے۔

تخط محمد عبدالجلیل (مددگار محمد صدر اعظم)

کنگ کوٹھی

فرمان

چونکہ ہر سہ ہائیگاہ کا تصفیہ میرے پیش نظر ہے۔ اور حقوق کا بین الورثہ اطمینان بخش طریقہ پر تصفیہ ہونا ضروری ہے۔ لہذا اس غرض سے میں نے ایک کمیشن سہ اراکین کا مقرر کیا ہے جس میں مسٹر جسٹس ریلی جج مدراس ہائی کورٹ بر حیثیت پریزیڈنٹ شریک رہیں گے (جن کا تقرر بمشورہ گورنمنٹ آف انڈیا ہوا ہے) اور دو اراکین یعنی رائے مرلید ہرود الہام صرف خاص اور صدر یار جنگ صدر الصدور ہوں گے۔ یہ کمیشن قریب میں اپنا کام شروع کر دیگا۔ لہذا جن جن اشخاص کو (یعنی اراکین خاندان کو) اپنے حقوق سے متعلق ادعا ہو وہ کمیشن میں رجوع ہو جائیں۔

۲۔ چند سال قبل در میان ہر سہ پائینگاہ و صرف خاص جو جو رقی مطالبات تھے اُن کا تصفیہ گلانی والے کمیشن نے کر دیا ہے جس کا نفاذ بعض وجوہ سے اب تک ملتوی رہا۔ لہذا اُس معاملہ کو موجودہ کمیشن سے تعلق نہ ہوگا۔ مگر اُس کمیشن کی روداد سے کوئی معلومات حاصل کرنا ہو تو موجودہ کمیشن اُس کے دیکھنے کا مجاز ہے۔

۲۹۔ جمادی الاول ۱۳۳۵ھ دوشنبہ شرح و تخط مبارک

شرح و تخط امین جنگ بہادر

۱۲۔ نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۵۸) حیدر آباد دکن ۱۴۔ بہمن ۱۳۳۶ھ ۱۵۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ روز شنبہ بھر ۳ ص ۵۔

حکم عالیجناب مہاراجہ بہادر پیشکار و صدر اعظم باب حکومت پائینگاہ کمیشن کے امور تحقیقات کی نسبت پیشکار خدو سے جو فرمان و جواب لکھے صدر ۱۳۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ھ شرف نفاذ لایا ہے اطلاع عام کے لئے شائع کیا جاتا ہے۔ محمد عبد الجلیل (مددگار محمد)

فرمان

بلسلہ فرمان مورخہ ۲۹۔ جمادی الاول ۱۳۳۵ھ ہدایت دیجاتی ہے کہ پائینگاہ کمیشن امور ات ذیل کی تحقیقات کر کے بتوسط باب حکومت رپورٹ میرے ملاحظہ میں پیش کرے۔

۱۔ جائداد ماٹے ہر سہ پائینگاہ کس طرح سے وقوع میں آئیں یعنی ان کی ابتدا کیسی ہوئی اور زمانہ سابق سے لیکر زمانہ موجودہ تک اس میں کیا کیا تبدیلیاں واقع ہوئیں۔

۲۔ امراے پائینگاہ کی ذمہ داری نگہداشت فوج پائینگاہ سے متعلق کیا ہے

جسکی غرض سے جاگیرین عطا کی گئیں اور کس حد تک یہ شرط عطا پوری ہو رہی ہے اس کے سوا کوئی جاگیرین بغرض پرورش خاندان پائینگاہ عطا کی گئیں۔

۳۔ اگر مابین ہر سہ پائینگاہ ایک دوسرے کے مقابلہ میں اگر کچھ دعاوی ہوں تو ان کی تحقیقات کی جائے۔

۴۔ ہر ایک پائینگاہ سے متعلق بین الورثہ حقوق کیا ہیں ان کی تشخیص و تشریح کی جائے تاکہ ہر ایک کے گزارہ کا انتظام ہو سکے۔

نوٹ۔ ہر ایک پائینگاہ کا آئندہ قائم مقام کون ہوگا اس کا تصفیہ متعاقب خود رئیس کر لیا جس کو موجودہ کمیشن سے تعلق نہیں۔

یہ حکم جریہ غیر معمولی میں طبع کیا جائے۔

۱۳۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ء بروز دوشنبہ شہد خط مبارک اعلیٰ حضرت بندگان عالی غلام اللہ

شرح و تخط (امین جنگ)

۱۳۔ نقل جریہ غیر معمولی۔ جلد (۵۸) حیدر آباد دکن مورخہ ۲۔ فروردی ۱۳۳۶ء غزہ شعبان المعظم ۱۳۳۵ء بروز جمعہ ۹ ص ۱۹۔

حکم عالیجناب سر مہاراجہ بہادر پیشکار و صدر اعظم باب حکومت پیشگاہ حضرت جہان پناہی سے جو فرمان واجب الاذعان صدرہ ۲۹۔ رجب المرجب ۱۳۳۵ء ہر سہ خاندان پائینگاہ کے قائم مقامی کے انتظام کی نسبت شرف صدر لایا ہے عام کی اطلاع کے لئے شائع کیا جاتا ہے۔

سید احمد محمدی الدین (مددگار معتمد صدر اعظم)

کنگ کوٹھی

فرمان

میں نے اپنی گورنمنٹ سے مشورہ کے بعد ہر سہ خاندان پائینگاہ کے قائم مقامی کا

جو انتظام کیا ہے وہ حسب ذیل ہے۔

- ۱۔ خورشید جاہی پائیگاہ کے قائم مقام یعنی امیر پائیگاہ لطف الدولہ ہونگے۔
 - ۲۔ اسمانجاہی پائیگاہ کے قائم مقام یعنی امیر پائیگاہ معین الدولہ ہونگے۔
 - ۳۔ وقار الامرائی پائیگاہ کے قائم مقام یعنی امیر پائیگاہ سلطان الماک ہونگے۔
- نوٹ۔ چونکہ سلطان الماک کی دماغی حالت اس قابل نہیں ہے کہ وہ اپنے فرائض کو انجام دیکیں لہذا میں نے اُن کے حصہ کی حد تک جو اُن کو پائیگاہ میں پائیگاہ بفرض انتظام ایک کمیٹی بشکل ٹرسٹ مقرر کی ہے جو ان کی جگہ میری نگرانی میں کام کرتی رہیگی۔ اس ٹرسٹ کے تین ارکان ہونگے جن کا انتخاب متعاقب ہوگا۔

نوٹ۔ یہہ اعزاز امراء کے ذات تک محدود ہوگا اور اُن کے بعد حسب دستور ان کے قائم مقام کا تصفیہ اُس وقت کے خاص حالات کے لحاظ سے عمل میں آئیگا۔

یہہ حکم عام اطلاع کے لئے جریده غیر معمولی میں شائع کیا جائے۔

۲۱۔ جب المرجب ۱۳۲۵ھ بچشنبہ شہر تخت مبارک المحضرت بندگالغالی

شہر تخت (امین جنگ) صدر المہام پیشی خداوندی

۱۳۲۵ جریده غیر معمولی۔ جلد (۶۰) حیدر آباد دکن ۱۵۔ اسفندار ۱۳۳۸ھ ۵ شعبان المعظم

۱۳۳۸ھ روز بچشنبہ عمر (۲) ص (۵)

بحکم عالیجناب سرکش پشاد میں السلطنہ ہمارا جہاد پشکار و مدعظم با حکمت و کرم

پائیگاہوں کے تصفیہ سے متعلق شرف صدور لایا ہوا فرمان طوفت نشان ترشد ۵ شعبان المعظم اطلاع عام کے لئے شائع کرنے کی عزت حاصل کیجاتی ہے۔

سید مہدی (مستد باب حکومت)

فرمان

پائینگاہوں کے تصفیہ کیلئے تین رپورٹ ہائے ذیل ملاحظہ کئے گئے
(الف) رپورٹ بحرٹن کمیٹی مورخہ اپریل ۱۹۱۲ء جس میں حصہ داران پائینگاہ
کے آپس کے حقوق کی بحث ہے۔

(ب) رپورٹ گلالنی کمیشن مورخہ ۱۔ جون ۱۹۱۲ء جس میں دعاوی صرف خاص
بنام پائینگاہ کی نسبت رائے پیش ہوئی ہے۔

(ج) رپورٹ رائی کمیشن مورخہ ۳۰۔ اپریل ۱۹۱۲ء جس میں دعاوی سرکاری
بنام پائینگاہ مزید دعاوی صرف خاص بنام پائینگاہ۔ دعاوی حصہ داران ہر
پائینگاہ پر بحث کر کے نتائج و آراء پیش کئے گئے ہیں۔

پائینگاہوں کی نسبت میری تین حیثیتیں ہیں۔ ایک حیثیت رئیس وقت کی
ہے جس سے محض خلقی عدل و انصاف کے مد نظر ان عطیات قدیمہ کی بحالی و انتظام
تصفیہ کرنا چاہیئے جو دعاوی سرکاری بنام پائینگاہ سے متعلق ہیں۔ دوسری
حیثیت صرف خاص کے مالک کی ہے جس سے قانون نافذ الوقت کے مد نظر
ان دعاوی صرف خاص کا تصفیہ کرنا ہے جو ہر پائینگاہوں سے متعلق ہیں۔

تیسری حیثیت خاندان پائینگاہ کے سرپرست کی ہے جس سے ان کے
بقاء و بہبودی کے مد نظر پائینگاہ کے جاگیرات و جائدادوں کے انتظام و آمدنی
کی تقسیم کا تصفیہ کرنا ہے تاکہ ایک طرف ہر پائینگاہ کی وقعت و عزت قدیمہ باقی
رہے اور دوسری طرف جملہ ارکان خاندان کو واجبی حصہ یا گزارہ سالانہ آمدنی کے
ایک مناسب جزو سے ملتا رہے۔ ان تینوں حیثیتوں سے میں ہر پورٹ ہائے
مذکورہ پر خوب غور کر کے جوہدایات جاری کرنا مناسب سمجھتا ہوں وہ معہذا
تین احکام میں درج کئے گئے ہیں۔

پائینگاہ کے جائدادوں کی حفاظت اور پائینگاہ کے خاندان کی بقا کے غرض سے علی العموم احکام ذیل بھی نافذ کئے جاتے ہیں۔

(۱) پائینگاہوں کے جاگیرات و جائداد بائے غیر منقولہ کی تقسیم جو سالانہ جنگ اول اور سٹرڈسٹیل کے فیصلوں سے تین حصوں میں ہوئی اور جس کی نسبت فی الوقت کسی کو کوئی عذر نہیں ہے وہ حسب حال بحال رہیگی اور میرے فرمان مصدرہ ۱۰۔ رجب ۱۳۳۷ء کے منشاء کے موافق ہر سہ پائینگاہوں کے جاگیرات اور نیز وہ جائداد بائے غیر منقولہ جو ان سے متعلق ہیں ان کی کوئی مزید تقسیم اب یا آئندہ ہرگز نہ ہوگی اور نہ ان کی بیع و شرار بہن و بہہ میری منظوری پھر کسی ہو سکیگی۔ البتہ مذکورہ جاگیرات و جائدادوں کی سالانہ آمدنی کی تقسیم اُس طور سے ہو سکیگی جیسا کہ اس کے ساتھ کے احکام میں صراحت کی گئی ہے۔

(۲) بھرتن کمیشن کی رائے کے مطابق جو جائداد یا چیز جس پائینگاہ کے جاگیرات کی آمدنی سے اب تک بنائی گئی یا خریدی گئی ہے وہ اُسی پائینگاہ کی متصور ہوگی کسی کی ذات کی متصور نہ ہوگی۔ اس کی تقسیم متروکہ کے مانند نہ ہو سکیگی۔

(۳) اس وقت تک جو عادی منجانب پائینگاہ یا خلاف پائینگاہ مذکور کمیشن میں دائر ہو کر بعد تحقیقات ثابت نہیں ہوئے۔ مثلاً کلا نیت کا دعویٰ جو خورنہ لکھن بھرتن کمیشن میں پیش کیا تھا اور پانچ تعلقات پائینگاہ کی نسبت جو دعویٰ صرفا خورنہ لکھن بھرتن کمیشن میں پیش کیا تھا اور نذر اتون کا یا زمرہ کی قیمت کا دعویٰ جو راجی کمیشن میں پیش ہوا تھا۔ ایسے سب دعویٰ بوجہ عدم ثبوت وغیرہ خارج کئے جاتے ہیں ان کو آئندہ تازہ کرنے کا کوئی مجاز نہ ہوگا۔

(۴) اگر کسی وقت سرکار عالی تمام جاگیری جمعیتوں کے ساتھ پائینگاہی جمعیت بھی

برخواست کر دیکر اُس کا نقدی معاوضہ سالانہ وصول کرے گی تو اُس وقت صرف خاص کے رائٹل کیشن کی رائے کے مطابق اُس معاوضہ کا ثلث حصہ پانے کا حق حاصل ہوگا۔ صرف خاص کا یہ حق محفوظ رکھا جاتا ہے۔

حکم (۱)

باہمی مطالبات صرف خاص و پائینگاہ۔
(۱) پانچ تعلقات (حسن آباد، نارائن کھڑو، الہند، گنھوٹی، لومارہ) پائینگاہ کے ہونا ثابت ہو چکا ہے لہذا اُن کی نسبت صرف خاص کا دعویٰ خارج کیا جاتا ہے لیکن تعلقات حسن آباد و نارائن کھڑو کی متعلقہ جمعیت جو صرف خاص میں بھیجی گئی تھی وہ خرید جاہی پائینگاہ میں واپس بھیج دی جائے اور آغاز ۱۲۹۱ھ سے تاریخ واپسی تک مائمانہ دو ہزار بائیس روپیہ سکہ حالی کے حساب سے جو رقم ہوتی ہے وہ خرید جاہی پائینگاہ صرف خاص کو ادا کرے لیکن اس رقم کی بابت کوئی سود لینے کی ضرورت نہیں۔

(۲) صرف خاص کے تعلقات کھڑو و اُپل جو ۱۸۵۷ء میں بطور امانی پائینگاہ کے تفویض تھے وہ ۱۹۴۲ء میں صرف خاص نے واپس لے لئے تاریخ سپردگی سے تاریخ واپسی تک ان تعلقات کی آمدنی صرف خاص کو پائینگاہ دینا چاہیے اور اخراجات انتظام کے بابت فی روپیہ دو آنہ سے زیادہ نہ لینا چاہیے بقید رقم حساب کر کے صرف خاص کو پائینگاہ سے دلا دی جائے۔

(۳) ہوناباد کے متعلقہ دیہات معاوضہ سائر جوہین وہ صرف خاص کو پائینگاہ مع واصلات آغاز فصلی ۱۲۸۵ء سے اب تک دینا چاہیے اور کھڑو کے متعلقہ دیہات معاوضہ سائر جو غلطی سے صرف خاص کو دیے گئے وہ صرف خاص سے واپس لے لیکر اصل دیہات جو پائینگاہ کے قبضہ میں ہیں وہ صرف خاص کو

دیدے جائیں۔ اس تبادلہ سے آمدنی کی تفاوت فریقین لینے پادہ کی ضرورت نہیں
(۴) مواضع چھینسور و آنور جو صرف خاص نے پائیگاہ سے لے لئے وہ جس
پائیگاہ سے لئے گئے اُس کو مع واصلات واپس دیدے جائیں اُن کے متعلق
کوئی دیہات معاوضہ سائر پائیگاہ سے صرف خاص لینے کی کوئی ضرورت نہیں۔
(۵) صرف خاص دہرہ پائیگاہ کے باہمی رقی مطالبات کا تصفیہ جو گلاسنی
کمیشن نے کیا اور جو تصفیہ رائل کمیشن نے چند مزید مطالبات کا کیا ہے اور نیز
وہ رقی مطالبات جو حسب احکام ہذا عائد ہوتے ہیں ان سب کی ایک رقی
ڈگری انچیس اصول پر جو دونوں کمیشنوں نے قرار دیے ہیں صیفہ فیناس مرتب
کر کے بذریعہ باب حکومت میری منظوری کے لئے پیش کرے اور میری منظوری
کے بعد جس پائیگاہ سے جو رقم وصول طلب ہو وہ اُس پائیگاہ کے موجودہ
مجموعہ رقم سے صرف خاص کو ادا کر دی جائے اور نیز صرف خاص سے جس
پائیگاہ کو جتنی رقم ادا طلب ہے وہ صرف خاص کو ملنے کی رقم سے مہیا کر کے
اُس پائیگاہ کو دیدی جائے۔

(۶) رقوم پر جو سود دونوں کمیشنوں نے قرار دیا ہے وہی لیا دیا جائے
اس کے سوا اور کوئی سود کسی رقم پر کسی کو دینے یا کسی سے لینے کی ضرورت
نہیں۔ تاریخ حکم ہذا سے جس قدر جلد ہو سکے احکام مذکورہ کی تعمیل کی جائے۔

حکم (۲)

باہمی تعلقات سرکار عالی و پائیگاہ۔

ہر سہ پائیگاہوں کے جاگیرات جو ۱۲۵۳ء کی سند کے مطابق ”بغوان جاگیرات
پائیگاہ“ عطا ہوئے اور نیز ”ذات جاگیرات جو پائیگاہی جاگیرات میں شریک رہیں
وہ سالار جنگ اول اور مٹھر ڈسٹریکٹ تقسیم کے موافق بحال کئے جاتے ہیں

ال میں سے (الف) جتنے اور جس طرح سے سر آسمانجاہ کے قبضہ میں تھے وہ معین الدولہ کے قبضہ و انتظام میں (ب) جتنے اور جس طرح سے خورشید جاہ کے قبضہ میں تھے وہ لطف الدولہ کے قبضہ و انتظام میں (ج) اور جتنے جس طرح سے سرو قار الامراء کے قبضہ میں تھے وہ سلطان الملک کی کمیٹی کے قبضہ و انتظام میں غرضاً ۱۳۳۸ھ سے بشرط و ذیل دیے جائیں۔

۱۔ ہر سر پائینگاہ کی جمعیت کی بحالی حسب حال اُسی شرط سے کی جاتی ہے جس شرط سے حضرت مرحوم نے اور میں نے اب تک اکثر جاگیرات جمعیت بحال کی ہیں لیکن ممالک محروسہ کے تمام جاگیرات جمعیت کا جو تصفیہ متعاقب ہوگا اُس کی پابندی ہر سر پائینگاہ پر بلا عذر پورے طور سے کرنا لازم ہوگا۔ ایسا تمام تصفیہ ہوئے تک ہر ایک پائینگاہ آسمانجاہ - خورشید جاہ و دقار الامراء کی جمعیت کے سالانہ خرچ میں بتدریج تخفیف ایک ایک لاکھ روپیہ تک مناسب طور سے کی جاسکیگی۔ تخفیف اُس پیمانہ پر ہونا چاہیئے جو گذشتہ بیس سال اوسط خرچ سے پایا جائے۔ اس تدریجی تخفیف سے جو بچت ہوگی اُس کو ہر پائینگاہ اپنے اپنے انتظامی خرچ کے کام میں لاسکیگی۔

۲۔ جاگیرات کے موجودہ بند و بست میں کوئی مداخلت نہ ہونی چاہیئے اُس کے خلاف اور آئندہ جو رویہ غلن حسب ضابطہ ہوگا اُس کے خلاف رعایا سے کوئی دباؤ نہیں و غیرہ ہرگز وصول نہ کیا جائیگا۔ کسی امیر پائینگاہ کو کوئی ناجائز یا ممدوق ٹیکس وصول کرنے کا حق نہ ہوگا اور نہ کسی قسم کا کوئی جدید ٹیکس میری منظوری بغیر مائد کیا جاسکیگا۔

۳۔ میری منظوری حاصل کیے بغیر کوئی امیر پائینگاہ مجاز نہ ہوگا کہ جاگیرات کا کوئی حصہ کسی کو عطا کرے یا اُس کا بیع و شری رہن یا اجارہ کسی کو دے یا اسکی کفالت پر

کوئی قرضہ کسی سے لیوے۔

۴۔ آگاہی پائینگاہ خورشید جاہی پائینگاہ کا انتظام میر پائینگاہ حسب حال مجلس انتظامی کے ذریعہ کرتے رہیں گے۔ ہر انتظامی مجلس کے میر مجلس و ارکان مجلس جو اس وقت ہیں بحال رہیں ان کے عوض جن کا تقرر آئندہ ہو گا اُس کی منظوری مجھ سے حاصل کی جائے کرے اور سلطان الملک مجنون ہونے کی وجہ سے اُن کی طرف سے وقار الامرائی پائینگاہ کا انتظام ایک ٹرسٹ کریگا جس کے میر مجلس تاحکم ثانی موجودہ صدر اللہام پائینگاہ (عقیل جنگ) اور ارکان دیہی ہوں گے جو اس وقت وقار الامرائی پائینگاہ کے انتظامی مجلس کے ہیں یعنی سادت جنگ اور مولوی غلام محمد (محمد یار جنگ) اور قانونی اغراض کے لیے یہی ٹرسٹ سلطان الملک کی کمیٹی (محافظ مجنون) منظور ہو گا۔ سلطان الملک کے اولاد۔ زو جگان۔ بہوان (یعنی حضرت مرحوم کی صاحبزادیاں) وغیرہ جو اس وقت موجود ہیں ان کا گزارہ وغیرہ جو وقار الامرائی پائینگاہ ہو دیا جائیگا اس کی نسبت بھی یہی ٹرسٹ وقتاً فوقتاً تجاویز توسط باب حکومت پیش کر کے میرے احکام حاصل کرتا رہیگا۔

۵۔ ہر ایک پائینگاہ کے لیے ایک صدر محاسب میری منظوری سے مقرر ہو گا جو مجلس پائینگاہ کا ماتحت متصور نہ ہو گا تا کہ صدر محاسب آزادی سے مجلس انتظامی کے رقی احکام کی نگرانی اچھی طرح کر سکے۔ ہر پائینگاہ کے صدر محاسب کا فرض ہو گا کہ بمشورہ و منظوری امیر پائینگاہ ہر سال اپنے پائینگاہ کا یک موازنہ مرتب کر کے ماہ شہر بدرین باب حکومت میں پیش کرے اور باب حکومت تایخ وصول موازنہ سے دو ماہ کے اندر میری منظوری حاصل کر کے اُس کی اطلاع امیر پائینگاہ کو دے کونسل کے توسط سے میری منظوری حاصل کیے بغیر امیر پائینگاہ یا مجلس پائینگاہ کو اختیار نہ ہو گا کہ موازنہ کے کسی صدر مد کی رقم سے زیادہ رقم خرچ کرے یا ایک صدر مد کی رقم

دوسرے صدر میں خچ کرے۔ ان آیات کی پابندی اس وقت تک ہوتی رہی جب تک ہر ایک پائینگاہ اور اس کی مجلس انتظامی کے انتظام سے میں مطمئن ہو کر کوئی دوسرا حکم صادر نہ کروں۔

۶۔ جمعیت کے لازمی فوجی خچ کی سالانہ رقم سب سے اول ہر پائینگاہ کے تمام ذرائع آمدنی کی جملہ سالانہ رقم سے منہا کی جائے۔ منہا کئے بعد جو رقم باقی رہی فقط وہ اس پائینگاہ کی خام آمدنی (۱) گراس انکم (۲) متصور ہوگی۔ پائینگاہ کے آمدنی کی توفیر رعایاء کی بہبودی اور انتظام کی درستی کے لیے جاگیرات ذات و جاگیرات پائینگاہ کی مذکورہ خام آمدنی کا ایک حصہ اسی طرح معین کر دینا مناسب ہے جس طرح امیر پائینگاہ کا حصہ اور دیگر حصہ داران پائینگاہ کا حصہ مقرر کر دینا ضروری ہے اس کے لیے وہی طریقہ عمل مناسب ہوگا۔ اس عمل میں خام آمدنی سالانہ کی تجزیہ دیں ہوگی جو مشروط الخدمت یا مذہبی جاگیرات کی نسبت سالانہ (۱) ثلث اول برائے انتظام جاگیرات سال سے کامیابی کے ساتھ مرعی رہا ہے اور کوئی (۲) ثلث دوم منظم یعنی امیر پائینگاہ کا حق شکایت سجاد گاون فتنمیں یا ان کے قرا تباروں (۳) ثلث سوم دیگر ذریعے حصہ داران پائینگاہ کا حق زریہ ہے۔ یعنی جاگیرات کی مذکورہ خام آمدنی کا ایک ثلث انتظام جاگیرات کے جملہ ابواب خچ کے لیے محفوظ رکھ کر دوسرا ثلث خام آمدنی کا امیر پائینگاہ اپنے اور اپنے اہل و عیال کے صرفہ میں لائے اور تیسرا ثلث خام آمدنی کا دیگر حصہ داروں میں تقسیم کیا جائے۔ اس عمل سے یہ فائدہ ہوگا کہ کبھی کسی کو کوئی ایسی شکایت کا موقع نہ ملے گا کہ جاگیرات کی آبپاشی یا آمدنی کی توفیر یا رعایاء کی بہبودی کا خیال کیے بغیر انتظام میں کم رقم خچ کر کے حصوں کیلئے تقسیم شدنی آمدنی زیادہ کر لیگی یا انتظام میں یا امیر کے ذاتی شان و وقعت کے واسطے زیادہ خچ ہو جانے سے خالص آمدنی حصہ داروں میں تقسیم ہونے کی کم ہو گئی۔ غرض حسب مذکور ثلث و

ملتان کا عمل پائیگا ہون سے متعلق کرنا ہر طرح آسان و مناسب ہے کیونکہ یہ ثابت ہو چکا ہے کہ پائیگا ہون کے جاگیرات کا بڑا حصہ دراصل مشروط الخدمت ہے۔

۷۔ کوئی امیر پائیگاہ۔ یا مجلس پائیگاہ مجاز نہ ہوگی کہ خام آمدنی کے ثلث حصہ سے زیادہ کسی سال کسی انتظام میں میری منظوری بغیر صرف کرے۔ ہر پائیگاہی جمعیت کے پنج سالہ اوسط خرچ میں تدریجی تخفیف ایک لاکھ روپیہ تک جو حکم II کی شرط (د) کے مطابق ہوگی اس کی رقم انتظامی اغراض میں صرف ہو سکیگی۔ اسی بچت میں سے پائیگاہ کے حصہ داروں کے بچوں کی شادی۔ تعلیم وغیرہ کا بھی انتظام کرنا ہوگا چونکہ پائیگاہ کے اکثر مواضع مالک محروسہ میں چاروں طرف پھیلے ہوئے ہیں جس کے باعث ہر پائیگاہی کو توالی کا سالانہ خرچ اس وقت تقریباً نو ہزار سے ایک لاکھ روپیہ ہوتا ہے لہذا رائل کمیٹی کی رائے کے مطابق ہر سہ پائیگاہوں کی موجودہ کو توالی سرکاری کو توالی میں ضم کر دی جائے اور اس کے انتظام کے لیے ہر سال ہر ایک پائیگاہ بالقطعہ بیسٹھ ہزار روپیہ سرکار کو دیدیا کرے۔ اس میں سر دست تقریباً تیس ہتیس ہزار کی بچت ہر پائیگاہ کو ہو جائیگی۔ صدر اللہام پائیگاہ کے عہدہ کی تخفیف اور ان کے ہنگامی عملہ کی برخاست سے بھی معتد بہ بچت ہوگی بہر حال انتظام کے خرچ کی تخفیف کے لیے ہر پائیگاہ کے خرچ کے دوسرے مدت میں مناسب گنجائش نکالی جاسکتی ہے۔ فرض خام آمدنی کے انتظامی ثلث سے جس سال جو بچت ہو وہ حسن انتظام کا نتیجہ تصور ہوگی ایسے بچت کی رقم (جو کچھ ہو) وہ امیر پائیگاہ میری منظوری لیکر اپنے کام میں لاسکیں گے لیکن چونکہ عمل ثلث و ثلثان سے ایک طرف ہر امیر پائیگاہ کو اور دوسری طرف ہر پائیگاہ کے جملہ دیگر حصہ داروں کو سالانہ معقول رقم ملا کر یہی لہذا انصافاً مناسب ہوگا کہ (مذکورہ بچتوں کے بعد بھی) خام آمدنی کے ثلث سے انتظامی خرچ جس قدر زیادہ ہوگا اس کا بار برابر نصف النصف

امیر کے ثلث اور حصہ داروں کے ثلث۔ یہ الا جائے۔

۸۔ خام آمدنی کے تیسرے ثلث کی تقسیم امیر کو چھوڑ کر جملہ دیگر حصہ داروں میں (جو اس وقت فقط سر آسمانجاہ، سر خورشید جاہ و سر وقار الامراء کے درتہ ہیں) شرح تلفیظ کے مطابق کی جائے اس طرح سے کہ جس حصہ دار کو اس وقت جو گزارہ سالانہ مل رہا ہے اُس سے اُس کے حصہ کی رقم اگر زیادہ ہے تو گزارہ موقوف کر کے فقط حصہ کی رقم دی جائے لیکن اگر اُس کے حصہ کی رقم گزارہ کی رقم سے کم ہو تو اُس کا موجودہ گزارہ تاحیات بحال رکھا جائے (اس شرط کی مزید صراحت اس کے ساتھ کے حکم III میں ہے) حصہ داروں کے سوا خاندان پائینگاہ کے کوئی دوسرے قرابتدار ان اگر کسی پائینگاہ سے اس وقت کچھ گزارہ یا الونس پارے ہیں تو وہ گزارہ یا الونس تاحیات حسب حال بحال رہیگا اور حصہ داروں کے ثلث کی سالانہ رقم میں سے ہی ادا ہوگا۔

۹۔ رائلی کیشن نے جمعیت پائینگاہ کی برخاست اور نقدی معاوضہ کی ادائیگی کی نسبت جو رائے پیش کی ہے اُس کا تصفیہ باب حکومت کی رائے کے موافق برآئیدہ لکھا جاتا ہے کیونکہ اس میں اسناد کی صحیح تعبیر کے قانونی مسئلہ کے علاوہ علی دو متین جمعیت والوں کے موروثی حقوق کے متعلق عائد ہوتی ہیں اور خاص آمدنی کا لئے میں حساب و کتاب کے پیچیدگیوں بھی پیدا ہوں گی۔

۱۰۔ اس وقت ہر ایک پائینگاہ کی رقم جو جمع ہے اُس میں سے مطالبات صرف خاص و دیگر مسئلہ مطالبات کی ادائیگی کے بعد جو باقی رہے وہ بذریعہ دفتر فینانس الونسٹ (منافع پر) کر دی جائے اس کا سالانہ سود امیر پائینگاہ کے مذکورہ ثلث و ثلثان تقسیم کی رقم میں ملانے دیدیا جائیگا لیکن اصل رقم جزو یا کلا میری منظوری بغیر کسی کو نہیں دی جائیگی۔ یہ پائینگاہ کے اتفاقی و ناگہانی اخراجات

لے لیے محفوظ رہیگی۔

حکم ۳

حصہ داران پائینگاہ اور ان کے حصص۔

احکام مذکورہ صدر کے مطابق ہر پائینگاہ کی خام آمدنی کے تیسرے ثلث کی صورت میں ہو فقط اُسی سے امیر پائینگاہ کے سوا جملہ دیگر حصہ داران یا گزارہ داروں کو حصہ یا گزارہ دیا جائیگا۔

۱۔ سر آسمانجاہ کے ورثاء اس وقت صرف اُن کے بیک بی بی اور فرزند ہیں لہذا آسمانجاہی اسٹیٹ کی خام آمدنی کے تیسرے ثلث میں سے بیوہ کو آٹھواں حصہ دیا جائے اور بقیہ معین الدولہ لے لیں گے کیونکہ فی الوقت وہی ایک وارث از قسم ذکور ہیں۔

۲۔ سر خورشید جاہ کی وفات کے وقت اُن کے وارث فقط دو فرزند ان امام جنگ ظفر جنگ تھے جو اگر اب زندہ ہوتے تو خام آمدنی کے تیسرے ثلث میں سے نصف نصف پانے کے مستحق ہوتے۔ لیکن چونکہ دونوں کا انتقال ہو گیا ہے اور ان کے پسماندگان بہت سے ہیں اور جن میں سے سچے نسب علی الخصوص ظفر جنگ کے ورثاء کے نسب و حسب میں اختلاف رائے واقع ہے لہذا خورشید جاہ کے دونوں فرزندوں کے ورثاء میں خورشید جاہی پائینگاہ کی خام آمدنی کے تیسرے ثلث کی تقسیم کے لیے ایک کمیٹی مقرر کی جاتی ہے جس کا صدر مخیر جفٹس ہوں گے اور ارکان ناظم دارالقضاء اور میر مجلس پائینگاہ خورشید جاہی ہوں گے یہ کمیٹی اُن لڑکوں کے نسب کو تسلیم کر لیگی جن کو اُن کے باپ نے خود اپنی اولاد ہونا اظہاراً یا علماً تسلیم کر لیا تھا اور یہی کمیٹی تصفیہ کریگی کہ متوفی دعویداروں کے زوجگان یا خواصون کو کیا حصہ یا گزارہ دلا یا جائے اور کمیٹی بغلبہ آراء

جس جس کا جو حصہ یا گزارہ مقرر کرے حسبہ اُس اُس کو میری منظوری سے وہ حصہ یا گزارہ دیا جائے اگر کسی پائیکہاہ میں کوئی جائداد از قسم متروکہ ہو تو اُس کی تقسیم بھی یہی کمیٹی کریگی۔ اگر کوئی نزاع پیدا ہو تو بھی وہی تصفیہ کریگی کہ کس پائیکہاہ میں کس کو کونسا مکان و زمین سکونت کے لیے ملنا چاہیئے۔ امام جنگ مرحوم کے دو فرزندوں نے (یعنی سکندر نواز جنگ اور رحیم نواز جنگ نے) دوسرے ورثہ کو محروم کرنے کی غرض سے متروکہ کی جائداد جو پانچ لاکھ روپیہ ہوتی ہے جو خود امام جنگ مرحوم کے دوسرے شرعی ورثہ میں تقسیم ہونے کی ہے جس کو ان دونوں نے اپنے تصرف میں بجالایا اُس کو اُن دونوں کے حصوں سے ہٹا کر حصہ بھی حسب جریدہ مورخہ ۱۰۔ ربیع الثانی ۱۳۴۲ء کمیٹی مذکورہ کریگی لیکن رحیم نواز جنگ کی دماغی حالت کے لحاظ سے اُن کے حصہ کا انتظام دیوانی کا کورٹ آف وارڈز کریگا۔ تاکہ اُن کا قرضہ ادا کیا جائے اور اُن کو گزارہ کے لیے مناسب الونس اُس وقت تک دیا جاتا رہے جب وہ اپنے ذاتی اہلک کا انتظام کر لینے کے قابل متصور ہوں۔

۳۔ سرو قار الامراء کے ورثاء اس وقت دو فرزند ان (سلطان الملک و ولی الدولہ) دو دختران اور دو بیوگان موجود ہیں اور ایک بیوہ کا انتقال حال میں ہو گیا ہے۔ وقار الامرائی پائیکہاہ کی سالانہ خام آمدنی کے تیسرے ثلث میں سے تقسیم ان سب میں شرع شریف کے موافق ویسی ہی کی جائے جو راجائی کمیشن کی رپورٹ کے ضمیمہ (د) میں بتائی گئی ہے البتہ ولی الدولہ کی والدہ جو مکہ کا حصہ ولی الدولہ اور اُن کی ہمشیرہ تبارک النساء دونوں میں حسب شرع شریف تقسیم کر دیا جائے۔ اسی طرح تمام دیگر حصہ داروں کے متعلق یہی عمل کیا جائیگا۔

۴۔ حسب شرع شریف بیوگان کا حصہ نکالے بعد ہر دختر کو ہر سیر کا نصف حصہ دیا

لیکن جس دختر کی شادی پائیگاہ کے کوئی حصہ دار کے سوا کسی دوسرے سے ہو جائے تو اُس دختر کا حصہ اُس کی وفات کے بعد پائیگاہ میں واپس ہو گا اُس کی اولاد کو نہیں ملے گا کیونکہ خاندان پائیگاہ کی آمدنی خاندان غیر کے کسی رکن کو نہیں دیا جاسکتی۔

۵۔ رشید الدین خان خمس الامراء رابع کے دختران (یعنی خورشید جاہ کے ہم شیر گالہ) کے ورثہ جو اس وقت بہادر دل جنگ قطب النساء بگیم رفیع النساء بگیم ہیں۔ اُنکو پائیگاہ کی آمدنی سے کوئی حصہ نہیں دیا جائیگا لیکن مذکورہ ہم شیر گان کو اُن کے والد و دادا نے جو جاگیرات دیدیے تھے وہ موجودہ ورثہ کو مع واصلات دیدی جائیں۔
۶۔ لیڈی وقار الامراء کو جو ماہوار اس وقت ملتی ہے اُس کی سالانہ رقم اُن کے شرعی حصہ سے زیادہ ہوتی ہے لہذا حکم II کے فقرہ (۸) کے موافق اُن کو فقط موجودہ ماہوار ملا کر بگی کوئی شرعی حصہ دینے کی ضرورت نہ ہوگی لیکن اُن کے تمام ذاتی جائیدادین جاگیرات و مقطوعہ جات وغیرہ اُن کو مع واصلات دیدیے جائیں مگر جو اہرات وغیرہ جو انھوں نے سلطان باغ سے اٹھالیے تھے اُن کی نسبت صدر الصدور کی کمیٹی کی رپورٹ کے مطابق سلطان الملک کا ٹرسٹ عمل کرنا ہوگا۔ اس عمل سے جو کچھ ملے وہ سلطان الملک کی جائیدادین شریک کر لیا جائیگا۔
۷۔ تقسیم حصص کی ابتدا مستقلاً آغاز فصلی ۱۳۳۲ھ سے ہوگی اور اس تقسیم کیلئے ہر پائیگاہ کے روشن سلک میں اگر کافی رقم نہ ہو تو (میری منظوری سے) مجموعہ رقم سے مدد لی جاسکیگی۔

۸۔ ہر امیر پائیگاہ یا حصہ دار پائیگاہ اپنے اپنے شان و ضرورت کے موافق اپنے اور اپنے اہل و عیال کے لیے کوئی کارخانہ یا سواریوں کا بندوبست اپنے حصہ کی رقم سے کر لینا ہوگا۔ جملہ کارخانہ جات جن کو جمعیت پائیگاہ سے کوئی تعلق نہ ہو یا جن کا خرچ جمعیت کے خرچ میں اب تک محسوب نہ ہوا ہو اور نیز وہ کارخانہ جات

جن کا وجود عام انتظام کیلئے ضروری نہ ہو وہ سب برخاست کیے جائیں۔ ان برقا شدہ کارخانہ جات میں سے جو اور جہاں تک امیر پائینگاہ (اپنی شان اور اپنے ذاتی استعمال کے لیے بحال رکھنا ضروری سمجھتے ہوں بحال رکھ سکتے ہیں مگر وہ اُن کا بیچ اپنے حصہ کی رقم سے ادا کرنا ہوگا۔

۹۔ جواہرات و زیورات و اشیاء نامیاب جو حسب اصول مذکورہ (فرمان ۸) قدیم سے پائینگاہ کے ہیں یا پائینگاہ کی رقم سے خریدے گئے ہیں وہ سب امانتاً بطور روئی اشیاء (ہیر ٹوس) پائینگاہ امیر پائینگاہ کے پاس رہیں گے ان کو بیچنے یا رہن رکھنے یا کسی کو دینے کا حق امیر پائینگاہ کو نہ ہوگا البتہ وقتاً فوقتاً میری منظوری لیکر پائینگاہ کے ارکان کے استعمال کیلئے عاریتہ دے دیے جاسکیں گے بشرطیکہ خود امیر پائینگاہ اسکے ذمہ داری میں کہ ادنیٰ ہر طرح سے احتیاط و حفاظت ہوگی۔
۵ شعبان المعظم ۱۳۴۴ھ۔ شرح خط مبارک اعلیٰ حضرت بندگاہی متعالیٰ علیہم السلام

شرح خط سراپا جنگ

۱۵۔ نقل جریدہ غیر معمولی۔ جلد (۶۰) حیدر آباد دکن ۲۳۔ ٹھہر یو ۱۳۳۸ھ ۲۱۔ صفر المظفر ۱۳۴۴ھ روز دوشنبہ نمبر (۱۰)۔

حسب الحکم عالیجناب نائب صدر اعظم بہادر باب حکومت سرکار کا۔
پائینگاہ ہون کے تصفیہ سے متعلق لبلہ فرمان عطف نشان مترشہ ۵ شعبان المعظم ۱۳۴۴ھ حضرت جہان پناہی کی پینگاہ سے شرف و رود لایا ہوا ترمیمی فرمان مہتمم بالشان مزینہ ۱۹۔ صفر المظفر ۱۳۴۴ھ شائع کرنے کی عزت حاصل کجائی ہے۔
سید محمد جہدی (مستند صدر اعظم بہادر باب حکومت)

فرمان

پائینگاہ ہون کے تصفیہ کے بارہ میں میرا فرمان جو جریدہ اعلامیہ مورخہ

۵ شعبان ۱۳۳۲ء میں شائع ہوا ہے اُس کے چند باتوں کی نسبت غلط فہمی ہو رہی ہے جس کو دور کرنے کے لیے یہہ فرمان بھی جریدہ اعلامیہ میں شائع کر دیا جائے۔
 ا۔ حکم I کے فقرہ (۵) میں الفاظ (اور نیز وہ رقی مطالبات جو حسب الحکم پزاعائد ہوتے ہیں) سے مراد فقط وہی رقی مطالبات سود ہیں جو اُس کے بعد کے فقرہ یعنی فقرہ (۶) کے مطابق عائد ہوتے ہیں (جو کچھ بھی ہوں)۔
 (ب) حکم II کے فقرہ (۷) کا ابتدائی جملہ جو الفاظ (کوئی امیر پانچواں) شروع ہو کر الفاظ (منظوری بنیہ صرف کرے) سے ختم ہوتا ہے اُس کو حذف کر کے اُس کے عیوض یہہ جملہ پڑھا جائے۔

(زائد خرچ کی منظوری قبل از قبل مجھ سے حاصل کیے بغیر کوئی امیر پانچواں یا مجلس پانچواں کسی سال اسٹیٹ پانچواں کے انتظام میں اس قدر خرچ عائد نہیں کر سکیں گے جو اُس سال کے خام آمدنی کے تہلث سے زیادہ ہو) اس ترمیم میں میرے منشا کی زیادہ صراحت ہے۔

اور مذکورہ فقرہ (۷) کا یہہ جملہ جو حسب ذیل ہے (اسی بچت میں سے پانچواں حصہ داروں کے بچوں کی شادی تعلیم وغیرہ کا بھی انتظام کرنا ہوگا) حذف کر دیا جائے کیونکہ اس بارہ میں میں غور مکرر کر رہا ہوں۔ متعاقب فصل حکم جاری ہوگا۔

(ج) حکم III کے ابتدائی فقرہ میں الفاظ (امیر پانچواں کے سوا) سے جو اشتہار ہوا ہے اُسی اشتہار کے ساتھ اُس کے ضمنی فقرہ جات علی الخصوص فقرہ (۲) (۳) پڑھے جانا چاہیے ان فقروں کے موافق حصہ داروں کے تہلث کی تقسیم جو ہونی ہے وہ ایسی ہونی ہے گویا۔ امیر پانچواں اور اُن کے اولاد و احاد کوئی حصہ دار نہیں ہیں کیونکہ امیر پانچواں کو خاص حصہ دیا جا چکا ہے جسکی وجہ سے

اُن کو دوسرے حصہ داروں کے ساتھ ملکر جداگانہ حصہ لینے کا حق نہیں ہے۔
 (د) حکم ۱۱۱ کے فقرہ (۲) میں جملہ شرطیہ (اگر وہ اب زندہ ہوتے) کے بعد
 اور ایک جملہ شرطیہ بڑایا جائے (اور اگر دونوں میں سے کوئی امیر پائیکہ ایک
 خاص حصہ والا مقرر نہ ہوتا) میرا مطلب یہ ہے کہ خورشید جاہی پائیکہ کی سالانہ
 خام آمدنی کا تیسرا (حصہ داروں کا) ثلث نصف نصف ایک طرف (امیر پائیکہ کو
 چھوڑ کر) ظفر جنگ کے درنہ میں اور دوسری طرف (امیر پائیکہ کو چھوڑ کر)
 امام جنگ کے درنہ میں تقسیم کیا جائے میں اپنے منشاء کی تمثیلوں کو وضع
 کرتا ہوں کہ خام آمدنی کا ثلث اگر بالفرض سو روپیہ ہو تو پچاس روپیہ ظفر جنگ
 کے درنہ (لطف الدولہ امیر پائیکہ کے سوا) جو کوئی ہوں اُن میں تقسیم ہونگے
 اور نصف دیگر یعنی پچاس روپیہ امام جنگ کے درنہ کو ملین گے۔ اس تقسیم میں
 امیر پائیکہ کو جو کوئی فی الوقت ہو یا اُن کی اولاد کوئی حصہ دینے کا خیال نہیں
 کیا جائیگا۔

۱۹ صفر ۱۳۳۸
 شرح دستخط مبارک اعلیٰ حضرت بندگاہ عالی متعالی
 شرمہ خط امین جنگ

مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر میں السلطنتہ پرنسپل کار و صدر اعظم

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہو بتان امینہ حصہ پنجم صفحہ ۲۲۸)

بارگاہ خسروی سے مہاراجہ سر میں السلطنتہ بہادر کو حسب فرمان متہ شدہ ۱۷۰۰
 جمادی الاول ۱۳۳۵ء صدارت عظمیٰ کے منصب جلیلہ پر بمشاہدہ میں روپیہ
 باعتبار ان کے خاندانی عز و وقار اور ذاتی لیاقت و قابلیت و تجربہ کاری اور
 وفا شعار و سرفرازی بخشی گئی۔ اور اس سرفرازی پر آپ نے بارگاہ خسروی میں

نذر گزرائے کی سعادت حاصل کی۔ ملاحظہ ہو (جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۲۷-۲۸)۔

۳۳۶۔ ۱۔ جمادی الاول ۱۳۴۵ھ ہمارا جہاد نے نواب دلی الدولہ بہادر
سے صدر اعظم باب حکومت کا جائزہ حاصل فرمایا۔ عہدہ داران علاقہ دلی کی
نذرین پیش کین منجانب صفائی بلکہ اڈریس پیش کیا گیا۔ اس سرفرازی کی
سرت میں راجہ دین راج گرجی نے نہایت شاندار ایٹ ہوم دیا۔ اور
دیگر ساہوان نے بھی متعدد ایٹ ہوم دیے۔

یہ ایک عجیب تاریخی اتفاق ہے کہ ۱۳۱۱ھ میں ہمارا جہاد سر پین السلطنت
بہادر کو مدارالمہامی کا چارج نواب سرو قار الامراہوم سے لینے کا اتفاق ہوا تھا
اور اب صدارت عظمیٰ کا چارج نواب سرو قار الامراہوم کے صاحبزادے نواب
دلی الدولہ بہادر سے لینے کا اتفاق ہوا ہے۔

۲۷۔ ۲۔ ربیع الثانی ۱۳۴۵ھ بروز جمعہ کو ہمارا جہاد درمدمح کی صاحبزادی
صاحبہ کی شادی نواب دلی الدولہ بہادر کے صاحبزادہ نواب محمد علی الدین خاں
کے ساتھ ایوان شاد میں ہوئی۔ شادی کے موقع پر کئی ایک ڈزڈاٹ ہوم
ہوئے جس میں عہدہ داران و معززین بلکہ شریک تھے۔ شام میں حضرت
افس و اعلیٰ کی سواری بھی رونق افروز ہوئی تھی۔

۱۳۴۵ھ روز شنبہ کو ہمارا جہاد صدر اعظم بہادر بلکہ سے بنگلہ
تشریف فرما ہوئے اور ہمارا جہاد صاحب بیسور کو مہمان رہے بعدہ وہاں سے بغرض
تبدیل امہد ہوا اور وہی وغیرہ تشریف فرما ہوئے اور وہاں سے اپنی صاحبزادی
خواجہ الدین خاں صاحبہ کو خواجہ اسد اللہ خاں صاحب کو بغرض تعلیم ولایت روانہ کرنے
کے لیے راستہ میں تشریف لے گئے اُن کو چہاز میں سوار کر کے ۱۰۔ ۱۱۔

فائز بلدہ ہوئے۔ اور صاحبزادگان محمود ۲۹۔ ربیع الاول ۱۳۴۹ء کو بعد انفرار

تعلیم ولایت سے بلدہ واپس ہوئے۔

۱۔ یکم رجب ۱۳۴۸ء کو مہاراجہ بہادر کی صاحبزادی رانی صاحبہ کے بطن کی ۱۰ بجے

ایوان شاد میں (کنیادان) رسم شادی ادا ہوئی نوشہ کا نام ڈاکٹر سلیم کو پال دیا گیا

۲۔ بہشت پنجم ۳۔ رمضان ۱۳۴۸ء کو مہاراجہ بہادر کے صاحب زادہ ارجن

(خواجہ پرشاد صاحب) کا رسم زنا ربندی کی تقریب بمقام الوال ادا ہوئی۔

۳۔ ۱۸ ذیقعدہ ۱۳۴۸ء یوم جمعہ کو آپ کی صاحبزادی نے اپنے شوہر کے مکان

دفع گوشہ محل میں انتقال کیا۔ مرحومہ کے شوہر کا نام مولوی قادر علی خان صاحب

ب۔

جاگیردار ہے۔

۴۔ ۲۴ ذیقعدہ ۱۳۴۸ء یوم پنجشنبہ کو شہین مہاراجہ بہادر نے بی بی بنگلوں کی پسر تہیل

آب دہوا کی غرض سے بنگلوں کو شریف فرما ہوئے۔ اور تاریخ ۳ محرم ۱۳۴۹ء

روز دوشنبہ صبح فائز بلدہ ہوئے۔

۵۔ ۴ رجب ۱۳۴۹ء روز شنبہ کو آپ کی چھوٹی رانی صاحبہ نے بمقام

بیکم پیٹھ انتقال کیا اسی روز شب میں صاحبہ چنانچہ محل دفع پیرانہ بیل

نذر آتش کی گئیں۔

تختہ تاریخ کنیادان و عقد خوانی صاحبزادیاں مہاراجہ کرشن پرتادہا پیشکاری میں السلطنتہ

نشان	نام صاحبزادی صاحبہ	نام داماد صاحب	تاریخ کنیادان یا عقد خوانی	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۱	رانی سردار بی بی صاحبہ	رائے تارا چند صاحب	۱۲۔ جمادی الاول ۱۳۴۶ء	
۲	محبوب بیگم صاحبہ	میر نور شید علی صاحب	۲۲۔ ذیحجہ ۱۳۴۶ء	

نشان	نام صاحبزادی صاحبہ	نام داماد صاحب	تاریخ کنیا دان با عقدہ انی	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۳	رانی محبوب بی بی صاحبہ	رائے اقبال چند صاحب	۱۸۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ھ	
۴	عثمانی بیگم صاحبہ	میر قادر علی خان صاحب	۲۶۔ رجب ۱۳۳۶ھ	
۵	حبیب النساء بیگم صاحبہ	میر سلیمان علی خان صاحب	۷۔ ربیع الثانی ۱۳۳۱ھ	
۶	عجوب النساء بیگم صاحبہ	میر لائق علی خان صاحب	۱۱۔ غ یقعدہ ۱۳۳۲ھ	
۷	معین النساء بیگم صاحبہ	نواب محمد محی الدین خاں بہادر صاحب زادہ نواب لی الدولہ بیٹا	۲۷۔ ربیع الثانی ۱۳۳۴ھ	
۸	رانی سلطان کنور بی بی صاحبہ	ڈاکٹر ایٹن گو بال صاحب	غزہ رجب ۱۳۳۳ھ	
۹	سلطان النساء بیگم صاحبہ	ابوالخیر سراج الحق صاحب	۵۔ رجب ۱۳۵۰ھ	
۱۰	ریاست النساء بیگم صاحبہ	سید یاسین احمد خاں صاحب	۱۲۔ رجب ۱۳۵۰ھ	

۱۸۔ غ یقعدہ ۱۳۳۲ھ روز جمعہ کو آپ نے شوہر کے مکان واقع کنڈہ گوشہ محل میں انتقال کیا۔

حالات نواب میر یوسف علی خان بہا سالار جنگ ثالث۔

یوسف علی خان۔ نواب سالار جنگ بہادر ثالث آپ نواب میر لائق علی خان سالار جنگ ثانی عماد السلطنہ کے صاحبزادے ہیں ۱۳۔ شوال ۱۳۰۶ھ کو بہ مقام پونہ تولد پائے۔ جہاں اُس زمانہ میں آپ کے والدین قیام پذیر تھے صغیر سنی میں ہی والد اور چچا کا سایہ آپ کے سر سے اٹھ جانے کے باعث اسٹیٹ پر سرکار کی نگرانی قائم ہو گئی تھی متغریب دربار سالک حضرت غفران مکان ۱۷۔ جمادی الاول ۱۳۳۶ھ کو

خانی و بہادری اور سالار جنگ کا خطاب مرحمت ہوا اور حسب فرمان خسروی وسط ماہ
ربیع الاول ۱۳۳۳ء میں آپ کے اسٹیٹ سے سرکاری نگرانی اٹھادی گئی اور
اُس پر آپ کو کامل اختیارات عطا کئے گئے آپ انگریزی اور فارسی میں خاصی
مہارت رکھتے ہیں ۲۵۔ رجب ۱۳۳۳ء کو منصب وزارت سر فرازا اور ۲۵ شعبان
۱۳۳۲ء کو خدمت مذکور پر منتقل کیے گئے اور ۹۔ محرم ۱۳۳۳ء کو خدمت مدالہما
سے مستعفی ہوئے۔ یکم رمضان ۱۳۳۸ء کو آپ بغرض سیاحت یورپ تشریف
فرما ہوئے اور بعد ان فراغ سیاحت ۱۶۔ جمادی الثانی ۱۳۳۹ء کو واپس سے واپس
بلدہ ہوئے۔

۱۶۔ ذیقعدہ ۱۳۳۵ء م ۱۸۔ مئی ۱۹۲۶ء نواب سالار جنگ ثالث بغرض روانگی
ولایت بلدہ سے بمبئی روانہ ہوئے اور واپس سے ۱۹۔ ذیقعدہ ۱۳۳۵ء م
۲۱۔ مئی ۱۳۳۵ء روز شنبہ پی۔ اینڈ۔ او کمپنی کے جہاز رن پورہ سے آپ
آزہیل سر یارٹن رزیڈنٹ حیدر آباد کے ہمراہ اسی ولایت ہوئے بعد
ان فراغ سیاحت ولایت و جاپان وغیرہ ۷۔ جمادی الثانی ۱۳۳۶ء م ۲۰۔ دسمبر ۱۹۲۶ء
روز جمعہ بذریعہ میل ٹرین بلدہ واپس تشریف لائے۔ اسٹیشن پر مہاراجہ جی پرنسپل
صدر اعظم باب حکومت اور نواب حیدر نواز جنگ بہادر وغیرہ موجود تھے۔
۲۲۔ ربیع الاول ۱۳۳۸ء روز چار شنبہ کو نواب سالار جنگ بہادر زیارت
کر بلائے عالی و سیاحت عراق و شام کے عزم سے بذریعہ میل بمبئی روانہ ہوئے
اور بعد ان فراغ زیارات وغیرہ ۱۶۔ جمادی الثانی ۱۳۳۸ء روز دو شنبہ۔ بلدہ
واپس تشریف لائے۔

آپ کو اپنے ملک و قوم کی تعلیم و تہذیب و ترقی صنعت و حرفت کے جانب خاص
میلان طبع ہے۔ چنانچہ جب کبھی موقع آیا آپ نے مناسب وقت ذاتی امداد

ذریعہ نہیں فرمایا۔ مدرسۃ العلوم علیگڑہ کے لیے آپ کے جد امجد نے بارہ سو روپیہ سالانہ اپنی جاگیر سے مقرر فرمائے تھے۔ جس کو اپنی اسٹیٹ کی عنان حکومت ماتھے میں لینے کے بعد آپ نے بھی جاری رکھا۔ جامع اسلامیہ (مسلم یونیورسٹی) علیگڑہ کی تحریک جیدر آباد پھونچی تو آپ نے اپنے جیب خاص سے ایک لاکھ روپیہ کا گران قدر عطیہ مرحمت فرما کر اس کو تقویت پھونچائی۔ علاوہ ازیں نواب صاحب معز اپنے اعزہ و متوسلین کی تعلیم و تربیت کی جانب بھی متوجہ ہیں اور متعدد ہونہار طلبہ کو نہ صرف ممالک محروسہ سرکار عالی کے اندر آپ نے وظائف مرحمت فرمائے ہیں بلکہ ہندوستان اور ہندوستان سے باہر بھی بغرض تعلیم اپنے خرچ سے روانہ فرما چکے ہیں تعلیم و تہذیب کا یہ شوق آپ کو اپنے جد نامدار سے ورثہ میں ملا ہے۔

تعمیرات آبپاشی۔ ڈیر منج و آرائش بلدہ

سرشتہ تعمیرات عامہ کے چیف انجنیئر و ممتہ کی حیثیت سے نواب علی نواز جنگ بہاؤ کار گزار ہیں۔

انتظامی اغراض کے مد نظر ۱۳۳۱ء تک سرشتہ تعمیرات کی دونوں شاخیں یعنی شاخ آبپاشی و شاخ عام ایک ہی چیف انجنیئر و ممتہ کی زیر نگرانی تھیں پھر اسی سال میں یہ دونوں شاخیں دو چیف انجنیئروں کے زیر نگرانی کی گئیں جو اپنی اپنی شاخوں کے ممتہ بھی تھے۔ یہ انتظام کارگر ثابت نہ ہونے کے باعث شہر پور ۱۳۳۲ء میں پھر ایک ہی چیف انجنیئر و ممتہ کے تحت کر دی گئیں ۱۳۳۵ء میں آرکٹک سرکل صاحب اسٹاف دفتر چیف انجنیئر و ممتہ سے متعلق کر دیا گیا اور سمت جیدر آباد آب رسانی بلدہ راستہ چیف انجنیئر و ممتہ صاحب کی نگرانی میں دیدی گئی ۱۳۳۶ء میں منہار و گرام سروے ڈویژن جو آب پاشی کے

تحت مٹی برخواست کی گئی۔ اور دو حلقوں کے لئے ٹینک رسٹوریشن سروے ڈیویژن قاسم کی ٹینک شاخ عام و آبپاشی کے اجتماع کے بعد ۱۳۲۵ء میں سرٹریٹ ڈرینج بطور ایک اسپتال پراجیکٹ کے چیف انجینئر و مسند شاخ عام کے چارج میں دیا گیا۔

الف۔ شاخ آبپاشی

سررشتہ آبپاشی کے معمولی کاموں پر جو مصارف عائد ہوئے حسب ذیل ہیں

۱۳۳۵ء مونسو ماہ ^{۳۳}

۱۳۳۶ء مونسو ماہ ^{۳۳}

۱۳۳۷ء دوسرا لاکھ ^{۳۳}

۱۳۳۷ء کے کارمائے جاریہ میں سے جن کے اخراجات کا اندازہ

ایک لاکھ سے زیادہ تھا یہ تھے۔

انہیں پراجیکٹ سرسلہ تعلقہ (لکھنؤ) تالاب بوڈن بل سمت نظام آباد

(مکمل) ٹرک راپچور مانوی (مکمل) ^{۳۳}

۱۳۳۶ء کے آخر تک حمایت ساگر پراجیکٹ پر رقم منظورہ مندرجہ برآورد

یعنے (مکمل) کے مقابلہ میں (مکمل) کی رقم صرف میں آئی۔ جو رقم

زائد صرف ہوئی وہ زائد اشاک کی قیمت سمجھنی چاہیے۔

کارمائے سرمایہ اختہ ذیل سے آبپاشی کے اُن اہم ترین کاموں کی تفصیل کا

ایک انکشاف ہو گا۔ جو بدور ان سال ۱۳۳۶ء و ۳۷ء زیر تعمیر تھے۔

خارج	نام پروجیکٹ	اندازہ لاگت	تقریبی خرچہ	۱۳۳۷ء	۱۳۳۶ء	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱	نظام ساگر پروجیکٹ	۳ کروڑ ۴۰ لاکھ	۴۰ لاکھ	۴۰ لاکھ	۴۰ لاکھ	۸

سلسلہ مشتان	نام پروجکٹ	اندازہ ملکٹ	رقبہ چھوڑہ	۱۳۳۶	میزان زمین	تاریخ	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸
۲	دائرہ پروجکٹ	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۳	پالیر پروجکٹ	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۴	فتح نگر پروجکٹ	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۵	راین پل پروجکٹ	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۶	فریج محبوب نگر پروجکٹ	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۷	نالا بنگا بھوپالم	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
۸	بیالیش بائبل	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
	میزان	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱

نظام ساگر پراجکٹ | نظام ساگر پروجکٹ جو نفع بخش کاموں میں سب سے بڑا ہے (۱۱۱ کروڑ) کے تخمینہ سے آذر ۱۳۳۳ء میں آغاز کیا گیا۔ اس پراجکٹ میں رود ماہجرا پر چوڑے پتھر کا اونچا بند تعمیر کر کے ایک بڑا خزانہ آب بنایا گیا ہے۔ یہ بند ماہجرا اور گودادری کے مقام انقال سے (۵۵ میل اوپر کی جانب ہے۔ نیز خزانہ آب سے ماہجرا اور گودادری کے سمت راست پر ایک نہر دوڑانا مقصود ہے تاکہ اس نہر اور ندیوں کے درمیان ایک بڑا قطع زمین سیراب ہو سکے۔ مرکزی نہر ۴۲ میل لانی ہے جس پر (۹۶) درمیانی ڈریج کے کام (۶۲) ٹوس اور (۱۵) بل بین ۴۲ میل کی ایک ذیلی نہر بھی تیار کی گئی ہے۔ جو مرکزی نہر کے سلسلہ میں حقیقتاً ایک مالی

بطور ہے۔ اس ذیلی نہر کے سوا دوسری نالیان بھی ہیں جن کی شاخوں کی مجموعی لمبائی (۴۴۲) میل ہے اس پر اجکٹ کے تکمیل سے قحط کے انسداد میں ہی معین نہ ہوگا بلکہ بند و بست کی ہر نظر تانی پر آمدنی کے اضافہ سے نہایت درجہ نفع بخش ثابت ہوگا۔ یہ نہر اس وقت (۱۹۳۲ء) مکمل ہو چکی ہے۔ جو پورے تین لاکھ ایکڑ اراضی کو سیراب کر سکتی ہے۔

دائرہ پر اجکٹ | ضلع ورنگل میں دائرہ پر اجکٹ اس لئے تجویز کیا گیا تھا کہ تمام پانی ایک جگہ جمع کیا جاسکے۔ اور پھر اس سے ہر دو جانب نہروں کے ذریعہ ایک بڑے قطعہ زمین کو سیراب کیا جاسکے۔ دے ۱۹۳۲ء میں جو کام شروع کیا گیا تھا اس کا بڑا حصہ مکمل ہو گیا۔

پالیر پر اجکٹ | ضلع ورنگل میں پالیر پر اجکٹ ابتدائے میں سروے پارٹی نے تحقیق کیا تھا۔ اور یہہ قصد کیا گیا تھا کہ اس کام کو کاروائی کے انسداد قحط کے پروگرام میں شامل کر لیا جائے۔ لیکن چونکہ مالگزار کی آمدنی نہایت اُمید افزا ہونے سے اس کام کو بطور ایک بڑے نفع بخش کام کے ۱۹۳۲ء میں شروع کر دیا گیا۔

مقصود یہہ تھا کہ مجوزہ بند کے کچھ ٹھٹھات سے زمینات کی آبپاشی کیلئے غدی کے دونوں کناروں پر دوسرے براہی نہروں کے ذریعہ جو ۳ ۱/۲ میل سمت راست اور ۱۳ ۱/۲ میل سمت چپ طویل ہوں پانی کا بڑا حصہ استعمال میں لایا جاسکے۔ ان دونوں نہروں کے تحت (۳۱۱ ۱/۲) ایکڑ زمینات ہونگی۔ جس میں سے (۱۹۶ ۵۹) ایکڑ جو فی الحال خشکی میں ہیں تر زمینات میں بدل ہونگی۔

فتح نہر پر اجکٹ | ضلع میدک میں فتح نہر پر اجکٹ جو سابق میں مانجرا کی

بائیں جانب کی نہر کہا جاتا تھا۔ اس لیے تجویز کیا گیا تھا کہ اُس سے ماخرا کے موجودہ اینکٹ کے (جس کو ماخرا میڈور کس آف محبوب نگر کہا جاتا ہے اور جو ضلع میدک کے موضع عنابور کے قریب ہے) بائیں کنارہ سے ۱۳۳ میل طویل ایک بڑی نہر کھود کر (۵۴۰۰) ایکڑ قطعات زمین میں آبپاشی ہو سکے نیز اس کی ضروری مینری کاموں اور چھوٹی نالیوں کے ساتھ دائیں اور بائیں شاخ نہرین ۵۳ اور ۳۳ میل طویل کھودی گئی ہیں پراجکٹ مذکور بعض اُن تالابوں کی بھی سربراہی کریگا جن کا انحصار شاخ نہروں پر ہے خورداد ۱۳۳۲ میں کام شروع کیا گیا تھا اور اس کی تکمیل عملی طور پر ۱۳۳۵ء کے اختتام پر ہوئی رائن پٹی پراجکٹ اور رائن پٹی پراجکٹ ضلع میدک موضع رائن پٹی کے قریب رودیش بل پروپر ایک ایسا تالاب ہے جس میں پانی جمع ہوتا ہے اور اور جو نہر کی دھ سے مٹی کے بند کو (۲۸۴۰) فٹ طول میں اور ۵۵ فٹ اونچائی میں اُٹھانے سے بنایا گیا تھا۔

اس کے بائیں پہلو سے ۴۱ میل لابی ایک نہر کھودی گئی۔ اس پراجکٹ سے (۱۲۵۰) ایکڑ زینات آبپاشی کے تحت آبادیگی جو میدک کے لیے بھی سربراہی آب کا ایک ذریعہ ثابت ہوگا۔ یہ کام ۱۳۳۱ء کے اختتام کے قریب شروع ہوا تھا۔ اور ۱۳۳۴ء میں مکمل ہوا۔

تالاب سنگا بھوپالم | ضلع وزگل میں سنگا بھوپالم تالاب دس تالابوں کے گروپ کا آخری تالاب ہے اور وہ تعلقہ یلند کے موضع بھوپالم کے قریب واقع ہے۔ تالاب شکستہ حالت میں تھا اس کی مرمت کا کام بطور کارانداد قسط ۱۳۲۸ء میں آغاز کیا گیا۔ اور اس پر (مستحق) کے مصارف ہوئے مابعد ۱۳۳۱ء میں یہ کام بطور تعمیرات کے کام کے جاری کیا گیا۔

اپیشل ڈیویژن شوارع و عمارات

اس ڈیویژن نے ۱۳۳۶ء میں (لکھنؤ میونسپلٹی) کی رقم صرف کی جس میں سے ۵,۷۳ لاکھ محل شاہی دہلی پر صرف ہوئے۔ ۱۳۳۶ء کے اختتام تک اخراجات کی بملہ مصارف کی مقدار بمقابلہ منظورہ برآورد (۲۹,۱۵) لاکھ (۱۹,۶۷) لاکھ تھی۔ دوسرے ضروری کام جو سال مذکور میں جاری تھے وہ ذیل میں درج ہیں۔
کار تعمیر چوترا سنگ مرمر گرد مزارات شاہی مکہ مسجد۔ کار تعمیر کتب خانہ سرکاری برکنار رو دوسلی۔ کار تعمیر صدر شفا خانہ یونانی بمقام چار منیار۔ اور فتح میدان پر محبوبیہ گرانڈ اسٹانڈر کے اضافے اور ترمیم کے کام۔

ب۔ شاخ عام

عمارات | عمارات و شوارع پر بخروج اپیشل عمارات و شوارع جس کا آبپاشی کے تحت ذکر آچکا ہے۔ سررشتہ نے سینیں ذیل میں حسب تفصیل ذیل روقات صرف کیں

۱۳۳۷ء
۱۳۳۸ء
۱۳۳۹ء

۱۳۳۶ء
۱۳۳۷ء
۱۳۳۸ء

۱۳۳۵ء
۱۳۳۶ء
۱۳۳۷ء

منجملہ (۱۲۵) عمارات کے جو مختلف سررشتہ جات کے لئے زیر تعمیر تھیں (۳۷) ایسی تھیں جن کے مصارف کی مقدار (۷۷۷) سے زائد تھی۔ زان جملہ (۵۹) عمارتیں سال ۱۳۳۶ء کے ختم ہونے سے قبل مکمل کی گئیں۔
ان میں سے زیادہ ضروری مجلس تحت بیڑا اور سولہ خانہ نظام آباد کی عمارات تھیں جن پر علی الترتیب (۱۱۷۷) اور (۶۸۰) کے اخراجات ہوئے۔
خاص عمارات جن کی تعمیر جاری تھی وہ فرسٹ لائسنسز کی فوجی عمارات یورپین

عہدہ داران کے کوارٹرس۔ عثمانیہ سنٹرل ٹکنیکل انسٹیٹیوٹ بلدہ۔ حمایت ساگر زرعی مزرعہ جات کی عمارتیں اور عدالت سشن و عدالت منصفی اور رنگ آباد کی عمارات تھیں۔

خواجہ آصف (۱۳۳۵ء) میں (۷۲) ٹرکین جن کی طوالت اور لاگت مختلف تھی زیر تعمیر تھیں۔ زان جملہ (۱۱) ایسی ٹرکین جن میں سے ہر ایک کی لاگت ایک لاکھ سے زائد تھی آصف (۱۳۳۵ء) میں مکمل کی گئیں ٹرانک کے لئے (۳۰۹) میل جدید ٹرکیں کھولی گئیں۔ اس طرح اُن سڑکوں کا مجموعی طول جن کی نگہداشت بجانب سررشتہ تعمیرات ہوتی ہے ختم سال پر (۳۲۶۰) میل تھا بہ دوران سال مذکور جن بڑے بڑے پلوں کی تعمیر کا کام جاری تھا وہ یہ تھے۔

(۱) نانڈ پور میں پل گوداوری (دھڑے ۴۷) روپیہ سے (۲) یادگیر میں پل بھیم (دھڑے ۴۷) روپیہ (۳) کھم سر یا بیٹھ روڈ پر پل مانیرو (دھڑے ۴۷) روپے کار مارے آب رسانی بلدہ تالاب احسن ساگر نالیوں کے دھونے اور نارائنگوٹ کارخانہ شراب میں بھٹیوں کے دھونے کے سیوا اغراض سربراہی آب کیلئے بند کر دیا گیا۔

سمیر عالم کا تالاب ایٹمٹ نواب سالار جنگ بہادر کو واپس کیا گیا۔ ادبانی کے استعمال کی بابت ایٹمٹ کو کوئی معاوضہ نہیں دیا گیا۔ کیونکہ تالاب مذکور حمایت ساگر کے پانی سے پُر کر کے انتہائی لیول تک رکھا گیا تھا تاکہ اس کے تحت وسیع کاشت ہو سکے۔ اس طرح بلدہ میں سربراہی آب کا خاص ذریعہ عثمان ساگر تھا۔ آصف (۱۳۳۵ء) میں (۵۷۷) ہرایوٹ پائپ کنکشن دے گئے جن میں سے صرف دس میں میٹر لگا یا گیا سال مذکور کے اختتام تک بائپ کنکشن مجموعی تعداد (۸۵۳۲) تھی جس میں (۱۷۸) میں میٹر لگا یا گیا و سنہ مذکور میں

جلہ مصارف (مٹائیے) عائد ہوئے۔

اس طرح سررشتہ تعمیرات عامہ پر جو مصارف عائد ہوئے اُن کی مجموعی مقدار ۱۳۳۷ ف
مین (مروٹھا مٹائیے) رہی۔ ۱۳۳۶ ف مین سررشتہ نے مجموعی طور پر (مٹائیے)
روپیہ صرف کیا تھا۔

کاموں کے اعتبار سے اخراجات کی تقسیم حسب ذیل تھی۔
آبپاشی معمولی بشمول عمارات آبپاشی۔ (مٹائیے)
آبپاشی کاروائی سرابہ۔ (مٹائیے)
شوارع و عمارات۔ (مٹائیے)
آبرسانی بلده۔ (مٹائیے)

یک کروڑ
۲۰
مروٹھا مٹائیے

میزان

ڈرینج ورکس بلده حیدرآباد

نواب کرامت جنگ بہادر بی۔ اے۔ ایف۔ سی۔ ایچ وایم آئی۔ بی
مسعد و چیف انجنیر کی حیثیت سے اور مسٹر ایم۔ اے زماں بہ حیثیت پرنسپل
انجنیر کارگزار ہیں۔

ڈرینج بلده کے سارے کام کے لئے نوے لاکھ کی منظوری دی گئی تھی
اس میں سے تیس لاکھ کی ابتدائی گنجائش تین سال کی مدت محتمہ ۱۳۳۷ ف پر
تعمیر کر دی گئی تھی۔ اور پہلی سہ سالہ مدت کے لئے حسب ذیل کاموں کی
منظوری دی گئی تھی۔

شمالی وجوہی انٹر سٹر۔

موسیٰ ندی کے آر پار ڈھلوان نالہ (سائیفن) صفائی کی کلین اور سوچ فارم اخراجی بدر رو۔ اور اضلاع نمبر ۱۱۔ تین سالہ مدت کا پہلا سال ۱۳۳۵ء میں بیشتر برآمدات کی نظر ثانی اور فیرو کا ٹکریٹ ہاؤس اور سمنٹ کی اینٹوں کی ساخت کا انتظام اور ورکشاپ کے قیام کے انتظام میں گذرا۔ ۱۳۳۶ء میں کاموں کی اجرائی میں بہت ترقی ہوئی۔ لیکن ششماہی اول میں طاعون کی شدت کے باعث کام کی رفتار بہت زیادہ سست رہی۔ البتہ ششماہی دوم میں کام کی حالت ترقی پذیر رہی۔ بعض اراضیات جن کی سرشتہ کیلئے ضرورت تھی حاصل کی گئیں۔ اور بعض کا حاصل کرنے کے لئے اٹھارہ دیا گیا۔ شاہ آباد سمنٹ کمپنی نے ۱۳۳۷ء (۱۹۱۱ء) لاکھ اور ۱۳۳۹ء میں (دو لاکھ) سکہ کھداری کی قیمت کے سمنٹ کی سربراہی کی۔ اور دار الضرب کی ورکشاپ نے فولادی و ایمینی سامان جو یہاں کا ہی ساختہ تھا مہیا کیا۔

ڈرنیج ورکشاپ نے جو پرائسز کے قریب واقع ہے بدر رو کے خاص قسم کے نلکے سمنٹ اینٹیں، الفوسٹڈ کانکریٹ یا سب کام میں لانے کے لئے جاری کئے۔ منجملہ ان کاموں کے جو پہلی مدت سے سالہ کے لئے منظور کئے گئے تھے چادر گھاٹ کے پل کے نیچے موسیٰ ندی پر ڈھلوان نالہ کی تعمیر کا کام عملی طور پر مکمل کیا گیا۔

کارخانہ صفائی اور سوچ فارم مکمل ہو چکے ہیں۔ نیز اضلاع ۳۔ ۱۰۔ ۱۱۔ ۱۲۔ ۱۳۔ ۱۴ میں (۹۳۶ و ۲۲۸) فیٹ طول کل اندازی (۱۱۱۵) مقامات صفائی تکمیل ہوئے ہیں۔

سرشتہ نے شہر کی اہم سڑکیں سمنٹ کنکریٹ کی (۹۱/۴) میل طول مکمل کیں۔

پہلی سالہ مدت ۳۵ ف ۱۳۳۵ء میں اس سررشتہ کے اخراجات کی مقدار (۳۵ ف ۱۳۳۵ء) رہی۔ اور ۳۶ ف ۱۳۳۵ء میں مجموعی طور پر سررشتہ نے (۳۵ ف ۱۳۳۵ء) روپیہ کے کام انجام دیے۔

سررشتہ ڈربینج نے اپنے مختلف اضلاع میں مکانات کے ڈربینج کو سرکاری بدر رو سے الحاق کے لیے کھول دیا ہے۔

متصل عثمانیہ ہاسٹل مسلم جنگ پل کے قریب ایک نمائش خانہ ڈربینج قائم کیا گیا ہے۔ جہاں پر ڈربینج کے مختلف اقسام کے اشیاء فراہم رکھے گئے ہیں ہر شخص کو وقت مقررہ پر بلا اخذ فیس سہانہ کرایا جاتا ہے۔ اور عملی طور پر معلوم کرائے جاتے ہیں تاکہ پبلک کو اس میں دلچسپی ہو۔

مجلس زمین و آرائش بلدہ

۱۹۱۳ء میں اس غرض واحد کے لیے بلدہ کی عام نمود اور حالات صفائی میں بہتری پیدا ہو ایک مجلس آرائش بلدہ مقرر کی گئی تھی۔ چنانچہ رو دو سو سی کے کناروں کی آرائش کے لیے جو ۱۹۰۸ء کی طعنائی سے خراب ہو گئے تھے۔ نیز سڑکوں کی فراخی۔ گنجان حصص کی کشادگی۔ نالوں کی تعمیر اور کارکنوں کے طبقہ کے لئے رہائشی اکمنہ کی تعمیر کے لئے اسکیمیں مرتب کی گئیں۔ اور ۳۴ ف ۱۳۳۵ء اختتام تک ان کاموں پر جملہ (۲۷ لاکھ ۹۸ روپے) کے مصارف عائد ہوئے۔ خاص کام جو جاری تھے وہ پتھر گھٹی روڈ کی کشادگی۔ بلدہ میں غلبہ کے غلیظ مقامات کی اصلاح۔ بڑی گاڑیوں کے چلانے کے لیے افضل گنج سے سکندر آباد تک بڑی سڑک کی تعمیر اور کارکنوں کے طبقہ کے لیے رہائشی اکمنہ کی تعمیر کے کام تھے۔

۱۳۳۳ء میں ارایش کے کام پر جو مصارف عائد ہوئے اُن کی مجموعی مقدار (۱۵ لاکھ ۷۵۰۰۰) تھی۔ بورڈ کی سماعی سالانہ گنجائش کی مقدار چھ لاکھ کے عیوض میں لاکھ کی مزید سالانہ منظوری سے بہت کچھ بڑھ جائیگی۔ اس رقم میں سے آٹھ لاکھ روپے سالانہ پتھر گئی اسکیم اور افضل گنج سے سکندر آباد تک کی بڑی سڑک پر صرف ہوگا۔

پل افضل گنج سے چادرگھاٹ پل تک جو روڈ حال میں تکمیل پائی ہے۔ اُس پر (۱۵ لاکھ) کا صرف عائد ہوا۔ اس کی تکمیل میں چند گز زمین علاقہ رزیدنسی سے حاصل کرنے کی ضرورت تھی (جہاں پر صرف کمپونڈ کی دیوار اور اندرون کمپونڈ فوجی دو بیت الخلاء شامل تھے) جس کے حصول کے لئے تخمیناً ۵-۶ سال تک کارروائی جاری رہی اس انتظار میں سڑک مذکور ہر دو جانب سے تیار ہوتے ہوئے بھی چند گز زمین کے انتظار میں ناکمل رہی۔ اور پبلک کی آمد و رفت کے لیے بالکل بند رہی۔ آخر کار یکبارگی حصول زمین کا قصہ ہوا اور سڑک مکمل کر دی گئی۔ جس کے عیوض میں رزیدنسی کمپونڈ کی دیوار سنگ بستہ (۱۵ لاکھ) کی لاگت سے تیار کرادی گئی۔ و نیز پتلی باؤلی تا پل چادرگھاٹ سمٹ روڈ علاقہ ارایش بلکہ سے تیار کرادی گئی اور برقی روشنی نصب کرادی گئی۔ لیکن اس سڑک پر (از پتلی باؤلی تا پل چادرگھاٹ) جو رسد کش علاقہ رزیدنسی کا ہی قائم رکھا گیا۔

قدیم سے پتلی باؤلی کے ٹھانہ کو توالی کے روبرو علاقہ رزیدنسی کا سپاہی پہرہ پر ٹھہرا رہا تھا۔ لیکن اس سڑک کی تیاری کے بعد پہرہ کی جگہ بدل کر ہر دو سڑکوں کے درمیان پولیس علاقہ رزیدنسی بغرض انتظام ٹھہرنے لگی۔ روبرو موٹی کے کنارے نئے پل سے دارالشفا تک ایک سڑک نکالی گئی۔

جس پر (کھد) رو پیے صرف ہوئے۔

۱۔ مغل پورہ و دارالشفا کے چورائندہ کے قریب رود موسیٰ کے کنارے گلشن اطفال (چلڈرن پارک) تیار کئے گئے جس میں بچوں کیلئے مختلف کھیل کود و ورزش جہانی کا انتظام کیا گیا ہے۔ بتاریخ ۱۱۔ ربیع الثانی ۱۳۳۵ء یوم جمعہ مغلیہ پورہ کے گلشن اطفال کا افتتاح ہماراجہ سرکشن پرشاد بین السلطنہ بہادر نے فرمایا۔ ۱۳۳۸ء میں گلزار حوض کا دور کم کر کے چبوترہ و گلشن نکال دیکر چھوٹا حوض تعمیر کر دیا گیا۔

۲۔ وسط ماہ آذر ۱۳۳۹ء میں چار مینار کے اطراف کا گلشن نکال دیا گیا۔

مشہور لوگوں کی موت

امرا و روسا و راجگان

۱۳۔ شوال ۱۳۳۵ء روز شنبہ کو راجہ سدا شیوریلے صاحب زمیندار پانچھوٹا سانپ کاٹنے سے انتقال ہوا۔

۲۳۔ شوال ۱۳۳۶ء روز دوشنبہ کو راجہ صاحب چٹول نے بلدہ میں انتقال کیا چند روز سے آپ علیل تھے۔

۳۔ یکم ذیحجہ ۱۳۳۶ء روز دوشنبہ کو نواب سردار یار جنگ کا بلدہ میں انتقال ہوا آپ قدیم جاگیر داروں میں سے تھے۔

۲۹۔ شوال ۱۳۳۷ء روز چار شنبہ نواب شاہ یار جنگ نے انتقال کیا۔

۲۷۔ خرداد ۱۳۳۷ء یوم پنجشنبہ راجہ سریرام بھوپال لکھنؤ والی سمستان امر پٹنہ نے انتقال کیا۔

۶۔ ۱۔ شعبان ۱۳۳۸ء نواب جھانگیر جنگ کا انتقال ہوا جو یہاں کے قدیم

امراء خاندان سے تھے اور نواب رکن الملک خان دوران کے بھتیجے اور داماد ہوتے تھے۔

۱۔ رمضان ۱۳۴۸ء یوم شنبہ نواب وقار الدین خان المخاطب بہ نواب وقار جنگ کابلہ میں انتقال ہوا۔ آپ نواب سرخوشید جاہ بہادر کے ہمیشہ زادہ تھے۔ اور آپ کا تعلق علاقہ پائیگاہ سے تھا۔

۲۳۔ ذی الحجہ ۱۳۴۹ء یوم شنبہ نواب علی یاد جنگ بہادر کابلہ میں انتقال ہوا۔

مشائخینِ سادہ مہمان

۱۳۔ ربیع الثانی ۱۳۴۶ء روزِ دو شنبہ نو دکن کے ایک بڑے بزرگ حضرت حبیب عیدروس صاحب نے انتقال فرمایا۔ آپ کی تجہیز و تکفین میں شریک ہونے کی غرض سے اکثر دفاتر کو تعطیل دے گئی، حضرت سلطان العلوم خرد سے دکن اور مہاراجہ سرہین السلطنت بہادر جنازہ کی نماز میں شرکت کی غرض سے مسجد افضل گنج تشریف فرما ہوئے تھے اور دکن کے اکثر اعلیٰ عہدہ داران و کثیر التعداد لوگ شریک جنازہ رہے آپ کی عمر بوقت رحلت تقریباً (۱۲۰) سال کی تھی آپ قبرستانِ خطہ صابھین میں دفن ہوئے۔

۲۴۔ ذی الحجہ ۱۳۴۸ء روزِ شنبہ حیدر آباد کے مشہور بزرگ پیر طریقت حضرت مولوی سید محمد شاہ مغربی حسینی صاحب قبلہ علیہ الرحمۃ نے بعد نماز عصر انتقال فرمایا۔ نماز جنازہ ٹھیک (۷) بجے صبح مکہ مسجد میں ادا ہوئی اور درگاہ حضرت شاہ خاموش صاحب قبلہ علیہ الرحمۃ میں تدفین عمل میں آئی۔

علماء و شعراء

۲۹۔ تیر ۱۳۲۵ء روزِ پنجشنبہ شب جمعہ کے ایک سچے نواب عماد الملک

مولوی سید حسین صاحب بلگرامی کا بلدہ میں انتقال ہوا آپ ایک علم دوست و دیرینہ تجربہ کار آدمی تھے سرکار عالی میں نظامت تعلیمات اور معتمد پیشی اعلیٰ حضرت خزانہ علیہ الرحمۃ کی خدمات کو انجام دیے تھے۔ دوسرے روز تدفین عمل میں آئی۔

۲۸۔ ربیع الثانی ۱۳۲۵ھ روز جمعہ مولوی شاہ نظام الدین صاحب ہجری مشہور و اعظا نے بلدہ میں انتقال فرمایا۔

۲۰۔ بہمن ۱۳۳۶ھ ۲۴۔ دسمبر ۱۹۲۶ء کو مولانا عبدالحلیم صاحب شرر لکھنوی کا جوہندوستان کے مشہور ناول نویس اور سرکار عالی کے وظیفہ خواہ اور رسالہ دلگداز کے ایڈیٹر تھے۔ مرض فالج سے بھگام لکھنؤ انتقال ہوا آپ تین روز طویل رہے۔

۱۹۔ آبان ۱۳۳۶ھ ۲۸۔ ربیع الثانی ۱۳۳۶ھ مولوی عبد الغفور خالص صاحب رام پوری نے (۹۰) سال کی عمر میں انتقال فرمایا یہ ایک اُردو کے کھن مشق مصنف تھے آپ کی تصانیف میں زیادہ مشہور و معروف متعدد کتابیں ہیں آپ کی علمی خدمات کے ملکہ میں رعایتی وظیفہ بھی اجرا ہوا تھا۔ آپ کی غربی و فارسی دانی تسلیم تھی۔

۲۷۔ خرداد ۱۳۳۷ھ ۱۰۔ ذیقعدہ ۱۳۳۶ھ روز شنبہ سان القوم حضرت سید شاہ ابراہیم صاحب حقو نے جو حیدر آباد کے مشہور اور قدیم شاعر تھے (۹۰) سال کی عمر میں وفات پائی۔

۱۴۔ آذر ۱۳۳۹ھ ۱۴۔ جمادی الاول ۱۳۴۰ھ کو یہاں کے مشہور سوشل رفارمر اور قدیم رکن صحافت مولوی محب حسین صاحب نے بمقام کلبرگہ شریف انتقال کیا جہاں وہ عارضی طور پر تشریف لے گئے تھے ان کی نعش بذریعہ موٹر حیدر آباد کو لائی گئی تھی اور تجہیز و تکفین یہیں عمل میں آئی آپ علم دوست اور رسالہ معلم نسوان اور اخبار افسر کے ایڈیٹر تھے آپ تعلیم نسوان کے بڑے حامی اور پردہ نسوان کے سخت مخالف تھے۔

۱۶۔ امرداد ۱۳۳۹ھ م ۲۶۔ محرم ۱۳۳۹ھ یوم شنبہ پانچ ساعت صبح مولوی سید
اشرف علی صاحب شمی سابق پروفیسر کلیہ جامعہ عثمانیہ نے بعارضہ سرطان انتقال کیا۔
— بتاریخ ۲۸۔ دے ۱۳۳۳ھ م ۱۱۔ رجب ۱۳۳۹ھ یوم شنبہ مشہور واعظ مولوی
لامراد صاحب تاجر کتب نے انتقال کیا۔

— بتاریخ ۱۲۔ بہمن ۱۳۳۳ھ م ۲۵۔ رجب ۱۳۳۹ھ مشہور واعظ مولوی حاجی سید
اعظم علی شاہ صاحب صوفی محدث دکن نے بعارضہ فالج بلدہ مین بمریکہ صد سالہ
انتقال فرمایا آپ ایک عربی دان ہونے کے علاوہ دکن کے قطب بھی تھے۔

— ۲۱۔ شعبان ۱۳۳۹ھ روز جمعہ مولوی سید علی صاحب قادری بہار سابق ایڈیٹر
مخبر دکن نے بعارضہ استسقا انتقال کیا۔

حکماء

— ۲۶۔ مہر ۱۳۳۵ھ کو ذاب حاذق جنگ افسر الاطباء کا بلدہ مین انتقال ہوا۔

— ۲۔ مہر ۱۳۳۶ھ م ۱۰۔ صفر ۱۳۳۶ھ صبح کے پانچ بجے مشہور حاذق طبیب حکیم
امتیاز الدین حسن صاحب افسر الاطباء نے اس دنیا سے فانی سے کوچ کیا آپ ایک
تجربہ کار و مشہور حکماء سے تھے۔

— ۲۷۔ رمضان ۱۳۳۵ھ یوم پنجشنبہ الحاج مولانا حافظ عبدالحی صاحب خلف اکبر
حکیم عبد الرحمن صاحب سہارنپوری نے جو جامع عثمانیہ کے پروفیسر اور عالیشاناب
ولی تہذیبہادر کے استاد تھے ایک ہفتہ تک قبلائے طاعون رہ کر انتقال کیا۔ بعد
دوسرے روز حسب ارشاد خدوی اُن کی تدفین خطہ صالحین مین جہان اُن کے
والد مرحوم آسودہ مین تدفین عمل میں آئی۔

— ۴۔ جمادی الاول ۱۳۳۹ھ یوم شنبہ کو ڈاکٹر محمد عبد الرزاق صاحب وظیفہ یاب
یسول سرجن صدر مجلس بلدہ کا انتقال ہوا۔ مرحوم ایک تجربہ کار اور خلیق اور ہمدرد ڈاکٹر تھے

۶۔ جمادی الثانی ۱۳۲۹ء یوم چہار شنبہ کو حکیم حافظ ابوالقاسم نور محمد صاحب گرانٹیا سرکار عالی مجوز تریاق اکبر و عرض الجواہر و مدرس مدرسہ اعزہ کا انتقال ہوا۔ جو ایک شہور اور دیرینہ حکیم تھے۔

۷۔ ڈاکٹر محمد حسین صاحب سیول سرجن محکمہ نظم جمعیت سرکار عالی نے جو ایک عرصہ سے علیل تھے اپنے باغ و قلع پھاڑی حضرت بابا شرف الدین صاحب قبلہ ۱۲۷۰ھ میں ۵۔ رجب ۱۳۲۹ء یوم چہار شنبہ کو دن کے ۱۲ بجے انتقال کیا۔

۸۔ ۲۸۔ تیر ۱۳۲۹ء ۱۵۔ محرم ۱۳۵۰ء کو ڈاکٹر حکیم رائے کرپاشنکر صاحب جو حیدر آباد کے کہنہ شوق طبیونین سے تھے بعمر ۷۲ سالہ بمقام بلدہ انتقال فرمایا۔

عہدہ داران

۱۔ ۳۱۔ تیر ۱۳۲۵ء کو مولوی نعیم الدین صاحب مددگار مستند صرف خاص کا انتقال ہوا۔
۲۔ ۱۲۔ مرداد ۱۳۲۵ء کو مولوی عبد الجبار خان صاحب آصفی مددگار مستند صرف خاص کا

بلدہ میں انتقال ہوا آپ ایک علم دوست شخص تھے۔
۳۔ ۱۳۔ ۱۳۲۵ء کو مولوی مرزا اساج بیگ صاحب وظیفہ یاب سرکار عالی

حال سن جنج شاہ آباد علاقہ پائیگاہ کا بلدہ میں انتقال ہوا آپ بہت عمر ادا علیل تھے۔

۴۔ ۱۵۔ شہر ۱۳۲۵ء ۲۱۔ جولائی ۱۹۲۶ء کو مٹھری۔ ٹی۔ دلال سابق پینل سپرنٹنڈنگ انجنیر کابجی میں انتقال ہوا۔ آپ تالاب ماے حایت ساگر۔ عثمان ساگر اور نظام ساگر کی تعمیر کے کام پر مامور ہوئے تھے۔ اور بعد ختم کار ماے مذکور۔
۵۔ ۱۱۔ آذر ۱۳۲۵ء کو یہاں سے واپس روانہ ہوئے تھے۔ آپ ندیا ضلع گجرات میں اگست ۱۸۵۵ء میں پیدا ہوئے تھے۔

۶۔ ۲۶۔ شہر ۱۳۲۵ء ۲۱۔ محرم ۱۳۲۵ء روز یکشنبہ شب دو غنہ کورات کے

تین بجے نواب فصیح جنگ معتمد مالگزاری نے انتقال کیا آپ ایک دیرینہ تجربہ کار اور لایق عہدہ دار تھے اور حیدر آباد سیول سرورس کی جماعت کے سربراہ تھے جنازہ کے ساتھ مجمع کثیر تھا۔ نماز جنازہ مسجد افضل گنج میں پڑھی گئی اور تدفین حضرت اچالے شاہ صاحب کی درگاہ میں عمل میں آئی۔

۱۹۔ آبان ۱۳۲۵ھ روز جمعہ کو مسٹر جھونانی متوطن سندھ سپرنٹنڈنٹنگ انجنیر ارایش بلوہ نے جو بغرض خکار پٹنچر و گئے تھے جنگل میں دفعتاً قلب کی حرکت بند ہو جانے سے وفات پائی شام کے پانچ بجے آپ کی نعش بلوہ لائی گئی اور آخری رسومات ادا کیے گئے ارایش بلوہ کا کام آپ ہی کے مشورہ سے آغاز ہوا آپ کی پیدائش ۳۰۔ آبان ۱۲۸۶ھ اور ابتدائی ملازمت ۳۔ فروردی ۱۳۱۶ھ بمقام ہوارالہ۔ تاالصاد۔ تھی اور موٹر وولنس (۱۶) تھا۔

۲۹۔ اسفندار ۱۳۲۶ھ روز سنبھہ کو نواب رضایار جنگ نیرہ نواب انوار جنگ مرحوم نے بعارضہ خونہ انتقال کیا۔

۳۰۔ خرداد ۱۳۲۶ھ روز پنجشنبہ کو مولوی ولی بہادر مددگار مہتمم بندوبست وظیفہ یاب علاقہ سرکار عالی حال تعلقہ در ضلع گنجوٹی علاقہ پائیگاہ کا بمقام گنجوٹی انتقال ہوا۔

۳۱۔ کیم آذر ۱۳۱۱ھ۔ اسے حکم چند صاحب میٹر قانونی کو صبح مرض فالج کا اثر ہوا اور اسی روز بلوہ حیدر آباد میں انتقال ہوا آپ قانون دانی میں مشہور تھے۔

۳۲۔ امرداد ۱۳۲۶ھ روز چہار سنبہ کو مسٹر زہدوان راؤ مددگار ناظم کر وڈ گیری وظیفہ یاب کا بلوہ میں انتقال ہوا۔ آپ چند روز علیل رہے۔

۳۳۔ وسط ماہ ربیع الثانی ۱۳۲۶ھ میں مولوی محمد عظمت اللہ مان صاحب مددگار

ناظم تعلیمات نے بمقام مدن پٹی (جہاں آپ بغرض طالع گئے ہوئے تھے) انتقال کیا۔

۲۹۔ آبان ۱۳۳۶ء کو سررشتہ سیاسیات سرکار عالی کے ایک قدیم کار گزار مولوی محمد عبدالرحمن خان صاحب اول مددگار معتمد سیاسیات سرکار عالی نے رات کے دو بجے انتقال کیا مروجہ چند ماہ سے کہانسی اور بخار کے عارضہ میں مبتلا تھے آپ سابق میں معتمد باب حکومت تھے۔

۲۳۔ بہمن ۱۳۳۶ء م ۳۔ رجب ۱۳۳۶ء روز چارشنبہ کو نواب صادق جنگ بعارضہ فالج دن کے گیارہ بجے انتقال کیا۔ نماز جنازہ مسجد افضل گنج میں ادا ہوئی اور درگاہ حضرت محمد حسین صاحب میں مدفون ہوئے۔ آپ سابق میں ہتمم خزانہ صرف خاص اور اعلیٰ حضرت کے صاحب تھے۔

۲۲۔ بہمن ۱۳۳۶ء م ۲۹۔ دسمبر ۱۹۲۶ء ڈی جارج ندی انکپٹر جنرل جٹوٹن اشامپ وظیفہ یاب سرکار عالی کا بلدہ میں انتقال ہوا آپ ایک عرصہ تک نائب میئر مجلس کمیٹی صفائی بلدہ تھے۔

۳۰۔ اسفند ۱۳۳۶ء کو نواب تقی یار جنگ ناظم علیات کا جن پر چند ماہ قبل عمل جراحی ہوا سٹاجنرل عثمانیہ ہاسپٹل میں بعارضہ فالج انتقال ہوا۔

۱۱۔ اردی بہشت ۱۳۳۶ء روز پنجشنبہ کو مولوی صفی الدین صاحب سابق ناظر کتب درسیہ جامہ عثمانیہ بمقام مدرسہ اس بعارضہ فالج انتقال کیا۔

۲۰۔ اردی بہشت ۱۳۳۶ء م ۲۳۔ مارچ ۱۹۲۸ء مٹر دھرنہ آنریری مجسٹریٹ رزیڈنسی نے بلدہ میں انتقال کیا۔

۶۔ خرداد ۱۳۳۶ء م ۱۸۔ شوال ۱۳۳۶ء مولوی حاجی فیض الرحمن صاحب صدر ناظم مال سمیت تلنگانہ کا بعارضہ فالج بلدہ میں انتقال ہوا آپ سابق میں

سرکار عالی کی مختلف خدمات پر مامور رہے۔

۲۹۔ خورداد ۱۳۳۶ھ روز پنجشنبہ شب جمعہ رات ۷ روپ لعل صاحب سرشتہ دار عہد دی پٹھانان کا بلدہ میں انتقال ہوا۔ آپ عدالت مائے دیوانی و فوجداری بلدہ وغیرہ کے ناظم بھی رہ چکے تھے۔

۳۱۔ خورداد ۱۳۳۶ھ کو نواب جبار یار جنگ (مولوی سید غلام جبار صاحب) بعارضہ سرطان انتقال کیا۔ ابتدا و کالت میں تازمانہ میرغلامی درکنیت عدالت عالیہ سرکار عالی درکنیت پائینگاہ نواب وقار الامرا مرحوم عام طور پر یکسان ہرولینز رہے۔ بوجہ انتقال باظہار افسوس مائی کورٹ کو دو گھنٹہ کی تعطیل دی گئی مولوی سید محمد عسکری حن صاحب بیرسٹرائٹ لا آپ کے فرزند سجدہ ہیں۔

۱۹۔ تیر ۱۳۳۶ھ کو مولوی خواجہ انوار حسین صاحب ناظم تعمیرات جو عتبات عالیہ بیت المقدس اور مکہ معظمہ و مدینہ منورہ کے ارادہ سے رخصت لیکر گئے تھے عتبات عالیہ سے بیت المقدس کو جاتے ہوئے مصر میں آپ کا انتقال ہوا۔

۲۵۔ تیر ۱۳۳۶ھ م ۳۰۔ ۱۹۲۸ء کو دن میں نواب برز و جنگ کا سکندر آباد میں انتقال ہوا۔ دوسرے روز صبح میں آخری رسومات ادا کیے گئے اکثر عہدہ دار خربک تھے نواب وقار الامرا مرحوم کی اسٹیٹ کے آپ رکن تھے اور سرکار عالی کی متعدد خدمات پر ممتاز رہے سرکار عالی سے آپ کو وظیفہ حاصل ہو چکا تھا آپ نواب سرفریدون الملک کے بھائی تھے۔

۱۵۔ خورداد ۱۳۳۶ھ روز پنجشنبہ ایک قدیم وظیفہ یاب عہدہ دار سرکار عالی محمد محبوب علی صاحب (ڈپٹی کمشنر کروڑگری) نے انتقال کیا مرحوم پانچ ماہ سے درد دل سے علیل تھے قبرستان درگاہ حضرت سردار بیگ صاحب میں سپرد خاک کیے گئے۔

۲۳۔ شہر پور ۱۳۳۷ھ ۲۹ جولائی ۱۹۲۸ء روزِ کیشنبہ مولوی وحید الدین صاحب سلیم پروفیسر اردو جامعہ عثمانیہ نے انتقال کیا۔

۲۸۔ مہر ۱۳۳۷ھ روزِ دوشنبہ محمد شرف الدین خان صاحب جاگیر دار ناظم آرائش بلدہ کابل عارضۂ ذیابیطس انتقال ہوا۔

۱۲۔ آذر ۱۳۳۸ھ شمس العلماء مولوی محمد احمد صاحب مہتمم مدرسہ دیوبند سابق مفتی عدالت العالیہ ملک سرکار عالی منٹاڑ ٹرین سے اپنے وطن واپس تشریف لیجا رہے تھے کہ اثناءِ راہ میں انتقال کیا۔

۲۲۔ دے ۱۳۳۸ھ روزِ دوشنبہ دن کے ایک بجے نواب سرفریدون الملک صدر المہام اختصاصی نے انتقال کیا آپ دیرینہ ملازم سرکار تھے اور چھوٹی خدمت سے ترقی کرتے کرتے منصرم صدر اعظم کے درجہ تک پہنچے تھے اور آپ کی تجربہ کاری کی بنا پر آپ کو باب حکومت میں صدر المہامی اختصاصی منصب پر فائز کیا گیا تھا جس پر وہ آخر دم تک کار گزار رہے آپ نہایت خلیق اور ملنسار اور خریف المزاج انسان تھے ۶۰ سال تک سرکاری ملازمت دھرم پور میں بسر کئے انتقال کے دوسرے روز صبح تجہیز و تکفین اور تدفین اُن کی وصیت کے مطابق عمل میں آئی یعنی اُن کی لاش کو زراعت غنیمت کے احکام کے تحت دھرم پور میں نہیں چھوڑا بلکہ اُن کی کوٹھی واقع (شاہ پور وڑی سیف آباد چادر گھاٹ) کے احاطہ میں قبر کھود کر جو بی صندوق میں لاش کھڑکی دفن کیا گیا انتقال کے وقت آپ کی عمر (۹۰) سال کی تھی مہاراجہ سریندر پور سنگھ صدر اعظم بہادر و دیگر سربراہان اردو عہدہ داران و معززین وغیرہ آخری رسوائی ادا کرنے میں شریک تھے مرحوم نے دو پادشاہوں اور پانچ وزیروں اور تقریباً (۸) ریڈیو ٹرانسمیٹرز کے زامانوں کو دیکھا تھا اور عہدہ تحصیل داری و تعلقات

اور نظامت بند و بست سے لیکر معتمدی سیاسیات و پرائیوٹ سکرٹری۔ اور دارالہمامی
و صدر الہمامی سیاسیات اور صدارت عظمیٰ کے مناصب۔ کے فرائض کو نہایت
حسن و خوبی جربنگی و مستعدی سے انجام دیا جس کا اعتراف سرکار عالی کے جانب
سے جریدہ اعلامیہ میں کیا گیا۔

۹۔ دے ۱۳۳۸ ف روز شنبہ کو مولوی عباس حسین صاحب تعلقہ اوطیفیہ
بلدہ میں انتقال ہوا چھ یوم مرض غویہ میں مبتلا رہے۔

۲۲۔ دے ۱۳۳۸ ف روز دو شنبہ شب کے ساڑھے نو بجے نواب لیاقت
نے اپنے مکان خیریت آباد میں انتقال کیا۔ آپ بزبانہ سابق نواب عماد السلطنہ
دارالہمام کے ایڈی کانگ تھے۔ بعدہ تعلقہ اری راہ پور وغیرہ کی خدمات پر
مأمور رہے۔ چند سال قبل آپ وظیفہ حُسن خدمت حاصل کر چکے تھے۔

۴۔ شعبان ۱۳۳۷ ف روز چار شنبہ کو نواب انتخاب جنگ کا بلدہ میں
انتقال ہوا خاندانی قبرستان قریب درگاہ حضرت مکے شاہ صاحب قبلہ رم میں
تدفین عمل میں آئی۔ تقریباً دو ہفتہ سے علیل تھے۔ علاقہ صرف خاص مبارک کے
آپ عہدہ دار تھے۔

۲۳۔ اردی بہشت ۱۳۳۸ ف دن کے ساڑھے بارہ بجے راجہ مرید
فتح نواز دشت صدر الہمام صرف خاص مبارک کا بلدہ میں اپنے بنگلہ خیریت آباد
میں انتقال ہوا صرف چند روز علیل رہے انتقال کے ایک روز قبل تک
سرکاری کام کو انجام دیتے رہے آپ کی آخری رسومات پل کہنہ کے مرگھٹ میں
ادا ہوئے آپ کی میت کے ہمراہ بلا لحاظ قوم و ملت کثیر مجمع تھا۔ نہایت غیر
کے ساتھ آپ کو یاد کیا جاتا ہے بعض عہدہ داران نے اپنے طور پر اپنے
اپنے دفتر کو تعطیل دیدی تھی۔

۱۔ یکم خرداد ۱۳۳۵ء روز جمعہ رائے موہن لال صاحب سررشتہ دار فرج بقاعدہ سرکار عالی علاقہ پیشکاری نے بلدہ میں انتقال کیا آپ عرصہ تک معتمد خانگی اسٹینٹ پیشکاری تھے۔

۱۰۔ ۱۔ محرم ۱۳۳۸ء روز شنبہ بھیر شاہ مرزا بیگ صاحب مددگار ناظم کوٹوالی اضلاع کا بلدہ میں انتقال ہوا۔ چند روز غلیل تھے آپ بھیر نواب ماہر جنگ کے صاحبزادہ تھے آپ مردانہ کھیلوں فٹ بال و کرکٹ وغیرہ میں خاصی شہرت رکھتے تھے۔

۱۳۔ ۱۔ صفر ۱۳۳۸ء مولوی اللہ بخش صاحب وظیفہ یاب مہتمم تعلیمات کا انتقال ہوا۔

۱۰۔ ۱۔ اسفند ۱۳۳۵ء کو مولوی میر قمر الدین علی صاحب سابق ناظم مورڈابی علاقہ اسٹینٹ پایگاہ نواب سرخسید جاہ بہادر کا بلدہ میں انتقال ہوا آپ حمایت قوت دار شطرنج بازی میں اعلیٰ مہارت رکھتے تھے۔

۱۲۔ ۱۔ آذر ۱۳۳۹ء کو مسٹر بھوجراج انجنیر علاقہ صناعی کا انتقال ہوا۔

۱۔ ۱۔ یکم شعبان ۱۳۳۸ء روز جمعہ نواب انظر جنگ مصاحب اعلیٰ حضرت دہدہ دار علاقہ صرف خاص مبارک کا بلدہ میں انتقال ہوا دوسرے روز آخری رسومات ادا کیے گئے۔ مولوی محمد غیاث الدین صاحب صدیقی المحاطب بہ نواب انظر جنگ رحمت تقریباً تین چار ماہ سے فساد اعضاء ریستہ دہدہ وغیرہ سے غلیل تھے۔

۲۰۔ ۱۔ شوال ۱۳۳۵ء یوم دو شنبہ نواب حسین دوست خاں صاحب پرنسپل ونگار صدر الہام مال نے بعارضہ بخونہ انتقال کیا۔

۲۵۔ ۱۔ شوال ۱۳۳۸ء روز پنجشنبہ مولوی سید تصدق حسین صاحب وظیفہ یاب مہتمم کتب خانہ آصفیہ نے تقریباً (۸۵) سال کی عمر میں بلدہ میں انتقال فرمایا۔

اور ایک مجمع کثیر نے جس میں بلا تفریق مذہب و ملت لوگ شریک جنازہ تھے اور
 قرآن و زبڑی واقع ترب بازار میں آپ کی تدفین عمل میں آئی۔ آپ کی ولادت
 ۱۷۱۲ھ ۲۴ ربيع الثانی ۱۲۶۲ھ ۴ اپریل ۱۳۳۸ھ کو بمقام لکھنؤ واقع ہوئی۔ اور
 ۱۳۶۱ھ تک لکھنؤ ہی میں قیام رہا۔ بعد وفات اپنے خال علامہ جناب مولانا
 سید حامد حسین مرحوم وہاں سے اوائل ماہ صفر ۱۳۶۹ھ میں وارد حیدر آباد دکن
 ہوئے۔ اور ۲۴۔ مہر ۱۳۶۹ھ ۲۴۔ ربيع الاول ۱۳۱۳ھ کو ذاب عماد الملک مرحوم
 نے آپ کو خدمت مہتممی کتب خانہ آصفیہ کے خدمت کے لیے انتخاب فرمایا
 اور وقت تقریر تختہ تقرر میں یہ الفاظ تحریر فرمائے (جو حضرات مولوی صاحب
 موصوف سے واقف ہیں وہ یہ کہہ سکتے ہیں کہ اہل ملک میں تو کیا بلکہ
 تمام ہندوستان میں اس کام کے لیے ایسا موزوں و بہتر شخص نہیں مل سکتا)
 چنانچہ کتب خانہ آصفیہ کا انتظام آپ کے زمانہ میں اعلیٰ درجہ پر پھونچا تقریباً
 بیس سال آپ اس خدمت کو انجام دیکر ۱۳۳۶ھ ۲۸ مہر ۱۳۲۸ھ میں وظیفہ حضرت
 حاصل کر کے کنارہ کش ہوئے۔ اگرچہ آپ نے وظیفہ لے لیا تھا لیکن سرکار نے
 آپ کے خدمات علیہ کی قدردانی کے لحاظ سے آپ کو کتب خانہ آصفیہ کی
 مجلس انتظامی کارکن و شریک معتمد مقرر فرمایا۔ اور اس خدمت کو آپ آخر
 نماز تک انجام دیتے رہے۔ آپ نہایت نیک نفس اور ہر دل عزیز تھے۔
 آپ کے دو صاحبزادے مولوی عباس حسین صاحب و مولوی سید علی محمد صاحب
 ہیں اول الذکر مرحوم کی جگہ مہتمم کتب خانہ آصفیہ ہیں۔ واقعی والد بزرگوار کے
 بہترین جانشین اور ایک جید عربی و فارسی کے عالم نہایت خوش اخلاق بزرگ
 ہیں اور اپنے والد مرحوم کے قدم بقدم پیرو ہیں۔ دوسرے صاحبزادے
 صدر محاسبی سرکار عالی کے منتظم ہیں۔

۲۱۔ ذیقعدہ ۱۳۳۵ھ یوم شنبہ نواب قادر نواز جنگ صوبہ دار وظیفہ یاب
جہتم محلات مبارک صرف خاص نے ۱ بجے دن کے اپنے بنگلہ واقع کٹل ہنڈی
میں انتقال کیا۔ آپ سابق میں صوبہ دار گلبرگہ وغیرہ رہ چکے تھے۔

۲۔ دسمبر ۱۳۳۵ھ م۔ ۱۔ نومبر ۱۹۲۳ء کو بابونند لال صاحب سیل سابق
صدر محاسب سرکار عالی و متحدہ فنانس نے صبح کے (۸) بجے قلب کی حرکت
بند ہونے سے بمقام الہ آباد انتقال کیا۔

۲۔ محرم ۱۳۳۹ھ یوم شنبہ نواب محاسب جنگ سابق اول تعلقدار و صدر محاسب
علاقہ صرف خاص مبارک حال وظیفہ یاب نے ۴ بجے صبح اپنے مکونہ مکان
واقع عید گاہ قدیم میں انتقال کیا۔

۹۔ ربیع الاول ۱۳۳۹ھ یوم چار شنبہ تین بجے دن کے حاجی محمد حمید اللہ خان
صاحب۔ الخاطب بہ نواب سر بلند جنگ نے بیمار ضعیف دماغ انتقال کیا۔
صاحب موصوف کا انتقال بنگلہ نواب جیون یار جنگ بہادر رکن مجلس عالیہ عدالت
میں ہوا۔ دوسرے روز صبح کے دس بجے نماز جنازہ مسجد واقع درگاہ حضرت
اجلے شاہ صاحب قبلہ رح میں پڑھائی گئی اور جنازہ بذریعہ بلہار شاہ لائن
اسٹیشن نام پٹی سے شام کے ۴ بجے کی گاڑی سے بغرض تدفین بمقام وہلی
روانہ کیا گیا۔

۲۳۔ اگست ۱۹۲۳ء مسٹر اے۔ سی ہٹکن۔ سابق صدر ناظم کوٹوالی
اضلاع سرکار عالی نے مرض فالج سے بمقام ہنگٹن کوہ نیلگری انتقال کیا۔

۴۔ اسفند از ۱۳۳۲ھ روز شنبہ بوقت ۱/۴ ۴ ساعت شام فیروز شاہ صاحب
سابق ایسٹرن بلوچستان نے انتقال کیا۔ دوسرے روز تجہیز جنازہ عمل میں آیا۔

۱۷۔ اسفند از ۱۳۳۲ھ روز شنبہ صبح ۸ بجے پنڈت گوہند نایک صاحب

ذلیفہ یاب ادل قلعہ دار سرکار عالی نے چند روز طیل رہ کر بمقام اٹیشن کرشنا انتقال کیا۔ جہان پر آپ کا مصارف کثیر ہو گیا ہوا (چھتر) دھرم شالہ موجود ہے۔

۳۔ آبان ۱۳۳۴ھ م ۲۶۔ ربیع الثانی ۱۳۵۰ھ راجہ محبوب راج برادر خورہ راجہ نرسنگ راج سررشتہ دار فوج علاقہ نظلم جمعیت سرکار عالی خلف ہنسی راجہ گرد ماری پرشاد کا بلکہ مین انتقال ہوا۔ آپ فوجان اور نہایت نیک نفس تھے۔

۲۳۔ آذر ۱۳۳۴ھ م ۱۷۔ جمادی الثانی ۱۳۵۰ھ ونیکٹ شاستری صاحب سابق پرووینس نظام کالج کا بلکہ مین انتقال ہوا۔

اہل سیف

۲۰۔ اردی بہشت ۱۳۳۴ھ م ۲۴۔ مارچ ۱۹۲۸ء کپٹن بادہور اڈ صاحب

ذلیفہ یاب فوج علاقہ توپ خانہ باقاعدہ گوشہ محل سرکار عالی کا بھئی مین انتقال ہوا

۱۱۔ اردی بہشت ۱۳۳۸ھ روز جمعہ کو کرنل محمد عظمت اللہ صاحب دہا بہادر

کمانڈنگ آفسر سکند لانسز رامپیل سرویس ٹروپ کا بلکہ مین انتقال ہوا

آپ تقریباً تین ماہ سے مرض ذیابیطیس سے علیل تھے۔

۱۳۔ اپریل ۱۹۲۶ء کو سردار میجر پریم سنگھ ذلیفہ یاب اسٹنٹ ملٹری سکرٹری

اے۔ ڈی۔ سی۔ دارالہمام سرکار عالی نے بمقام ڈیرہ ڈون وفات پائی۔

۱۴۔ مئی ۱۹۲۶ء۔ ڈی۔ سی۔ ہمارا راجہ سرین السلطنت صدر اعظم ہما

سرکار عالی نے بعارضہ بخار ٹائیفڈ بتاریخ ۹۔ اگست ۱۹۲۹ء انتقال کیا۔

جنازہ فوجی اعزاز کے ساتھ اٹھایا گیا جس میں بعض انگریز بھی شریک تھے۔

۱۶۔ شوال روز سنبھہ کو لڑا اب مرزا محمد علی بیگ کرنل سرفر الملک کمانڈر

افواج باقاعدہ سرکار عالی کا صبح نماز کے وقت اچانک انتقال ہوا اس وقت تک آپ صبح و تندرست تھے۔ قاعدہ کی روسے تو فوجی تزرک و احتشام کے ساتھ آپ کا جنازہ اٹھانا تھا۔ لیکن چونکہ آپ کی وصیت یہہ چلے آتی تھی کہ فوجی طریقہ پر آپ کا جنازہ نہ اٹھایا جائے اس لیے معمولی طریقہ سے عصر کے وقت آپ کا جنازہ اٹھایا گیا۔ جس میں بیول اور ملٹری کے عہدہ دار اور امراتک یعنی مہاراجہ سرسین السلطنہ بہادر۔ نواب لطف الدولہ بہادر اور بہت سے دوسرے اصحاب تعداد کثیر میں شریک میت تھے۔ نماز جنازہ آپ کے مکان کے سامنے کی مسجد میں پڑھائی گئی اور خیریت آباد کے قبرستان میں آپ کی تدفین عصر اور مغرب کے درمیان عمل میں آئی۔

آپ ابتداء ۲۱ ذیقعدہ ۱۲۹۹ء کو حضرت نواب میر محبوب علی خان بہادر غفران بک کی کھوڑے کی سواری انگریزی قواعد کے موافق سکھانے کے لیے مقرر ہوئے۔ ۴۔ رجب الثانی ۱۳۰۰ء کو دربار تقریب حکمرانی میں خانی بہادری اور ۲۳ جمادی الاول دربار تقریب نوروز میں افسر جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔ ۱۳۔ ذیقعدہ ۱۳۰۱ء کو لکندہ برگیدہ کے کمانڈر بھی خدمت سے ممتاز ہوئے۔ ۱۶۔ محرم ۱۳۰۲ء کو بعرض شرکت جنگ کو سیاہ بلدہ سے راہی شملہ ہو کر ۲۔ رجب الاول ۱۳۰۲ء کو واپس بلدہ ہوئے۔ ۱۸۔ ذیقعدہ ۱۳۰۳ء کو امپیریل سرویس ٹروپس کے سرکردہ بنائے گئے۔ ۴۔ جمادی الاول ۱۳۰۴ء کو دربار تقریب سالگرہ میں افسر الدولہ کا خطاب عطا ہوا۔ ۵۔ جمادی الاول ۱۳۰۴ء کو جملہ کوٹھجات علاقہ حضور ی آپ نے زیر نگرانی دیے گئے۔ ۱۳۔ محرم ۱۳۱۵ء م ۲۵ جون ۱۸۹۶ء کو گورنمنٹ برطانیہ سے سی۔ آئی۔ کا خطاب ملا۔ بسبب انتقال کرنل نیول ۱۲ صفر ۱۳۱۵ء کو آپ سرکردہ فوج باقاعدہ گوشہ محل برگیدہ مقرر ہوئے۔ ۲۶۔ رجب الثانی ۱۳۱۸ء م ۲۳ اگست ۱۹۱۹ء کو

آپ بغرض شرکت جنگ چین بلدہ سے روانہ اور ۶۔ رمضان ۱۳۳۱ء کو واپس بلدہ
داخل ہوئے۔ ۱۰۔ صفر ۱۳۳۱ء کو بغرض شرکت جشن تاج پوشی ملک معظم ایڈورڈ ہفتم
بلدہ سے جانب لندن تشریف لے گئے۔ ۱۔ اور ۳۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ء کو واپس بلدہ
داخل ہوئے۔ ۱۱۔ ذی الحجہ ۱۳۳۱ء کو ربار تقریب عید الضحیٰ میں افسر الملک کا خطاب
عطا ہوا۔ ۱۔ ۶۔ صفر ۱۳۳۱ء روزِ پنجشنبہ کو بغرض زیارت بغداد و کربلا علی آپ بلدہ
سے جانب بمبئی روانہ ہوئے اور بعد انفرارغ زیارت ۵۔ جمادی الاول ۱۳۳۱ء کو
واپس بلدہ ہوئے۔ ۱۵۔ جمادی الاول ۱۳۳۱ء کو بعزم حج و زیارت مقامات
مقدسہ آپ بلدہ سے جانب بمبئی روانہ ہوئے اور بعد انفرارغ حج ۶۔ صفر ۱۳۳۱ء
واپس بلدہ ہوئے۔ ۴۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ء کو آپ بغرض شرکت جنگ یورپ
بلدہ سے روانہ ہو کر ۱۹۔ جمادی الثانی ۱۳۳۱ء کو بعد انفرارغ جنگ واپس بلدہ ہوئے
آخر ماہ رمضان ۱۳۳۱ء میں آپ چھیف کمانڈر رگیولر فورس کے نام سے نامزد کئے
گئے۔ آپ اپنے صاحبزادہ مرزا اقبال علی بیگ صاحب کے لندن میں علالت کی
خبر سکر معہ زنانہ ۱۹۔ رمضان ۱۳۳۱ء کو بلدہ سے جانب لندن روانہ ہوئے افسوس کہ
انشاء راہ میں ہی ۲۶۔ جون ۱۹۲۱ء کو بذریعہ وائرلیس ٹیلیگرام اقبال علی صاحب کے
انشغال کی اطلاع آپ کو ملی۔ نواب صاحب مدد و ح فائز انگلستان ہونے کے بعد
۲۸۔ جولائی ۱۹۲۱ء کو ملک معظم سے بار یاب ہو کر ۲۵۔ ذی الحجہ ۱۳۳۸ء کو داخل بلدہ
ہوئے۔ غرہ صفر ۱۳۳۱ء روزِ شنبہ بعزم سیاحت یورپ بلدہ سے جانب بمبئی
روانہ ہوئے۔ بعد سیاحت یورپ اور مکہ معظمہ کے حج وغیرہ سے فارغ ہو کر
۲۹۔ محرم ۱۳۳۲ء کو میل سے بلدہ واپس تشریف لائے۔
گو لکنڈہ بریگڈ آپ ہی کے زمانہ کایادگار ہے۔ آپ کا آبائی تعلق فوج
کینٹنٹ سے تھا۔ اس وقت آپ کے تین صاحبزادے موجود ہیں دامبر گریڈ ریٹائر

نشان یارالدولہ بہادر افواج باقاعدہ دامپیریل سرولیس ٹروپس (۱۲) مرزا حامد علیگ
حامد یار جنگ بہار ناظم جنگلات (۳) نواب خسرو جنگ بہادر۔

۱۱۔ مہر ۱۳۳۲ھ ۳۔ ربیع الثانی ۱۳۵۰ھ یوم شنبہ ۱۰ محرم ۱۳۵۰ھ
کمانڈنگ رسالہ باقاعدہ علاقہ پائیگاہ نواب لطف الدولہ بہادر (سابق کمانڈنگ
ذلیفہ یاب سرکار عالی) کا مرض فالج سے قلمہ گو لکندہ میں انتقال ہوا۔

مرشد زادگان

۱۳۔ ذلیفہ ۱۳۳۶ھ نواب عظام الدولہ بہادر عرف فقیر بادشاہ کابلہ میں انتقال
ہوا۔ آپ نواب سرخو رشید جاہ مرحوم کے قرابت میں تھے۔

۲۲۔ شہر یوز ۱۳۳۲ھ ۱۳۔ ربیع الاول ۱۳۵۰ھ صابزوہ نواب عظام جنگ بہادر
بلدہ میں انتقال ہوا۔

دیگر

۱۳۔ ربیع الاول ۱۳۳۶ھ روز پچھینٹہ مولوی خواجہ حسن صاحب وکیل ہائی کورٹ کا
بلدہ حیدر آباد میں انتقال ہوا۔

۱۰۔ اگست ۱۸۹۶ھ روزہ شنبہ پنڈت رام اچاری صاحب وکیل ہائی کورٹ
سرکار عالی درکن کیٹی رز پونسی کابلہ میں انتقال ہوا۔

۲۴۔ اپریل ۱۹۰۸ھ مسٹر میارٹ وکیل کاجو انگریزی عدالتوں میں وکالت
کیا کرتے تھے سکندر آباد میں انتقال ہوا۔

۹۔ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ روز یکشنبہ مولوی شاہ محمد عبد الرحیم صاحب مدینتی وکیل
راجہ صاحب پالونچہ کابلہ میں انتقال ہوا۔ اور دوسرے روز ۹ سبجہ حضرت

یوسف صاحب و شریف صاحب قبلہ کے درگاہ میں تدفین عمل میں آئی۔
۱۔ یکم خورداد ۱۳۲۶ء روز چہار شنبہ پنڈت رنگ راؤ صاحب ٹیکال دیوانیکوٹ
نے اپنے مکان واقع جام بلخ میں وفات پائی۔

۳۔ خورداد ۱۳۲۶ء بروز جمعہ آپ کے اظہار غم میں شام کے چھ بجے دیوانیکوٹ
میں واقع گولی گورہ ایک جلسہ منعقد ہوا تھا۔ آپ ملک اور قوم کے ایک سچے
ہی خواہ اور استقلال سے کام کرنے والے تھے۔

۴۔ اپریل ۱۹۲۴ء مولوی سید عبدالقادر صاحب مالک اخبار مخبر دکن نے درآسا
میں طویل عیال کے بعد داعی اجل کو لبیک کہا۔

۲۲۔ تیر ۱۳۲۶ء روز شنبہ شب میں مولوی عبدالرزاق صاحب محدث جاگیر
نواب فخر الملک بہادر نے بعارضہ دوران سر تنفس انتقال کیا مرحوم حیدر آباد کے
قدیم رہنے والے تھے۔ انتقال کی خبر سکر حکام عدالت نے دس بجے کے بعد سے
تفصیل دیدی۔

۱۶۔ شہر یو ۱۳۲۶ء ۲۳ محرم ۱۳۲۶ء روز شنبہ شب کے دس بجے نکٹ
راجشور راؤ زمیندار پد اپنی قوم برہمن نے بازار ریڈنسی بلڈہ میں انتقال کیا
قبل انتقال آپ نے مذہب اسلام قبول کیا تھا اور نام عبدالجلیل رکھا گیا تھا بعد
انتقال حسب رضامندی اولن کے اہل خانہ فوج میسر م کے حبیب صاحب نے جو
اُن کے مرشد تھے میت کو موٹر میں ڈال کر شب کے دس بجے چھاؤنی فوج میسر م میں
دفن کی غرض سے لے گئے اور اُن کے ورثہ نے اہل ہنود کے طریقہ سے کرایہ کم
ادا کیا۔ راجہ شہوپر شاہ مرحوم کے بعد دوسری نظر آپ ہی کی ہے۔

۴۔ تیر ۱۳۲۶ء پنڈت مہا دیو پر شاہ صاحب محاسب ایٹکٹ نواب نظام راجہ
خان خانان کا بمقام کانپور انتقال ہوا۔ آپ ہنایت نیک تھے۔

۱۳۔ شوال ۱۳۳۴ء روزِ پنجشنبہ بمیانِ جسکے قایم مشہور وکیل مولوی عبدالقیوم صاحب کا بلدہ میں انتقال ہوا۔

۱۹۔ ربیع الاول ۱۳۳۴ء روزِ شنبہ نواب سراجین جنگ بہادر کے بڑے فرزند محبوب حسین صاحب کا انتقال ہوا۔

۲۰۔ جمادی الاول ۱۳۳۴ء روزِ یکشنبہ راجہ فتح نواز دنت بہادر صدر اللہ صاحب خاص مبارک کے جوان صاحبزادہ رائے کنیا لال صاحب نے بندہ میں انتقال کیا آپ ایک عرصہ سے دماغی عارضہ میں مبتلا تھے۔

۱۰۔ بہمن ۱۳۳۱ء روزِ دو شنبہ پنڈت ڈگری داس صاحب چودہری وکیل ٹائیکر نے مختصر علالت کے بعد انتقال فرمایا۔ پنڈت صاحب انجمنی مشہور و معروف وکیل ہونے کے علاوہ سرگرم قومی لیڈر بھی تھے۔

۱۔ بہمن ۱۳۳۱ء یومِ دو شنبہ شب کے بارہ بجے سریمان پنڈت کرشنا جی گوبند ٹائیکر و کنٹر اکثرین رائے (جو عرصہ دراز سے مرضِ ذیابیطیس میں مبتلا تھے) انتقال کیا۔ حیدرآباد کی سوسائٹی میں مرحوم کی ایک خاص مستی تھی۔ آپ کو نہایت وقت کی نگاہ سے دیکھا جاتا تھا۔

تجار

۱۵۔ جمادی الثانی ۱۳۳۲ء یومِ پوش بدی ۲۱۔ ۱۹۔ ۱۸۔ ۱۷۔ ۱۶۔ ۱۵۔ ۱۴۔ ۱۳۔ ۱۲۔ ۱۱۔ ۱۰۔ ۹۔ ۸۔ ۷۔ ۶۔ ۵۔ ۴۔ ۳۔ ۲۔ ۱۔ صاحبِ رام دیال

کہاں سیدرام صاحب صدرِ ساجرا بکاری کا بلدہ میں انتقال ہوا آپ مارگ پیر ۱۹۱۴ء

۱۴۔ جمادی الثانی ۱۳۳۵ء کو پیدا ہوئے۔ کیشوگری میں گوشالہ آپ ہی ذوالحم کیا

۹۔ رمضان ۱۳۳۵ء کو سید سلطان صاحب مالک شاپ سید عبدالرزاق اینڈ

کپنی نے شب میں بعارضہ فالج انتقال کیا۔ اور دوسرے روز تجزیہ و تکفین عمل میں آئی

۱۹۔ اردی بہشت ۱۳۳۶ ف روز بیستہ سد مٹی چندریا صاحب مستاجر آبکاری
علاقہ سرکار عالی نے قلب کی حرکت بند ہونے سے رحلت کی۔

۲۔ اگست ۱۹۲۶ء کو بازار رزیدنسی حتمت گنج کے ایک سوداگر گویند گوال
بورامنی قوم برہمن نے جن کا بہت بڑا دال کا کارخانہ تھا انتقال کیا۔ ان کی
عمر ۹۰ سال کی تھی۔ ان کے سوگ میں اطراف واکثر کانات بندھیں آپ نہایت مختصر تھے

۱۱۔ شہر پور ۱۳۳۶ ف م ۱۷۔ جولائی ۱۹۲۸ء روز شنبہ شام کو راجہ جھکوانداس
صاحب کے فرزند سیٹھ مکنداس ساہو رزیدنسی نے انتقال کیا۔ یہ صاحب
سرکار عالی کی لیجلیٹو کونسل اومینوسپالٹی رزیدنسی بازار بلدہ کے ممبر تھے۔ چند
ماہ سے علیل تھے دفتر لیجلیٹو کونسل دوسرے روز دوشنبے سے بند کر دیا گیا۔
سیٹھ منالال ساکن چلہ ناصر جنک لک ڈمٹری شراب نارائن گوڑڈ نے
بتایا ۲۸۔ دے ۱۳۳۹ ف روز دوشنبہ (۱۰) سال فاج سے علیل رہ کر بلدہ میں
انتقال کیا۔

۳۔ شوال ۱۳۳۹ ف روز یکشنبہ کو رائے بہادر رام لال صاحب ساہو بمر
۸۴ سالہ بمقام سکندر آباد انتقال کیا۔ چند روز تک علیل رہے۔ آپ پورن مل
مہاندرام شہور مہاجن کے نسبہ تھے۔

بحکم سرکار بعض اصحاب کی بلدہ سے روانگی اور واپسی

(سلسلہ کیلئے ملاحظہ ہر بتان میٹھنم نمبر ۲۵۲)

۲۵۔ حسب فرمان خرمی مولوی ظفر علی خاں صاحب بی۔ اے پوٹہ اول
۲۵۔ رمضان ۱۳۳۶ ف گوداوری لائن سے بلدہ سے ہندوستان روانہ ہوئے
(خبر شیردن ۱۰ اکتوبر ۱۹۰۹ء جلد ۲۲ نمبر ۲۱۵) بعد از ان ۲۱ جمادی الثانی ۱۳۳۶ ف

آپ باجارتِ بلدہ تشریف لائے بعدہ بولہ دوم ۳۔ ذیقعدہ ۱۳۳۱ھ آپ اپنے وطن روانہ ہوئے آپ کو حکم ہوا کہ اپنے وطن میں رہ کر دارالترجمہ کا کام انجام دیں۔ ان کو پانسو روپیہ تنخواہ کے علاوہ دھار (روپیہ جو ان کو ملا کرتے تھے دیے جائیں گے۔) اخبار دکن مطبوعہ ۱۳۔ اگست ۱۹۱۸ء جلد ۳۳ نمبر ۱۹۴) ادا کمال ماہ محرم ۱۳۵۰ھ میں آپ بلدہ تشریف لائے اور ویکاچی صاحب کے ہوٹل میں مقیم ہوئے یہاں آپ کے لکچر اور رخصت ہوئے۔ بولہ سوم ۲۵۔ ماہ محرم ۱۳۵۰ھ آپ بلدہ سے روانہ کیے گئے۔ (اخبار شیردکن مطبوعہ ۱۳۔ جون ۱۹۲۱ء جلد ۴۷ نمبر ۱۲۵)

۲۲۔ آبان ۱۳۲۱ھ بابونند لال صاحب سیل باقی مدد خاں صاحب برکات علی حکم دار اپنے وطن روانہ ہوئے (اخبار شیردکن مطبوعہ ۲۸۔ ستمبر ۱۹۱۲ء جلد ۲۷ نمبر ۱۲۰) بعدہ باجارت ادا کمال ماہ تیر ۱۳۳۶ھ میں بلدہ آئے۔ (اخبار شیردکن ۱۱۔ مئی ۱۹۲۴ء جلد ۴۳ نمبر ۱۱۰۹)

۲۳۔ شہر نور ۱۳۲۴ھ کو مولوی ناظر الحسن صاحب بلگرامی پروہا۔ میٹر سالہ ذخیرہ حیدر آباد سے روانہ کر دیے گئے۔ (اخبار شیردکن مطبوعہ ۶۔ اگست ۱۹۱۸ء جلد ۳۳ نمبر ۱۸۸) بعدہ ۴۰ ماہ امواذ ۱۳۳۴ھ روز جمعہ صاحب موصوف بلدہ حیدر آباد واپس آئے۔

احکام خاص

سلسلہ کیسے ملاحظہ ہو بستان آصفیہ ص ۲۹

۲۴۔ ماہ ہیر ۱۳۳۱ھ حب فرمان خسرو، نواب ذوالقدر جنگ بہادر متہد الملت کو توالی امور عامہ کی تنخواہ (۱۰۰۰۰ روپیہ) مانانہ قرار دی گئی۔ اور نواب

عقیل جنگ بہادر صدر الہام تعمیرات کو بھی باب حکومت کی رکینٹ کے تقرر کی
تایخ سے (۱۷۷۱) روپیہ تنخواہ دیا جانے کا حکم ہوا۔

۸۔ حسب فرمان خدوٰی مزینہ ۲۹ صفر ۱۳۳۶ء نواب سردار نواز جنگ بہادر کا
(۸۸) روپیہ مانانہ کالوکل الونس تایخ مسدودی سے اجرا کیا گیا۔

۹۔ جریدہ ۱۱ شہر پور ۱۳۳۶ء جلد (۵۸) نمبر (۲۴) صفحہ (۳۳۲) جزا اول
گشتی نشان ۱۶ محکمہ معتمدی مال ۳۰ مرداد ۱۳۳۶ء حسب فرمان مترشدہ ۲۵ شوال
۱۳۳۵ء قواعد خصت جاگیرداران نافذ ہوئے۔

۱۰۔ سررشتہ جات مجلس و دارالطبع کو جناب کرنل شوکس ٹریج صاحب صدر الہام
مال کو توالی کے تفویض کرنے کے نسبت فرمان خدوٰی مزینہ ۲۹۔ رمضان ۱۳۳۵ء

بدین ارشاد شرف صدر لایا کہ وہ مذکورہ دونوں سررشتہ جات صدر الہام مال و
کو توالی کرنل ٹریج کے سپرد کیے جائیں۔ جریدہ ۱۳۔ خرداد ۱۳۳۶ء جزا اول ص ۲۵۴

۱۱۔ بارگاہ خدوٰی سے نواب غازیار جنگ بہادر معتمد فینانس کو بحفظ حقوق بنیادی
معتمدی فینانس پر مستقل کر کے ۱۵ روپیہ کا جدید الونس بابتہ کلاریفوس یکم آذر

۱۳۳۹ء سے اور ماہ روپیہ کا مسدود شدہ سابقہ موٹو الونس تایخ مسدودی یعنی یکم آذر
۱۳۳۱ء سے اجرا کرنے کی منظوری شرف صدر لائی۔

جریدہ اعلیٰ

مطبوعہ ۹۔ مرداد ۱۳۳۵ء جلد ۵۷ نمبر ۳۲۔

اعلان محکمہ معتمدی عدالت کو توالی و امور عامہ کا عالی

نشان (۱۳۵۵) مورخہ ۲۵ تیر ۱۳۳۵ء نشان شل نمبر ۱۱۳۱ ۱۳۲۹ء ک بلدہ انگریزی

۱۳۲۹ء بین رزیدنسی کی ایک تحریک برتوسط معتمدی سیاسیات نشان (۱۰۶۵)

۲۳۔ جنوری ۱۹۲۲ء بدین صراحت وصول ہوئی تھی کہ قواعد اسلمہ ہند ۱۹۲۲ء کے

لحاظ سے اس میں ترمیم ہو گئی ہے اور ان اسلحوہ سامان کے لئے جو پریسڈنسی ٹون
میں اس بلجی و کلکتہ سے منگائے جائیں پولیٹیکل افسر کی اجازت کی ضرورت نہیں ہے جو
۱۔ دہلی ریاست یا رئیس کے ذاتی استعمال کے لئے ہوں۔

۲۔ یا ان کے کسی رکن خاندان یا کسی امیر یا کسی عہدہ دار ریاست کے لیے
ہوں جن کو لوکل گورنمنٹ یا پولیٹیکل افسر متعلقہ نے نامزد کر لیا ہو۔ چنانچہ اس کے
نسبت ایک اعلان بہ ثبت نشان (۵۶۷) ۹۔ خورد اد ۳۲۹ ایف جریہ اعلام
نمبر ۴ مورخہ ۲۲۔ خورد اد ۳۲۹ ایف جز ثانی میں شائع ہو چکا ہے اب تحریر مذکور
کے لحاظ سے ارکان خاندان شاہی و عہدہ داران و امراء عظام حیدر آباد کے
استثناء کی جو فہرست منظورہ اعلیٰ حضرت بندگاہی متعالی مدظلہ العالی معتمدی میاں سائیکہ
توسط سے وصول ہوئی ہے اس فہرست کی نقل بغرض اطلاع عام اس کے ساتھ
شائع کی جاتی ہے۔

اعلیٰ حضرت قدر قدرت بندگاہی مدظلہ العالی

فہرست امراء اقرباء۔

معہ امراء عظام و عہدہ داران کونسل استثناء

۱۔ میر حمایت علی خان (اعظم جاہ) صاحبزادہ اعلیٰ حضرت۔

۲۔ میر شجاعت علی خان (معظم جاہ) ” ”

۳۔ میر احمد محی الدین علی خان (صلاہت جاہ) برادر ”

۴۔ میر محمد محی الدین علی خان (بہ مال جاہ) ” ”

امراء عظام

۱۔ نواب سالار جنگ بہادر

۲۔ مہاراجہ پیشکار سرکشن پرشاد بہادر جی۔ سی۔ آئی۔ ای

- (۳) نواب فخر الملک بہادر
(۵) نواب ولی الدولہ بہادر
(۴) نواب معین الدولہ بہادر
(۶) نواب تلاوت جنگ بہادر
(۸) نواب لطف الدولہ بہادر
(۹) نواب بہرام الدولہ بہادر

عہدہ داران کونسل

سرکار عالی	(صدر نشین) کونسل	(۱) صدر اعظم
سرشتہ فوج	(رکن)	(۲) صدر البام
تغیرات	" "	(۳) "
سیاسات	" "	(۴) "
فینانس	" "	(۵) "
مال	" "	(۶) "
تجارت و حرفت	" "	(۷) "
عدالت	" "	(۸) "
پیشی خداوندی	" "	(۹) "
صرف خاص مبارک سرکار عالی	" "	(۱۰) "
(حسب الحکم) نواب اکبر یار جنگ بہادر مؤقف عدالت و کولواالی امور علامہ سرکار عالی		
جریدہ غیر معمولی		

۹ تیر ۱۳۳۶ ف مطابق ۱۳ ذیقعدہ ۱۲۳۵ جلد ۵۸ نمبر ۱۱ ص ۲۳۔
انتظام صیغہ جات باب حکومت کے ہر ایک ممبر کے تحت جو صیغہ جات ہیں
ان کی تفصیل درج ذیل ہے۔

بحکم عالیجناب سر ہمدان بہادر پیشکار و صدر اعظم باب حکومت زبان عفو نشان

ترشدہ ۱۲ ذیقعدہ ۱۳۳۵ء تقررات عالیجناب صدر اعظم بہادر و معزز صدر المہمان
(ارکان باب حکومت) سے متعلق بمبراد اطلاع عام شائع کیا جاتا ہے۔
سید ہمدی (معد پیشی صدر اعظم و باب حکومت)
گنگ کوٹھی

فرمان

مین نے باب حکومت (اکزکیوٹیو کونسل) کے صدر اعظم (پریسیڈنٹ) و
صدر المہمان (ارکان یا ممبر) حسب ذیل مقرر کیے ہیں۔ میرا فرمان صدرۃ ۲۲۔
صفر المظفر ۱۳۳۵ء جو تنظیم جدید کے متعلق ہے اُس کے فواء کے مطابق ہر ایک
ممبر کے تحت جو صیغہ جات درج ہیں گے وہ ان کے نام کے مقابل لکھ دئے ہیں۔
جن میں ان کو وہ سب اقتدارات حاصل رہیں گے جن کی صراحت فرمان
مذکورہ کے ضمیمہ جات میں ہے۔

۱۔ مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر بین السلطنہ جی۔ سی۔ آئی۔ سی صدر اعظم
(پریسیڈنٹ)

۲۔ سر امین جنگ بہادر۔ کے۔ سی۔ آئی۔ ٹی۔ سی۔ ایس۔ آئی۔ صدر المہمان
(ممبر) صیغہ قانونی۔ وضع قوانین۔ جوڈیشل کمیٹی۔ مشورہ قانونی۔ صیغہ عدالت
معاہدہ بندی۔ تو شکخانہ عامہ۔

۳۔ حیدر نواز جنگ بہادر صدر المہمان (ممبر) صیغہ فینانس حسابات خزانہ
والا الضرب۔ اسٹامپ ساری۔ اسٹیشنری۔ صیغہ ریلوے و معاہدہ معاہدہ
برقی بلکہ و مضافات بلکہ۔ انجمن ہائے اتحادی۔

۴۔ لفٹنٹ کرنل شوکس ٹرنچ۔ سی۔ آئی۔ ٹی۔ او۔ بی۔ ٹی۔ صدر المہمان
(ممبر) صیغہ مال۔ مالگزاری عیالیات و ارڈر۔ بند و بست۔ زراعت۔ نوآبادی

اعداد شمار آبکاری۔ کروڑگری۔ جنگلات۔ صینہ تجارت و حرفت مود کل فنڈ۔ صینہ
کو توالی۔ کو توالی بلده۔ کو توالی اضلاع (دونوں کو توالی کا انتظام حسب حال جدا
رہیگا) مع محالیں

۵۔ نظامت جنگ بہادر۔ سی۔ آئی۔ بی۔ او۔ بی۔ ای۔ صدر المہام (ممبر)
صینہ سیاسیات پریس کشنری جہانہ اری (گسٹ ماوس) صینہ صفائی بلده دارالنیشن
معد موٹر و بیگانہ عامرہ بارغ عامہ۔

۶۔ ولی الدولہ بہادر صدر المہام (ممبر) صینہ تعلیمات۔ مدارس۔ جامعہ عثمانیہ
رصد خانہ صینہ طبابت و حفظان صحت۔ دواخانہ انگریزی و یونانی۔ عثمانیہ
جنرل ہاسپٹل صینہ جات متفرق رجسٹریشن و اسٹامپ ٹپہ۔ دارالطبع۔ آثار قدیمہ
صینہ فوج۔ فوج باقاعدہ و بیقاعدہ۔ علاج حیوانات۔

۷۔ عقیل جنگ بہادر صدر المہام (ممبر) صینہ تعمیرات شوارع و عمارات
آپاشی۔ آب رسانی۔ ڈرنیج۔ ٹیلیفون۔ کارٹے۔ برقی اضلاع۔

۸۔ سر فریدون الملک بہادر کے۔ سی۔ آئی۔ بی۔ ای۔ سی۔ ایس۔ آئی۔ سی
بی۔ بی۔ صدر المہام اختصامی (رکن غیر معمولی) عام اطلاع کے لئے یہ فرمان جبریدہ
غیر معمولی میں شائع کیا جائے۔

۱۳۔ ذیقعدہ ۱۳۳۵ھ شریعت تخط مبارک اعلیٰ حضرت بند گالعالی بظلالہ العالی۔

شرح و تخط (امین جنگ) (صدر المہام پیشی خداوندی)

مراسلہ معتمدی سرکار عالی صینہ عدالت کو توالی و امور عامہ (صینہ راز کو توالی) واقع

۱۳۳۹ھ نشان (۵۳) نشان محلہ ہذا (۱۱) بابتہ ۱۳۳۸ھ

حسب الحکم بالجانب بہادر صدر اعظم بہادر باب حکومت

مقدمہ

الطرف نواب اکبر یا جنگ بہادر محمد
بخدمت صدر ناظم صاحب کو تو الی اضلاع سرکار کا

بہ سلسلہ مراسلہ نشان ۴۱۴ مورخہ ۸۔ مہر ۱۳۳۸ ف و بشرف صدر فرمان مبارک
مزینہ ۱۴۔ جمادی الثانی ۱۳۳۸ لکاش ہے کہ آئندہ مالک محروسہ سرکار عالی میں
عام جلسوں کے انعقاد کے متعلق مندرجہ ذیل ضابطہ پر عمل ہونا چاہیے۔
جو شخص کسی قسم کا جلسہ عام منعقد کرنا چاہے اُس پر لازم ہوگا کہ اگر جلسہ
حدود بلدہ میں ہونے والا ہو تو اپنے اس ارادہ کی تحریری اطلاع کو تو ال صاحب
بلدہ کو اور دوسری صورتوں میں تعلقدار صاحب متعلقہ کو انعقاد جلسہ سے کم از کم
دس روز پیشتر دے۔ اگر جلسہ بادی النظر میں سیاسی نوعیت کا نہ ہو اور کو تو ال صاحب
یا اڈل تعلقدار صاحب متعلقہ کی رائے میں اس سے سیاسی نتائج برآمد ہونے کا
احتمال بھی نہ ہو تو اس شخص کو فوراً مطلع کر دیا جائیگا کہ جلسہ کے انعقاد کے لیے
کسی اجازت کی ضرورت نہیں ہے۔

کسی جلسہ کے امکانی نتائج کا اندازہ لگانے کی غرض سے کو تو ال صاحب
یا تعلقدار صاحب متعلقہ مجاز ہوں گے کہ اس جلسہ کے مجوزہ نظام العمل اور
تقاریر کے نقول اور دیگر مآخذ میں۔ جلسہ کے ناموں کی ایک فہرست طلب کر لیں
لیکن اگر کوئی مقول وجہ فہرست وغیرہ طلب کرانے کی ظاہر نہ ہو تو اس طرح عمل
نہ کیا جائیگا۔ بشرطیکہ عائد جلسہ اس امر کی ذمہ داری لے کہ جلسہ کی کارروائی
بالکل غیر سیاسی ہوگی۔ اگر جلسہ بادی النظر میں سیاسی نوعیت کا ہو یا اس سے
سیاسی نتائج برآمد ہونے کا احتمال ہو تو انعقاد جلسہ کی اطلاع دینے والے کو
معلوم کرایا جائیگا کہ اس کے لیے سرکار کی منظوری کی ضرورت ہے اور بغیر
ایسی منظوری کے جلسہ منعقد نہیں ہو سکتا۔ بجز اس کے کہ سرکار نے کسی سیاسی

جلسہ کے انعقاد کی منظوری دی ہو۔ صدر جلسہ ذمہ دار ہوں گے کہ جلسہ سیاسی حیثیت اختیار نہ کرے۔ اگر سرکار عالی کی رائے میں کسی خاص مقدمہ میں اس امر کے اطمینان کی غرض سے ضمانت لینا مناسب معلوم ہو تو حسبہ عمل کیا جائیگا۔
مثلی ہذا بلساۃ امر اسلہ نشان دہ ۱۴۱۴ مورخہ ۸ مہر ۱۳۳۲ء بمخدمت کو تو ال ضا
یلہ اطلاع و تعمیل امر سل ہے۔

مثلت ہذا بمخدمت مہتمم صاحب دار الطبع سرکار عالی بغرض اندراج جریدہ
اعلامیہ سرکار عالی مرسل ہے۔

شرح دستخط نائب محمد

قواعد تقریبات مذہبی اضلاع جریدہ اعلامیہ غیر معمولی جلد نمبر ۶۰ نمبر (۵)
مورخہ یکم تیر ۱۳۳۹ء میں شائع ہو چکے ہیں اس میں سرکار عالی نے اپنی پالیسی کی
بخوبی وضاحت کر دی ہے۔

محسب رائے باب حکومت پیشگاہ خضریٰ سے بذریعہ فرمان مبارک مزینہ ۱۶
ذی حوالہ ۱۳۳۹ء قواعد تقریبات مذہبی بلدہ و بیرون بلدہ کی منظوری صادر
ہوئی۔ ملاحظہ ہو۔ جریدہ اعلامیہ سرکار عالی مورخہ ۱۳ تیر ۱۳۳۹ء

یکم تیر ۱۳۳۹ء کو محسب رائے باب حکومت سرکار عالی حکم صادر ہوا کہ
نواب صدر یار جنگ بہادر کا استعفا منظور اور خدمت صدر الصدوری تخفیف
کر دی گئی محکمہ صدارت العالیہ کا کام عالیجناب نواب لطف الدولہ بہادر بالقابہ
بر حیثیت صدر المہام عدالت و صدارت فرماتے رہیں گے۔ آئندہ بجائے
عہدہ صدر الصدور کے محکمہ صدارت العالیہ سے مراسلات مخاطب ہوا کریں۔

راؤنڈ ٹیبل کانفرنس (اول)

راؤنڈ ٹیبل کانفرنس کا اجلاس جو ماہ نومبر ۱۹۶۳ء میں بمقام لندن منعقد

ہونے والا ہے اس میں شریک ہونے کے لیے نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر
 بحیثیت صدر وفد اور نواب سر امین جنگ بہادر سر شوکس ٹریج اور
 نواب مہدی یار جنگ بہادر کا انتخاب عمل میں آیا جس کے اخراجات کیلئے
 بارگاہ خسروی سے ایک لاکھ تیس ہزار روپیہ کھدار کی منظوری شرف صدور لائی
 ۔۔۔ راونڈ ٹیبل کانفرنس کے شرکاء حیدر آباد کا وفد جہاز راجی کے
 ذریعہ ۱۲ ستمبر ۱۹۳۰ء یوم یکشنبہ بمبئی سے ولایت روانہ ہوا۔

۱۳ ستمبر ۱۹۳۰ء کو نواب مہدی یار جنگ بہادر صدر الہام سیاسیات معہ
 عیال و اطفال بذریعہ میل ٹرین بے غزم ولایت بلدہ سے بمبئی تشریف لے گئے
 ۱۵ ستمبر ۱۹۳۰ء کو نام بلی اسٹیشن سے نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر
 صدر الہام فیئانس بغرض شرکت گول میز کانفرنس بے غزم ولایت معہ زنانہ بمبئی
 روانہ ہوئے۔

۱۷ ستمبر ۱۹۳۰ء سر امین جنگ بہادر صدر الہام پیشی خداوندی بے غزم ولایت
 بمبئی روانہ ہوئے۔

۱۸ ستمبر ۱۹۳۰ء کرنل ٹریج بیچ پیچہ اینٹن سے بے غزم ولایت بمبئی روانہ ہوئے
 حیدر آباد ڈیلی گیٹس انگلستان کے ضمن میں پیشگاہ خسروی سے معزز اراکین
 کے خیاب میں ان کے مفوضہ کام کے متعلق جو عارضی انتظام کیا گیا تھا وہ
 حسب ذیل ہے۔

(۱) فیئانس۔ نواب حیدر نواز جنگ بہادر ہی صدر الہام رہیں گے کیونکہ
 باغراض کانفرنس ان کا اسی عہدہ پر نیز بحیثیت پریسیڈنٹ ریلوے بورڈ
 برسرکار رہنا ضروری ہے معمولی کاغذات کا تصفیہ معہ فیئانس اس طرح کرینگے
 جس طرح کے صدر الہام کے قیام ادنیٰ کے زمانہ میں ہوتا ہے اور اسی طرح اہم

کاغذات صدر المہام کے پاس بمقام لندن بھیجے جائیں گے۔ جہاں سے صدر المہام بہادر فینانس کو اختیار ہوگا کہ اپنے اختیارات کا جو جزو وہ مناسب سمجھیں کسی ماتحت افسر کے تفویض کریں۔ چنانچہ نواب صدر المہام بہادر فینانس نے مستند صاحب فینانس کی رہبری کے لیے ہدایات مرتب فرمائے ہیں۔

(۲) مال و کو توالی بٹری ہے۔ ٹاسکر صیفہ جات مال و کو توالی کے منصرم صدر المہام رہیں گے۔ نواب عقیل جنگ بہادر بہ حیثیت مینیر رکن اجلاس متفقہ اور صیفہ عطیات ابتدائی متعلقہ نظامت عطیات و صیفہ عطیات انتظامی متعلقہ معتمدی مال کے فرائض بہ حیثیت صدر المہام انجام دیں گے۔

(۳) صنعت و حرفت و زراعت وغیرہ مشورلی۔ اے۔ کالنس صیفہ جات صنعت و حرفت و زراعت و امداد باہمی میں صدر المہامی کے اختیارات استعمال کریں گے لیکن وہ اجلاس کونسل میں بہ حیثیت رکن دوٹ نہیں دیں گے۔ اور غیر متعلقہ مقدمات کے پیش ہونے کے وقت کونسل میں شریک ہوں گے۔

(۴) نائب معتمد صاحب سیاسیات اُن امور کو جو اقتداری صدر المہام میں بالراست صدارت عظمیٰ میں بغرض احکام پیش کریں گے۔

۱۲۔ نومبر ۱۹۳۱ء کو ملک معظم شہنشاہ جارج پنجم نے بے نفس نفیس پہلی گول میز کانفرنس کا افتتاح فرمایا۔

۲۰۔ فروری ۱۹۳۱ء م ۱۸۔ فروری ۱۳۴۱ھ یوم جمعہ بوقت دوپہر لفٹنٹ کرنل شنوکس ٹرنچ صدر المہام مال و کو توالی جو گول میز کانفرنس کے سلسلہ میں لندن گئے ہوئے تھے حیدر آباد واپس تشریف لائے بیکم پیٹھ اسٹیشن پر ہمدہ داران سرکار عالی نے آپ کا استقبال کیا۔

۲۸۔ فروری ۱۹۳۱ء م ۲۴۔ فروری ۱۳۴۱ھ یوم شنبہ نواب سر حیدر نواز جنگ پنا

صدر المہام فیئانس و ذواب سر امین جنگ بہادر صدر المہام پیشی مبارک اور نواب
مہدی یار جنگ بہادر صدر المہام سیاسیات شام کے چار بجے حیدر آباد آتے
ہوئے بنگیم پیٹھ ایشن پر اترے بہت سے عہدہ دار اور محزین پلیٹ فارم
بغرض استقبال موجود تھے تمام کو کثرت سے پھولوں کے مار پھنائے گئے
ایشن نام بلی پر بھی استقبالیوں کا کثیر ہجوم تھا یہاں پر بھی ان تینوں کو کثرت
کے ساتھ پھولوں کے مار پھنائے گئے۔

تین اوقات دفاتر سرکار عالی گشتی محکمہ فیئانس سرکار عالی واقع ۳۔
اردی بہشت ۱۳۳۹ء بسلسلہ گشتی دفتر ہذا نشان ۱۹ واقع ۱۰۔ تیر ۱۳۳۹ء بقعہ
مندرجہ عنوان مسئلہ اوقات دفتر اجلاس معزز باب حکومت منعقدہ ۳۔ اردی بہشت
۱۳۳۹ء بہ اتفاق یہ طے پایا کہ تمام ممالک محروسہ سرکار عالی میں دفاتر کا وقت ایک
ہی ہونا چاہیے اور وہ یہ کہ صرف یکم خورداد سے ختم تیر تک صبح کے آٹھ
سے ایک بجے تک رہے اور مابقی شہورین ۱۰ تا ۴ بجے تک دفاتر سرکاری
میں حسبہ حاضری و برخواست منظور ہے (جریدہ ۱۴ تیر ۱۳۳۹ء جلد ۶۱ نمبر ۳۲ ص ۲۸۶ جز اول
بیب حسب فرمان خسری مترشدہ ۲۵۔ ذیقعدہ ۱۳۳۹ء محصول چنگی کلیتا موقوف
کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔ و نیز معافی فیس پنجرائی کے نسبت احکام صادر
کئے گئے (جریدہ ۸۔ خورداد ۱۳۳۹ء جلد ۶۲ نمبر ۲۶ جز اول صفحہ ۳۱۹)
حسب فرمان خسری مترشدہ ۱۹۔ صفر ۱۳۵۰ء بہ منظوری رائے کونسل جاگیرات
بین دیوانی کی پولیس قائم کرنے کے نسبت حکم صادر ہوا۔

آخر ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ء حسب حکم مہاراجہ برصدا اعظم بہادر آئندہ
سے اخبارات کی مسدودی و اجرائی و امداد دینے کی کارروائی سرشتہ معلوماً
عامہ کی تحریک پر عمل میں لائی جا یا کریگی۔ بریس گشتی سرشتہ مذکور الصدر میں

ضم کر دی گئی ہے۔
 نہ نظام ساگر مکمل ہو چکی ہے۔ جو اس وقت پورے تین لاکھ یکراراضی کو
 برابر کر سکتی ہے۔ اراضی خشکی کو تری میں رد و بدل کے لیے کاشتکاروں کو
 جو دو تین لاکھ ہوئی ہیں، ان کی تکلیفات کی نظر کرتے براہم خسروانہ یہ حکم
 عز وود لاکھ آئندہ سے نو سال تک اور ہر سال کے لیے تین لاکھ روپیہ
 سکے عثمانیہ کاشتکاروں کو تقادی دیجایا کرے۔

قیام و شکست دفاتر

سلسلہ کیلئے لائحہ ہوتاں آصفیہ پنجم ص ۲۹۲

دفتر دارالانشاد منشی خانہ

تاریخ سے ثابت ہوتا ہے کہ دارالانشاد کا دفتر ایک قدیم دفتر ہے اور
 وہ حضرت غفران مآب میر نظام علیخان کے زمانہ (۷۵۱ھ تا ۱۲۱۸ء) میں قائم تھا
 حضرت غفران مآب آصف جاہ ثانی کے عہد میں خدمت نظامت دارالانشاد
 میر حیدر علی خان اعظم جنگ بہادر سے متعلق تھی جن کا اصلی نام عباس علی خان
 تھا۔ یہ صاحب متوطن اورنگ آباد تھے اور دولت آباد کی قلعہ داری باؤٹاں
 تیموریہ کے وقت سے ان کے خاندان میں چلی آتی تھی جب یہ اورنگ آباد
 سے حیدر آباد آئے تو رکن الدولہ بہادر مدار المہام اور شیر جنگ کے توسط
 سے بارگاہ خسروی میں باریاب اور خدمت منشی گری حضور ی سے سرفراز ہوئے
 بعد میں ان کو منصب پنچہزاری سے ہزار سوار علم نقارہ پالکی جھالدار سرحد
 جاگیر میں حاصل بھی عطا ہوا تھا جب یہ ضعیف ہو گئے اور قریباً ۸۰ سال کے

عمر کو چھوٹے تو پیش گاہ حضرت اقدس واعلیٰ سے دارالانشاء کی خدمت اپنے بڑے
بیٹے رشید الدولہ کو دلا دی۔

(سید علی خان کا انتقال ۱۲۳۵ھ میں ہوا) (۲)

زمانہ سابق میں یہ ایک بہت باوقفت اور دفتر پیشی بادشاہ وقت کی
حیثیت رکھتا تھا اور بادشاہ وقت کی کل تحریرات اسی دفتر میں محفوظ رکھی
جاتی تھیں اور ان کے بنا پر کل فرامین و احکام اسی دفتر سے اجرا پاتے
تھے اس میں سودات کی صاف نویسی کے لئے خط نستعلیق - نسخ اور شکستہ کے
جاننے والے متعدد نشان خوشنویس مقرر تھے۔ امور اہم کے مسودات خود حضور
پر نور مسودات معاملات جنگی منشی موسیٰ خان اور مسودات تعلقات منشی رام سنگھ
لکھا کرتے تھے اور قلدان بردار خاصہ ہر کلاں اور مہر خورد کے قلدانوں کو
ہمیشہ حاضر رکھا کرتا تھا (۳)

دفتار بادشاہی جسے دفتر دیوان دکن - دفتر بخشی دکن اور دفتر کرائش
مرد ہے ان کے نیچے سرخ گہارے کے بنے ہوتے تھے۔ اور عوام الناس
میں وہ لال کچھری کے نام سے نامزد تھے ان کے پاس جو کاغذ مستعمل
ہوتا تھا وہ بھی سرخ ہوتا تھا منصبداروں کی اسم نویسی سرخ اور انشائی
کاغذ پر لکھی جاتی تھی (۴)

۴۔ فروردی ۱۲۸۸ھ سے مصارف دارالانشاء کا تعلق دیوانی سے ہوا
۱۲۹۶ھ میں اس دفتر کے ناظم نواب اعظام جنگ کے نام (صار) ماہوار ہونی
اور یکم ہر ۱۲۸۹ھ سے مددگار اور عملہ کے نام بھی (ماہر) ماہوار مقرر کی گئی

(۳) ضابطہ ۲۲ قانون دربار آصفی - (۴) ایضاً ضابطہ ۶۹۔

(۵) صفحہ ۴۱۳ - حصہ اول - (۶) صفحہ (۲۵۳)

ان کے تقرر وغیرہ کا تعلق غالباً صرف خاص سے ہے جب کبھی انگریزی دربار میں خریطہ پیش کیا جاتا تھا تو اب مدوح ہی اس کو بڑھا کرتے تھے۔

دفتر دارالانشاء کا تعلق سالار جنگ اولیٰ کے وقت سے دفتر ملکی سے متعلق کیا گیا اس کے مختصر حالات (بستان آصفیہ حصہ پنجم) میں ملاحظہ ہوں اور جو کام اس میں ہوتا تھا اس کی تفصیل اعظم العلیات میں (۶) میں ملاحظہ ہو۔

حسب فرمان خدوی دفتر ملکی جو ریاست آصفیہ کا قدیم ترین داد لیں دفتر ہے اور جس میں اسناد عطا یا بہ تعداد کثیر موجود ہیں اس کو سرشتہ فنیائش کے تحت دفتر مال و دیوانی میں منتقل کر دیا گیا ہے۔ حسب فرمان مزینہ ۱۳ جمادی الاول ۱۳۳۶ مطبوعہ جریده ۱۰۔ فروردی ۱۳۳۸ ف حلد ۶۰ د مبر ۱۹ ص ۱۸۴۔

سب کونسل آف ایسٹٹ ٹک سرکار عالی کے برخاست ہونے کے بعد تہ دین قوانین و ضوابط کے لیے ایک علیحدہ مجلس از نام (مجلس وضع قوانین) سرکار عالی قائم کرنے کا حکم ہوا ملاحظہ ہو جریده اعلامیہ مطبوعہ ۶۔ اسفند ۱۳۰۳ ف حلد دوم صفحہ ۲۳۔

اس کے بعد توسیع دفتر مجلس وضع آئین و قوانین کے نام سے یہ دفتر حسب فرمان مبارک مزینہ ۱۳ جمادی الاول ۱۳۳۵ قائم ہوا بعد از آن ماہ خرداد ۱۳۳۱ ف حسب تجویز صدر اعظم بہادر و دفتر تکریم مجلس وضع آئین و قوانین میں ضم کر دیا گیا۔

۱۔ (۱) تقسیم منصب کا تعلق دفتر خزانہ عامہ سرکار عالی سے خرداد ۱۳۰۵ ف سے ہوا۔ اور سرشتہ جات مندرجہ ذیل خزانہ میں ضم ہوئے۔

۱۔ سرشتہ راجہ راجے رایان مرحوم (۲) سرشتہ راجہ رنجو ٹرائے مرحوم

(۳) سرشتہ رائے سورج پر تاب (۴) سرشتہ لعل پر شاد (۵) سرشتہ رام راؤ
(۶) سرشتہ مندر لعل۔ آذر ۱۳۱۲ء میں خزانہ عامہ میں ضم ہوا۔
(۷) احکام و ضوابط منصب مولفہ مولوی عبدالغفار صاحب میں جو داخلہ کیا گیا
ہے اس سے ظاہر ہے کہ بذریعہ حکم مدار الہام بہ اجلاس کونسل مورخہ ۱۷ خرداد
۱۳۰۴ء طغوفہ مراسلہ نمبر ۱۳۹ مورخہ ۳۰ خرداد سنہ مذکور موسومہ محکمہ فنیانس و
مال۔ خالی شدہ قدیم سرشتہ داریون کو مامور نہ کرنے اور آئندہ جدید سرشتہ داریا
قائم نہ کرنے کا تصفیہ ہوا۔
سرشتہ ترقیات عامہ کو محمدی مال میں ضم کر دیا گیا۔ ملاحظہ ہو جریدہ جلد ۱۰
نمبر ۳۰ جز اول ص ۳۱۵۔
دفتر مہتممی بندوبست کو ۱۳۴۲ء میں نظامت کا درجہ عطا کیا گیا۔ اور بجائے
دو مہتممان کے ایک ناظم اور نائب نظام کی دو جائیدادیں قائم کی گئیں۔
گورنمنٹ آف انڈیا کے اتباع میں حکومت حیدر آباد نے بھی ایکٹیلٹی بیورو
(دفتر معلومات عامہ) کا قیام ۴۔ مرداد ۱۳۴۲ء سے فرمایا ہے جس پر طرہ معرہ ماہی و دیوک
پکتھال پرنسپل چادر گھاٹ رائے اسکول کا تقریر بحیثیت ناظم کیا گیا۔
ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ء میں جب الحکم مہاراجہ سرصدر اعظم بہادر پریس کشنری کو
سرشتہ معلومات عامہ میں ضم کر دیا گیا۔
۱۳۴۲ء میں سرشتہ آثار قدیمہ کے تحت عجائب خانہ باغ عامہ کا انضمام
عمل میں آیا۔

— (۴) —

۱۰۔ القعدہ ۵۰

ضمیمہ

ضمیمہ کتاب مذصفہ (۸)

حالاتِ اعظم حضرت قدرت ^{بندگالغا}

۴۔ شوال ۱۲۵۰ھ روز جمعہ ۱۰ - ۵۵۔ ساعت شبِ اعظم حضرت بندگالغا بیعت صاحبزادگان بلند اقبال و صاحبزادیانِ عزیمت فرمائے دہلی بذریعہ اسپتال ٹرین ہوئے۔ اور بروز دوشنبہ ٹھیک صبح (۹) بجے فائیر اسٹیشن دہلی ہوئے۔ حضور پر بوز کے ٹرین سے اترتے ہی توپوں کی سلامی سر کی گئی۔ حضرت اقدس و اعلیٰ وائسرائے ہوس تشریف لے گئے۔ بعد ازاں قصر نظام میں رونق افروز ہوئے۔

ہمراہ رکاب بہاراجہ سرکشن پرشاد صدر اعظم بہادر۔ نواب سر امین جنگ بہادر۔ نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر۔ نواب مہدی یار جنگ بہادر۔ نواب عثمان یار جنگ بہادر۔ نواب لطیف یار جنگ بہادر۔ نواب حکمت جنگ بہادر۔ مسٹر زین الدین انجمنیر ہیں۔ سر شمس کس ٹرنج صدر المہام مال و کو توالی متعاقب دہلی روانہ ہوئے۔

بتاریخ ۱۶۔ فروری ۱۹۳۲ء کے شب کو نظام پالیس (دہلی) پر شاندار روشنی کی گئی۔ ۱۹۔ فروری ۱۹۳۲ء کو ایوان شاہی میں ایک پر تکلف صیافت ترقیب دی گئی۔ جس میں علاوہ عہدہ داران سرکار عالی کے یورپین عہدہ دار و روسا بھی مدعو تھے۔ وائسرائے

ویڈی ونگلڈن قصر میں داخل ہوتے ہی بیابان کے ذریعہ سلامی دی گئی۔
حضرت اقدس داعی نے ۲۵ فروری کو ہزارکلسنی وایسرائے بہادر سے ملاقات فرمائی۔

۲۶ فروری ۱۹۳۲ء کو ہزارکلسنی وایسرائے وکونٹس ونگلڈن کی جانب سے ایوان وایسرائے میں ایک پرتکلف گارڈن پارٹی ترتیب دی گئی تھی۔ جس میں حضرت اقدس اعظمی مع شہزادگان دالاشان شریک تھے۔

۲۸ فروری کی شب کو قصر شاہی میں حضور وایسرائے کی دعوت تھی جب مراسم انگریزی دعوت میں تقریریں بھی ہوئیں۔ اعظمی حضرت بندگانِ عالی نے فرمایا کہ اب میرے لوگ (شہزادہ اعظم جاہ بہادر اور شاہزادہ معظم جاہ بہادر) بڑے ہو گئے ہیں اور ان کو اشتظام سلطنت میں حصہ لینے کی ضرورت معلوم ہوتی ہے۔
حضور وایسرائے نے نہایت دلچسپ انداز سے جواب دیا اور اعظمی کے ارشاد کی تائید فرمائی۔ اس دعوت میں بوجہ ناماسازی مزاج ولی عہد بہادر اور ان کی بیگم صاحبہ کی شرکت نہ ہو سکی۔

۲۸ فروری کو ہزارکلسنی ہائینس حضور نظام کی جانب سے ”نظام پالیس“ میں بستانی ضیافت ترتیب دی گئی تھی۔ جس میں کثیر التعداد اصحاب مدعو تھے۔
واپسی لکھنؤ کے وقت ہزارکلسنی نواب آف رامپور کی دعوت پر سواری ہمایونی نہشت افروز رامپور ہوئی۔ جہاں پر حضور اقدس کے اعزاز میں نہایت شاندار پیمیا پر ڈنر ترتیب دیا گیا تھا۔ یہاں سے فارغ ہو کر کوئی ایک بجے شب کے عزیمت فرمائے لکھنؤ ہوئے اور ۶ بجکر ہیں منٹ پر سواری ہمایونی بذریعہ اسپیشل ٹرین نہشت افروز لکھنؤ ہوئے۔
حضور اقدس داعی نے یکشنبہ کی رات میں تقریباً ایک سو شرفا معززین داعی عہد دار کو کارٹن ہوٹل میں بدو فرمایا۔ اس موقع پر حضور اقدس داعی نے اہل لکھنؤ کی محبت عقیدت

اور مہمان نوازی پر اظہارِ خوشنودی فرمایا۔ اور یہ اعلان فرمایا کہ سفرِ شاہانہ لکھنؤ کی تقریب میں (صحت) پچیس ہزار روپیہ خیراتی کاموں کے لئے عطا کئے جائینگے۔
بتاریخ ۹ مارچ ۱۹۳۲ء شب میں، سفرِ دہلی سے بحیرہِ جنوبی سواری مبارک معہ خدمِ چشمِ نہفت افروزِ بلند ہوتی۔

ضمیمہ صفحہ (۱۰) کتابِ ہذا کو الف شہزادگانِ بلند اقبال

بضمنِ سفرِ یورپ شہزادگانِ بلند اقبال بتاریخ ۲۰ جولائی ۱۹۳۱ء ناٹنگھم پہنچے۔ اور ان کا دہاں پر پُر جوش خیر مقدم کیا گیا۔ شہر کی سیر فرمائے۔ اور تاریخی مقاماتِ حظہ فرمایا۔ و نیز دہاں کے جامعہ کا بھی معائنہ کیا۔ آمد کے موقع پر لارڈ میئر مشرارتھ پولارڈ نے ان کا استقبال کیا۔ دوپہر میں ان کے اعزاز میں مقامِ کونسل ہاؤز ایک لینچ ترتیب پا گیا۔ لارڈ میئر نے مہانوں کا جامِ صحت تجویز کرتے ہوئے حیدر آباد کی مسلسل ترقی و فراعِ البالی کا تذکرہ کیا۔

شہزادگانِ بلند اقبال کے قیامِ لندن کے موقع پر ایک مار مورخہ ۴۔ نومبر ۱۹۳۱ء کے ذریعہ یہ خبر مسرت بار وصول ہوئی کہ حضورِ نظامِ حیدر آباد اور معزول سلطانِ ترکی کے خاندانوں کے امین دو شاہیوں کی رسم ۱۲ نومبر کو بہ مقامِ نامیس (جنوبی حصہِ فلزش) ادا کی جائیگی۔ ہر دو شہزادگانِ مدوح کا عقد علی الترتیب معزول سلطان کی خیر نیک اخترا و بجاہی سے ہوگا۔

مولانا شوکت علی جنھوں نے سربراہِ حیدری (حیدر نواز جنگ بہادر) کے اشتراک

عمل سے شادیوں کا اشتہام کیا ہے۔ اس تقریب میں شیرک ہوں گے۔
حسب قرارداد بتاریخ ۱۲۔ نومبر ۱۹۳۱ء بمقام (نائیس) دنیا کے دو عظیم ترین مسلم
خاندانوں کا ملاپ مغربی یورپ میں شہر میں شادی کے ذریعہ ہوا۔ جبکہ شہزادہ اعظم جاہ
بہادر کی شادی معزول خلیفہ و سابق سلطان ترکی عبد المجید خاں کی خوبصورت، اسی
شہزادی درشہوار سے ہوئی۔

شہزادہ اعظم جاہ بہادر نے ابھی تک دلہن کو نہیں دیکھا تھا۔ جو شادی کے وقت
سوجو نہیں تھیں۔ دلہن کا ایجاب و قبول مرادگو اہوں کے ذریعہ عمل میں آیا۔
شہزادہ ممدوح اعظم جاہ بہادر کی شادی کی رسم خلیفہ عبد المجید خاں نے بحیثیت
قاضی ادا کی۔ اور شہزادہ معظم جاہ بہادر کی شادی کی رسم بھی آپ ہی نے ادا فرمائی۔
دونوں شادیاں باب حکومت سرکار عالی کے تین اراکین اور دیگر عہدہ داران ریاست
حیدرآباد کی موجودگی میں عمل میں آئیں۔ اقرارنامہ پر شہزادگان کی جانب سے سرکرجی
(حیدر نواز جنگ) نے اور شہزادیوں کی جانب سے شہزادہ فاروق خلف اکبر خلیفہ نے دستخط
کی۔ سر اکبر حیدری۔ لیڈی حیدری۔ مولانا شوکت علی۔ اور مہر پختہ جی حاضریں میں تھیں۔
چونکہ ۱۲۔ نومبر شہزادہ اعظم جاہ بہادر کی سالگرہ کی تاریخ ہے۔ اس لئے ان سوا
کی ادائیگی کے لئے اسی تاریخ کا انتخاب عمل میں لایا گیا۔

مہینہ یوم جو مذہبی رسم کے مثل ہے ۱۹۔ نومبر کو قصر کارا بل میں دونوں شہزادوں
اور معزول خلیفہ کی دختر اور بھانجی کے مابین خلوت میں ادا کی گئی۔ اس کے بعد شہزادیاں اپنے
شوہروں سے ملیں۔

حضرت ولیعہد اعظم جاہ بہادر اور صاحبزادہ معظم جاہ بہادر کے قرآن السعدین دیول
معلق منہان مسرت اقرآن مترشدہ پہلی رجب المرجب ۱۳۵۰ھ کا اقتباس ذیل
ہے۔

فنان

بفضلہ تعالیٰ آج کا دن یکم رجب ۱۲۵۰ھ م ۱۲ نومبر ۱۹۳۱ء کا خاندان آصفیہ کیلئے
ہنایت مبارک و مسعود ہے کہ رشتہ اتحاد و یگانگت درمیان میں ہر دو خاندان آصفیہ ہی
و خاندان عثمانی بتوسط عقد مستحکم ہو چکا ہے۔ یعنی ولیعهد ریاست حیدر آباد اعظم جاہ کے
جہالہ نکاح میں سابق سلطان ترکی عبدالحمید خاں کی اکلوتی صاحبزادی در شہوار منسلک ہوئی ہے
اور اس طرح ولیعهد ریاست کے حقیقی برادر اعظم جاہ کے جہالہ نکاح میں خلیفہ موصوف کی حقیقی بھانجی
صاحبزادی نیلوفر منسلک ہوئی ہیں۔

اول الذکر کا زہر مہر معجل (صحت ہزار پاؤنڈ اور مناخر الذکر کا زہر مہر معجل صحت ہزار پاؤنڈ
قرار پایا۔ اور یہ طے پایا ہے کہ یہ صحت ہزار پاؤنڈ کی رقم بتوسط ٹرسٹ (مجلس امراء)
انوسٹ (چالو) کی جائے۔ تاکہ اس کے انٹرسٹ (منافع) سے ہر دو صاحبزادیاں مستفیع ہوتی
ریں۔ اس کے سیوا بجانب اسٹیٹ حیدر آباد ہر دو عروس کی تیاری ٹروسو (جہیز) کے لئے
مبلغ (صحت ۳۵۰۰۰ پاؤنڈ بطور عطیہ دے گئے۔

اس انتظام بالا سے گورنمنٹ آف انڈیا نے بھی اتفاق کیا۔

آخر میں میری دعا ہے کہ زمانہ آئندہ میں اس تاریخی واقعہ سے ہر دو خاندان کے لئے
بہت کچھ فلاح و بہبود کی جو توقع ہے وہ ضرور کامیاب ہوگی۔ جس کے آثار ابھی سے نمایاں ہیں
اس تقریب میں ہر سال ۱۲ نومبر کو ایک دن کی عام تعطیل ممالک محروسہ میں قرار دی جائے
دونوں شہزاد اپنی دولہنوں کے ساتھ حیدر آباد میں روایتی مذہبی رسم کی ادائیگی کے لئے
ایک مہینہ بعد فرانس سے روانہ ہونا قرار پایا۔ اس اثناء میں شہزادے ہوٹل میں قیام فرما رہے اور
شہزادیاں اپنے مکانات میں رہیں۔

بارگاہ خداوندی جہاں پناہی سے ذریعہ فرمان مبارک مورخہ ۱۲ رجب ۱۳۵۰
یہ حکم محکم شرف امداد لایا کہ

”شہزادگان بند اقبال مورخہ ۳۱ دسمبر ۱۹۳۱ء م ۲۱ شعبان المعظم ۱۳۵۰
مراجعت فرمائے بلکہ ہوں گے اوس روز صرف ایک یوم کی تعطیل خاموش
بلکہ کے لئے بغرض شرکت استقبال دی گئی۔“

بتاریخ ۲۸ دسمبر ۱۹۳۱ء شہزادگان حیدرآباد ذریعہ جہاز ”پنتا“ بمبئی پہنچے بمبئی میں
شہزادگان کا ورود پرائیوٹ طور پر عمل میں آیا۔ البتہ حیدرآباد کے چند معزز اصحاب نے
جہاز پر شہزادوں کا خیر مقدم کیا۔ شہزادیوں پر بمبئی کے پہلے نظارہ کا بہت اثر ہوا۔ اور وہ
اپنے ساتھیوں سے کئی استفسارات کرتے رہے۔ جہاز سے اتر کر یہ جماعت قصر نظام کو
جوںے پین سی روڈ پر واقع ہے گئی۔ جہاں شہزادگان دو یوم قیام فرما کر ذریعہ اسپتال
ٹرین بعزم حیدرآباد روانہ ہوئے۔

استقبال تیاریاں

شہزادگان بند اقبال کے ورود مسعود پر ان کے شایان شان استقبال کی غرض سے
ایک کمیٹی قائم ہوئی۔ جس کے صدر جناب راجہ وسینٹ راماریڈی بہادر کو تو ال بلکہ نے
اپنے خاص سٹی وائزات کے تحت پچاس ساٹھ ہزار روپیہ کا چندہ وقت واحد میں فراہم
کر لیا۔ لیکن اس بارہ میں فرمان اقدس صادر ہوا کہ چندہ ہائے پبلک سے ایک دوامی یادگار
اس تواریخی موقع کی ایک شادی خانہ تعمیر کر کے قائم کی جائے۔ اس لئے شہر کے آرٹسٹ
وغیرہ کے کام کو نظر انداز کیا گیا۔

ہمایون نخت شہزادگان دکن کا ورود مسعود

۳۱ دسمبر ۱۹۳۱ء بجے صبح تک ناپسی اسٹیشن اور اس کے روڈ پر تماشاخیوں کے جم غفیر کا گہوارہ

ہو چکا تھا۔ کوئی پاؤ گنٹھ قبل از آمد شاہی ٹرین سرکار عالی اپنے شاہی گھرانہ کے ممبران کی محبت میں اسٹیشن پر جلوہ افروز ہوئے۔

کوئی دس منٹ کے وقفہ بعد ٹرین کا وہ ڈبہ جس میں دونوں نواشا تھے بالکل ان کے سامنے ہی آکر رکا۔ فرط محبت سے شہزادگان بلند اقبال نے خاتان دکن کے قدموں پر جھکے مگر عالیجاہ نے دونوں ہاتھوں سے اٹھا کر ان کو گٹھے لگایا۔ اس وقت کا نظارہ لکھنے کو تو بھلا کوئی الفاظ کو توڑ موڑ کر لکھ لے مگر اہلی جذبہ کے دریا کو کوزہ میں بند کرنا کارے وار دو لا مضمون تھا۔ بغلیگر ہونے کے بعد اعلیٰحضرت نے آواز بلند فرمایا۔

دو تھری چیز فار دی پرنسز

یعنی شہزادگان کے لئے تین دفعہ اظہار مسرت۔ بعد سرکار عالی نے مختصر سی تقریر بزبان انگریزی فرمائی۔ اور جملہ ممبران شاہی خاندان کے ہمراہ اپنے محلات کی طرف روانہ ہوئے۔ اور دولہنیں ایک دوسرے پر وہ کے راستہ سے محلات کو لے جانی گئیں۔ واپسی پر رعایا نے نہایت اطمینان سے وہ سب منظور دیکھے جن کے لئے وہ عرصہ دراز سے چشم برہا تھے۔ ہمسفران شاہزادگان میں سے سر اکبر حیدری بہادر اُن کے صاحبزادہ صاحب: مسطرح حیدری کرنل ٹرنج بہادر و دیگر کئی ایک ممتاز ہستیاں تھیں۔

اس روز دوسعد کی خوشی میں شہر کے ہر ایک محلہ میں استقبالیہ کمیٹی کی جانب سے غائب کو کھانا کھلایا جا کر پارچہ بھی تقسیم کیا گیا۔ اکثر خوش باش لوگوں نے اپنے مکانوں پر روشنی کی ہتی۔ اور عدن باغ بلاسٹ۔ اور مکہ مسجد پر بھی روشنی ہوئی تھی۔

شہزادگان بلند اقبال کا قیام گاہ سمران کے دولہنوں کے درجہ بنگلہ قرار پایا جس میں باب حکومت کے اجلاس منعقد ہوتے تھے۔ جو سر علی امام کے عہد صدر اعظمی میں بطور خاص تیار کرایا گیا تھا۔ بذریعہ جریدہ غیر معمولی مورخ حکیم اسفندار ۱۳۴۱ ف فران مبارک صادر ہوا کہ

میں نے اپنی سالگرہ کی تقریب میں ولیعہد اور اُن کے برادر حقیقی کے خطابات اعظم جاہ و معظم جاہ کے ساتھ لقب والا نشان کا اضافہ کیا ہے۔ جو کہ اُن کے مراتب کے لحاظ سے اُن کی حد تک رہیگا۔ دیگر اُن کی دولہنوں کو بھی خاندانی لقب دیا ہے۔ یعنی صاحبزادی و رشتہوار کو دولہن و روانہ بیگم و صاحبزادی نیلو فر کو دولہن فرحت بیگم۔

بتاریخ ۳۰ جنوری ۱۹۳۲ء کے شب شہزادگان بلند اقبال کی شادی کی تقریب میں چو محلہ مبارک میں ڈنر و دیانس ترتیب دیا گیا تھا جس میں امراء اعلیٰ عہدہ داران سرکار عالی و انگریزی ویلڈیز مدعو تھے۔ اسی تقریب کی مسرت میں چارمینار۔ کلاک ٹاور کے علاوہ شہر کے بہت سی دوکان پر روشنی لگائی تھی۔

۱۰ جنوری ۱۹۳۲ء روز جمعہ ایک بجکر ۵ منٹ پر حضرت ولی عہد بہادر والا نشان حضرت معظم جاہ بہادر والا نشان سے حضرت دولہن و روانہ بیگم صاحبہ و حضرت فرحت بیگم صاحبہ ہمراہ اعلیٰ قدرت قدر قدرت کے بذریعہ اسپیشل ٹرین عزیمت فرمائے دہلی ہوئے۔

بوجہ آسائری مزاج حضرت ولیعہد بہادر والا نشان سے دولہن صاحبہ قبل تشریف آوری اعلیٰ حضرت بند گانغالی بتاریخ ۳۰ مارچ ۱۹۳۲ء فایز بلدہ ہوئے۔

ضمیمہ باب اول صفحہ (۲۱)

سلسلہ کمیت عیلتا

وسط ماہ صفر ۱۳۵۰ھ - جدر آباد ۶ جولائی ۱۹۳۱ء سٹریس پرتاب ریڈی بی۔ بی۔ وکیل ہائیکورٹ سابق مدیر اخبار ”گو گلدہ پریکا“ تئینف کردہ کتاب موسوم ”گرام جنادر نیم“ دیہاتوں کا عکس کے (۶۰۰) نسخہ بحباب دو آنہ خریدنے کے لئے کمیٹی

صدر جمعیتہ الانجمن اتحاد باہمی حیدرآباد نے منظوری کی۔
آخر ماہ صفر ۱۳۵۰ھ۔ اخبار صبح دکن اور اخبار دکن پنج کی سالانہ نمبروں کی ایک ایک
ہزار کاپیاں سررشتہ تعلیمات سے بحساب دیڑ روپیہ فی کاپی مدارس تحتانیہ میں تقسیم کر سکی
منظوری صادر کی گئی۔

آخر ماہ محرم ۱۳۵۰ھ۔ بارگاہ خسروی جہاں پناہی سے حکم شرف صدور لایا کہ انجمن بزم
تواریخ فارسیہ کے لئے دس ہزار روپیہ کھلار دینے کی منظوری شرف صدور لائی۔
وسط ماہ صفر ۱۳۵۰ھ۔ اہلک ملک بمقام حیدرآباد قائم ہونے والی ہے جس کی
امداد میں منجانب سرکار ذریعہ ملٹری اڈوینر مبلغ (سما) روپیہ کھلار چندہ دینے کی منظوری
دی گئی۔

وسط ماہ صفر ۱۳۵۰ھ۔ بارگاہ خسروی سے قاری عبد الکبیر صاحب جو مستطین تیار
تیار کئے ہیں ان کو مبلغ چار ہزار روپیہ سکہ عثمانیہ بطور صلہ کارگزاری دینے کی منظوری
شرف صدور لائی۔

آخر ماہ صفر ۱۳۵۰ھ۔ حیدرآباد۔ ۱۰ جولائی ۱۹۳۱ء اطلاع ملی ہے کہ حکومت بھوپال نے
اخبار روزنامہ ”منشور“ کے (۶۰) پرچہ خریدنے کی منظوری دی گئی۔ مسلم یونیورسٹی
علیگڑہ کے لئے بھی (۱۰) پرچہ خریدے گئے ہیں۔

ادیل ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ھ۔ ڈاکٹر سر محمد اقبال کے فرزند آفتاب اقبال کو جو کہ
سرکار عالی سے ایک سو پونڈ قرض حسنہ بغرض تعلیم منظور کیا گیا تھا وہ اب ان کی مالی مشکلات
کے مد نظر معاف کر دیا جا کر مبراعات امداد تصور کیا گیا۔

ادیل ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ھ۔ کرچین ایسوسی ایشن کو اس سال بھی ایک ہزار پانسو روپے
کھلاد پخت سررشتہ تعلیمات سے امداد دینے کی منظوری دی گئی۔
اوایل ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ھ۔ زمانہ کالج مجبورہ گراں آکل کیلئے مبلغ ساڑھے دو روپیہ سکہ عثمانیہ کے ادا دیش جہا خریدنے کی منظوری

۱۳۵۰ء اول ماہ ربیع الاول سومنا چیراسی کی بیو کے نام مبلغ اسی روپیہ سکہ عثمانیہ انعام رعایتی اجرا کرنے کی منظوری دی گئی۔
- وسط ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ء - حسب تحریرک معتمد صاحب عدالت کو توابی (صفیہ تعلیمات) عثمان البیان کے ایک سو نسخے بہ حساب فی ایک روپیہ خریدنے کی منظوری دی گئی۔
وسط ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ء بارگاہ خسروی سے مشرک شمسوامی کی مولفہ کتاب حیدرآباد پکٹوریل کے دوسو نسخے بقیمت (لہ عت) روپیہ کھدار خریدنے کی منظوری صادر فرمائی گئی۔

وسط ماہ ربیع الاول ۱۳۵۰ء برنیا، تحریک معتمد صاحب امور مذہبی شامیانہ عید گاہ کی تیار کے لئے (لہ عت) روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔
اول ماہ جمادی الاول ۱۳۵۰ء خریدی کتب درسیہ و فنون لطیفہ اردو - عربی - انگریزی - کے لئے مبلغ (سمت) روپیہ کھدار کی منظوری دی گئی۔
آخر ماہ جمادی الاول ۱۳۵۰ء - بارگاہ خسروی جہاں پناہی سے مبرا حرم خسروا ریوٹر ایجنسی سے مقامی (۸) اجاروں کو راونڈ ٹیبل کانفرنس منعقدہ لندن کے تازہ ترین خبریں بہم پہنچا دیا ہے۔ اس لئے ایجنسی مذکور کو چار ماہ کے لئے (سمت) روپیہ کھدار امداد دینے کی منظوری عذ و درود لائی۔

آخر ماہ جمادی الاول ۱۳۵۰ء حسب فرمان خداوندی اشیاء نمائش خریدنے کیلئے پانچ سال تک ہر سال (صت) روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔
اول ماہ جمادی الثانی ۱۳۵۰ء درستی شامیانہ مسجد عثمانیہ باغ عمار کے لئے مبلغ (۱۰ صت) روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔

اول ماہ رجب ۱۳۵۰ء - حسب الحکم سر مبارجہ بہادر صدر اعظم سرکار عالی - ریف ایسوسی ایشن بمبئی کے لئے (سمت) روپیہ کھدار بطور امداد دینے کی منظوری صادر ہوئی
وسط ماہ رجب ۱۳۵۰ء بارگاہ خسروی سے سید محمد حنیف اجیری کو نفرض

رخصتہ مبلغ ایک ہزار روپیہ سکہ عثمانیہ دینے کی منظوری صادر ہوئی۔
آخر ماہ شوال ۱۲۵۰ھ - اعظم حضرت قدر قدرت درود دہلی کی تقریب پر دو ہزار
پونڈ کا چندہ کسی خیراتی ادارہ کو عطا کر بیجا حکم صادر فرمایا۔ یہ رقم لیڈی ویٹیلین کی صوابدہ
رکھی گئی۔

ادیل ذی قعدہ ۱۲۵۰ھ اعظم حضرت قدر قدرت اٹنا دس ہزار روپیہ بمقام لکھنؤ شہر لکھنؤ کے
خیراتی کاموں کے لئے پچیس ہزار (پچیس) روپیہ عطا فرمایا۔

ضمیمہ کتاب باب اول صفحہ (۴۰)

سلسلہ اجرائی ماہوار

آخر ماہ محرم ۱۲۵۰ھ - مسٹر جس سابق انجن ڈرائیور اسپتال ٹرین کے نام تاحیات
پچاس روپیہ ماہوار رعایتی جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

آخر ماہ محرم ۱۲۵۰ھ حب الکلم بہاراجہ صدر اعظم بہادر سرکار عالی - مولوی عزیز اللہ شاہ
قادری کے نام پچاس روپیہ سکہ عثمانیہ ماہوار تاحیات جاری کرنے کی منظوری دی گئی۔
وسط ماہ صفر ۱۲۵۰ھ - حضرت شیخ ابی بکر بن حضر موتی کے لنگہ خانہ کو سالانہ دو ہزار
روپیہ کھدار امداد جاری کرنے کی منظوری دی گئی۔

وسط ماہ صفر ۱۲۵۰ھ سید محمود حسام الدین صاحب قادری سجادہ نشین درگاہ بغداد
شریف کے نام پچاس روپیہ کھدار ماہانہ جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

وسط ماہ صفر ۱۲۵۰ھ - مولوی ریاست علی مرحوم کپٹن کے بیوہ کے نام بیس روپیہ
سکہ عثمانیہ وظیفہ رعایتی تاحیات جاری کرنے کی منظوری دی گئی۔

میر جعفر علی مرحوم سابق اہلکار مجلس عالیہ عدالت کے بیوہ و والدہ کے نام پانچ پانچ روپیہ وظیفہ رعایتی جاری کرنے کی منظوری دی گئی۔

اوایل ماہ ربیع الاول ۱۲۵۳ھ۔ جب الحکم بہاراجہ سرصدر اعظم بہادر سرکار عالی ریست علیخان صاحب مقتول بہتم کردہ گیری کے بیوہ و پسماندگان کے نام مبلغ پچاس روپیہ سکہ عثمانیہ تاحیات جاری کرنے کی منظوری دی گئی۔

وسط ماہ ربیع الاول ۱۲۵۳ھ حاجی مسکن شاہ جی اٹاواہ کے نام تاحیات دس روپیہ کھدار جاری کرنے کی منظوری شرف صدور لائی۔

اوایل ماہ ربیع الثانی ۱۲۵۳ھ۔ (۱) پنڈت رام بلاس صاحب کے نام پچاس روپیہ ماہانہ تاحیات جاری کرنے (۲) نزہت آرا بیگم صاحبہ دختر محمد یسین خاں صاحب سابق رکن عدالت عالیہ کے نام تیس روپیہ جاری کرنے (۳) شیخ صاحب علی صاحب کے نام پچاس روپیہ تاحیات جاری کرنے کی منظوری شرف صدور لائیں۔

اوایل ماہ ربیع الثانی ۱۲۵۳ھ بارنگاہ خسروی سے فرنگی محل والے احمد اللہ مرحوم کو جو (۴) کھدار ماہوار ملا کرتی تھی اُن کے پسماندوں کی فلاکت کے مد نظر ادن کی بیوہ غفور انساہ کے نام (۵) کھدار اور اُن کے لاکوں کے نام (۶) کھدار اجرا فرمائے گئے۔

اخر ماہ ربیع الثانی ۱۲۵۳ھ۔ یہ حسین شاہ صاحب بہرہ پوری کے نام پندرہ روپیہ کھدار تاحیات جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

اخر ماہ ربیع الثانی ۱۲۵۳ھ۔ جب الحکم بہاراجہ سرصدر اعظم بہادر سرکار عالی زینت بیگم بیوہ مرزا اختر سلطان کے نام مبلغ چالیس روپیہ سکہ عثمانیہ کی منظوری دی گئی۔

اوایل ماہ جمادی الاول ۱۲۵۳ھ۔ نو تن و دیالیہ گلبرگہ شریف کے لئے (۷) روپیہ ماہانہ امداد کے لئے دو سال کی توسیع پیشی صدارت عظمیٰ سے منظور فرمائی گئی۔

اوایل ماہ جمادی الثانی ۱۲۵۳ھ۔ قدرت علی شاہ کے نام پندرہ روپیہ ماہوار

تاجیات منظور ہوئی۔

ادیل ماہ جمادی الثانی ۱۲۵۰ھ شیخ جواد بخش کے نام مبلغ پندرہ روپیہ کھدار تاجیات منظور ہوئی۔

وسط ماہ جمادی الثانی ۱۲۵۰ھ۔ بارگاہ خسروی سے ذریعہ فرمان مبارک مینہ منورہ والے سید مصطفیٰ خلیفہ کے نام غزہ جمادی الثانی ۱۲۵۰ھ سے پچیس روپیہ کھدار تاجیات دینے کی منظوری شرف صدور لائی۔

وسط ماہ جمادی الثانی ۱۲۵۰ھ۔ شیخ جواد صاحب تجلی اور قدرت علی شاہ صاحب طہرانی کے نام پچیس روپیہ کھدار ماہوار رعایتی جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔
آخر ماہ رجب ۱۲۵۰ھ۔ مسٹر فڈرک شامیرٹ متونی کے بیوہ کے نام مبلغ پچاس روپیہ وظیفہ تاجیات دینے کی منظوری دی گئی۔

آخر ماہ رجب ۱۲۵۰ھ۔ مخدوم علی شاہ صابری سکسہ گلبرگہ کو ادن کی موجودہ تنخواہ (۱۷۵) میں یکم رجب ۱۲۵۰ھ سے پانچ روپیہ مزید اضافہ کرنے کی منظوری دی گئی۔
آخر ماہ رجب ۱۲۵۰ھ۔ سید یوسف حسین طہیہ کالج دہلی کے لئے چالیس روپیہ وظیفہ تعلیمی دینے کی منظوری دی گئی۔

ادیل ماہ شعبان ۱۲۵۰ھ۔ مسٹر شمس الدین متونی اسسٹنٹ انجنیر کی دواڑ کیوں کے نام تاجیات پچیس روپیہ فی اسم وظیفہ تعلیمی منظور کیا گیا۔
وسط ماہ شعبان ۱۲۵۰ھ۔ عبدالرحیم شاہ نقشبندی کی ماہوار ان کے دونوں خروں کے نام علی السویہ فاطمہ بیگم کو (۷۷) ورفیق بیگم کو (۷۷) تاجیات جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

آخر ماہ شعبان ۱۲۵۰ھ۔ مولوی محمد رفیع صاحب مرحوم سابق مہتمم اذکار سکر علی کی بیوہ کے نام تاجیات تیس روپیہ کا وظیفہ رعایتی جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔

(۲) موضع پدرانہ صانع کڑی گاؤں کے نابینا حافظ نثار احمد صاحب کے نام پندرہ روپیہ ماہوار جاری کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔
 وسط ماہ شوال ۱۳۵۰ھ پیشگاہ خسروی سے حکم شرف نفاذ پایا کہ خلیفہ سلطان عبد المجید خاں کے سابقہ امداد میں مزید ایک سو پونڈ اضافہ کرنے کی منظوری صادر ہوئی۔
 وسط ماہ شوال ۱۳۵۰ھ۔ پیشگاہ خسروی سے حکم صادر ہوا کہ دولہن درخت بگیم دولہن فرحت بگیم جہا کی والدہ ماجدہ کے نام بھی ایک ایک سو پونڈ دینے کی منظوری کی گئی۔

ضمیمه کتاب مذ آصفیه (۷۵)
فهرست عهدداران سول علاقه سرکار عالی نخواه محالون بنوسلٹ یکم آذر

تفصیل	نام ارباب	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		یورپین میسائی		جملہ	
		فہرست	تعداد	فہرست	تعداد	فہرست	تعداد	فہرست	تعداد	فہرست	تعداد
۱	۲	۶	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	پیشکار	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۲	صدر اعظم	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۳	صدر الہامان	۰	۰	۶	۱۳	۰	۰	۱	۲	۰	۰
مقدمین											
	(۱) متد با حکومت	۰	۰	۵	۱	۰	۰	۰	۰	۵	۵
	(۲) چیف سکریٹری	۰	۰	۲	۱	۰	۰	۰	۰	۲	۲
	(۳) متدی سیاست	۱	۱	۵	۱	۱	۱	۰	۰	۰	۰

ردیف	نام ابواب	ا ب ه و د	ا ب ه و د ز	ا ب ه و د ز ح ط ی	پ ک ر س	ی و ر و پ و ی و ی سانی	جملہ
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۱۲
۱	(۴) مستدی فیئس	۳	۱۲	۲	۱	۰	۸
۲	(۵) مستدی مال	۵	۱۳	۱۳	۰	۱	۱۹
۳	(۶) مستدی عدالت	۰	۰	۹	۰	۰	۹
۴	(۷) مستدی تعییرت	۴	۴	۹	۰	۱	۱۴
۵	(۸) مستدی ڈیرنج	۱	۱	۱	۰	۰	۲
۶	(۹) مستدی فوج	۰	۰	۵	۰	۰	۵
۷	(۱۰) مستدی صنوت و حرفت و تجارت	۱	۱	۱	۰	۱	۳
۸	(۱۱) مستدی وضع قوانین	۰	۰	۴	۰	۰	۴
۹	(۱۲) مستدی امور مذہبی	۰	۰	۱	۰	۰	۱

[illegible]

نشان علمیه	نام ابواب	اقل هندو		اقل اسلام		پارسی		یورودین میانی		جمله	
		تعداد در این	تعداد ابواب	تعداد در این	تعداد ابواب	تعداد در این	تعداد ابواب	تعداد در این	تعداد ابواب	تعداد در این	تعداد ابواب
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
	مال										
۱	صوبیداری	۰	۰	۲	لعمریه	۱	الیه	۰	۰	۲	۱۱
۲	مدوکار صوبه دار	۰	۰	۴	لعمریه	۰	۰	۰	۰	۲	۱۱
۳	اول تعلقه اران	۰	۰	۱۳	لعمریه	۱	الیه	۰	۰	۱۲	۱۱
۴	مدوکاران تعلقه دار	۲	۱۱	۳۴	لعمریه	۰	۰	۰	۰	۲	۱۱
۵	تحصیل اراغی دیوانی	۱۹	لعمریه	۱۱۲	لعمریه	۲	سما	۰	۰	۱۳	۱۱
۶	تحصیل اران علی	۰	۰	۴	سما	۰	۰	۰	۰	۲	۱۱
	مرف خاص دیوانی										
	دیوانی -										
	میزان مال	۲۱	لعمریه	۱۰۰	لعمریه	۴	لعمریه	۰	۰	۱۹۵	۱۱

ردیف	نام ابواب	اهل هندو		اهل اسلام		پارسی		یو برهمن عیانی		جمله	
		تعداد در شمار داران	تعداد در قمار اموار	تعداد در عیبه داران	تعداد در قمار اموار	تعداد در عیبه داران	تعداد در قمار اموار	تعداد در عیبه داران	تعداد در قمار اموار	تعداد در قمار اموار	تعداد در قمار اموار
۱	۲	۲	۲	۵	۶	۶	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
	علاقه بنده و بست	۲	۲	۲۷	۲	۲	۲	۰	۰	۲۹	۲۹
	علاقه جنگلات	۳	۱	۱۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱۸	۱۸
	عیبه داران بندو بسیج	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۲
	علاقه کرد و گریزی	۲	۵	۱۰	۳	۱۰	۱۰	۰	۰	۲۲	۲۲
	علاقه آبکاری فیون و کاخچه	۳	۱۸	۱۸	۱	۱	۲	۲	۲	۲۲	۲۲
	علاقه معنیات	۳	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۵
	علاقه زراعت	۶	۲۷	۲۷	۱	۱	۱	۰	۰	۱۱	۱۱
	رشته تجارت و حرف	۳	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۵
	رشته کالیج اندر طرز انیشو	۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۲

شماره	نام ابواب	اهل هندو		اهل اسلام		پارسی		پوردین صیانی		جمله	
		تعداد و مقدار داران	تعداد و مقدار اموار	تعداد و مقدار داران	تعداد و مقدار اموار	تعداد و مقدار داران	تعداد و مقدار اموار	تعداد و مقدار داران	تعداد و مقدار اموار	تعداد و مقدار داران	تعداد و مقدار اموار
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	صوبیداری	۰	۰	۲	لعمریه	۱	الیه	۰	۰	۲	مکرم
۲	مددکار صوبه دار	۰	۰	۴	الکیمه	۰	۰	۰	۰	۴	الکیمه
۳	اول تعلقه داران	۰	۰	۱۳	لعمریه	۱	الیه	۰	۰	۱۳	مکرم
۴	مددکاران تعلقه دار	۲	۲	۳۲	مکرم	۰	۰	۰	۰	۲	مکرم
۵	تخصیصه اعلیٰ دیوانی	۱۹	لعمریه	۱۱۲	لعمریه	۲	سماعه	۰	۰	۱۳۲	مکرم
۶	تخصیصه اران علیا مرف خاص زیرگرافی دیوانی -	۰	۰	۴	سماعه	۰	۰	۰	۰	۴	سماعه
	میزان مال	۲۱	لعمریه	۱۴۰	مکرم	۴	سماعه	۰	۰	۱۹۵	مکرم

تثانی	نام ابواب	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		یورپین عیسائی		جملہ	
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
	علاقہ بندی	۲	۱	۲	۳	۱	۱	۰	۰	۲۹	۱
	علاقہ جنگلات	۳	۱	۱۲	۱	۱	۱	۱	۱	۱۸	۱
	عبدہ داران ہندو	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱
	علاقہ کرد گیری	۲	۱	۱۰	۲	۱	۱	۰	۰	۲۲	۱
	علاقہ آبکاری دیون	۳	۱	۱۸	۱	۱	۱	۲	۱	۲۳	۱
	دکانچسہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	علاقہ معدنیات	۳	۱	۲	۱	۰	۰	۰	۰	۵	۱
	علاقہ زراعت	۶	۲	۲	۱	۱	۱	۰	۰	۱۱	۱
	سرشت تجارت و	۳	۱	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۱
	سرشت طب	۳	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۱

نشانده	نام ابواب	اصل بنود		ا.ل.اسلام		پارسی		پوره پین بیانی		جمله	
		تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.	تعداد و مقدار ا.ل.
۱	تعلیمات	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۲	نظارت فزیکل	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۳	صدور و بستم	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۴	بستم اضلاع	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱
۵	نظام کالج	۹	۱۰	۹	۱۰	۹	۱۰	۹	۱۰	۹	۱۰
۶	مدیر عالی	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۷	دارالترجمه غمانیه	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۸	ریونیورسٹی	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲
۹	رجسٹر ارغمانیه یونیورسٹی	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲	۱	۲

ردیف	نام انبیا	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		یوروپین عیسائی		جملہ	
		تعداد و عدد داران	تعداد رقم داران	تعداد و عدد داران	تعداد رقم داران	تعداد و عدد داران	تعداد رقم داران	تعداد و عدد داران	تعداد رقم داران	تعداد و عدد داران	تعداد رقم داران
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۹	دار الطبع جامعہ	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۰	عثمانیہ یونیورسٹی کالج	۹	۶۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۱	عثمانیہ میڈیکل کالج	۵	۹	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۲	عثمانیہ انجینئرنگ کالج	۱	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۳	انٹرمیڈیٹ کالج	۱	۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۴	زنا زکاء کالج بریلی	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۵	دیگر کالج و ہائی اسکول	۱۸	۳۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱۶	انٹرمیڈیٹ کالج ونگل	۱	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

شماره	نام ابواب	اہل ہندو	اہل اسلام	پارسی	یوروپین عیسائی	جلد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷
۱۴	ستفرت	۰	۰	۰	۰	۱
	میزان تعلیمات	۲۹	۲۰۰	۲	۲۰	۲۹
	طبابت					
۱	سرشتہ طبابت ایزدی	۳۰	۳۱	۸	۱۴	۱۳
۲	سرشتہ طبابت یونانی	۰	۱۱	۰	۰	۱۱
	میزان طبابت	۳۴	۳۱	۸	۱۴	۱۱
۱	تعبیرت	۲۸	۳۴	۲	۳	۸۰

ردیف	نام اجواب	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		یہودین و عیسائی		جملہ	
		تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران	تقداد و محمد داران
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۲	دفعہ کنہیگی باؤلیا	.	.	۱	۱	.	.	۱	۱	۲	۱
۳	آبرسانی اضلاع	۱	۱	۱	۱	۲	۲
۴	دیگر دفاتر	۶	۲۴	۱۰	۱۰	۳۳	۳۳
۵	مخاد اراضیا ریوے	.	.	۱	۱	۱	۱
۶	پیرنڈہ نگہباز	۱	۵	۵	۵	۱	۱	.	.	۲	۲
۷	آرکیش بدہ	۱	۲	۲	۲	۵	۵
۸	جیدر آباد ڈیپو	.	۱	۱	۱	۱	۱
۹	سرشتہ صنعتی	۱	۸	۸	۸	۱	۱	.	.	۱۰	۱۰
۱۰	سرشتہ کوکھنڈ	.	۱	۱	۱	۱	۱
۱۱	سرشتہ کورٹ	.	۱	۱	۱	۱	۱
	صد میران	۲۵۲	۸۹۳	۳۳	۳۳	۴۲	۴۲	۱۱۵۰	۱۱۵۰	۱۱۵۰	۱۱۵۰

ضمیمہ کتاب مذکور ۸۲
فہرست عہد داران فوجی علاقہ سرکار عالی بموجب ملطری سبابتہ اور ۱۳۴۱

نمبر	نام ابواب	اہل ہند		اہل اسلام		پارسی		یورپین عیسائی		جملہ	
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۱	۲	۲	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
افواج باقاعدہ											
۱	اسٹان	.	.	۱۲	۱۱	.	.	.	۱۳	۱۳	۱۳
۲	الف - توپخانہ	.	.	۵	۵	۵	۵
۳	ب - "	.	.	۲	۲	۲	۲
۴	ہادی کارڈ اسکول	۲	۲	۲
۵	کیا داری ٹریننگ اسکول	.	.	۲	۲	.	.	.	۳	۳	۳
۶	پلٹن خاص	.	.	۵	۵	۵	۵

ردیف	نام ابواب	اهل سنو		اهل اسلام		پارسی		یور وین بیانی		جمله
		تعداد و عدد داران	تعداد و رقم ابواب	تعداد و عدد داران	تعداد و رقم ابواب	تعداد و عدد داران	تعداد و رقم ابواب	تعداد و عدد داران	تعداد و عدد داران	
۱	۲	۳	۲	۵	۶	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۴	پیش رو آصف بکر	۰	۰	۲	سید	۰	۰	۰	۰	۲
۸	پیش سوم سیف آمار	۱	صاف	۲	الایکمه	۰	۱	۰	۵	۵
۵	پیش قلعه	۱	۵	۲	الایکمه	۰	۰	۰	۵	۵
۱۰	انفشاری طرینگی	۰	۰	۲	الایکمه	۰	۰	۰	۲	۲
۱۱	جمیع نظام مجید	۰	۰	۲	صاعیه	۰	۰	۰	۲	۲
۱۲	تبر و گو گنده لاند	۰	۰	۸	سرمه	۰	۱	۱	۹	۹
۱	امیر مل سرپس طریق حیدر آباد رساله اول	۱	الایکمه	۹	کامه	۰	۲	۲	۱۲	۱۲
۲	رساله دوم	۰	۰	۱۳	لعمیه	۰	۱	۱	۱۳	۱۳

تفاسل	نام ابواب	اہل مہنود		اہل اسلام		بارسی		یورپین باقی		جلہ	
		تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد	تعداد
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	مذہب انسان	۵	۱	۳	۱	۲	۱	۲	۱	۱	۱
	دینی و دنیاوی	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	پرس باڈی گارڈ	۰	۰	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۰
	باردست خانہ	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰
	میزان فوج باقاعدہ	۸	۸	۸	۸	۲	۲	۲	۲	۱۱	۱۳
	امپریل سرویس پس	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	دافوج بیتقاعدہ	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۱	دتر نظامت	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰
۲	مجدد انظم جیت	۰	۰	۹	۰	۰	۰	۰	۰	۹	۰

نشانده	نام ابواب	اہل ہنود		اہل اسلام		پارسی		یورورین میانی		جملہ	
		تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران	تقداد و عہدہ داران
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	شہنشاہ و وزیر گزینی نظم جنیت سرشتہ راجہ ارایان	.	.	۱۵	۱۲	۱۵	۱۲
۲	سرشتہ راجہ علی پشاد سنوئی۔	.	.	۱	۱	۱	۱
۳	سرشتہ راجہ علی پشاد سنوئی۔	.	.	۳	۸	۲	۸
۴	سرشتہ راجہ سنوئی۔	۱	۱	۱	۱
۵	سرشتہ راجہ انک پرستاد سنوئی	۱	۲	۲	۱۲	۵	۱۲
۶	سرشتہ مہاراجہ پشاد	۱	۱	۱	۱۴	۲	۱۴
۷	سرشتہ فرنگ پشاد	۳	۱	۱	۱	۲	۱
۸	سرشتہ راجہ سنوئی	۱	۲	۲	۱۱	۲	۱۱
۹	سرشتہ راجہ سنوئی پشاد سنوئی۔	.	.	۲۲	۱۱	۲۲	۱۱

نفاذ	نام اجواب	اہل ہندو		اہل اسلام		پارسی		یورپین عیسائی		جلہ	
		تقد اور عمدہ داران	تقد اور تمام ہزار	تقد اور عمدہ داران	تقد اور تمام ہزار	تقد اور عمدہ داران	تقد اور تمام ہزار	تقد اور عمدہ داران	تقد اور تمام ہزار	تقد اور تمام ہزار	تقد اور تمام ہزار
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱۰	سرشتہ راچہ پنجاہ	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱
۱۱	سرشتہ راچہ گرجا	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱
	سرشتہ جازیرہ گرجا										
	نظم جمعیت نہیں										
۱	سرشتہ راچہ پنجاب	۲	۲	۹	۱۱	۰	۰	۰	۰	۱۱	۱۱
۲	سرشتہ راچہ ہریانہ	۰	۰	۵	۱۱	۰	۰	۰	۰	۵	۱۱
۳	سرشتہ راچہ ہریانہ	۲	۲	۲	۱۱	۰	۰	۱	۱	۲	۲
۴	سرشتہ راچہ روپن	۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۲
۵	سرشتہ راچہ ہوش چنہ	۰	۰	۲	۱۱	۰	۰	۰	۰	۲	۲

ردیف	نام اجواب	اہل ہنود		اہل اسلام		پارسی		یورپین مسیحائی		جملہ	
		تعداد و عدد و ازان	تعداد و رقم و نام و ازان	تعداد و عدد و ازان	تعداد و رقم و نام و ازان	تعداد و عدد و ازان	تعداد و رقم و نام و ازان	تعداد و عدد و ازان	تعداد و رقم و نام و ازان	تعداد و عدد و ازان	تعداد و رقم و نام و ازان
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
	۱۲	۱۸	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۲	۱۸
	۲۹	۱۸	۸۸	۱۴	۰	۰	۰	۰	۱۲	۱۸	۱۸
	۳۰	۱۴	۱۴	۱۴	۲	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵	۱۵

ضمیمه کتاب بذ اصفحه (۸۶)

تخته ماهور یا بان امدوی ماه و ساله علاقه دیوانی سرکار عالی بموجب ضمیمه موازنه ۱۳۴۱

نشانده	نام ابواب	اهل هند		اهل اسلام		پرسی		یورومین عیسائی		بنا صراحت	
		تعداد و شرحه داران	تعداد رقم	تعداد و شرحه داران	تعداد رقم	تعداد و شرحه داران	تعداد رقم	تعداد و شرحه داران	تعداد رقم	تعداد و شرحه داران	تعداد رقم
۱	۲	۲	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	صدر مد (۲) جنگلات وظایف طلبه تحت ابواب مختصه -	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
۲	صدر مد (۱۸) مہذب زینی مد - (۳) ماهوز آرا خاص رعایتی ماهوز آرا منصفیه زیاده دیوانی -	۳۹ ۳۵۴	۳۶۲ ۳۸۳	۱ ۲۱	۱ ۲۱	۲ ۱۲	۲ ۱۲	۲ ۱۲	۲ ۱۲	۰	۰
۳	صدر مد (۲۳) تعلیمات (الف امداد مدارس) مدارس فوقانیہ مدارس وسطانیہ مدارس ابتدائی	۰ ۶ ۱۴	۲ ۴ ۹۴	۰ ۰ ۰	۰ ۰ ۰	۵ ۳ ۱۱	۵ ۳ ۱۱	۵ ۳ ۱۱	۵ ۳ ۱۱	۰ ۰ ۰	۰ ۰ ۰

تعداد	نام ابواب	اهل هندو		اهل اسلام		پارسی		یهود و بنو یسائی		تلاصحات	
		تعداد	تعداد رقم	تعداد	تعداد رقم	تعداد	تعداد رقم	تعداد	تعداد رقم	تعداد	تعداد رقم
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
	مدکس ابتدائی اند	مدکس
	مجلسی اضلاع -
	مدکس خاص	۱	۱۱	۱۱	۱۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲
	ب - امداد مدکس
	غیر ملکی -
	الف - تحت اقتدار	۱	۱۱	۱۱	۱۱	۲	۲	۲	۲	۲	۲
	جامعه عثمانیه -
	ب - تحت نظارت
	ج - یکمشت امداد
	د - گشت کبیری
	آنداری نظام
	محکم معتمدی تعلیمات
	(ج) امداد نظام
	سند (م) ۲۳
	الف - امداد انگریزی
	ب - امداد یونانی	۲	۱۴	۱۴	۱۴	۲	۲	۲	۲	۲	۲

[illegible]

تخته تفاوت اخراجات ده ساله منصب و طیفه و ماهورات خاص
من ابتداء ۱۲۸۶ ف لغایت ۱۳۳۹ ف

نشان	سند	قادر منصب	قداد وظایف دانام	ماهورات خاص	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	۱۲۸۶ ف	۱۲۸۶ ف	۱۲۸۶ ف	۱۲۸۶ ف	۱۲۸۶ ف
۲	۱۲۹۰ ف	۱۲۹۰ ف	۱۲۹۰ ف	۱۲۹۰ ف	۱۲۹۰ ف
۳	۱۳۰۰ ف	۱۳۰۰ ف	۱۳۰۰ ف	۱۳۰۰ ف	۱۳۰۰ ف
۴	۱۳۱۰ ف	۱۳۱۰ ف	۱۳۱۰ ف	۱۳۱۰ ف	۱۳۱۰ ف
۵	۱۳۲۰ ف	۱۳۲۰ ف	۱۳۲۰ ف	۱۳۲۰ ف	۱۳۲۰ ف
۶	۱۳۳۹ ف	۱۳۳۹ ف	۱۳۳۹ ف	۱۳۳۹ ف	۱۳۳۹ ف

ضمیمہ کتاب ذاصفحہ ۹۶
حقیقی آمدنی ملک سرکار عالی قلم دیوانی باب ۳۳۹

نشانہ	نام ابواب	رسم	نشانہ	نام ابواب	رسم
۱	۲	۳	۱	۲	۳
الف	(۱) الف - مالگری	۵۰ کروڑ دولت الکابو		(۵) الف - کاغذ مختوم -	۵۰ ۵۰ ۵۰
	(۱) ب - چوبندہ استقبالی مال	۱۰۰ کروڑ ۵۰ ۵۰		(۵) ب - حربہ شیش	۵۰ ۵۰ ۵۰
	(۲) چوبندہ	۵۰ کروڑ ۵۰ ۵۰		(۶) معدنیات	۵۰ ۵۰ ۵۰
	(۳) کروڑ گیری	۱۰۰ کروڑ ۵۰ ۵۰		میزان الف	۵۰ ۵۰ ۵۰
	(۴) الف - آبکاری	۱۰۰ کروڑ ۵۰ ۵۰	الف	(۷) پتہ برار -	۵۰ ۵۰ ۵۰
	(۴) ب - افرین و گنجہ	۵۰ کروڑ ۵۰ ۵۰	ب	(۸) الف - سود -	۵۰ ۵۰ ۵۰

ردیف	نام ابواب	شماره	ردیف	نام ابواب
۱	۲	۱	۳	۴
۱	(۴۰) رقم نقل از مد محفوظ قوط	ط	یکم	۱
۲	(۴۱) متفرقات	۲	۲	۲
۳	صدمین تا (۴۱)	۳	۳	۳
۴		۴	۴	۴
۵		۵	۵	۵
۶		۶	۶	۶
۷		۷	۷	۷
۸		۸	۸	۸
۹		۹	۹	۹
۱۰		۱۰	۱۰	۱۰
۱۱		۱۱	۱۱	۱۱
۱۲		۱۲	۱۲	۱۲
۱۳		۱۳	۱۳	۱۳
۱۴		۱۴	۱۴	۱۴
۱۵		۱۵	۱۵	۱۵
۱۶		۱۶	۱۶	۱۶
۱۷		۱۷	۱۷	۱۷
۱۸		۱۸	۱۸	۱۸
۱۹		۱۹	۱۹	۱۹
۲۰		۲۰	۲۰	۲۰
۲۱		۲۱	۲۱	۲۱
۲۲		۲۲	۲۲	۲۲
۲۳		۲۳	۲۳	۲۳
۲۴		۲۴	۲۴	۲۴
۲۵		۲۵	۲۵	۲۵
۲۶		۲۶	۲۶	۲۶
۲۷		۲۷	۲۷	۲۷
۲۸		۲۸	۲۸	۲۸
۲۹		۲۹	۲۹	۲۹
۳۰		۳۰	۳۰	۳۰
۳۱		۳۱	۳۱	۳۱
۳۲		۳۲	۳۲	۳۲
۳۳		۳۳	۳۳	۳۳
۳۴		۳۴	۳۴	۳۴
۳۵		۳۵	۳۵	۳۵
۳۶		۳۶	۳۶	۳۶
۳۷		۳۷	۳۷	۳۷
۳۸		۳۸	۳۸	۳۸
۳۹		۳۹	۳۹	۳۹
۴۰		۴۰	۴۰	۴۰
۴۱		۴۱	۴۱	۴۱
۴۲		۴۲	۴۲	۴۲
۴۳		۴۳	۴۳	۴۳
۴۴		۴۴	۴۴	۴۴
۴۵		۴۵	۴۵	۴۵
۴۶		۴۶	۴۶	۴۶
۴۷		۴۷	۴۷	۴۷
۴۸		۴۸	۴۸	۴۸
۴۹		۴۹	۴۹	۴۹
۵۰		۵۰	۵۰	۵۰
۵۱		۵۱	۵۱	۵۱
۵۲		۵۲	۵۲	۵۲
۵۳		۵۳	۵۳	۵۳
۵۴		۵۴	۵۴	۵۴
۵۵		۵۵	۵۵	۵۵
۵۶		۵۶	۵۶	۵۶
۵۷		۵۷	۵۷	۵۷
۵۸		۵۸	۵۸	۵۸
۵۹		۵۹	۵۹	۵۹
۶۰		۶۰	۶۰	۶۰
۶۱		۶۱	۶۱	۶۱
۶۲		۶۲	۶۲	۶۲
۶۳		۶۳	۶۳	۶۳
۶۴		۶۴	۶۴	۶۴
۶۵		۶۵	۶۵	۶۵
۶۶		۶۶	۶۶	۶۶
۶۷		۶۷	۶۷	۶۷
۶۸		۶۸	۶۸	۶۸
۶۹		۶۹	۶۹	۶۹
۷۰		۷۰	۷۰	۷۰
۷۱		۷۱	۷۱	۷۱
۷۲		۷۲	۷۲	۷۲
۷۳		۷۳	۷۳	۷۳
۷۴		۷۴	۷۴	۷۴
۷۵		۷۵	۷۵	۷۵
۷۶		۷۶	۷۶	۷۶
۷۷		۷۷	۷۷	۷۷
۷۸		۷۸	۷۸	۷۸
۷۹		۷۹	۷۹	۷۹
۸۰		۸۰	۸۰	۸۰
۸۱		۸۱	۸۱	۸۱
۸۲		۸۲	۸۲	۸۲
۸۳		۸۳	۸۳	۸۳
۸۴		۸۴	۸۴	۸۴
۸۵		۸۵	۸۵	۸۵
۸۶		۸۶	۸۶	۸۶
۸۷		۸۷	۸۷	۸۷
۸۸		۸۸	۸۸	۸۸
۸۹		۸۹	۸۹	۸۹
۹۰		۹۰	۹۰	۹۰
۹۱		۹۱	۹۱	۹۱
۹۲		۹۲	۹۲	۹۲
۹۳		۹۳	۹۳	۹۳
۹۴		۹۴	۹۴	۹۴
۹۵		۹۵	۹۵	۹۵
۹۶		۹۶	۹۶	۹۶
۹۷		۹۷	۹۷	۹۷
۹۸		۹۸	۹۸	۹۸
۹۹		۹۹	۹۹	۹۹
۱۰۰		۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰

ضمیمه کتاب مذ آصفیه (۹۹)
حقیقی اخراجات ملک سرکار عالی علاقه دیوانی بابت ۱۳۳۹

نشان زمره	صدمات خرج	رسم	نشان زمره	صدمات خرج	رسم
۱	۲	۳	۱	۲	۳
الف	(۱) الف - مالگزاری	لکھنؤ کا موہر		(۵) ب - رجسٹریشن	یک کد
	(۱) ب - مالگزاری آبپاشی	ملک کا موہر		(۶) معدنیات	سما موہر
	(۲) چوبیس	لکھنؤ کا موہر		میزان الف	یک کد
	(۳) کروڑ گیری	لکھنؤ کا موہر	ب	(۷) الف - سود	یک کد
	(۴) الف - آبکاری	لکھنؤ کا موہر		(۸) ب - بنگلہ قذادائی تفرغہ	یک کد
	(۴) ب - اینون و جانچ	لکھنؤ کا موہر	ج	(۹) - دارالغریب	یک کد
	(۵) الف - کاغذ مختوم	یک کد		(۱۰) سکہ قرطاس	یک کد

نشان زمرہ	صدمات خراج	نشان زمرہ	رستم	صدمات خراج	رستم
۱	۲	۱	۳	۲	۳
			صدمات	(۱۷) بیمہ	صدمات
			میزان ج	(۱۸) منصب	صدمات
			صدمات	(۱۹) جمعیت	صدمات
۷	۱۲ - پیرخانہ		صدمات	(۲۰) عدالت	صدمات
۸	۱۳ - داخل حضور پر روز		صدمات	(۲۱) محاسب	صدمات
	۱۳ - الف اخراجات مفرد ملٹی سکرٹری المحضرت بنگالہ		صدمات	(۲۲) کوتوالی	صدمات
	۱۳ - ب - اخراجات شہزادگان بلند اقبال -		صدمات	(۲۳) لمباست	صدمات
۹	(۱۴) - انتظام مملکت		صدمات	(۲۴) تعلیمات	صدمات
	(۱۵) - اخراجات سیاسی		صدمات	(۲۵) مذہبی -	صدمات

نشان زمرہ	صدریات خرچ	رستم	نشان زمرہ	صدریات خرچ	رستم
۱	۲	۳	۱	۲	۳
	(۲۶) زراعت	۱۷۷۷ مکمل		(۳۳) ریوے	۱۷۷۷ مکمل
	(۲۷) علاج حیوانات	۱۷۷۷ مکمل		(۳۴) برقی	۱۷۷۷ مکمل
	(۲۸) قرضہ اتحاد با مہسی	۱۷۷۷ مکمل		(۳۵) درک شاپ -	۱۷۷۷ مکمل
	(۲۹) دفاتر خورد	۱۷۷۷ مکمل		(۳۶) طباعت	۱۷۷۷ مکمل
	(۳۰) صفائی و آرائش عامہ	۱۷۷۷ مکمل		(۳۷) یلیغون -	۱۷۷۷ مکمل
	(۳۱) عمارات و شوارع	۱۷۷۷ مکمل		(۳۸) صنعت و حرفت	۱۷۷۷ مکمل
	میزان و	۱۷۷۷ مکمل		میزان و	۱۷۷۷ مکمل
نہا	(۳۲) آبپاشی	۱۷۷۷ مکمل	ط	(۴۰) الف - اعداد قحط	۱۷۷۷ مکمل

نشان زمره	صدریات خرچ	رسم	نشان زمره	صدریات خرچ	رسم
۱	۲	۳	۱	۲	۳
	(۴۰) ب - رقم شغل شده ب محفوظ قحط -	صک		تکلیف اعداد و اشعار	x
۵	(۴۱) الف - متفرقات	صک		صدر میزان از (آما ۴)	صک
	(۴۱) ب - محفوظ براء تنظیم حدید -	x			

ضمیمه کتاب مذصفحه (۱۰۱)

تخته ابواب غیر سرکاری حقیقی بابت ۳۳۹ ف
تخته ابواب غیر سرکاری بابت ۳۳۹ ف

ردیف	صدمات	رتبم	ردیف	صدمات	رتبم
۱	۲	۳	۱	۲	۳
م	قرضه سرکاری	م	م	قرضه سرکاری	م
ن	مخفوعات	ن	ن	مخفوعات	ن
س	امانت سودی	س	س	امانت سودی	س
ع	امانت بلا سودی	ع	ع	امانت بلا سودی	ع
ص	پیشگی سودی	ص	ص	پیشگی سودی	ص
ق	پیشگی بلا سودی	ق	ق	پیشگی بلا سودی	ق
د	ارسال	د	د	ارسال	د
ش	مراحت طلب	ش	ش	مراحت طلب	ش
	تخمیله احاد و عشرات			تخمیله احاد و عشرات	
	میزان ابواب غیر سرکاری			میزان ابواب غیر سرکاری	

ضمیمہ کتاب بذ اصفی ۱۰۱
تختہ ادائی قرضہ زنگی سرکار عالی تہ موازنہ باب۱۳۴۱

نشان	زعمیت قرضہ	تعداد اصل رقم قرضہ	رقم ادائش لغاتہ ۱۳۳۹ھ	تخمینہ رقم ادائش ادائی در ۱۳۳۹ھ	باقی ادائش دنی
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	پراسیری نوٹس برکار عا سودی (ط) بیفدی (الف) مجریہ ۱۳۳۹ھ ادائش دنی بد ۳۰ رآبان ۱۳۳۹ھ	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک
	(ب) مجریہ ۱۳۳۹ھ ادائش دنی بد ۳۰ رآبان ۱۳۳۹ھ	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک
	(ج) مجریہ ۱۳۳۹ھ ادائش دنی بد ۳۰ رآبان ۱۳۳۹ھ	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک
	(د) مجریہ ۱۳۳۹ھ ادائش دنی بد ۳۰ رآبان ۱۳۳۹ھ	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک
	(ه) مجریہ ۱۳۳۹ھ ادائش دنی بد ۳۰ رآبان ۱۳۳۹ھ	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک
۲	معص رینہ سے قدیم	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک	میہ یک میہ ایک

ضمیمہ کتاب مذ اصفیہ ۱۷۹ صفائی

۱۴۔ اگست ۱۹۳۱ء بوقت ۵ ساعت شام محکمہ صفائی میں راجہ وینکٹ راماریڈی بہادر
او۔ بی۔ ای۔ کو تو ال بدہ سابق نائب میسر مجلس صفائی بدہ کی تصویر کمیٹی ہال میں آویزان
کرنے کی تقریب میں منجانب اراکین مجلس صفائی بدہ ایک شاندار عصرانہ ترتیب دیا گیا۔
عالیجناب مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر صدر اعظم باب حکومت سرکار عالی نے اپنے
ہاتھ سے تصویر کاپر وہ ادا کیا۔

ضمیمہ کتاب مذ اصفیہ ۲۳۲ فوج

باتباع فرمان مترشدہ ۲۷ ذی قعدہ ۱۳۵۰ھ میجر سی۔ آر۔ سی۔ ایس۔ ایم۔ سی۔ ای۔
اے کا تقریر بعدہ کو ارٹھر پریڈ ماسٹر جنرل فوج باقاعدہ تین سال کے لئے بشاہرہ الملک
عمل میں آیا۔ افسر مذکور نے اپنی خدمت کا جائزہ مولوی غلام محی الدین صاحب ڈیوژن کو ارٹھر
ماسٹر سے ۶ دے ۱۳۴۱ھ کو حاصل کیا۔
جنرل آرڈر نمبر (۲۴۱) واقع ۲۴ نومبر ۱۹۳۱ء باتباع فرمان مزینہ ۸ رجب ۱۳۵۰ھ
برگیڈیر عثمان یار اللہ بہادر کو میجر جنرل کارینک دیا گیا۔ اس سے ان کی موجودہ تنخواہ میں
کوئی اضافہ نہوگا۔ (جریدہ ۱۰ بہمن ۱۳۴۱ھ ف جلد ۶۳ ع ۱ جزو اول صفحہ ۱۲۰)

ضمیمہ کتاب مذ اصفی (۲۹۲)

تعطیلات

سررشتہ فینانس سرکار عالی سے ذریعہ کشتی نشان (۱۲) واقع ۸۔ مہر ۳۴ فرقہ
مہدویہ برائے تعطیل خاص دو یوم بتوار پنج ۱۴ جمادی الاول و ۱۹۔ ذی قعدہ بتقریب ولادت
دعوس حضرت سید محمد جون پوری حب فرمان خسروی ۱۱۔ ربیع الاول ۱۲۵۰ مہدویہ کی
حد تک دو یوم کی تعطیل منظور کی گئی۔ جو اہلکار اس مذہب کے ہوں ان کو اس دن تعطیل رسائی
(اخبار صحیفہ مورخہ ۲۶۔ ربیع الثانی ۱۳۵۰)

ہر سال ۱۲۔ نومبر کو ایک دن عام تعطیل ملک محروسہ میں بریادگار عتقہ صاحبزادگان
بند اقبال ہو کرے گی جریدہ یکم رجب ۱۲۵۰ جلد (۶۳) نمبر ۱۱ جزو خاص صفحہ (۱۱)

ضمیمہ کتاب مذ اصفی (۲۹۹)

آمد و رفت مشاہیر مند ویورپ

سکندر آباد ۱۷۔ اگست ۱۹۳۱ء۔ ایچ۔ ایچ۔ نواب صاحب لاہور (پنجاب) معزز
ریجنٹ کے آج بوقت (۱۱) ساعت صبح سکندر آباد تشریف لائے نواب صاحب و بیگم صاحبہ
سات سچین بھی اس گاڑی سے تشریف لائے۔ نمایندہ رزیدنسی وائے۔ ڈی۔ سی۔ جنرل
آفیسر کمانڈنٹ اسٹیشن برآپ کا استقبال کیا۔ آپ سکندر آباد پر فائز ہوتے ہی (۱۸)
توپوں کی سلامی سسکی گئی۔

۳۰۔ جنوری ۱۹۳۲ء۔ بوقت ۴ بجے مسٹر اود مسز جے۔ سی۔ ڈیولرسن جو

صدر نشین کمیٹی دیسی ریاست میں بیعت دیگر اراکین کے فایز حیدر آباد ہوئے۔ آپ کے استقبال کے لئے نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر سرچرڈ شنوکس ٹرپچ وغیرہ اسٹیشن پشتریف لائے تھے۔ پولیس کا باضابطہ انتظام تھا اراکین کمیٹی زینٹنسی میں سکونت پذیر ہوئے۔ ۴ فروری الیسنڈر کورکان کمیٹی کو برہمہ جانب میسور روانہ ہوئے۔

ضمیمہ کتاب اصفیہ (۳۱۴)

اخبارات و رسالہ جا منوعہ

کتاب تادیب المجاہدین مصنفہ احمد سلطان گورگانی کا داخلہ مالک محروسہ سرکار عالی میں ممنوع قرار دیا گیا۔ (جریدہ ۶ رآذر ۱۳۴۱ء صفحہ ۶۳) ۳۔ جزو اول۔ کتاب موسومہ سردار بھگت سنگھ مصنفہ سی۔ یس۔ دینو کا داخلہ مالک محروسہ سرکار عالی میں ممنوع قرار دیا گیا۔ (جریدہ ۴ دے ۱۳۴۱ء صفحہ ۶۳) ۴۔ جزو اول۔ مندرجہ ذیل ہندی رسالہ جات کا داخلہ مالک محروسہ سرکار عالی میں ممنوع قرار دیا گیا (۱) دی ہندوستان سوشلسٹ۔

(۲) راشٹریہ پر بھات پدا دلی پر بھات پھری جی حصہ چہارم دی پر بھات پھری حصہ اول (جریدہ ۴ دے ۱۳۴۱ء صفحہ ۶۲) ۵۔ جزو اول۔ کتاب گامین موسومہ چھانگنہ بھلوٹ عرف کھلی مایا کا داخلہ مالک محروسہ سرکار عالی میں ممنوع قرار دیا گیا۔ (جریدہ ۴ دے ۱۳۴۱ء صفحہ ۶۳) ۵۔ جزو اول۔ حسب ذیل رسائل و کتب کا داخلہ مالک سرکار عالی میں ممنوع قرار دیا گیا۔

(۱) کتاب مرہٹی موسومہ ”ہندو دتا، بوب“ ”ہندو اور تقریر“ (جس کو آریہ حد ہانت پر چارنی سوسائٹی نے آریہ پولیس ہنسپوری ناگپور میں ۱۹۲۲ء میں طبع کرایا ہے)۔

(۲) کتاب مرہٹی موسومہ شدہی سنگھٹا ناجی سپہوتی دایک پدین حصہ اول و دوم مصنفہ دامن کرشن دانی -

(۳) کتاب موسومہ سردار بھگت سنگھ مصنفہ سی - ایچ پاننگھ

(۱) "انصاف کا خون" اردو رسالہ طبع شائع کردہ مٹھیلوال بسل جریہ نگار لائل پور

(۲) "ہری کشن کی پھانسی" اردو رسالہ مولفہ مٹھیلوال سنگھ مسکین سابق مدیر کرپان بہاد

امرتسر -

(۳) کتابچہ بزبان اردو الموسوم جابناز سادر کر یا مرہٹہ انقلاب پسند -

(۴) انول لال - رسالہ بزبان اردو مولفہ - ایم - ایس - کوٹلی پنچھی جی ساکن میا کوٹ -

(۵) اردو رسالہ جس کے (نامید) پر شہیدان وطن عرف قربانی اعظم تحریر ہے -

مولفہ و شائع کردہ نظیر احمد ہندی -

(۶) اردو رسالہ سہمی بہ "چندن" پرچہ ماہ مئی زیر ادارت و طباعت مٹھیلوال -

(۷) اشتہار کلان بزبان انگریزی بعنوان "انجمن فلاح والیان ریاست" کیونکہ نمبر (۱)

ہندوستانی والیان ریاست کے لئے انتباہ کی نشان شائع کردہ - مٹھیلوال - ایس - جی - ہندو

انجمن فلاح والیان ریاست امرتسر -

(۸) اشتہار انگریزی موسومہ "اعلان برائے جمیع نوجوانان انقلاب پسند" جس

کمار پر و گنڈ اسکرٹری - ایچ - ایس - آر ایسوسی ایشن پنجاب نے مشہر کیا ہے -

جریہ مورخہ ۸ - اسفندار ۱۳۳۱ ف جلد ۳۳ نمبر ۱۳۱ جز اول صفحہ (۱۹۸ و ۱۹۹)

ماہوار رسالہ "نکار" حیدرآباد میں قابل ضلعی قرار دیا گیا - (اخبار مشیر دکن مورخہ

۵ - نومبر ۱۳۳۱ جلد ۴۴ نمبر ۲۵۳۱

یعنی بھارت کے قدموتیر - طبع و شائع کردہ پنڈت چندر شتر - طبع اریہ ساگرہ (اخبار حیفہ ۸ اگست)

کتاب موسومہ "بیباک کی لہر" مصنفہ پنڈت گوری سنگھ شغل ملبوعہ سندربھوپرین جیل پورکا داخلہ مالک

مٹھیلوال عالی میں منوع قرار دیا گیا (اخبار مشیر دکن مورخہ ۲۸ دسمبر ۱۹۳۲ جلد ۴۸ صفحہ ۴۵)

۱۹۳۲ء جلد ۳۸ نمبر (۳۸)
 ضمیمہ کتاب ہذا صفحہ نمبر ۳۴۵
 مختلف واقعات

نامک رام بھگوانداس و مہارودر پاکھینی ساہوکی سہی د کوشش سے بازار عثمان گنج موخر
 ۱۹۳۱ء کے روز دیوالی اس کے تعمیر کا کام آغاز ہوا اور ایک سال کے عرصہ میں تاریخ
 ۲۶ رآوز ۳۲ء تک کام ختم ہوا۔ بیوپاریوں نے بروز دیوالی وہاں مذہبی طریقے سے
 پوجا وغیرہ کر کے بازار بھر لایا اور خرید و فروخت کا کام شروع کر دیا گیا۔

۳۰ شعبان ۱۳۵۰ء روز شنبہ وقت ساڑھے چار بجے شام جدیدہ عمارت تعمیر شدہ کتب خانہ
 واقع کنارہ رود موسیٰ کا اعلیٰ حضرت بند گانالی کے دست مبارک سے افتتاحی رسم ادا ہوا۔
 تمام عہدہ دار و دیگر ذی مرتبہ کو مدعو کیا گیا۔ منجانب ارکان مجلس انتظامی و عہدہ داران کعب خانہ
 آصفیہ اعلیٰ حضرت بند گانالی کے پیشی میں اڈریس پیش کیا گیا۔ فریخہ کے لئے میٹ و پیہ کی
 منظوری عطا کی گئی۔

۱۱ دسمبر ۱۹۳۱ء کو مسٹر کیرن نے یلڈیز اگر پشین کلب حیدر آباد کی جدید عمارت کی رسم افتتاحی
 ادا فرمائی بہت سے معزز خواتین موجود تھیں۔

۱۹۳۲ء
 انڈین ٹریڈ ایگزمینیشن اسپل ٹرین فروخت شدنی مال سے آراستہ شدہ ۱۹ ماہ جنوری
 اسٹیشن نام پل حیدر آباد آئی۔ ۲۳ سے ۲۵ ماہ مذکور تک صبح کے ۹ بجے سے ۱۲ بجے تک اور
 ۲ سے ۴ بجے ٹرین مذکور کے اشیاء کو دیکھنے کا وقت مقرر کیا گیا اور ۲۵ ماہ مذکور کو مستور
 کے محاسبہ کے لئے وقت مقرر تھا۔ مقررہ تاریخ میں بہت سے زندہ دل اور شوقین مزاج حضرات
 اوس نمائش کو دیکھنے اور خریدنے گئے تھے حضرت بند گانالی اعلیٰ حضرت قدر قدرت بھی تشریف
 فرما ہوئے تھے اور چند چیزیں خرید فرمائیں۔ ٹرین مذکور ۲۶ ماہ مذکور کو بلدہ سے سکندر آباد
 روانہ ہوئی۔

۱۳ فروری ۱۹۳۲ء کو بہ مقام باغ عامہ مرغیوں اور میوہ جات کی نمائش ہوئی۔ مہاراجہ صدر اعظم بہار کے ہاتھ اس کا افتتاحی رسم ادا ہوا۔ اکثر میوہ جات دیگر مقامات کے پائے گئے۔
۲۰ فروری ۱۹۳۲ء ۸ ساعت صبح بمقام صدر مزرعہ حایت ساگر مظاہرہ زرعی ہوا۔

ضمیمہ کتاب مذکور صفحہ ۳۵۵

بدلہ غیر معمولی مطلوبہ غوہ فروری ۱۳۳۱ھ جلد ۶ جز اولیٰ
خاصہ فرمان مبارک مزینہ ۲۵۔ رمضان ۱۳۵۰ھ

ریاست ہذا کے اہل حدود سے مخالف منش انصاف کو جنہیں جہالت یا بد نفسی نے قانون انتظام کے دشمنوں سے ہمدردی پر آمادہ کر رکھا ہے۔ اور جو سلطنت برطانیہ کے ساتھ مقابلہ و دیول نامزدانی کرنے پر تمل گئے ہیں بتائید ایک متنبہ کیا جاتا ہے کہ اگر کوئی حرکت علانیہ یا خفیہ ان کی جانب سے بدیں نیت رد پذیر ہوگی کہ انتظام قایمہ قدیم برہم ہو جائے یا سول نامزدانی یا اس کے معادل حرکت سے سرکار آصفیہ کے صلیف یعنی حکومت برطانیہ کے دشمنوں کی تائید یا امداد کی جائے تو وہ خالصتاً خلاف اعلیٰ حضرت کے سخت عتاب باعث ہوگا۔

ضمیمہ کتاب مذکور صفحہ (۴۰۶)

حالات مہاراجہ کشرن پرشاد سین السلطنتہ پیشکار و صدر اعظم بہادر

حرب الحکم اعلیٰ حضرت بندہ کاغالی بتایہ سہم شوال ۱۳۳۱ھ روز جمعہ شام کے چھ بجے سین السلطنتہ مہاراجہ صدر اعظم بہادر سکندر آباد آئین کے بعزم دہلی روانہ ہوئے آپ کے اخراج سفر کیلئے (ص ۱) چند ہزار روپیہ کی منظوری صادر فرمائی قیام دہلی کے زمانہ میں آپ کے حضور وائے بہادر نے بطور خاص پنج میں شریک ہوئے انکا اعزاز بخشا۔ اکثر کارکنان صیافتوں وغیرہ کے موقع پر آپ شریک۔ ہاکے وہاں سے اجیر شریف دہلی دہلی سے ہوتے ہوئے بتایہ سہم ۶ ذی قعدہ ۱۳۵۰ھ روز دوشنبہ مراجعت فرمائے بلکہ حیدر آباد ہوئے۔ اجیر شریف میں آپ نے حضرت خواجہ غریب نواز کے درگاہ پر اپنے شایان شان خیر خیرات فرمائے۔

ضمیمہ کتاب مذاصفیہ نمبر ۴۳۸ مشہور لوگوں کی موت

—*—

- ۳۔ فروری ۱۹۳۲ء روز چہار شنبہ صبح آٹھ بجے لفٹ ڈاکٹر دست راؤ صاحب علاقہ فوج باقاعدہ کابلہ میں انتقال ہوا۔ چند روز علیل تھے۔
- ۴۔ فروری ۱۹۳۲ء روز یکشنبہ دیوان بہادر سیٹھ تھان مل صاحب کا اپنے مکان واقع بازار زینڈی جیدر آباد میں انتقال ہوا۔ جیدر آباد کے مشہور اور قدیم ساہوکار تھے۔

—*—

ضمیمہ مطبوعہ مطبعہ چشتی قادری پریس لکھنؤ سال ۱۳۵۱ھ

—*—

کتاب قابل قدر

ذیل کی کتابوں کے مطالعہ کی اسلئے سفارش کی جاتی ہے کہ ان کے مفید و دلچسپ نئے پراں ذوق کا اجماع ہے
 بستان آصفیہ حصہ اول دوم۔ یعنی سلطنت آصفیہ کی مبدا اور مکمل تاریخ ہے۔ سرکاری جگہ عالم کے مفید
 و دلچسپ نیک اعتراف فراہم کی ہے اور دفاتر سرکاری میں بھی اس کی جلدیں خریدی گئی ہیں اس کے صرف چند نسخے
 باقی ہیں ضخامت (۹۰۰) صفحات قیمت بلا جلد (۷) روپے ۱۰ جلد میں (۱۰) روپے ۱۰ جلد میں (۱۰) روپے ۱۰
 بستان آصفیہ حصہ سوم۔ اس حصہ میں بھی بہت سی تاریخی و دفاتر سرکاری وغیرہ سرکاری کی معلومات گزشتہ حال درج ہیں
 جسکی صفحہ (۱۶۵) میں قیمت فی جلد کاغذ چکنا جلد پختہ و گوشہ چرمی و دیگر کیا لیکور (۱۷) روپے کاغذ کرا جلد سادہ
 بستان آصفیہ حصہ چہارم۔ اسی سابق کے حصہ کے سلسلہ میں بہت سی تاریخی و دفاتر سرکاری و دیگر حالات
 زمانہ حال تک درج ہیں جسکی ضخامت (۳۳۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد کاغذ چکنا جلد پختہ و گوشہ چرمی و دیگر
 کیا کی کور (۱۷) روپے جلد سادہ (۷) روپے کاغذ کرا جلد سادہ (۷) روپے

بستان آصفیہ حصہ پنجم۔ اسی سابقہ حصہ کے سلسلہ میں جدید واقعات اور قلم جات ملک سرکاری کا
 ذکر کیا گیا ہے جسکی ضخامت (۳۴۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد جلد کاغذ قسم اول چکنا (۱۷) روپے کاغذ کرا (۷) روپے
 بستان آصفیہ حصہ ششم۔ سلسلہ سابقہ کے علاوہ تختہ عہدہ داران گزشتہ سابق و حال و فہرست
 محلہ جات بلوچہ حیدر آباد و حالات پاینگاہ نہایت وضاحت کیساتھ درج کیے گئے ہیں جسکی ضخامت
 تخمیناً (۵۰۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد جلد کاغذ قسم اول چکنا (۱۷) روپے کاغذ کرا بلا جلد (۷) روپے
 خیابان آصفی۔ تاریخ آصفیہ حصہ اول۔ دوم و سوم کالب لباب رلیف و ارج ہے اور فہرست
 شاہان و کن سلف و حال و عہدہ داران جلد دفاتر سرکاری و صاحبان ہندوئٹ و غیرہ از ابتدا تا حال
 درج ہے جس کی ضخامت (۱۸۵) قیمت کاغذ چکنا (۱۷) روپے کاغذ کرا بلا جلد (۷) روپے
 مندرجہ ذیل پتہ پر نقد قیمت ارسال کرنے یا بذریعہ دی۔ پی طلب کرنے پر روانہ کیا جاسکتی ہیں
 محصول ڈاک وی۔ بی۔ رجسٹری ذمہ خریدار آڈر دینے کے وقت کاغذ جلد بندی کے متعلق ضرور صراحت
 فرمادین اور اپنا پتہ صاف لکھیں۔

المش
 شام او محاسن سبب علایک گاہ سکنہ جینی علم بارہ گلی بکمان بالکشن راؤ مناجا گرو دیندر مکان ۱۷۱

استہار

کتاب قابل قدر

ذیل کی کتابوں کے مطالعہ کی اسلئے سفارش کی جاتی ہے کہ ان کے مفید و دلچسپ تے پراہل ذوق کا اجماع ہے
 بتان آصفیہ حصہ اول دوم یعنی سلطنت آصفیہ کی مبسوط اور مکمل تاریخ ہے۔ سرکار عالی نے انعام اس کے مفید
 و دلچسپ ہونیکا اعتراف فرما چکی ہے اور دفاتر سرکاری میں بھی اسکی جلدیں خریدی گئی ہیں اسکے صرف چند نسخاتی
 ہیں ضخامت (۱۰۰) صفحات قیمت بلا جلد لمہ ہر چھ حصص مکمل سے خریداروں کو ہی یہ دونوں حصص دیئے گئے ہیں
 بتان آصفیہ حصہ سوم اس حصہ میں بھی بہت سی تاریخی و دفاتر سرکاری و غیر سرکاری کے مکتوبات گزشتہ حال درج
 ہیں جسکی تخمیناً (۶۷۵) صفحات ہیں قیمت فی جلد کاغذ چکنا جلد پٹہ دو گوشہ چرمی دیگر کیا لیکر (۱۷۵) کاغذ کھرا جلد سادہ (۷۵)
 بتان آصفیہ حصہ چہارم۔ اسی سابق کے حصہ کے سلسلہ میں بہت سی تاریخی و دفاتر سرکاری و دیگر حالات
 زمانہ حال تک درج ہیں جسکی ضخامت (۳۳۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد کاغذ چکنا جلد پٹہ دو گوشہ چرمی دیگر
 کیا لیکر (۷۵) جلد سادہ (۷۵) کاغذ کھرا جلد سادہ (۷۵)

بتان آصفیہ حصہ پنجم اسی سابقہ حصہ کے سلسلہ میں جدید واقعات اور طبعیات ملک سرکار عالی کا ذکر کیا
 گیا ہے جسکی ضخامت (۳۳۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد جلد کاغذ قسم اول چکنا (۷۵) کاغذ کھرا (۷۵)
 بتان آصفیہ حصہ ششم سلسلہ سابقہ کے علاوہ تختہ عہدہ داران گزشتہ سابقہ و حال فہرست مملکت
 حیدر آباد و حالات پایگاہ نہایت وضاحت کے ساتھ درج کیے گئے ہیں جسکی ضخامت تخمیناً (۵۰۰) صفحہ ہے
 قیمت فی جلد جلد کاغذ قسم اول چکنا (۷۵) کاغذ کھرا بلا جلد (۷۵)

خیابان آصفی۔ تاریخ آصفیہ حصہ اول۔ دوم و سوم کالب لباب ردیف دار درج ہے اور
 فہرست قائلان دکن سلف و حال و عہدہ داران جملہ دفاتر سرکار عالی و صاحب رزیدنٹ و غیرہ از
 ابتدا تا حال درج ہے جسکی ضخامت (۱۸۵) ہے قیمت کاغذ چکنا (۷۵) کاغذ کھرا (۷۵) بلا جلد
 مندرجہ ذیل پتہ پر نقد قیمت ارسال کرنے یا بذریعہ دی۔ پی طلب کرنے پر روانہ کیا جاسکتی ہیں
 محصلہ اک دی۔ پی۔ رجسٹری ذمہ خریدار۔ آرڈر دینے کے وقت کاغذ جلد بندی کے متعلق ضرور
 مراحت فرمادین اور اپنا پتہ صاف لکھیں۔

المشہ
 شام راولپنڈی پتہ پایگاہ سکس جینی فلم بارہ گلی بک خان بالکشن راجپنا گایدرا بک خان
 ۸۱

جلد حقوق بذریعہ رحمتی تحفہ طبعین

اوم بشاک آصفیہ حقیقہ

یعنی

سلطنت آصفیہ کے متعلق گزشتہ وازہ ترین مفید معلوما کا مرقع

(مؤلفہ)

مانک راو پھول راو

ماہ ذیقعدہ ۱۳۵۰ھ

حیدرآباد دکن

مطبوعہ

چشتی القادری پریس کمان سالار جنگ پورہ

قیمت فی جلد مجلد کاغذ قسم اول چکنا پے
کاغذ کھرا بلاجلہ (ص) علاوہ معمولی ٹاکٹ

جمہ حق بذریعہ برتری محفوظین

اوم

بستانِ آصفیہ ضمیمہ

یعنی

سلطنتِ آصفیہ کے متعلق گزشتہ و تازہ ترین مفید معلوما کا مرقع

(مؤلف)

مانک راؤ وٹھل راؤ

ماہِ ذیقعدہ ۱۳۵۵ھ

حیدرآباد دکن

مطبوعہ

چشتی القادری پریس کمان سالار جلیہ در

قیمت فی جلد مجلد کاغذ قسم اول چھپنا ہے
کاغذ کھرا بلا جلد (ص) علاوہ معمولی ڈاک

فہرست تاریخ بستان آصفیہ حصہ ہفتم

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر
۱۴	صدر الہامان سررشتہ مال	۱۰	باب اول	
۱۵	صدر الہامان سررشتہ عدالت	۱۱	فہرست فرمانروان خاندان قطب شاہ	۱
۱۸	صدر الہامان سررشتہ کھوکھالی	۱۲	فہرست فرمانروایان آصفیہ -	۲
۱۹	صدر الہامان سررشتہ متفرقات	۱۳	فہرست اسماء و صاحبزادگان فرمانروایان	۳
۱۹	صدر الہامان سررشتہ تعلیم و طب	۱۴	خاندان آصفیہ -	
۱۹	صدر الہامان سررشتہ فوج	۱۵	فہرست دارالہامان سلطنت آصفیہ	۴
۲۰	صدر الہامان سررشتہ صنعت و حرفت	۱۶	فہرست صدر اعظمان باب حکومت سرکار	۵
۲۱	صدر الہامان سررشتہ امور مذہبی	۱۷	فہرست پیشکاران دولت آصفیہ -	۶
۲۲	صدر الہامان علاقہ صرف خاص و عام	۱۸	فہرست صدر الہامان زمین الہامان	
۲۲	صدر الہامان علاقہ ہر قسم پانچواں	۱۹	سرکار عالی -	
	فہرست معتمدین		صدر الہامان پیشی الخضر خداندی	۷
	سرکار عالی		صدر الہامان سررشتہ پرنسپل دیوانی	۸
۲۳	معتمدین پیشی خداندی	۲۰	وسیلیات -	
۲۴	معتمدین محکمہ پرنسپل و پرائیوٹ دیسٹریکٹ	۲۱	صدر الہامان سررشتہ فیما نس	۹

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر
۲۲	مستندین محکمہ فنیس۔	۲۴۰	۲۰	فہرست نظائر و جملات علاقہ سرکار علی
۲۳	مستندین محکمہ مال۔	۲۵	۳۱	فہرست نظائر و کروڑ گیری ۔۔
۲۴	زاید مستندین مال۔	۲۶	۳۲	فہرست کو تو ال صاحبان بدہ۔
۲۵	شریک مستندین مال۔	۲۷	۳۳	فہرست محمد نظار کو تو ال اصلاح
۲۶	صدر نظائر مال۔	۲۸	۳۴	سرکار عالی۔
۲۷	صدر نظائر و اسما ت۔	۲۹	۳۵	فہرست نظائر و تعلیمات علاقہ سرکار علی۔
۲۸	مستندین عدالت و کو تو ال و امور عامہ	۳۰	۳۶	فہرست نظائر و پٹ خانہ جات ۔۔
۲۹	مستندین محکمہ ہوم سکرٹری۔	۳۱	۳۷	فہرست نظائر و طبابت علاقہ سرکار علی
۳۰	مستندین فوج باقاعدہ۔	۳۲	۳۸	فہرست افسر لا بلاریونانی ۔۔
۳۱	مستندین فوج باقاعدہ و بیقاعدہ۔	۳۳	۳۹	فہرست نظائر محکمہ نظم و ضبط
۳۲	فہرست میر مجلس صاحبان عدالت الحالیہ	۳۴	۴۰	فہرست اسپیکر و ان جنرل رجسٹریشن
۳۳	سرکار عالی۔	۳۵	۴۱	دست نامہ۔
۳۴	فہرست اراکین عدالت العالیہ سرکار علی	۳۶	۴۲	فہرست مہتمم و کمشنر و مستندین صفائی
۳۵	فہرست مفتیان عدالت العالیہ۔	۳۷	۴۳	حیدر آباد۔
۳۶	فہرست ہندو ۔۔ حج صاحبان عدالت العالیہ	۳۸	۴۴	فہرست کمشنران و تعلقہ اران آبکاری
۳۷	فہرست صدر محاسبان سرکار علی	۳۹	۴۵	فہرست انعام کمشنر (نظم عطا)
۳۸	فہرست نائب صدر محاسبان۔	۴۰	۴۶	فہرست سپرنٹنڈنٹ کورٹ
۳۹	فہرست مہتممان خزانہ عامہ سرکار علی	۴۱	۴۷	آف وارڈز۔
۴۰	فہرست مہتممان و نظائر و محاسبات و انظر	۴۲	۴۸	علاقہ صاف
	کمانڈر مجبور۔			فہرست عہدہ داران و صر خان

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر
۱۰۷	برخواست مجلس امراء	۶۲	مختارین علاقہ صرف خاص مبارک	۵۴
		۶۳	صدر محاسبان	۵۵
		۶۴	مہتممان خزانہ	۵۶
۱۰۸	مجلس وضع آئین و قوانین سرکار عالی	۶۵	فہرست صاحب زریڈنٹ چیف ڈوڈ	۵۷
۱۱۰	فہرست عمدہ داران اراکین مجلس وضع آئین و قوانین	۶۹	فہرست آمدورفت گورنر جنرل و افسر	۵۸
		۷۰	فہرست آمدورفت کمانڈران چیف	۵۹
۱۱۰	احکام توسیع مجلس وضع آئین و قوانین		پریڈنسی و کمانڈران چیف انڈیا	
۱۱۲	فہرست قوانین نافذہ مجلس وضع آئین و قوانین	۷۱	حالات قیام و شکت کونسل	۶۰
		۷۵	حالات کونسل آف ایڈیٹ	۶۱
		۷۷	کینٹ کونسل (مجلس وزراء)	۶۲
			اگر بیوٹیو کونسل (باب حکومت)	۶۳
		۷۸	حالات باب حکومت سرکار عالی	۶۴
۱۹۱	آئین و قوانین سرکار عالی	۸۱	تنظیم باب حکومت	۶۵
		۸۷	فہرست اراکین کونسل آف ایڈیٹ	۶۶
۱۹۲	آئین و قوانین سرکار عالی	۹۰	فہرست اراکین کینٹ کونسل	۶۷
		۹۷	فہرست اراکین باب حکومت	۶۸
۱۹۳	آئین و قوانین سرکار عالی	۱۰۵	احکام قیام مجلس امراء	۶۹
۱۹۴	آئین و قوانین سرکار عالی			
۱۹۵	آئین و قوانین سرکار عالی			

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر
۲۲	مستدین محکمہ فنیس۔	۲۴	فہرست نظائر جنگلات علاقہ سرکار علی	۴۶
۲۳	مستدین محکمہ مال۔	۲۵	فہرست نظائر کروڑ گیری ۔۔	۴۷
۲۴	زاید مستدین مال۔	۲۶	فہرست کو تو ال صاحبان بدہ۔	۴۸
۲۵	شریک مستدین مال۔	۲۷	فہرست عدد نظائر کو تو ال اصنلاع	۵۰
۲۶	صدر نظائر مال۔	۲۸	سرکار عالی۔	
۲۷	صدر نظائر اسما ت۔	۲۹	فہرست نظائر تعلیمات علاقہ سرکار علی۔	۵۰
۲۸	مستدین عدالت کو تو ال وامور علی	۳۰	فہرست نظائر پٹہ خانہ جات ۔۔	۵۱
۲۹	مستدین محکمہ ہوم سکرٹری ۔	۳۱	فہرست نظائر طبابت علاقہ سرکار علی	۵۳
۳۰	مستدین فوج باقاعدہ۔	۳۲	فہرست افسر الابرار یونانی ۔۔	۵۴
۳۱	مستدین فوج باقاعدہ و بیقاعدہ۔	۳۳	فہرست نظائر حکمہ نظم جمعیت ۔۔	۵۵
۳۲	فہرست میر مجلس صاحبان عدالت عالیہ۔	۳۴	فہرست اسپیکر ان جنرل رجسٹریشن	۵۶
۳۳	سرکار عالی ۔	۳۵	دست نامی ۔	
۳۴	فہرست اراکین عدالت عالیہ سرکار علی	۳۶	فہرست مہتمم و کمشنر و مستدین صیفائی	۵۷
۳۵	فہرست مفتیان عدالت عالیہ۔	۳۷	حیدر آباد ۔	
۳۶	فہرست بندہ ۔۔ حج صاحبان عدالت عالیہ۔	۳۸	فہرست کمشنران و قلعہ داران آجکری	۵۸
۳۷	فہرست صدر محاسبان سرکار علی۔	۳۹	فہرست انعام کشتن (نظم علیا)	۵۹
۳۸	فہرست نائب صدر محاسبان ۔	۴۰	فہرست سپرنٹنڈنٹ کورٹ	۶۰
۳۹	فہرست مہتمم خزانہ عامہ سرکار علی۔		آف وارڈز ۔	
	فہرست مہتمم دفن و محارقات الفرف		علاقہ صاف	
	کاغذ نمبر ۔		فہرست عہدہ داران دفتر خان	

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر
۱۰۷	برخواست مجلس امراء	۶۲	مختبین علاقہ صرف خاص مبارک	۵۴
		۶۳	صدر محاسبان	۵۵
		۶۴	مہتممان خزانہ	۵۶
۱۰۸	مجلس وضع آئین و قوانین سرکار عالی	۶۵	فہرست صاحب زریڈنٹ چیف ڈوکن	۵۷
۱۱۰	فہرست عہدہ داران اراکین مجلس وضع آئین و قوانین	۶۹	فہرست آمدورفت گورنر جنرل و افسر	۵۸
		۷۰	فہرست آمدورفت کمانڈران چیف	۵۹
۱۱۰	احکام توسیع مجلس وضع آئین و قوانین		پریسڈنسی و کمانڈران چیف انڈیا	
۱۱۲	فہرست قوانین نافذہ مجلس وضع آئین و قوانین	۷۱	حالات قیام و نشست کونسل	۶۰
		۷۵	حالات کونسل آف ایڈٹ	۶۱
		۷۷	کینٹ کونسل (مجلس وزراء)	۶۲
		۷۸	اگزیکوٹیو کونسل (باب حکومت)	۶۳
۱۹۱	مختصر حالات عہدہ داران علاقہ سرکار عالی	۷۹	حالات باب حکومت سرکار عالی	۶۴
		۸۱	تنظیم باب حکومت	۶۵
۱۹۱	(۱) آنریبل نواب سر علی امام سومہ الملک	۸۷	فہرست اراکین کونسل آف ایڈٹ	۶۶
	سی۔ سیس۔ آئی۔ کے۔ سی۔ سیس۔ آئی	۹۰	فہرست اراکین کینٹ کونسل	۶۷
۱۹۲	(۲) نواب سر فریدون الملک کے سی	۹۷	فہرست اراکین باب حکومت	۶۸
	آئی۔ ای۔ سی۔ سیس۔ آئی۔	۱۰۵	احکام قیام مجلس امراء	۶۹
۱۹۳	(۳) نواب ولی الدولہ بہادر			
۱۹۵	(۴) راجہ راجایان مہاراجہ سرشن پرنس			

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون
۲۲	مستدین محکمہ فینانس۔	۲۲	فہرست نظائر رجسٹرات علاقہ سرکار علی	۲۲	مستدین محکمہ فینانس۔
۲۳	مستدین محکمہ مال۔	۲۱	فہرست نظائر کروڑ گیری ۔۔۔	۲۵	مستدین محکمہ مال۔
۲۴	زاید مستدین مال۔	۲۲	فہرست کو تو ال صاحبان بدہ۔	۲۶	زاید مستدین مال۔
۲۵	شریک مستدین مال۔	۲۳	فہرست عدد نظائر کو تو ال اصلاح سرکار علی۔	۲۷	شریک مستدین مال۔
۲۶	صدر نظائر مال۔	۲۴	فہرست نظائر تعلیمات علاقہ سرکار علی۔	۲۸	صدر نظائر مال۔
۲۷	صدر نظائر اسما ت۔	۲۵	فہرست نظائر پٹہ خانجات ۔۔	۲۹	صدر نظائر اسما ت۔
۲۸	مستدین عدالت کو تو ال وامور علی	۲۶	فہرست نظائر لطابت علاقہ سرکار علی۔	۳۰	مستدین عدالت کو تو ال وامور علی
۲۹	مستدین محکمہ ہوم سکرٹری ۔	۲۷	فہرست افسر الابرار یونانی ۔۔	۳۱	مستدین محکمہ ہوم سکرٹری ۔
۳۰	مستدین فوج باقاعدہ۔	۲۸	فہرست نظائر محکمہ نظم جمعیت ۔۔	۳۲	مستدین فوج باقاعدہ۔
۳۱	مستدین فوج باقاعدہ و بیقاعدہ۔	۲۹	فہرست اسپیکر ان جنرل رجسٹریشن و اسٹامپ ۔	۳۳	مستدین فوج باقاعدہ و بیقاعدہ۔
۳۲	فہرست میر مجلس صاحبان عدالت العالیہ سرکار علی ۔	۳۰	فہرست ہتھم و کشنر و مستدین صفائی حیدر آباد ۔	۳۴	فہرست میر مجلس صاحبان عدالت العالیہ
۳۳	فہرست اراکین عدالت العالیہ سرکار علی	۳۱	فہرست کشنران و تعلقہ داران آبکاری	۳۵	فہرست اراکین عدالت العالیہ سرکار علی
۳۴	فہرست مفتیان عدالت العالیہ۔	۳۲	فہرست انعام کشنر (نظم علیہ)	۳۶	فہرست مفتیان عدالت العالیہ۔
۳۵	فہرست ہندو ۔۔۔ حج صاحبان عدالت العالیہ	۳۳	فہرست سپرنٹنڈنٹ کورٹ آف وارڈز ۔	۳۷	فہرست ہندو ۔۔۔ حج صاحبان عدالت العالیہ
۳۶	فہرست صدر محاسبان سرکار علی۔	۳۴	فہرست عمدہ داران قمر خان	۳۸	فہرست صدر محاسبان سرکار علی۔
۳۷	فہرست نائب صدر محاسبان۔	۳۵	فہرست ہتھم خزانہ عامہ سرکار علی	۳۹	فہرست نائب صدر محاسبان۔
۳۸	فہرست ہتھم خزانہ عامہ سرکار علی۔	۳۶	فہرست ہتھم و نظائر مددگار ان لافربٹ کاغذ مہمور ۔	۴۰	فہرست ہتھم خزانہ عامہ سرکار علی۔
۳۹	فہرست ہتھم و نظائر مددگار ان لافربٹ کاغذ مہمور ۔	۳۷		۴۱	فہرست ہتھم و نظائر مددگار ان لافربٹ کاغذ مہمور ۔

نمبر	نام مضمون	نمبر	نمبر	نام مضمون	نمبر
۱۰۷	برخواست مجلس امرا	۷۰	۶۲	مختارین علاقہ صرف خاص مبارک	۵۴
			۶۳	صدر محاسبان	۵۵
			۶۴	مہتممان خزانہ	۵۶
۱۰۸	مجلس وضع آئین و قوانین سرکار عالی	۷۱	۶۵	فہرست صاحب رزیڈنٹ چیف ڈو	۵۷
۱۱۰	فہرست عہدہ داران اراکین مجلس وضع آئین و قوانین	۷۲	۶۹	فہرست آمد و رفت گورنر جنرل و ایسٹ	۵۸
			۷۰	فہرست آمد و رفت کمانڈران چیف	۵۹
۱۱۰	احکام توسیع مجلس وضع آئین و قوانین	۷۳		پریڈنسی و کمانڈران چیف انڈیا	
۱۱۲	فہرست قوانین نافذہ مجلس وضع آئین و قوانین	۷۴			
				باب دوم	
			۷۱	حالات قیام و شکت کونسل	۶۰
۱۹۱	مختصر حالات عہدہ داران علاقہ سرکار عالی	۷۵	۷۵	حالات کونسل آف ایڈٹ	۶۱
			۷۷	کبنت کونسل (مجلس وزراء)	۶۲
			۷۸	اگریکویو کونسل (باب حکومت)	۶۳
۱۹۱	(۱) آنریبل نواب سر علی امام سید الملک	۷۵	۷۸	حالات باب حکومت سرکار عالی	۶۴
	سی۔ سیس۔ آئی۔ کے سیسی۔ آئی	۸۱		تنظیم باب حکومت	۶۵
۱۹۲	(۲) نواب سرفردون الملک۔ کے سیسی	۷۶	۸۷	فہرست اراکین کونسل آف ایڈٹ	۶۶
	آئی۔ ای۔ سیسی۔ سیس۔ آئی۔	۹۰		فہرست اراکین کبنت کونسل	۶۷
۱۹۳	(۳) نواب ولی الدولہ بہادر	۷۷	۹۷	فہرست اراکین باب حکومت	۶۸
۱۹۴	(۴) راجہ راجایان مہاراجہ کرشن	۷۸	۱۰۵	احکام قیام مجلس امرا	۶۹

صفحہ نمبر	نام مضمون	تاریخ	صفحہ نمبر	نام مضمون	تاریخ
۱۰۹	(۳۵) نواب سید ہدی عثمان میر نواز جنگ	۲۳۴	۱۲۰	(۳۶) مشر اے۔ جی۔ ڈنایک کھار	۲۴۶
۱۱۰	محسن الملک	۲۳۵	۱۲۱	(۳۷) مشر وکیلند۔ جی۔ ای۔ سی۔	۲۴۷
۱۱۱	(۳۶) نواب چراغ علی خان اعظم یار جنگ	۲۳۶	۱۲۲	(۳۸) نواب فصیح الدین خان الخاٹب	۲۴۸
۱۱۲	(۳۷) مولوی سید علی حسن صاحب	۲۳۷	۱۲۳	فصیح جنگ بہادر۔	
۱۱۳	(۳۸) مولوی محمد صدیق الخاٹب نواب	۲۳۸	۱۲۴	(۳۹) آنریبل مشر ٹی جے۔ ٹامسکمر	
۱۱۴	عماد جنگ اول۔	۲۳۹	۱۲۵	ناظم مال سرکار عالی۔ در۔	
۱۱۵	(۳۹) بابونند لال صاحب سیل	۲۴۰	۱۲۶	(۴۰) نواب آغا محمد عثمان آغا یار جنگ	۲۴۹
	(۴۰) مولوی حبیب الدین صاحب سیل	۲۴۱	۱۲۷	(۴۱) مولوی عبد الرحیم صاحب	۲۵۰
	(۴۱) نواب فخر یار جنگ بہادر۔ بی۔ سی۔	۲۴۲	۱۲۸	(۴۲) مولوی غلام محمد صاحب قریشی۔	
	معتدین شریک معتدین صد		۱۲۹	تیج۔ سی۔ سیس۔	
	(مال)		۱۳۰	(۴۳) نواب رعنایار نواز جنگ بہادر	۲۵۱
	(۴۲) نواب آصف نواز جنگ آصف نواز	۲۴۳	۱۳۱	(۴۴) مولوی حاجی میر فیض الرحمن صاحب	
	آصف نواز الملک		۱۳۲	معتدین عدلیٹ	
	(۴۳) نواب شتاق حسین انتضا جنگ	۲۴۴	۱۳۳	کو تو الی الاموات	
	وقار الدولہ وقار الملک		۱۳۴	(۴۵) مولوی محمد عزیز مرزا صاحب	۲۵۱
	(۴۴) نواب عبدالسلام خان الخاٹب	۲۴۵	۱۳۵	(۴۶) نواب حاجی محمد حیدر صاحب	۲۵۲
	مقتدر جنگ مقتدر الدولہ		۱۳۶	الخواطب سر بلند جنگ	
	(۴۵) مولوی سید غلام رسول صاحب	۲۴۶			

تاریخ	نام مضمون	تاریخ	نام مضمون	تاریخ
۱۳۱	(۵۷) نواب نوالہ قادریہ قادریہ قادریہ	۱۳۱	(۶۷) نواب میر محمد حسین خاں صاحب جنگ	۲۷۰
۱۳۲	(۵۸) نواب محمد غلام اکبر خان الخاں	۱۳۲	(۶۸) نواب سید امیر احمد شاہ مختار	۲۷۱
	اکبر جنگ بہادر -	۱۳۳	(۶۹) نواب میر مرزا عبد الباقی	۲۷۱
	معتدین ہوم سکرری		ماہر جنگ -	
۱۳۳	(۵۹) نواب عبدالحی صاحب الخاں	۱۳۳	(۷۰) نواب مرزا اندریگ نذیر جنگ	۲۷۲
	سرور دیر الملک -	۱۳۵	(۷۱) نواب عبد الصمد خان حمید جنگ	۲۷۲
۱۳۴	(۶۰) شمس العلماء ڈاکٹر سید علی صاحب بکری		بہادر - بی - اے -	
۱۳۵	(۷۱) نواب مہدی حسن صاحب الخاں		میر مجلس صا الیہ	
	فتح نواز جنگ -	۱۳۶	(۷۲) مولوی حاجی محمد فضل اللہ صاحب	۲۷۳
۱۳۶	(۶۲) نواب ہرمزی ہرمزی جنگ	۱۳۷	(۷۳) آریل مولوی میر فضل حسین صاحب	۲۷۴
۱۳۷	(۶۳) دیوان بہادر کرشمہ چاری صاحب	۱۳۸	(۷۴) نواب مصباح الدین حاکم الدولہ	۲۷۴
۱۳۸	(۶۴) رائے ریجناتہ صاحبہ ایم - اے -	۱۳۹	(۷۵) نواب مرزا امیر اللہ بیگ صاحب	۲۷۶
	یل - یل - بی -		مرزا ابرار جنگ بہادر -	
۱۳۹	(۶۵) نواب ہاشم معز الدین شہ		اراکین مجلس عدالت عالیہ	
	یار جنگ بہادر -		سرکار عالی	
	معتدین فوج			
۱۴۰	(۶۶) راجہ سرنیکس راؤ صاحب	۱۵۰	(۷۶) مولوی علی رضا خان صاحب	۲۷۸
		۱۵۱	(۷۷) مولوی محمد حسین خان صاحب	۲۷۹

نمبر	نام مضمون	صفحہ	نمبر	نام مضمون	صفحہ
۲۹۵	(۹۰) نواب کوکثر ناظر الدین حسن ناظر یار جنگ بٹا	۱۶۳	۲۶۹	(۷۸) مولوی نظام الدین حسن بی۔ اے	۱۵۲
۲۹۶	(۹۱) راجہ بہادر گراؤ۔	۱۶۵		بی۔ ایل۔	
۲۹۹	(۹۲) نواب محمد اصغر اصغر یار جنگ بٹا	۱۶۶	۲۸۱	(۷۹) نواب حافظ احمد رفیع خان	۱۵۳
۳۰۲	(۹۳) رائے بشیشور ناتھ صاحب بی۔ ایل۔ بی۔ ایل۔ بی۔ ایل۔	۱۶۷		سکندر نواز جنگ۔	
۳۰۳	(۹۴) مولوی محمد سداد صاحب بی۔ ایل۔	۱۶۸	۲۸۲	(۸۰) بخش رائے رکھو ناتھ پرشاد صاحب	۱۵۴
				بی۔ اے۔	
	مفتیان علیہ السلام		۲۸۳	(۸۱) نواب وحید الزمان خان الخاں	۱۵۵
	سرکار عالی			وقار نواز جنگ۔	
۳۰۵	(۹۵) مولوی حاجی محمد سعید خان صاحب	۱۶۹	۲۸۴	(۸۲) رائے بالکنڈ صاحب بی۔ اے	۱۵۶
۳۰۶	(۹۶) مولوی محمد لطف اللہ صاحب	۱۷۰	۲۸۶	(۸۳) مولوی سید ہاشم صاحب بگلی	۱۵۷
	(۹۷) نواب نور العیاض والدین الخاں	۱۷۱	۲۸۷	(۸۴) مولوی محمد عبد الغفور صاحب	۱۵۸
	مینا یار جنگ بہادر۔			(۸۵) نواب لکھنوی سراج الحسن سراج	۱۵۹
	صاحبان علاقہ			یار جنگ بہادر۔	
	سرکار عالی		۲۸۹	(۸۶) نواب سید غلام جبار یار جنگ بٹا	۱۶۰
۳۰۷	(۹۸) بی۔ ہمنٹ رائے صاحب	۱۷۲	۲۹۱	(۸۷) نواب مرزا حیدر جیون بگ	۱۶۱
۳۰۸	(۹۹) نواب حسن بن عبداللہ عمار نواز جنگ	۱۷۳		جیون یار جنگ بہادر۔	
۳۰۹	(۱۰۰) نواب وحید منور خان الخاں	۱۷۴	۲۹۲	(۸۸) نواب محمد براہیم فاردی	۱۶۲
	مقرب جنگ مشہور الملک۔			فاردی یار جنگ بہادر۔	
			۲۹۳	(۸۹) پنڈت کیشور رائے صاحب	۱۶۳

نمبر	نام مصنف	تاریخ	نمبر	نام مصنف	تاریخ
۳۱۷	(۱۱۲) نواب آغا مرزا نصر اللہ خان - دولت یا جنگ -	۱۸۶	۳۱۰	(۱۰۱) مولوی محمد نور خان صاحب	۱۷۵
۳۱۸	(۱۱۳) مسٹر گلشن اسکوٹر - (۱۱۴) مسٹر گیٹن رابرٹ - (۱۱۵) مسٹر پیتن جی باپو جی چینیائی اولیاد ناظم دار الضرب نظام جنگلات کار عالی	۱۸۰ ۱۸۸ ۱۸۹	۳۱۱	(۱۰۳) مولوی محمد حسن صاحب بگرامی	۱۷۷
۳۱۹	(۱۱۶) مسٹر ایف - ۷ - لاج	۱۹۰	۳۱۲	(۱۰۴) مولوی مرزا نصر اللہ خان صاحب بیرسٹریٹ لا -	۱۷۸
۳۲۰	(۱۱۷) مسٹر ڈبلیو - ایف بسکو اسکوٹر -	۱۹۱	۳۱۳	(۱۰۵) جے راہب صاحب -	۱۷۹
۳۲۱	(۱۱۸) نواب حامد یا جنگ بہادر نظام کروڑ گیری سرکار	۱۹۲	۳۱۴	(۱۰۶) رائے بابو گیار شاہ صاحب	۱۸۰
۳۲۱	(۱۱۹) مسٹر داراب جی دو بھائی -	۱۹۳	۳۱۵	(۱۰۷) لالہ گویندرام صاحب	۱۸۱
۳۲۲	(۱۲۰) مسٹر پیتن جی -	۱۹۴	۳۱۶	(۱۰۸) رائے شکر پور شاہ صاحب بی - اے -	۱۸۲
۳۲۳	(۱۲۱) خان بہادر عبدالکریم خان فاضل نظام دار الضرب کار عالی	۱۹۵	۳۱۷	(۱۰۹) جہانگیر جی سہراب جی صاحب	۱۸۳
۳۲۳	(۱۲۲) راجہ اندر کرن بہادر -	۱۹۶	۳۱۸	(۱۱۰) مولوی شیخ فضل کریم صاحب	۱۸۴
			۳۱۹	(۱۱۱) ہنمت راؤ صاحب	۱۸۵
				مہتممان نظام دار الضرب و کاغذ مہمور	

نمبر	نام مصنف	نمبر	نام مصنف	نمبر
۱۹۶	(۱۲۳) نواب بہار جی جمشید جی چینی	۳۲۳	۲۰۴	(۱۳۳) ڈاکٹر - لا - یل - یم - ڈی
۱۹۸	(۲۴) نواب سید محی الدین خان -	۳۲۵	۲۰۸	(۱۳۴) سلمیٰ الحکما ڈاکٹر میر ذریعہ علی خان
۱۹۹	(۱۲۵) نواب رستم جی رستم جنگ بہار	۳۲۶	۲۰۹	(۱۳۵) ڈاکٹر لفظت کرنل لاری
۲۰۰	(۱۲۶) نواب سید آں سعید بیر شریط	۳۲۶	۲۱۰	(۱۳۶) لفظت کرنل - جی - ایچ - ڈی
۲۰۱	(۱۲۷) مولوی فضل محمد خان صاحب	۳۲۷	۲۱۱	(۱۳۷) ڈاکٹر لفظت کرنل - جی - ایچ - ڈی
۲۰۲	(۱۲۸) نواب برہان الدین خان شہسوار	۳۲۸	۲۱۲	(۱۳۸) میجر محمد شرف صاحب - یم -
۲۰۳	(۱۲۹) سسی لاڈو اسکوار - بہار	۳۲۹	۲۱۳	(۱۳۹) میجر خواجہ معین الدین صاحب
۲۰۴	(۱۳۰) نواب سید وار علی خان شہسوار	۳۳۰	۲۱۴	(۱۴۰) نواب حکیم محمد حسین الخاطب
۲۰۵	(۱۳۱) شہر رستم جی جمشید جی چینی	۳۳۱	۲۱۵	(۱۴۱) نواب حکیم الطاف حسین خان
۲۰۶	(۱۳۲) محمد احمد صاحب منعم ناظم ٹیپ	۳۳۲	۲۱۶	(۱۴۲) حکیم مولوی امتیاز الدین
				حسین صاحب -

نظام طبابت

نظام تعلیمات

نظام شہر و ضلع جات

علاقہ سرکار عالی

نمبر	نام مضمون	نمبر	نام مضمون	نمبر
۳۳۵	(۱۵۲) مسٹر ڈاکٹر عبدالغنی - ایم۔ بی۔ سی۔ ایم۔ یل۔ آر۔ سی۔ پی۔ ایم۔ آر۔ یس۔	۲۲۶	نظم نظم جمعیت سرکار عالی	
۳۳۶	(۱۵۳) نواب زین العابدین بکرامی - الخطاب عابد نواز جنگ بہادر۔	۲۲۷	(۱۴۳) مولوی سید محمود صاحب	۲۱۷
۳۳۷	(۱۵۴) ڈاکٹر سید حامد علی صاحب - یل۔ آر۔ سی۔ پی۔ اینڈیس ڈی۔ پی۔ پیج کانٹ (یل ایم آر۔ سی۔ پی (ڈبلن) بلدہ۔	۲۲۸	(۱۴۴) مولوی بشیر الدین احمد خاں	۲۱۸
	کو تو اوصا جان اندرو ورو		(۱۴۵) نواب کپتان مرزا محمد ہادی خان	۲۱۹
	سرکار عالی		وزیر جنگ وزیر یار الدولہ -	
۳۳۸	(۱۵۵) نواب اکبر علی خان اکبر الملک - سی۔ یس۔ آئی۔	۲۲۹	انپکمران خبرل رجسٹریشن اسٹامپ	
۳۳۹	(۱۵۶) نواب سید وزیر علی سلطان یادو جنگ	۲۳۰	(۱۴۶) جابج بندی اسکوائر لم۔ ای۔ یل۔ یل۔ ڈی۔	۲۲۰
۳۴۰	(۱۵۷) نواب الحاج محمد رضا الدین احمد خان	۲۳۱	(۱۴۷) نواب بشیر بیگ بشیر جنگ	۲۲۱
۳۴۱	الخطاب عابد جنگ ثانی۔	۲۳۲	کمنٹر معتمدین صفائی حیدر	
۳۴۲	(۱۵۸) راجہ بہادر بیگٹ راماریڈی صاحب۔ او۔ بی۔ ای۔	۲۳۳	(۱۴۸) نواب سید علی خان حید نواز جنگ	۲۲۲
		۲۳۴	(۱۴۹) مولوی میر کاظم علی صاحب۔	۲۲۳
			(۱۵۰) مسٹر۔ آئی۔ پیج۔ ایٹورنس۔	۲۲۴
		۲۳۵	اسکوائر۔	
			(۱۵۱) مسٹر دارنر۔	۲۲۵

ردیف	نام مصنف	ردیف	نام مصنف	ردیف
۳۶۳	مولوی محمد جلال خان صاحب غلام احمد	۳۵۳	(۱۵۹) محمد رحمت الد صاحب منتخب توال	۳۶۳
	صہب خاص مبارک		صدر نظام کو توالی اضلاع سرکاری	
	مستندین خاص مبارک	۳۵۶	(۱۶۰) کرنل سیسی - سیسی - لڈلو -	۳۶۴
۳۶۸	نواب اکرام جنگیہ الدو	=	(۱۶۱) مشر میوگاف -	۳۶۵
=	نواب عبدالرشید خان	۳۵۷	(۱۶۲) مشر حکن -	۳۶۶
	سید الدو -	۳۵۹	نواب محمد علی محمد نواز جنگ بہادر	۳۶۷
۳۶۹	مولوی مرزا عبدالحکیم خان	۳۶۰	(۱۶۳) مشر آرم اسٹرنگ -	۳۶۸
	ہتمم خزانہ خاص مبارک		کشنران انعام (عطیہ) سرکاری	
۳۷۰	نواب محمد جمال الدین خان	۳۶۱	(۱۶۵) نواب شیخ احمد رفت یار جنگ -	۳۶۹
	صادق جنگ -	=	(۱۶۶) نواب معین الدین خان عرف غلام بادشاہ	۳۷۰
	ضمیمہ کتاب ہذا		اقبال یار جنگ -	
	ضمیمہ صفحہ (۱)	۳۶۲	(۱۶۷) نواب رحیم الدین خان رحیم یار جنگ -	۳۷۱
		۳۶۳	(۱۶۸) راجہ جگموہن نعل بہادر - بی - ا -	۳۷۲
			نظم اور کورٹ اف وارڈز سرکاری	
		۳۶۴	(۱۶۹) پنڈت گویند ایک جیسی - سی - ایچ	۳۷۳
		۳۶۵	(۱۷۰) نواب محبوب یار خان رسول یار جنگ بہادر	۳۷۴
		۳۶۶	(۱۷۱) مولوی سید احمد علی خان صاحب -	۳۷۵
		۳۶۷	(۱۷۲) مولوی محمد غلام غوث خان صاحب - خلف کبر	۳۷۶

مفہم حصہ

فراہمی مواد کے متعلق مجھے جو جو کٹھن منزلیں طے کرنی پڑی ہیں اُنکا ذکر ذرا تفصیل کے ساتھ حصہ ششم کے دیباچہ میں ہو چکا ہے۔ جس کے اعادہ کی ضرورت نہیں ہے۔ اس موقع پر صرف اس قدر وضاحت کر دینی ضروری سمجھتا ہوں کہ حصہ ششم کے ساتھ ساتھ حصہ ہفتم کی تدوین اور اشاعت کی ضرورت کس بناء پر لاحق ہوئی۔

حصہ پنجم کی ترتیب مکمل ہو چکنے کے بعد جو تاریخی مواد مجھے مل سکا اسکو کام میں لانے کے لئے حصہ ششم کے لکھنے اور نکالنے کی خواہش دل میں پیدا ہوئی۔ اور اس خواہش کے پورا ہوا چکنے کے بعد جو مواد دستیاب ہو سکا اُس کے لئے حصہ ہفتم کی تدوین اور اشاعت پر مجاہد کو آمادہ ہونا پڑا۔

مگر بستان آصفیہ کے سابقہ حصوں میں اپنے اپنے موقع پر خاندان قلی شاہی خاندان آصفی۔ مدار الہامان و پیشکاران و معین الہامان و صدر الہامان و متحدین

و نظما و غیرہ کے اسماء گرامی درج ہیں۔ لیکن حصہ ہفتم میں سلسلہ سے اُن کو یکجا جمع کر دینے میں آسانی و سہولت ہونے کے خیال سے اُن کو نظر ثانی کے بعد حصہ ہفتم میں درج کیا گیا۔ نظر ثانی میں نواب غنایت جنگ بہادر کی غنایت سے جو مولد دستیاب ہوا تھا اُس سے بعض اغلاط کی تصحیح عمل میں لائی گئی۔ جس کے لئے نواب صاحب مدوح کا تہ دل سے شکریہ ادا کیا جاتا ہے۔ مجلس عدالت عالیہ کے عہدہ داروں کی ایک مکمل فہرست بھی اس حصہ میں شریک کی گئی ہے جس کی تیاری میں جرائد سرکار عالی اور تاریخ عدالت و فائل اخبار مشیر دکن سے بہت کچھ مدد ملی ہے اس حصہ میں سوائے سررشتہ تعمیرات کے اور سب سررشتوں کے معتمدین کی فہرست درج ہے۔ سررشتہ تعمیرات کے معتمدین کے اسماء گرامی کی فہرست نواب عقیل جنگ بہادر جیسے علم دوست صدر المہام علاقہ سے ماتحتین کو ایک نہیں کئی مرتبہ ایسا کئے جانے کے باوجود اور اُس کے حصول میں پوری ایک سہ ماہی سرگرداں پھرنے پر بھی میسر نہیں آ سکی اور اس مجبوری سے وہ درج نہیں ہو سکی۔ احکام بابت قیام و شکستہ کنسل آف ایٹ و کینٹ کنسل و باجی مت بہتر اراکین مجلس امر از باجی مت و احکام متعلقہ مجلس وضع قوانین توسیع مجلس وضع قوانین دارالین مجلس وضع قوانین کی سال داری فہرست جرائد اور سیول سٹون انڈر کے اس حصہ میں موقع و محل ہے درج کی گئی ہے۔ جن دو چارنین کے سیول سٹون باوجود تلاش کے دستیاب نہیں ہو سکیں وہ مجبوراً معترض چھوڑ دیئے گئے۔ اس حصہ میں ایک یہ جدت بھی ملحوظ رکھی گئی ہے کہ جن جن عہدہ داروں کا نام آیا ہے اُن کے مختصر سے حالات زندگی بھی ہدیہ ناظرین کر دئے جائیں۔ ان میں سے بعض کے حالات زندگی کا ذخیرہ تو پہلے سے موجود تھا اور جنکا نہیں تھا اُن کے حالات تزک محبوبہ مولفہ مولوی صدانی صاحب گوہر اور مآثر الکرام مولفہ مولوی سید منظر علی صاحب شیعہ اور سوانح ملازمت سے اخذ کر کے یا بعض دیگر حضرات سے دریافت کر کے اور سالہ زمانے

لیکر درج کئے گئے ہیں۔ ان سب صاحبوں کا شکریہ ادا کیا جاتا ہے۔ سوانح حیات عہد داران میں تاریخ اور واقعات کو اندراج کرنے میں بہت کچھ تحقیقات سے کام لیا گیا ہے۔ برہنہ ہم میرے محدود معلومات کے لحاظ سے ناظرین کتاب ہذا کی نظر میں کیا بہ لحاظ واقعات اور کیا بہ لحاظ ترتیب عبارت کوئی سقم پایا جائے تو نظر غصو سے لائحہ فرمادین اور اس سقم سے مجھ کو ایما فرما کر مشکور فرمادیں۔ اور بھی چند عہدہ داروں کے حالات درج ہونا تھا۔ لیکن اُن کے صحیح حالات باوجود تلاش دستیاب نہیں ہوئے لہذا مجبوراً اُس خیال کو ترک کر دینا پڑا۔

ترتیب سوانح عہدہ داروں کے کام میں مولوی سید علی رضا صاحب سابق صیغہ دار مجلس عدالت عالیہ اور دہونڈے راؤ صاحب سے بھی قابلِ تشکر امداد ملی ہے۔ جس کا ہر دل سے اعتراف کیا جاتا ہے۔ بعض عہدہ داروں کے حالات باوجود تلاش بھی دستیاب نہیں ہو سکے اُن کو مجبوراً ترک کرنا پڑا۔ اس حصہ کو برکلیبیوں اور پروڈیوکیٹ وغیرہ میں جناب دہونڈے راؤ صاحب علاقہ دار خزانہ عامرہ اور شامراؤ صاحب علاقہ دار دقنظکات فوج علاقہ امیر بایگاہ عالیجناب نواب لطف الدولہ بہادر سے جو قابلِ قدر مدد مجھے وقتاً فوقتاً ملی ہے اُس کے لئے اُن کا شکریہ ادا نہ کرنا ایک طرح کی کراہی ہوئی ہوگی اس حصہ کی ترتیب طباعت کے اور دوسرے کاموں میں جن جن اصحاب نے اپنا قیمتی وقت صرف کر کے مجھے کسی نہ کسی قسم کی مدد دی ہے اُس کے لئے میں اُن کا بھی شکریہ ادا کرنا اپنے اوپر واجب سمجھتا ہوں۔

اس موقع پر میں نہایت مسرت اور خوشدلی کے ساتھ اس بات کا اعتراف ہوں کہ چشتی القادری پریس کے مالک و مہتمم جناب غلام محی الدین عرف پادشاہ میا صاحب نے طباعت کا کام وعدہ کے مطابق بڑی خوشگسلبوبی کے ساتھ انجام دیکر مجھے بدرجہ غایت محفوظ فرمایا ہے۔ جس کے لئے میں ان کا تشکر ہوں۔

اس مختصر سی رام کہانی کے ساتھ میں بستانِ اصفیٰ کے حصہ ہفتم کو خدا پر بھروسہ کر کے
نقد و تبصرہ کی غرض سے پبلک میں پیش کرنے کی عزت حاصل کھرتا ہوں۔ اور بارگاہ
سرابِ العزّت سے بستی ہوں کہ وہ اس کو مقبولیتِ خلافت کا خلعت عطا فرما کر
میری سعی کو مشکور فرمائے۔

ماہ ذی قعدہ ۱۳۵۰ھ

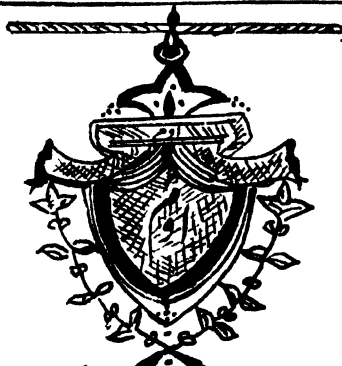
مادرِ وطن کا سیوک

مانک راؤ دھڑل راؤ

علاقہ دار امیرِ بابیگاہ نوابِ لطف الدلہ بہا
صدر المہاتم عدالت امور مذہبی سرکار عالی

محکمہ حبیبی علم
حیدر آباد دکن

۶۱ ۹۹

حصہ ہفتم
باب اول

فہرست فرمانروایان خاندان قطب شاہیہ

شمارہ	نام فرمانروا	تاریخ تولد	تاریخ وفات	دست حکومت			دست عمر		
				سال	ہجری	سال	سال	ہجری	سال
۱	سلطان قلی قطب شاہ غفران پناہ	۹۶۰	۹۶۳	۲۶	۱۰۰۰	۹۰	۱۰	۱۱	۱۱
۲	حبیب قلی قطب شاہ رضوان پناہ	۹۵۰	۹۵۴	۶	۱۰۰۰	۰	۰	۰	۰
۳	سبحان قلی قطب شاہ	۹۵۰	۹۵۰	۶	۱۰۰۰	۰	۰	۰	۰
۴	سلطان ابراہیم قطب شاہ مغفرت پناہ	۹۳۴	۹۵۰	۱۰	۱۰۰۰	۵۱	۰	۰	۰
۵	محمد قلی قطب شاہ فردوس صکان	۹۶۱	۹۸۸	۲۳	۱۰۰۰	۴۹	۲	۳	۳
۶	سلطان محمد قطب شاہ جنت مکان	۱۰۰۰	۱۰۲۰	۱۳	۱۰۰۰	۳۲	۰	۲۰	۲۰
۷	سلطان عبداللہ قطب شاہ	۱۰۲۸	۱۰۴۳	۱۶	۱۰۰۰	۵۹	۲	۵	۵
۸	سلطان ابوالحسن شاہ غفران پناہ	۱۰۵۲	۱۱۱۲	۱۵	۱۰۰۰	۰	۰	۰	۰

لے آخر ذی قعدہ ۹۹۵ھ میں شاہزادہ معظم نے آپ کی تدفین اور ماہ ربیع الثانی ۹۹۹ھ میں قلعہ کوکندہ سے قلعہ دہلی آباد کو روانہ کیا گیا۔

فہرست فرمانروایان آصفیہ

نشانہ	نام فرمانروا	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	تاریخ شہنشاہی	تاریخ وفات	دلت			دلت حکومت
						سال	ہجری	سال	
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	نواب میر قمر الدین خان فتح جنگ نظام الملک آصفیہ مغفرت مآب - نواب میر احمد خان ناصر جنگ نظام الدولہ خلف دوم مغفرت مآب -	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳
۲	نواب میر احمد خان ناصر جنگ نظام الدولہ خلف دوم مغفرت مآب -	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳
۳	نواب ہدایت محی الدین خان منظر جنگ -	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳
۴	نواب سید محمد خان صاحب جنگ اصف الدولہ امیر الممالک خلف سوم مغفرت مآب -	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳
۵	نواب نظام علی خان فتح جنگ نظام الدولہ نظام الملک اصفہ ثانی غفران مآب	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳	۱۲۳۳ ۱۲۳۳ ۱۲۳۳

لہ (نواب) شہید ہو گئے -

تہ بیدریں وفات ہوئی اور وہیں دفن ہو گئے -

۶	نواب میر اکبر علیخان سکندر جاہ آصفیہ شاہ	یکم رجب ۱۱۸۲ھ	۲۲ ربیع دوم ۱۲۱۸ھ	۰	۱۶ ذی الحجہ ۱۲۴۲ھ	۶۲	۴	۱۶	۲۶	۶	۲۵
۷	نواب میر فرخندہ علیخان ناصر الدولہ آصفیہ رابع	۱۲۰۸ھ ۱۲ رمضان	۲۰ ذی قعدہ ۱۲۴۲ھ	۰	۲۲ رمضان ۱۲۴۲ھ	۶۴	۱۱	۲۸	۲۸	۱۰	۲
۸	نواب میر تنہا علیخان افضل الدولہ آصفیہ	۲۰ ربیع الاول ۱۲۴۲ھ	۴ رمضان ۱۲۴۳ھ	۰	۱۳ ذی قعدہ ۱۲۸۵ھ	۴۲	۷	۱۳	۱۲	۱	۹
۹	نواب میر محبوب علیخان آصفیہ سادس	۵ ربیع دوم ۱۲۸۳ھ	۱۳ ذی قعدہ ۱۲۸۵ھ	۰	۴ رمضان ۱۳۲۹ھ	۴۵	۴	۲۸	۴۳	۹	۲۲
۱۰	نواب میر عثمان علیخان غفران مرکاں	۱۳۰۳ھ سلج خاں دوم	۷ رمضان ۱۳۲۹ھ								

لے قلعہ محمد آباد بیریں پیدا ہوئے ۔ ۷ھ ، ربیع الثانی ۱۳۰۳ھ کو بوجہ دگی دیس لرے گورنر جنرل
لارڈ رپن آپ کے حکمرانی کے رسومات ادا ہوئے ۔

ترتیب	نام صاحبزادگان مع خطاب	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۱	اولاد حضرت نواسیر قمر الدین خان فتح جنگ نظام الملک اصفیہ مخفرت تا فرمانروا اول سلطنت اصفیہ			
۱	نواب میر احمد خان ناصر جنگ نظام الدولہ شہید	۱۲۰۰ھ	۱۱۶۲ھ	دہلی میں پیدا ہوئے بہت خاں کے ہاتھ شہید ہوئے اور روضہ خلد آباد میں دفن ہوئے
۲	نواب محمد پناہ خاں الخاطب میر غازی الدین خاں فیروز جنگ امیر الامراء	۱۲۲۰ھ	۱۱۶۵ھ	دہلی میں پیدا ہوئے۔ بہ شکایت ہیفہ اورنگ آباد میں فوت ہوئے اپنے جد کے مدرسہ کے مابین مقبرہ فیروز جنگ اول دہلی میں دفن ہوئے۔
۳	نواب میر سید محمد خاں فدا جنگ آصف الدولہ امیر المملکت	۱۱۱۶ھ	۲۰ ربیع الاول ۱۱۶۶ھ	(۱۱) سال سلطنت کئے۔ ایک سال قلعہ میں قید رہے بیدر میں وفات پائے اور وہیں درگاہ حضرت شیخ متانی پادشاہ میں دفن ہوئے۔
۴	نواب میر نظام علی خان فتح جنگ نظام الملک اصفیہ ثانی	یکم شوال ۱۱۴۶ھ	۱۶ ربیع الثانی ۱۲۱۸ھ	بلدہ حیدر آباد میں انتقال کئے اور صحن مکر مسجد میں دفن ہوئے۔
۵	نواب محمد شریف خاں بسا جنگ شجاع الملک امیر الامراء	۱۲۶۶ھ	۱۱۹۶ھ	قلعہ ادھونی (نزد اور پجور) میں دفن ہوئے
۶	نواب میر حسین قلع خان المعروف منغل علی خان ناصر جنگ مقتد الدولہ ناصر الملک ہمارو بنجاہ	۱۲۶۶ھ	۱۲۰۰ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے

تاریخ ولادت	تاریخ وفات	کیفیت	تفصیل
۲	۳	۴	۱
اولاد حضرت نواب نظام علی خان فتح جنگ نظام الدولہ نظام الملک آصفیہ ثانی غفر امان نواب زادگان			
۱	۱۱۴۰ھ ۲۰ جمادی الاول	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔	نواب میر احمد خاں المخلص لکھنؤ
۲	۱۱۸۵ھ ۱۶ ذیقعدہ	عسکن مکہ مسجد میں دفن ہوئے۔	نواب میر اکبر علی خان سکندر جاہ آصفیہ
۳	۱۱۹۱ھ ۹ ربیع الثانی	نزد دیوڑھی پیشکار بازار جہاندار جاہ دیوڑھی خود کے احاطہ میں دفن ہوئے۔	نواب میر ذوالفقار علی خان جہاندار جاہ
۴	۱۱۹۲ھ غزہ ربیع الاول	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔	نواب میر نظام علی خان جیشہ جاہ۔
۵	۱۱۹۶ھ ۱۸ ربیع دوم	بازار کسار ٹھٹھ عقبت دیوڑھی خویش دفن ہوئے۔	نواب میر سید علی خان فریدونجاہ۔
۶	۱۱۹۱ھ غزہ شوال	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔	نواب میر تیمور علی خان اکبر جاہ۔
۷	۱۲۰۵ھ ۱۰ ذیحجہ	جیا گڑھ متصل کاروان ساہنزد و قریٰ گنبد دفن ہوئے۔	نواب میر جہانگیر علی خان سلیمانجاہ۔
۸	۱۲۱۳ھ غزہ ربیع دوم	برہنہ شاہیت ہیضہ انتقال کئے بازو دیوڑھی خلوت عقب خواجہ عامرہ سرکار عالی دفن ہوئے۔	نواب کیوان جاہ۔

سلسلہ	نام صاحبزادگان مع خطاب	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۳	اولاد حضرت بو امیر بکر علیخان کھنڈر جاہ آصفیہ ثالث مخفر منزل فرمانروا ہما			
۱	نواب میر فرخندہ علیخان اللہ	۱۲۰۸ھ - ۲۹ رمضان	۱۲۶۳ھ - ۲۱ رمضان	بیمہ میں تولد پاسے - بلدہ میں انتقال ہوا اور صحن کنگ مسجد میں دفن ہوئے -
۲	نواب میر بشیر الدین علیخان	۱۲۰۹ھ - ۲۰ رمضان	۱۲۹۳ھ - ۹ جمادی اول	چھاؤنی ناد علیگ خان میں دفن ہوئے -
۳	نواب میر گوہر علیخان ساوالد	۱۲۱۰ھ - ۴ رمضان	۱۲۷۰ھ - ۲۷ رمضان	قلند گوگندہ میں انتقال کئے اور درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۴	نواب تغینعلی خان عرف پیراؤ شاہ	۱۲۱۹ھ - ۲۶ ذیحجہ	۱۲۷۳ھ - ۱۷ ذیحجہ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۵	نواب میر نور علیخان سنور اللہ	۱۲۲۱ھ - ۱۳ ربیع الاول	۱۲۹۵ھ - ۵ محرم	ایضاً ایضاً
۶	نواب میر فیاض علیخان	۱۲۲۱ھ - ۱۷ رجب	۱۲۸۶ھ - ۱۲ جمادی اول	ایضاً ایضاً
۷	نواب میر محمود علیخان الحباب	۱۲۲۳ھ - ۱۱ جمادی الثانی	۱۲۷۲ھ - ۵ شہبان	ایضاً ایضاً
۸	نواب میر داؤد علیخان قمر اللہ	۱۲۳۵ھ - ۱۵ ربیع الاول	۱۲۷۲ھ - ۲۷ ربیع دوم	ایضاً ایضاً

سلسلہ	نام صاحبزادگان خطا	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۹	نواب میر فتح علیخان مظفر الدولہ	۲۶ ربیع الاول ۱۲۳۵ھ	۲ ربیع الثانی ۱۲۶۶ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔
۴	اولاد حضرت نواب میر فرخندہ علیخان ناصر الدولہ آصفیہ رابع غفر انتمزل فرما کر			
۱	نواب بہمنیت علیخان افضل الدولہ	سلخ ربیع فی ۱۲۳۳ھ	۱۳ ذی قعدہ ۱۲۸۵ھ	حویلی قدیم واقع حید آباد میں تولد ہوئے اور بلدہ میں انتقال ہوا اور صحن کرم مسجد میں دفن ہوئے۔
۲	نواب میر جہانگیر علیخان شہنشاہ الدولہ	۲۰ رمضان ۱۲۳۲ھ	۲۶ ربیع فی ۱۲۸۶ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔
۵	اولاد حضرت نواب بہمنیت علیخان افضل الدولہ مغفرت کما آصفیہ خاص فرما کر			
۱	نواب میر محبوب علیخان غفر انتمکا	۵ ربیع دوم ۱۲۸۳ھ	۴ رمضان ۱۳۲۹ھ	ایوان فلک نجا حید آباد میں انتقال کئے اور صحن کرم مسجد میں دفن ہوئے۔
۲	نواب میر اقبال علیخان	۲۳ شوال ۱۲۶۳ھ	۱۳ صفر ۱۲۶۵ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔
۳	نواب میر خالفت علیخان	۱۰ شوال ۱۲۶۶ھ	۱۲ ربیع دوم ۱۲۶۸ھ	ایضاً ایضاً
۴	نواب میر رضا علیخان		۸ ربیع اول ۱۲۶۸ھ	ایضاً ایضاً
۶	اولاد حضرت نواب میر محبوب علیخان غفر انتمکا آصفیہ فرما کر و اسکا دس			
۱	نواب میر فاروق علیخان	۲۶ ربیع اول ۱۳۰۱ھ	یکم ذی قعدہ ۱۳۰۴ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔

بی.اے	نام صاحبزادگان سے خطاب	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۲	نواب میر عثمان علیخان بہادر (اعلیٰ حضرت خسرو دکن) -	۱۳۰۳ سلج بخاوی الثانی		
۳	نام نہیں رکھا گیا -	۱۳۰۴ ۲۶ جمادی الاول	۱۳۰۴ ۲۸ جمادی الاول	درگاہ حضرت برہنہ شاہ ضامین دفن ہوئے
۴	نواب میر صدیق علیخان -	۱۳۰۹ ۸ ربیع الاول	۱۳۰۹ ۱۱ ربیع الاول	ایضاً ایضاً
۵	نام معلوم نہیں -	۱۳۰۹ ۹ شعبان	۱۳۱۰ ۱۲ ذیحجہ	ایضاً ایضاً
۶	ایضاً	۱۳۰۹ ۱۲ شعبان	۱۳۰۹ ۲۳ رمضان	ایضاً ایضاً
۷	نواب میر قادیان علیخان -	۱۳۱۲ ۲ رمضان	۱۳۱۳ ۸ رمضان	بقام کوہ پولا انتقال ہوا اور محسن کے مسجد حیدر آباد میں دفن ہوئے -
۸	نواب میر غلام محی الدینخان -	۱۳۱۳ ۱۳ صفر	۱۳۱۴ ۲۱ جمادی الاول	درگاہ حضرت چہرہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۹	نواب میر احمد محی الدین خان بیہاد ملا جاہ بہادر	۱۳۲۵ ۹ ربیع		
۱۰	نواب میر محمد محی الدین علیخان بسالۃ جاہ بہادر -	۱۳۲۵ ۱۰ رمضان		
۷	اولاد حضرت نواب میر عثمان علیخان بہادر آصفجاہ فرمانروائے سابع			
۱	نواب میر حمایت علیخان غلام جاہ بہادر	۱۳۲۵ ۸ محرم		
۲	نواب میر شجاعت علیخان غلام جاہ بہادر	۱۳۲۵ ۲۵ ذیقعدہ		

۳	نواب میر نصرت علیخان -	۲۵ محرم ۱۲۲۶ھ	یکم جمادی الثانی ۱۲۲۶ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے
۴	نواب میر احمد علیخان -	۱۳ ربیع الاول ۱۲۳۰ھ	۲ جمادی الثانی ۱۲۳۳ھ	ایضاً ایضاً
۵	نواب میر کاظم علیخان کاظم جاہ بہار -	۵ شعبان ۱۲۳۰ھ		
۶	نواب میر رضا علیخان -	۱۳ ذی الحجہ ۱۲۳۰ھ	۱۱ محرم ۱۲۳۱ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۷	نواب میر عابد علیخان عابد جاہ بہار -	۸ صفر ۱۲۳۱ھ	۱۲ جمادی الثانی ۱۲۳۱ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۸	نواب میر حمید علیخان -	۱۰ صفر ۱۲۳۱ھ	۲۴ جمادی الثانی ۱۲۳۱ھ	
۹	نواب میر حسرت علیخان حسرت جاہ بہار -	۱۴ صفر ۱۲۳۱ھ	۲۳ جمادی الاول ۱۲۳۱ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۱۰	نواب میر جعفر علیخان -	۲۴ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ		
۱۱	نواب میر اسد شمس علیخان اسد شمس جاہ بہار -	۲۰ ربیع دوم ۱۲۳۱ھ	۲۲ رجب ۱۲۳۳ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۱۲	نواب میر جواد علیخان -	۴ جمادی الاول ۱۲۳۱ھ		
۱۳	نواب میر تقی علیخان تقی جاہ بہار -	۲ رجب ۱۲۳۱ھ	۲۸ شوال ۱۲۳۲ھ	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے -
۱۴	نواب مہر تراب علیخان -	۲ ربیع الاول ۱۲۳۲ھ		
۱۵	نواب میر منظر علیخان -	۵ ربیع الاول ۱۲۳۲ھ	۸ شعبان ۱۲۳۲ھ	ایضاً ایضاً
۱۶	نواب میر شوکت علیخان -	۱۳ محرم ۱۲۳۲ھ	۲۱ شعبان ۱۲۳۲ھ	ایضاً ایضاً
۱۷	نواب میر امیر علیخان -	۱۸ رجب ۱۲۳۳ھ	۲ ربیع الاول ۱۲۳۳ھ	ایضاً ایضاً

۱۸	نواب میر شہنشاہ علیخان بشا بجاہ	۱۲۳۳ ۱۸ رجب	۱۲۳۳ ۹ جمادی اول	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔
۱۹	نواب میر منعم علیخان -	۱۲۳۳ ۲۶ محرم		
۲۰	نواب میر رجب علیخان جب بجاہ در	۱۲۳۵ ۱۵ رجب		
۲۱	نواب میر سعادت علیخان سدا بجاہ	۱۲۳۶ ۶ محرم		
۲۲	نواب میر فرست علیخان -	۱۲۳۶ ۱۱ محرم	۱۲۳۶ یکم ربیع الثانی	درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب میں دفن ہوئے۔
۲۳	نواب میر امجد علیخان -	۱۲۳۶ ۳ ربیع الثانی	۱۲۳۶ ۲۶ شعبان	ایضاً ایضاً
۲۴	نواب میر ارتقا علیخان -	۱۲۳۶ ۲۹ ربیع الثانی	۱۲۳۸ ۳ جمادی الثانی	ایضاً ایضاً

فہرست مدارالمہمان سلطنت آصفیہ

نشانہ	نام	تاریخ ولادت	تاریخ شہزادی	تاریخ عہدگی	تاریخ وفات	دست حکومت				دست عمر	
						سال	ہجری	سال	ہجری	سال	ہجری
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱	سیدہ داس بیڈت المصطفیٰ رکھنا تہہ داس۔	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۲	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳
۲	سید لشکر خان المصطفیٰ رکھنا تہہ داس۔	۱۱۶۵ ۲۶ جمادی	۱۱۶۵ ۲۶ جمادی	۱۱۶۵ ۲۶ جمادی	۱۱۶۵ ۲۶ جمادی	۲	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۳	سید شاہ نواز خان المصطفیٰ مہمات۔	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳	۲۳
۴	سید محمد شریف خان المصطفیٰ مہمات۔	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰
۵	سیدہ داس المصطفیٰ رکھنا تہہ داس۔	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۱۱۶۳ ۱۰ محرم	۳	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳	۱۳
۶	سیدہ داس المصطفیٰ رکھنا تہہ داس۔	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۱۶۶ ۲۶ جمادی	۱۲	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶	۲۶

لے بقام بھاکھی بت سپاہی مارے گئے تھے بعض استقام اورنگ آباد میں انتقال ہوا تھے طمن کارڈی مرفیض بقام اورنگ آباد مارا۔ تھے بقام ادھونی صوبہ پٹی پور میں انتقال ہوا۔ تھے بقام وریا تھے گوداوری مرہٹوں کے ہاتھ سے مارے گئے۔ تھے بقام میر صوبہ بدایوں پور میں انتقال ہوا۔ تھے بقام کارڈی مارے گئے۔

ردیف	نام	تاریخ ولادت	تاریخ وفات	تاریخ عیال	دست حکومت			دست عمر		
					سال	روز	ماه	سال	روز	ماه
۷	غلام سید خان الخلیل	۱۱۹۵	۱۲۱۹	۲۸	۲۳	۳	۲۸	۰	۰	۰
۸	میرزا ملک ارطغرل	۱۱۹۹	۱۲۱۹	۳	۴	۶	۱۸	۵۶	۱	۵
۹	غلام سید عالم خان	۱۱۹۸	۱۲۲۳	۱۵	۲۳	۵	۲۲	۶۰	۰	۰
۱۰	غلام سید عالم خان	۱۱۹۵	۱۲۳۸	۱۱	۱۱	۰	۳	۸۶	۰	۰
۱۱	غلام سید عالم خان	۱۲۲۳	۱۲۶۹	۱۱	۲	۰	۲۶	۰	۰	۰
۱۲	غلام سید عالم خان	۱۲۶۹	۱۲۶۹	۲	۰	۱	چند	۰	۰	۰
۱۳	غلام سید عالم خان	۱۱۹۵	۱۲۶۹	۱۱	۰	۵	۶	۸۲	۱	۵
۱۴	غلام سید عالم خان	۱۲۶۹	۱۲۶۹	۲	۰	چند	۰	۰	۰	۰
۱۵	غلام سید عالم خان	۱۲۶۹	۱۲۶۹	۲	۰	۲	۱۹	۲۵	۰	۰
۱۶	غلام سید عالم خان	۱۲۶۹	۱۲۶۹	۲	۰	۶	۶	۵۵	۹	۵

له فیه الملک کی زندگی میں بھی جیل کار کار دیوانی تھے۔ سہ سوزندل دفعہ اول سے دفعہ دوم سرفرازی ہوئی۔

نفاذ	نام	تاریخ ولادت	تاریخ شہزادی	تاریخ عہدگی	تاریخ وفات	مدت حکومت			مدت عمر		
						سال	ماہ	روز	سال	ماہ	روز
۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲
۱۷	۱۔ چہار جہ نر ندر بہادر پیشکار	۲۵ ربیع الثانی ۱۲۳۳ھ	۲۰ ربيع الاول ۱۲۳۰ھ	۱۳ ربیع دوم ۱۲۳۰ھ	۱۳ ربیع ۱۲۳۰ھ	۱	۰	۰	۶۰	۴	۱۸
۱۸	۲۔ نواب میر لاق علیخان سالار جنگ ثانی عہد سلطنت	۸ رجب ۱۲۸۰ھ	۱۳ ربیع دوم ۱۲۸۰ھ	۱۴ رجب ۱۲۸۰ھ	۱۴ رجب ۱۲۸۰ھ	۳	۲	۱۶	۲۵	۲	۲۹
۱۹	۳۔ نواب سردار آسمانجاہ مظفر الدینخان	۹ شوال ۱۲۶۵ھ	۱۰ ذیقعدہ ۱۳۰۵ھ	۶ جمادی الاول ۱۳۱۱ھ	۲۶ صفر ۱۳۱۶ھ	۶	۵	۲۶	۴۹	۳	۲۷
۲۰	۴۔ نواب وقار الامرار اقبال اللہ و محمد فضل الدینخان	۱۱ ذیحجہ ۱۲۷۲ھ	۶ جمادی الاول ۱۳۱۱ھ	۱۰ جمادی الاول ۱۳۱۹ھ	۲۶ ذی قعدہ ۱۳۱۹ھ	۸	۰	۴	۴۵	۱۰	۲۵
۲۱	۵۔ مہاراجہ سرکشن پرشاد پیشکار زمین سلطنت	۸ شعبان ۱۲۸۰ھ	۱۰ جمادی الاول ۱۳۱۹ھ	۲۵ رجب ۱۳۳۰ھ	۰	۱	۱	۱۵	۰	۰	۰
۲۲	۶۔ نواب یوسف علیخان سالار جنگ ثالث	۱۴ شوال ۱۳۰۶ھ	۲۵ رجب ۱۳۳۰ھ	۱۱ محرم ۱۳۳۲ھ	۰	۲	۵	۱۶	۰	۰	۰
۲۳	۷۔ وزیر گوانی علی حضرت قدر قدرت نواب میر عثمان علیخان بہادر	الثانی ۱۳۰۳ھ	۱۱ محرم ۱۳۳۲ھ	۱۱ محرم ۱۳۳۲ھ	۲۶ صفر ۱۳۳۸ھ	۵	۱	۱۶	۰	۰	۰

۱۔ بعد انتقال نواب سالار جنگ اعظم خدمت مدار الہامی کو انجام دیتے رہے۔ ۲۔ تاریخ مذکور کو بجائے مدار الہام باب حکومت قائم ہو کر اس کے صدر اعظم سر بوید الملک بہادر مقرر ہوئے۔

نہرست صدر اعظم باب حکومت سرکار عالی

نمبر	نام صدر اعظم	تاریخ تقریر	تاریخ علی گ	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵
۱	نواب سر سید علی امام صاحب	۱۶ دسمبر ۱۳۲۹	۲۸ اکتوبر ۱۳۳۱	تاریخ مذکور کو آپ نے مستغنی ہو کر اپنے وطن واپس روانہ ہوئے۔
۲	نواب سرفردون الملک بہادر	۲۸ اکتوبر ۱۳۳۱	۲۸ اکتوبر ۱۳۳۱	بہ سبب پر آسالی تاریخ مذکور کو آپ نے مستغنی ہو کر اپنے وطن واپس روانہ ہوئے۔
۳	نواب ولی الدولہ بہادر	۲۸ اکتوبر ۱۳۳۱	۲۸ اکتوبر ۱۳۳۱	تاریخ مذکور کو آپ نے اپنی اہلی خدمت پر عود کئے۔
۴	بہاراجہ کرشن پرشاد بہادر	۱۰ دسمبر ۱۳۳۱	۱۰ دسمبر ۱۳۳۱	تاریخ مذکور کو آپ نے اپنی اہلی خدمت پر عود کئے۔

۱۔ آپ ایک آفیشنر منجانب سرکار غفلت مدار شیریک ہونے کی غرض سے ولایت تشریف لے گئے۔ لہذا جب جریدہ غیر معمولی ۱۰۔ اکتوبر ۱۳۳۱ نواب سرفردون الملک بہادر بہ حیثیت نائب صدر اعظم ۲۸ اکتوبر ۱۳۳۱ ہشت سبب نامی سرمدوح کام انجام دیتے رہے۔ اور جب نواب سر سید علی امام بہادر بہ سبب نام سازی مزاج دو ماہ کیلئے اپنے وطن کو تشریف لے گئے تھے۔ اس وقت بھی یعنی ۱۹ دسمبر ۱۳۳۱ لغایت ۱۶ دسمبر ۱۳۳۱ تک نواب سرفردون الملک بہادر بہ حیثیت نائب صدر اعظم کام انجام دیتے رہے۔

فہرست پیشکاران دولت آصفیہ

ترتیب	نام	تاریخ روز	تاریخ عید	تاریخ وفات	کیفیت
۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱	پورن چند ۱۵	۱۱۶۰	رجب ۱۱۶۱	.	.
۲	مور وینڈت ۱۵	۱۱۶۱	رجب ۱۱۶۳	.	.
۳	رام داس ۱۵	۱۱۶۳	محرم ۱۱۶۴	.	.
۴	بہوینڈت وٹھلہ اس الخاطب	۱۱۶۴	۱۱۶۲	.	.
۵	پر تابنت بہادر ۱۵	۱۱۶۳	۱۱۶۸	.	.
۶	کاکا داس الخاطب راجہ رتن چند بہادر	۱۱۸۰	۱۱۸۵	۱۹ ریح الاول	.
۷	راجہ محکم سنگھ ۱۵	۱۱۸۵	۱۱۸۶	۱۹ ریح الاول	.
۸	مراد داس الخاطب راجہ جگدی بہادر ۱۵	۱۱۸۶	۱۱۹۴	۲۹ ریح الاول	.
۹	دھونڈ وینڈت الخاطب راجہ کرارایان	۱۲۱۲	۱۲۱۳	۳ رجب	.
۱۰	راجہ بھونی شکر عرف بابو راجہ الخاطب وٹھلہ	۱۲۳۱	۱۲۵۹	۱۸ ریح الاول	.
۱۱	راجہ چند لعل	۱۲۵۹	۱۲۶۲	۱۶ ریح الاول	.
۱۲	راجہ لکشمی برادرزادہ راجہ چند لعل	۱۲۶۲	۱۲۶۶	۲ ریح الاول	.
۱۳	راجہ رام لکشمی ۱۵	۱۲۶۶	۱۲۶۶	۲ ریح الاول	.
۱۴	ہاراجہ زشد بہادر	۱۲۶۶	۱۲۶۶	۲ ریح الاول	.
۱۵	ہاراجہ کرشن پرشاد بہادر	۱۲۶۶	۱۲۶۶	۲ ریح الاول	.

۱۵ بوقت جلوس نامہ جنگ قید کیا گیا ۱۵ بجائے پورن چند پیشکار ہوئے کہ الخاطب راجہ رگھوناتھ داس بہادر دیوان ہوئے کہ پیشکاری سے دیوان ہو الخاطب پر تابنت بہادر ۱۵ عہدہ کے گئے۔ الخاطب راجہ رتن چند بہادر ۱۵ چاہی کہ ہاتھ مارے ۱۵ عہدہ کے گئے الخاطب راجہ جگدی بہادر ۱۵ دفات پائے الخاطب راجہ کرارایان بہادر ۱۵ آپ بارہ خدمت پیشکاری سر فرما دیے

فہرست صدر المہام و معین المہام کا کارنامہ						
بج	نام موعظ	کب سے	کب تک	بج	نام موعظ	کب سے
صدر المہام پیشی اعلیٰ حضرت خدادی						
۱	نواب سراج محمد حسین	۲۰ - ۳۰	۳۲			
صدر المہام سرشتہ پولیکل وانی و سیاسیات						
۱	نواب سر فریدونجی فریدون	۳۰ - ۳۱	۳۲	۳	نواب سید مہدی حسین	۳۰ - ۳۱
۲	نواب نظام الدین احمد	۱۹ - ۲۰	۳۱	۳۰	مہدی یار جنگ بہادر	۳۰ - ۳۱
صدر المہام سرشتہ فینانس						
۱	نواب میر سجاد علی خان	۱۵ - ۱۶	۲۲	۳	آر - سگھانسی	۲۵ - ۲۶
	نیر الملک			۴	نواب سر اکبر نذر علی حیدری	۲۵ - ۲۶
۲	جی - کیاسن داگر	۲۱ - ۲۲	۲۵		حیدر نواز جنگ بہادر	۲۵ - ۲۶
<p>لے تاریخ مذکور کو ذیل خدمت میں کے علیحدہ سے اور باب حکومت کے رکن اختصامی باقی سرشتہ ہذا بنا دیئے گئے تھے تاریخ مذکور کو</p> <p>ذیل خدمت میں کے علیحدہ سے لے تاریخ مذکور کو بدہ میں آجکا انتقال ہوا لے بدترت آپ یہاں خدمت میں</p> <p>علاقہ کرنت آن اڈا عمر کئے تھے ایضا نمبر ۴ -</p>						

جنہ جو غیر ملکی سے ۳۲۹ جلدا (۵۵ نمبر ۹) برائے قیام باب حکومت اسکا نام پولیکل سیاسیات سے بد کر کے صدر المہام بنایا گیا۔

تفانید	نام مع خطا	کتب	کتبک	نام مع خطاب	کتب	کتب تک
صدر المہام سررشتہ مال						
۱	نواب میر پرورش علی	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۶ راجہ مرید ہر فتح نواز	۳۳۱-۳۳۱ ابان	۳۳۱-۳۳۱ سفندار
۲	کرم الدولہ	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۷ نواب تلاوت علی پاشا	۳۳۲-۳۳۲ ابان	۳۳۲-۳۳۲ سفندار
۳	نواب میر سجاد علی میرا	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۸ نواب تلاوت جنگ بہادر	۳۳۳-۳۳۳ ابان	۳۳۳-۳۳۳ سفندار
۴	نواب محمد فضل الدین خان	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۹ نواب تلاوت جنگ بہادر	۳۳۴-۳۳۴ ابان	۳۳۴-۳۳۴ سفندار
۵	اقبال الدولہ وقار لامرا	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۰ نواب تلاوت جنگ بہادر	۳۳۵-۳۳۵ ابان	۳۳۵-۳۳۵ سفندار
۶	راجہ مرید ہر فتح نواز	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۱ نواب تلاوت جنگ بہادر	۳۳۶-۳۳۶ ابان	۳۳۶-۳۳۶ سفندار
۷	مطرب عبد اللہ یوسف	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۲ نواب تلاوت جنگ بہادر	۳۳۷-۳۳۷ ابان	۳۳۷-۳۳۷ سفندار
صدر المہام سررشتہ عدالت						
۱	نواب محمد سزیم الدین خان	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۳ نواب داود علیخان بہرہ	۳۳۸-۳۳۸ ابان	۳۳۸-۳۳۸ سفندار
۲	بشیر الدولہ استما بخا	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۴ نواب محمد ولی الدین خان	۳۳۹-۳۳۹ ابان	۳۳۹-۳۳۹ سفندار
۳	نواب سرفراز حسین خان	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۵ نواب محمد ولی الدین خان	۳۴۰-۳۴۰ ابان	۳۴۰-۳۴۰ سفندار
۴	فخر الملک بہادر	۲۹-۲۹ ابان	۲۹-۲۹ فروردی	۱۶ نواب محمد ولی الدین خان	۳۴۱-۳۴۱ ابان	۳۴۱-۳۴۱ سفندار
ملہ تاریخ مذکور کہ سبب ناسازی مزاج خدمت سے سکدوش ہوئے کہ تاریخ مذکور کا انتقال ہوا کہ تاریخ مذکور کو آیت						
مدار المہامی کے عہد سے سرفراز ہوئے کہ آپ خدمت سے سکدوش ہوئے کہ تاریخ مذکور کو آپ خدمت صدر المہامی صفت						
حرف پر مشتمل ہوئے کہ آپ کو صدر المہام مال قرار ہوئے کہ تاریخ مذکور کو آپ خدمت صدر المہامی صفت						
کہ خدمت سے سکدوش ہوئے کہ تاریخ مذکور کو آپ خدمت صدر المہامی صفت						
مال کو کہنے لگا کہ آپ کی ہم موہج بنی کہ نواب صاحب مداح منظرانہ طور پر خدمت انجام دیتے رہے کہ خدمت صدر المہامی						

ملہ تاریخ مذکور

تعداد	نام و خطاب	کے	کے	کے	کے
۱	نواب سر احمد حسین امین جنگ بہادر -	۹۔ ۱۳۳۶ ف ۲۔ ۱۳۳۷ ف	۲۔ ۱۳۳۷ ف ۲۔ ۱۳۳۷ ف	نواب محمد لطف الدین خان لطف الدولہ بہادر -	۲۔ ۱۳۳۷ ف ۲۔ ۱۳۳۷ ف

صدر المہام سررشتہ کوتوالی

۱	نواب میر ہدی علی خان شمشیر جنگ -	۲۹۔ ۱۲۶۹ ف ۲۹۔ ۱۲۶۹ ف	۴۔ ۱۲۶۹ ف ۴۔ ۱۲۶۹ ف	نواب میر سر فراز حسین نخر الملک بہادر -	۱۲۔ ۱۳۲۳ ف ۸۔ ۱۳۲۶ ف
۲	نواب میر سر فراز حسین نخر الملک بہادر -	۲۹۔ ۱۲۶۹ ف ۲۹۔ ۱۲۶۹ ف	۵۔ ۱۲۶۹ ف ۲۹۔ ۱۲۶۹ ف	نواب محمد ولی الدین خان ولی الدولہ بہادر -	۱۲۔ ۱۳۲۶ ف ۹۔ ۱۳۳۶ ف
۳	نواب میر باور علی خان شہاب جنگ افتخار الملک	۲۹۔ ۱۲۶۹ ف ۲۹۔ ۱۲۶۹ ف	۶۔ ۱۳۲۳ ف ۱۲۔ ۱۳۲۳ ف	نظر ث کرنل شوکس رنچ -	۹۔ ۱۳۳۶ ف

صدر المہام سررشتہ متفرقات

ایجنڈہ مذکور آپ کے نگرانی سے علیحدہ کیا گیا - ۱۔ خدمت سے استعفی ہوئے - ۲۔ خدمت صدر المہامی عدالت پر مشتمل ہوئے ۳۔ وظیفہ پر علیحدہ ہوئے - ۴۔ وظیفہ پر علیحدہ ہوئے ۵۔ خدمت صدر المہامی فوج پر مشتمل کئے گئے -

س	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
۱	نواب میرا در علیخان شہاب جنگ -	۱۲۹۹ ۲۹ رآبان	۲۹۳ ۲۹ خرداد	۲	نواب میرا در علیخان خانخاناں بہادر -	۱۲۹۳ ۲۹ خرداد

صدر المہام سرشتہ تعمیرات و طبابت

۱	نواب میر تلاوت علی شاہ تلاوت جنگ بہادر	۱۲۲۲ ۱۱ رآبان	۱۳۲۲ ۱۴ شہریور	۳	نواب محبت لطف الدینخان لطف الدولہ بہادر -	۱۳۳۲ ۲۳ سفندار
۲	ایضاً ایضاً	۱۳۲۹ ۱۶ اردی	۱۳۳۲ ۲۳ سفندار	۴	نواب سید عقیل بکراہی عقیل جنگ بہادر -	۱۳۲۶ ۹ تیر

صدر المہام سرشتہ فوج

۱	نواب میر سعادت علیخان منیر الملک -	۱۲۹۳ ۲۸ رآردی	۱۲۹۹ ۲۲ سفندار	۲	نواب میر فضل الدینخان اقبال الدولہ وقار لاہر	۱۲۹۹ ۳ رآردی
---	---------------------------------------	------------------	-------------------	---	---	-----------------

۱۔ خدمت صدر المہامی کو توالی پر منتقل ہوئے ۲۔ حسب جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۸ سفندار ۱۳۳۲ خدمت صدر المہامی متفرقا
تخفیف کردی گئی ۳۔ صیغہ قیادت معین المہام فیضان کے تحت اور طبابت صدر المہام عدالت کے تحت کیا گیا ۴۔ صدر المہامی مال پر
منتقل ہوئے ۵۔ بوجب جریدہ غیر معمولی مورخہ ۹ تیر ۱۳۳۲ بوجہ تعلیم جدید خدمت صدر المہامی عقیل جنگ بہادر کے تفویض کردی
اور اکو (۱۸) روپیہ مقرر ہوا ۶۔ تاریخ مذکور کو ایچا انتقال ہوا ۷۔ تاریخ مذکور کو صدر المہامی ۵۰ سرفراز ہوئے -

نمبر	نام موصوف	کے	کے	نام موصوف	کے	کے
۳	مہاراجہ شرن پور پیشکار زمین سلطنت -	۱۸ ستمبر ۱۳۰۶ھ	۲۰ ستمبر ۱۳۱۰ھ	نواب محمد لطف الدین خان لطف الدولہ بہادر -	۱۲ ستمبر ۱۳۱۶ھ	۱۳۲۳ھ
۴	نواب حفیظ الدین ظفر جنگ شمس الملک	۲۰ ستمبر ۱۳۱۰ھ	۲۱ ستمبر ۱۳۱۶ھ	نواب معین الدین خان معین الدولہ بہادر -	۲۴ ستمبر ۱۳۲۲ھ	۱۳۲۶ھ
۵	نواب میرا علی خان نظام یار جنگ خان خانان بہادر -	۱۱ ستمبر ۱۳۱۶ھ	۱۲ اربابان ۱۳۲۲ھ	نواب ولی الدین خان ولی الدولہ بہادر	۹ ستمبر ۱۳۲۶ھ	۱۳۲۶ھ
۶	نواب محمد ولی الدین ولی الدولہ بہادر	۱۲ اربابان ۱۳۲۲ھ	۱۳ ستمبر ۱۳۲۶ھ			

صدر الہام سررشتہ صنعت و حرفت

۱۔ خدمت دار الہامی سے سرفراز ہوئے ۱۳۰۶ تا ۱۳۱۶ء ذکر کو پکا انتقال ہوا۔ ۲۔ خدمت سے مستعفی ہوئے۔ ۳۔ خدمت معین الہامی عدالت کو توالی پر مشتمل ہوئے۔ ۴۔ خدمت صدر الہامی تعمیرات و طبابت پر مشتمل ہوئے۔ ۵۔ وجہ تنظیم جدید خدمت سے سبکدوش کئے گئے۔

نمبر	نام و خطاب	کے	کتب	نمبر	نام و خطاب	کے	کتب
۱	نواب میر عقیل عقیل جنگ سار۔	۱۶ ردے	۱۳۲۱ ف ۱۳۲۱ ف ۱۳۲۱ ف	۳	نواب معین الدین معین الدولہ بہادر۔	۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف	۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف
۲	مشرع عبداللہ یوعلی	۱۳۲۱ ف ۱۳۲۱ ف	۱۳۲۱ ف ۱۳۲۱ ف				

صدر الہام سرشتہ امور مذہبی

۱	نواب میر مبارک علی مظفر جنگ	۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف	۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف	۳	نواب سراج حسین امین جنگ بہا۔	۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف	۱۳۲۲ ف ۱۳۲۲ ف
۲	نواب نوار اللہ خاں فضیلت جنگ	۱۳۲۳ ف ۱۳۲۳ ف	۱۳۲۳ ف ۱۳۲۳ ف	۳	نواب لطف الدین خان لطف الدولہ بہادر۔	۱۳۲۴ ف ۱۳۲۴ ف	۱۳۲۴ ف ۱۳۲۴ ف

۱۔ وجہ ناسازی مزاج خدمت سے سبکدوش ہو کر صرف خدمت صدر الہامی پایگاہ کو ہی انجام دیتے رہے۔
 ۲۔ بعد ختم خدمت سے سبکدوش ہو کر اپنے وطن واپس ہو گئے جب جریدہ غیر معمولی ۲۵ بہمن ۱۳۲۲ء صدر الہامی
 فوج پر منتقل ہوئے اور صدر الہامی صنعت حرفت تخفیف کر کے اسکا نقل محکمہ فنانس سے کر دیا گیا ۳۔ تاریخ مذکور کو
 انتقال ہوا ۴۔ تاریخ مذکور کو آپکا انتقال ہوا اور خدمت صدر الہامی شکست کی گئی اور انکا تعلق عدالت سے
 کیا گیا۔ ۵۔ جب جریدہ غیر معمولی ۱۶ تیر ۱۳۲۳ء بوجہ تنظیم جدید صدر الہامی قائم ہوئے ۶۔ جب جریدہ غیر معمولی ۱۶ تیر ۱۳۲۳ء
 صدر الہامی امور مذہبی کی گئی اور سابقہ خدمات صدر الہامی پیشی صدر اسماعیل علیہ و آلہ وسلم کے
 خدمت کو انجام دیتے رہے۔

نشانہ	نام موعظ	کتاب	تفصیل	نام موعظ	کتاب	نشانہ
<p>صدر المہام علاقہ صرفی صبارک</p>						
۱	راجہ مرید محمد فتح نواز دہشت	۲۱۔ آبان ۱۳۲۲ھ ۲۳۔ دہشت ۱۳۲۸ھ	۲	نواب سعادت خاں سعادت جنگ بہادر	۳۰۔ اذر ۱۳۲۹ھ	.
<p>صدر المہام علاقہ ہرستہ پاینگاہ</p>						
۱	سربراہن ایجرٹن۔	۲۱۔ آبان ۱۳۲۳ھ ۱۲۔ دہشت ۱۳۲۹ھ	۲	نواب سید عقیل عقیل جنگ بہادر	۳۱۔ اذر ۱۳۲۹ھ ۱۵۔ اسفند ۱۳۳۰ھ	۳۰۔ اذر ۱۳۲۹ھ
<p>۱۔ تاریخ مذکور اچھا انتقال ہوا۔ ۲۔ بوجہ ختم مدت آپ ولایت روانہ ہوئے۔</p> <p>۳۔ حب جریہ غریہ معمولی ۵۔ اسفند ۱۳۲۸ھ اسٹیٹ ہاؤس پاینگاہ</p> <p>نواب سر آسمانجاہ و نواب سر خورشید جاہ مرحوم اُن کے دربار کے نام نگرانی سے واکذا</p> <p>ہونے کے بعد اچھا تعلق ان ہر دو اسٹیٹ سے باقی نہیں رہا۔ صرف آپ کا تعلق اسٹیٹ نواب</p> <p>وفار الامراء سے ہے۔</p>						

فہرست معتمدین جملہ محکمات علاقہ سرکار کا

نشانہ	نام و خطاب	کے	کے	کے	نام و خطاب	کے	کے
-------	------------	----	----	----	------------	----	----

معتد پیشی خداوندی

۱	نواب سید حسین بگرا	۱۲۹۶	۱۲۹۸	۲	نواب آغا مرزا	۱۳۰۶	۲ فروردی
۲	عماد الملک کرل مارشل -	۱۲۹۶	۱۲۹۸	۵	سردار الملک بہادر نواب سراج حسین امین جنگ بہادر	۱۳۰۶	۲ فروردی
۳	نواب سید حسین بگرا عماد الملک -	۱۲۹۸	۱۳۰۰				

معتد محکمہ پولیسکل و پراویسٹ دیسیات

۱	نواب سرفریڈونجی فریڈون الملک	۱۲۹۶	۱۳۰۶	۲	نواب سرنظام الدین احمد نظامت جنگ بہادر	۱۳۰۶	۱۶ فروردی
---	---------------------------------	------	------	---	---	------	-----------

سے بعد خدمت لازمہ علاقہ انگریزی میں ایس ہوئے۔ تاریخ مذکور کو آپ وطن روانہ کیلئے۔ تاریخ مذکور کو پرائیوٹ سکریٹری کا لقب آئندہ سے (صدر المہام دفتر پیشی) قرار دیا گیا۔ سب جرمیہ غیر معمولی اہم اہل اساتذہ پولیسکل و پرائیوٹ سکریٹری کا عہدہ (پولیسکل صدر المہام دیوانی) قرار پایا۔ آپ خدمت صدر المہام دیوانی پر منتقل ہوئے۔

تاریخ	نام و خطاب	کب سے	کب تک	تاریخ	نام و خطاب	کب سے	کب تک
۳	نواب سید محمد حسین گجراتی سیدی یار جنگ ببادر	۱۳۲۹ھ ۱۲ اسفندار	۱۳۲۹ھ ۳۰ بہمن				

معتمد محکمہ فینانس

۱	نواب سیدی علی محمد عسک الملک علیہ	۱۲۹۲ھ ۲۹ بہمن	۱۳۰۲ھ ۹ شہریور	۳	نواب چراغ علی اعظم یار جنگ	۱۳۰۲ھ ۱۸ شہریور	۱۳۰۲ھ ۸ امداد
۲	نواب سردار دیر الملک علیہ						

لے آپ خدمت صدر الہامی بیات پر منتقل ہوئے۔ لے عہدینات کے معاملہ میں پنجاب سرکار ۲۴ اسفندار ۱۲۹۶ھ کو آپ ولایت تشریف لے گئے۔ اوتو آپ کے عدم موجودگی میں ۲۹ بہمن ۱۲۹۶ھ تک نواب اتھار جنگ نے علاوہ معتمدی مال کے معتمدی فینانس کا کام بھی انجام دیتے رہے۔ لے آپ بلوہ سے وفات کئے گئے۔ اس کے بعد تاریخ مذکور کو راجہ مرلی منوہر آصف نواز دہشت صدر محاسب سرکار عالی نے عارضی طور پر خدمت معتمدی فینانس کا جائزہ لیا اور ۱۷ مارچ ۱۳۰۲ھ تک اس کام کو انجام دیتے رہے اور ۱۸ شہریور ۱۳۰۲ھ کو نواب اعظم یار جنگ بہادر کو خدمت کا جائزہ دیا۔ لے نواب عسک الملک راجہ مل کر سکھوں گئے تھے اوتو آپ کے زمانہ شہر وگی میں نواب مدوح منہرانہ طور پر خدمت کو انجام دیتے رہے۔ لے تاریخ مذکور کو انجام بھی انتقال ہوا۔

سلسلہ	نام و خطاب	کے	کے تک	سلسلہ	نام و خطاب	کے	کے تک
۴	مولوی سید علی حسن	۱۳۰۶ھ	۱۳۰۶ھ	۸	بابر نندہ خاں ضایہ	۱۳۲۰ھ	۱۳۲۱ھ
۵	نواب محمد صدیق عمار	۱۳۰۶ھ	۱۳۱۱ھ	۹	مولوی حبیب الدین صاحب	۱۳۲۵ھ	۱۳۲۵ھ
۶	مسٹر کیاسن داگر	۱۳۱۱ھ	۱۳۱۱ھ	۱۰	نواب فخر الدین احمد	۱۳۲۸ھ	۱۳۲۸ھ
۷	نواب سر محمد اکبر نندہ علی	۱۳۱۴ھ	۱۳۲۰ھ		فخر یار جنگ بہادر		

معتمدین محکمہ مال

۱	مولوی سید سعید رضا		۳	نواب سہدی علی خان	۱۲۸۶ھ	۱۲۹۳ھ
۲	نواب عبدالرزاق		۴	محسن الملک	۱۲۹۲ھ	۱۲۹۴ھ
	احمدی نواز الملک			نواب چراغ علی	غزوہ افغانستان	۱۲۹۴ھ
				اعظم یار جنگ		

لے تاریخ مذکور کو آپ نظامت بندوبست سابقہ خدمت پر واپس ہو گئے۔ لے اپنی سابقہ خدمت معتمدی عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے۔ لے خدمت صدر المہامی فیئانس پر فائز کئے گئے۔ لے معتمدی عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے۔ لے خدمت صدری ہی پر منتقل کئے گئے۔ لے تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا۔ لے معتمدی پولیس فیئانس پر منتقل ہوئے۔ لے خدمت صوبہ اری درنگل پر تبادلہ ہوا۔

نمبر	نام و خطاب	کے	کے	تاریخ	نام و خطاب	کے	کے
۵	نواب مشتاق حسین انتصار جنگی دار الملک	۱۲۹۶ھ	۱۳۰۲ھ	۱۰	اے۔ جی ڈنلاپ	۱۳۱۱ھ	۱۳۳۰ھ
۶	نواب عبد السلام خان مفتی والدولہ	۱۳۰۳ھ	۱۳۰۳ھ	۱۱	راجہ مرید علی فتح نوازہ	۱۳۲۰ھ	۱۳۳۰ھ
۷	نواب چراغ علی اعظم یار جنگ	۱۳۰۳ھ	۱۳۰۳ھ	۱۲	نواب فصیح الدین احمد	۱۳۳۴ھ	۱۳۳۵ھ
۸	مولوی سید علی حسنا	۱۳۰۳ھ	۱۳۰۳ھ	۱۳	فنیج جنگ	۱۳۳۵ھ	۱۳۳۶ھ
۹	مولوی سید غلام رسول	۱۳۱۰ھ	۱۳۱۰ھ	۱۴	نواب فتح علی خان	۱۳۳۵ھ	۱۳۳۶ھ
					آغا یار جنگ	۱۳۳۶ھ	۱۳۳۶ھ
					سزئی۔ جے۔ بامکھ	۱۳۳۶ھ	۱۳۳۶ھ

زاید معتدین مال

۱	نواب علی محمد نواز جنگی	۱۳۲۳ھ	۱۳۲۳ھ	۲	نواب عقیل عقیل جنگی	۱۳۲۵ھ	۱۳۲۵ھ
---	-------------------------	-------	-------	---	---------------------	-------	-------

۱۔ خدمت صوبہ داری بکھر گئے پر تبادلہ ہوا۔ ۲۔ مجلس مالگاری کے رکن دوم مقرر ہوئے۔ ۳۔ تاریخ مذکور کو ایسا
بتعام بیسی انتقال ہوا۔ ۴۔ خدمت معتدی فینانس پر تبادلہ ہوا۔ ۵۔ شریک معتد مال مقرر ہوئے۔
۶۔ خدمت صدر نظامت مال پر مقرر ہوئے۔
۷۔ تاریخ مذکور کو آپ معتد صرف خاص مقرر ہوئے۔ ۸۔ بدو میں آپ کا انتقال ہوا۔ ۹۔ شریک
مستبر مال مقرر ہوئے۔

۱۰۔ نائب صدر الامام پانچ گناہ مقرر ہوئے۔

نظام	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
صدر ناظم مال						
۱	اے۔ جی۔ ڈپلا	۱۳۳۲	۲۲	۱۵	۱۳۲۵	۲۲
۲	مشر و کیفیلڈ	۲۲	۱۳۳۳	۱۲	۱۳۳۴	۲۲
۳	نواب ضیاع الدین صاحب	۱۳۳۴	۱۲	۱۳۳۵	۱۲	۱۳۳۶
صدر نظما و اسامات						
۱	مولوی فیض الرحمن صاحب	۳۱	۱۳۳۶	۲	۱۳۳۷	۲
سمت تنجاندہ						
۱۹۴۱ء کو آپ جانب کشمیر روانہ ہوئے اور وہاں علیحدہ مہاراجہ کشمیر کے چیف سکریٹری مقرر ہوئے۔						

تفانید	نام مع خطاب	کے	کتب	تفانید	نام مع خطاب	کے	کتب
محکمہ معتمد عدالت کو تواری و امور عامہ							
۱	مولوی مود الدین خاں	۲۴۲		۷	نواب محمد صدیق	۱۳۰۶	۲۰ مارچ
۲	مولوی امین الدین خاں	۱۲۹۲		۸	عماد جنگ اول - مولوی عزیز مرزا خاں	۱۳۰۶	۵ آبان
۳	نواب مشتاق حسین استقرار جنگ بیا وقار الملک	۲۹۲ ۱۸ اگست	۲۹۲ ۲۴ فروری	۹	نواب محمد صدیق عماد جنگ اول	۱۳۱۱	۲۵ دسمبر
۴	نواب محمد صدیق عماد جنگ اول -	۲۹۳ ۲۴ فروری	۱۲۹۹ ۵ اگست	۱۰	نواب حمید اللہ خاں سر بلند جنگ	۱۳۱۳	۲۹ دسمبر
۵	نواب محمد صدیق عماد جنگ اول	۳۰۲ ۸ مارچ	۳۰۲ ۲۸ فروری	۱۱	مولوی عزیز مرزا خاں	۱۳۱۶	۲۰ مارچ
۶	نواب ہر مرزا خاں	۳۰۲ ۲۸ فروری	۱۳۰۶ ۲۰ مارچ				

۱۔ ایک مجلس نامہ مقرر ہوئے۔ خدمت میرعلی عدالت عالیہ پر ممتاز کئے گئے اور محکمہ عدالت کو تواری و امور عامہ محکمہ ہوم سکرٹری میں ضم کیا گیا۔ ۲۔ صوبہ گجرات کے صوبیدار مقرر کئے گئے۔ ۳۔ خدمت سبکدوش اور وطن روانہ کر دی گئی۔ ۴۔ خدمت معتمدی فینانس پر مقرر کئے گئے۔ ۵۔ خدمت تعلقداری بیڑ پر تبادلہ ہوا۔ ۶۔ تاریخ ذکر کو آپ کا انتقال ہوا۔ ۷۔ خدمت میرعلی عدالت عالیہ پر ممتاز کئے گئے۔ ۸۔ آپ کی علیحدگی اور دوسری وطن کا حکم ہوا اور بتایا، صوبہ اہل ۱۳۳۳ بنگام کہنو انتقال ہوا۔

نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
۱۲	نواب سر نظام الدین احمد	۱۵۔۱۹۔۳۱۹	۲۵۔۲۲۰	نواب ذوالقادر بیگ	۲۹۔۳۳۰	۲۶۔۳۳۳
۱۳	نظامت جنگ بادشاہ	۱۳۲۰	۲۵۔۳۲۹	ذوالقادر جنگ بادشاہ	۱۳۳۲	۳۳۴
۱۴	نواب سر محمد نذر علی اکبر	۲۵۔۳۲۹	۲۶۔۳۲۹	نواب غلام اکبر خان	۲۶۔۳۳۲	۳۳۴
۱۵	حیدری حیدر آباد	۳۲۹	۳۲۹	اکبر یار جنگ بادشاہ	۳۳۴	۳۳۸
۱۶	نواب سید مہدی حسن	۲۶۔۳۲۹	۲۵۔۳۲۹	نواب ذوالقادر بیگ	۳۲۹	۳۳۸
۱۷	مہدی یار جنگ بادشاہ	۳۲۹	۳۳۰	ذوالقادر جنگ بادشاہ	۳۳۸	۳۳۸
۱۸	نواب سر محمد نذر علی	۲۵۔۳۲۹	۲۹۔۳۳۰	نواب غلام اکبر خان	۳۳۸	۳۳۸
۱۹	اکبر حیدری			اکبر یار جنگ بادشاہ		
۲۰	حیدر نواز جنگ بادشاہ					

معتمدین محکمہ ہوم سکسٹری

۱	نواب عبدالحق	۱۳۔۱۲۹۳	۳۲۔۱۲۹۶	نواب مہدی حسن	۱۲۹۶	۱۳۰۲
۲	سر دار ولیہ جنگ	۱۲۹۶	۱۲۹۶	فتح دار جنگ	۱۲۹۶	۱۲۹۶
۳	مولوی شمس العلی علیہ السلام	۳۲۔۱۲۹۶	۱۵۔۱۲۹۹			
۴	بگڑی					

۱۔ رکنیت خدمت بھلائیہ عہد پر عہدہ فرائض کے بعد ختم مدت طاعت گوشت آن ایڈمیس کے ساتھ ماضی طور پر یہ عہدہ کی طرف سے
 ۲۔ مہدی یار جنگ کی خدمت پر عہدہ فرائض کے بعد ختم مدت طاعت گوشت آن ایڈمیس کے ساتھ ماضی طور پر یہ عہدہ کی طرف سے
 ۳۔ فرائض خدمت سے سبکدوش کئے گئے ۴۔ معینات کے مقدمہ میں جب فرائض حیدری مزینہ ۳ شہباز ۱۳۰۵ خدمت
 معتمدی سے معطل کئے گئے ۵۔ ڈائریکٹری معینات پر آپ کا تقرر ہوا۔ ۶۔ مقدمہ پمفلٹ آپ سے معطل کئے گئے
 ۷۔ محکمہ ہوم سکسٹری شکست کیا گیا اور بجائے ہوم سکسٹری کے محکمہ عدالت کو زوالی دماور عام نام کر مبدل کیا گیا۔

تفصیل	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
<p>معتمد محکمہ افواج باقاعدہ و بیقاعدہ سرکار عالی</p> <p>(باقاعدہ)</p>						
۱	سیجر پرسی گاف	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۲	سیجر پرسی گاف	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف
۲	سٹر برجن	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف			
<p>معتمد باقاعدہ و بیقاعدہ</p>						
۱	راگہو نیدر رادھا	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۲	سیجر پرسی گاف	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف
۲	راجہ سیرنڈاس دھاسا	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۵	نواب سید میرا شاہ	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف
۳	نواب محمد خان جنگ	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف	۶	نواب سیجر عبد شریک ہیرا لدولہ بیادور	۱۲۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف ۱۴۸۶ ف
<p>لے صاحب موصوف نے اس خدمت کا استعفا دیا ہے مگر مذکور کا انتقال ہوا اور معتمدی باقاعدہ کا دفتر معتمدی بیقاعدہ میں ضم ہوا ہے آپ خلیفہ پر علیحدہ ہو اور وسط ماہ نومبر ۱۹۰۳ء سے ۱۳۱۳ھ تک کا بیقاعدہ انتقال ہوا ہے علاء صرف خاص میں منتقل ہو ۵ خلیفہ معتمدی پر علیحدہ ہو اور یکم نومبر ۱۳۱۳ھ سے ۵ جمادی الثانی ۱۳۲۳ھ کو اپکا انتقال ہوا ہے خلیفہ علیحدہ ہو، شہرہ کو اپکا انتقال ہوا</p>						

نفاذ	نام موعظ	کب سے	کب تک	نفاذ	نام موعظ	کب سے	کب تک
۷	نواب سید عقیل	۱۲۲۵ھ	۱۲۲۵ھ	۹	نواب ذوالقدر بیگ	۱۲۲۵ھ	۱۲۲۶ھ
۸	عقیل جنگ بہادر	۱۲۲۵ھ	۱۲۲۵ھ	۱۰	ذوالقدر جنگ بہادر	۱۲۲۶ھ	۱۲۲۶ھ
	نواب نذیر بیگ	۱۲۲۵ھ	۱۲۲۵ھ		نواب عبدالصمد خان	۱۲۲۶ھ	۱۲۲۶ھ
	نذیر جنگ بہادر	۱۲۲۵ھ	۱۲۲۵ھ		صمد یار جنگ بہادر	۱۲۲۶ھ	۱۲۲۶ھ

فہرست میر مجلس الت العالمیہ

۱	مولوی حاجی محمد	۱۲۴۲ھ	۱۲۴۲ھ	۳	مولوی محمد کریم الدین	۱۲۴۴ھ	۱۲۴۴ھ
۲	مفتی اللہ صاحب	۱۲۴۲ھ	۱۲۴۲ھ	۴	نواب سجدی بیگ	۱۲۴۴ھ	۱۲۴۴ھ
	مولوی احمد علی	۱۲۴۲ھ	۱۲۴۲ھ		نواب سجدی بیگ	۱۲۴۴ھ	۱۲۴۴ھ

۱۔ آپ زاید محمد مالگاری پر مشتمل ہوئے ۲۔ وظیفہ حسن خدمت مل کر کے علمدہ ہوئے ۳۔ مسدود
 علما کو کوئی پر مشتمل ہوئے۔ ۴۔ تاریخ مذکور مطابق ۱۵ ذی القعدہ ۱۲۴۳ھ کو ہمارے مرنے سے پہلے اچھا انتقال ہوا
 چونکہ میر مجلس اور اراکین وقت میں باہمی اختلافات ہونے لگے اور کوئی امر تصفیہ نہیں ہوتا تھا اسلئے
 نواب فقہار الملک ادلی نے علمہ باقی رکھ کر حملہ اراکین کو برخاست فرمایا۔

نشان	نام و خطاب	کب سے	کب تک	تفانی	نام و خطاب	کب سے	کب تک
۵	مولوی فدا حسین خاں صاحب	۱۲۸۵ھ	۱۲۹۲ھ	۱۱	خان بہادر مولوی	۱۲۸۴ھ	۱۳۰۶ھ
۶	نواب محمد صدیق جنگ	۱۲۹۲ھ	۱۲۹۲ھ	۱۲	خدا بخش خان صاحب	۱۳۰۶ھ	۱۳۱۶ھ
۷	مولوی حافظ عبد الکرم	۱۲۹۲ھ	۱۲۹۲ھ	۱۳	مولوی میر فضل حسین	۱۳۰۶ھ	۱۳۱۶ھ
۸	خان صاحب - جنگ	۱۲۹۶ھ	۱۲۹۶ھ	۱۴	منعم -	۱۳۱۶ھ	۱۳۲۲ھ
۹	نواب محمد صدیق جنگ	۱۲۹۹ھ	۱۳۰۲ھ	۱۵	نواب حمید اللہ خاں	۱۳۲۲ھ	۱۳۲۲ھ
۱۰	برہنہ تہ دوم - حرب	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۲ھ	۱۶	سربند جنگ -	۱۳۲۲ھ	۱۳۲۲ھ
	مولوی میر فضل حسین	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۲ھ		نواب شیخ مصباح الدین	۱۳۲۲ھ	۱۳۲۲ھ
					حاکم الدولہ - حرب	۱۳۲۲ھ	۱۳۲۲ھ
					مولوی سید محمد الدین خاں	۱۳۲۲ھ	۱۳۲۲ھ

لے تا یخ مذکور مطابق ۱۰ ربیع الثانی ۱۳۰۲ھ آپ کا انتقال ہوا اور مہاراجہ بازار فرماں داڑی میں دفن ہوئے۔ لے بعد آپ کا انتقال ہوا لے خدمت معتمدی ہوم سکریٹری پر منتقل ہوئے لے خدمت معتمدی عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے لے سابقہ خدمت رکھتی عدالت العالیہ پر عود کئے لے بعد خدمت یہاں سے وطن لوپس ہوئے لے اوایل ماہ مہر ۱۳۱۲ھ میں آپ مستقل کئے گئے لے ماہ مذکور میں آپ علی ہو بعد عہدہ ذلیفہ جن خدمت لے آئے بعد خدمت سبکدوش ہوئے اور ۱۱ مارچ ۱۳۱۲ھ میں اول ۱۳۱۲ھ کو آپ کا انتقال ہوا لے بزمانہ عدالت مولوی میر فضل حسین صاحب چشیت سینیئر (۶) ماہ تک خدمت میرجللی کو انجام دیتے رہے بعد تقریر نواب سربند جنگ بیاد سابقہ خدمت رکھتی عدالت العالیہ پر عود کئے لے بعد ذلیفہ علیہ کئے گئے اور آپ وطن روانہ ہوئے بعد ۲۰ مہر ۱۳۲۹ھ میں ۹ ربیع الاول ۱۳۳۹ھ بمقام بدہ انتقال ہوا اور اپنے وطن میں دفن کئے گئے لے بتاریخ ۹ فروردین ۱۳۲۵ھ میں ۶ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ کو آپ بمقام بدہ انتقال ہوا لے بعد ذلیفہ علیہ ہوئے اور ۱۱ مارچ ۱۳۳۵ھ میں ۲۴ رذی قعدہ ۱۳۳۵ھ کو بمقام دلی آپ کا انتقال ہوا۔

ردیف	نام و خطاب	کب سے	کب تک	تفصیل	نام و خطاب	کب سے	کب تک
۱۷	نواب نظام الدین احمد	۱۲۲۵ھ	۱۲۲۶ھ	۱۹	نواب سید غلام حیات	۱۲۲۶ھ	۱۲۲۷ھ
۱۸	نظامت جنگ بہادر راہے بالکنڈ صاحب	۱۲۲۶ھ	۱۲۲۷ھ	۲۰	جبار یار جنگ بہادر نواب مرزا سمیع الدین بیگ مرزا یار جنگ بہادر	۱۲۲۶ھ	۱۲۲۷ھ

۱۷۔ پولیس سکرٹری کے عہدہ پر مقرر ہوئے ۱۲۲۵ھ بزمانہ رخصت نظامت جنگ بہادر منجھ ۱۱۔ نور داد ۱۲۲۶ھ لغاتہ
۱۸۔ نیز الیہ منعم تھے بعد ازان سابقہ خدمت پر عود کیلئے ۱۲۲۷ھ سشن جج اوزنگ آباد مقرر ہوئے۔ بتاریخ
۱۳۔ اردی قہدہ ۱۲۲۶ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔

فہرست اکین عدالت العالیہ سرکار عالی

۱	مولوی احمد علی خان صاحب	۱۲۸۱ھ	۱۲۸۲ھ	۵	مولوی محمد عید الدین صاحب	۱۲۸۳ھ	
۲	مولوی غلام الدین صاحب بخاری۔	۱۲۸۱ھ	۱۲۸۲ھ	۶	مولوی کریم الدین صاحب	۱۲۸۲ھ	
۳	مولوی احمد علی صاحب اصداری۔	۱۲۸۱ھ	۱۲۸۲ھ	۷	مولوی محمد سعید صاحب غوث جہادی	۱۲۸۶ھ	
۴	مولوی احمد علی صاحب حکومتی۔	۱۲۸۱ھ	۱۲۸۲ھ	۸	مولوی جمال الدین صاحب		

رقم	نام مع خطاب	کب سے کب تک	تفانیلہ	نام مع خطاب	کب سے کب تک
۹	مولوی حاجی محمد سعید خاں صاحب	.	۱۷	مولوی سید افضل حسین صاحب	۱۲۹۴ھ ۲۳ ربیع الثانی ۱۳۰۲ھ
۱۰	مولوی عبد المنان صاحب		۱۸	مولوی حافظ محمد عبدالرشید صاحب	۱۲۹۴ھ یکم فروری ۱۳۰۲ھ
۱۱	مولوی محمد صدیق خان صاحب		۱۹	مولوی سید شریف الرحمن صاحب	۱۲۹۴ھ ۲۴ مہر ۱۳۰۲ھ
۱۲	مولوی سید محمود مصباح		۲۰	مولوی حسن رضا صاحب	۱۲۹۴ھ
۱۳	مولوی سید ولی احمد صاحب	۱۲۹۴ھ	۲۱	مولوی علی رضا خان صاحب	۱۲۹۶ھ ۲۴ مہر ۱۳۰۲ھ
۱۴	مولوی محمد حسن خان صاحب	۱۲۹۴ھ	۲۲	مولوی محمد یونس خان صاحب	۱۳۰۰ھ ۶ شہریور ۱۳۱۲ھ
۱۵	مولوی منصور علی خان صاحب		۲۳	مولوی نظام الدین صاحب	۱۳۰۰ھ ۲۸ رجب ۱۳۱۲ھ
۱۶	مولوی سید اقبال علی صاحب	۱۲۹۴ھ ۱۰ ربیع الثانی	۲۴	مولوی سید محی الدین خان صاحب	۱۳۰۲ھ ۱۱ اردو ۱۳۰۲ھ

لے خدمت میر مجلسی عدالت العالیہ آپ شغل ہو گئے تاریخ مذکور مطابق یکم ذی قعدہ کو آپ کا انتقال ہوا۔ ۳۰ شعبان ۱۳۱۱ھ کو آپ کا انتقال ہوا، ۱۷ دسمبر ۱۳۱۲ھ کو آپ کا انتقال ہوا، بعد خدمت آپ اپنے وطن روانہ ہوئے اور ۲۰ محرم ۱۳۱۳ھ کو بمقام کہنو آپ کا انتقال ہوا۔

نمائند	نام معہ خطاب	کب سے	کب تک	نام مؤرخ خطاب	کب سے	کب تک
۲۵	نواب حافظ احمد رضا خاں	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۴ھ	مولوی میر تقی الدین	۲۰۔ مہر	۱۳۱۲ھ
۲۶	سکندر نواز جنگ	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	مولوی عزیز مرزا	۳۰۔ ربیع الثانی	۱۳۱۲ھ
۲۷	مولوی میر فضل حسین	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	بی۔ اے۔	۲۰۔ رازی	۱۳۱۲ھ
۲۸	مرتبہ دوم	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	نواب نظام الدین احمد	۲۰۔ رازی	۱۳۱۲ھ
۲۹	نواب حمید اللہ خاں	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	نظامت جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳۰	سرہنگ جنگ	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	مشرزنگیا ناٹو	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳۱	بخشی رگھوناتھ پرشاد	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	راے بالکند صاحب	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳۲	صاحب بی۔ اے۔	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	بی۔ اے۔	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳۳	نواب حیدر الزماں خاں	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	نواب ذوالقدر بیگ	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳۴	وقار نواز جنگ	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ	ذوالقدر جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳۵	نواب محمد مصباح الدین	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ			
۳۶	حضور نواز جنگ حاکم الدو	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۳ھ			

۱۔ بدہ سے آپ کی وطن روانہ کر دی گئی۔ ۲۔ آپ جل دوم میر علی علی الت العالیہ مقرر ہوئے تھے تاہم مذکور کو آپ خدمت معتمدی عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے تھے تاہم مذکور کو آپ کا بدہ میں بعارضہ فانی انتقال ہوا ہے بعد ازاں دلیفیہ (ملک) روپیہ طحمرہ ہوئے اور تاریخ ۲۵ شعبان ۱۳۴۸ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۳۔ خدمت میر علی علی الت العالیہ پر منتقل تھے تاہم مذکور مطابق ۲۵ شعبان ۱۳۴۸ھ مسکو آپ کا بعارضہ فانی انتقال ہوا ہے تاہم مذکور کو خدمت معتمدی عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے تاریخ مذکور خدمت عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے تھے تاہم مذکور کو آپ کا بدہ میں انتقال ہوا ہے تاہم مذکور کو دلیفیہ صحت حاصل کر کے طحمرہ ہوئے اور ۲۷ فروری ۱۳۴۹ھ کو وفات پا گیا بدہ میں انتقال ہوا ہے دلیفیہ پر طحمرہ ہوئے ۔

تاریخ	نام سہ خطاب	کب سے	کب تک	تاریخ	نام سہ خطاب	کب سے	کب تک
۲۷	مرروی سید ہاشم صاحب	۱۹ اگست ۱۳۱۹	۲۵ اگست ۱۳۲۹	۲۳	نواب غلام اکبر خان	۱۳ ستمبر ۱۳۲۶	۲۶ ستمبر ۱۳۳۳
۲۸	ملکرائی یار شہر آشوب	۶ اگست ۱۳۲۱	۱۹ اگست ۱۳۲۳	۲۴	اکبر یار جنگ بہادر	۱۹ ستمبر ۱۳۲۶	۲۶ ستمبر ۱۳۳۳
۲۹	مرروی محمد عبدالغفور صاحب	۲۰ ستمبر ۱۳۲۲	۳۰ ستمبر ۱۳۲۴	۲۵	نواب نور العلیا	۱۶ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۰	نواب محمد جمال الدین	۱۲ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۲۶	مینا یار جنگ بہادر	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۱	سہ جنگ	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۲۷	نواب محمد ابراہیم فاروقی	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۲	نواب سید سرلج کھن	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۲۸	خاندق یار جنگ بہادر	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۳	سرلج یار جنگ بہادر	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۲۹	پنڈت کیشور داس	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۴	نواب سید غلام جبار	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۳۰	نواب ذوالقدر بیگ	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۵	جبار یار جنگ	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۳۱	ذوالقدر جنگ بہادر	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۶	نواب جید جیون سنگ	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۳۲	برقیہ دوم	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵
۳۷	جیون یار جنگ بہادر	۱۳ دسمبر ۱۳۲۲	۳۰ دسمبر ۱۳۲۴	۳۳	نواب ہاشم مغالدین	۱۲ دسمبر ۱۳۲۹	۲۶ دسمبر ۱۳۳۵

۱۔ تاریخ مذکور ۲ ربیع الثانی ۱۳۳۵ کو کراچی منتقل ہوا۔ تاریخ مذکور ۲۹ رجب ۱۳۳۲ کو مرض فالج سے آپکا انتقال ہوا۔
 ۲۔ تاریخ مذکور ۲۹ ذی الحجہ ۱۳۳۷ کو آپکا مرض انفونزہ سے بلکہ میں انتقال ہوا۔ خدمت میر محلہ صحت العالیہ پر منتقل ہوئے۔
 ۳۔ خدمت متعدی عدالت کو توالی پر منتقل ہوئے۔ بھٹک و طیفہ (الٹ) روپیہ سبکدوش ہوئے۔ تاریخ مذکور کو طیفہ
 علیحدہ ہوئے۔ بھٹک و طیفہ (الٹ) روپیہ علیحدہ ہوئے۔ خدمت متعدی قانون پر منتقل ہوئے۔ خدمت
 متعدی مجلس وضع آئین قوانین پر منتقل ہوئے۔ تاریخ مذکور کو بھٹک و طیفہ حسن خدمت علیحدہ ہوئے۔

نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
۴۹	نواب ناظر الدین حسن - ناظر یار جنگ بہا	۱۲ ربیع الثانی ۱۳۳۵ھ	۰	۵۲	مولوی عبدالصمد صاحب بیار سٹرائٹ لاہور	۲۴ فروردی ۱۳۳۸ھ	۱۳۳۸ھ
۵۰	نواب غلام اکبر خان اکبر یار جنگ بہادر	۳ فروردی ۱۳۳۶ھ	۲۹ اسفندار ۱۳۳۸ھ	۵۳	نواب محمد اصغر اصغر خان بیار سٹرائٹ لاہور	۳۰ اردی بہشت ۱۳۳۸ھ	۱۳۳۸ھ
۵۱	برتبہ دوم - راجہ بہادر گرو راجا	۱۳۳۶ھ	۲۵ امرداد ۱۳۳۶ھ	۵۴	راجہ بشیر رائے صاحب بیار سٹرائٹ لاہور	۲۰ دوس ۱۳۳۹ھ	۱۳۳۹ھ
				۵۵	ایم۔ ایل۔ بی۔ بی۔ مولوی الرشید صاحب مدنی	۳۰ ربیع الثانی ۱۳۳۸ھ	۱۳۳۸ھ

لے خدمت مقصدی عدالت کو توالی منتقل ہوئے۔

فہرست مہتممان عدالت العالیہ

نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
۱	مولوی متاثر اللہ صاحب			۳	مولوی فخر الدین صاحب		
۲	مولوی سید محمد صاحب			۴	مولوی حاجی محمد سعید صاحب	۱۲۸۶ھ	۱۳۰۳ھ

لے تاریخ مذکور ۱۰ شعبان ۱۳۱۲ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔

ترتیب	نام مہد خطاب	کب سے	کب تک	پہنچ	نام مہد خطاب	کب سے	کب تک
۵	مولوی محمد لطف اللہ صاحب	۱۳۰۲ھ بہشتی	۱۳۰۲ھ ۲۱ راردی	۷	مولوی محمد احمد صاحب	۱۳۱۱ھ ۱۰ مہین	۱۳۳۵ھ ۱۱ مہین
۶	نواب سید نور العیاض صنیہ دیار جنگ بہار	۱۳۱۳ھ رمضان	۱۳۳۴ھ ۵ مہین	۸	مولوی حبیب الرحمن صاحب	۱۳۱۱ھ ۱۰ مہین	۱۳۳۵ھ ۱۱ مہین

۱۔ خدمت رکنیت عدالت عالیہ انجام دیتے رہے بعد بتاریخ ۲۲ فروردی ۱۳۳۶ھ وظیفہ پر طعہ ہوئے۔
۲۔ بعد ختم مدت وطن روانہ ہوئے بعد بتاریخ ۳ راجدی الاول ۱۳۳۶ھ کو اشارہ راہ نظام آباد پر ریل انتقال
ہوا ۲۵ مہین ۱۳۳۹ھ ف م ۳۰ رجب ۱۳۳۶ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔

فہرست ہند و جج عدالت عالیہ سرکار عالی

۱	شاہنشاہ سیکھنا چار صاحب	۱۳۰۲ھ	۱۳۰۲ھ ۲۱ راردی	۳	مشر بنگیا ناڈ دیار شکر	۱۳۱۶ھ ۱۹ مہین	۱۳۱۶ھ ۲۱ راردی
۲	بخشی رگھو نادر شاہ صاحب	۱۳۰۲ھ ۲۲ مہین	۱۳۱۶ھ ۲۱ راردی	۴	رائے ہالکنڈ صاحب	۱۳۱۶ھ ۱۹ مہین	۱۳۲۹ھ ۱۱ مہین

۱۔ جب قانوجہ مبارک حصہ دوم مطبوعہ جدیدہ غیر مولیٰ مورخہ ۱۹ اگست ۱۳۳۵ھ آپ کا تقرر ہوا اور ۱۳۰۵ھ میں
آپ کا انتقال ہوا۔ ۲۔ تاریخ مذکور کو آپ کا جلد میں انتقال ہوا۔ ۳۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا۔
۴۔ وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے طعہ ہوئے۔

نمبر	نام معہ خطاب	کے	کے	نمبر	نام معہ خطاب	کے	کے
۵	نواب محمد ابراہیم فاروقی	۱۳۲۹ ف	۱۳۲۹ ف	۶	راجہ بہادر گرو صاحب	۲۵ ر امرداد	۲۵ ر امرداد
۶	الحاجب فاروقی یار	۱۳۳۱ ف	۱۳۳۱ ف				
	پنڈت کیشو راو صاحب	۱۲ ر امرداد	۱۳ ر امرداد				

لے بعد ختم دت وظیفہ بر عہدہ ہوئے۔

صدر محاسبان علاقہ سرکار عالی

۱	رام راو صاحب	۱۲۶۳ ف	۱۲۶۳ ف	۵	رام کشن راو صاحب	۱۲۹۳ ف	۱۲۹۳ ف
۲	بپ منہنت راو صاحب	۱۲۶۳ ف	۱۲۶۳ ف	۶	نواب حسن بن عبد اللہ	۲۷۹۳ ف	۲۷۹۳ ف
۳	رام کشن راو صاحب	۱۲۸۲ ف	۱۲۸۲ ف	۷	عماد نواز جنگب سادر	۱۲۹۶ ف	۱۲۹۶ ف
۴	پنڈت بی رام راو صاحب	۱۲۹۲ ف	۱۲۹۲ ف	۸	نواب وحید منور خان	۱۲۹۶ ف	۱۲۹۶ ف
					مقرب جنگ متھور لکھ	۱۲۹۶ ف	۱۲۹۶ ف

لے خدمت سے علیحدہ ہوئے اور (۱۲۸۲ ف) روپیہ وظیفہ ہوا اور ۱۳۰۵ ف کو انتقال ہوا۔

لے کثرت بیماری دانیون مقرر ہوئے۔

لے وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے سبکدوش ہوئے۔

نفاذ	نام و خطاب	کب سے	کب تک	نفاذ	نام و خطاب	کب سے	کب تک
۸	ویشنو پندت صاحب	۱۲۹۹ سلخ اردوی بہشت	۱۲۹۹ ۲۰ خرداد	۱۵	مولوی سید احمد صاحب	۱۳۲۱ ۲۱ آبان	۱۳۲۱ ۲۰ آبان
۹	مولوی منور خان صاحب	۱۲۹۹ ۲۰ خرداد	۱۳۰۲ ۲۸ اسفند	۱۶	مولوی حبیب الدین صاحب	۱۳۲۱ ۳۰ آبان	۱۳۲۵ ۲۶ خرداد
۱۰	راجہ مرلی منوہر	۱۳۰۲ ۳۰ اسفند	۱۳۱۵ ۶ آذر	۱۷	نواب فخر الدین خان	۱۳۲۵ ۲۰ مہر	۱۳۲۸ ۱۰ خرداد
۱۱	آصف نواز و نت	۱۳۱۵ ۶ آذر	۱۳۱۵ ۲۸ اردی	۱۸	فخریار جنگبہاد	۱۳۲۸ ۱۰ خرداد	۱۳۳۵ ۲۴ آذر
۱۲	نواب محمد سرزند علی اکبر	۱۳۱۵ ۶ آذر	۱۳۱۵ ۲۸ اردی	۱۹	مولوی سید محمد حسین	۱۳۲۸ ۱۰ خرداد	۱۳۳۵ ۲۴ آذر
۱۳	جیدی حید نواز جنگبہاد	۱۳۱۵ ۶ آذر	۱۳۲۰ ۲۵ ارداد	۱۹	صاحب بلگرامی	۱۳۲۵ ۲۴ آذر	۱۳۲۵ ۲۴ آذر
۱۴	بابونند علی صاحبیل	۱۳۲۰ ۲۵ ارداد	۱۳۲۱ ۱۳ اسفند	۱۹	مولوی مرزا انور اللہ	۱۳۲۵ ۲۴ آذر	۱۳۲۵ ۲۴ آذر
۱۵	مولوی سید احمد صاحب	۱۳۲۰ ۲۵ ارداد	۱۳۲۱ ۱۳ اسفند	۱۹	صاحب شریانی لا	۱۳۲۵ ۲۴ آذر	۱۳۲۵ ۲۴ آذر
۱۶	بابونند علی صاحبیل	۱۳۲۱ ۱۳ اسفند	۱۳۲۱ ۲۱ آبان	۲۱	مولوی سید احمد صاحب	۱۳۲۱ ۲۱ آبان	۱۳۲۱ ۲۰ آبان

۱۔ ایک انتقال ہوا ۱۵ وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے اور ۲۶ ستمبر ۱۳۲۰ء کو انتقال ہوا ۱۵ خدمت سے نیکدوش ہوئے اور ۲۰ فروری ۱۳۲۱ء کو انتقال ہوا ۱۵ خدمت متعدی فینانس پر منتقل ہوئے - ۱۶ خدمت متعدی فینانس پر منتقل ہوئے - ۱۷ خدمت مددگاری صدر محاسبی پر عود کئے ۱۸ آپ وظیفہ کے لئے گئے اور صاحب عوصوف کا بیوی روزہ کئے گئے ۱۹ نائب صدر محاسب مقرر ہوئے ۲۰ خدمت متعدی فینانس پر منتقل ہوئے - ۲۱ خدمت متعدی فینانس پر منتقل ہوئے ۲۲ بھٹائے وظیفہ حسن خدمت ملنے پر ۲۳ جو کہ خدمت میر علی شہنشاہ پانچگاہ خورشید جاہی پر تقرر عمل میں آیا۔

تاریخ	نام مخاطب	کے	کتاب	پیش	نام مخاطب	کے	کتاب
	نائب صدر محابان						
۱	جے رائد صاحب	۱۲۹۳	۱۲۹۳	۱۲۹۶	لالہ گویند رام صاحب	۱۲۹۶	۱۲۹۶
۲	بابو گیا پرشاد صاحب	۱۲۹۶	۱۲۹۶	۱۲۹۸	مولوی مرزا نصر اللہ	۱۲۹۸	۱۲۹۸
۳	دشمنو پندت صاحب	۱۲۹۹	۱۲۹۹	۱۲۹۹	خان صاحب	۱۲۹۹	۱۲۹۹
۴	مولوی سید احمد صاحب	۱۳۰۱	۱۳۰۱	۱۳۰۱	رائے ششکر پرشاد	۱۳۰۱	۱۳۰۱
۵	نواب فخر الدین خان	۱۳۰۲	۱۳۰۲	۱۳۰۲	صاحب بی۔ لے	۱۳۰۲	۱۳۰۲
	نفریہ جنگ بہادر	۱۳۰۲	۱۳۰۲	۱۳۰۲		۱۳۰۲	۱۳۰۲

۱۔ اپنی اصلی خدمت مددگاری پوسٹرو کئے گئے اور مار امر داؤش ۱۳۰۵ء کو بلدہ میں اشغال ہوا ۲۔ خدمت تعلقہ داری ضلع عثمان آباد پر تبادلہ ہوا ۳۔ خدمت منعم صدر محاب مقرر ہوئے ۴۔ خدمت صدر محاسبی پر تبادلہ ہوا۔ مقرر ہوئے۔ ۵۔ خدمت ضلع حن خدمت ضلع کر کے علیحدہ ہوئے۔ ۶۔ خدمت صدر محاسبی پر تبادلہ ہوا۔

نفاذ شد	نام مؤرخ	کے	کے	نام مؤرخ	کے	کے
۱	بل منہت راؤ صاحب	۱۲۶۳ ف ۱۸-آبان	۱۲۴۴ ف ۸-آذر	۶	مولوی محمد نور علی صاحب غزوہ امرداد	۱۲۹۶ ف ۱۲۹۹ آذر
۲	پٹیاہی رام راؤ صاحب	۱۲۴۴ ف ۱۹-آذر	۱۲۹۳ ف ۲۱-آذر	۷	مڑ پٹینک راؤ صاحب دستے	۱۳۰۳ ف ۸-آبان
۳	رامیشور راؤ صاحب	۱۲۹۳ ف ۲۲-آذر	۱۲۹۳ ف آخر آذر	۸	راجہ سیر نواس راؤ صاحب ۹-آبان	۱۳۱۰ ف ۳-ریبر
۴	دینک راؤ صاحب فرزند بل منہت راؤ صاحب	۱۲۹۳ ف غزوہ دستے	۱۲۹۳ ف ۹-فروردی	۹	مولوی میر غلام علی صاحب ۴-تیر	۱۳۱۰ ف ۱۱-اردو
۵	صاحب - راجہ سیر نواس راؤ صاحب	۱۲۹۳ ف ۸-فروردی	۱۲۹۴ ف آخر بہمن	۱۰	وٹھل ماروٹی صاحب منصرم -	۱۳۱۱ ف ۱۱-فروردی

۱۲ خدمت صدر محاسبی پر تبادلہ ہوا۔ ۱۲ چند ماہ کے بعد صدر محاسب سرکار عالی مقرر ہوئے۔

۱۳ ادا ایل، ۱۳ تیر ۱۳۱۱ ف میں آپ کو حکم ہوا کہ آپ جاگیر میں رہا کریں۔ اور بتایا کہ ۲۶ بہمن ۱۳۱۳ ف بمقام جاگیر آپ کا انتقال ہوا۔

۱۴ ۱۳ بہمن ۱۳۱۱ ف کو انتقال ہوا ۱۵ ۱۹ فروردی ۱۳۲۲ ف کو انتقال ہوا۔

نشانہ	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
کافہ مذکور						
۱	یجر مہری راگ	۱۲ رادر ۱۲۸۶	یکم مہر ۱۲۹۲	۲	مشر مہری جنس	۹ مہر ۱۳۰۵
۲	نواب آغا نصر اللہ خان دولت یار جنگ	۲ مہر ۱۲۹۲	۸ مہر ۱۳۰۵			
فہرست نظام جنگلات علاقہ سرکاری						
۱	بہرام جی مانگ جی	یکم شہر یور ۱۲۸۶	۵ مہر ۱۲۸۶	۵	کپٹن کوٹنیہ	یکم اردی بہشت ۱۲۹۲
۲	برزو جی مانگ جی	۶ مہر ۱۲۸۶	۲۸ خرداد ۱۲۸۶	۶	جے رنٹن - اے لیف - یس	۲۳ شہر یور ۱۲۹۲
۳	مشر چامر	۲۸ خرداد ۱۲۸۶	۳۱ خرداد ۱۲۸۹	۷	ڈبلیو - یف - یس کو	۲۸ خرداد ۱۳۰۲
۴	آریس - ڈولہس	۳۲ خرداد ۱۲۸۹	۳۱ فروردی ۱۲۹۲	۸	سہراب جی صا	۲۹ اردی بہشت ۱۳۱۳
<p>۱۔ تاریخ مذکور کو آپ کا اشتغال ہوا ہے تاریخ مذکور کو آپ کا اشتغال ہوا ہے وظیفہ پر ملحدہ ہوئے۔</p> <p>۲۔ بعد ختم مدت آپ کو واپس کیا گیا اور (حصار) روپیہ وظیفہ مقرر ہوا۔</p> <p>۳۔ صوباداری گلشن آباد پر تبادلہ ہوا۔</p>						

نفاذ	نام موعظ	کب سے	کب تک	نام موعظ	کب سے	کب تک
۸	خان بہا عبد الکریم	۱۳۲۱ ف ۹ ربیع الثانی	۱۲	مولوی عزیز الدین صاحب	۱۳۲۹ ف ۲۲ رامداد	۱۳۳۱ ف ۱۵ رادر
۹	عرف لعل خان صاحب	۱۳۲۲ ف ۱۶ فروردی	۱۳	نواب سید محی الدین خان	۱۳۳۱ ف ۱۵ رادر	۱۳۳۲ ف ۳۰ رادر
۱۰	نواب بہار علی	۱۳۲۵ ف ۱۰ فروردی	۱۴	محی الدین یار جنگ بہادر	۱۳۳۲ ف ۳۰ رادر	۱۳۳۴ ف ۲۹ ربیع الثانی
۱۱	سہرا نواز جنگ بہادر	۱۳۲۹ ف ۲۶ رادر	۱۵	نواب رستم جی فرید بخش	۱۳۳۶ ف ۲۹ ربیع الثانی	
	صاحب منفرم			رستم جنگ بہادر		

۱۔ بھٹائے وظیفہ علیحدہ ہوئے اور ۲۱ مہر ۱۳۲۵ ف کو اشغال ہوا۔ ۲۔ خدمت صوبیداری گلبرگر پر
تبادلہ ہوا ۳۔ بھٹائے وظیفہ علیحدہ ہوئے ۴۔ اپنی اصلی خدمت ڈپٹی کمشنری پر عود کئے ۵۔ تاریخ مذکور کو
استعفی ہوئے ۶۔ بھٹا وظیفہ سبکدوش ہوئے ۷۔ بھٹائے وظیفہ خدمت سے سبکدوش ہوئے۔

فہرست کوتوال صاحبان بلدہ

۱	حکیم بادشاہ صاحب	عہدہ منقر	۳	مغل خان صاحب	۱۳۵۶ ف ۱۲ ربیع الثانی
۲	نواب شمشیر جنگ		۴	نواب حسن علی خان اللہ	عہدہ منقر

ترتیب	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	ترتیب	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
صدر ناظم کو توالی اضلاع سرکار عالی							
۱	کرنل سی۔ بی۔ ریلز	۲۰۔ بہر	۱۲۹۳ھ	۵	نواب محمد علی محمد یازار	۲۸۔ رآذر	۱۳۳۶ھ
۲	سی۔ آئی۔ ٹی۔ مشر بیگم	۱۵۔ شہر پور	۱۳۰۲ھ	۶	مشر کر افورڈ	۲۴۔ رآذر	۱۳۳۶ھ
۳	مشر ہنگن۔	۲۴۔ رآذر	۱۳۰۶ھ	۷	مشر آرمسٹرانگ	۵۔ مرفوردی	۱۳۳۶ھ
۴	مشر گیر	۲۴۔ رآذر	۱۳۲۹ھ				
<p>۱۔ بعد ختم مدت آپ واپس کئے گئے تھے نظامت پولیس اضلاع میں دیگر خدمت ان کے تفویض کی گئی۔</p> <p>۲۔ بعد ختم مدت بھٹائے انعام حسن خدمت تعدادی (حصہ) کلد از خدمت سے سبکدوش ہوئے۔</p> <p>۳۔ بعد ختم مدت گورنمنٹ آف انڈیا میں مسترد کر دیے گئے تھے بعد ختم مدت وظیفہ حسن خدمت پر علیحدہ ہوئے</p> <p>۴۔ بھٹائے وظیفہ خدمت سے سبکدوش کئے گئے۔</p>							
فہرست نظام و تعلیمات علاقہ سرکار عالی							
۱	مرواتی قلعہ عبدالسلام خان			۲	ڈوبیو۔ ریج۔ کلینسن	۲۸۔ شہر پور	۱۳۲۸ھ

نمبر	نام و خطاب	کب سے	کب تک	نمبر	نام و خطاب	کب سے	کب تک
۳	مولوی غایت الرحمن خانصاحب	.	.	۸	ڈاکٹر سید سراج الحق سراج یار جنگ آباد	۱۶ شہریور ۱۳۱۶ھ	۱۲ دسمبر ۱۳۲۲ھ
۴	مولوی طاہر القیوم صاحب	.	.	۹	مولوی الما طیبی خاں	۲۶ شہریور ۱۳۲۲ھ	۱۳۲۲ھ
۵	مولوی سید علی حسن بلگرامی	.	.	۱۰	ڈاکٹر سید سعید جنگ آباد	۲۶ شہریور ۱۳۲۵ھ	۱۲ شہریور ۱۳۲۶ھ
۶	ڈاکٹر سید حسین صاحب بلگرامی عماد الملک سٹرٹین	۱۲۹۳ھ ۲۹ دسمبر	.	۱۱	مولوی فضل محمد خاں یم۔ اے۔	۹ دسمبر ۱۳۲۸ھ	۱۳۲۸ھ

۱۵ رکنیت عدالت عالیہ پر مشتمل کئے گئے ۱۵ بدھ خدمت کے لئے وظیفہ حسن خدمت تعدادی (۱۵) روپیہ خدمت سے بکدوش ہوئے۔

فہرست نظام رپہ خانہ علاقہ سرکار عالی

۱	ڈاکٹر بابا الیچا شہسوار	۲۶ شہریور ۱۳۲۹ھ	۲۰ دسمبر ۱۳۲۸ھ	۲	مستر چارلیس	۲۰ دسمبر ۱۳۲۸ھ	۲۵ دسمبر ۱۳۲۸ھ
---	-------------------------	-----------------	----------------	---	-------------	----------------	----------------

۱۵ دسمبر ۱۳۲۹ھ کو ۲۰ شہریور ۱۳۲۸ھ کو اپنا استقال ہمارے آفرامہ اردو بہشت ۱۳۲۸ھ شہریور انعام میں پتھل ہوئے۔

نظامیہ	نام سر خطاب	کب سے	کب تک	تعداد	نام سر خطاب	کب سے	کب تک
۲	میجر ہنری راک	۱۲۸۵ ف یکم خورداد	۱۲۸۶ ف ۱۲ رآورد	۹	مستر ستم جی چینی	۱۳۲۸ ف ۹ رآمداد	۱۳۲۹ ف ۲۸ رآورد
۳	مولوی سید محی الدین	۱۲۸۵ ف ۱۲ رآورد	۱۲۸۹ ف آزماں	۱۰	مستر مظہر الدین بی	۱۳۲۹ ف بہشت	۱۳۳۱ ف ۵ رآورد
۵	صاحب علوی - مولوی عبد الکریم صاحب	۱۲۸۹ ف یکم شہر	۱۳۰۶ ف ادایں ازڈی	۱۱	خان بہادر ستر ستم جی چینی -	۱۳۳۱ ف ۷ رآورد	۱۳۳۱ ف ۱۳ رآورد
۶	مشرسی - لارڈ	۱۳۰۶ ف ۹ رآورد	۱۳۱۲ ف بہشت	۱۲	نواب سید رفیع الدین سردار نواز جنگیاد	۱۳۳۱ ف ۱۶ رآورد	۱۳۳۸ ف ۵ رآمداد
۷	مولوی محمد قیصر	۱۳۱۲ ف ۱۸ شہر	۱۳۱۶ ف ۹ بہشت	۱۳	مستر ستم جی چینی	۱۳۳۸ ف ۵ رآمداد	۱۳۴۰ ف ۸ رآمداد
۸	منہج - مشر ناکس ہون	۱۳۱۶ ف ۱۰ بہشت	۱۳۲۸ ف ۸ رآمداد	۱۴	محمد احمد صاحب	۱۳۴۰ ف ۸ رآمداد	

۱۔ خدمت ہمتی کا خدمت پر آپ شغل ہوئے ۱۲۸۵ ف آپ کا تبادلہ مولوی عبد الکریم صاحب سے تعلقدار صوبہ غری (بیدر) کے ساتھ ہوا اور ماہ رجب ۱۳۲۸ م ماہ اردی بہشت ۱۲۹۹ ف میں آپ کا انتقال ہوا۔ ۱۲۸۵ ف آپ کے زمانہ میں ۲۳ رآمداد ۱۲۹۳ ف سے صدر ہمتی ٹیپ خانہ کا عہدہ ناظم ٹیپ خانہ کے لقب سے علق کیا گیا اور آپ بھٹکا خلیفہ حسن خدمت علیحدہ ہوئے اور ۲۶ رزیکہ ۱۳۱۶ ف ۲۳ رآورد ۱۲۹۹ ف میں آپ کا انتقال ہوا ۱۲۸۵ ف بعد خدمت بھٹکا خلیفہ دلائی رودان ہوئے۔ ۱۲۸۵ ف جب زمانہ بہار (ک) روپیہ عہدہ نائب ناظم ٹیپ مقرر ہوئے اندام شعبان ۱۳۲۸ م ۱۴ شہرورد ۱۳۲۸ ف کو مقام میرٹھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۱۲۸۵ ف بعد خدمت خلیفہ علیحدہ ہوئے ۱۲۸۵ ف سابقہ خدمت ڈپٹی کمشنری ٹیپ خانہ پر عود کئے ۱۲۸۵ ف بعد خدمت برٹش گورنمنٹ میں آپ کے ۱۲۸۵ ف تاریخ مذکور تک بطور منظم خدمت نظام کو انجام دیتی رہے سن بعد اپنی سابقہ خدمت پر عود کئے۔ ۱۲۸۵ ف بھٹکا خلیفہ حسن خدمت سے بیکدوش ہوئے ۱۲۸۵ ف بھٹکے و خلیفہ حسن خدمت سے بیکدوش ہوئے۔

نام و خطاب	کب سے	کب تک	تفصیل	نام و خطاب	کب سے	کب تک
فہرست نظام و طبابت علماء کرام						
ڈاکٹر ٹیپلٹن -	۶۱۸۲۶ ۱۲۵۵	۷	حکیم الممالک مرزا علی حسین	۶۱۸۸۱ ۱۲۹۰	۸	ڈاکٹر بومنٹ -
ڈاکٹر ریڈ (منصوم)	۶۱۸۶۷ ۱۲۷۷	۹	ڈاکٹر نفٹن کرنل لاری -	۶۱۸۸۵ ۱۲۹۵	۱۰	ڈاکٹر نفٹن کرنل گیلیٹ -
ڈاکٹر وڈو -	۶۱۸۶۷ ۱۲۷۷	۱۱	ڈاکٹر نفٹن کرنل شوریم -	۶۱۸۹۰ ۱۲۷۹	۱۲	ڈاکٹر وڈو -
ڈاکٹر لا (منصوم)	۶۱۸۶۷ ۱۲۷۷	۱۳	ڈاکٹر وڈو ایک برین	۶۱۸۶۲ ۱۲۸۲	۱۴	سلطان الحکماء وزیر علی صاحب

نمبر	نام و خطاب	کے	کے تک	تفصیل	نام و خطاب	کے	کے تک
۱۳	ڈاکٹر لٹکا سٹر	۱۸۔ اپریل ۱۹۱۹ء	۱۳۔ اپریل ۱۹۱۹ء	۱۶	ڈاکٹر میجر محمد اشرف صاحب (منصرم)	۲۶۔ خرداد ۱۳۲۸ھ	۱۱۔ جون ۱۹۲۵ء
۱۴	ڈاکٹر میجر ڈاکٹر خدیو جنگ (منصرم)	۱۳۔ اپریل ۱۹۱۹ء	۱۶۔ جون ۱۹۲۰ء	۱۷	میجر ڈاکٹر خدیو جنگ صاحب چیف فیزیکل فوج	۲۶۔ خرداد ۱۳۲۸ھ	۲۸۔ اپریل ۱۹۲۹ء
۱۵	ڈاکٹر کرنل بابا جیون (منصرم)	۱۶۔ خرداد ۱۳۲۸ھ	۱۶۔ جون ۱۹۲۰ء	۱۸	کرنل نارمن واکر	۲۸۔ اپریل ۱۹۲۹ء	۲۲۔ خرداد ۱۳۲۸ھ

فہرست افسر الاطباء یونانی علامہ سرکار کا

۱	مولوی حکیم احمد سعید خاں	۱۵۔ دسمبر ۱۳۰۰ھ	۱۵۔ دسمبر ۱۳۰۰ھ	۲	حکیم مولوی امتیاز اللہ صاحب	۱۲۔ جون ۱۳۳۶ھ	۱۲۔ جون ۱۳۳۶ھ
۲	ڈاکٹر حکیم حسین سائے	۱۸۔ خرداد ۱۳۰۵ھ	۱۶۔ دسمبر ۱۳۱۶ھ	۵	حکیم مولوی حامد حسن صاحب	۲۱۔ اگست ۱۳۲۶ھ	۲۱۔ اگست ۱۳۲۶ھ
۳	ڈاکٹر حکیم الطاف حسین	۱۶۔ دسمبر ۱۳۰۵ھ	۲۶۔ دسمبر ۱۳۲۵ھ				

۱۔ بعد ختم مدت واپس روانہ ہوئے ۲۔ سابق خدمت نائب نفاذ طبابت پر عود کئے ۳۔ بعد ختم مدت واپس رہے ہوئے ۴۔ اپنی سابقہ خدمت پر عود کئے ۵۔ بھٹائے و طبیعت حسن خدمت سبکدوش ہوئے ۶۔ ماہ و قعدہ ۱۳۳۳ھ میں انتقال ہوا۔

۷۔ ۲۲۔ ذی قعدہ ۱۳۲۵ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔ ۲۲۔ رمضان ۱۳۲۵ھ کو انتقال ہوا۔ ۹۔ م ۱۰۔ رمضان ۱۳۳۷ھ آپ کا انتقال ہوا۔

نظام	نام	کب سے	کب تک	نظام	نام	کب سے	کب تک
۱	مولوی سید محمود صاحب	یکم مہر ۱۲۸۵ھ	۱۲۸۸ھ ۱۲۸۸ھ	۶	مولوی محمد مصطفیٰ بیگ	۱۲۹۹ھ ۱۲۹۹ھ	۱۲۹۹ھ ۱۲۹۹ھ
۲	مولوی میر فیاض حسین صاحب	۱۲۸۹ھ ۱۲۸۹ھ	۱۲۹۱ھ ۱۲۹۱ھ	۷	مولوی بشیر الدین احمد	۱۳۱۱ھ ۱۳۱۱ھ	۱۳۱۱ھ ۱۳۱۱ھ
۳	پکتان لیکن عرف	یکم فروردی ۱۲۹۱ھ	۱۲۹۲ھ ۱۲۹۲ھ	۸	نواب پکتان محمد علی خان	۱۳۱۳ھ ۱۳۱۳ھ	۱۳۱۳ھ ۱۳۱۳ھ
۴	چیمار ٹیڈی صاحب	۱۲۹۲ھ ۱۲۹۲ھ	۱۲۹۴ھ ۱۲۹۴ھ	۹	نواب مرزا بشیر بیگ	۱۳۲۶ھ ۱۳۲۶ھ	۱۳۲۶ھ ۱۳۲۶ھ
۵	نواب سید امر اللہ شاہ	۲۲ شہروردی ۱۲۹۲ھ	۱۲۹۴ھ ۱۲۹۴ھ	۱۰	بشیر یار جنگ بہادر	۱۳۳۴ھ ۱۳۳۴ھ	۱۳۳۴ھ ۱۳۳۴ھ
۶	مقتضہ جنگ	۱۲۹۴ھ ۱۲۹۴ھ	۱۲۹۶ھ ۱۲۹۶ھ	۱۱	مولوی شمس الدین صاحب	۱۳۳۴ھ ۱۳۳۴ھ	۱۳۳۴ھ ۱۳۳۴ھ
۷	مولوی سید محمود صاحب	۲ شہروردی ۱۲۹۴ھ	۱۲۹۶ھ ۱۲۹۶ھ	۱۲	تعلد اور وظیفہ یاب	۱۳۳۴ھ ۱۳۳۴ھ	۱۳۳۴ھ ۱۳۳۴ھ

بج	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	بج	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
۱۲	نواب مرزا بشیر بیگ بشیر مارچنگ باد -	۱۳۲۵ ۲۰ مارچ	۱۳۲۶ ۳۱ فروری	۱۲	نواب میر قدر علی خان قدرت نواز جنگ بہادر	۱۳۲۶ ۳۱ فروری	

فہرست انپکڑان جنرل جبرائیل

۱	حسن بن عبد اللہ بڑا عماد نواز جنگ	۱۳۰۶ یکم اوز	۱۳۲۹ ۲۰ دے	۳	مولوی فیض الرحمن حب	۱۳۲۹ ۲۰ دے	۱۳۲۶ ۳۱ فروری
۲	مسٹر جارج تنہی	۱۳۰۶ یکم اوز	۱۳۲۹ ۲۰ دے	۴	نواب مرزا بشیر بیگ بشیر مارچنگ باد	۱۳۲۹ ۳۱ فروری	

۱۔ تاریخ مذکور کو انپکڑ جنرل جبرائیل مقرر ہوئے۔

۲۔ بجٹائے ولیفہ من خدمت علیحدہ ہوئے اور ۲۶ دسمبر ۱۹۲۶ء ۲۲ دسمبر ۱۳۴۵ء کو تمام بدوہ آبجا انتقال ہوا۔

۳۔ صدر نظامت ست قلعہ کاندہ پر تبادلہ ہوا۔ اور ۸ ایشوال ۱۳۲۶ء ۶ فرورداد ۱۳۳۴ء آپ کا انتقال ہوا۔

نمبر	نام مہتمم	کے	کے	نام مہتمم	کے	کے
	فہرست مہتمم و کشتہ و مہتمم صفائی حیدر آباد					
۱	نواب سید علی خان	غزوہ فروری ۱۲۹۱ھ	۲۲ رآذر ۱۳۰۱ھ	۵	ڈاکٹر عبد الغنی صاحب	۲۶ فروری ۱۳۳۰ھ
۲	حیدر نواز جنگ	۱۳۰۱ھ	۲۲ رآذر ۱۳۱۱ھ	۶	ڈاکٹر حامد علی صاحب منعم	۱۹ شہریور ۱۳۳۰ھ
۳	مسٹر اے۔ ایچ۔ نیوٹن	۱۳۱۲ھ	۲۰ رآذر ۱۳۲۲ھ	۷	نواب سید زین الدین	۱۹ شہریور ۱۳۳۰ھ
۴	اسکوائر۔	۱۳۲۲ھ	۲۰ رآذر ۱۳۲۹ھ	۸	ڈاکٹر حامد علی صاحب	۱۹ شہریور ۱۳۳۳ھ
۵	مسٹر وارنر۔	۱۳۲۹ھ	۲۰ رآذر ۱۳۳۳ھ		ہمت آفیسر۔	

۱۔ آپ دلیفہ پر علیحدہ ہوئے ۵۔ خدمت مہتمم تعلیم پر آپ قتل ہوئے۔

۲۔ بعد ختم مدت خدمت سے سبکدش کئے گئے۔

۳۔ بطائے دلیفہ علیحدہ ہوئے۔

۴۔ مورخہ ۲۱ شعبان ۱۳۲۹ھ بمقام بدہ آپ کا مرض فالج سے انتقال ہوا۔

۵۔ سابقہ خدمت ہمت افسری پر عود کئے گئے۔

۶۔ بعد ختم مدت خدمت سے سبکدش کئے گئے۔

نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
<p>فہرست کمثران تعلقہ اران آبکاری</p>					
کمثران		تعلقہ اران			
۱	نواب حسن بن بلال	۱	نرسلمو سنی	۱۲۸۶	۱۲۸۶
۲	عجا و نواز جنگ	۲	راجہ کنڈ اسوامی	۱۲۹۲	۱۲۹۲
۳	اے جی - ڈنلاپ	۳	سی - پریرو	۱۳۰۲	۱۳۰۲
۴	نواب عبداللطیف خان	۴	میر لیاقت علی صاحب	۱۳۰۸	۱۳۰۸
۵	لطیف یا جنگ بہادر	۵	مولوی میر العنا علی رضا	۱۳۰۹	۱۳۰۹
۶	مولوی سید محمد تقی شہر	۶			
۷	یسیم بھرو پد	۷			

نمبر	نام و خطاب	کب سے	کب تک	نمبر	نام و خطاب	کب سے	کب تک
۶	مولوی سید طالب رحیم	۱۳۰۹ھ	۱۳۱۰ھ	۱۰	مشرقی ریخا ریڈی	یکم اؤر	۱۳۳۱ھ
۷	دستور اساجی صاحب	۱۳۱۱ھ	۱۳۱۱ھ	۱۱	راے بیہر صاحب	یکم امرداد	۱۳۳۲ھ
۸	مولوی میر انصاف علیقا	۱۳۱۱ھ	۱۳۲۳ھ	۱۲	بی۔ اے۔	یکم امرداد	۱۳۳۴ھ
۹	مشرقی درشاہ بنجی	۱۳۲۳ھ	۱۳۳۳ھ		بی۔ اے۔		

۱۔ مددکاری صدر محاسبی پر عود کئے گئے۔ ۲۔ بہمن ۱۳۱۹ھ کو مقام پونہ انتقال ہوا۔ ۳۔ بنگا ولیفہ علیحدہ ہو گیا۔
 ۴۔ تاریخ مذکور کو آپ کا بلدہ میں انتقال ہوا۔ ۵۔ تعلقہ داری آبکاری سمت اورنگ آباد پر مقرر ہوئے۔
 ۶۔ مددگار و متد شاخ آبکاری دکر وڈ گیری مقرر ہوئے۔

فہرست انعام کشتہ (ناظم عطیات)

۱	مشرقی لیں کشتہ	یکم خرداد	۱۳۸۵ھ	۲	سید برج احسن صاحب	۱
	مجلس انعام				ڈپٹی کشتہ انعام۔	
۱	مشرقی ڈناب کشتہ انعام	۱۲۹۵ھ		۳	راجہ مرید علی فتح نواز	۱
					ڈپٹی کشتہ انعام	

۱۔ ۲۷ شعبان ۱۳۲۶ھ م ۱۳۔ بہمن ۱۳۱۹ھ کو آپ کا انتقال ہوا

نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک	نمبر	نام مع خطاب	کب سے	کب تک
۴	دشمنو پٹ دپتی کشر			۸	نواب رحیم الدین خان رحیم یار جنگ ناظم علیات	۲۴ رادی ۱۳۳۶	۱۳۳۶
۵	انعام - نواب شیخ احمد رفت یار	۱۲۹۹	۱۳۰۳	۹	نواب تقی حسین تقی یار جنگ بہاؤ ناظم علیات	۲۴ رادی ۱۳۳۶	۱۳۳۶
۶	ثانی کشر انعام - نواب محمد صین اللہ خان اعظم بادشا اقبال یار جنگ کشر انعام - نواب شیخ احمد	۱۳۰۳	۱۳۰۳	۱۰	راجہ بہادر جنگ مہر علی صاحب بی - ناظم علیات	۲۴ رادی ۱۳۳۶	۱۳۳۶

۱۔ تاریخ مذکور ۱۴ محرم ۱۳۲۱ کو آپ کا انتقال بعارضہ فالج ہوا۔ فرماں محکمہ مالگری میں ضم ہوا۔
 ۲۔ فدیہ مرسلہ نشان (۱۶) مورخہ ۵ دسمبر ۱۳۳۰ ناظم علیات کا جید عہدہ فایم ہوا جیسا کہ آپ کا تقرر ہوا۔
 ۳۔ بطائے ولیفہ (۱۶ ص) ولیفہ جن خدمتہ حاصل کیے خدمت بکھودیش اور مضر ۱۳۱۵ کو آپ کا انتقال ہوا۔
 ۴۔ بطائے ولیفہ خدمت سے بکدوش کئے گئے۔ تاریخ مذکور ۹ شعبان ۱۳۲۶ کو بعارضہ فالج آپ کا انتقال ہوا۔ بزمانہ خلافت تقی یار جنگ ۲۴ دسمبر ۱۳۲۶ سے مضرانہ تقرر کیا گیا بعد انتقال تقی یار جنگ خدمت مذکورہ پر منتقل کئے گئے۔

فہرست سپرنٹنڈنٹ کورٹ آف وارڈز

۱	سروری محمود علی صاحب	یکم اڈر ۱۳۰۰	۲	مولوی بشیر الدین احمد صاحب	۵ اڈر ۱۳۰۳	۳	۵ مژوردی ۱۳۰۶
---	----------------------	-----------------	---	----------------------------	---------------	---	------------------

۴۔ خدمت مذکورہ صدر عاقلی بر منتقل کئے گئے۔

نمبر	نام موصوف	کب سے	کب تک	نمبر	نام موصوف	کب سے	کب تک
۲	مولوی عزیز مرزا صاحب	۱۳۰۶ھ فروردی	۱۳۰۶ھ آبان	۱۰	مولوی صیاد الحسن صاحب	۱۳۲۱ھ زائیدی	۱۳۲۱ھ
۳	راے بالکنہ صاحب	۱۳۰۶ھ آبان	۱۳۱۰ھ ارداد	۱۱	مولوی یحییٰ علیہ نقیہ صاحب	۱۳۲۳ھ	۱۳۲۵ھ
۵	مولوی صفی الدین صاحب	۱۳۱۰ھ ارداد	۱۳۱۱ھ دوسے	۱۲	مولوی غلام احمد خان صاحب	۱۳۲۵ھ	۱۳۲۶ھ
۶	راجہ اندرکن بہادر	۱۳۱۰ھ	۱۳۱۵ھ	۱۳	مولوی حاجی عبداللہ صاحب	۱۳۲۶ھ	۱۳۳۰ھ
۷	پنڈت گویند نایک صاحب	۱۳۱۵ھ	۱۳۱۶ھ	۱۴	مولوی غلام غوث خان صاحب	۱۳۲۶ھ	۱۳۳۰ھ
۸	مولوی یحییٰ عجمی صاحب	۱۳۱۶ھ	۱۳۱۹ھ	۱۵	مولوی بدر الدین صاحب	۱۳۳۰ھ	۱۳۳۰ھ
۹	نواب محبوب یار خان رسول یار صاحب	۱۳۱۹ھ	۱۳۲۱ھ		منصوم		

۱۳۱۹ھ شعبان ۱۰ صدقہ خردی ۱۰ شعبان ۱۳۱۹ھ میں کورٹ کن دارٹوس
دفتر معتمد مال میں مقرر کیا گیا۔ ۱۳۱۳ھ تک کورٹ کے لئے کوئی سپرنٹنڈنٹ مقرر نہیں کیا گیا۔ ۳۰ تعلقداری
بیل پر تبادلہ ہوا۔ ۳۰ خدمت مدوکار چارم معتمد فینانس کی خدمت پر منتقل ہوئے ۳۰ علاقہ یاسیکاہ میں آپ
منتقل ہوئے۔ ۳۰ خدمت تعلقداری ناندی پری آپ کا تبادلہ ہوا۔

ردیف	نام و خطاب	کب سے	کب تک	نام و خطاب	کب سے	کب تک
فہرست عہدہ داران علاقہ صرف خاص						
مستعین						
۱	سید عبدالرزاق آصف	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب حید منور خان	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
	نواز الملک	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	مقرب الدولہ -	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۲	نواب اکرام خٹک	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	مولوی مرزا ابوالرحمن	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
	بدل الدولہ	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	راجہ مرید صریح نواز	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۳	نواب سید حسین بگڑی	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
	عماد الملک	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۴	نواب سید عبدالرزاق	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
	آصف نواز الملک	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
۵	نواب عبدالرشید الدولہ	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
	خلف نواب آصف	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ
	نواز الملک	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ	نواب غنیل جنگ بہادر	۱۳۱۲ھ	۱۳۱۳ھ

۱۔ تاریخ مذکور ۱۱ رجب الاول ۱۳۲۲ھ کو آپ کا جلد ۱۱ میں انتقال ہوا۔ ۲۔ تاریخ مذکور ۱۳۲۱ھ کو بکرام منبر علیہ انتقال ہوا۔
 ۳۔ آپ کے جلد ۱۱ خط ۱۱ اور ۱۲ جمادی الثانی ۱۳۲۵ھ کو خارج البلاد کئے گئے۔ ۴۔ ۱۳۲۱ھ میں شہنشاہ کو بکرام منبر علیہ انتقال ہوا۔
 ۵۔ خدمت سے سبکدوش ہوئے۔ ۶۔ خدمت میں تہمت چلا پرچو کئے اور ۲ برس ۱۳۲۶ھ میں ۱۳۲۵ھ کو کوٹہ میں آپ کا انتقال ہوا۔
 ۷۔ خدمت میں تہمت چلا پرچو کئے اور ۲ برس ۱۳۲۶ھ میں ۱۳۲۵ھ کو کوٹہ میں آپ کا انتقال ہوا۔
 ۸۔ شہنشاہ کو بکرام منبر علیہ انتقال ہوا۔ ۹۔ شہنشاہ کو بکرام منبر علیہ انتقال ہوا۔

ردیف	نام معر خطب	کتاب	تاریخ	نام معر خطب	کتاب	کتاب
۱۱	راجہ مرید فتح نواز	۱۳۳۰ھ ۱۵ مارچ	۱۲	نواب سعادت خان سعادت جنگ بہادر	۱۳۳۹ھ ۲۰ مارچ	

صدر محاسبان صرف خاص

۱	مولوی عثمان خان صاحب	۱۳۱۳ھ ۱۳ رجب	۵	نواب عبدالعزیز خان جنگ	۱۳۲۵ھ ۲۱ مارچ	۱۳۲۶ھ ۲۳ مہینہ
۲	نواب زانیر بیگ	۱۳۲۲ھ ۶ اسفند	۶	محمد عبدالقادر قادر نواز جنگ منعم	۱۳۲۶ھ ۲۳ مہینہ	۱۳۲۶ھ ۸ اسفند
۳	مولوی عبدالجبار صاحب	۱۳۲۳ھ یکم آذر	۷	نواب غلام احمد صاحب	۱۳۲۶ھ ۸ اسفند	۱۳۳۹ھ ۸ اسفند
۴	مولوی سید احمد صاحب	۱۳۲۳ھ یکم دسمبر	۸	مولوی محمد عبدالقادر صاحب منعم	۱۳۳۹ھ ۱۵ مہینہ	

۱۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۲۵۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۲۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۳۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۴۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۵۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۶۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۷۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۸۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۹۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔ ۱۰۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا ۳۳۔ جادی الاول ۱۳۳۹ھ ۲۴ مہینہ رزوی ۱۳۳۹ھ آپ کا انتقال ہوا۔

نام و خطاب	کب سے	کب تک	نام و خطاب	کب سے	کب تک
ہستمان خزانہ صرف خاص					
۱۔ نواب محمد وزیر الدین۔	.	.	۵۔ مولوی غلام طاہر صاحب	۲۹ رجموراد	۲۲ رجموراد
اکرام جنگ بدر الدولہ	.	.	۶۔ نواب تلاوت علی پادشاہ	۲۲ رجموراد	۱۳۲۵ ف
۲۔ نواب حسین الدین خان عرف	۱۵ رجموراد	۱۳۹۳ ف	۷۔ تلاوت جنگ بہادر	۱۲ رجموراد	۱۳۲۵ ف
خلیفہ پوشتہ اقبال مار	.	.	۸۔ نواب محمد بہادر الدین خان	۱۲ رجموراد	۱۳۲۵ ف
۳۔ نواب محمد وزیر الدین کریم	.	.	۹۔ بشیر نواز جنگ	۱۲ رجموراد	۱۳۲۵ ف
بدر الدولہ	.	.	۱۰۔ مولوی غلام طاہر صاحب	۱۲ رجموراد	۱۳۲۵ ف
۴۔ نواب محمد جمال الدین خان	.	.			
صادق جنگ	۲ رجموراد	۱۳۱۲ ف			
<p>۱۱۔ رجموراد ۱۳۲۵ء کو بھگت کو منتقل آپ کا انتقال ہوا۔</p> <p>۱۲۔ بتاریخ ۲۴ رجموراد ۱۳۲۵ء روز چہار شنبہ بجائے فالج آپ کا بلوہ میں انتقال ہوا۔</p> <p>۱۳۔ بتاریخ ۹ رجموراد ۱۳۲۵ء آپ کا بلوہ میں انتقال ہوا۔</p> <p>۱۴۔ بتاریخ ۲۰ رجموراد ۱۳۲۵ء آپ کا بلوہ میں انتقال ہوا۔</p>					

نمبر	نام مع خطاب	تاریخ تقریر	تاریخ علوگی	نام مع خطاب	تاریخ تقریر	تاریخ علوگی
فہرست صاحب رزیدنٹ حیدر آباد دکن						
۱	مسٹر۔ ہالڈ۔ لے	۱۹ اپریل ۱۸۶۹ء	۱۰	مسٹر۔ ایچ۔ رسل	۱۶ اپریل ۱۸۸۱ء	۶ دسمبر ۱۸۲۰ء
۲	مسٹر۔ جی گرانٹ۔	۱۸۸۰ء	۱۱	مسٹر۔ ٹی۔ رسل	۱۸۲۰ دسمبر	۱۸۲۵ اگست
۳	مسٹر۔ آرجانسن	۱۸۸۲ء		(بعد سر ہوئے۔)		
۴	کپٹن کنادے	۱۸۸۶ء	۱۲	کپٹن۔ ایچ۔ ایس	۱۸۲۵ اگست	۱۶ دسمبر ۱۸۲۵ء
	بعد سر ہوئے۔	۱۸۸۶ء		بارٹ منضم		
۵	میجر ڈبلیو کرک	۱۸۹۲ء	۱۳	مسٹر۔ ڈبلیو۔ پی۔	۱۸۲۵ دسمبر	۱۸۳۰ دسمبر
۶	جی۔ آئے۔ پیاٹرک	۱۸۹۸ء		بارٹن۔		
۷	مسٹر۔ پیچ رسل منضم	۱۸۹۸ء	۱۴	مسٹر۔ اے۔ سی۔	۱۸۲۰ اگست	۱۸۲۰ دسمبر
۸	کپٹن۔ ٹی۔ میڈن	۱۸۹۸ء	۱۵	ریون شاہ منضم	۱۸۳۰ دسمبر	۱۸۳۸ جنوری
	میام۔		۱۶	کرنل جے اسٹوڈٹ	۱۸۳۰ دسمبر	۱۸۳۸ دسمبر
۹	نفلٹ۔ ٹی۔ رسل منضم	۱۸۱۰ء		میجر۔ بی کیمن منضم	۱۸۳۸ جنوری	۱۸۳۸ دسمبر

۱۔ سیفر کے حثیت سے بے پہلے آپ حیدر آباد آئے۔ ۲۔ دربار آصفیہ سے آپ کے دلدار جنگ کا خطاب ہوا ۳۔ شہنشاہ متون الملک اختیار الدولہ کا خطاب دربار آصفیہ سے آپ کے عطا ہوا تھا۔ رزیدنسی چادر گھاٹ میں عمارت رنگ محل آپ کے عہد میں تعمیر ہوئی۔ ۴۔ چھوٹے گجرات آپ کے نام سے آباد ہوا۔ ان کے زمانہ میں نظام کا وہ سیفر جو کلکتہ میں رہا کرتا تھا موتوف ہو کر رزیدنسی ہی ارض حلیت بن گئی ۵۔ آپ کو ثابث جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ ۶۔ آپ کو منظم الدولہ کا خطاب عطا ہوا۔

نمبر	نام و خطاب	تاریخ تقرر	تاریخ علوگی	نمبر	نام و خطاب	تاریخ تقرر	تاریخ علوگی
۱۷	برگیدار - ویب جی	۱۶ جون ۱۸۳۸ء	جولائی ۱۸۳۸ء	۲۰	سر جی - لو - یون سی	۳۱ جنوری ۱۸۶۳ء	۱۵ اپریل ۱۸۶۶ء
۱۸	سی - آئی منعم	۱ جولائی ۱۸۳۸ء	ڈسمبر ۱۸۳۸ء	۲۸	پی - کے سی - بیس آئی	۱۲ اپریل ۱۸۶۶ء	۶ جنوری ۱۸۶۸ء
۱۹	ميجر - جی ٹاکسٹ	۱ جولائی ۱۸۳۸ء	۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۲۹	سر رچرڈ - ٹپسل	۵ جنوری ۱۸۶۸ء	۳۵ پانچ ۱۸۶۸ء
۲۰	کرنل - جی یس	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۰	کے سی - بیس آئی	۲۸ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۱	فریزر	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۱	سر جی - بیس آئی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۲	ميجر - سی - ڈیوڈسن	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۲	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۳	منعم	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۳	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۴	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۴	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۵	ميجر - سی - ڈیوڈسن	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۵	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۶	منعم	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۶	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۷	ميجر - جی - آئی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۷	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۸	کپٹن - ای - آرٹار	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۸	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۲۹	کرنل - سی - ڈیوڈسن	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۳۹	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۰	ميجر - ای - آرٹار	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۰	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۱	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۱	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۲	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۲	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۳	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۳	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۴	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۴	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۵	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۵	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۶	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۶	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۷	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۷	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۸	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۸	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۳۹	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۴۹	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء
۴۰	کرنل - جی - بی	۱۱ دسمبر ۱۸۵۲ء	۱۸ دسمبر ۱۸۵۲ء	۵۰	کرنل - جی - بی	۱۲ پانچ ۱۸۶۸ء	۱۱ مئی ۱۸۶۸ء

لے رزیڈنسی والوں میں آپکا انتقال ہوا لے تاریخ مذکور کو بجاغہ صرح رزیڈنسی میں آپکا انتقال ہوا -
 لے تاریخ مذکور کو آپ کا رزیڈنسی میں انتقال ہوا -

نمبر	نام مع خطاب	تاریخ تقریر	تاریخ علمدگی	نمبر	تاریخ مخاطب	تاریخ تقریر	تاریخ علمدگی
۳۶	مشر۔ یس۔ سی۔ ہلی	۶۱۸۸۰ ۲۳ مارچ	۶۱۸۸۲ ۱۳ اپریل	۴۵	مشر۔ ڈی۔ فیرسٹر۔	۶۱۸۸۹ ۱۱ اکتوبر	۶۱۸۹۱ ۱۱ اکتوبر
۳۷	کے۔ سی۔ یس۔ آئی۔	۶۱۸۸۲ یکم جون	۶۱۸۸۲ جولائی	۴۶	کے۔ سی۔ یس۔ آئی۔	۶۱۸۹۱ ۱۲ اکتوبر	۶۱۸۹۳ ۲۶ دسمبر
۳۸	مشر۔ ڈیلیو۔ پی۔ جی۔	۶۱۸۸۲ ۳۰ جولائی	۶۱۸۸۳ اپریل	۴۷	پوڈن۔ سی۔ یس۔ آئی۔	۶۱۸۹۳ ۶ ستمبر	۶۱۸۹۵ ۱۳ اکتوبر
۳۹	سی۔ یس۔ منصرم۔	۶۱۸۸۳ ۲۱ اپریل	۶۱۸۸۳ اپریل	۴۸	مشر۔ جی۔ آئی۔ سی۔	۶۱۸۹۵ ۱۳ اکتوبر	
۴۰	مشر۔ آٹھ مان۔ کے۔	۶۱۸۸۳ ۱۰ اپریل	۶۱۸۸۲ اپریل	۴۹	کرنل۔ میکینزی۔ منصرم۔	۶۱۸۹۸ ۲۱ مارچ	۶۱۸۹۸ ۲۰ مارچ
۴۱	سی۔ یس۔ آئی۔ سی۔	۶۱۸۸۶ ۱۳ اپریل	۶۱۸۸۶ اکتوبر	۵۰	مشر۔ کرافڈ (کشیٹر)۔	۶۱۸۹۸ یکم نومبر	۶۱۸۹۸ یکم نومبر
۴۲	مشر۔ جی۔ یگاوی۔	۶۱۸۸۶ ۱۲ اکتوبر	۶۱۸۸۶ نومبر	۵۱	مشر۔ جی۔ آئی۔ سی۔	۶۱۸۹۸ ۲۰ اکتوبر	۶۱۹۰۰ ۲۲ دسمبر
۴۳	مشر۔ رابرٹس۔	۶۱۸۸۶ یکم نومبر	۶۱۸۸۶ مارچ	۵۲	نفسٹ کرنل ڈیوڈ ہار۔	۶۱۹۰۰ ۲۳ دسمبر	۶۱۹۰۵ ۲ مارچ
۴۴	مشر۔ آئی۔ سی۔	۶۱۸۸۶ ۱۳ اپریل	۶۱۸۸۶ اپریل	۵۳	کے۔ سی۔ یس۔ آئی۔	۶۱۹۰۵ ۲۵ دسمبر	۶۱۹۰۶ ۱۵ مارچ
۴۵	مشر۔ آئی۔ سی۔	۶۱۸۸۶ ۱۳ اپریل	۶۱۸۸۶ اپریل	۵۴	مشر۔ آئی۔ سی۔	۶۱۹۰۶ ۱۱ مارچ	۶۱۹۰۶ ۱۲ جون
۴۶	مشر۔ آئی۔ سی۔	۶۱۸۸۶ ۱۳ اپریل	۶۱۸۸۶ اپریل	۵۵	مشر۔ آئی۔ سی۔	۶۱۹۰۶ ۱۲ جون	۶۱۹۰۶ ۱۳ جون

لے ماہ ستمبر ۱۹۲۰ء میں دلالت میں آپ کا انتقال ہوا۔

تاریخ تقریر	تاریخ خطاب	نام مخاطب	تاریخ طے کی	تاریخ تقریر	نام مخاطب	تاریخ تقریر
۱۹۱۶ء ۲۳ جولائی	۱۹۱۶ء ۸ اپریل	میجر پنچن منہرم	۶۳	۱۹۰۸ء ۱۹ نومبر	مشر۔ اوڈو ایرمنہرم	۵۶
۱۹۱۶ء ۳۱ دسمبر	۱۹۱۶ء ۲۲ جولائی	مشر۔ فریزر -	۶۵	۱۹۰۸ء ۱۲ دسمبر	مشر۔ آرنیل مرچا	۵۷
۱۹۱۶ء ۳۱ دسمبر	۱۹۱۶ء ۲۲ جولائی	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۶۶	۱۹۰۹ء ۱۲ اپریل	مشر۔ لادل منہرم	۵۸
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء ۳۱ دسمبر	ریل -	۶۷	۱۹۰۹ء ۲۲ اپریل	مشر۔ آرنیل اوڈو	۵۹
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لنٹن کرنل لیس	۶۸	۱۹۰۹ء ۲۲ دسمبر	مشر۔ آرنیل	۶۰
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	جی۔ ہاکس -	۶۹	۱۹۱۱ء ۲۲ فروری	مشر۔ فریزر منہرم	۶۱
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۷۰	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۲
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۷۱	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ فریزر منہرم	۶۳
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۷۲	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۴
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۷۳	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۵
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۷۴	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۶
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۷۵	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۷
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۷۶	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۸
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۷۷	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۶۹
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۷۸	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۰
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۷۹	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۱
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۸۰	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۲
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۸۱	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۳
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۸۲	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۴
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۸۳	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۵
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۸۴	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۶
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۸۵	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۷
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۸۶	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۸
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۸۷	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۷۹
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۸۸	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۰
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۸۹	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۱
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۹۰	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۲
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۹۱	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۳
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۹۲	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۴
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۹۳	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۵
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۹۴	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۶
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۹۵	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۷
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۹۶	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۸
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	لیٹل متھل رزیدنٹ	۹۷	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۸۹
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	آرنیل مل ڈیو بی۔ بی۔	۹۸	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۹۰
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	بارٹن -	۹۹	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۹۱
۱۹۲۲ء یکم نومبر	۱۹۲۲ء یکم نومبر	مشر۔ سی۔ یل۔ لیس	۱۰۰	۱۹۱۱ء ۲۵ فروری	مشر۔ آرنیل	۹۲

لے تاریخ مذکور کو آپ کارڈ فیس بد میں انتقال ہوا۔

[illegible]

تاریخ و ردہ	نام و خطاب	تاریخ و ردہ	نام و خطاب
۱۸ فروری ۱۹۰۳ء	لارڈ کیچنر کمانڈر ان چیف	۱۰ دسمبر ۱۸۹۶ء	جنرل ہوزر کمانڈر ان چیف ہند - لے
۲۶ جنوری ۱۹۱۲ء	سروکار گنگوہہ کمانڈر ان چیف	۲۳ جون ۱۸۹۸ء	سر کمال کیال (لارڈ کلائیڈ) کمانڈر ان چیف ہند
۱۹ اگست ۱۹۱۷ء	جنرل چالیس نیر کمانڈر ان چیف	۲۰ جنوری ۱۸۹۷ء	جنرل رابرٹ کرنیل لارڈ برن نیو آف میگز لا
۱۲ اگست ۱۹۲۱ء	لارڈ راسن کمانڈر ان چیف	۲۳ جنوری ۱۸۸۹ء	کمانڈر ان چیف ہند
۷ اگست ۱۹۲۲ء	ایضاً ایضاً	۲۳ جنوری ۱۸۹۱ء	دیر ریل ہاٹھنڈسک آف کینیا کمانڈر ان چیف افواج اطالیہ
۲۸ جولائی ۱۹۲۷ء	فیلڈ مارشل سولیم پروڈ	۱۸ فروری ۱۸۹۱ء	جنرل رابرٹ کمانڈر ان چیف ہند
۱۱ اگست ۱۹۳۰ء	ہزار کلسنی سرولیم پروڈ	۱۸ دسمبر ۱۸۹۶ء	سرجنٹ اسٹورڈ ہاٹھ
۳۰ دسمبر ۱۹۳۰ء	کمانڈر ان چیف	۱۸ جنوری ۱۹۰۱ء	کمانڈر ان چیف ہند
۳۰ دسمبر ۱۹۳۰ء	سرفیلڈ چیٹ وڈ کمانڈر	۱۸ جنوری ۱۹۰۱ء	سرجنٹ ویدلی کمانڈر
	ہند -		احاطہ مدرکس -

لے آپ ۱۸ فروری ۱۹۶۶ء کو دوبارہ بلوہ تشیع لائے اور یہاں آپ کا قریب ایک ماہ تک قیام رہا۔

باب دوم حالات قیام و شکست کونسل

جب اعلیٰ حضرت نواب میر محبوب علی خان غفر انکال، ربیع الثانی ۱۲۸۵ھ روز شنبہ کو سیر آرائے جاہ جلال ہوئے اور زمام اختیار حکومت اپنے ہاتھ میں لی تو سب پہلے حالت خزانہ عامرہ و مالیات ملک کی درستگی اور ابواب مدخل کی تعدیل و ترقی اور کفایت مخارج کی جانب توجہ مبذول فرمائی۔ نیز تحفظ حقوق رعایا کے متعلق فریادہ جریدہ غیر معمولی بطبع ۱۶ ربیع الثانی ۱۲۸۵ھ ۹ فروردی ۱۲۹۳ھ جلد سوم صفحہ ۱۹ حسب ذیل فرمان مبارک مزینہ ۱۱ ربیع الثانی ۱۲۸۵ھ شرف صدور لایا۔

واضح باد کہ یہ جریدہ غیر معمولی اعلیٰ حضرت میر محبوب علی خان بہادر بادشاہ دکن کے حکمران ہوئے بعد کا دوسرا جریدہ ہے۔ اور پہلا جریدہ غیر معمولی وہ تھا جسے تقرر مدار الہامی نواب قی علی خان بدر کو علی شاہ

جریدہ غیر معمولی
جلد سوم روز کیشنبہ تاریخ ۱۲ شہر ربیع الثانی ۱۲۸۵ھ ۵ فروردی ۱۲۹۳ھ
تاریخ ۱۲ شہر ربیع الثانی ۱۲۸۵ھ

علاقہ فتنہ ملکی
حکم مدار المہام سرکار عالی

نقل حکمنامہ دستخطی حضرت اقدس برائے اطلاع و آگہی خاص عام بذیل مشہر کردہ میشود
ہمانا دریں ایام ہمایوں فرما ہمیت انجام ابوالفتح و شادمانی و اسباب امن و امانی بر سر کار عالی اودا
از مایعات یزدانی مکشوف و متوجع و سایر برابا و رعایا بہمد آسائش آرام آسودہ متوجع و متوجع و متوجع
یزدانی و مہرمر بانی بروز سید شنبہ ہفتم ربیع الثانی باد و اقبال سریر آرا جاہ جلال شہید و زمام اختیار حکومت الٰہی رکعت

تفاوت بہت خود باستقلال اظہار کوفتہ بر عار کا مملکت و امرا و متنبان دولت ابد مدت کہ بدون استقلال حکومت مایدولت و اقبال و وفات خیر خواہ بلا اشتباہ مدار المہام بی نظیر اسطوتہ سیر شجاع اللہ و فحشا الملک سر سالار جنگ اعلی اللہ مقامہ مثل قالب بے جان بودند مصروف و مشغول گردیدیم و بغور جلوس بکرت مانوس نظر توجہ بر حالت رتی و قق امور ریاست انداختہ تقرر مدار المہام مستقل را از مہ سپہ و ملک و رعیت یافتہ میر لائق یطخال بہادر سالار جنگ مینر الدولہ را کہ ہم حسب راشت دہم حسب لیاقت لائق این منصب جلیل میباشند و از روی خدات عظیمہ و خیر خواہی فخمیہ والد مرحوم و مغفور خود از عہد مبایلی یومنا ہذا امور و عنایات بینایات مایدولت و اقبال بودہ اند با تعلق رائے نواب مستطاب محلی القاب و ایسرائے کشور ہند بچندہ مدار المہامی سر فراز فرمودیم سرکاری از مدار المہام موصوف توقع است کہ در خیر خواہی و ولستین و حسن سعی و تدبیر و مراعات حقوق سرکار و رعایا و کار و الد مغفور خود خواہند بود تا چشم زخمی کہ از وفات ایشال بملک دولت رسیدہ بود محمود و محمود گرد و لہذا بہم رعایا و کافہ برائے مطیع و منقاد و سراپا اخلاص و اعتقاد دولت سیفیہ آصفیہ فرودہ ایں عید و نوید ایں مسرت جاوید رسانیدن از جملہ نعمات ملکی و احسانات ملکی متصور شد۔

از عہدہ اتفاقات تقریب مسرت و بہجت قریب جلوس مینیت مانوس مایدولت و اقبال ایں بود کہ نواب مستطاب محلی القاب و ایسرائے کشور ہند بچندہ اشفاق دعوت مارا قبول فرمودہ بر فاقہ و گجرا را کہین دولت علیہ انگلیشہ دریں دارالریاست ورود نمودہ ردابط و سوابق خلعت و دودار را کہ فیابین دولتین از قدیم الایام مربوط و مضبوط است راسخ و استوار تر نمودند و آنچه از ابواب تہنیت گذاری و صلاح و شورہ مشفقانہ لازمہ منصب جلیلہ نائب مناب دولت علیہ قیصر ہند بود بتقدیم رسانیدند و ہوا خواہاں ایں دولت ابد مدت را از فرودہ استقامت و استقلال ارتباط و اتحاد دولت علیہ قیصر ہند مسرور و شاد فرمودند۔

چوں وجود با خود باستقلال تمام بہ قاتی سپہ و دہر دزی حال و استقبال کافہ ناس مراعی و متکفل او امر و نواہی سیاسی و شرعی و برعایت رعیت ساعی و داعی خواہ بود جملہ ارکان دولت و متنبان استثناء

عزت و منوفا بلقاات انا م از خواص دعوام چه امر اورا جگان وز مینداران و خوشباشیان و چه مقصد یال
 و ملازمال مهام و تجار و زراع و اهل فوج و اقطاع بدول الحاظ دین و ملت و مذہب و خلقت بمہد امن و امان
 آسودہ بسر انجام لازم دولت خواهی و حق پردہی و راست بازی و صدقت و دیانت و اطاعت احکام
 ریاست و سیاست خوشحال و غارغ بال بسر برد و سرکار مارا بہ حال در صد و درستی احوال خود دانستہ
 بتقدیم لازم اطاعت و انقیاد و امر عدل و داد و نواہی عدالت بینا دکوشند و ہرگونہ آزار و سبیلہ
 بہبودی و ہر روزی حال و مال خود انکار نہ چوں با سباب مختلفہ مخارج دولت روز افزون و این
 معنی خلاف مصالح و بنفایت زبون و ناموزول است سخت ہمت علیا بتحدیل و تعمیل این ناموس
 صغریٰ محصور خواہد بود و ہما کن توجہ دلی نا بد رستی حالت خزانہ عامرہ و مالیات ملک و ترقی
 و تعدیل ارباب داخل و کفایت مخارج مہذول و مصروف خواہد بود -

چون اصل اصول سیاست و ریاست مبنی است بر عدالت بنا بران عمدہ ہمت و توجہ
 مصروف این معنی خواہد بود کہ عدالت ہائے سرکاری از انفضاء و دولاۃ بادبانت و سیاست
 و مشحون شود و بترویج قوانین و ضوابط نصف و مہذلت آئین حقوق رعایا و دبرایا چہ از ادنی و
 چہ از اعالی علی السویہ محفوظ و مسنون ماند تا ہیکہ جاسی را مجال سرتابی و عدول از احکام سرکاری
 نباشند دست اقویہ از زیر دستان کوتاہ و خانہ ظلم و تعدی بتاہ روز کیند کیشاں و فتنہ اندیشاں
 سیاہ گرد و ملک در مہد آسایش و امن و امان و سکون و اطمینان قرار گیرد و مزاحمت و مخالفتی
 کہ فی الحال بتعمیل احکام از خواص دعوام با قدم میرسد بہیچوجہ از ہیکہ پیش نرود و اگر خود از
 عمال دولاۃ حکمی خلاف آئین داد و بحق ہیکہ عماد شود و یا در ادای لوازم منصبی خود خیانتی راہ
 یا بد ہمانا بحیفہ کردار خود رسیدہ با بنائی جنس مایہ نینیبہ و اعتبار گردند نفاذ جملہ این اصول و
 احکام از طرف مدار الہام سرکار دولتمدار بید ریغ و بلا رد و رعایت ہمیشہ برقرار خواہد ماند
 در این امر سترگ مدار الہام موصوف تا کیکہ اکید نموده شدہ -

سرت دلی ما انت کہ رعایاے مطیع و منقاد ما بزبر سایہ رافت و ظل عاطفت دولت

ابد مدت آصفیہ ماندہ باطمینان تمام و امنیت مالا کلام در تہیہ جنگی اسباب ترفہ و ہمیشہ و بہتصال
علوم و فنون مصروف باشند و بہ تحصیل فضایل و تکوینیہ زیر ایل کوشند کہ ملک بزیور علم و فضل مآلی و
از عاری بنی ہنری محسوس گردد و دولت و حکومت را از فہم و فطرت اہل ملک اعانت و تقویت بہر
بمدار المہام سرکار عالی و جملہ عمال و عہدہ داران ریاست واجب و لازم است کہ مابعد دولت
و اقبال را پشت و پناہ خود شمرده ہموارہ در احقاق حق و باطل کوشیدہ باشند و در ہمہ حال ہمارے
در حمایت احد سے حقوق رعایا ملحوظ و اشتماء در اجراء امور اشتغالی مصروف شوند۔
در غائز کلام بحملہ امرا و جاگیر داران و راجگان و مشظمان دولت و عہدہ داران سرکاری
و مجید اران لشکر و زمینداران و کاشتکاران و تاجران و غیر ہم ہدایت شود کہ ہر کس
باطمینان تمام بسر انجام مہام خود مشغول ماندہ بدعائے از دیاد عمر و اقبال و ترقی جاد و جلال
و فضل و کمال این دولت مصروف و مؤلف باشند و بمطالب مسطورہ مذکورہ متوجہ بودہ تقدیم
و تمیل آن کوشند فقط

شہرہ مستحظ مبارک حضرت بندگاہ عالی مستحالی مدظلہ العالی

نواب میر محبوب علی خان عفا اللہ عنہ

۱۱۔ ربیع الثانی ۱۲۰۱ھ ہجری

اس بنا پر ایک کنسل از نام کنسل آف ایٹ قائم کی گئی جس کے
ریجنلر خود حضور پر نور حضرت اقدس واعلیٰ اور اراکین ذیل تھے۔

(۱) نواب میر لائق علی خاں سالار جنگ ثانی منیر الدولہ بہادر۔

(۲) راجہ راجایاں مہاراجہ نرہند بہادر۔

(۳) نواب شمس الامراء امیر و کبیر خورشید جاہ بہادر۔

(۴) نواب بشیر الدولہ بہادر۔

(۵) نواب سرو تار الامراء بہادر۔

(۶) نواب شمشیر جنگ بہادر۔

(۷) نواب شہاب جنگ بہادر۔

(۸) نواب میر سرفراز حسین خاں فخر الملک بہادر۔ معتمد مولوی سید حسین صاحب بلگرامی۔

پہلا اجلاس اس کنسل کا بمقام دیوڑھی مبارک واقع سرورنگر سلخ بریس الثانی سن ۱۳۱۵ م
۲۸ فروری ۱۸۹۸ء روز پنجشنبہ کو منعقد ہوا اس ابتدائی جلسہ میں حضرت اقدس واعلیٰ نے
اپنے زبان مبارک سے جو تقریر فرمائی وہ ذیل میں درج کی جاتی ہے جو جریدہ اعلامیہ
مطبوعہ ہمدردی الاول ۱۳۱۵ء کے صفحہ ۳۱ پر چھپی ہے۔

آج شاید حیدرآباد کی تاسیس آج یہ اول روز ہے کہ یہاں کے امرا بالاتفاق رئیس وقت کے
سامنے سرکاری کاموں کی مدد دینے کی غرض سے جمع ہوئے ہیں۔ ہندوستان میں ایسے تجویز و
بہت کم رواج ہے۔ مگر اب سرکار انگلشیہ کا طور و طریق دیکھ کر ہندی ریاستوں میں بھی کچھ شعور
ہو چلا ہے۔ میری بڑی خوشی تھی کہ یہ کنسل مقرر ہو۔ مجھے امید ہے کہ جن امرا کو میں نے انتخاب
کیا ہے۔ ان سے مجھ کو اور ملک کو بہت مدد ملے گی۔ اور میں یہ بھی امید رکھتا ہوں کہ آپ لے گ

اپنی ذاتی اغراض کو سرکاری امور میں راہ نہ دو گے۔ اور سب ملکر بالاتفاق کام کرو گے آپ لوگ اگر چاہو تو اپنے ملک کی بہت بھلائی کر سکتے ہو اور ملک کی بھلائی میری بھلائی اور عین آپ کی اپنی بھلائی ہے۔ اس واسطے میں ہرگز پسند نہ کروں گا کہ کوئی رکن اپنی رائے کے خلاف کسی امر میں میری رائے کی تقلید کرے۔ بلکہ مجھ کو یہ امید ہے کہ آپ لوگ ہر مقدمہ میں نیک نیتی اور خیر خواہی کے ساتھ آزادانہ رائے دو گے۔ البتہ جو امر کہ ایک مرتبہ بالاتفاق طے ہو گیا ہو۔ اس میں پھر اختلاف کرنا ناجائز نہ ہو گا خواہ رائے کسی رکن کی اس کے مخالف ہو یا موافق۔ آپ لوگ یقین جانو کہ مجھے ہر فرقہ و ہر گردہ کی رعایت مد نظر ہے۔ میں نہیں چاہتا ہوں کہ کسی کے واجب حق تلف ہوں میں سرکار اور رعایا دونوں کے حقوق کی یکساں حفاظت کروں گا۔ اور امر کی بھی اسقدر رعایت کروں گا جسقدر غربا کی۔ اور میں امید کرتا ہوں کہ کونسل بھی اس طریقہ کو پسند کریگی۔ اور بصلح و امیتاط و اتفاق اپنی خدمت ادا کرے گی۔ کونسل کی واسطے جو قواعد قرار پائے ہیں ان کو میں جلد آپ لوگوں کے پاس بھیج دوں گا۔ کونسل کی کارروائی بلا کم و کاست قواعد مذکورہ کے موافق چلے گی اور ہر چہ میں دو بار پنجشنبہ کے روز کونسل منعقد ہو کرے گی چونکہ آج کا جلسہ ابتدائی ہے اس واسطے کوئی کام کونسل کے سامنے پیش نہیں ہو سکتا۔ آئندہ جلسہ سے کام شروع ہو گا۔

دوسرا اجلاس کونسل مذکورہ کا ۱۳ جمادی الثانی ۱۳۱۲ھ کو بتمام خلوت مبارک منعقد ہوا جس میں کونسل آن اسٹیٹ قواعد اور اقتدارات پیش کئے گئے تھے جسکو صاحب عالی شان بہادر نے منظور اور پسند فرمایا۔

چونکہ اس کونسل میں صرف ان ہی امور پر بحث ہوتی تھی اور اس میں وہی امور طے پاتے تھے جس کے نسبت اعلیٰ حضرت حکم دیں یا جسکو مدار المہام پیش کریں یا کوئی سنگین اور اشتغالی معاملات ہوں۔ اس لئے بذریعہ فرمان مبارک مورخہ غرہ ذیحجہ ۱۳۱۲ھ حکم ہوا کہ آئندہ سے کونسل مذکورہ وضع قوانین کا کام بھی انجام دیا کرے اور ایسے مستقرات جو معاملات مالی۔ عدالت مدخل مخارج

صفائی۔ تعلیمات۔ ریلوے و تقریرات وغیرہ سے تعلق رکھتے ہوں اور جن سے رعایا کو فائدہ
کثیر پہونچے درستی سے ترتیب دیکر۔ مدار الہام اور اراکین دولت ان کو اسینٹ کونسل میں
بغرض لحاظ مناسب جلد پیش کریں۔

(ملاحظہ ہو جریۃ اعلامیہ مطبوعہ ۱۲۰۲ھ از کچھ ۱۲۰۲ھ جلد چہارم صفحہ ۳۷۵)

کبنت کونسل (۲) یہ کونسل تقریباً آٹھ سال تک قائم رکھ کر ۱۲۰۲ھ میں شکست ہو گئی اور اس کی

مجلس وزرا { مجلس وزرا (کبنت کونسل) قائم کی گئی جس کے پریسڈنٹ۔ مدار الہام
اور وائس پریسڈنٹ نواب وقار الامر بہادر وزیر مال اور اہکان ہمارا جہ کشن پرشاد
بہادر پیشکار وزیر فوج۔ نواب افتخار الملک بہادر وزیر صیغہ کو توالی و تقریرات نواب
فخر الملک بہادر وزیر عدالت و امور عامہ قرار پائے اور وضع آئین و قوانین کے لئے ایک
علحدہ قائم کرینکا حکم ہوا (جسکی کیفیت علحدہ طور پر بیان کی گئی ہے)۔

(ملاحظہ ہو جریۃ اعلامیہ مطبوعہ ۱۸۰۱ھ اسفند ۱۲۰۲ھ جلد دوم صفحہ ۴۷ و جریۃ

اعلامیہ مطبوعہ ۱۸۰۲ھ تیر ۱۲۰۲ھ جلد سوم صفحہ ۱۸۵)۔

نواب میر عثمان علیخان بہادر

اگرز کیو کیو کونسل (۳) ۹ محرم ۱۲۲۲ھ کو سالار جنگ ثالث خدمت وزارت سے مستعفی ہوئے گئے
باب حکومت { ۲۱ صفر ۱۲۲۸ھ تک مدار الہامی کے فرائض کو بھی اٹھ حضرت بندگانی بالذات

انجام دیتے رہے تھے۔ اس پانچ سال کے تجربہ میں متعدد اقسام کے تقاضے اور کمزوریاں
اشطام ریلست میں پائے گئے تو موجودہ طرز عمل کے تقاضے اور ان کے استتفال
کی غرض سے ۲۷ صفر ۱۲۳۸ھ کو ایک دربار منعقد کر کے باب حکومت کا اقتراح فرمایا۔
جو خطبہ اس دربار میں اٹھ حضرت نے پڑھا تھا۔ اس کی نقل فرمان مبارک ذیل میں درج کی جاتی
ہے جو جریۃ اعلامیہ مطبوعہ ۱۶۰۲ھ سے ۱۲۳۹ھ ۲۷ صفر ۱۲۳۸ھ جریۃ خاص میں طبع ہوئی ہے۔

جریدہ غیر معمولی حید آباد کن۔ ۱۲ اور ۲۹ م ۲۰۲۹ء صفر المظفر ۱۳۵۱ھ جمعہ
حکم سرکار عالی۔ علاقہٴ قیناس۔ (تنظیم باب حکومت)

(ضمیمہ نمبر ۱۲۸)
(اعلیٰ حضرت شاہ کاغذی مظاہر عالی)

خطبہ مبارک در بار افتتاحِ بابِ حکومت

(۱۰۰)

آج کا دربار ایک ایسے امر کو نمایاں کرنے کی غرض سے منعقد کیا گیا ہے جو اس مملکت کی تاریخ
میں نہایت اہم بالشان واقعہ ہے سب کو معلوم ہو گا کہ اس مملکت کا قدیم طرز حکومت ذاتی حکمرانی رہا ہے
جس میں انصرام کار بذریعہ دیوان ہوتا رہا ہے اور یہ بھی ایک تاریخی واقعہ ہے کہ باستثناء چند
قابلِ قدر افراد کے وزراء سلف نے کن کن طریقوں سے اپنے آقا کی حکومت میں ضعف پیدا
کرنے کی تدابیر پیش نظر رکھیں۔ گورنایا اور ملازم کی حیثیت سے وفا شعار میاں کا عین فرض تھا
دفا تر سرکاری میں دافرواد موجود ہے۔ جو حدود اختیار سے تجاوز کر کے باہمی تعلقات میں مڑگی
خوبی انتظام میں خلل۔ اور فلاح عامہ میں نقصان پیدا کرنے کی شہادت دیتا ہے۔
حکومت کی ہوس نے خواہ وہ حکومت کیسی ہی ناجائز یا خلاف ضابطہ کیوں ہو لازمی طور
پر تہمید و اصلاح کے پیرشموں کو خشک کر دیا۔ یکے بعد دیگرے متعدد وزراء، کئے عمل نے اُن نقائص کو
اور بھی واضح کر دیا جو اس طریقہٴ حکومت میں موجود تھے۔ میرے والد مرحوم حضرت غفرانکماں نے
سالار جنگ اول کی وفات کے بعد اُن کے مرتبہٴ نظم حکومت کی کافی آزمائش کر کے اُن نقائص کو
محسوس فرمایا جو اوس میں موجود اور ۱۸۹۲ء میں ”قانونچہٴ مبارک“ نافذ فرمایا جس میں مدار الہام اور
معین الہاموں کے اختیارات و فرائض کے حدود معین کئے گئے۔ اس کے بعد اور ایک دفعہ
اصلاح انتظام کی طرف ادن کی توجہ مبذول ہوئی اور قواعد ”قانونچہٴ“ کی اشاعت عمل میں آئی
چونکہ مابعد دولت نے اپنی تخت نشینی کے بعد ہی مسائل انتظام مملکت کا نظر غائر سے ملاحظہ فرمایا

کیا تو یہ خیال یقین کے درجہ تک پہنچ گیا کہ موجودہ طریقہ حکومت کے نقائص کو دور کرنا ممکن نہیں ہے تاوقتیکہ اس کی ترکیبی حالت میں اصلاح نہ کی جائے۔ پس کامل غور و فکر کے بعد مابدولت نے انتظام مملکت کا بارگراں خود برداشت کرنا قبول فرمایا۔ اس پانچ سال مدت دراز تک انصرام کار کی سعی بیع کے ساتھ ساتھ اپنی عزیز رعایا کے فلاح و بہبود کے ذرائع کا قیام و استحکام مابدولت کا مسلح نظر رہا ہے۔ کیونکہ ان کی ترقی خوشحالی اور فارغ البالی میں مابدولت کی شفقت آمیز دلچسپی و دلچسپی اس وقت تک کے خاص ذاتی تجربہ نے مابدولت پر ظاہر کر دیا کہ موجودہ انتظام میں تبدیلی کی ضرورت ہے۔ انقلاب زمانہ حال کی زندگی پیچیدہ مسائل۔ مشرقی اقوام کے جدید سیاسی احساس اور خود اس ملک کے اندرونی و بیرونی تعلقات کے نازک مسائل نے ذاتی حکومت کے بار کو استقدر گران کر دیا ہے کہ اس سے ایک حد تک سبکدوشی حاصل کرنے کے لئے فوری تدبیر کی ضرورت ہے۔

چونکہ یہ ممکن نہ تھا کہ پھر وہی طریقہ اختیار کیا جائے جس کی ناکافی ادس کو غیر مفید ثابت کر چکی تھی لہذا مابدولت نے غور و خوص کے بعد تنظیم جدید کا مصمم ارادہ کیا۔ تاکہ ادس سے انتظام ریاست کی کافی اصلاح اور اس وقت کے قیام کا جس پر ترقی منحصر ہے کافی متیقن ہو جائے۔ اور ممالک کے تجربہ نے یہ ثابت کر دیا ہے کہ جو حکومت کونسل کے ذریعہ عمل میں آئے۔ ادس کو کئی وجوہ سے ایسی حکومت پر ترجیح ہے جو کسی ایک عہدہ دار کے ہاتھ میں ہے۔ خواہ وہ کیسا ہی لائق و سربرآوردہ کیوں نہ ہو۔ پس مابدولت کی دلی خواہش یہ ہے کہ اپنی رعایا کو اس مرجع طرز حکومت کے فوائد سے مستفید ہونے کا موقع دیں۔ نظر برآں مابدولت نے بذریعہ فرمان امروزہ ایک ”آرکائیو کونسل“ (یعنی باب حکومت) قائم فرمایا ہے جو ایک صدر اعظم ساٹ ارکان معمولی۔ اور ایک رکن اختصاصی (جس سے کوئی صیغہ متعلق نہ ہوگا) سے مرکب ہوگی۔

کافی غور کے ساتھ صدر اعظم اور ارکان باب حکومت کے اختیارات کے متعلق قواعد مضبوط اور ان کے مجموعی اہداف فردی ذمہ داریوں کے حدود معین کئے گئے ہیں۔ انتخاب ارکان میں نہایت احتیاط

کام لیا گیا ہے اور ایسے اشخاص مقرر کئے گئے ہیں جن کا تجربہ اور قابلیت مسلم ہے۔ صدر غلسم سر علی امام ہیں جو تعارف کے محتاج نہیں کیونکہ برٹش انڈیا میں اُن کے کارنامے سب پر مشہور ہیں ایسی کونسل کے قیام سے ہر شعبہ نظم مملکت کو تقویت ہوگی۔ اور اُن مسائل کے حل کرنے میں جو اس ملک کے وسیع اور اہم اغراض سے متعلق ہیں (اور جن کا خاص مبادولت کے حکم سے تصفیہ ہوگا) کونسل کے مشورہ سے مین ہیاہم دلی سیکرٹری۔ اس کے اجتماعی عمل سے انتظام میں یکجہتی اور اُس سے ایسے نتائج پیدا ہونگے جو رعایا کے حق میں مفید ثابت ہوں گے۔

اشاعت تعلیم۔ ذرائع معیشت کی ترقی و صنعت و حرفت کی ترغیب حفظان صحت کے جدید اصول پیدا کرنے کی تدابیر۔ ذرائع آمد و رفت کا قیام اور اُن کی توسیع۔ اور ایسے ہی بہت سارے مسائل ابھی تصفیہ طلب ہیں۔ ان امور میں جو اندرونی اصلاحات سے متعلق ہیں کونسل کی کارگزاری اُسی طرح قابل قدر ثابت ہوگی جس طرح امور سیاسی میں مبادولت اور سرکار عظمت و دار کے تعلقات کے لحاظ سے مفید ہو سکتی ہے یہ تعلقات ہمیشہ دوستانہ رہے ہیں کیا زما سلف میں کیا آج۔ اقلیم ہند میں آغاز حکومت برطانیہ سے تا ایں وقت اس خاندان کے ساتھ دوستی اور اتحاد کا سلسلہ برابر قائم رہا ہے۔ ایک سے زیادہ معرکوں میں سلطنت برطانیہ کی حرمت و بقا کیلئے شہید آصفیہ ہی پیام سے نکل چکی ہے۔ حال کی جنگ عظیم میں جس سے ابھی سلطنت برطانیہ فتح مندی کے ساتھ فارغ ہوئی ہے۔ جو کچھ امداد مبادولت کی جانب سے کی گئی وہ محتاج بیان نہیں ہے۔

ان خاص حالات میں باب حکومت کو واپسی ملک برار کے اہم مسئلہ پر غور کرنا ایسا نا دور موقع ہمدست ہوگا۔ جس کا مستقبل نہایت خوش آئند ہے۔ مبادولت کے مملکت کے اس خبر و لکھ دعوی انصاف اہل برہمنی ہے اور اگر اُس کی نتیجہ بلا طرفنداری کی جائے تو یہ امراض از قیاس ہے و دعویٰ قبل تسلیم نہ قرار پائے۔ پس اس اہم مسئلہ کی نسبت کونسل کے مشورہ کا مبادولت کو خاص دلچسپی کے ساتھ اشتہار رہیگا۔ مبادولت اپنے تمام امرا۔ عمدہ داران۔ اور عزیز رعایا کو اس جدید

اشٹام کی طرف متوجہ وائل کر اسکے متوقع ہیں کہ وہ سب اپنی ارادت و عقیدت سے اس کو کامیاب بنانے میں ہمیشہ ساعی رہیں گے۔ کیونکہ اشٹام حکومت کامیاب نہیں ہو سکتا تا وقتیکہ اس کے عمل کی پابندی حزم و احتیاط کے ساتھ نہ کیا جائے۔ اس اشارہ کے ساتھ ماہیت کی دلی خواہش ہے کہ سر علی امام د ارکان باب حکومت اپنے اہم فرائض کی انجام دہی میں سرگرم و کامیاب ہوں۔ فقط

نواب میر غلام عینیان بہادر
فرمان مبارک اعلیٰ حضرت قدر قدرت مظلوم

دربارہ تنظیم باب حکومت

مزینہ ۲۲ صفر المظفر ۱۳۳۸ھ

۱۹۲۰ء میں غفرانمکان حضرت والد مرحوم نے اس مملکت کی نظم کے لئے ایک جدید ضابطہ مرتب فرما کر بنام ”قانونچہ مبارک“ جاری فرمایا۔ اس تاریخی سرکاری کاغذ میں حضرت غفرانمکان اُن اصول پر نظر ڈالی جو اس ملک کی نظم کا قدیم دستور تھا۔ اور اُس میں اُن تقاضے پر بھی غور فرمایا جو سہ سالہ جنگ اول کے انتظامی اصلاحات میں موجود تھے۔ اور جن کی برائیاں دور فرما کر اپنے ارشادات کو الفاظ ذیل پر ختم کیا۔

”اس مملکت کا ابتدائی طرز حکومت محض شخصی حکمرانی تھا۔ سالار جنگ اول نے اسے تقریباً سلطنت منضبطہ (کانٹنیٹیویشنل مانر کی) سے تبدیل کیا۔ سالار جنگ دوم کی پس روی سے زمام اختیار چند غیر مستحق ہاتھوں میں آگئی۔ اور آسمانِ بجاہ کی نظم میں اُن کے مددگار کے ذاتی حکومت اس خود سری تک پہنچی کہ مابعد دولت کو احساس ہوا کہ بلاتناخیز اس کا انداد کیا جائے۔“

پھر اس طرز حکومت کے بین نقائص کی جو محتاج اصلاح تھے صراحت کی گئی۔ جدید طرز میں بعض اصول تاکید و ادب التعمیل قرار دیجواپنی عویز رعایا کے آرام وطمینت اور خوشحالی کے لئے ایک بہتر سلسلہ نظم کی تجویز کا خیال ظاہر فرمایا۔

حضرت غفرانکماں کا یہ ارشاد ہوا کہ :-
”امن عامہ۔ رعایا کی بہبودی۔ اور سرکاری خزانہ کی مکنتی رہنا۔ حکومت کی قابلیت کے معیار ہیں“
الغرض اُس وقت انعام نظم کے قواعد کی تدوین میں حضرت غفرانکماں کے تذکرہ صدر عالی خیالات کی کامل تقلید کی گئی۔ اور اُن کی تعمیل پر تہدید۔

(۲) اس جدید طرز حکومت میں جو نمایاں تبدیلیاں ہوئیں وہ یہ تھیں کہ قدیم کونسل انجلیٹ (مجلس سلطنت) کی جگہ جو آخر بکار آمد ثابت نہوئی کینٹ کونسل (مجلس وزراء) قائم کی گئی۔ اور مجلس منع قوانین افتقاد اس غرض سے کیا گیا کہ قوانین و ضوابط کی تدوین قابل و تجربہ کار ملازمین و غیر ملازمین کی مدد و مشورہ سے کی جائے اور ہر دو کونسل و نیز مدار الہام و وزراء صیغہ کے اختیارات و فرائض منصبی میں کٹے گئے۔

(۳) ۱۹۰۸ء میں مرمہ قواعد موسوم بہ قواعد قانونچہ “اس غرض سے شائع کئے گئے۔ کہ اصل اصول قانونچہ مبارک کی بہ لحاظ تجربہ مابعد توضیح کی جائے۔ یہ توضیح شدہ نظم حضرت غفرانکماں کی ہمیشہ از وقت وفات حسرت آیات تک اور نیز بعد تخت نشینی مابعد دولت تا یکم دسمبر ۱۹۱۴ء قائم رہی۔
(۴) مابعد دولت نے اُس روز بلا توسط احدی نظم حکومت کی ذمہ داریاں اختیار کیں اور جب تک اب تک بغیر معاونت مدار الہام اس جانب بہ نفس نفیس کار فرما ہیں۔ انعام کار حکومت میں ایجنٹ نے وہی روش برابر اختیار کی جو حضرت والد مرحوم غفرانکماں کی جلیل القدر رہنمائی نے بتائی اور کبکا ذکر نہایت خوبی سے قانونچہ مبارک کے ابتدائی حصہ میں آیا ہے۔ بایں ہمہ سابقہ کے طرز عمل سے اس جانب نے صرف ایک امر میں تجاوز کیا ہے۔ دفاتر کے معمولی روز مرہ کام سے بیکدوشی حاصل کرنے کے لئے محسن الہامان و صدر الہامان کے اختیارات میں توسیع کی گئی۔ اس ملک کے نظم و نسق میں

متعدد گونا گوں اصلاحات جو اس وقت تک ہوئے ہیں۔ اُن سے صاف ظاہر ہوا ہے کہ کشمیری دور اندیشی نے قواعد قانونچہ مبارک میں کس قدر روح چھونکی ہے اور سلطنت کی مالی حالت میں استحکام کا مادہ پیدا ہو گیا ہے۔ اور سکہ جو اس ملک کا طغرائے امتیاز کہا جاسکتا ہے۔ اس کی بنیاد بھی مستحکم ہو گئی ہے۔ غور کر دو تہ اسی وقتاً فوقتاً عمل میں آئی ہیں۔ جدید صنعت جات جیسے آوارہ زراعت اور انجمنہائے قرضہ امداد باہمی رعایا کی مادی مالی حالت کی ترقی کی غرض سے قائم کر لئے گئے ہیں۔

(۵) حکومت کے کام کے ساتھ ذاتی تجربہ نے اس جانب کو صحیح اندازہ کر لیا موقع دیا کہ تغیر زمانہ و حالات نے کیا کیا نئی ضرورتیں محتاجیاں پیدا کر دیں۔ اور ہر امر جو رعایا کی فلاح و بہبود میں معین پایا گیا۔ اُس نے مابدولت کو مزید کوششوں کی طرف راغب کیا۔ ساتھ ہی اس جانب کے اُن اہم مسائل کا بھی پورا احساس ہوا۔ جنکے حل عقد کیلئے بڑی حکمت و دانائی درکار ہے۔ اور ملک کے مادی ذرائع میں اب تک خاطر خواہ ترقی نہیں ہوئی صنعت و حرفت کی توسیع اور عام تعلیم ترقی ہنوز کامل توجہ کے محتاج ہیں۔

(۶) وہ حقیقی ہمدردی اور شفقت آمیز فکر جو اپنی رعایا کی فلاح و بہبود سے متعلق ہے ہمیشہ مابدولت کے مطلع نظر رہی اُس کا صحیح اندازہ اُن کارروائیوں سے جو اب تک عمل میں آئی ہیں کافی طور پر نہیں ہو سکتا۔ مابدولت کو ہر وقت خیال رہا کہ جلد کوئی ایسی صورت نکالی جائے جس سے مابدولت کی رعایا زیادہ خوشحال نظر آئے۔ اور نیز یہ کہ وقتاً فوقتاً نقطہ کے نمایاں ہونے سے جن مصائب کا مقابلہ کرنا پڑتا ہے۔ حتی المقدور اُن کا سد باب ہو جائے جب کوئی اہم طرز عمل فوائد عامہ کے لئے اختیار کیا جائے تو اول شرط کامیابی یہ ہے کہ اُس خاص مقصد کے واسطے ایسے طریقے عمل میں لائے جائیں جو اُس کے حصول کے لئے ضروری ہوں کیونکہ اچھی حکومت کی بنیاد انحصار زیادہ تر سلسلہ سیاسیات پر ہے نہ کہ ذاتی اوصاف حکمرانی پر۔ اس سائنس برس کے متعدد زمانہ میں یعنی جیسے کہ ۱۸۹۲ء کے لٹریٹوریشن پر عمل ہونا شروع ہوا اذین ہی بہت سی

خراپیاں جو ہر انسان کے اعمال کا خاصہ ہیں بتدریج داخل ہو کر نواپا گئیں۔ اور جس وقت سے کہ فرائض مدار الہامی اس جانب خود انجام دے رہے ہیں متعدد اقسام کے نقائص اور کمزوریاں مابعد دولت پر آشکارا ہوئیں۔

(۷) نظر غائر نے ان نقائص کو عیاں کر کے یہ بھی دکھا دیا کہ کہاں تک وہ اصل مقاصد نہ حاصل ہوئے جو حضرت مروجہ کے مرکز خاطر تھے اور جن کے واسطے انہوں نے متعدد تاکیدیں احکام جاری فرمائے تھے۔ اولاً صیغہ جات کی باہمی حدود امداد کی کمی ایک ایسا نقص ہے جس سے وقت و محنت کی بربادی اور جس کا لازمی نتیجہ کام کی فضولی ہے۔ ثانیاً یہ کہ معمولی مقدمات کے انفصال میں بھی غیر معمولی تعویق ہوتی ہے اور یہ بھی کہ حکومت کے اصلی فرائض کا مفہوم بعض صیغوں میں ناکافی ہونے سے دوسرے صیغوں کے کام میں بجا دست اندازی ہوتی ہے جس کا نتیجہ کارروائی میں پیچیدگی و مداخلت میں ملالت ہے۔ اور یہ بھی ایک سخت خرابی ہے کہ معین الہامان و صدر الہامان کے کاموں کے تختہ جات از روئے قانونچہ مبارک وقت مقررہ پر پیش کرنا عاداتاً ترک کر دیا گیا ہے خراپیاں جو اس طرح نتیجہ ہوئیں ان کا الزام موجودہ طریقہ کار پر غالباً اسی قدر عاید ہوتا ہے جتنا کہ اور لمبا پر یہ صورت مہمل یہ ہے کہ طریقہ مذکورہ درستی نظم کے لئے مقرر ثابت ہوا۔ صیغہ جات کے کام کی سہولت اور ان کے باہمی تعلقات میں درستی پیدا کرنے کے لئے قانونچہ مبارک کے دسویں فقرہ کے دوسرے حصہ میں قواعد کی تدوین کی ہدایت غالباً اس عرض سے کی گئی تھی۔ کہ ان کا طریقہ عمل ترقی پا کر زمانہ حال کی ضروریات کو پورا کر سکے۔ لیکن بد قسمتی سے ان قواعد کی تدوین نظر انداز کی گئی اور نظم و نسق کا کام اب بھی طریقہ پر چلتا رہا جسے اتنا دیر زمانہ اور تجربہ نے غلط ثابت کر دیا۔ اگرچہ بعض اوقات کمنٹ کونسل میں روح پہنچنے کی کوشش کی گئی مگر یہ بھی وہ حکومت کے دشمنین میں اپنا کام کرنے سے باز رہ گئی۔ اُس کے علاوہ بیکار ہو جانے کی یہ وجہ پائی جاتی ہے کہ اُس کی حیثیت صرف ایک مجلس شوریٰ کی تھی۔ اُس کو نہ تو اپنے احکام کی تعمیل کرانیکا اختیار تھا اور نہ وہ اپنے احکام کے عملی نتائج کی ذمہ دار تھی۔ اُس کا بحیثیت جزو حکومت تقریباً محو

ہو جانا کامیابی کے اُن شرائط کی تکمیل میں بلج ہو ہے جو ہر ایسی سیاسی تعمیر کی لازمی بنیادیں ہیں جن کے استحکام سے رفاه عام کی ترقی کے بڑے مقاصد فروغ پائے میں اور اعلیٰ نتائج حاصل ہوتے ہیں۔

(۸) موجودہ طرز عمل کے نقائص اور ان کے استصال کے بہترین تدابیر اور رعایا کی بہبود کی واسطے نظم مملکت کی ترکیب موزونیت کے مسائل نے ایک عرصہ سے مابدولت کے خیال فکر کو اپنی طرف متوجہ رکھا ہے۔ اور اب مابدولت کو یہ ضرورت محسوس ہوئی ہے کہ فرائض مدار الہامی کا بڑا حصہ جو گزشتہ پانچ سال سے این جانب کے دست خاص سے انجام پڑا ہے۔ اب اس سے مابدولت سبکدوش ہو جائیں اور مابدولت نے تصفیہ کر دیا ہے کہ کمنٹ کونسل رخاست کر دی جائے اور مابدولت کے قطعی و کامل اقتدار کے تحت حکومت کا کام اور اس کی ذمہ داریاں ایک مجلس کے سپرد کئے جائیں۔ مملکت کی بہترین نظم کے لئے مابدولت کا ارادہ ہے کہ وسعت کے ساتھ زیادہ اجتماعی نہ کہ شخصی اختیارات کا عہدہ آمد ہو۔ جسے مابدولت کا مصمم ارادہ ہے کہ ایک بڑا حصہ اُن فرائض کا جسے مدار الہام نے انجام دیا ہے جلد سے جلد اکر یکینو کونسل یعنی باب حکومت کے تفویض کیا جائے۔ اس باب حکومت کے اراکین تجربہ کار عہدہ دار ہوں گے اور صدر اعظم وہ ہوں گے جو مسئلہ قیادت و قابلیت و وقت رکھتے ہوں۔ مزید اختیارات معین الہامان صدر الہامان جو موتی لحاظ سے تفویض ہوئے تھے۔ اور ایسے ہی مزید اختیارات جو محمد بن کو مجلس وضع قوانین و صیغہ عدالت کے دفاتر کے متعلق دئے گئے تھے وہ احکام منسوخ کئے گئے اراکین باب حکومت کو (جن کا ہر فرد بقب اللہام) معتب ہوگا) اس وقت سے منفرداً ہی اختیارات حاصل ہونگے جو زمانہ مدار الہامی میں معین الہامان کو حاصل تھے۔ الا وہ اختیارات جنکی ترمیم واضح طور سے ضمیمہ جات الف و ب و ج و دستور العمل باب حکومت منسلک فرمان ہدایس کی گئی ہے مجلس وضع قوانین تا ترمیم ضابطہ اپنے موجودہ قواعد پر عمل رہے گی۔

(۹) باب حکومت علاوہ صدر اعظم کے آٹھ اراکین (یعنی سات صدر الہامان صیغہ جات اور ایک صدر الہام اختصاصی) پر مشتمل ہوگا۔ اگر اراکین کی تعداد میں اضافہ مناسب سمجھا جائیگا تو

مابعد دولت متعاقب بخوشی اس پر غور کریں گے۔ ان اراکین میں سے ایک نائب صدر اعظم (جس کا تقرر مابعد دولت کریں گے) صدر اعظم کی غیر موجودگی میں ان کے فرائض انجام دیگا۔ ان مقدمات کے امثلہ جنکا فیصلہ صدر الہام صیغہ (میر انجارج) کے اختیارات سے باہر ہو۔ متعہ صیغہ اپنے صدر الہام کی رائے کے ساتھ صدر اعظم کے معائنہ کے واسطے ارسال کریگا۔ صدر اعظم حکم مناسب کے بعد ایسے امثلہ کو صدر الہام صیغہ کے توسط سے محکمہ متعلقہ کے متعہ کو واپس کر دیں گے۔ پابندی قواعد نافذہ صدر اعظم اس کے مجاز ہوں گے کہ کل امور مندرجہ ضمیمہ (الف) کا فیصلہ خود کریں اور ان کو اختیار ہوگا کہ ایسے امور میں اراکین باب حکومت کی رائے طلب کریں یا نہ کریں۔ کسی امر معمولہ ضمیمہ (ب) کو صدر اعظم جب باب حکومت میں پیش کریں اس کا فیصلہ بغلبہ آرا ہوگا اور وہ فیصلہ حکم قطعی سرکار عالی سمجھا جائے گا اور فی الفور "صدر اعظم باب حکومت" کے نام سے جاری ہوگا۔ ایسی حالت میں کہ صدر اعظم کے طرف غلبہ آرا نہ ہو وہ اس کے مجاز ہوں گے کہ بلاتا خیر اپنی رائے کے ساتھ مقدمہ مابعد دولت کے ملاحظہ میں بغرض حکم مناسب پیش کریں اور تا صدر حکم اس جانب باب حکومت کی رائے کی اجرائی ملتوی رکھیں۔ صدر اعظم کا فرض ہوگا کہ امور مندرجہ ضمیمہ (ج) کو غور کے لئے باب حکومت میں پیش کریں اور مابعد نتائج مباحث آرا اراکین اور خود اپنی توجہ کو حکم آخر کیلئے ملاحظہ کے واسطے پیش کریں۔ (۱۰) تقریر کے معاملہ میں مشیہ یہ امر ملاحظہ فرمائیے کہ اس ملک کی عوام کو غیر تعلیم یافتہ ہونے کی وجہ سے سچا گو کہ بڑا ناواقف ہے جبکہ وہ لوگ ملاحظہ رکھنا ضروری ہے بشرطیکہ وہ ادنیٰ فرائض منصبی کے لئے کافی لیاقت و قابلیت رکھتے ہوں البتہ خاص صورتوں میں جبکہ خاص مقامات کے اشخاص کی ضرورت محسوس اس کلیہ سے انحراف ہو سکتا ہے۔ اس لئے اگر ایسے چکر اس قسم کا معاملہ پیش آئے تو قبل تقرر مابعد دولت کی منظوری حاصل کرنا لازم ہوگا۔ (۱۱) کل ایسے قواعد و ضوابط جو اس وقت نافذ مگر قواعد منسلک فرمان ہذا کے منافی ہیں وہ بقدر تخالف منسوخ کئے گئے ہیں اس جانب کے اقتدار شاہی اوقطعی اختیار استیغ (دہلیو) پریس مان کا یا اس کے ذیلی قواعد کا کوئی اثر نہ ہوگا اور ان اقتدارات و اختیارات کو این جانب جس وقت اور جی طرح مناسب سمجھیں استعمال فرمائیں گے۔

(۱۲) مابعد دولت کا منشا اس فرمان کے اعلان سے یہ ہے کہ ان اختیارات و اقتدارات منقطعہ کے فوائد سچا ایک اچھی گورنمنٹ کی ضروریات کے موافق ہوں۔ حتیٰ الوسع اپنی عزیر رعایا کو بہر لطف

کیا جائے اور سرکاری ملازمین کے اشتغالی ذمہ داریوں کے دائرہ کی توسیع اور ان کی نوعیت کی اصلاح کی جائے۔ مابعدولت کے عہدہ دار اور غیر عہدہ داروں کے مابین ارتباط کے زیادہ مواقع پیدا کئے جائیں تاکہ رعایا کی فلاح و بہبود کے مشترکہ کام میں سہولت اور اس قدیم حکومت کی کامیابی و نیلگناہی ہو۔ مابعدولت اپنے تمام ملازمین کو بطور خاص متنبہ کرتے ہیں کہ وہ اپنے مقررہ خدمات کی انجام دہی میں احساس فرائض و حب الوطنی اور غایت دلچسپی انہماک سے کام لیں اور ہر فرد کو خود عہدہ دار سرکار ہو یا نہ ہو (مجھہ لینا چاہئے کہ مابعدولت کی رعایا کے خوش و خرم رکھنے اور فرائض اہمال بنانے میں جہانتک اُسے موقع ہو حصہ لے۔ فقط شرح دستخط

شرح دستخط

امین جنگ بہادر۔ صدر المہام دفتر پیشی
نسر
نحز الدین احمد خاں۔ منہج معتمد فیئانس۔ میر فیض الرحمان۔ مددگار معتمد فیئانس

فہرست
اراکین کونسل آف ایسٹ

تفصیل	نام معبودہ	تفصیل	نام معبودہ
اجلاس اول سلع ربیع دوم ۱۳۰۱ھ ۲۳ فروردی ۱۲۹۲ھ پنجشنبہ ۱۰ اشہی			
۱	میر مجلس	۴	نواب بشیر الدولہ بہادر -
۲	اعلیٰ حضرت نواب میر مجلی خان حضور پر نور -	۵	نواب وقار الامراء اقبال الدولہ بہادر -
۳	اراکین	۶	نواب شمشیر جنگ بہادر -
۴	نواب سالار جنگ میر الدولہ بہادر مدار المہام	۷	نواب شہاب جنگ بہادر -
۵	راجہ راجایاں مہاراجہ نرنندر بہادر پیشکار	۸	نواب میر سر فرز حسین خان فخر الملک بہادر
۶	نواب خورشید جاہ امیر کبیر شمس الامرا بہادر	۹	مقدمہ - مولوی سید حسین بگڑامی نواب الملک
۷		۱۰	بہادر -
باب ۱۲۹۵ لغتہ ۱۲۹۶ھ بمقام خلوت بنگا			
۱	میر مجلس	۲	نواب شمس الامراء امیر کبیر خورشید جاہ بہادر
۲	حضرت بندگان عالی	۳	نواب بشیر الدولہ امیر کبیر اسماعیل جاہ بہادر
۳	اراکین	۴	راجہ راجایاں مہاراجہ ناراین پرشاد
۴	نواب سالار جنگ میر الدولہ فتح الملک علی شاہ	۵	نرنندر بہادر پیشکار -
۵		۶	نواب اقبال الدولہ اتھار الملک وقار الامراء
۶		۷	بہادر -
۷		۸	نواب صفدر جنگ شیر الدولہ فخر الملک بہادر -

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۸	نواب شمشیر جنگ بہادر - معتد - علی یار خان موتمن جنگ بہادر -		
بابۃ ۲۹۶			
۱	میر مجلس اعلیٰ حضرت بندگان عالی اراکین	۳	نواب سر فر از جنگ آصف یار الدولہ آصف یاور الملک بہادر -
۲	نواب فتح جنگ بشیر الدولہ عمدۃ الملک اعظم امیر اکبر سر آسمانجاہ بہادر - کے سی - آئی ای -	۴	نواب سکندر جنگ اقبال الدولہ اقتدار الملک وقار الامراء بہادر -
۳	نواب بیگ جنگ خورشید الدولہ شمس الملک شمس الامراء امیر کبیر سر خورشید جاہ بہادر - کے سی - آئی - اسی -	۵	نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک نواب نظام یار جنگ حسام الدولہ حسام الملک خانخانماں بہادر -
۴	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر معتد - نواب علی یار خان موتمن جنگ عماد الدولہ عماد الملک بہادر - بی - اے -	۶	نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک نواب نظام یار جنگ حسام الدولہ حسام الملک خانخانماں بہادر -
بابۃ ۲۹۷			
میر مجلس - اعلیٰ حضرت نواب میر محبوب علیخان حضور پرنور -			

نمبر	نام سر عہدہ	نام سر عہدہ
۱	نواب فخت جنگ بشیر الدولہ عمدہ الملک اعظم امیر اکبر آسمانجاہ بہادر۔ کے۔ سی۔ آئی۔ ای	۵ نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک بہادر۔
۲	نواب تیغ جنگ خورشید الدولہ شمس الملک شمس الامرا امیر کبیر سر خورشید جاہ بہادر۔ کے۔ سی۔ آئی۔ ای	۶ نواب نظام یار جنگ حسام الدولہ حسام الملک خانخانان بہادر۔
۳	نواب سرفراز جنگ آصف یار الدولہ آصف یار اور الملک بہادر۔	۷ نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر مختہ۔ نواب علی یار خاں موتمن جنگ
۴	نواب سکندر جنگ اقبال الدولہ افتخار الملک وقار الامراء۔	۸ عہدہ الدولہ عہدہ الملک بہادر۔ بی۔ اے

فہرست اراکین کینٹ کونسل

باب۲۰۲ لغاتیہ ششماہی اول ۱۳۱۰ھ

۱	نواب وقار الامراء اقبال الدولہ بہادر دار الملک اسرا کین راجہ راجایاں مہاراجہ کشن پرشاد بہادر نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک بہادر	۳	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر مختہ۔ اعظم یار جنگ۔ مختظم غلام محمد۔
---	---	---	---

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
بابۂ ششماہی دوم ۱۳۱۰ھ			
۱	راجہ راجایان مہاراجہ سرکشن پریشاد بہادر	۲	نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک بہادر معتمد - عماد جنگ بہادر - شہنشاہ غلام محمد
بابۂ ششماہی اول ۱۳۱۱ھ			
۱	نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک بہادر	۲	نواب صفدر جنگ شیر الدولہ فخر الملک بہادر
	راجہ راجایان مہاراجہ سرکشن پریشاد بہادر	۳	نواب ظفر جنگ شمس الدولہ شمس الملک بہادر
	منصہم مدار الہام سرکار عالی		معتمد - عماد جنگ بہادر - منتظم - غلام محمد
	اراکین		

تفصیل	نام معہ عہدہ	تفصیل	نام معہ عہدہ
بابت ششماہی دوم ۱۳۱۱ھ لغایت ششماہی اول ۱۳۱۶ھ			
۱	میر مجلس راجہ راجایان سرکشن پرشاد مہاراجہ بہادر اسراکین نواب شہاب جنگ مختیار الدولہ افتخار الملک بہادر	۲	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر۔ نواب ظفر جنگ شمس الدولہ شمس الملک بہادر۔ معتمد۔ عماد جنگ بہادر۔ منظم۔ غلام محمد۔
بابت ششماہی دوم ۱۳۱۶ھ			
۱	میر مجلس راجہ راجایان راجہ کشن پرشاد مہاراجہ بہادر یمین السلطنتہ کے۔ سی۔ آئی۔ ای۔ اراکین نواب شہاب جنگ مختیار الدولہ افتخار الملک بہادر	۲	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر۔ معتمد۔ محمد عزیز مرزا۔ بی۔ اے۔ مدد کار معتمد۔ غلام محمد۔
بابت ۱۳۱۶ھ لغایت ۱۳۲۱ھ			
	میر مجلس۔		راجہ راجایا راجہ کشن پرشاد مہاراجہ یمن السلطنتہ کے۔ سی۔ آئی۔ ای۔

نفاذ	نام معہ عہدہ	نفاذ	نام معہ عہدہ
۱	اراکین نواب مظفر جنگ بہادر - رکن اعزازی	۲	نواب نظام یار جنگ حسام الملک خان خانان معتد - محمد عزیز مرزا - بی۔ اے۔ مدوکار معتد - غلام محمد۔
۲	نواب شہاب جنگ تختیار الدولہ افتخار الملک		
بابۃ ۳۲۲ الف			
	میر مجلس		
	نواب سالار جنگ بہادر ثالث مدار الہمام	۳	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر۔
	اراکین	۴	نواب نظام یار جنگ حسام الملک خان خانان
۱	نواب مظفر جنگ بہادر - اعزازی رکن		معتد - سید محمد ہاشم الدولہ بہادر۔
۲	نواب شہاب جنگ تختیار الدولہ افتخار الملک بہادر۔		نائب معتد ابو الفرج سید یوسف حسینی۔
بابۃ ۳۲۳ الف			
	میر مجلس		
	نواب سالار جنگ بہادر ثالث مدار الہمام	۲	نواب مظفر جنگ بہادر۔
	اراکین	۳	نواب ولی الدولہ بہادر۔
	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر	۴	میر تلاوت عین خاں صاحب صاحبزادہ - بی۔ اے۔ معتد سید محمد ہاشم الدولہ بہادر۔ مدوکار معتد محمد عظیم

تعداد	نام معہ عہدہ	تعداد	نام معہ عہدہ
بابۃ ۳۲۴			
	مجلس		
۱	نواب سالار جنگ بہادر شہنشاہ دارالمہام۔	۳	میر تلاوت علی خاں صاحب بی۔ اے۔
	اسراکین	۴	مولوی محمد انوار اللہ خان بہادر۔
۱	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہاؤ۔		معتد میجر ماہر الدولہ بہادر۔
۲	نواب محمد ولی الدین خان صاحب۔		مددگار معتد۔ سید الطاف حسین۔
بابۃ ۳۲۵ لغایۃ ۳۲۶			
	اراکین		
۱	نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہاؤ۔	۳	نواب محمد ولی الدین خاں صاحب۔
۲	مولوی محمد انوار اللہ خان۔		معتد میجر ماہر الدولہ بہادر۔
			مددگار معتد سید الطاف حسین۔
بابۃ ششماہی اول۔ ۳۲۷ فصلی			
	اراکین		
		۱	نواب فضیلت جنگ بہادر۔

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
۲	نواب ولی الدین خان صاحب -		مستمد - نذیر جنگ بہادر -
۳	نواب لطیف الدین خان صاحب -		مددگار مستمد - ابو الفرح سید یوسف حسین -
ششماہی دوم بابۃ ۳۲۷			
	اراکین	۳	راجہ فتح نواز دنت بہادر -
۱	نواب ولایت جنگ بہادر -		مستمد - نذیر جنگ بہادر -
۲	نواب لطافت جنگ بہادر -		مددگار مستمد - سید ابو الفرح یوسف حسین -
ششماہی اول بابۃ ۳۲۸			
	میر مجلس		نواب صفدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر
	نواب سالار جنگ بہادر ثالث مدار المہام	۳	نواب نظام یار جنگ بہادر حسام الملک
	اسراکین	۴	خانخانال بہادر -
۱	نواب مظفر جنگ بہادر - اعزازی رکن -		مستمد - میجر ماہر الدولہ بہادر -
۲	نواب شہاب جنگ مختیار الدولہ افتخار الملک		نائب مستمد - ابو الفرح سید یوسف حسین -
ششماہی دوم بابۃ ۳۲۹			

نفاذ	نام معہ عہدہ	نفاذ	نام معہ عہدہ
	اراکین		
۱	نواب ولایت جنگ بہادر۔	۲	راجہ فتح نواز و نٹ بہادر۔
۲	نواب نظامت جنگ بہادر۔		معتمد۔ نذیر جنگ بہادر۔
			نائب معتمد۔ ابو الفرح سید یوسف حسینی۔
ششماہی اول بابتہ ۳۲۹ء			
	اراکین		
۱	نواب ولایت جنگ بہادر۔	۳	راجہ فتح نواز و نٹ بہادر۔
۲	نواب نظامت جنگ بہادر۔		معتمد۔ نذیر جنگ بہادر۔
			مددگار معتمد ابو الفرح سید یوسف حسینی۔

نفاذ	نام معہ خطاب	نفاذ	نام معہ خطاب
فہرست اراکین باب حکومت			
ششماہی دوم بابتہ ۱۳۲۹ھ			
۱	صدر اعظم سر سید علی امام - کے - سی - آئی - ای -	۵	نواب تلوٹ جنگ بہا - صدر الہام -
	اراکین	۶	نواب نظامت جنگ بہا - سیات -
۱	گلانی اسکوائر - صدر الہام فینانس	۷	نواب عقیل جنگ بہا - صنعت و -
۲	نواب ولایت جنگ بہا - عدالت	۸	نواب سرفردون الملک بہا - خفا -
۳	نواب لطافت جنگ بہادر - فوج		مختار اول - سید احمد -
۴	راجہ فتح نواز دنت بہادر - مالگزاری		
بابتہ ۱۳۳۰ھ			
	صدر اعظم		اراکین
۱	سر سید علی امام - کے - سی - یس - آئی -	۱	گلانی اسکوائر - صدر الہام فینانس

ردیف	نام معہدہ	ردیف	نام معہدہ
۲	نواب ولایت جنگ بہاؤ صدر الہام علی	۶	نواب نظامت جنگ بہاؤ صدر الہام علی
۳	نواب لطافت جنگ بہاؤ - - فوج	۷	نواب عقیل جنگ بہاؤ - صدر الہام صنعت
۴	راجہ فتح نواز دنت بہاؤ - - مال		حرف و تجارت
۵	نواب تلاوت جنگ بہاؤ - - تعمیرات	۸	نواب سرفریدون الملک بہاؤ صدر الہام علی
			معتمد - مولوی سید احمد -

باب۳۳ الف

صدر اعظم			
۱	نواب سرمد الملک بہاؤ رکے - سی -	۶	نواب سرفریدون الملک بہاؤ صدر الہام
	لیس - آئی -		اختصاصی -
اراکین			
۱	نواب ولایت جنگ بہاؤ صدر الہام علی	۷	نواب جید نواز جنگ بہاؤ صدر الہام فنی
۲	نواب لطافت جنگ بہاؤ - - فوج	۸	عبد اللہ یوسف علی - اے - سی -
۳	نواب تلاوت جنگ بہاؤ - - تعمیرات		صدر الہام مال -
۴	نواب نظامت جنگ بہاؤ - - سیاست		معتمد - مولوی سید احمد -
۵	نواب عقیل جنگ بہاؤ - - صنعت و حرفت		

ششماہی اول باب۳۲ الف

ناملہ	نام معبودہ	ناملہ	نام معبودہ
۱	صدر اعظم نواب سرفردون الملک بہادر	۴	نواب نظامت جنگ بہادر صدر الہام سیا سیات
	اراکین	۵	نواب حیدر نواز جنگ بہادر صدر الہام فینا
۱	نواب ولایت جنگ بہادر صدر الہام عدا	۶	مولوی عبداللہ یوسف علی اسکوار صدر الہام صنعت و حرفت
۲	نواب لطافت جنگ بہادر	۷	راجہ فتح نواز و نت بہادر صدر الہام مال
۳	نواب تلاوت جنگ بہادر		معتمد - مولوی محمد عبدالرحمان خان -
ششماہی دوم بابتہ ۳۳۲			
۱	صدر اعظم نواب سرفردون الملک بہادر	۵	نواب حیدر نواز جنگ بہادر - بی - ۱
	اراکین	۶	صدر الہام فینا
۱	نواب ولی الہ ولہ بہادر صدر الہام عدا	۷	راجہ فتح نواز و نت بہادر صدر الہام مال
۲	نواب لطف الدولہ بہادر صدر الہام فوج	۸	تقرر طلب - صنعت و حرفت
۳	نواب تلاوت جنگ بہادر		معتمد - مولوی محمد عبدالرحمن خان -
۴	نواب نظامت جنگ بہادر		
	سیا سیات		

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
ششماہی اولیٰ بابہ ۳۳۳ الف			
۱	نواب سرفریدون الملک بہادر۔	۳	نواب تلاوت جنگ بہادر صدر المہام تعمیرات
	صدر اعظم	۴	نواب نظامت جنگ بہا۔ سیایات
	اراکین	۵	نواب حیدر نواز جنگ بہا۔ فینانس
۱	نواب ولی الدولہ بہادر صدر المہام عدالت	۶	راجہ فتح نواز دنت بہادر۔ مال
۲	نواب لطف الدولہ بہادر۔ فوج		
ششماہی دوم بابہ ۳۳۳ الف			
	صدر اعظم		
۱	نواب ولی الدولہ بہادر۔	۵	راجہ فتح نواز دنت بہادر صدر المہام مال
	اراکین	۶	نواب معین الدولہ بہادر۔ صنعت و تجارت
۱	نواب لطف الدولہ بہادر۔ صدر المہام فوج	۷	نواب سرفریدون الملک بہادر۔
۲	نواب تلاوت جنگ بہادر۔ تعمیرات		صدر المہام اختصامی
۳	نواب نظامت جنگ بہادر۔ سیایات		
۴	نواب حیدر نواز جنگ بہادر۔ فینانس		

تاریخ	نام معده عهده	تاریخ	نام معده عهده
ششماهی اول بابت ۳۳۴ الف			
۱	نواب ولی الدوله بهادر	۴	نواب حیدر نواز جنگ بهادر صدر الهمام فیاض
	اراکین	۵	راج فتح نواز دنت بهادر - مال -
۱	نواب لطف الدوله بهادر صدر الهمام فوج	۶	نواب معین الدوله بهادر - صنعت دخت
۲	نواب تلاوت جنگ بهادر - تعمیرت	۷	نواب سرفریدون الملک بهادر - اختصای
۳	نواب نظامت جنگ بهادر - سیاسیات		
ششماهی دوم بابت ۳۳۴ الف			
۱	نواب ولی الدوله بهادر	۴	نواب حیدر نواز جنگ بهادر صدر الهمام فیاض
	اسراکین	۵	نواب معین الدوله بهادر - فوج
۱	نواب لطف الدوله بهادر صدر الهمام تعمیرت	۶	تقرر طلب - عدالت
۲	نواب تلاوت جنگ بهادر صدر الهمام مال -	۷	نواب سرفریدون الملک بهادر - اختصای
۳	نواب نظامت جنگ بهادر - سیاسیات		
بابت ۳۳۵ الف			

تذکره	نام معه عهده	تذکره	نام معه عهده
۱	صدر اعظم نواب ولی الدوله بهادر	۳	نواب نظامت جنگ بهادر صدهالهام سیات
	اسراکین	۴	نواب جید نواز جنگ بهادر - فینانس
۱	نواب لطف الدوله بهادر صدهالهام تعمیرات	۵	نواب معین الدوله بهادر - فوج
۲	نواب تلاوت جنگ بهادر - مال	۶	تقرر طلب عدالت
		۷	نواب سرفریدون الملک بهادر - اختصاصی
ششمی دوم ۱۳۳۵			
۱	صدر اعظم نواب ولی الدوله بهادر	۳	نواب نظامت جنگ بهادر صدهالهام سیات
	اسراکین	۴	نواب جید نواز جنگ بهادر - فینانس
۱	نواب لطف الدوله بهادر صدهالهام تعمیرات	۵	نواب معین الدوله بهادر - فوج
۲	نواب تلاوت جنگ بهادر - مال	۶	تقرر طلب عدالت
		۷	نواب سرفریدون الملک بهادر - اختصاصی
بانته ۱۳۳۶			
۱	صدر اعظم نواب ولی الدوله بهادر	۱	اراکین نواب لطف الدوله بهادر صدهالهام تعمیرات
		۲	نواب تلاوت جنگ بهادر - مال

ردیف	نام معتمد	ردیف	نام معتمد
۳	نواب نظامت جنگ بهادر صد الهام بیات	۵	نواب معین الدوله بهادر صد الهام فوج
۴	نواب حیدر نواز جنگ بهادر - - فیناش	۶	نواب فریدون الملک بهادر - - انتقامی معتمد - مولوی سید محمد مهدی -
باب ۳۳۷			
۱	صدر اعظم راجا راجایان راجه سرکش پرشاد بهادر بین السلطه پیشکار -	۳	نواب حیدر نواز جنگ بهادر صد الهام فیناش
		۴	لفٹ کرنل - آر - بیج شنوکس - ٹریچ - صدر الهام مال و کو توالی -
	اسراکین	۵	نواب نظامت جنگ بهادر صد الهام بیات
۱	نواب ولی الدوله بهادر - صد الهام فوج	۶	نواب حقیل جنگ بهادر - - تعمیرات معتمد مولوی سید محمد مهدی -
۲	نواب سرزمین جنگ بهادر - - عدالت		
باب ۳۳۸			
	صدر اعظم		اراکین
۱	راجا راجایان راجه سرکش پرشاد مہاراجہ بہادر بین السلطہ پیشکار -	۱	نواب ولی الدوله بهادر صد الهام فوج
		۲	نواب نظامت جنگ بهادر - - سیاست
		۳	نواب سر حیدر نواز جنگ بهادر - - فیناش

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
۴	لفٹنٹ کرنل - آر۔ بیچ شنوکس پرنس صدر الہام مال و کو توالی -	۶	نواب لطف الدولہ بہادر صدر الہام عدالت معتد - مولوی سید محمد مہدی -
۵	نواب عقیل جنگ بہادر صدر الہام تعمیرات		

بابۃ ۳۳ الف

۱	راجہ راجایان بہادر کرشن پرنس ادبہاؤ یمن السلطہ پیشکار -	۳	نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر صدر الہام فینانس
		۴	لفٹنٹ کرنل - آر۔ بیچ شنوکس - پرنس صدر الہام مال و کو توالی -
		۵	نواب عقیل جنگ بہادر صدر الہام تعمیرات معتد - مولوی سید محمد مہدی -
۱	نواب ولی الدولہ بہادر صدر الہام فوج		
۲	نواب نظامت جنگ بہادر - سیاسیات		

بابۃ ۳۴ الف

	صدر اعظم راجہ راجایان کرشن پرنس ادبہاؤ یمن السلطہ پیشکار	۳	لفٹنٹ کرنل سر آر۔ بیچ شنوکس پرنس صدر الہام مال و کو توالی -
	اسراکین	۴	نواب عقیل جنگ بہادر صدر الہام تعمیرات
۱	نواب ولی الدولہ بہادر صدر الہام فوج	۵	نواب لطف الدولہ بہادر - عدالت
۲	نواب سر حیدر نواز جنگ بہاؤ - فینانس	۶	نواب مہدی یار جنگ بہاؤ - سیاسیات معتد - مولوی سید محمد مہدی -

مجلس امراء

دربارہ اصلاح مصارم مملکت

جریدہ غیر معمولی ۳۰۔ آبان ۱۳۰۶ شم ۹۔ جمادی الاول ۱۳۱۵
نمبر (۵۲)

دریافت حالات فینانس و ادائی قرضہ مجلس امراء کا تقریر موجب ایل کان قرار پائے
نواب سرخو رشید جاہ بہادر نواب سراسما شاہ بہادر راجہ کشن پرشاد بہادر
نواب فتح ارملک بہادر

مجلس محرانی خاص میں کام انجام دے گی اور جو احکام صادر فرمائے جائیں گے ان کی تعمیل کرتے رہے گی
اگر کسی جلسہ میں غلبہ آئے ہو تو اس کا تصفیہ حضرت (بندگالغالی) کی رائے پر منحصر ہوگا۔
سوائے جمعہ اور تعطیلات متعارفہ کے تاختم کارروائی مجلس روزانہ ایسا اجلاس بارانبجے
سے (۴) بجے تک مہتاب محل میں کرے گی تا فتنس نفیس کو بھی موقع نگرانی کا ملے۔ موجودہ
قرضہ کی نسبت جس قدر احکام صادر ہو چکے ہیں ان کے لحاظ سے اس کا تصفیہ فوراً کر
اور سرکاری کی فینانشل رپورٹ پر بھی اپنی رائے قائم کرے۔ سابق ہر مدارالمہامول
کے عہد وزارت کے آخر سال کے مصارف کے تحتہ جات کی ترتیب کے لئے حکم دیا گیا ہے۔

ان تختوں کو مجلس اپنے پاس منگالے گی نیز سالہائے مذکور کے ہر موازنہ کے تفصیلی و حقیقی اخراجات کا مقابلہ اسی مد کے تفصیلی اور حقیقی اخراجات سالانہ (۱۳۵۵ء) سے کمی بیشی کے وجہ دریافت کرے اور ہر مد کی نسبت موجودہ ضرورتوں اور آئندہ کے امیدوں کے لحاظ سے کس قدر مصارف جایز رکھے جائینگے اور کس طور سے تخفیف ہوے اپنی رائے ظاہر کرے اور اخبار رائے کیلئے ضرورت پر محال رہاست کا بھی تب طریقہ مذکور مقابلہ کیا جائے۔ ادائی قرضہ اور فینائی تحقیقات کے متعلق مجلس کو اختیار ہوگا کہ جس دفتر سے جو کاغذ چاہئے وہ راست منگالے جس میں راجا گیر دار ریاست یا ملازم سابق و حال یا جس اہل شہر کی شہادت ضرور ہو اس کو راست اپنے اجلاس پر طلب کر کے شہادت قلمبند کرے۔

سہ کار عالی کے تمام دفاتر ملازمین اور رعایا پر مجلس امراء کے حکم کی تعمیل واجب ہوگی۔ مجلس کو یہ اختیار نہ ہوگا کہ طلب کیفیت و دریافت حقیقت فینائی ادائی قرضہ کی کارروائی کے سوا کرنی ایسی ہر روائی بلا منظوری حضرت کرے جس سے انتظام مملکت یا روزمرہ ایڈمنسٹریشن کام میں مداخلت ہو۔

خط و کتابت کا کام مجلس خاص مایدولت کی بیشی کے دفتر سے لے گی اور بھی دفتر مجلس کے کل کاغذ کی حفاظت و اذارتی کا ذمہ دار رہیگا۔

مجلس اپنے کام کو کافی غور و کوشش سے ختم کر کے اس کی مفصل رپورٹ نتیجہ کے ساتھ لائحہ عمل داخل کرے۔

فرمان صدر ۱۴ - جمادی الثانی ۱۳۱۵ھ مطبوعہ جریدہ ۱۳۵۵ء سلف م
۱۷ - جمادی الثانی ۱۳۱۵ھ مجلد ۱۲۹ (۶) صفحہ ۱۶۵) تا حکم ثانی نوی
مہرہ دار عالی شہرہ جاندہ پر کسی کو مستقل نہ کرے۔

مجلس امرا برخواست

جریدہ غیر معمولی ۱۰ مہرتم ۲۸ ربیع الاول جلد ۲۹

فرمانِ مصدرہ ۶ جمادی الاول ۱۳۵۵ھ مجلس امرا نے اپنا کام ختم کر لیا اور یہ پرتِ دولت و اقبال کے لحاظ میں پیش کر کے رخاست کی التجائی مابدولت مجلس معز کی درخواست کو بطیب خاطر قبول فرمائے ہیں۔ مجلس کے معروضہ جات اور رپورٹ جو داخل ہوتے رہے ہیں ان کی نسبت احکام مناسب صادر فرمائے جائینگے۔ اور مجلس کے تمام امثلہ و کاغذات مابدولت و اقبال کے دفتر خاص میں رہینگے۔

جس استعدادی اور خیر خواہی سے مجلس کے ارکان اپنے فرائض کی ادائیگی میں مصروف رہے مابدولت اس کی قدر فرماتے ہیں خصوصاً یہ امر باعثِ خوشنودی مابدولت و اقبال ہوا کہ چند سو فیصد معزز ارکان اپنے حیطہ اقتدار سے تجاوز نہ کر کے روزمرہ ایڈمنسٹریشن کے کام میں مغل دینے سے باز رہی۔ فقط

بَابِ سُوْم

مجلس وضع آئین و قوانین برکاء

بتاریخ غرہ فروری ۱۸۹۳ء ۲۹ اسفند ۱۳۷۲ھ حضرت کی پیشگاہ
فرمان واجب الاذعان شائع ہوا تھا۔ جس میں اکثر اہم اور سرگ تغیرات طرزِ انتظام میں
درج تھے۔ منجملہ اس کے سب سے اہم یہ تھا کہ کونسل آف ایٹ جس کی مشترک حیثیت
عالمانہ اور وضع قوانین کی تھی اور جس کا اجلاس گاہے گاہے ہوتا تھا۔ تخفیف کی گئی۔ اور
بجائے اُس کے دو کونسلیں یعنی کینٹ کونسل باغراض قبیل اور لیجسلیٹو کونسل (مجلس وضع آئین
و قوانین) بغرض ترتیب قوانین قائم کی گئیں۔ کینٹ کونسل میں مدار الہام۔ پیشکار۔
معیین الہام۔ علاقہ جات شریک۔ تمام مسائل انتظامی اسی مجلس میں بغرض تصفیہ پیش
ہوتے ہیں۔ و نیز وہ معاملات جس میں مابین مدار الہام و معین الہام متعلقہ اختلاف رائے
ہو مجلس وضع آئین و قوانین میں ملازمین و غیر ملازمین سرکار دونوں شریک ہیں اور اُس کے
سیر مجلس مدار الہام سرکار عالی ہیں۔ یا اُن کی عدم موجودگی میں اُس علاقہ کے معین الہام جس
علاقہ کی کارروائی مجلس میں اسوقت پیش ہو۔ تاریخ حیدرآباد میں یہ اول مرتبہ ہے کہ
کونسل کے کام میں غیر ملازمین سرکاری کو بھی رائے دینے کا حق دیا گیا ہے اور اس
استحقاق کی نہایت قدر کی گئی ہے۔ منجملہ (۶) غیر ملازمین اراکین کے دو جاگیردار یا دیگر
مالکان دیہات ہیں۔ دو وکیل درجہ اول کے ہیں اور دو تجارت پیشہ یا دوسرے

متم کے لوگوں میں سے انتخاب کئے جاتے ہیں۔ جایز وارد و کلاؤ کا انتخاب خود انھیں کے
گروہ سے عمل میں آتا ہے اور باقی دو اراکین ۱۰۰ اراکین کی جانب سے نامزد ہوتے ہیں۔
ملاحظہ ہو (رپورٹ نظم و نسق بابۃ سلسلہ ف حصہ اول صفحہ ۲) جریدہ اعلامیہ مطبوعہ
۱۳۰۲ھ اس کے بعد اراکان ذیل کا تقرر ہوا۔

(ملاحظہ ہو جریدہ اعلامیہ مطبوعہ ۱۱۰۰ خرداد ۱۳۰۲ھ ف جلد سوم صفحہ ۹)
سیولسٹ علاقہ سرکار عالی میں مجلس وضع آئین و قوانین کے تحت جن اراکین کے اسماء
درج ہیں ان کے سالانہ فہرست سلسلہ دار درج ذیل ہے۔

نوٹ

- (۱) توسیع مجلس وضع آئین و قوانین کی کیفیت آخر میں درج ہے۔
- (۲) فہرست ان قوانین کی جو مجلس وضع آئین و قوانین میں مرحلہ ۱۳۰۵ھ لغایتہ
۱۳۲۹ھ نافذ ہوئے ہیں ان کی ایک فہرست آخر میں درج ہے۔

نفاذ	نام سر عہدہ	نام سر عہدہ
<p>فہرست عہدہ داران اراکین مجلس وضع آئین و قوانین من ابتداء ۱۳۰۳ھ لغایت ۱۳۳۰ھ</p>		
<p>۱۳۰۳ھ</p>		
	ارکان ملازم	ارکان غیر ملازم
۱	نواب اعظم براجنگ بہادر معتمد مدار المہام سرکار عالی آصفہ فیاض دال۔	۱ نواب علی یار الدولہ بہادر۔ جاگیر دار۔
۲	شمس العلماء مولوی سید علی بکرامی متہدہ العلماء	۲ میر نثار حسین خاں صاحب۔ جاگیر دار
۳	سرکار عالی جہانگیریت۔ اے۔ جہانگیر۔ نواب اسکویر۔ رکن مجلس مالکزاری۔	۳ محمد زمان خان صاحب وکیل درجول
۴	مولوی نظام الدین بی۔ اے۔ رکن۔ مجلس عدالت عالیہ۔	۴ حامد الدین صاحب
۵	نواب قدیر جنگ بہادر۔	۵ بہگوانداس می داس صاحب ساہو۔
۶	راے حکم چند صاحب۔ ایم۔ اے۔ جج عدالت خفیہ۔	

نشانہ	نام معہ عہدہ	پتہ	نام معہ عہدہ
<p>نورداد</p> <p>۳۰۴</p>			
	میر مجلس		مجلس زمان خان - ناظم فوجاری بلدہ -
۱	نواب وقار الامرا اقبال الدولہ بہادر - مدار المہام -		ارکان غیر عام
			۱ اکبر بگ بہادر - جاگیہ دار -
	ارکان عام		۲ میر تارا حسین خاں - بیہار -
۱	خان بہادر خدا بخش - میر مجلس مجلس عالیہ		۳ راجندر سہ - وکیل -
۲	ہرمز جی نوشیروانجی وکیل - معتمد عدالت		۴ محمد قمر الدین - وکیل -
	کو توالی و امور عامہ -		۵ سید نلام دستگیر خان بہادر -
۳	اعظم یار جنگ - معتمد فینانس - وکیل		۶ بھگواند اس ہری داس ساہو -
۴	شمس العلماء سید علی بگدانی - بی - اے		۷ ہرمز جی نوشیروانجی وکیل -
	بی - ایل - معتمد تعمیرات -		معتمد مجلس -
۵	مسٹر - اے - جی - ڈنلاپ - رکن اول		
	مجلس مالگزاری -		
۶	محمد نظام الدین حسن خان - بی - اے		
	بی - یل - رکن مجلس عدالت عالیہ -		
۷	قوت یار الدولہ بہادر -		

نفاذ	نام معہ عہدہ	نفاذ	نام معہ عہدہ
۵۰ شہریور ۱۳۰۴			
۱	مجلس	۶	نظام الدین حسن خان - بی - اے -
۱	نواب دقارالامرا اقبال الدولہ بہادر	۷	بی - ایل - رکن مجلس عالیہ عدالت
	مدارالمہام سرکار عالی -	۸	قوت یار الدولہ بہادر -
	ارکان ملازم		محمد زمان خان ناظم فوجداری -
۱	خان بہادر خدابخش خان - میر مجلس		ارکان غیر ملازم
	مجلس عالیہ عدالت -		اکبر جنگ - بہادر جاگیردار -
۲	ہرمزجی نوشیروانجی وکیل - معتمد عدالت	۲	میر شاحین خان جاگیردار -
	کو توالی د امور عامہ -	۳	راچندر پتے - وکیل -
۳	سید علی حسن صاحب - منعم معتمد	۴	سیر قمر الدین وکیل -
	فینانس و مال -	۵	سید غلام دستگیر خان بہادر -
۴	شمس العلماء سید علی بگلرانی - بی - اے -		بگوانداس ہری داس - سامو -
	بی - ایل - معتمد تعمیرات -	۶	ہرمزجی نوشیروانجی وکیل - معتمد مجلس -
۵	سٹر - اے - جی - ڈنلاپ - رکن		
	مجلس مالگزاری		

نشانہ	نام معتمد	نشانہ	نام معتمد
آؤر ۱۳۰۵			
۱	میر مجلس	۶	محمد نظام الدین حسن خان - بی - اے - بی
۲	نواب وقار الامرا اقبال الدولہ بہادر	۷	یل - رکن مجلس عالیہ عدالت -
۳	مدار الہمام سرکار عالی -	۸	قوت یار الدولہ بہادر -
۴	ارکان ملازم	۹	محمد زماں خاں ناظم فوجداری بلدہ -
۵	خان بہادر خدابخش خان - میر مجلس عالیہ عدالت	۱۰	ارکان غیر ملازم
۶	ہرمزجی نوشیہ داہنجی وکیل - معتمد عدالت	۱۱	اکبر خٹک بہادر - جاگیر دار -
۷	کوتوالی امور عامہ -	۱۲	میر نثار حسین خاں - جاگیر دار -
۸	سید علی حسن - منصرم معتمد فیما نس مال -	۱۳	راجندر پٹے وکیل -
۹	شمس العلماء سیدی علی بگڑائی - بی - اے -	۱۴	محمد قمر الدین - وکیل -
۱۰	بی - یل - معتمد تعمیرات -	۱۵	سید غلام دستگیر خان بہادر -
۱۱	مشر - اے - جی - ڈناب - رکن اول -	۱۶	جھگو انداس ہری داس - ساہو -
۱۲	مجلس مالگاری -	۱۷	ہرمزجی نوشیہ داہنجی وکیل معتمد مجلس -
یکم خورداد ۱۳۰۵			
۱	میر مجلس	۱	ارکان ملازم
۲	نواب وقار الامرا اقبال الدولہ بہادر - سی - آئی - ای	۲	خان بہادر خدابخش خان - میر مجلس - ہائیکورٹ
۳	مدار الہمام		

نفاذ	نام معہدہ	نفاذ	نام معہدہ
۲	ہرمزجی نوشیر داہنجی وکیل - معتمد ملت و کو توالی امور عامہ -		ارکان غیر ملازم
۳	سید علی حسن - معتمد فینانس -	۱	سید خواجہ حسن - وکیل -
۴	شمس العلماء سید علی بگرامی - معتمد تعمیرات	۲	پنڈت رام چاری - وکیل -
۵	اے - جی - ڈنلاپ - رکن اول مجلس	۳	عزیز جنگ بہادر - معتمد پایہ گاہ علاقہ نواب وقار الامراء -
۶	محمد نظام الدین حسن خاں - رکن مجلس عالیہ عدالت -	۴	دار اب جی دوسا بھائی - وظیفہ خوار -
۷	محمد زماں خاں - ناظم فوجداری بلدہ -		ہرمزجی نوشیر داہنجی - وکیل -
۸	محمد لطف اللہ - مفتی ہائیکورٹ -		معتمد مجلس -
۹	اکبر جنگ بہادر - کو توالی بلدہ -		

۳۰۶ الف

نفاذ	نام معہدہ	نفاذ	نام معہدہ
	میر مجلس	۲	ہرمزجی نوشیر داہنجی وکیل - معتمد عدالت و کو توالی امور عامہ -
۱	نواب سرو قدار امرا اقبال الدولہ بہادر -	۳	سید علی حسن - منصرم معتمد فینانس -
	مدار البہام سرکار عالی	۴	شمس العلماء سید علی بگرامی - بی - اے
	ارکان ملازم		بی - بیل معتمد تعمیرات -
۱	خان بہادر خدا بخش خان میر علی علیہ	۵	مسٹر اے - جی - ڈنلاپ رکن اول مجلس انگریزی

تاریخ	نام معہدہ	تاریخ	نام معہدہ
۶	محمد زمان خاں - ناظم فوجداری بلدہ -	۳	سید خواجہ حسن - وکیل -
۷	محمد لطف اللہ - مفتی مجلس عالیہ عدالت -	۴	پنڈت رام چاری وکیل -
۸	اکبر خٹک - کو توال بلدہ -	۵	عزیز جنگ بہادر - معتمد پایہ گاہ نواب
			سردار الامرا بہادر -
		۶	داراب جی دوسابھائی - وظیفہ خوار -
۱	میر نثار حسین خاں - جاگیر دار -		ہرمز جی نوشیروانی وکیل - معتمد مجلس -
۲	محمد مہدی خاں - جاگیر دار -		اسے حکم چند ایم - اسے - نائب معتمد -

آؤر مشاف

	۳	عماد جنگبہادر اول منصرم معتمد فزائس مشیر قانونی -
۱	۴	شمس العلماء سید علی بگڑائی - بی - اسے
		بی - یل - معتمد تعمیرات عامہ وغیرہ -
	۵	مشر - اسے - جی - ڈنلاپ - رکن دل
		مجلس مالگزارمی -
۱	۶	محمد نظام الدین حسن خاں - بی - اسے
۲		بی - ایل - رکن مجلس عالیہ عدالت -
	۷	سید علی حسن ناظم بندوبست -

میر مجلس

نواب سردار الامرا اقبال الدولہ بہادر
کے - سی - آئی - ای - مدار الہام سرکار

ارکان ملازم

خان بہادر خدا بخش خان میر مجلس عالیہ عدالت
محمد عزیز مرزا - بی - اسے - منصرم عدالت
کو توالی امور عامہ -

نمبر	نام معتمدہ	نمبر	نام معتمدہ
۸	محمد زان خاں - ناظم فوجداری بدہ -	۴	راچندر - پتے - وکیل -
۹	اکبر جنگ بہادر - کوتوال بدہ -	۵	عزیز جنگ بہادر - معتمد پائیک گاہ نواب
			سہ اقبال الدولہ بہادر -
		۶	داراب جی دوسا بھائی - وظیفہ خوار
۱	میر نثار حسین خاں - جاگیر دار -		سرکار عالی
۲	میر محمد ہدی خاں - جاگیر دار -		عماد جنگ بہادر اول معتمد مجلس -
۳	یہ خواجہ حسن - وکیل -		رانے حکم چند - یم - اے - نائب معتمد

خورداد خانہ

نمبر	نام معتمدہ	نمبر	نام معتمدہ
	میر مجلس	۴	شہسہاں سید علی بلگرامی - بی - اے - بی
۱	نواب سرو قار الامرار اقبال الدولہ بہادر - کے	۵	یل معتمد تعلیمات عامہ وغیرہ -
	سی - آئی - ای - مدار الہام سرکار عالی -	۶	اے - جی - ڈنلاپ رکن اول مجلس مالکزاری
	ارکان ملازم	۷	سید افضل حسین - رکن مجلس عالیہ عدالت -
۱	خان بہادر خدابخش خاں - میر مجلس عالیہ	۸	راے مرلیہ عمر - رکن سوم مجلس مالکزاری
۲	محمد عزیز مرزا - بی - اے - منصرف معتمد عدالت	۹	محمد حسین خاں - رکن مجلس عالیہ عدالت -
	کو توالی دامور عامہ		اے - سی - ہنکن - سی - آئی - بی
۳	عماد جنگ بہادر اول منصرف معتمد فیاض مشیر قانونی		ناظم کو توالی اضلاع -
			ارکان غیر ملازم

نمبر	نام معہ عہدہ	تاریخ	نام معہ عہدہ
۱	میر ثار حسین خاں - جاگیر دار -	۵	حیدر علی اللہ - میر علی شاہ نواب - آرمہا شاہ -
۲	میر محمد خاں - جاگیر دار -	۶	سید شمس الدین علی خان - سابق ڈپٹی کمشنر بار
۳	سید غلام جبار - وکیل -		عامد جنگ بہادر اہل معتمد مجلس -
۴	محمد لطف اللہ - وکیل -		رائے حکم چند - ایم - اے - نائب معتمد -

۳۰۱۱ فصلی

نمبر	مجلس	مجلس	مجلس
۱	نواب سرفراز الہ آبادی -	۵	مجلس تعلیمات امور عامہ -
۲	سی - آئی - ای - دار المہام سرکار عالی -	۶	رائے حکم چند - ایم - اے - نائب معتمد
۳	ارکان ملازم	۷	مجلس وضع آئین قوانین -
۴	مجلس حسین - منعم میر علی علیہ	۸	رائے مرید صحر رکن - سوم - مجلس مالگزاری
۵	محمد عزیز مرزا - بی - اے - منعم عدالت	۹	محمد حسین خان رکن مجلس عالیہ عدالت -
۶	کو توالی امور عامہ -		مسٹر - اے سی - بہنکن سی - آئی - اے
۷	عامد جنگ بہادر اہل - منعم معتمدیناس		ناظم کو توالی اضلاع -
۸	دشیر قانونی -		ارکان بخیرہ ملازم
۹	شمس العلما سید علی بگدای - بی - اے - بی ٹیل	۱	حسام الدولہ بہادر - جاگیر دار -
۱۰		۲	میر مہدی خاں - جاگیر دار -

تثانیہ	نام معہ عہدہ	تثانیہ	نام معہ عہدہ
۳	سید غلام حیدر - وکیل -	۶	سید شمس الدین علی خاں بہادر - سابق ڈپٹی کمشنر علاقہ برار -
۴	محمد لطف اللہ - وکیل -		عماد جنگ بہادر اول معتمد مجلس -
۵	حسین عطار اللہ - صدر نشین پایگاہ نواب سراسما بنجاہ -		رائے حکم چند - ایم - اے - نائب معتمد

آذر ۱۳۰۹ھ فیصلی

تثانیہ	نام معہ عہدہ	تثانیہ	نام معہ عہدہ
	میر مجلس		۱۔ نی۔ یل۔ معتمد تعمیرات امور عامہ -
۱	نواب سرو قار الامرا اقبال الدولہ بہادر سی	۵	اے۔ جی۔ ڈنلاپ۔ رکن اول مجلس
	کے۔ سی۔ آئی۔ ای۔ دار الہام سرگرم		ماگزاری -
	ارکانِ ملازم	۶	رائے حکم چند - ایم - اے - نائب معتمد
۱	سید افضل حسین منصرم میر مجلس عدالت العالیہ		مجلس وضع آئین و قوانین -
۲	محمد عزیز مرزا منصرم محمہ عدالت کو توالی	۷	رائے مرید صحر کن سوم مجلس مالگزاری -
	وامور عامہ -	۸	اے۔ سی۔ پنکن۔ سی۔ آئی۔ اے۔
۳	عماد جنگ بہادر اول۔ منصرم معتمد فینانس		ناظم کو توالی اضلاع -
	و مشیر قانونی -		ارکان غیر ملازم
۴	شمس العلماء سید علی بلگرامی - بی۔ اے۔	۱	حسام الدولہ بہادر - جاگیر دار -
		۲	میر محمد ہدی خاں - جاگیر دار -

تعداد	نام معہ عہدہ	تعداد	نام معہ عہدہ
۳	سید غلام جبار خان وکیل	۶	سید شمس الدین علیخان بہادر سابق ڈپٹی کمشنر
۴	محمد لطف اللہ - وکیل		علاقہ برار -
۵	حسین عطاء اللہ - صدر نشین بایگناہ ذاب		عماد جنگ بہادر اول معتمد مجلس -
	سر سامناجہ -		رائے حکم چند - ایم - اسے نائب معتمد -

خورداد ۱۳۰۹

میر مجلس			
۱	ذاب سرو قار الامراء اقبال الدولہ بہادر	۵	(بخشتی لکھناتھ پرشاد صاحب رکنیت کا کام انجام دے)
	کے - سی - آئی - ای - مدار الہام ٹکڑی	۶	۱ - جے - ڈنلاپ رکن اول مجلس مالگڑی
		۷	رائے حکم چند ایم - نائب معتمد مجلس وضع امین و قوانین
		۸	رائے مرید صحر رکن سوم مجلس مالگڑی -
		۹	محمد حسین خان رکن مجلس عدالت عالیہ -
		۱۰	۱ - سی - یکن - سی - آئی - ۱ -
		۱۱	ناظم کو توالی اصلاح -
ارکان ملازم			
۱	سید فضل حسین - منصرم میر مجلس عدالت عالیہ	۱	حسام الدولہ بہادر - جاگیر دار -
۲	محمد عزیز مرزا - منصرم عدالت کو توالی امور	۲	میر مہدی خاں - جاگیر دار -
۳	عماد جنگ بہادر اول - منصرم معتمد فیانس		
	مشیر قاضی -		
۴	شمس العلماء سید علی بگڑی - بی - ۱ -		
	بی - یل - معتمد تعمیرات عامہ وغیرہ -		
ارکان غنیمت ملازم			

تالان	نام معتمدہ	تالان	نام معتمدہ
۳	سید غلام جبار - وکیل -	۶	سید شمس الدین علی خان بہادر - سابق ڈپٹی کمشنر
۴	محمد لطف اللہ - وکیل -		عماد جنگ بہادر اول معتمد مجلس -
۵	حسین عطار اللہ - صدر نشین مجلس نظام پاینگاہ نواب سراسر ہما نجاہ -		رائے حکم چند - ایم - اے - نائب معتمد -

آؤر ۳۱ افضل

۵	میسر مجلس	۵	رائے حکم چند ایم - اے - نائب معتمد مجلس وضع آئین و قوانین -
۱	نواب سرفراز الامرا اقبال الدولہ بہادر -	۶	رائے مرید ہر رکن سوم مجلس مالگزاری
	کے - سی - آئی - اے - ہمارا الہام پتہ رکا	۷	محمد یسین خاں رکن مجلس عدالت العالیہ -
	ارکان ملازم	۸	مقتدر جنگ بہادر - رکن دوم مجلس مالگزاری -
۱	افضل حسین - منصرم میر مجلس عدالت العالیہ	۹	اے - سی - ہنکن - سی - آئی - ٹی - ظلم
۲	محمد عزیز مرزا بی - اے - منصرم مستم		کو توالی اضلاع -
	عدالت کو توالی دامور عاتہ -	۱۰	توت یار الدولہ بہادر - صوبہ دار بیویچہ
۳	شمس العلما سید علی بگڑائی بی - اے		ارکان غیر ملازم
	بی - بیل - معتمد تعلیمات عامہ وغیرہ -		تقرر طلب - جاگیر دار
۴	عماد نواز جنگ بہادر - کمشنر کروڑ گیری -	۱	

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۱	اراکین غیر ملازم بیرہدی خاں - جاگیردار -	۶	سید شمس الدین علیخان بہادر - سابق ڈپٹی کمشنر ملازم برار -
۲	سبقت یار جنگ بہادر - جاگیردار -		عماد جنگ بہادر اول معتمد - مجلس -
۳	محمد عبد الباقی خاں - وکیل -		راے حکم چند ایم - اے - نائب معتمد -
۴	نہداحین خاں - وکیل -		بیج ناتھ - ایم - اے - یل - یل - بی بی جٹا
۵	راما سوامی بیارٹھریٹ لاء صدر نشین - مجلس اشظام پائیگاہ نواب سرخوشید جاہ		
آذر - الف			
	میسر مجلس	۲	عماد جنگ بہادر اول - معتمد عدالت کو توالی و امور عامہ منصرم معتمد فیتانہ -
۱	نواب سر وقار الامراء اقبال الدولہ بہادر -	۳	تقرر طلب -
	کے - سی - آئی - اے مدار الہام سرکار کا	۴	اقبال یار جنگ بہادر - کمشنر انعام -
	(برخصت)	۵	راے حکم چند ایم - اے - نائب معتمد مجلس وضع قوانین -
	راجہ راجا بایان راجہ سرکش پر شاد بہادر منصرم مدار الہام سرکار عالی -	۶	محمد بنین خاں - رکن مجلس عدالت عالیہ
	ارکان ملازم	۷	محمد نظام الدین احمد - ایم - اے - یل
۱	سید فضل حسین - منصرم میر مجلس عدالت عالیہ		یل - بی - ناظم فوجداری بلدہ -

[illegible]

نمبر	نام و عہدہ	تفصیل	نام و عہدہ
۶	نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل بی	۱	ارکان غیر ملازم
	نائب متحدہ مجلس وضع آئین و قوانین -	۲	میر محمد ہدی خاں - جاگیر دار -
۷	عماد الملک بہادر - ناظم تعلیمات -	۳	سبقت یار جنگ بہادر - جاگیر دار -
۸	اے - جے - ڈنلاپ سی - آئی - ای -	۴	محمد عبد الباقر خاں - وکیل -
	معدہ مالگزاری -	۵	فدا حسین خان - وکیل -
۹	سید غلام رسول - شریک معدہ مالگزاری -	۶	راہ سواری ایٹکار بیار سٹریٹ لائسنس
۱۰	ای - سی - ہنگن - سی - آئی - ای - ناظم	۷	مجلس انتظام پائیکہ - نواب خورشید جاہاں
	کو توالی اضلاع سرکار عالی -		سید شمس الدین علیخان بہادر - سابق ڈپٹی
۱۱	حضور نواز جنگ بہادر - ایم - اے -		کمشنر قلم برار -
	ناظم عدالت دیوانی بلدہ -		عادل جنگ بہادر اول - معدہ مجلس -
			نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل بی
			منصرم نائب معدہ
			بیجنا تھیم - اے - یل - یل - بی - جٹار

آذر ۱۳۱۲

نمبر	نام و عہدہ	تفصیل	نام و عہدہ
۱	میر مجلس	۱	ارکان ملازم
	راجہ راجا بیاں راجہ کشن پرشاد بہاراجہاں		سید افضل حسین منصرم - میر مجلس عالیہ
	منصرم دارالہمام سرکار عالی -		

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
۲	عماد جنگ بہادر اول - معتمد عدالت کو توالی وامور عامہ سرکار عالی	۱	ارکان غنیمت
۳	مہاراج آصف نواز دہلی بہادر - صد مجاہد	۱	میر محمد مہدی خان - جاگیر دار -
۴	اقبال یار جنگ بہادر - کمشنر انعام -	۲	سبقت یار جنگ بہادر - جاگیر دار -
۵	محمد حسین خان - رکن مجلس عدالت عالیہ	۳	مید عزیز حسن - وکیل -
۶	نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل -	۴	کیشو راؤ - وکیل -
۷	منصروں باب معتمد مجلس وضع آئین دہلی	۵	غلام حسین - ناظم اول عدالت پانچ گاہ نوا
۸	عماد الملک بہادر - ناظم تعلیمات -	۶	سلطان الملک بہادر - کمشنر
۹	اے - جے - ڈنلاپ - سی - آئی - ای	۷	شیریں الدین علیخان بہادر - سابق پٹی
۱۰	معتمد مالگزاری -	۸	علاقہ برار -
۱۱	سید غلام رسول - شریک معتمد مال -	۹	عماد جنگ اول - معتمد -
	اے - سی - ہنگن - سی - آئی - ای	۱۰	نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل -
	ناظم کو توالی اصلاخ -	۱۱	بی - منصروں نائب معتمد -
	حضور نواز جنگ بہادر - ایم - اے		بیجا نغہ - ایم - اے - یل - یل - بی - جڑاڑ
	ناظم عدالت دیوانی بلدہ -		

ترتیب	نام موقعہ	ترتیب	نام موقعہ
	مجلس	۱۰	اے۔ سی۔ سین۔ سی۔ آئی۔ ای۔ ناظم (برکار خاص) کو توالی اضلاع۔
۱	راجہ راجایان راجہ کشن پرشاد بہادر	۱۱	حضور نواز جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔
	میں السلطہ کے۔ سی۔ آئی۔ ای۔ اللہ		بیارٹراٹ لارکن مجلس عدالت العالیہ۔
	سرکار عالی۔		ارکان غیر ملازم
۱	سید فضل حسین۔ منصر میر علی التلقا	۱	غلام زین العابدین خان۔ جاگیردار۔
۲	عماد جنگ بہادر اول۔ معتمد عدالت کو توالی	۲	سبقت یار جنگ بہادر جاگیردار۔
	وامور عامہ۔	۳	سید عزیز حسن۔ وکیل۔
۳	مہاراج آصف نواز دنت بہادر صد صاحب	۴	کیشور او۔ وکیل۔
	سرکار عالی۔	۵	غلام حسین۔ ناظم اول عدالت پایگاہ تولا
۴	اقبال یار جنگ بہادر۔ کشتہ انعام۔		سلطان الملک بہادر۔
۵	محمد یلین خان۔ رکن مجلس عدالت العالیہ	۶	سید شمس الدین علیخان بہادر۔ سابق دچی
	نظام الدین احمد۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ نی		عماد جنگ بہادر اول محمد۔
	منصر نائب محمد مجلس وضع آئین قوانین۔		نظام الدین احمد۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔
	عماد الملک بہادر۔ ناظم تعلیمات		منصر نائب محمد۔
۸	اے۔ جے۔ ڈنلاپ۔ سی۔ آئی۔		بیچنا محمد۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔
	ای۔ محمد مال۔		بی۔ رجسٹرار۔
۹	سید غلام رسول۔ شریک معتمد مال۔		

ترتیب	نام معتمد	ترتیب	نام معتمد
بابۃ ۱۳۱۳			
۷	میر مجاہد	۷	اے۔ جے ڈنلاپ۔ سی۔ آئی۔ ای۔ معتمد مال۔
۸	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ بہاؤ	۸	سید غلام رسول۔ شیرک معتمد مال۔
۹	یمین السلطنت۔ کے۔ سی۔ آئی۔ ای۔	۹	اے۔ سی۔ ہنگن۔ سی۔ آئی۔ ای۔ ناظم کو توالی اضلاع۔
۱۰	مدار المہام سرکار عالی۔	۱۰	حضور نواز جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ یل۔ ریل بی۔ رکن مجلس عالیہ عدالت۔
۱۱	ارکان ملازم	۱۱	میر کاظم علی منصرم معتمد تعلیمات۔
۱	سید فضل حسین۔ منصرم میر خلیفہ عدالت عالیہ	۱	ارکان غیر ملازم
۲	عماد جنگ اول۔ معتمد عدالت کو توالی و امور عامہ سرکار عالی	۲	غلام زین العابدین خاں۔ جاگیر دار۔
۳	مہاراج آصف نواز و ننت بہادر۔ صد مجاہد	۳	سبقت یار جنگ بہادر۔ جاگیر دار
۴	سرکار عالی۔	۴	سید عزیز حسن دکیل۔
۵	محمد بنین خان۔ رکن مجلس عالیہ عدالت	۵	کیثوراؤ۔ وکیل۔
۶	نظام الدین احمد۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔	۶	غلام حسین۔ ناظم اول عدالت پائیک گاہ نواب
۷	نائب معتمد مجلس آئین قوانین	۷	دقار الامراء۔
۸	آزیز یل عماد الملک بہادر۔ بی۔ اے	۸	سید شمس الدین علیخان بہادر۔ سابق قاضی
۹	ناظم تعلیمات	۹	علاقہ پرار۔

نشانہ	نام معہ عہدہ	نشانہ	نام معہ عہدہ
	<p>عماد جنگ بہادر - اول معتمد -</p> <p>نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل - بی -</p> <p>بیرسٹریٹ لا - نائب معتمد -</p> <p>نور</p>		<p>یخا تھ - ایم - اے - یل - یل - بی -</p> <p>رجسٹرار -</p>
<p>ششماہی دوم سال مذکور میں بحزب غلام رسول صاحب شریک معتمدال کے دیگر اراکین ششماہی اول شریک ہیں -</p>			
<p>آذر ۱۳۱۴ھ</p>			
	<p>مجلس</p>	۳	<p>مہاراج اصغ نواز و نت بہادر - ضد مجاہد -</p> <p>سرکار عالی -</p>
۱	<p>راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ بہادر</p> <p>یمن السلطنت کے - سی - آئی - ای - علیہ السلام</p> <p>سرکار عالی -</p>	۴	<p>بخشتی رگھوناتھ پرشاد - بی - اے - کن مجلس</p> <p>عدالت العالیہ -</p>
	<p>ارکان ملازم</p>	۵	<p>نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل - بی -</p> <p>نائب معتمد مجلس و منع آئین و قوانین -</p>
	<p>یہ فضل حسین - منصرم میجر علی عدالت العالیہ</p>	۶	<p>آزیزیل عماد الملک بہادر - ناظم تعلیمات</p> <p>محمد عبد الرحیم - منصرم معتمدال -</p>
۲	<p>سر بلند جنگ بہادر - منصرم معتمد</p> <p>عدالت و کو توالی و امور ما -</p>	۸	<p>راے بالکنڈ - بی - اے - ناظم</p> <p>فوجداری بلدہ -</p>

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۹	حضور نواز جنگ بہادر - یم - اے - یل -	۴	منشی گیا پرشاد - وکیل -
۱۰	یل - بی - بیرٹسٹریٹ لا - رکن مجلس عدالت الیقاہ	۵	حسن عطاء اللہ - میر مجلس بیجاہ نواب آسانجام
۱۱	میر کاظم علی - منصرم متحدہ تعمیرات -	۶	سید علی محمد خاں - بیرٹسٹریٹ لا - جاگیردار
	اکبر جنگ بہادر - کوتوال بلدہ -		سر بلند جنگ یم - اے - متحدہ -
	ارکان غیر ملازم		نظام الدین احمد یم - اے - یل - یل - بی
۱	غلام زین العابدین خاں جاگیردار -		نائب متحدہ -
۲	سبقت یل جنگ بہادر - جاگیردار -		بیجاہ - یم - اے - یل - یل - بی - رجسٹرار
۳	سید ابوالقاسم - وکیل -		

خورداد ۱۳۱۴

۱	میر مجلس	۲	سر بلند جنگ بہادر - ایم - اے - بیرٹسٹریٹ
۲	راجہ راجا یان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ	۳	منصرم متحدہ عدالت کوتوالی امور عامہ -
۳	یمین البطشہ کے - سی - آئی - ای مد اللہ	۴	ہماراج آصف نواز دنت بہادر - متحدہ
۴	سرکار عالی -	۵	سرکار عالی
۵	ارکان ملازم	۶	بخشی رگھوناتھ پرشاد - بی - اے - رکن
۱	سید فضل حسین منصرم میر مجلس عدالت الیقاہ	۷	مجلس عدالت الیقاہ -
		۸	نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل - بی -
		۹	نائب متحدہ مجلس وضع آئین قوانین -

ردیف	نام معہ عہدہ	خانہ	نام معہ عہدہ
۶	آزیزیل عباد الملک بہادر - بی - اے ناظم تعلیمات	۳	سید ابوالقاسم - وکیل -
۷	محمد عبد الرحیم - شریک مستند مال -	۴	منشی گیار پرشاد وکیل -
۸	ذوالقدر جنگ بہادر - یم - اے بیرسٹرا ناظم فوجداری -	۵	حسن عطارد اللہ - میر مجلس پایگاہ نواب سر آسمانجاہ -
۹	میر کاظم علی منصرم متحد تعمیرات -	۶	سید علی محمد خاں - بیرسٹرا لا جاگیردار -
۱۰	اکبر جنگ بہادر - کو تو ال بدہ -		سر بلند جنگ - یم - اے - بیرسٹرا لا متحد
	ارکان غیر ملازم		نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل بنی نائب متحد
۱	غلام زین العابدین خان - جاگیردار -		بیجا تھ - یم - اے - یل - یل بنی - جبردار -
۲	میر محمد مہدی خان - جاگیردار -		
۱۳۱			
۱	میر مجلس راجہ راجایاں راجہ سرکشی پرشاد بہاؤین السلطنت کے - سی - آئی - اے - اے دارالہام سرکار عالی	۲	سر بلند جنگ بہادر - یم - اے - بیرسٹرا لا منصرم متحد عدالت کو تو ال امور عامہ -
	ارکان ملازم	۳	ہماراج آصف نواز دنت بہادر متحد سرکار عالی -
۱	سید فضل حسین - میر مجلس عدالت عالیہ -	۴	بخشی رگھوناتھ پرشاد - بی - اے - رکن مجلس عدالت عالیہ -

نفاذ	نام معہ عہدہ	نفاذ	نام معہ عہدہ
۵	نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل بی نائب معتمد مجلس وضع قوانین -	۲	میر محمد مہدی خاں - جاگیر دار -
۶	محمد عبد الرحیم - شیرک معتمد مال -	۳	سید ابوالقاسم - وکیل -
۷	ذوالقدر جنگ بہادر - ایم - اے - بیر ڈسٹرکٹ رکن مجلس عدالت العالیہ -	۴	بابو گیہا پرشاد - ٹیکمیل -
۸	حنور نواز جنگ بہادر - ایم - اے - بیر ڈسٹرکٹ رکن مجلس عدالت العالیہ -	۵	حسن عطاء اللہ میر مجلس پانچگاہ نواب سر آسمانچاہ -
۹	میر کاظم علی - منصرم معتمد تعمیرات عامہ -	۶	سید علی محمد خاں - جاگیر دار -
۱۰	محمد ابوالحسن - ناظم عدالت دیوانی بلدہ -		سر بلند جنگ بہادر - معتمد -
۱۱	خان بہادر میر وزیر علی - منصرم کو تو ال بلدہ ارکان غیر ملازم غلام زین العابدین خان - جاگیر دار -		نظام الدین احمد - ایم - اے - یل - یل بی نائب معتمد -
			بیچناختہ - ایم - اے - یل - یل بی رجسٹرار -

آذر ۱۳۱۶

میر مجلس	ارکان ملازم
۱	سید افضل حسین میر مجلس عدالت العالیہ -
۲	سربند جنگ بہادر - ایم - اے - منصرم معتمد عدالت کو تو ال بلدہ
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد بہار راجہ بین السلطنتہ - کے سی - آئی - امی مدالہام سرکار عالی

نفاذ	نام معہ عہدہ	نفاذ	نام معہ عہدہ
۳	بخشی رگمناٹہ پرشاد بی۔ اے۔ رکن مجلس	۱	ارکان غیر ملازم
۴	نظامت جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی	۱	غلام زین العابدین خان۔ جاگیردار۔
۵	نائب معتمد مجلس وضع آئین و قوانین۔	۲	میر محمد مہدی خاں۔ جاگیردار۔
۶	محمد عبدالرحیم۔ منعم شریک معتمد مال۔	۳	محمد عبدالغفور۔ وکیل۔
۷	ذوالقدر جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ بیر۔ ٹریٹ	۴	محمد غیاث الدین۔ وکیل۔
۸	محمد اکبر نذر علی حیدری۔ بی۔ اے۔ معتمد کارخانہ	۵	میر قطب الدین محمود علی۔ رکن مجلس پانچواں
۹	فریدوں جنگ بہادر۔ سی۔ آئی۔ ٹی۔ پوٹ	۶	سر خورشید جاہ۔ مرحوم۔
۱۰	پرائیوٹ سکرٹری۔	۷	کشتا چاری۔ بی۔ اے۔ وکیل۔
۱۱	میسر مہارالدولہ بہادر۔ منعم معتمد فوج۔	۸	سر بلند جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ معتمد۔
	میر قمر الدین۔ منعم رکن مجلس عدالت العالیہ	۹	نظامت جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی
	اے۔ سی۔ ہیکن۔ سی۔ آئی۔ سی۔ ناظم	۱۰	نائب معتمد۔
	کو توالی اضلاع۔	۱۱	بیخاٹہ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔
			رجسٹرار۔

خورداد ۱۳۱۶

۱	میر مجلس	۱	یمن السلطہ۔ کے۔ سی۔ آئی۔ امی۔ دارالہمام
	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ		سکر علی

نفاذ	نام معتمد	نفاذ	نام معتمد
۱	ارکان ملازم	۱	عظام الدولہ بہادر۔ جاگیردار۔
۱	سر بلند جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ بیارٹریٹ	۲	سبقت یاب جنگ بہادر جاگیردار۔
۳	منصہ میر مجلس عدالت عالیہ۔	۳	محمد عبدالغفور۔ وکیل۔
۲	نظامت جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔	۴	محمد غیاث الدین۔ وکیل۔
۵	ڈی۔ منصرم نائب معتمد مجلس۔ وضع قوانین۔	۵	میر قطب الدین محمد علی۔ رکن مجلس پانچگاہ
۳	محمد عبدالرحیم۔ شریک معتمد مال۔		نواب سرخورد شید جاہ مرحوم۔
۴	ذوالقدر جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ بیارٹریٹ	۶	کشتا چاری۔ بی۔ اے۔ وکیل۔
	منصرم رکن مجلس عدالت عالیہ۔		
۵	محمد اکبر نذر علی۔ حیدری۔ بی۔ اے۔		
	صد محاسب سرکار عالی۔	۱	سید خواجہ حسن وکیل۔
۶	فریدون جنگ بہادر۔ سی۔ آئی۔ ای۔ پو۔	۲	محمد ابوالحسن۔ ناظم اول عدالت دیوانی
	پرائیوٹ سکریٹری۔		محمد عزیز مرزا۔ بی۔ اے۔ منصرم معتمد۔
۷	میسر بہار الدولہ بہادر۔ معتمد فوج۔		سید سراج الحسن۔ ایم۔ اے۔ بی۔ سی۔
۸	اے۔ سی۔ ہنگن۔ سی۔ آئی۔ ای۔ ناظم		یل۔ منصرم نائب معتمد۔
	کو توالی اضلاع۔		بیجنا تھ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ جی۔ ڈار۔
۹	حاکم الدولہ بہادر۔ ایم۔ اے۔ بیارٹریٹ		
	رکن مجلس عدالت عالیہ۔		
	ارکان غیر ملازم		

نشانہ	نام معہ عہدہ	نشانہ	نام معہ عہدہ
آؤر ۱۳۱۰ھ			
	صدر نشین		منصہم رکن مجلس عدالت العالیہ -
۱	راجہ راجایان راجہ سرکش پرشاد بہاراجہ	۶	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے - محمد حجاز
	بہادر سین السلطنتہ کے - سی - آئی - ای -		سرکار عالی -
	مدار - الہام سرکار عالی -	۷	فریدون جنگ بہادر - سی - آئی - ای -
	نائب صدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہا -	۸	پولیسکل ہیریٹ سکرٹری -
	ارکان ملازم	۹	میسر بہار الدولہ بہادر - محمد فوج -
	سرہند جنگ بہادر - یم - اے - بیارٹریٹ		اے - سی - ہنکن - سی - آئی - ای - ناظم
	منصہم میر مجلس عدالت العالیہ -		کو توالی اضلاع -
۲	محمد عزیز مرزائی - اے - منصہم عدالت	۱۰	حاکم الدولہ بہادر - یم - اے - بیارٹریٹ
	کو توالی امور عامہ -		رکن مجلس عدالت العالیہ -
۳	سید سراج الحسن - یم - اے - بیارٹریٹ		ارکان غیر ملازم
	منصہم ناظم تعلیمات سرکار عالی -	۱	غلام الدولہ بہادر - جاگیر دار -
۴	محمد عبدالرحیم - شریک معتمد مال -	۲	سبقت یاب جنگ بہادر - جاگیر دار -
۵	ذوالقدر جنگ بہادر - یم - اے - بیارٹریٹ	۳	محمد عبد الغفور - وکیل -
		۴	محمد غیاث الدین - وکیل -
		۵	میر قطب الدین - محمود علی - رکن مجلس بائیکاہ دہلی
			خورشید جاہ مرعوم -

تذکرہ	نام معہ عہدہ	تذکرہ	نام معہ عہدہ
۶	کشتا چاری - بی - اے - وکیل - ارکان غیر معمولی سید خواجہ حسن وکیل - محمد ابوالحسن ناظم اول عدالت دیوبانی بلڈ -		محمد عزیز مرزا - بی - اے - منصرم معتمد - بیجناختہ - یم - اے - یل - یل - بی منصرم نائب محمد - ظفر علی خاں بی - اے - منصرم جیٹرار -
بخارا خورداد			
۱	صدر نشین راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ بہادر یمین السلطنت کے - سی - آئی - اسی - مدار المہام سرکار عالی -	۲	محمد عزیز مرزا بی - اے - منصرم مستند کو توالی و امور عامہ -
	نائب صدر نشین نواب مصدق جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر -	۳	نظامت جنگ بہادر - یم - اے - یل - یل - بی بیرسٹریٹ لا منصرم رکن مجلس عدالت عالیہ -
۱	ارکان ملازم سیرتہ جنگ بہادر - یم - اے - بیرسٹریٹ لا - منصرم میر مجلس عدالت عالیہ -	۴	سید سراج الحسن - یم - اے - بی - سی - یل - یل - ڈی - بیرسٹریٹ لا منصرم ناظم تعلیمات -
		۵	محمد عبدالرحیم - شریک معتمد گلزاری - ذوالقدر جنگ بہادر - یم - اے - بیرسٹریٹ لا -
		۶	منصرم رکن مجلس عدالت عالیہ - محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے - معتمد قضا -

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۸	فریدون جنگ بہادر - سی - آئی - ٹی - پولیٹیکل	۳	محمد عبدالغفور - وکیل -
	دپرائیوٹ سکرٹری -	۴	محمد غیاث الدین - وکیل -
۹	میجر ماہر الدولہ بہادر - معتمد فوج -	۵	میر قطب الدین محمود علی - رکن مجلس پائیہ گاہ
۱۰	اے سی - ہیکن - سی - آئی - ٹی - ہانسم		نواب خورشید جاہ -
	کو توالی اضلاع -		ارکان غیر معمولی
۱۱	حاکم الدولہ بہادر - ایم - اے - بیرسٹریٹ لا	۱	کشتا چاری - بی - اے - وکیل -
	رکن مجلس عدالت عالیہ -	۲	سید خواجہ حسن - وکیل -
	ارکان غیر ملازم		محمد عزیز مرزا بی - اے - منصرم معتمد -
۱	غلام الدولہ بہادر - جاگیردار -		بیجانہ تیم - اے - یل - یل - بی منصرم نائب معتمد -
۲	سبقت یاب جنگ بہادر - جاگیردار -		ظفر علی خاں بی - اے - منصرم جیٹرار -

آذر ۱۳۱۵

۱	میر مجلس	۱	نواب صدر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہادر
	راجہ راجایاں بہا راجہ سرکشن پرشاد بہارا		ارکان ملازم
	بہادریمین السلطنت کے سی - آئی - ٹی -		سر بلند جنگ بہادر - ایم - اے - بیرسٹریٹ لا
	مدار الہام سرکار عالی -		منصرم - میر مجلس عدالت عالیہ -
	نائب میر مجلس		

نمائند	نام معہ عہدہ	نمائند	نام معہ عہدہ
	صدر نشین	۴	ذوالقدر جنگ بہادر۔ یم۔ اے۔ بیارٹریٹ
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد بہار راجہ بہا	۸	مصرم رکن عدالت عالیہ۔
	یمین السلطنتہ کے۔ سی۔ آئی۔ ٹی۔ مدالہما	۹	سید سراج الحسن۔ یم۔ اے۔ مصرم ناظم تعلیمات
	سرکار عالی۔	۱۰	سلطان یادو جنگ بہادر مصرم کو تو ال بدہ
	نائب صدر نشین		ڈاکٹر جاج بندی۔ یم۔ اے۔ یل۔ یل۔ ڈی
۱	نواب مندر جنگ مشیر الدولہ فخر الملک بہا	۱۱	انیکلر جنرل رجسٹریشن۔
	ارکانِ ملازم		یجنا تھ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ مصرم
۱	سر بلند جنگ بہادر یم۔ اے۔ بیرٹریٹ لا		اڈر سکریٹری مجلس وضع قوانین۔
	مصرم میر مجلس عدالت عالیہ۔		ارکان غیر ملازم
۲	محمد عزیز مرزائی۔ اے۔ مصرم متحد عدالت	۱	فرخندہ یار جنگ بہادر۔ جاگیر دار۔
	کو تو الی و امور عامہ۔ بن	۲	رائے ہری لال۔ جاگیر دار۔
۳	محمد اکبر نذر علی حیدری۔ بی۔ اے۔ محمد فینا	۳	سید خورشید احمد۔ وکیل۔
۴	محمد فاضل غلام حسین موراج۔ اے۔ یم	۴	ہیم چند بتی۔ اے۔ وکیل۔
	آئی۔ سی۔ ٹی۔ مصرم متحد تعمیرات۔	۵	میر مصاحب علی۔ ناظم اول عدالت پائیگاہ
۵	محمد عبدالرحیم۔ شریک متحد مال۔		نواب سرو قار لا امرار۔
۶	نظامت جنگ بہادر۔ یم۔ اے۔ یل۔ یل	۶	راجہ بیگو انناس۔ ساہو۔
	ڈی۔ مصرم رکن مجلس عدالت عالیہ۔		ارکان غیر معمولی
		۱	میر قطب الدین محموی۔ قلعہ دار پائیگاہ نواب
			سر خورشید جاہ مرغوم۔

تذکرہ	نام معہ عہدہ	تذکرہ	نام معہ عہدہ
۲	کشمیا چاری - بی - اے - بی - یل - ویل محمد عزیز مرزا - بی - اے - منصرف معتمد		بیخا تھو - یم - اے - یل - یل - بی - منصرف نائب معتمد - ظفر علی خان - بی - اے - منصرف رجسٹرار -
آذر ۱۳۱۹			
۱	صدر نشین راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مارا راجہ بابا بین السلطنتہ کے - سی - آئی - ای - مدار الہام سرکار عالی -	۴	آئی - سی - بی - منصرف معتمد قیامت قائم - محمد عبدالرحیم - شریک معتمد مال -
۵	نائب صدر نشین نواب مندر جنگ میشر الدولہ فخر الملک بھادر	۵	نظامت جنگ بہادر - یم - اے - یل - یل ڈی - منصرف رکن مجلس عدالت عالیہ -
۶	ارکان ملازم سر بلند جنگ بہادر - یم - اے - بیارٹریٹ منصرف میر مجلس عدالت عالیہ -	۶	ذوالقدر جنگ بہادر - منصرف رکن مجلس القضا ڈاکٹر سید سراج الحسن - یم - اے - ناظم تعلیمات
۷	۲ محمد عزیز مرزا - بی - اے - منصرف معتمد کوٹوالی امور عامہ -	۷	سلطان یاد جنگ بہادر - منصرف کوٹوالی ڈاکٹر جارج نندی - یم - اے - یل - یل - بی
۸	۳ محمد فضل غلام حسین موراج - اے - یم	۸	انپکٹر جنرل رجسٹریشن - داسنامپ -
۹		۹	بیخا تھو - یم - اے - یل - یل - بی - منصرف ایڈر سکریٹری - مجلس وضع قوانین -
۱۰		۱۰	ارکان غیر ملازم فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیردار

تعداد	نام معتمدہ	تعداد	نام معتمدہ
۲	رائے ہری لعل - جاگیردار -	۱	میر قطب الدین محمود علی - تعلقدار پائیک گاہ
۳	سید خورشید احمد - وکیل -		نواب سرخو رشید جاہ مرحوم -
۴	ایم چند بی - اے - وکیل -	۲	بادیو جی ایڈل جی چینیائی -
۵	میر مصاحب علی - ناظم اول عدالت پائیک گاہ		محمد عزیز مرزا بی - اے - منصرم معتمد -
	نواب وقار الامراء -		بیجانہ ایم - اے - یل یل بی منصرم
۶	راجہ بھگوانداس - ساہو -		نائب معتمد -
	ارکان غیر معمولی		ظفر علی خاں بی - اے - منصرم جبرٹار -
خورداد ۱۳۹			
	صد نشین	۲	سر بلند جنگ بہادر - ایم - اے - بیاضیٹار
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ بہاؤ		میر مجلس عدالت العالیہ -
	یمین اللطیفہ کے - سی - آئی - ای مارالہام	۳	نظامت جنگ بہادر - ایم - اے - یل یل -
	سرکار عالی -	۴	منصرم معتمد تعمیرت -
	نائب صد نشین	۵	آر - جے ڈنلاپ - سی - آئی - بی - یل -
۱	نواب صفدر جنگ بشیر الدولہ نضر الملک بہاؤ		جے کشما چاری - بی - اے - بی - یل -
	ارکان ملازم	۶	ادوکیٹ جنرل شیر قانونی -
۱	محمد کبیر نذر علی حیدری - بی - اے - محمد فینانس		ذوالقدر جنگ بہادر - ایم - اے - بیاضیٹار
			رکن مجلس عدالت العالیہ -

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
	جنرل رجسٹریشن و اسٹامپ سکریٹری بیچنا تھہ - یم - اے - یل - یل - بی - منصرم انڈر مجلس وضع آئین قوانین -	۱۱	ارکان بحیثیت عہدہ
	ارکان غیر ملازم	۱	سرہند جنگ بہادر بیارٹسٹریٹ لائبریرس عدالت العالیہ -
	فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیردار	۲	نظامت جنگ بہادر - یم - اے - یل - یل - بی منصرم عدالت کو توالی امور عامہ -
	راجہ ہری لعل - جاگیردار -	۳	محمد فاضل غلام حسین موراج - معتمد تہذیب و تمدن
	غنائت حسین خان - وکیل -	۴	اے - جے - ڈنٹاپ - سی - آئی - ای -
	کیشور او - وکیل -	۵	معتمد مالگزاری -
	راجہ بیج رائے - میر مجلس انتظام ہائیکہ	۶	جے کشمپا چاری - بی - اے - بی - یل -
	سر آسمانجہاہ -	۷	مشیر قانونی -
	سیٹھ رام لعل - ساہو -	۸	ذوالقدر جنگ بہادر - یم - اے - بیارٹسٹریٹ
	جے - کشمپا چاری - بی - اے - بی - یل -	۹	رکن مجلس عدالت العالیہ -
	معتمد	۱۰	رائے بالکنڈ - بی - اے - منصرم رکن مجلس عدالت العالیہ -
	بیچنا تھہ - یم - اے - یل - یل - بی -	۱۱	بابونند لعل سیل - صدر محاسب سرکار عامہ
	نائب معتمد	۱۲	اے - سی - ہیکن - سی - آئی - ای - ناظم کو توالی اضلاع -
	محمد اسد اللہ خاں بی - اے - بی - یل -	۱۳	ڈاکٹر جابج ہندی - یم - اے - یل - یل - ڈی
	رجسٹرار		

تفصیل	نام معہ عہدہ	تفصیل	نام معہ عہدہ
خورداد ۱۳۲۰ الف			
۸	میر مجلس	۸	باوند محل سل - صدر محاسب سرکار عالی -
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ بہاؤ	۹	آر سی - ہنگن - سی - آئی - ٹی - ناظم
	یمین السلطنت پیشکار و دارالہمام سرکار عالی -		کو توالی اصطلاح -
۱۰	ارکان ملازم	۱۰	ڈاکٹر جابر نندی - ایم - اے - یل - یل - ڈی
			انکپٹر جنرل رجسٹریشن و اسٹامپ -
۱	سبر بند جنگ بہادر - ایم - اے - بیرسٹریٹ	۱۱	بیجناٹھ - ایم - اے - یل - یل - بی منصرم
	بیر مجلس عدالت عالیہ -		انڈر سکرٹری مجلس وضع قوانین -
۲	نظامت جنگ بہادر - ایم - اے - یل - یل		ارکان غیر ملازم
	بیرسٹریٹ لایمنصرم معتد کو توالی امور عامہ -		تقرر طلب - جاگیر دار -
۳	جے - کشٹا چاری - بی - اے - بی - یل -	۱	تقرر طلب - جاگیر دار -
	اڈوکیٹ جنرل و شیر قانونی -	۲	عنایت حسین خاں - وکیل -
۴	اے - جی - ڈنلاپ سی - آئی - ٹی - معتد مال	۳	کیشو راؤ - وکیل -
۵	محمد فاضل غلام حسین موراج - ایم - اے - سی -	۴	تیج رائے - میر مجلس پانچواں آسمانجاہ محوم
	آئی - ٹی - معتد تعمیرات عامہ -	۵	سیٹھ رام محل ساہو -
۶	ذوالقدر جنگ بہادر - ایم - اے - بیرسٹریٹ	۶	جے کشٹا چاری - بی - اے - بی - یل - معتد
	رکن مجلس عدالت عالیہ		بیجناٹھ - ایم - اے - یل - یل - بی منصرم
۷	راے بالکندہ - بی - اے - رکن ایضا		

تفصیل	نام معہ عہدہ	تفصیل	نام معہ عہدہ
	محمد اسد اللہ خاں بی۔ اے۔ بی۔ یل۔ منصہ راجسٹرار۔		
بابۃ ۳۲ الف			
۱	میر مجلس راجہ راجایاں راجہ سکرشن پرشاد بہادر یمن پیشکار و مدار الہام سرکار عالی۔	۶	ذوالقدر جنگ بہادر۔ یم۔ اے۔ بیرسٹریٹ رکن مجلس عدالت العالیہ۔
	ارکان ملازم	۷	راے بالکند بی۔ اے۔ منصرم رکن مجلس عدالت العالیہ۔
۱	سر بلند جنگ بہادر یم۔ اے۔ بیرسٹریٹ میر مجلس عدالت العالیہ۔	۸	بابونہ لیل۔ منصرم معتمد فینانس۔
۲	محمد اکبر نذر علی حیدری۔ بی۔ اے۔ معتمد عدالت کو توالی و امور عامہ۔	۹	اے۔ سی۔ ہنکن۔ سی۔ آئی۔ ٹی۔ ناظم کو توالی اضلاع۔
۳	جے۔ کشنما چاری۔ بی۔ اے۔ بی۔ یل۔ اڈو جنرل و مشیر قانونی۔	۱۰	ڈاکٹر جارج نندی۔ یم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی انچیکر جنرل رجسٹریشن و اسٹاپ۔
۴	اے۔ جے۔ ڈنلاپ۔ سی۔ آئی۔ ٹی۔ ڈاکٹر جنرل آف ریونیو۔	۱۱	بیجنا تھ۔ یم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ منصرم انڈر سکرٹری مجلس وضع آئین قوانین۔
۵	محمد فاضل۔ غلام حسین۔ مورج۔ اے۔ یم اے۔ سی۔ ٹی۔ معتمد تعمیرات عامہ۔		ارکان غیر ملازم
		۱	بنیغیر جنگ بہادر۔ جاگیر دار۔
		۲	سید محمد علی خاں۔ جاگیر دار۔

نفاذ شدہ	نام معہ عہدہ	نفاذ شدہ	نام معہ عہدہ
۳	عنایت حسین خان - وکیل -	۲	شمشیر جنگ بہادر - جاگیر دار -
۴	کیشو راؤ - وکیل -	۱	جے - کرشٹما چاری - بی - اے - بی - یل -
۵	میچ رائے - میر مجلس پایگاہ نوابی ساہجہ	۲	بیچا تھ - ایم - اے - یل - یل - بی - منصرم
۶	سیٹھ رام نعل ساہو -	۱	نائب معتمد -
۱	ارکان غنیہ معمولی	۲	محمد اسد اللہ خان - بی - اے - یل -
	نید ابو القاسم - وکیل -	۱	رجسٹرار منصرم -

ششماہی اول ۱۳۲۲

۱	نواب سالار جنگ بہادر - نمائندہ دارالہمام	۳	راؤ بہادر - جی - کرشٹما چاری - بی - اے -
۲	سرکار عالی -	۲	بی - یل - میٹر قانونی -
۳	ارکان ملازم	۱	اے - جے - ڈنلاپ - سی - آئی - ٹی -
۱	سر بلند جنگ بہادر - ایم - اے - بیارٹریٹ	۲	معتمد مال -
۲	میر مجلس عدالت عالیہ -	۳	فریدون جنگ بہادر - سی - آئی - اے -
۳	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے - محمد	۱	پرائیوٹ سکرٹری -
۴	عدالت کو توالی و امور عامہ -	۲	تظامت جنگ بہادر - ایم - اے - بیارٹریٹ
		۱	رکن عدالت عالیہ -
		۲	راے بالکندہ بی - اے - رکن - عدالت عالیہ

نفاذ	نام معہ عہدہ	نفاذ	نام معہ عہدہ
۸	اے۔ جے۔ سنکس۔ جی۔ سی۔ آئی ٹی	۵	زرنگیہ بہادر۔ ساہو۔
	ناظم کو توالی اضلاع۔	۶	تقرر طلب۔
۹	جارج تندی۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ ڈی		ارکان غیر معمولی
	انچکر جنرل جبرائیل داسٹامپ۔		عبد القادر۔ وکیل۔
۱۰	میجر ماہر الدولہ۔ معتمد فوج۔	۱	سید ابو القاسم۔ وکیل۔
۱۱	بیچا تھ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی منصرم	۲	راؤ بہادر۔ جی۔ کرشنا چاری۔ بی۔ بی۔
	انڈر سکرٹری مجلس وضع آئین و قوانین۔		بی۔ یل۔ معتمد مجلس۔
	ارکان غیر ملازم		بیچا تھ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔
۱	مینظیر جنگ بہادر۔ جاگیر دار۔		منصرم نائب معتمد۔
۲	شیر جنگ بہادر۔ جاگیر دار۔		محمد اسد اللہ خان۔ بی۔ اے۔ بی۔ یل۔
۳	غلام اکبر خان۔ وکیل۔		منصرم رجسٹرار۔
۴	حگر راؤ۔ وکیل۔		
نوٹ			
ششماہی دوم سہالیہ میں ارکان ملازم میں سر بلند جنگ میر مجلس عدالت عالیہ کا نام خارج اور عاکم الدولہ میر مجلس عدالت عالیہ کا نام شریک۔			
آؤز ۱۳۲۳			
	میر مجلس	۱	نواب سالار جنگ بہادر ثالث مدللہ کم کار کا

تعداد	نام معتمدہ	تعداد	نام معتمدہ
	ارکان ملازم	۱۱	انپکٹر جنرل رجسٹریشن اٹلاپ - میر بسین علی خان - مددگار محترم خاص
۱	حاکم الدولہ بہادر - ایم راے - بیارٹسٹ لا میر مجلس عدالت عالیہ -		ارکان غیر ملازم
۲	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے - معتمد عدالت دکو توالی امور عامہ -	۱	حافظ لطف اللہ وکیل - منجانب پالیٹا -
۳	راؤ بہادر کرشنا چاری - بی - اے - بی یل مشیر قانونی اڈوکیٹ جنرل -	۲	کیشو راؤ - وکیل ہائیکورٹ منجانب لوکل بورڈ گلبرگ -
۴	اے - جے - ڈنلاپ - سی - آئی - ای معتمد - مال -	۳	حافظ ساجد علی وکیل ہائیکورٹ منجانب لوکل بورڈ اورنگ آباد -
۵	خریدون جنگ بہادر - پولیٹیکل وپرائیوٹ سکریٹری - بی -	۴	میر اصغر علی بیارٹسٹ لا منجانب مجلس صفائی بلدہ -
۶	نظامت جنگ بہادر - ایم - اے - یل رکن مجلس عدالت عالیہ -	۵	غلام اکبر خان - وکیل ہائیکورٹ - گر راؤ - وکیل -
۷	بالکند صاحب - بی - اے - رکن مجلس عدالت عالیہ -	۶	راجہ زنگیر بہادر ساہو - تقرر طلب -
۸	اے - سی - ہنکن - ناظم کو توالی اصلاح میجر ماہر الدولہ بہادر - معتمد فوج -	۷	تقرر طلب -
۹	ڈاکٹر جابج ہندی - ایم - اے - یل بی - یل - بی -	۸	ارکان غیر معمولی
۱۰		۱	سید ابو القاسم - وکیل -

تذکرہ	نام معہ عہدہ	تذکرہ	نام معہ عہدہ
۲	عبد القادر - صوبیدار ذلیفہ یاب - راؤ بہادر - جی کرشنا چاری - بی - اے بی - یل - معتمد -		بیچا تھ - یم - اے - یل - یل - بی - مددگار محمد اسد اللہ خان - بی - اے - بی - یل - رجسٹرار -
خورداد ۱۲۲۳ھ			
۱	میر مجلس نواب سالار جنگ بہادر ثالث مدظلہا سرکار عالی	۵	جنرل آف رونیو - فریدون جنگ بہادر سی - یس - آئی - سی - آئی - امی پولٹیکل و پرائیوٹ سکرٹری نظامت جنگ بہادر - یم - اے - یل - یل بی - بیرسٹرائٹ لا - رکن مجلس عدالت عالیہ - اے - سی - ہنگن - سی - یس - آئی - سی آئی - امی - ناظم کو توالی اضلاع و محاسن - میسجر ماہر الدولہ - معتمد فوج -
۲	ارکان ملازم حاکم الدولہ بہادر - یم - اے - بیرسٹرائٹ میر مجلس عدالت عالیہ -	۶	ڈاکٹر جارج نندی - یم - اے - یل - یل ڈی - انپیکٹر جنرل آف رجسٹریشن و اسٹامپ بیچا تھ - یم - اے - یل - یل - بی - مددگار معتمد مجلس وضع قوانین - میر یسین علی خان - مددگار - معتمد صرف خاص
۳	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے معتمد عدالت کو توالی و امور عامہ -	۷	
۴	راؤ بہادر کرشنا چاری - بی - اے بی - یل - مشیر قانونی - و معتمد مجلس وضع آئین و قوانین -	۸	
۵	اے - جی - ڈنلاپ - سی - آئی - بی ڈاکٹر	۹	

نمبر	نام موعہدہ	نمبر	نام موعہدہ
۱	ارکان غیر ملازم	۹	میر اصغر علی - بیرسٹریٹ لا - منجانب مجلس صفائی بلدہ -
۲	تقریب طلب - جاگیردار	۱	ارکان غیر معمولی
۳	تقریب طلب - جاگیردار	۲	سید ابوالقاسم کوکیل ہائیکورٹ -
۴	غلام اکبر خان - وکیل ہائیکورٹ -	۳	عبد القادر (قادر نواز جنگ) صوبیدار
۵	گراؤ - وکیل ہائیکورٹ -	۴	گلبرگر دلیفہ باب -
۶	راجہ زینگیر بہادر - ساہو -	۵	راؤ بہادر کرشنا چاری - بی - اے -
۷	حافظ لطف اللہ - وکیل منجانب پانچگاہ -	۶	بی - ایل - معتمد مجلس -
۸	کینٹوراؤ - وکیل ہائیکورٹ منجانب کوکل	۷	بیچنا تھ - ایم - اے - ایل - بی - مددگار
۹	بورڈ گلبرگر -	۸	معتمد مجلس -
۱۰	حافظ ساجد علی - وکیل ہائیکورٹ منجانب	۹	سید اسد اللہ خان - بی - اے - بی - ایل - حیدر
۱۱	کوکل بورڈ اورنگ آباد -		
آذر ۱۳۲۴			
۱	میسر مجلس	۱	راؤ بہادرجی - کرشنا چاری - بی - اے -
۲	نواب سلاہ جنگ بہادر ثالث مدارالہمام	۲	بی - ایل - مشیر قانونی و معتمد مجلس وضع آئین
۳	سرکار عالی -	۳	قوانین -
۴	ارکان ملازم	۴	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے - معتمد

نشانہ	نام موصوفہ	تفصیل	نام موصوفہ
۱	عدالت کو توالی و امور عامہ -	۱	لقا پر شاد - صدر ناظم اسپٹ نواب جنگ پنا
۳	حاکم الدولہ بہادر - یم - اے - بیرسٹریٹ لا میر مجلس عدالت عالیہ -	۲	سید ابراہیم علی - صدر نشین پایہ گاہ نواب وقار الامراء مرحوم -
۴	میجر ماہر الدولہ بہادر - محمد افواج -	۳	محمد اصغر زنی - اے - بیرسٹریٹ لا - وکیل
۵	میر احمد علی - یف - سی - بیج - محمد تعمیر کاما	۴	محمد فیض الدین - وکیل ہائیکورٹ -
۶	جی - سی - ویکھیلڈ - صدر ناظم مال -	۵	فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیر دار -
۷	بد ہاشم بگڑانی بی - اے - بیرسٹریٹ لا -	۶	حسام الدولہ شوکت جنگ بہادر - جاگیر دار
۸	رکن مجلس عدالت عالیہ -	۷	کیشور اؤ - وکیل بجانب نوکل بورڈ گلبرگ
۹	ڈاکٹر سید سراج الحسن - یم - اے - بی سی یل - یل - ڈی - بیرسٹریٹ لا - رکن مجلس عدالت عالیہ -	۸	میر اصغر علی - مہنائب منہائی بلدہ -
۱۰	ڈاکٹر الما لطیفی یم - اے - یل - یل - ڈی - ای سی - یس - ناظم تعلیمات -	۹	محمد عبد القادر (قادر نواز جنگ) صوبیدار گلبرگ وظیفہ یاب -
۱۱	عماد جنگ بہادر - کو توال بلدہ -	۱۰	سید ابوالقاسم - وکیل ہائیکورٹ -
۱۲	بیجناختہ یم - اے - یل - یل - بی - مددگار مجلس وضع آئین و قوانین و مشیر قانونی - میر یسین علیخان - مددگار محمد صرغیہ	۱۱	راؤ بہادر کرشنا چاری - بی - اے - بی - یل - محمد مجلس -
	ارکان غیر ملازم	۱۲	بیجناختہ یم - اے - یل - یل - بی - مددگار محمد اسد اللہ خان - بی - اے - بی - یل - رجسٹرار -

شمارہ	نام معہ عہدہ	نام معہ عہدہ	شمارہ
	نور واد ۳۲۳		
	میر مجلس	۶	سید ہاشم بگلرانی بی۔ اے۔ بیرسٹریٹ لا۔
	نائب صدر نشین	۷	رکن مجلس عدالت عالیہ۔
۱	نواب فخر الملک بہادر معین الہام عدالت و کوٹوالی و امور عامہ سرکار عالی۔	۸	ڈاکٹر سید سراج الحسن۔ بیرسٹریٹ لا۔ رکن مجلس عدالت عالیہ۔
	ارکان ملازم	۹	ڈاکٹر الما لطیفی۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ ڈی۔ ناظم تعلیمات۔
۱	راؤ بہادر جے کرشٹما چاری۔ بی۔ اے۔	۱۰	عماد جنگ بہادر ثانی۔ کوٹوال بدھ۔
	بی۔ یل۔ مشیر قانونی و معتمد مجلس وضع آئین و قوانین	۱۱	بیجنا تھ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ ندرگا۔
۲	محمد اکبر نذر علی۔ حیدری۔ بی۔ اے۔ معتمد عدالت و کوٹوالی و امور عامہ۔		وضع آئین و قوانین۔ د مشیر قانونی۔
۳	حاکم الدولہ بہادر۔ ایم۔ اے۔ بیرسٹریٹ لا۔		میر حسین عثمان۔ مددگار معتمد صرف خاص۔
۴	میر مجلس عدالت عالیہ۔		ارکان مخیر ملازم
۵	میسر ہاہر الدولہ بہادر۔ معتمد افولج۔	۱	لنقا پرشاد۔ صدر ناظم ایٹٹ نواب لاہور۔
	جی۔ اے۔ سی۔ ویکھیلڈ۔ مد ناظم مال۔	۲	میر ابراہیم علی۔ صدر نشین پایگماہ نواب وقار الامرار مرحوم۔
۱۵ صدر نشین کا عہدہ حذف ہے۔			

تعداد	نام معہ عہدہ	تعداد	نام معہ عہدہ
۳	محمد اصغر۔ بی۔ اے۔ بیرسٹریٹ لا۔ وکیل	۱	ارکان غیر ملازم
۴	محمد فیض الدین۔ وکیل۔	۱	تقرر طلب۔
۵	فرخندہ یار جنگ بہادر۔ جاگیردار۔	۲	سید ابوالقاسم۔ وکیل۔
۶	حسام الدولہ شوکت جنگ بہادر۔ جاگیردار۔		راؤ بہادر جی کرشنا چاری۔ بی۔ اے۔
۷	کیشور او۔ وکیل منجانب لوکل بورڈنگر۔		بی۔ یل۔ معتمد مجلس۔
۸	حافظ سید ساجد علی۔ وکیل منجانب لاڈلہ اورنگ آباد۔		بجینا تھ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ مددگار معتمد
۹	میر اصغر علی۔ وکیل منجانب صفائی بلدہ۔		محمد اسد اللہ خاں۔ بی۔ اے۔ بی۔ یل۔ حشر۔

آؤر ۳۲۵

تعداد	نام معہ عہدہ	تعداد	نام معہ عہدہ
۱	نائب فخر الملک بہادر معین الہام عدالت	۳	عدالت دکو توالی وامور عامہ۔
۲	کو توالی وامور عامہ۔	۴	حاکم الدولہ بہادر۔ ایم۔ اے۔ بیرسٹریٹ لا
۵	میر احمد علی۔ یف۔ سی۔ تیج۔ معتمد تیسرا	۵	میر مجلس عدالت العالیہ۔
۶	جی۔ بی۔ سی۔ وکیفیلڈ۔ صدر ناظم مال۔	۶	میرجہا ہر الدولہ۔
۷	سید ہاشم بگڑی۔ بی۔ اے۔ بیرسٹریٹ لا	۷	میر احمد علی۔ یف۔ سی۔ تیج۔ معتمد تیسرا
۸	محمد اکبر نذر علی حیدری۔ بی۔ اے۔ معتمد	۸	رکن مجلس عدالت العالیہ۔

تفصیل	نام معہ عہدہ	تفصیل	نام معہ عہدہ
۶	رکن مجلس عدالت عالیہ -	۶	حسام الدولہ شوکت جنگ بہادر - جاگیر دار -
۹	ڈاکٹر الما لطیفی ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ ڈی۔	۷	میر اصغر علی وکیل بجانب صفائی بدہ -
	ناظم تعلیمات -	۸	پنچل ونیکٹ رام ریڈی بجانب لوکل بورڈ صوبہ ورنگل -
۱۰	عماد جنگ بہادر ثانی - کوتوال بدہ -		سید حسین وکیل بجانب لوکل بورڈ صوبہ سیدک
۱۱	بیجا تھ - ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ مدگا	۹	
	مجلس وضع آئین قوانین - مشہر قانونی -		
۱۲	سید عقیل بگرامی - معتمد صرف خاص -		
			ارکان غیر معمولی
		۱	سید ابوالقاسم - وکیل -
		۲	کیشو راؤ - وکیل -
			ارکان غیر ملازم
۱	لٹاپر شاد - صدر ناظم ایڈٹ سالار جنگ		راؤ بہادر جی کرشنا چاری - بی۔ اے
۲	محمد ابراہیم علی - صدر نشین پایگاہ نواب وقار الامرا -		بی۔ یل - معتمد مجلس -
۳	محمد اصغر بیارٹریٹ لا - وکیل -		بیجا تھ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ مدگا
۴	محمد فیض الدین - وکیل -		محمد اسد اللہ خان - بی۔ اے۔ بی۔ یل
۵	میر فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیر دار -		رجسٹرار -
خورداد ۲۵ لکھ			
	نائب صدر نشین	۱	نواب فخر الملک بہادر معین اللہ امام عداؤ کوٹوالی راجا

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
	ارکان لازم		ارکان غیر ملزم
۱	راؤ بہادر کرشنا چاری - بی۔ اے	۱	تقرر طلب -
۲	بی۔ یل - شیر قانوی و معتمد مجلس وضع آئین و قوانین	۲	محمد اصغر بیرسٹریٹ لا - وکیل -
۳	محمد الکر نذر علی حیدری - بی۔ اے - بی۔ یل	۳	محمد فیض الدین - وکیل -
۴	معتمد عدالت کو توالی و امور عامہ - لہ	۴	محمد ابراہیم صدر نشین پانچ گناہ نواب
۵	محمد محی الدین خاں منصرم بیر مجلس عدالت العالی	۵	دقار الامراء -
۶	مرزا تغیر جنگ - معتمد افواج -	۶	فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیردار -
۷	میر احمد علی - ایف۔ سی۔ پمج - معتمد تغیرات	۷	حسام الدولہ شوکت جنگ بہادر - جاگیردار
۸	جی۔ ٹی۔ سی۔ و کیفیلڈ - صدر ناظم مال -	۸	گیا پیر شاد وکیل - منجانب صفائی بلدہ -
۹	سید ہاشم بگڑانی - بی۔ اے - بیرسٹریٹ	۹	پنچل وٹیکٹ راماریڈی منجانب لوکل بورڈ
۱۰	رکن مجلس عدالت العالیہ -	۱۰	درنگل -
۱۱	ڈاکٹر سید سراج الحسن - ایم۔ اے - بیرسٹریٹ	۱۱	یحسین منجانب لوکل بورڈ میدک -
۱۲	رکن مجلس عدالت العالیہ -		
	ڈاکٹر الما لطیفی - ایم۔ اے - ناظم تعلیمات		ارکان غیر معمولی ندرجہ
	عابد جنگ بہادر شامانی - کو توال بلدہ		راؤ بہادر کرشنا چاری - بی۔ اے - بی۔ یل
	بیجنا تھ - ایم۔ اے - بی۔ یل - بی۔ یل - گڈو		معتمد مجلس -
	معتمد وضع آئین و قوانین -		بیجا تھ - ایم۔ اے - بی۔ یل - بی۔ یل - مددگار معتمد
	میر حسین علیخان - مددگار معتمد صرف خاص		اسد اللہ خان - بی۔ اے - بی۔ یل - بی۔ یل - مددگار

تفصیل	نام معہ عہدہ	تفصیل	نام معہ عہدہ
آذر ۳۲۶ الفضل			
۱	نائب صدر نشین	۹	آئی۔ بی۔ صدر ناظم کو توالی اضلاع۔
۲	نواب نحر الملک بہادر معین المہم لہت کو توالی	۱۰	جارج ہندی۔ انپکٹر۔ جنرل۔ رجسٹریشن
۳	امور عامہ		وہسٹا پ۔
۴	ارکان ملازم		بیخاتہ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ مددگار
۵	نظامت جنگ بہادر۔ میر مجلس عدالت الیقا		مستند مجلس وضع آئین و قوانین۔
۶	محمد اکبر نذر علی حیدری۔ بی۔ اے۔ معتمد		میر لیلین علیخان۔ مددگار مستند صرف خاص۔
۷	عدالت و کو توالی دامور عامہ۔		ارکان غیر ملازم
۸	راؤ بہادر کشن چاری۔ بی۔ اے۔ بی۔ یل		نرنگیر بہادر۔ ساہو۔
۹	مشیر قانونی و معتمد مجلس وضع آئین و قوانین		تیج رائے۔ میر مجلس پاینگاہ نواب سرساجا
۱۰	جی۔ بی۔ سی۔ ویکینیلڈ۔ صدر ناظم مال۔		حسام الدولہ۔ شوکت جنگ بہادر۔ جاگیر دار
۱۱	میر احمد علی۔ یف۔ سی۔ تیج۔ ناظم آبپاشی۔		غلام اکبر خاں۔ وکیل ہائیکورٹ۔
۱۲	مرزا نذیر بیگ۔ معتمد افواج۔		گر۔ او۔ وکیل ہائیکورٹ۔
۱۳	ڈاکٹر سید سرچ الحسن۔ ایم۔ اے۔ رکن		پنچل وینکٹ رام ریڈی۔ ویکسکہ۔
۱۴	مجلس عدالت العالیہ۔		سید حسن۔ وکیل ہائیکورٹ۔
۱۵	اے۔ سی۔ ہنکن۔ سی۔ یس۔ آئی۔ سی		ارکان غیر معمولی
۱۶			سید ابراہیم۔ وکیل ہائیکورٹ۔

تفصیل	نام موصوفہ	تفصیل	نام موصوفہ
۲	تیجرائے - میر مجلس پانچواں نواب آسمانجاہ		ارکان غیر معمولی
۳	حسام الدولہ - شوکت جنگ بہادر - جاگیردار		تقرر طلب -
۴	مزا حسین خان - جاگیر دار	۱.	کشیور او وکیل ہائیکورٹ
۵	غلام اکبر خان وکیل - ہائیکورٹ	۲	راؤ بہادر جی کرشنا چاری - بی۔ اے
۶	گر راؤ - وکیل ہائیکورٹ -		بی۔ ایل - محمد مجلس
۷	گیا پرشاد - وکیل ہائیکورٹ		بیناتھ - ایم۔ اے - بی۔ ایل - بی۔ ایس
۸	پنخل ونیکٹ رامائیڈی - دیسکہ -		یلسد اسد خان - بی۔ اے - بی۔ ایل - جسر
۹	سید حسن - وکیل ہائیکورٹ		
آذر ۲۰۲۲ء فیصلی			
	نائب صدر نشین		عدالت کو توالی د امور عامہ -
۱	افز محمد ولی الدین خان بہادر ساجین المہام	۳	راؤ بہادر کرشنا چاری - بی۔ اے
	کو توالی د امور عامہ -		بی۔ ایل - مشیر قانونی و متحد مجلس صنع زمین
			قوانین -
	ارکان ملازم	۴	جی۔ بی۔ سی۔ کیفیڈ - صدر ناظم مال
		۵	سید مہدی حسین بگڑانی - ایم۔ اے
۱	تلاست جنگ بہادر - میر مجلس عدالت انعام		منصرم متحد تعمیرات عامہ -
۲	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی۔ اے - منحد	۶	نذیر جنگ بہادر - معتمد افواج -

نمبر	نام معہ عہدہ	تذکرہ	نام معہ عہدہ
۷	ڈاکٹر سید برجہ الحسن ایم۔ اے۔ سیرٹسٹ الارکن مجلس علیہ	۵	غلام اکبر خان - وکیل ہائیکورٹ -
۸	بالکنڈہ بی۔ اے۔ - رکن مجلس الت عالیہ	۶	گر رادو - وکیل ہائیکورٹ -
۹	اے۔ سی۔ پنکتن سی۔ ائی۔ بی۔ - صدر ناظم کوٹوالی اضلاع	۷	گیار شاد - وکیل ہائیکورٹ -
۱۰	جانب نندی - انپکٹر جنرل رجسٹریشن ایٹامپ	۸	سید ساجد علی - وکیل ہائیکورٹ -
۱۱	بیجناٹھ ایم۔ اے۔ - بی۔ بی۔ - مدگار متحدہ وضع آئین	۹	گوپال رادو - وکیل ہائیکورٹ -
۱۲	یہین جنگ بہادر - مدگار متحدہ وضع آئین		
	ارکان غیر ملازم		
۱	نرسنگہ بہادر - ساہو -	۱	میر غنایت حسین خان - وکیل ہائیکورٹ
۲	تجرات میر مجلس ہائیکہ نواب سراسما نگاہ -	۲	کنشوراؤ -
۳	شوکت جنگ حسام الدلہ بہادر - جاگیر دار		رادو بہادر جی کرشنا چاکری - بی۔ بی۔ مل متحدہ مجلس
۴	مرزا حسین خان - جاگیر دار		بیجناٹھ ایم۔ اے۔ - بی۔ بی۔ - مدگار متحدہ
			محمد اسد اللہ خان - بی۔ بی۔ - بی۔ بی۔ - راجپوت

خورداد ۳۲۷

۴	جی۔ بی۔ سی۔ - ڈیفینڈر صدر ناظم صنعت و حریدہ	۴	صدر نشین
۵	سید محمد حسین بگلانی - ایم۔ اے۔ منظم متحدہ تعمیر کام	۵	نواب لایت جنگ بہادر حسین الہام کوٹوالی اور مور
۶	نذیر جنگ بہادر - متحدہ افواج -	۶	ارکان ملازم
۷	ڈاکٹر سید برجہ الحسن ایم۔ اے۔ رکن مجلس الت عالیہ	۷	سید غلام قباہ منظم - میر مجلس الت عالیہ
۸	بالکنڈہ بی۔ اے۔ - رکن مجلس الت عالیہ	۸	محمد اکبر نذر علی حیدی - بی۔ بی۔ - متحدہ عدو کوٹوالی
۹	ڈیو۔ اے۔ - گیر منظم صدر ناظم کوٹوالی اضلاع	۹	رادو بہادر جی کرشنا چاکری - بی۔ بی۔ - بی۔ بی۔ - راجپوت
			دیشور قانونی و متحدہ مجلس وضع آئین قوانین

نام معہ عہدہ	نام معہ عہدہ	
۱۰	جارج خندی - ایم - اے - انپکٹر جنرل جیشن	۸
	دا سٹاپ -	۹
۱۱	بیچناٹھ - ایم - اے - یل - یل - بی - مدگار	
	معدہ مجلس وضع آئین و قوانین - دیشتر قانونی	
۱۲	یلین جنگ بہادر - مدگار معدہ صرف خاص	۱
		۲
ارکان غیر معمولی		
	سید ساجد علی عباسی - وکیل ہائیکورٹ	
	گروپال راؤ -	
	میر عنایت حسین خان - وکیل ہائیکورٹ	
	کیشور راؤ -	
	راؤ بہادر جی - کرشنا چاری - بی - اے	
	بی - یل - معدہ مجلس -	
	بیچناٹھ - ایم - اے - یل - یل - بی -	
	مدگار معدہ -	
	سید اسد اللہ خان - بی - اے - بی -	
	یل - جسٹس -	
ارکان غیر ملازم		
۱	نرسنگر بہادر - ساہو -	
۲	بیچ راے - میر مجلس اینگاہ نواب	
	سر آسمانجہ مرحوم -	
۳	شوکت جنگ حسام الدولہ - جاگیر دار	
۴	مرزا حسین خان -	
۵	غلام اکبر خان - وکیل ہائیکورٹ -	
۶	گر راؤ -	
۷	فتحہ اصغر - بی - اے - بیرسٹریٹ لا -	
باب۲۱		
نائب صدر نشین		
۱	نوابیت جنگ بہادر مبین المہالت سکوتوالی امور عامہ	

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
			ارکان ملازم
۱	مرزا سمیع اللہ بیگ - میر مجلس التعلیم	۱	نواب سرخورشید جاہ مرحوم -
۲	محمد اکبر نذر علی جیدی - معتمد التکوین	۲	سید عبد اللہ رضوی - جاگیر دار
	داور عامہ -	۳	مرزا عبد اللطیف خان - "
۳	راؤ بہادر جی - کرشنا چاری - معتمد مجلس	۴	مرزا محمود علیگ - وکیل -
	وضع آئین و قوانین و بشیر قانونی -	۵	مسح الدین -
۴	محمد فصیح الدین احمد خان - معتمد مال -	۶	محمد اصغر بی - اے بیرسٹریٹ لا -
۵	نذیر جنگ بہادر - معتمد افواج -	۷	گوپال راؤ - وکیل -
۶	ڈاکٹر سید سراج الحسن - رکن مجلس التعلیم	۸	حافظ ساجد علی عباسی - "
۷	مرزا حیدر بیون بیگ خان بہادر - "		ارکان غیر معمولی
۸	عماد جنگ بہادر دوم - کو توال بلدہ -	۱	محمد غایت حسین خاں - وکیل -
۹	جابر ندی - انیکٹر جنرل رجسٹریشن و اسٹامپ -	۲	کیثو راؤ - وکیل -
۱۰	بچنا تختہ مدگار معتمد مجلس وضع آئین و قوانین		
۱۱	تقرر طلب - مہتاب صرف خاص		
			ارکان غیر ملازم
۱	مخدوم محی الدین - میر مجلس پاینگاہ -		

نفاذ شد	نام معہ عہدہ	نفاذ شد	نام معہ عہدہ
	آذر ۱۳۲۹ فیضی		
	نائب صدر نشین	۱۱	بیجاختہ - مددگار معتمد مجلس وضع آئین قوانین
۱	نواب ولایت جنگ بہادر معین الہام عدالت	۱۲	تقرر طلب - منجانب صرف خاص -
	کو توالی امور عامہ -		
	ارکان ملازم		ارکان غیر ملازم
۱	مرزا یسوع اللہ بیگ - میر مجلس عدالت عالیہ	۱	مخدوم محی الدین - میر مجلس بائیکاختہ نواب خیر شاہ
۲	محمد اکبر نذر علی حیدری - معتمد عدالت کو توالی	۲	سید عبد اللہ رضوی - جاگیر دار
	وامور عامہ -	۳	مرزا عبد اللطیف خان -
۳	دیوان بہادر کرشنما چاری - معتمد مجلس	۴	مرزا محمود علی - وکیل -
	وضع آئین و قوانین و مشیر قانونی -	۵	مسح الدین -
۴	محمد فصیح الدین احمد خان - معتمد مال -	۶	محمد اصغر زنی - اے - بیرسٹریٹ لا -
۵	محمد فخر الدین احمد خان - منصرم معتمد فنیس		
۶	نذیر جنگ بہادر - معتمد فوج -		
۷	ڈاکٹر سید سراج احسن رکن مجلس عدالت عالیہ	۱	محمد غمایت حسین خان - وکیل -
۸	مرزا جدر جیون بیگ خان بہادر - رکن	۲	کیشور او - وکیل
	مجلس عدالت عالیہ -		
۹	عماد جنگ بہادر دوم - کو توالی ملکہ		
۱۰	جابر جندی - انسپکٹر جنرل جسر نشین واکا		

نائب	نام معتمدہ	نائب	نام معتمدہ
خورداد ۳۲۹ فصلی			
۱	میر مجلس	۷	ڈاکٹر سید سراج الحسن - ایم - اے - رکن عدالت عالیہ -
۲	سید علی امام کے سی - آئی - ای -	۸	مرزا جید جیون بیگ خان بہادر رکن عدالت عالیہ -
۳	نائب میر مجلس	۹	جامد ادتقر طلب - کو توال بدہ -
۴	نواب ولایت جنگ بہادر صدر الہام	۱۰	جامد ادتقر طلب - معتمد مجلس وضع آئین و قوانین -
۵	ارکان ملازم	۱۱	بیخا تھ - بی - اے - بی - یل - مددگار معتمد مجلس وضع آئین و قوانین -
۶	مرزا سمیع الشریک - میر مجلس عدالت عالیہ	۱۲	ہاکم شاہ دین شاہ منجانب صرف خاص -
۷	سید مہدی حسین بگرا می - ایم - اے - معتمد عدالت و کو توالی و امور عامہ -		ارکان غیر ملازم
۸	دیوان بہادر جی - کرشمہ چاری - بی - اے -		مخدوم محی الدین - میر مجلس ایچکھ نواب سر خورشید جاہ مرحوم -
۹	بی - یل - معتمد مجلس وضع آئین و قوانین و مشیر قانونی -	۱	تقر طلب - جاگیر دار -
۱۰	محمد فصیح الدین احمد خان - معتمد مال -	۲	مرزا عبد اللطیف خاں - جاگیر دار -
۱۱	فخر الدین احمد خان - معتمد فتناس	۳	مرزا محمد علی بیگ - وکیل -
۱۲	نذیر جنگ بہادر - معتمد فوج -	۴	

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
۵	سیح الدین - وکیل		ارکان غیر معمولی
۶	جانداد تھڑ طلبہ - ساہو	۱	غایت حسین خان - وکیل
		۲	کیشوراؤ - وکیل
بابۃ ۳۳			
	صدر نشین	۲	فخر الدین احمد خان - معتمد فینانس
		۳	محمد فیض الدین احمد خان - معتمد مال
۱	عالیجناب سر سید علی امام کے - سی - لیس آئی -	۴	سید مہدی حسین بلگرامی - ایم - اے - معتمد
	ارکان بحیثیت عہدہ		سیاسیات
		۵	ڈاکٹر سید سراج الحسن - ایم - اے - رکن مجلس
۱	دیوان بہادر جی - کرشمہ چاری - بی - اے		عدالت عالیہ
		۶	بیچاٹھ - ایم - اے - یل - یل - بی - نائب معتمد
۲	محمد اکبر نذر علی حیدری - بی - اے - معتمد		مجلس وضع آئین و قوانین
		۷	ڈیویو - اے - گیر - صدر ناظم کوٹوالی اضلاع
۳	مرزا یحییٰ احمد بیگ - میر مجلس عدالت عالیہ	۸	سید فیض الرحمن - انکپٹر جنرل رجسٹریشن
			ڈاکٹر
	ارکان ملازم		ارکان غیر ملازم
۱	حبیب الرحمن خان شیروانی - صدر القصد امور مذہبی		نائب شاہ - دین شاہ - مددگار معتمد صرغنا

نائب	نام معہ عہدہ	نائب	نام معہ عہدہ
۲	عبدالباسط خان - بجانب پاینگاہ نواب	۱	محمد عنایت حسین خان - وکیل -
	سردار الامراء مرحوم -	۲	کیشوراؤ - وکیل -
۳	نواب فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیر دار -		نوٹ
۴	مرزا عبد اللطیف خان - جاگیر دار -		سال نہ روان کے ششماہی اولین ذبیحہ -
۵	عبد العلی - وکیل -		اے - گیر - صدر ناظم کو توالی اضلاع کے جج
۶	ابنہاداس راؤ - وکیل -		ششماہی دوم میں مولوی محمد علی صاحب لپچ
۷	راجہ نرسنگیر بہادر - ساہو -		سی - یس - ناظم پولیس اضلاع بحیثیت رکن
	ارکان غیر معمولی		شریک ہیں -

باب۳۳

	صدر نشین	۲	نواب ذوالقدر جنگ بہادر - اے - معتمد
	سر سید علی امام نواب موید الملک بہادر - کے	۳	عدالت و کو توالی و امور عامہ -
	سی - یس - آئی -		مرزا یسوع اشیدیگ - میر مجلس عدالت العالیہ -
	ارکین		ارکان ملازم
۱	دیوان بہادر جی کرشنا چاری - معتمد مجلس	۱	حبیب الرحمن خان شیردانی - صدر صدر
	وضع آئین و قوانین و شیر قانونی -	۲	نظم امور مذہبی -
			فخر الدین احمد خان - معتمد فینانس -

نمبر	نام عہدہ	نمبر	نام عہدہ
	ارکان بحیثیت عہدہ		
۱	دیوان بہادر کرشنا چاری - معتمد قانون	۱	مانک شاہ دن شاہ - مددگار معتمد قضا
۲	علام اکبر خان - معتمد عدالت کوٹوالی و امور	۲	تیجراے - میر مجلس یا بیگاہ نواب آسمانجہ
۳	مرزا سیح الشریک - میر مجلس عدالت العالیہ	۳	راچندر نایک - بیارٹریٹ لا - وکیل
		۴	سید غلام نجین - وکیل
		۵	تقر طلب - جاگیر دار -
		۶	گمانی رام ہری رام - ساہو -
	ارکان ملازم		
۱	حبیب الرحمن خان شروانی - صدر الصدق امور مذہبی -		ارکان غیر معمولی
۲	نحرالدین احمد خاں - بی - اے - مستند		ڈاکٹر جاج نندی - سابق انسپکٹر جنرل
۳	نواب فصیح جنگ بہادر - معتمد مال -		رجسٹریشن ڈسٹامپ -
۴	نواب ہمدی یار جنگ بہادر - معتمد سیاسیات		محمد عنایت حسین خالص صاحب - وکیل
۵	خان بہادر مرزا حیدر جیون بیگ - رکن مجلس عدالت العالیہ -		نواب
۶	بیجنا تھ - انڈر سکرٹری مجلس وضع آئین و قوانین		سال سند روان کے ششماہی اول میں ارکان
۷	ونیکٹ رام ریڈی - کوٹوال بدہ -		غیر ملازم میں مانک شاہ دن شاہ مددگار معتمد
۸	نواب عابد نواز جنگ بہادر - سکرٹری صفا علی		صرف خاص کے بجائے ششماہی دوم میں
	ارکان غیر ملازم		نواب عزیز یار جنگ بہادر اول تعلفہ اطراف
			بہنائب صرف خاص شریک یہن -

تعداد	نام محمد عہدہ	تعداد	نام محمد عہدہ
آذر ۱۳۳۳			
	صدیق		
۱	نواب فریدون ملک بہادر	۳	نواب نصیح جنگ بہادر - محمد مال -
	ارکان مجتبیٰ	۴	نواب ہمدی یار جنگ بہادر - محمد بیاضیات
۱	دیوان جی کرشنما چاری - بی - اے -	۵	نواب جیون یار جنگ بہادر - بیار شہزاد
	بی - یل - محمد - مجلس وضع آئین و قوانین	۶	زاید رکن مجلس عدالت عالیہ - محمد
	و مشیر قانونی -		بیخاٹھ - ایم - اے - یل - بی - بی -
۲	نواب اکبر یار جنگ بہادر - محمد عدالت	۷	مجلس وضع آئین و قوانین
	کو توالی و امور عامہ -	۸	ویکٹ رام ریڈی - کو توالی بلدہ -
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر - بی - اے -		نواب عابد نواز جنگ بہادر - محمد مجلس صغالی
	یل - بی - میر مجلس عدالت عالیہ -		ارکان غیر ملازم
	ارکان ملازم	۱	نواب عزیز یار جنگ بہادر - اول تعلقہ دار
۱	نواب صدر یار جنگ بہادر صدر الصدو		اطراف بلدہ علاقہ صر فخاص -
	امور مذہبی -	۲	تیجراے - میر مجلس پایگاہ نواب
۲	نواب فخر یار جنگ بہادر - محمد فیاض		سر آسمانجاہ -
		۳	راچندر نایک بیر شہزاد لا - وکیل
		۴	سید غلام پنجتن - وکیل -
		۵	نواب صفدر یار خان - جاگیر دار -

نائب	نام معہ عہدہ	نائب	نام معہ عہدہ
۶	قربان علیخان جاگیردار۔	۱	ارکان غیر معمولی
۷	گمانی رام ہری رام۔ ساجو۔	۱	محمد اصغر۔ بیرسٹریٹ لا۔ وکیل۔
		۲	محمد غایت حسین خان۔ وکیل۔
خورداد ۳۳۳ الف			
	صدر نشین	۲	نواب فخر یار جنگ بہادر۔ بی۔ اے۔
۱	نواب ولی الدولہ بہادر۔ صدر اعظم۔		معتد فیٹانس۔
	ارکان بحیثیت رکن	۳	نواب فصیح جنگ بہادر۔ پیس۔ سی یس۔
۱	معتد مجلس وضع آئین و قوانین مشرقی قانونی		معتد مال۔
۲	نواب اکبر یار جنگ بہادر۔ معتد عدالت	۴	نواب مہدی یار جنگ بہادر۔ معتد سیاسیات۔
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر۔ میر محلہ علیہ	۵	نواب جیون یار جنگ بہادر۔ بیرسٹریٹ لا۔
	ارکان ملازم		زاید رکن عدالت عالیہ۔
۱	نواب صدر یار جنگ بہادر۔ صدر الصدور۔	۶	بیجا پتہ۔ ایم۔ اے۔ یل۔ یل۔ بی۔ نائب معتد
	امور مذہبی۔		مجلس وضع آئین و قوانین۔
		۷	دنیکٹ راماریڈی۔ کو تو ال بلدہ۔
		۸	نواب عابد یار جنگ بہادر۔ کشر صفائی بلدہ۔
			ارکان غیر ملازم

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۱	نواب عزیز یار جنگ بہادر - اول تعلقہ دار علاقہ صرفِ خانیہ کک	۴	گمانی رام ہری رام - ساہو -
۲	سیجولے - میر مجلس پایہ گاہ نواب لڑکانہ		ارکان غیر معمولی
۳	راچنڈر نامیک بیرسٹر - وکیل -	۱	محمد اصغر بیرسٹر لا - وکیل
۴	سید غلام پنجتن - وکیل -	۲	محمد عنایت حسین خان - وکیل
۵	صفدر یار خان - جاگیر دار		
۶	قبران علی خان - جاگیر دار		

آذر ۳۳۴۴ فصلی

ترتیب	میر مجلس	ترتیب	ارکانِ کلری
۱	نواب ولی الدولہ بہادر -	۱	نواب صدر یار جنگ بہادر - صدر الصدف امور مذہبی
	ارکانِ بحیثیتِ عہدہ	۲	نواب فخر یار جنگ بہادر - معتمدِ فتنائش -
۱	تقرر طلب - معتمد مجلس وضعِ آئینِ قوانین	۳	نواب فصیح جنگ بہادر - معتمد مال -
۲	نواب اکبر یار جنگ بہادر - معتمد عدالت کوٹوالی	۴	نواب مہدی یار جنگ بہادر - معتمد سیاسیات
	وامور عامہ -	۵	نواب جیون یار جنگ بہادر - رکن عدالت لکھنؤ
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر - میر مجلس عدالت لکھنؤ	۶	ونیکٹ رام ریڈی - کوٹوال بدہ -

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
۷	ڈاکٹر سید حامد علی - کٹر صفائی بدہ -	۵	صدر یار خان - جاگیر دار -
	ارکان غنیہ ملازم	۶	قربان علی خان -
۱	نواب عزیز یار جنگ بہادر اول تعلقہ دار -	۷	گمانی رام ہری رام - ساہو -
	اطراف بدہ صرف خاص -		ارکان غیر معمولی
۲	تیجراے - میر مجلس پاینگاہ نواب	۱	محمد اصغر بیر سٹریٹ لا - وکیل -
	سر آسمانجاہ مرحوم -	۲	محمد غایت حسین خان - وکیل -
۳	راچندر نایک بیار سٹریٹ لا - وکیل -		
۴	سید غلام نجین - وکیل -		

خورداد ۳۳۴۴ فیاضی

	صدر نشین		یل - یل - بی - میر مجلس التعالیہ -
	ارکان بحیثیت عہدہ		ارکان ملازم
۱	نواب اکبر یار جنگ بہادر - معتمد عدالت	۱	نواب ختر یار جنگ بہادر - ناظم و معتمد امور مذہبی -
	کوٹوالی و امور عامہ -	۲	نواب فخر یار جنگ بہادر - بی - اے - معتمد فینانس -
۲	نواب مرزا یار جنگ بہادر - بی - اے -		

نمبر	نام سہ عہدہ	نمبر	نام سہ عہدہ
۳	نواب فصیح جنگ بہادر بیچ سیسیس۔ معتد مال۔		ارکان غیر ملازم
۴	مہدی یار جنگ بہادر۔ ایم۔ اے۔ محمد	۱	مخدوم محی الدین۔ میر مجلس پایگاہ نواب
۵	نواب صدیق جنگ بہادر۔ بی۔ اے۔ محمد	۲	سر خورشید جاہ مرحوم۔
۶	نواب مسعود جنگ بہادر۔ بی۔ اے۔ ناظم	۳	محمد علی فاضل۔ وکیل۔
۷	نواب محمد نواز جنگ بہادر۔ صدر ناظم	۴	بشیر ناہت۔ وکیل۔
۸	کیتوراؤ۔ رکن عدالت عالیہ۔	۵	صفدر یار خاں۔ جاگیردار
۹	نواب عزیز یار جنگ بہادر۔ اول تعلقہ دار	۶	میر قربان علی خان۔
	ضلع اطراف بدہ صرف خاص	۷	رائے بنسی نعل بہادر۔ ساہو
۳۳۵			
۱	صدر نشین		ارکان بحیثیت عہدہ
۱	نواب لی الدولہ بہادر صد اعظم باب حکومت	۱	بیجا تہ۔ ایم۔ اے۔ بی۔ اے۔ بی۔ اے۔
			محمد و شیر قانونی

ردیف	نام معہ عہدہ	ردیف	نام معہ عہدہ
۲	نواب اکبر یار جنگ بہادر - معتمد عدالت کوٹوالی	۸	کوٹوالی اضلاع و محالیں - کیشو راؤ - رکن عدالت عالیہ -
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر - بی - اے - یل - بی - میر مجلس عدالت عالیہ -	۹	نواب عزیز یار جنگ بہادر اول تعلقہ ار ضلع اطراف بلدہ -
۱	نواب اخیر یار جنگ بہادر - ناظم و معتمد		ارکان غیر ملازم
۲	نواب فصیح جنگ بہادر - پچ سی لین		تقرر طلب - میر مجلس پنجاب نواب وقار الامرا مخدومی - فاضل - وکیل -
۳	نواب فخر یار جنگ بہادر - بی - اے -		بشیر ناٹھ - وکیل - ہائیکورٹ - صفدر یار خان - جاگیر دار -
۴	نواب ہمدی یار جنگ بہادر - یم - اے -		نواب فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیر دار - راجہ موتی لال منسی لال بہادر - ساہو -
۵	نواب صد یار جنگ بہادر - بی - اے -		ارکان غیر معمولی
۶	نواب مسعود جنگ بہادر - بی - اے - ناظم		محمد اصغر - بی - اے - بیارٹریٹ لا - گنڈے راؤ - وکیل -
۷	نواب محمد نواز جنگ بہادر - صدر ناظم		

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۳۳۶			
۱	نواب ولی الدولہ بہادر صدر اعظم بحکومت	۳	مجلس
۲	نواب اکبر یار جنگ بہادر معتمد عدالت و کوٹوالی	۴	تقرر طلب - معتمد مال -
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر - بی - اے -	۵	نواب مہدی یار جنگ بہادر - یم - اے -
۴	نواب اختر یار جنگ بہادر - ناظم و معتمد امور مذہبی	۶	معتمد بیاسیات -
۵	نواب فخر یار جنگ بہادر - بی - اے -	۷	نواب محمد یار جنگ بہادر - بی - اے -
۶	معتمد فیناس -	۸	معتمد صنعت و حرفت وغیرہ -
۷	نواب جبار یار جنگ بہادر - میر مجلس پایگاہ	۹	نواب سراج یار جنگ بہادر - رکن مجلس عدالت العالیہ -
۸	نواب وقار الامراء مرحوم -	۱۰	وینکٹ راماریڈی - کوٹوال بدہ -
۹	محمد علی - فاضل - وکیل	۱۱	کیشور او - رکن عدالت العالیہ -
۱۰	نیشور ناتھ - بی - اے -	۱۲	نواب عزیز یار جنگ بہادر اول تعلقدار ضلع اطراف بدہ صرف خاص -
۱۱	بی - اے -	۱۳	ارکان غیر ملازم
۱۲	بی - اے -	۱۴	نواب جبار یار جنگ بہادر - میر مجلس پایگاہ
۱۳	بی - اے -	۱۵	نواب وقار الامراء مرحوم -
۱۴	بی - اے -	۱۶	محمد علی - فاضل - وکیل
۱۵	بی - اے -	۱۷	نیشور ناتھ - بی - اے -
۱۶	بی - اے -	۱۸	بی - اے -
۱۷	بی - اے -	۱۹	بی - اے -
۱۸	بی - اے -	۲۰	بی - اے -
۱۹	بی - اے -	۲۱	بی - اے -
۲۰	بی - اے -	۲۲	بی - اے -
۲۱	بی - اے -	۲۳	بی - اے -
۲۲	بی - اے -	۲۴	بی - اے -
۲۳	بی - اے -	۲۵	بی - اے -
۲۴	بی - اے -	۲۶	بی - اے -
۲۵	بی - اے -	۲۷	بی - اے -
۲۶	بی - اے -	۲۸	بی - اے -
۲۷	بی - اے -	۲۹	بی - اے -
۲۸	بی - اے -	۳۰	بی - اے -
۲۹	بی - اے -	۳۱	بی - اے -
۳۰	بی - اے -	۳۲	بی - اے -
۳۱	بی - اے -	۳۳	بی - اے -
۳۲	بی - اے -	۳۴	بی - اے -
۳۳	بی - اے -	۳۵	بی - اے -
۳۴	بی - اے -	۳۶	بی - اے -
۳۵	بی - اے -	۳۷	بی - اے -
۳۶	بی - اے -	۳۸	بی - اے -
۳۷	بی - اے -	۳۹	بی - اے -
۳۸	بی - اے -	۴۰	بی - اے -
۳۹	بی - اے -	۴۱	بی - اے -
۴۰	بی - اے -	۴۲	بی - اے -
۴۱	بی - اے -	۴۳	بی - اے -
۴۲	بی - اے -	۴۴	بی - اے -
۴۳	بی - اے -	۴۵	بی - اے -
۴۴	بی - اے -	۴۶	بی - اے -
۴۵	بی - اے -	۴۷	بی - اے -
۴۶	بی - اے -	۴۸	بی - اے -
۴۷	بی - اے -	۴۹	بی - اے -
۴۸	بی - اے -	۵۰	بی - اے -
۴۹	بی - اے -	۵۱	بی - اے -
۵۰	بی - اے -	۵۲	بی - اے -
۵۱	بی - اے -	۵۳	بی - اے -
۵۲	بی - اے -	۵۴	بی - اے -
۵۳	بی - اے -	۵۵	بی - اے -
۵۴	بی - اے -	۵۶	بی - اے -
۵۵	بی - اے -	۵۷	بی - اے -
۵۶	بی - اے -	۵۸	بی - اے -
۵۷	بی - اے -	۵۹	بی - اے -
۵۸	بی - اے -	۶۰	بی - اے -
۵۹	بی - اے -	۶۱	بی - اے -
۶۰	بی - اے -	۶۲	بی - اے -
۶۱	بی - اے -	۶۳	بی - اے -
۶۲	بی - اے -	۶۴	بی - اے -
۶۳	بی - اے -	۶۵	بی - اے -
۶۴	بی - اے -	۶۶	بی - اے -
۶۵	بی - اے -	۶۷	بی - اے -
۶۶	بی - اے -	۶۸	بی - اے -
۶۷	بی - اے -	۶۹	بی - اے -
۶۸	بی - اے -	۷۰	بی - اے -
۶۹	بی - اے -	۷۱	بی - اے -
۷۰	بی - اے -	۷۲	بی - اے -
۷۱	بی - اے -	۷۳	بی - اے -
۷۲	بی - اے -	۷۴	بی - اے -
۷۳	بی - اے -	۷۵	بی - اے -
۷۴	بی - اے -	۷۶	بی - اے -
۷۵	بی - اے -	۷۷	بی - اے -
۷۶	بی - اے -	۷۸	بی - اے -
۷۷	بی - اے -	۷۹	بی - اے -
۷۸	بی - اے -	۸۰	بی - اے -
۷۹	بی - اے -	۸۱	بی - اے -
۸۰	بی - اے -	۸۲	بی - اے -
۸۱	بی - اے -	۸۳	بی - اے -
۸۲	بی - اے -	۸۴	بی - اے -
۸۳	بی - اے -	۸۵	بی - اے -
۸۴	بی - اے -	۸۶	بی - اے -
۸۵	بی - اے -	۸۷	بی - اے -
۸۶	بی - اے -	۸۸	بی - اے -
۸۷	بی - اے -	۸۹	بی - اے -
۸۸	بی - اے -	۹۰	بی - اے -
۸۹	بی - اے -	۹۱	بی - اے -
۹۰	بی - اے -	۹۲	بی - اے -
۹۱	بی - اے -	۹۳	بی - اے -
۹۲	بی - اے -	۹۴	بی - اے -
۹۳	بی - اے -	۹۵	بی - اے -
۹۴	بی - اے -	۹۶	بی - اے -
۹۵	بی - اے -	۹۷	بی - اے -
۹۶	بی - اے -	۹۸	بی - اے -
۹۷	بی - اے -	۹۹	بی - اے -
۹۸	بی - اے -	۱۰۰	بی - اے -

ترتیب	نام معہ عہدہ	ترتیب	نام معہ عہدہ
۴	صفدر یار جنگ بہادر - جاگیر دار -		ارکان غیر معمولی
۵	نواب فرخندہ یار جنگ بہادر - جاگیر دار	۱	محمد اصغر - بی۔ اے۔ بیار سٹریٹ لا۔
۶	راجہ موتی لال - ہنسی لال بہادر - ساہو -	۲	گنڈے راؤ وکیل -
۳۳۴			
	میر مجلس		ارکان ملازم
	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراج	۱	نواب اختر یار جنگ بہادر - ناظم و محمد
	بہادر عین السلطہ پیشکار -		صیغہ امور مذہبی -
	ارکان بحیثیت عہدہ	۲	آر۔ یل - گیاملن - ناظم سررشتہ
	۱ بیجا تھ - ایم - اے - یل - یل - بی - محمد		دار الضرب سررشتہ برقی -
	۲ مجلس وضع آئین و قوانین و شیر قانونی -		آغا محمد علی - شریک محمد مال -
	۳ نواب ذوالقدر جنگ بہادر - محمد عدالت		نواب مہدی یار جنگ بہادر - محمد سیاسات
	۴ وکوتوالی و امور عامہ -		نواب صمد یار جنگ بہادر - محمد افواج طباط
	۵ نواب مرزا یار جنگ بہادر - بی - اے -		نواب سراج یار جنگ بہادر - رکن عدالت
	۶ یل - یل - بی - میر مجلس عدالت العالیہ -		دنیکٹ راماریڈی - کو توال بلدہ
		۸	بی - اے - کالفس اے سی - بیس -
			صدر ناظم و محمد صنعت و حرفت -

نمبر	نام معہ عہدہ	نمبر	نام معہ عہدہ
۹	نواب عزیز یار جنگ بہادر - ادل تعلقہ ارضیہ اطراف بدہ علاقہ صرف خاص مبارک -	۵	نواب مشیر جنگ بہادر - جاگیر دار -
۱	نواب جبار یار جنگ بہادر - میر مجلس پیشوا	۶	راجہ موتی لال - منسی لال بہادر ساہو -
۲	نواب وقار الامراء مرجم -		ارکان غیر معمولی
۳	محمد علی - فاضل - دکیل -	۱	محمد اصغر فی - اے - بیارٹریٹ لا -
۴	رفیع الدین - جیندی - دکیل -	۲	گنڈے راؤ دکیل -
۵	میر حیدر علی خان - جاگیر دار -		

۱۳۳۱

نمبر	صدر نشین	نمبر	ارکان بحثیت عہدہ
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ بین السلطنتہ - جی سی - آئی - ای - اعلیٰ	۱	بیجاختہ - ایم - اے - یل - یل - بی - معتمد وضع آئین و قوانین و مشیر قانونی -
۲	نائب صدر نشین و صدر المہام مرلوہو جنگ علاقہ کامسوڈ مجلس میں نشین ہوتا	۲	نواب ذوالقدر جنگ بہادر - ایم - اے - بیارٹریٹ لای محمد عدالت و کو تو الی امور عا
۳		۳	نواب یار جنگ بہادر - بی - ایل - یل - بی - میر مجلس عدالت العالیہ -

تعداد	نام معہ عہدہ	تعداد	نام معہ عہدہ
			ارکان ملایم
۱	نواب اختر یار جنگ بہادر - ناظم و معتمد صنف	۲	محمد علی - فاضل - وکیل -
۲	نواب فخر یار جنگ بہادر - معتمد فیائنس	۳	رفیع الدین میندی - وکیل -
۳	نواب آغا یار جنگ بہادر - شیرک معتمد	۴	میر حیدر علی خان - جاگیر دار -
۴	نواب مہدی یار جنگ بہادر - میم اسے	۵	نواب مشیر جنگ بہادر - جاگیر دار -
۵	نواب جیون یار جنگ بہادر - بی - اسے	۶	پنچل و نیکٹ راماریڈی - دیسکہ -
۶	ڈاکٹر حامد علی - کشتہ صفائی بدہ -		ارکان غیر معمولی
۷	جے - اسے - آرم - اسٹرائنگ - معتمد		
۸	نواب عزیز یار جنگ بہادر - اول لعلدار		
۹	بی - اسے - کانس - مددگار ناظم و معتمد صنعت و حرفت		
	ارکان غیر ملایم		
۱	مرزا واجد بیگ - میر مجلس پانچ گاہ نواب		
	سدا سمانجا مہدی		

نائب	نام معہ عہدہ	نائب	نام معہ عہدہ
	رشتین		
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجہ	۲	نواب آغا یار جنگ بہادر - شریک متھال
	بین السلطنت صدر اعظم بہادر -	۳	نواب ہمدی یار جنگ بہادر - ایم - اے -
	ارکان بحیثیت عہد		مقتدیہ بیات -
۱	نواب ہاشم یار جنگ بہادر - ایم - اے -	۵	نواب جیون یار جنگ بہادر - بیرسٹریٹ
	یل - یل - بی - معتمد مجلس وضع امن و توہین		رکن عدالت العالیہ -
	و شیر قانونی -	۶	ڈاکٹر حامد علی - کمشنر صفائی بلدیہ -
۲	نواب بکر یار جنگ بہادر - معتمد عدالت و	۷	جے - اے - ارم اسٹریٹ - صدر ناظم
	کو توالی دامور عاتقہ		کو توالی اصناف -
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر - ایم - اے -	۸	بی - اے - کانس - صدر ناظم صنعت
	یل - یل - بی - بیرسٹریٹ عدالت العالیہ		حرف -
	ارکان ملازم	۹	نواب عزیز یار جنگ بہادر - اول اتحاد
۱	نواب اختر یار جنگ بہادر - ناظم و معتمد		ضلع اطراف بلدیہ صرف خاص -
	صیفہ امور مذہبی -		ارکان غیری ملازم
۲	نواب فخر یار جنگ بہادر -	۱	مرزا داج دیگ بیرسٹریٹ پانچکا دنواب
	مقتدیہ فیانس -	۲	سید محمد عسکری حسن - بیرسٹریٹ لا -
		۳	کیشور داؤ - وکیل -
		۴	میر حیدر علی خان - جاگیر دار -

نفاذ	نام موعده	نفاذ	نام موعده
۵	نواب شیر جنگ بہادر۔ جاگیر دار۔	۱	ارکان غیر معمولی
۶	پنچل ویکٹ رام ریڈی۔ دلیکھ۔	۲	مولوی مرتضیٰ احمد خاں۔ بیارٹھریٹ
			رائے بشیشور ناتھ۔ دکیل۔
سنہ ۱۳۴۰			
	صد نشین		ارکان ملازم
۱	راجہ راجایان راجہ سرکشن پرشاد مہاراجا	۱	نواب علی نواز جنگ بہادر۔ معتمد قیمرات
	بہادر صدر اعظم بین السلطنت پیشکار۔		و آبپاشی۔
۲	ارکان بحیثیت عہدہ	۲	نواب فیروز جنگ بہادر۔ معتمد فینانس۔
	نواب ہاشم یار جنگ بہادر۔ معتمد	۳	مسٹر۔ بی۔ اے۔ کالمن صدر ناظم
	دمشیر۔ قانونی۔		معتمد صنعت و حرفت۔
۲	نواب اکبر یار جنگ بہادر۔ معتمد عدالت و قوت	۴	ناراین راؤ۔ شیرک معتمد مال۔
	وامور عامہ	۵	راجہ دینکٹ رام ریڈی۔ کو توال بدہ
۳	نواب مرزا یار جنگ بہادر۔ میر مجلس	۶	نواب اختر یار جنگ بہادر۔ معتمد امونڈی
	عدالت العالیہ۔	۷	نواب جیون یار جنگ بہادر۔ گن مجلس
		۸	ڈاکٹر حامد علی کشن صفائی بدہ۔

ردیف	نام معہ عہدہ	ردیف	نام معہ عہدہ
۹	نواب وحید جنگ بہادر۔ اقل تعلقہ ارض اطراف بلوہ صرف خاص۔	۶	پنچل وینکٹ راماریڈی۔ دیسکہ۔ ارکان غیر معمولی
۱	مولوی سید محمد حسن صاحب۔ بگلرانی۔	۱	مولوی مرتضیٰ خان۔ وکیل سرکار۔
۲	میر مجلس پانچگاہ۔ نواب لطف الدولہ بہادر مولوی خواجہ عبدالعزیز صاحب۔	۲	رائے بشیشور ناتھ۔ جج ہائیکورٹ
۳	وکیل ہائیکورٹ۔		کیشور اڈو صاحب۔ وکیل ہائیکورٹ۔
۴	پنڈت گوپال راؤ صاحب۔ وکیل ہائیکورٹ		
۵	نواب مینا یار جنگ بہادر۔ جاگیر دار۔ نواب بہادر یار جنگ بہادر۔		

توسیع مجلس وضع آئین و قوانین

سرکار عالی

اُن حالات و شرائط کے کابل تحقیقات کے فرض سے جن کی تکمیل سے مجلس وضع آئین و قوانین کی توسیع ہو سکے۔ اور وہ حکومت کی کل ہونے کے سبب سے اور بھی زیادہ مفید ہو سکے۔ بذریعہ فرمان مبارک مورخہ ۱۴ جمادی الاول ۱۳۳۶ ہجری۔ صدر اعظم کو حکم دیا گیا تھا کہ رعایا ملک نے جو اخلاقی اور تعلیمی ترقی کی ہے اس کو پورے طور سے ملحوظ رکھ کر وہ ایسا مواد فراہم کرنا شروع کر دیں جس پر سے یہ اغراض صدر ایک جامع تجویز مرتب کیجا سکے اور اس میں امور ذیل کے طرف خاص توجہ کی جائے۔

(۱) مجلس کے انتخابی جزو میں معتد بہ اضافہ (۲) بلا واسطہ اوٹ دینے کا طریقہ (۳) قابل لحاظ طبقوں کے جانب سے ارکان کا انتخاب۔ (۴) اُن طبقوں کے حقوق کی حفاظت جس کی تعداد کم ہو (۵) اوٹ دینے کا حق حاصل ہونے کے شرائط۔ (۶) ارکان سرکاری کی تعداد (۷) اختیارات و فرائض مجلس و ارکان۔

اور صدر اعظم مجاز رکھے گئے تھے کہ اس تحقیقات کے انجام دہی کے لئے خاص عہدہ داران اور کمیٹیوں کا تقرر کریں۔ لہذا فرمان مذکورہ بالا کی بناء پر رائے بالمشورہ صاحب۔ بی۔ اے۔ ذلیفہ یاب رکن مجلس عدالت العالیہ سرکار عالی کا تقرر۔ مجلس وضع آئین و قوانین کے جدید مجوزہ اصلاحات کے لئے بطور عہدہ دار خاص عمل میں آیا۔ اور ان کا تعلق مندرجہ مال سے رکھا گیا۔ (ملاحظہ ہو جریدہ اعلامیہ مطبوعہ اراردی بہشت

۱۲۲۹ھ م ۲۲ جمادی الثانی ۱۲۲۹ھ ہجری جلد ۵۱ نمبر ۲ صفحہ ۵۱۹۔
 ۱۲۳۱ھ تک رپورٹ مرتب ہوگئی اور جریدہ مطبوعہ م شہر لود ۱۲۳۱ھ جلد ۵۳
 نمبر ۳۱ جز اول صفحہ ۲۹۰ میں رائے موصوف کے خدمات کا اعتراف منجانب سرکار
 کیا گیا۔

بعدہ دفتر مذکور بہاء خرداد ۱۲۳۱ھ حسب تجویز صد اعظم بہادر دفتر مجلس وضع آئین و
 قوانین میں منم کر دیا گیا۔

فهرست

قوانين نافذه مجلس وضع آئين و قوانين من ابتدا ۱۳۰۵ تا لغايت ۱۳۳۹

ردیف	نشان قانون	نام قانون مسود	حوال جريده اعلاميه لغت جز و نما صفحه	ردیف	نشان قانون	نام قانون مسود	حوال جريده اعلاميه لغت جز و نما صفحه
۱	۱۳۰۵	قانون قماربازی	۳ اسفند ۱۳۰۵ صفحه ۶۱	۵	۵	قانون كوتاه آف دار	۳ اردیبهشت ۱۳۰۸ صفحه ۳۴۳
۲	۰	ترميم ۱۳۱۹	۳ رادی بهشت صفحه ۱۱	۰	۰	ترميم ۱۳۱۹	۱۹ شهریور ۱۳۱۹ صفحه ۲۰۳
۳	۰	۱۳۳۹	۱۵ آبان ۱۳۳۹ صفحه ۱۱۵	۶	۶	قانون تبديل مباديه اهل حرفه -	۳ اردیبهشت ۱۳۳۹ صفحه ۳۳۴
۴	۳	قانون تلف كاغذ - بيكار -	۸ فروردی ۱۳۰۵ صفحه ۱۲۵	۱۱	۱۱	قانون تغيير و لطايف قوانين -	۲ اسفند ۱۳۰۵ صفحه ۵۹۹
۵	۱۳۰۵	قانون تلف	۴ اسفند ۱۳۰۵ صفحه ۸۱	۱۲	۰	ترميم ۱۳۱۰	۸ شهریور ۱۳۱۰ صفحه ۳۴۵
۶	۰	ترميم ۱۳۰۹ ۱۳	۲۲ دی ۱۳۱۰ صفحه ۱۹۹	۱۳	۰	ترميم ۱۳۲۲	۴ آبان ۱۳۲۲ صفحه ۹۶۱
۷	۳	قانون مدت نما داشت	۱۳ آبان ۱۳۰۵ صفحه ۹۳۴	۱۴	۰	۱۵ ۱۳۲۹	۲۵ اردیبهشت ۱۳۳۰ صفحه ۳۳

ردیف	نشان قانون	نام قانون مستترسیم	حوالہ جریده اعلامیه جز و ثبات صحیفه	ردیف	نشان قانون	نام قانون مستترسیم	حوالہ جریده اعلامیه جز و ثبات صحیفه
۱۵	۴	قانون مطالبات	۲۳ راندی ۱۳۰۵ بہشت ۱۳۰۵	۲۵	.	ترسیم ۱۳۲۲	۲۵ راندی ۱۳۲۲ ۱۳۱
۱۶	.	ترسیم ۱۳۲۲	۱۴ راندی ۱۳۲۲ ۶۹۴	۲۶	.	ترسیم ۱۳۲۵	۲ راندی ۱۳۲۵ بہشت ۱۳۲۵
۱۷	۲	قانون محصو لا امقانی	۱۳۰۹ راندی ۱۳۰۹ ۹۶۳	۲۷	.	ترسیم ۱۳۳۴	۲۶ راندی ۱۳۳۴ ۲۳۴
۱۸	.	ترسیم ۱۳۱۴	۲۲ راندی ۱۳۱۴ ۳۹۱	۲۸	۷	قانون شہاد و نفی	۱۴ راندی ۱۳۰۹ ۱۷۵
۱۹	.	ترسیم ۱۳۱۹	۱۸ تیر ۱۳۱۹ ۱۷۵	۲۹	۹	قانون حصواری	۲۲ راندی ۱۳۱۹ ۲۹۹
۲۰	۳	ضابطہ مجلس وضع آیین و قوانین	۱۱ راندی ۱۳۰۹ ۱۳۳	۳۰	.	ترسیم ۱۳۱۶	۱۵ راندی ۱۳۱۶ ۱۱۵
۲۱	.	ترسیم ۱۳۰۹	۲۳ راندی ۱۳۱۵ ۳۹۹	۳۱	.	ترسیم ۱۳۱۹	۲۶ شہر ۱۳۱۹ ۲۷۵
۲۲	.	ترسیم ۱۳۱۵	۳۰ تیر ۱۳۱۵ ۵۲۹	۳۲	۱۰	قانون اختراع و افواج	۲۲ راندی ۱۳۱۵ ۲۰۵
۲۳	۴	قانون پست	۱۹ راندی ۱۳۰۹ ۱۶۵	۳۳	۵	قانون تحفظ کتب مطبوعہ	۸ شہر ۱۳۱۵ ۱۲۵
۲۴	.	ترسیم ۱۳۱۱	۲۳ راندی ۱۳۱۱ ۶۵۹	۳۴	۱	قانون لجابت	۱۴ راندی ۱۳۱۲ ۳۸۱

ردیف	نشان قانون	نام قانون مستتریم	حوالہ جریده اعلامیہ	ردیف	نشان قانون	نام قانون مستتریم	حوالہ جریده اعلامیہ
۳۵	۱۳۱۳	قانون انداد بیچی	مزاردی ۱۳۱۳	۳۵	.	ترسیم ۱۳۳۲	۱۳۳۲
۳۶	.	برجا نوران	۱۵۱	۳۶	.	۱۳۳۵	۱۳۳۵
۳۷	.	ترسیم ۱۳۳۳	۱۹ برہمن ۱۳۳۳	۳۷	۱۳۱۳	قانون عطا اقتدار	۱۳۱۳
۳۸	۲	قانون شہادت	۱۶ رازد ۱۳۳۹	۳۸	۲	قانون مجاہد	۱۳۳۹
۳۹	۱۳۱۳	مجموعہ ضابطہ فوجداری	۸ امرداد ۱۳۱۳	۳۹	۳	قانون تحقیقات	۱۳۱۳
۴۰	.	ترسیم ۱۳۲۲	۱۶ رازد ۱۳۲۲	۴۰	۳	قانون حفاظت	۱۳۱۳
۴۱	.	۱۳۲۵	۱۶ برہمن ۱۳۲۵	۴۱	.	نظام و طمانان	۱۳۲۵
۴۲	.	۱۳۲۹	۲۴ رازد ۱۳۲۹	۴۲	.	ترسیم ۱۳۳۱	۱۳۳۱
۴۳	.	۱۳۲۹	۲۴ رازد ۱۳۲۹	۴۳	.	قانون ترسیم قاعد	۱۳۲۹
۴۴	.	۱۳۳۰	۲۸ برہمن ۱۳۳۰	۴۴	.	قانون ابکاری	۱۳۳۰

شماره	نشان قانون	نام قانون	نشان قانون	شماره	نشان قانون	نام قانون	نشان قانون	شماره
۵۴	۰	ترمیم ۳۱۸ ف	۳۱ ر. زوروی	۴۰	۴	قانون محاسبات	یکم - امرداد ۱۳۱۴	۳۶۳
۵۵	۰	۱۳۲۲ ف	۲۱ ر. زوروی	۴۱	۵	قانون ولایت	۱۰ ر. امرداد ۱۳۱۴	۲۹۵
۵۶	۲	قانون تحویل ملزمین	۴ ر. اردیبهشت ۱۳۱۶	۴۲	۷	قانون دادرسی خاص	۱۸ ر. مهر ۱۳۱۴	۴۸۴
۵۷	۰	ترمیم ۱۳۱۶ ف	۵ ر. آذر ۱۳۱۴	۴۳	۸	قانون ملکیاتی اراضی	۹ ر. آبان ۱۳۱۴	۵۵۵
۵۸	۶	قانون معاهده	۱۳ ر. بهمن ۱۳۱۴	۴۴	۰	ترمیم ۳۱۳ ف	۲۲ ر. اردیبهشت ۱۳۲۲	۱۰۴۵
۵۹	۱۳۱۴ ف	قانون اوزان و میانه	۲۶ ر. بهمن ۱۳۱۴	۴۵	۰	۱۳۳۱ ف	۱۸ ر. شهریور ۱۳۳۱	۱۳۳
۰	۰	۱۴۳۳	۰	۴۶	۰	۱۳۳۹ ف	۰	۰

ردیف	نشان قانون	نام قانون سنه ترمیم	حواله جریده اعلامیه جریده مالک صفحه	ردیف	نشان قانون	نام قانون سنه ترمیم	حواله جریده اعلامیه جریده مالک صفحه
۶۷	۹	قانون امتناعی بشرح این سجده ای -	۲۶ رده ۱۳۱۴ ف ص ۱	۷۳	.	ترمیم ۱۳۲۹ ف	۲۴ رده ۱۳۲۹ ف ص ۱۳۳
۶۸	۱۳۱۸ ف	قانون تحفظ جاد دیوان بصیرت طیفانی -	۲۱ رده ۱۳۱۸ ف ص ۳۹	۷۵	.	۱۳۲۹ ف	۲۵ رده ۱۳۲۰ ف ص ۳۱
۶۹	۱۳۱۸ ف	تحفظ مکانات از طیفانی رودر	۲۱ رده ۱۳۱۸ ف ص ۳۳	۷۶	.	۱۳۲۳ ف	۱۴ رده ۱۳۲۳ ف ص ۱۰۲
۷۰	۴	قانون تعیین ناشاست	۲۱ رده ۱۳۱۸ ف ص ۵۱	۷۷	.	ترمیم ۱۳۳۴ ف	۲۱ رده ۱۳۳۴ ف ص ۱۳۱
۷۱	۵	قانون دستاویز قابل بیع و شری	۵ رده ۱۳۱۸ ف ص ۲۲۵	۷۸	۱۳۱۹ ف	قانون پرولیم	۳۱ رده ۱۳۱۹ ف ص ۱۱۹
۷۲	.	ترمیم ۱۳۲۹ ف	۲۵ رده ۱۳۲۱ ف ص ۲۲	۷۹	.	قانون بازرگانی	۲۶ رده ۱۳۱۹ ف ص ۱۱
۷۳	۶۰	قانون وکلا	۶۰ رده ۱۳۱۹ ف ص ۱	۸۰	۸	قانون میرمحکم اعزاز	۳۰ رده ۱۳۱۹ ف ص ۲۵۵

ردیف	نشان قانون	نام قانون منقسم	حواله خبریه اعلامیه	ردیف	نشان قانون	نام قانون منقسم	حواله خبریه اعلامیه
۸۱	۰	ترسیم ۳۳۲	۱۳۳۳	۹۰	۳	قانون دینیه	۱۳۳۲
۸۲	۳	قانون سعادون	۱۳۳۰	۹۱	۳	قانون سمیات	۲۰۹
۸۳	۴	قانون کپنی	۱۳۳۱	۹۲	۵	قانون کردگیری	۲۲۳
۸۴	۰	ترسیم ۱۳۳۹	۱۳۳۹	۹۳	۶	قانون اقوام جزائیه	۲۳۳
۸۵	۵	قانون واحد نظام	۱۳۳۹	۹۴	۷	ترسیم ۱۳۳۹	۳۲۵
۸۶	۱	قانون حفظ ریکه	۱۳۳۱	۹۵	۸	قانون تادیب نجات	۱۳۳۲
۸۷	۳	قانون سکت جاکیرک	۱۳۳۱	۹۶	۱	مناظره جودیل کیتی	۳۶۱
۸۸	۰	ترسیم ۱۳۳۹	۱۳۳۹	۹۷	۲	قانون انجمن ک	۱۹۴
۸۹	۱	قانون بیادعت	۱۳۳۲	۹۸	۰	ترسیم ۱۳۳۹	۳۸۹

ردیف	نشان قانون	نام قانون	مجلس	نشان قانون	نام قانون	مجلس	ردیف
۹۹	.	ترمیم ۱۳۲۹	۱۰۹	.	ترمیم ۱۳۲۹	۱۰۹	۹۹
۱۰۰	۳	مجموعه ضابطه‌های	۱۱۰	۳۵۹	مجموعه ضابطه‌های	۱۱۰	۱۰۰
۱۰۱	.	ترمیم ۱۳۲۵	۱۱۱	۲۴۱	ترمیم ۱۳۲۵	۱۱۱	۱۰۱
۱۰۲	.	۱۳۲۴	۱۱۲	۶۲	۱۳۲۴	۱۱۲	۱۰۲
۱۰۳	.	۱۳۳۶	۱۱۳	۱۰۳	۱۳۳۶	۱۱۳	۱۰۳
۱۰۴	۱۳۲۳	قانون عدالت	۱۱۴	۸۳	قانون عدالت	۱۱۴	۱۰۴
۱۰۵	.	ترمیم ۱۳۲۹	۱۱۵	۸۳	ترمیم ۱۳۲۹	۱۱۵	۱۰۵
۱۰۶	۵	مجموعه تفریبات	۱۱۶	۱۱۲	مجموعه تفریبات	۱۱۶	۱۰۶
۱۰۷	.	ترمیم ۱۳۲۴	۱۱۷	۱۲۱	ترمیم ۱۳۲۴	۱۱۷	۱۰۷
۱۰۸	.	۱۳۲۹	۱۱۸	۲۵	۱۳۲۹	۱۱۸	۱۰۸
		قانون سوابق			قانون سوابق		
		موقوفه کار			موقوفه کار		

شماره	نشان قانون	نام قانون مندرج	حواله جریده اعلامیه جزئیات موصوفه	شماره	نشان قانون	نام قانون مندرج	حواله جریده اعلامیه جزئیات موصوفه
۱۱۹	۰	ترمیم ۱۳۳۱ ف	۲۶ فروردی ۱۳۳۱ ف	۱۲۸	۱۳۳۲ ف	قانون رجبری	۱۳۳۳ ف ۵۵ ص
۱۲۰	۱۰	قانون کوتوالی اصلاح	۲۵ اردیبهشت ۱۳۳۰ ف	۱۲۹	۱۳۳۳ ف	قانون جامدادی	۱۳۳۳ ف ۹۴ ص
۱۲۱	۱۴	قانون نعمتان	۲۰ آذر ۱۳۳۰ ف	۱۳۰	۱۳۳۴ ف	قانون اخین	۱۳۳۳ ف ۱۹ ص
۱۲۲	۱۳۳۰ ف	قانون شکاری	۲۴ فروردی ۱۳۳۰ ف	۱۳۱	۱۳۳۵ ف	قانون سبزه	۱۳۳۳ ف ۱۹ ص
۱۲۳	۲	قانون کفالت	۱۴ اردیبهشت ۱۳۳۰ ف	۱۳۲	۱۳۳۶ ف	قانون تحفظ حق	۱۳۳۳ ف ۹ ص
۱۲۴	۳	قانون کارورز	۱۵ اردیبهشت ۱۳۳۰ ف	۱۳۳	۱۳۳۷ ف	قانون ریو	۱۳۳۳ ف ۲۹ ص
۱۲۵	۶	قانون عدالت	۳۰ بهمن ۱۳۳۰ ف	۱۳۴	۱۳۳۸ ف	قانون انتقال	۱۳۳۳ ف ۶۹ ص
۱۲۶	۳	قانون تحفظ جامدادی	۱۸ شهریور ۱۳۳۱ ف	۱۳۵	۱۳۳۹ ف	قانون عدالت	۱۳۳۳ ف ۲۵ ص
۱۲۷	۴	قانون خط زده و پیرا	۱۲۶ ۱۳۳۲ ف				
۱۲۸	۴	قانون استاء	۵ اسفند ۱۳۳۲ ف				

ردیف	نشان قانون	نام قانون	موضوع	تاریخ تصویب	ملاحظات
۱۳۰	۸	قانون حفاظت آثار قدسیه	حفاظت از اماکن مقدسه	۱۳۰۰	۱۰ اردیبهشت ۱۳۳۸
۱۳۰	۵	قانون جانورپروری	حفاظت از جانوران	۱۳۰۱	۱۱ مهر ۱۳۳۸
۱۳۸	۶	قانون متعلقه کاشت	قانون مربوط به کاشت	۱۳۰۲	۱۲ آبان ۱۳۳۸
۱۳۹	۷	قانون نقل و حرکت	قانون مربوط به نقل و حرکت	۱۳۰۳	۱۳ آبان ۱۳۳۹

پہچان

مختصر حالہ عہدہ داران علاقہ سرکار عالی
صدر اعظم

(۱)

آزیدیل نواب علی امام مؤید الملک بہادر سی۔ سی۔ آئی۔ کے سی
سی۔ آئی

نام نامی سید علی امام صاحب شمس العلماء نواب سید ادا امام صاحب اثر کے صاحبزادے
ہیں آپ صوبہ بہار کے ایک ایسے سلسلہ خاندان اعلیٰ کے رکن ہیں جو سلسلہ بلسلہ متوال
نہیں ہے۔ قبضہ بنورہ مضافات پٹنہ میں ۱۱ فروری ۱۸۶۹ء کو آپ کی ولادت ہوئی۔
چونکہ آپ کا گھرانہ ہمیشہ سے علم و فضل میں ممتاز رہا تھا۔ آپ کی تعلیم گھر سے شروع ہوئی
پھر آہ کے ضلع اسکول میں درجہ بدرجہ تعلیم پانے کے بعد پٹنہ کالج میں ختم ہوئی۔
۱۸۸۶ء میں آپ انگلستان تشریف لے گئے وہاں سے قانونی ڈگری لیکر ۱۸۹۰ء میں دکن

تشریف لائے۔ واپسی کے بعد پٹنہ میں وکالت شروع کی۔ تھوڑے ہی عرصہ میں علمی قابلیت و خداداد ذہانت سے اتنی ترقی کی کہ نہ صرف پٹنہ ہائیکورٹ میں آپ کو امتیاز حاصل ہوا۔ بلکہ ہندوستان بھر میں آپ کی شہرت ہو گئی۔ گورنٹ برطانیہ نے آپ کی مقبولیت و قانونی شہرت کے لحاظ سے ۱۹۰۹ء میں اسٹینڈنگ کونسل بنگال کا عہدہ مرحمت فرمایا۔ اور لارڈ سینہا کے بعد اون کی جگہ حضور ویسراٹے بہادر کی انتظامی کونسل کے وزیر قانون بنائے گئے۔ پھر اگزیکیوٹو کونسل کی صدارت پر مامور ہوئے۔ غالباً یہ وہی زمانہ ہے۔ جبکہ دولت برطانیہ سے ستارہ ہند (سی۔ ایس۔ آئی) کا باوقعت خطاب آپ کو عطا ہوا تھا۔ مدت معینہ تک نہایت عزت و وقار کے ساتھ وزارت قانونی کے فرائض انجام دیتے رہے۔ سبکدوشی کے بعد پھر پیشہ وکالت انجام دینے لگے۔ چونکہ حیدرآباد میں حکومت کی تشکیل زیر غور تھی۔ صدارت عظمیٰ کے لئے یہاں سے طلبی ہوئی۔ ۱۳ مہر ۱۳۲۹ء روز چہار شنبہ صبح کے دس بجے بجوالہ لائن سے بدھ حیدرآباد میں فائز ہوئے۔ بجوالہ ٹک ریلوے سٹیشن لانے کے لئے بھیجا گیا تھا۔ حیدرآباد اسٹیشن پر سرکار عالی کے چند اعلیٰ عہدہ دار پیشوائی کے لئے موجود تھے۔ گسٹ ہوس میں قیام پذیر ہوئے۔ ۱۱۔ مہر ۱۳۲۹ء صدارت عظمیٰ کا عہدہ جلیل آپ کے سپرد ہوا۔ (عظمیٰ) مہر ۱۳۲۹ء کی ماہوار مقرر ہوئی۔ اور بذریعہ جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۶ دے ۱۳۲۹ء باب حکومت کا افتتاح فرمایا گیا۔ بتقریب سالگرہ مبارک آپ کو موہد الملک بہادر کا خطاب عطا ہوا۔ (لیگ آف نیشنز) میں منجانب سرکار عظمت دار شریک ہونے کی غرض سے آپ مولڈی صاحبہ ۲۰ اکتوبر ۱۹۲۱ء کو باخراجات سرکار عالی بدھ سے یورپ روانہ ہوئے اور بعد انفرارغ لیگ وغیرہ یکم اپریل ۱۹۲۱ء کو جمع فرمائی بدھ ہوئے۔ اور بذریعہ جریدہ غیر معمولی ۲۸ فروردی ۱۳۳۰ء اعلان کیا گیا کہ گویا پانچ سال کے لئے آپ طلب کئے گئے تھے۔ مگر بعض نامعلوم وجوہ سے آپ نے اس عہدے سبکدوشی کی استدعا کی۔ ۲ سال ۱۰ ماہ ۱۸ یوم کار فرما رہنے کے بعد بذریعہ جریدہ غیر معمولی

مورخہ ۲۰ آبان ۱۳۳۱ء آپ کے استعفا کی منظوری کا اعلان ہوا۔ منجملہ پانچ سال کے دو سال باقی رہ گئے تھے۔ اس کی بابت بہ حساب ماہانہ معاش دو سال کی ماہوار بذریعہ اسپرل بنک آف انڈیا ایصال کرنے کا حکم ہوا۔ یکم آبان ۱۳۳۱ء روز چہار شنبہ کورات کے آٹھ بجے آپ بجواڑہ لائن سے مراجعت فرمائے وطن ہوئے۔

(۲)

نواب سرفریدون الملک - کے سی - آئی - ای سی یس آئی

فریدونجی جشیجی نام تھا۔ پارسی نژاد تھے۔ ڈاکٹر جشیجی صاحب کے خلف الرشید تھے۔ ضلع اورنگ آباد میں ۸۔ آبان ۱۲۵۹ء کو پیدا ہوئے اور اپنے وطن جالندہ میں تعلیم پائی۔ ابتداً عم میں سرشتہ طبابت سرکار عالی میں ملازمت اختیار کر لی تھی۔ تھوڑے عرصہ کے بعد انجمنہ مالگرا کی مختلف خدمات انجام دیتے رہے۔ یکم شہریور ۱۲۸۰ء کو خدمت تحصیلداری پر بمشاورہ یکمہ روپیہ ترقی پائی۔ ۸۔ اراد دی بہشت ۱۲۸۵ء کو دوم تعلقہ دار و ہتم بند و سبت ہو گئے۔ ۱۶۔ روپیہ ۱۲۹۵ء کو ناظم بند و سبت بلدہ مقرر ہوئے۔ ۵۔ اراد دی بہشت ۱۲۹۶ء کو نواب الہام بہادر کے پرائیوٹ سکرٹری کا اعزاز حاصل ہوا۔ ۲۸۔ آبان ۱۳۰۳ء کو خدمت سابقہ کے علاوہ مستندی فوج باقاعدہ کا انصرام بھی آپ سے متعلق ہو گیا۔ ۵۔ آبان ۱۳۱۲ء کو پرائیوٹ سکرٹری مدار الہام بہادر سرکار عالی ڈیپارٹمنٹ سکرٹری سرکار عالی کی خدمت سے سرفراز ہوئے۔ ۲۰۔ آبان ۱۳۱۲ء کو صدر الہامی پولیٹیکل ڈپارٹمنٹ کے عہدہ جلیلہ کی کرسی پر متمکن ہوئے۔ یکم اسفند ۱۳۲۹ء کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کیا۔ بلحاظ تجربہ کاری دیرینہ تاریخ و طیف سے

صدر المہام اختصاصی سے نامزد رہے نواب سر علی امام بہادر کے سبکدوشی کے بعد آپ ۳۳۲۱ھ آبان ۱۲۳۱ھ کے صدرت عظمیٰ پر متکین رہے۔ آپ اپنی خدمات بنا متعلقہ کو نیکنامی و حسن و خوبی سے انجام دیتے رہے۔ ۳۴۰ھ ۱۲۳۳ھ کو بمقام شاہ پور واری بدیعہ آباد میں تقریباً ۹۰ سال کی عمر میں انتقال فرمایا۔ اور ان کے مذہبی رسوے کے خلاف آپ دفن کئے گئے۔ (۳)

نواب ولی الدولہ بہا

(۴)

آپ کا نام محمد ولی الدین خاں ہے۔ نواب وقار الامراء اقبال الدولہ مغفور کے دوسرے خلف الرشید ہیں۔ تاریخ ولادت ۵۔ ربیع الاول ۱۲۹۵ھ ہجری م یکم اردی بہشت ۱۲۹۶ھ ہے۔ ۸۔ ذی قعدہ ۱۳۰۶ھ ہجری کو بغرض تعلیم ولایت نیچے گئے تھے چند سال کے بعد آخراہ صفر ۱۳۱۲ھ ہجری میں آپ بلوہ واپس آئے۔ اس کے بعد پھر ولایت واپس تشریف لے گئے۔ عرصہ تک دہلی قیام فرما رہے ۲۹۔ جمادی الثانی ۱۳۱۶ھ کو بعد فراغ تعلیم حیدر آباد دکن واپس تشریف فرما ہوئے۔ غرہ شوال ۱۳۱۹ھ کو بغرض شرکت امپریل کڈنگ ڈیرہ ڈون کا سفر فرمایا۔ وسط ماہ جمادی الاول ۱۳۲۵ھ ہجری میں امپریل فنٹ لانسز کے کمانڈنگ مقرر ہوئے۔ ۱۲۔ آبان ۱۳۲۲ھ کو آپ بیافت است مہوار صدر المہام فوج مقرر ہوئے۔ ۱۳۔ مہر ۱۳۲۲ھ کو اس خدمت سے سبکدوش اور تاریخ مذکور کو ہی صدر المہام عدالت و صدر المہام کو توالی دونوں عہدوں پر سرفراز فرمائے گئے۔ ان دونوں کاموں کی سرانجام دہی کے آثار میں ۲۸۔ اردی بہشت ۱۳۲۳ھ کو آپ منقرضہ صدر اعظم باب حکومت مقرر فرمائے گئے۔ صدر المہامی عدالت و صدر المہامی کو توالی کے علاوہ صدرت عظمیٰ کام بھی انجام دیتے تھے۔ اور ۱۰۔ دے ۱۳۳۶ھ کو سرکشن پر شاد مہاراجہ بہادر خدمت

مہاراجہ عظمیٰ پسر فرزند ہونے سے آپ اُس سے بکدوش ہوئے اور خدمت سابقہ پر عود کئے۔ اور خدمت صدر الہامی عدالت و صدر الہامی کوتوالی سے ۹۔ ۱۲۳۶ھ کو بکدوش ہوئے اور تاریخ مذکور ہی سے صدر الہام فوج مقرر ہوئے۔ ماہانہ تنخواہ معہ الونس (سمیٹ) پارہے ہیں۔ تبقریب ساگرہ مبارک العظمت قدرت ۱۷ رجب ۱۲۳۶ھ ہجری کو ولایت جنگ اور ۲۶ جمادی الثانی ۱۲۴۱ھ ہجری کو ولی الدولہ کا خطاب سرفراز ہوا۔

*)

(۲)

راجہ راجایان مہاراجہ سرکش پرشاد بہادر
بین السلطنتہ پیشکار و صد اعظم۔ خی۔ سی۔ آئی۔ کی۔

مہاراجہ بہادر خلف راجہ راجان مہاراجہ ہری کشن بہادر اور مہاراجہ زنڈر بہادر نواسہ ہیں۔ ۱۸۔ ۱۹ ماہ شعبان ۱۲۸۰ھ ہجری م ۱۷۔ ۱۸ اسفند ۱۲۸۳ھ کالف روز پنجشنبہ حیدر آباد میں تولد پائے۔ اپنے نانا مہاراجہ زنڈر بہادر کے آغوش عاطفت میں پرورش پائے۔ اور خانگی طور پر فارسی۔ عربی۔ انگریزی۔ گورکھی۔ سنسکرت، مرہٹی۔ تنگی وغیرہ السنہ میں کافی مہارت حاصل کر کے ترقی و تکمیل کے لئے مدرسہ عالیہ میں داخل ہوئے۔ جہاں آپ نے عربی، فارسی، اور انگریزی السنہ میں نہایت ترقی کی۔ اور اکثر زبانوں میں بے تحلف کلام کرینکا مکمل فرمایا۔

آپ نسبتاً مہاراجہ چند و مل کے قائم مقام، اور جہاں راجہ ٹوڈرل وزیر مال سلطنت منلیہ اور دربار اکبری کے فورتن کے بیش بہا جواہر کی سلک آبدار کے موتی ہیں۔

حضرت غفران مکاں علیہ الرحمۃ نے بر لحاظ آپ کی خاندانی وجاہت اور ذاتی قابلیت کے
 ۶۔ ربيع الثانی ۱۲۹۱ھ ہجری کو راجہ بہادر کا خطاب عطا فرمایا۔ ۱۲۔ رمضان ۱۳۰۶ھ ہجری کو
 مہاراجہ نرندربہاؤدریکٹھہ باشی ہونے کے بعد جب الحکم حضرت غفران مکاں علیہ الرحمۃ آپ اپنے
 مانا کے قائم مقام اور تمام اہلک و جاگیرات پر قابض و متصرف ہوئے۔ ۲۔ رجب ۱۳۱۰ھ کو
 بذریعہ جریدہ غیر معمولی موردنی خدمت پیشکاری سے سرفراز، و نیز وزیر فوج کے منصب جلیلہ
 آپ اسی سال فایز ہوئے۔ ۲۰۔ ربيع الثانی ۱۳۱۰ھ ہجری کو بتقریب دربار ساگرہ مبارک
 راجہ راجایاں مہاراجہ بہادر کے خطاب سے ممتاز فرمائے گئے۔ ۲۹۔ جمادی الاول ۱۳۱۵ھ
 مجلس امراء کی رکنیت کی عزت حاصل ہوئی۔ ۱۱۔ جمادی الاول ۱۳۱۹ھ کو خدمت مدار الہامی پر
 منصوبہ اور ۲۰۔ رجب ۱۳۲۱ھ ہجری کو مستقل مدار الہام قرار پائے۔ اور طلعت فاخرہ مع جواہر
 کراں بہاؤ حاصل فرمایا۔ اسی سال لارڈ کرزن و سیرائے ہند نے ایوان پیشکاری میں تشریف
 لا کر نگہ مبارک کا معائنہ فرمایا۔ ۳۰۔ شوال ۱۳۲۵ھ م ۲۔ جنوری ۱۹۰۳ء میں لارڈ صاحب
 موصوف نے دہلی دربار میں۔ کے۔ سی۔ آئی۔ ای۔ اور ۱۰۔ شعبان ۱۳۲۸ھ م ۱۶۔ اگست ۱۹۱۰ء کو
 بمقام شملہ بر لحاظ خدمات و کارگزاری لارڈ ونٹو نے۔ جی۔ سی۔ آئی۔ ای۔ کے خطابات اور ان
 مراتب کے منہجات سے عزت افزائی فرمائے۔ آخر الذکر خطاب والیان ملک کا معزز خطاب
 گیارہ سال سے زیادہ خدمت وزارت ادا فرما کر آپ نے ۲۵۔ رجب ۱۳۳۱ھ م ۵۔ شہر پور
 ۱۳۲۲ھ اس منصب جلیلہ سے استعفاء داخل کر کے سکندریہ محل کی۔ اس موقع پر لارڈ ونٹو
 وایسرائے ہند نے ایک خط کے ذریعہ آپ کے خدمات کا جو سرکارین کی خیر نکال پر مبنی تھے
 اعتراف کرتے ہوئے مہاراجہ بہادر کے علیحدہ ہونے کے باب میں اظہار افسوس فرمایا تھا۔
 ۱۳۳۶ھ ہجری میں لارڈ جیمس فورڈ نے بطور خاص آپ کو شرف مکالمات بخشا، اور اپنا فوٹو عطا
 فرمایا۔ اسی طرح ہزراہل پرنس آف ویلز شہزادہ بہادر نے بعض مناسبات حیدرآباد آپ پر لطف
 مبذول فرمایا تھا۔ ۱۴۔ جمادی الاول ۱۳۴۵ھ م ۲۳۔ دے ۱۳۳۶ھ سے اب تک مدار

باب حکومت کے منصب جلیلہ پر متنازی ہیں۔
 و فاشعار رکن سلطنت آصفیہ ہونے کے علاوہ، سرشن پرشاد بہادر، زبان اردو کے بٹل
 ادیب اور شاعر ہیں اور شاد تخلص رکھتے ہیں۔ اور بحیثیت معنف ہونے کے ہندوستان میں
 ایک خاص اعتبار رکھتے ہیں۔ آپ اعلیٰ درجہ کے فاضل اور انشا، پرداز ہونے کے ماسوا علماء
 و فضلاء اور فقراء کا چچا نا بھی خوب جانتے ہیں۔ ہمارا جہ بہادر قدیم مشرقی امراء کا ایک نمونہ ہیں۔
 آپ میں وہی جو ہر پہاں ہیں جو گزشتہ رؤسا میں پائے جاتے تھے۔ ایشیاء کے رؤسا ہمیشہ
 علماء و فضلاء اور شعراء حکماء کے قدردان چلے آتے ہیں۔ ہمارا جہ بہادر نے بھی انہیں کی پیروی کی
 ہے۔ اہل کمال کے آپ ہمیشہ جویاں رہتے ہیں۔ اور آپ کا دربار ہمیشہ اہل کمال سے بھرا رہا ہے۔
 یہ امر ہمارا جہ بہادر کے خصوصیات میں ہے کہ فیض رسانی کے ساتھ ساتھ ان سے
 بر عزت پیش آتے ہیں۔ اکثر ذی علم اشخاص آپ کے فیض و عطا سے بہرہ اندوز ہوتے رہتے ہیں۔
 بلکہ یہ کہنا بے محل نہوگا کہ بین السلطنہ کی دولت و ثروت کا کثیر حصہ اہل علم کی قدردانی پر صرف
 ہوتا ہے۔ اور کوئی سائل آپ کے در دولت سے تہید دست واپس نہیں ہوتا۔ اس کے علاوہ
 ہر سواری کے وقت آپ کا دست فیض بطور خیرات معذور و فقیر لوگوں کے حق میں جاری رہتا ہے۔
 آپ کو شاعری میں حضرت اصف غفرال مکاں کی تلمذ حاصل رہی ہے۔

نظم و نثر میں حضرت شاد کی تعینغات سے تقریباً پانچ درجن کتابیں ہیں۔ آپ کا کوئی
 وقت بیکار نہیں جاتا۔ اور سچ سے شام تک مہام سلطنت کے علاوہ علمی مشاغل اور علماء و فقراء
 بتبادلہ خیالات میں گذرتا ہے۔

پامیانہ فتنوں کے میدان میں بھی آپ پیادہ نہیں بلکہ شہسوار ہیں۔ تیر و تفنگ
 اندازی، شہسواری اور بنوٹ میں اچھی دستچاہ رکھتے ہیں۔ علم نجوم و رمل اور ستارہ شناسی
 میں بھی مکمل ہے۔

سرمہاراجہ بہادر کئی بار مختلف حصص ہند کا سفر سرکاری اور غیر سرکاری طور پر فرما چکے ہیں۔

چنانچہ آپ کے مختلف سفرنامے مثلاً سیر پنجاب، سیر و سفر جہاں نما، سفر نامہ شادنگر۔ ہے اعتبار سے ممتاز اور نہایت دلچسپ ہیں۔

آپ کے مشکوئے معلیٰ میں ۱۵ صاحبزادے تولد ہوئے۔ جس میں سے (۱۱) داغ مفارقت دے گئے۔ اس وقت چار اصحاب موجود ہیں۔ جن کے اسم گرامی حسب ذیل ہیں۔

(۱) راجہ ارجن پرشاد عرف (خواجہ پرشاد) آپ کے جانشین و وارث ہیں جو جھوٹی صاحبہ کے بطن سے ہیں۔ (۲) خواجہ اسد اللہ خاں صاحب (۳) خواجہ نصر اللہ خاں صاحب۔ (۴) خواجہ عظمت اللہ خاں صاحب۔

اس کے علاوہ آپ کے (۱۰) صاحبزادیاں ہیں جنہیں سے ایک کا حال میں منتقل ہوا۔

—) + (—

صَدِّ الْمُهَامَانِ وَمَعِينِ الْمُهَامَانِ

صَدِّ الْمُهَامِیْمِشِی

(۵)

نواب سراین جنگ بہادر۔ کے۔ سی۔ آئی۔ امی۔ سی۔

یس۔ آئی۔ یم۔ اے۔ بی۔ یل۔ یف۔ آر۔ آیین

—) + (—

نام نامی مولوی احمد حسین صاحب ہے۔ یم۔ اے۔ ایل۔ ایل۔ بی۔ کی ڈگری حاصل

کی ہے۔ آپ کے والد ماجد کا اسم گرامی حاجی محمد قاسم صاحب ہے۔ جو مدراس کے تاجر خطیب تباریخ ولادت ۲۶ دسمبر ۱۲۶۲ء سلف ہے۔ آپ کا سلسلہ نسب دائم باڑی ضلع شمالی ارکاٹ کے مشہور و معروف خاندان سے ملتا ہے۔ ولادت شہر مدراس میں ہوئی۔ خانگی تعلیم کے بعد مدرسہ میں داخل ہو کر مڈل پاس کیا۔ اور بالآخر ۱۸۸۵ء میں بی۔ اے۔ کی ڈگری حاصل کی مدراس یونیورسٹی کے نتیجہ امتحان میں تمام امیدواروں میں آپ کا نام دوسرے نمبر پر تھا۔ بی۔ اے۔ پاس کرنے کے بعد قانونی ڈگریاں حاصل کیں۔ مدراس گورنمنٹ نے آپ کی قابلیت و اوصاف پر لحاظ فرما کر ۱۸۹۱ء میں احاطہ مدراس کے ضلع ارکاٹ میں ڈپٹی کلکٹری و ڈپٹی مجسٹریٹ کے عہدہ پر مامور فرمایا تھا۔ مگر دوسرے سال آپ استعفاء دیکر کنارہ کش ہو گئے۔ اور حیدرآباد چلے آئے۔ ۲۰ اردی بہشت ۱۳۰۲ء کو دفتر پیشی مبارک کی منتظمی (نواب سرور الملک بہادر انڈر سکریٹری کے اسٹینٹی) پر ہمشاہرہ (سماء) مستقلاً مامور ہوئے جب نواب سرور الملک بہادر نے ۱۳۱۴ء میں حیدرآباد کو خیر باد کہا تو آپ ادن کی جگہ پر تباریخ ۱۸۔ اردی بہشت ۱۳۰۶ء کو انڈر سکریٹری کے عہدہ پر بیانت (الصلی) مقرر ہوئے۔ ۱۷۔ بہمن ۱۳۰۹ء سلف مہتمم پیشی العلی حضرت غفر انکال علیہ الرحمہ ہوئے۔ ۱۹۔ مزدی ۱۳۱۵ء چیف سکریٹریٹ کے درجہ اعلیٰ پر بیانت (اعلیٰ) فایز ہوئے۔ پیشگاہ خداوندی سے بتقریب سا لگدہ مبارک ۱۹۔ جمادی دوم ۱۳۳۵ء کو امین جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔ ۲۰۔ دے ۱۳۲۴ء سلف سے پرایوٹ سکریٹری کا لقب آئندہ سے (صدر الہام دفتر پیشی) قرار دیا گیا۔ ۹۔ تیر ۱۳۳۶ء سلف لغایت ۲۔ امرداد ۱۳۳۷ء خدمت صدر الہامی پیشی خداوندی کے علاوہ صدر الہامی عدالت امور مذہبی کی خدمت کو بھی انجام دیتے رہے۔ آپ تنخواہ ملازمت (مستطاع) ماہوار پاتے ہیں۔

آپ کی تحریر و تقریر بزبان اردو و انگریزی نہایت عالمانہ و مدبر ہو کرتی ہے۔ اپنے رائے و خیال کا مفہوم کے پہلے اجلاس میں بھاری نواب حیدر نواز جنگ بہادر شرکت کی غرض سے

لندن تشریف لے گئے تھے۔

(۶) صدر المہام سیاتیا

نواب نظامت جنگ بہادر یم۔ اے۔ ایل۔ ایل۔ بی۔
(بیرسٹریٹ لا)۔

آپ کا نام نامی مولوی نظام الدین احمد صاحب ہے۔ نواب فتنہ یار جنگ بہادر کے خلیفہ الصدق ہیں۔ بتاریخ ۱۱۔ خرداد ۱۲۸۰ھ ہندہ حیدر آباد میں آپ کی ولادت ہوئی۔ ابتدائی تعلیم مدرسہ اعزہ میں پائی۔ ۱۸۸۶ء میں وظیفہ تعلیمی پر آپ انڈیا تشریف لے گئے۔ ۱۸۹۱ء میں وہاں۔ بی۔ اے۔ کی ڈگری حاصل کیا اور ایل۔ ایل۔ بی۔ کا امتحان انڈیا پاس کیا۔ پھر بیرسٹری کے امتحان میں کامیابی حاصل کی۔ ولایت سے کامیاب واپس کی بعد ۱۹۔ اردی بہشت ۱۳۰۶ھ کو نظامت منقطع پر بمبئی پر بمشاہرہ (عمار) منصرفانہ تقرر کیا گیا۔ کئی سال صحتی عدالت العالیہ اور فوجداری بلکہ پرکار فرما رہے۔ ۱۶۔ آذر ۱۳۱۶ھ کو انڈیا سکریٹری مجلس وضع قوانین کی خدمت پر بیافنت (الت) منصرف کئے گئے۔ اور ۳۰۔ شہریور ۱۳۱۲ھ کو اس خدمت پر مستقل ہوئے۔ ۲۰۔ اردی بہشت ۱۳۱۶ھ کو منصرف رکن عدالت العالیہ بیافنت (الامیہ) مقرر ہوئے۔ اور ۸۔ آذر ۱۳۱۹ھ کو بیافنت (الامیہ) مقرر ہوئے۔ رکنیت عدالت العالیہ پر مستقل کئے گئے۔ ۱۵۔ آذر ۱۳۱۹ھ کو معتدی عدالت کو کوٹوالی امور عظمیٰ منصرف مقرر ہوئے۔ ۲۵۔ امرداد ۱۳۲۰ھ کو پھر رکنیت عدالت العالیہ پر معاودت فرمائی۔

یکم ذی قعدہ ۱۳۲۳ ہجری ۲۶ ربیع ۱۳۱۵ ف کو بتقریب جشن چہ سالہ - خانی بہادری اور نواب
نظامت جنگ ک خطاب سے سرفراز ہوئے - ۸ - خرداد ۱۳۲۵ ف کو منصرم میر مجلس عدالت
العالیہ بیافت (اعت) ماہوار مقرر کئے گئے ۱۶ فروردی ۱۳۲۶ ف کو منصرم معتمد پولیسکل
ڈپارٹمنٹ کے عمدہ پر ترقی فرمائی - ۱۶ ردے ۱۳۲۹ ف کو صدر الہام پولیسکل سیاسیات
کی حلیل القدر کرسی پر بیافت (اعت) مستمن ہوئے - ۳۰ ربیع ۱۳۳۹ ف کو بحصول
وظیفہ حسن خدمت نیکنامی کے ساتھ بکدوشی حامل کی -

(۷)

نواب مہدی یار جناب ویرایم - ۲

مولوی سید مہدی جن اب نواب عماد الملک مرحوم کے فرزند ہیں - تالیخ ولادت ، اشہر یوم
۱۲۹۰ ف ہے جیلکاب میں تعلیم حاصل کرنے کے بعد آپ انجمن تشریف لے گئے - اکسفورڈ
یونیورسٹی سے - ایم - اے - کی ڈگری اعزاز کے ساتھ حاصل کی - اور بعد فراغ تعلیم
واپسی وطن کے بعد ۱۳ - خرداد ۱۳۱۶ ف کو سرکار عظمت مدارس گزینیٹ خدمت پر مقرر
ہوئے - ۵ - آبان ۱۳۲۱ ف کو حب فرمان خسروی مصدرہ ، رمضان ۱۳۳۰ ف
علاقہ سرکار عظمت مدارس سے طلبہ کئے گئے - ۶ - آبان ۱۳۳۱ ف کو مددگار پولیسکل سکریٹری بنایا
الت مستقلانہ امور ہوئے - ، شہر یور ۱۳۲۵ ف کو اکاملاً پر منتقل نائب معتمد فینانس کی
خدمت پر ترقی ہوئی - ۱۱ - شہر یور ۱۳۲۵ ف کو معتمدی تعمیرات کا کام بھی کمیشن منصرم آپ سے متعلق
کیا گیا - ۲ - آبان ۱۳۲۵ ف کو منصرم معتمد فینانس بجا ہوا ارالصار مقرر ہوئے - ۴ - اسفندار

۱۳۲۹ھ کو معتمدی پولیٹکل پرایوٹ سکریٹری پر ترقی ملی۔ بتقریب سالگرہ مبارک برائے جریدہ غیر معمولی آمدِ اردی بہشت ۱۳۳۰ھ کو مہدی یار جنگ کے خطاب سے سرفرازی ہوئی۔ ۳۰ بہمن ۱۳۳۹ھ کو صدر المہامی سیاسیات کی خدمت کا مستقل کام انجام دیر ہے ہیں۔
آپ نے راولپنڈی میں کانفرنس کے ہر دو اجلاسوں میں ہمراہی نواب سر حیدر نواز جنگ بھادری شرکت کی غرض سے لندن تشریف لے گئے۔

صدر المہام فیئانس

نواب میر الملک بہت

نام نامی میر سعادت علی خاں تھا۔ نواب میر تراب علی خاں سالار جنگ اعظم کے آپ بھائی صاحبزادہ تھے۔ بدھ جید آباد میں بتاریخ ۳ ذی قعدہ ۱۲۸۰ھ م ۲۹ اردی بہشت ۱۲۸۱ھ ولادت ہوئی۔ آپ کی ابتدائی تعلیم مدرسہ عالیہ سرکار عالی میں ہوئی۔ ۱۹ محرم ۱۲۹۰ھ کو آپ اپنے برادر معظم نواب عماد السلطنہ کے ہمراہ بغرض تعلیم انگلستان بھیجے گئے۔ ۱۹ ذی الحجہ ۱۳۰۹ھ کو پُرسا دہی انتقال نواب سالار جنگ اعظم کی غرض سے حضرت غفرانکماں علیہ الرحمۃ نے طلب فرمایا۔ ۲۹ فردردی ۱۲۹۳ھ کو صدر المہام مال ۲۸ اردی بہشت ۱۲۹۳ھ کو صدر المہام افواج خوار خوار ۱۲۹۳ھ کو صدر المہام فیئانس سے سرفراز کئے گئے۔ ہر سہ خدمات کی تنخواہ مع الونس (سمت) مقرر ہوئی۔ اور اپنی زندگی تک ہر سہ خدمات کا کام انجام دیتے رہے۔ ۱۹ ذی الحجہ ۱۳۰۹ھ کو غیور جنگ شجاع الدولہ اور ۲۳ جمادی الاول ۱۳۰۲ھ کو بتقریب دربار نوروز میر الملک کے خطابات سے سرفراز ہوئے۔ ۳ جمادی الثانی ۱۳۰۲ھ کو

سرکار عالی کے طرف سے وکالتاً امیر عبدالرحمن خاں والی کابل کے دربار میں شرکت کے لئے راولپنڈی تشریف لیا کہ شرکت فرمائی۔ نہایت قابل معاملہ فہم تختہ رس سلیم الطبع۔ اوجیل نقد امیر تھے۔ افسوس ہے کہ عین عالم شباب میں اپنے بڑے بھائی کے بعد ۴۔ جمادی الثانی ۱۳۰۸ ہجری کو راہی ملک بقا ہوئے۔

(۹)

جارج کیاسن واکر اسکوائر۔ آئی۔ سی۔ یس

آپ کی ابتدائی تعلیم پچیس کالج۔ یو کالج۔ اکس فورڈ میں ہوئی۔ اور ۱۲۹۲ء میں کینیڈا امتحان صیفہ لازمت میں داخل ہوئے۔ ۱۴ اگست ۱۸۸۸ء کو آپ ہندوستان میں آکر صوبہ پنجاب میں اسٹنٹ کسٹمر مقرر ہوئے ۱۵ جمادی الاول ۱۳۰۸ء میں گورنمنٹ ہند کے محکمہ فینانس میں منتقل ہوئے۔ اور صوبہ پنجاب کے صدر محاسب کے مددگاری پر ماموری عمل میں آئی۔ صفر ۱۳۰۸ء میں بمکال کے صدر محاسب کے دفتر میں منتقل ہوئے۔ اور ۱۳۰۸ء میں اسٹنٹ کسٹمری اور ڈسٹرکٹ ججی پر آپ کا تقرر ہوا۔ ۱۳۰۸ء میں تین مہینے تک معتمدی فینانس و تجارت کی مددگاری میں کام کیا۔ ۱۵ جمادی الثانی ۱۳۰۸ء میں لاہور کے افسر بندوبست بنا کر گئے۔ ۱۳۰۹ء میں ڈائریکٹری زراعت و تجارت اور ۱۳۱۲ء میں کسٹمر آبکاری وغیرہ کا منصرمانہ کام کرتے رہے ۱۵ جمادی الاول ۱۳۱۲ء میں منتقل کسٹمر آبکاری بنائے گئے۔ ۱۳۱۲ء میں منتقل ڈپٹی کسٹمر ہوئے۔ ۱۳۱۹ء میں تین سال کے لئے حیدرآباد کے معتمدی فینانس کی خدمت پر استعار لئے گئے۔ بتاریخ ۱۶ شعبان ۱۳۱۹ء م ۲۴ ردے ۱۳۱۱ء کسٹمر معتمدی فینانس کا جائزہ نواب عماد جنگ بہادر لؤل منصرم معتمد فینانس سے ملا کیا۔

آپ کی معتمدی کے زمانہ میں ریلوے اور معدنیات کا دفتر معتمدی تعلیمات عامہ سے اور گاف
مہور دار الفرب کا دفتر معتمدی عدالت معتمدی فینانس میں منتقل ہوا۔ اور بتایا کہ ۲۱ ستمبر ۱۳۱۱
میں المہامی فینانس پر سر فراز ہوئے۔ آپ کی ماہوار سمٹ کے کھار اور سماج کے کٹر پور
کے علاوہ سرکار سے ایک مکان فرش فرنیچر سے آراستہ بغرض قیام اور ایک گبی بغرض سواری
عنایت ہوئی آپ ہی کے زمانہ میں صوبہ بڑاڑ کا مدانی تہذیب میں آیا۔ اور دار الفرب کی ہمتی
کے لئے سٹر انجکشن گورنٹ انگریزی سے مستعار لئے گئے۔ اور سفر و ہٹی ۱۳۲۰ء کے موقع پر
آپ اعلیٰ حضرت مغفرت مکان کے ہر کاب تھے۔

۲۵ امر دواؤں ۱۳۲۰ء تک معین المہامی فینانس کے خدمت کو انجام دیکر بوجہ ختم مدت
لازمیت واپس ہو گئے۔

بعد ازاں ڈائریکٹر نظام ریلوے کی خدمت آپ سے متعلق کی گئی۔ اس خدمت کا معاوضہ
(حصہ) بونڈ سالانہ مقرر ہوا جبکہ لندن میں ہی انجام دیتے تھے۔

آپ نے ۲۶ اپریل ۱۹۲۵ء م ۲۲ ر خور دواؤں ۱۳۲۴ء کو لندن میں انتقال فرمایا۔ ی
آپ نے اپنے زمانہ کارگزاری حیدر آباد میں سکے کا بہترین انتظام کیا۔ موجودہ منار
سکہ آپ کی یادگار ہے۔ آپ نہایت لائق اور ہوشیار تجربہ کار افسر تھے۔ اشتغالی امور میں
آپ کا تجربہ بڑا ہوا تھا۔ اصلاح معارف میں بڑے ماہر تھے۔

(۱۰)

(سر ریجنالڈ ریڈ ور رابرٹ) مہتمم آر۔ آئی۔ آر۔ گلاسی

اسکوائر۔ سی۔ سی۔ سی۔ آئی۔ اے۔

آپ ۱۹۹۶ء میں انڈین سیول سرویس میں داخل ہوئے۔ اور ۱۹۰۳ء میں بمقام

بنوٹلٹ آفیسر اور ۱۹۰۷ء میں پولیٹیکل ایجنٹ مقرر ہوئے۔ دو سال بعد حیدر آباد کے صاحب ریڈنٹ کے اول مدوکار مقرر ہو کر حیدر آباد دکن آئے۔ اور ۱۹۱۱ء میں ۲۵ مارچ ۱۹۱۲ء سے آپ کے خدمات گورنمنٹ آف انڈیا سے مستعار لئے گئے۔ دس سال تک صدر المہام فیما کے عہدہ جلیلہ پر رہے۔ تنخواہ معہ بٹان سکہ کلدار سوٹروالین وغیرہ (لئے موصوفہ) تھی۔ ۲۹ مارچ ۱۹۳۲ء تک اس خدمت پر کار گزار رہے اور بوجہ ختم مدت واپس ہو گئے۔ آپ اس وقت - بن - یس - ریوے - بورڈ کے صدر کی حیثیت سے ولایت می کام انجام دیتے ہیں اور اس کا معاوضہ سالانہ ایک ہزار پونڈ پاتے ہیں۔

(۱۱)

نواب سر حیدر نواز جنگبہا درہنی - ا

✽

اسم شریف محمد اکبر نذر علی حیدری ہے۔ سیٹھ نذر علی صاحب نامی گرامی تاجر بمبئی کے صاحبزادہ ہیں۔ وطن آبائی کہمات ہے۔ لیکن ولادت آپ کی بمقام بمبئی ۲۵ مارچ ۱۹۰۹ء ہوئی۔ بمبئی ہی میں آپ کی تعلیم بھی ہوئی۔ بی۔ اے۔ ہونے کے بعد - بی۔ ایل - کی تیاری میں مصروف تھے۔ گورنمنٹ بمبئی کی جانب سے انڈین فیمنس کے امتحان میں شرکت ہوئے۔ انتخاب کیا گیا۔ اس امتحان میں آپ سب نمبر اول میں کامیاب ہوئے۔ ماہ فروری ۱۹۰۸ء میں لاہور کے صیغہ صاحب کے ایک آفیسر کی حیثیت سے تعیناتی عمل میں آئی۔ ماہ جولائی ۱۹۰۹ء کو آپ لاہور کے کرنسی آفس میں منتقل کئے گئے۔ تقریباً ایک سال کار گزار رہنے کے بعد کلکتہ میں تبادلہ ہوا۔ اس کے بعد حیثیت اکاؤنٹنٹ الزام میں تبادلہ ہوا۔ ۱۹۰۸ء میں آپ پی ایچ ای اکاؤنٹنٹ مدراس مقرر ہوئے۔ اپریل ۱۹۰۸ء میں سارے ہندوستان و برما کے سرکاری مطابع کی جابج پر تال کا خاص کام آپ کے سپرد

کیا گیا۔ ۱۹۰۵ء میں ماہر فینانس کی خاص قابلیت کے لحاظ سے حیدر آباد میں طلب کئے گئے۔
۹۔ آذر ۱۳۱۵ء کو خدمتِ صدر محاسبی پر ہٹا ہوا (الکھٹ) کھدار تقرر کیا گیا۔ ۲۸۔
اردی بہشت ۱۳۱۶ء کو بیافت (اعصاب) کھدار عمدہ فینانس بنائے گئے۔ ۲۵۔ رلد
۱۳۲۱ء کو عمدی عدالت و کو توالی و امور عامہ کی کرسی پر رونق افروز ہوئے۔ عمدی
عدالت و کو توالی کے مستزمانے میں ملک کے اندر باہر آپ نے ملک و قوم کے شاندار تعلیمی
عام فلاح و بہبود کے خدمات انجام دیے۔

مسٹر حیدری کا نام اگر ان کے بعد باقی رہے گا تو وہ بلاشبہ ان وسیع العمل اصلاحات کے
باعث باقی رہے گا۔ جو ملک کی تعلیم میں آپ نے کی ہیں۔ خصوصاً حیدر آباد میں عثمانیہ
یونیورسٹی تکمیل جس نے آگے چلکر عملی صورت اختیار کی تمام و کمال آپ ہی کی کوشش کا
نتیجہ تھا۔

علمی دنیا میں آپ کو یہ امتیاز حاصل ہے کہ آپ متعدد یونیورسٹیوں یعنی مدراس بیٹی
ڈاکر۔ اور حیدر آباد کے فیلو (رفیق) اور علیگڑھ یونیورسٹی کے کورٹ کے رکن ہیں۔

۱۹۲۵ء میں پنجاب یونیورسٹی کا نوکیشن کے موقع پر آپ کا خطبہ اہم مسائلِ تعلیم سے
ملو ہے۔ جسے آپ نے ہزار کلسنی چانسلر کی خاص فرمائش سے تیار فرمایا تھا۔ اٹریبیوٹریئر
کیٹی دہلی کی صدارت کیلئے ۱۹۲۵ء و ۱۹۲۶ء میں قرعہ انتخاب آپ کے نام نکلنا رہا۔
۱۹۱۴ء سے مملکت آصفیہ میں جو سررشتہ آثارِ قدیمہ قائم ہے اونکی سیادت و قیادت آپ ہی کے
تفویض ہے اور آپ ہی کے حسن توجہ سے ممالکِ محروسہ سرکارِ عالی کے بہت سے بیش بہا مٹیا
کے دست برد زمانہ سے محفوظ رہنے کا بندوبست ہو گیا ہے خصوصاً الیورا۔ ایجنٹا۔ وغیرہ
اور آخر ۱۹۱۹ء سے ادا ایل ۱۹۲۲ء تک آپ نے مسٹر کیفیلڈ صدر ناظم صنعت و حرفت
کے رخصت پر جانے کے باعث سررشتہ مذکور کے فرائض بھی انجام دیے۔ آپ ہی کی توجہ
سررشتہ صنعت و حرفت کے اشتہام میں بھی بہت سی اصلاحات عمل میں آئیں۔

۶۔ فروردی ۱۲۲۹ء کو بوجہ ختم مدت گورنمنٹ آف انڈیا میں واپس ہو گئے۔ پھر ۲۵۔
خرداد ۱۲۲۹ء کو حیدر آباد آکر مکرر معتمدی عدالت دکن توالی و امور عامہ کا جائزہ لیا۔ قسطن
مستر گلانی کی مدت ملازمت ختم ہو رہی تھی۔ اور وہ واپس جا رہے تھے۔ ادن کی جگہ
صدر الہامی فیئانس کے لئے۔ ۲۹۔ امرداد ۱۲۳۰ء کو آپ کا انتخاب عمل میں آیا۔ ستمبر
کھوار ماہوار اور (مار) الونس مقرر ہوا۔

صدر الہامی فیئانس کے حلقہ اثر میں چونکہ سرشتہ ریوے بھی ہے۔ اس لئے
آپ کی توجہ سے انتظام ریوے میں متعدد اصلاحیں عمل میں آئیں۔ جن۔ جی۔ یس۔ ریوے
کی واپسی آپ ہی کے حسن کارگزاری کا نتیجہ ہے۔ آپ کی خوش انتظامی کے صلہ میں حضور پر نورؐ
آپ کو دولت آصفی کی ریوے کا سرکاری ڈائرکٹر مقرر فرمایا اور (۱۷ ص) ماہوار
میں اضافہ منظور فرمایا گیا۔

آپ کو بتقریب جشن سالگرہ مبارک جمادی الآخر ۱۲۳۱ء میں بارگاہ خسروی سے
حیدر نواز جنگ کا خطاب عطا فرمایا گیا۔
آپ نے دو مرتبہ گول میز کانفرنس منعقدہ لندن میں صدر وفد حیدر آباد کی حیثیت سے
شرکت کی۔

(۱۲)

صَدِّ الْمُهَامِ مَالِ

نَوَابِ مَكْرَمِ الدَّوْلَةِ بِهَادُرِ

آپ امراءے شہر سے تھے اور نواب سالار جنگ اعظم کی بڑی صاحبزادی صاحبہ آپ سے

منوب تھیں۔ آپ کا نام نامی نواب میر پرورش علیخان تھا۔ ۱۶۔ اسفند ۱۲۶۰ء کو بلدہ میں پیدا ہوئے۔ ۱۷۔ ربیع الثانی ۱۲۹۲ء کو آپ کی شادی ہوئی۔ ۲۹۔ آبان ۱۲۷۹ء کو خدمت صدر الہامی مال کی خدمت سے سرفراز ہوئے۔ مگر بوجہ ناسازی مزاج ۲۴۔ فردی ۱۲۹۱ء کو خدمت مذکورہ سے علیحدہ ہو گئے۔

۲۵۔ جمادی الثانی ۱۲۹۵ء ہجری کو آپ ولایت تشریف لے گئے اور ۲۰۔ رمضان ۱۲۹۵ء کو بلدہ سے واپس ہو کر بلدہ پہنچ گئے۔ ۲۶۔ شعبان ۱۲۹۵ء کو بلدہ واقع نارنگیہ میں آپ کا انتقال ہوا۔

(۱۳)

نواب قبال الدولہ رفقا رلامبراہا

(۵)

اسم مبارک نواب محمد فضل الدین خان ہے۔ نواب رشید الدین خان کے صاحبزادے خود تھے۔ ۱۱۔ ذی الحجہ ۱۲۷۲ء م ۲۷۔ شہر پور ۱۲۶۵ء کو ولادت ہوئی۔ ۱۵۔ ربیع الثانی ۱۲۷۷ء کو رسم تشیہ خوانی ادا ہوئی۔ ۳۔ ذی الحجہ ۱۲۸۹ء کو جناب جہاندار انسار بیگم صاحبہ صاحبزادی نواب افضل الدولہ مغفرت مکان سے شادی ہوئی۔ ۶۔ ربیع الثانی ۱۲۹۱ء کو بہ تقریب سالگاہ مبارک سکندر جنگ اقبال الدولہ کا اور ۲۷۔ ربیع الاول ۱۲۹۹ء کو نواب رشید الدین خان کے پُرسہ کے تقریب میں اقتدار الملک وقار الامرا کے خطاب سے سرفراز فرمائے گئے۔

۲۰۔ ربیع الاول ۱۳۱۸ء م ۱۸۔ جولائی ۱۹۰۰ء کو سرکارِ عظمت دار سے۔ کی۔ سی۔ آئی۔ ای۔ کا خطاب سے متعہ فیض مند عطا ہوا۔ ۶۔ ربیع الثانی ۱۲۹۹ء کو بغرض سیاحت یورپ تشریف لگے۔ ۲۵۔ صفر ۱۳۰۰ء کو مراجعت فرما بلدہ ہوئے۔ ۳۰۔ رادی بہشت ۱۲۹۹ء کو صدر الہام

فوج کا عہدہ عطا ہوا۔

اس وقت آپ کی تنخواہ مع الٹس سسٹم تھی۔ ۸۰۰ اسفند ۱۳۰۲ء کو صدر الہامی نے فوج کا صیفہ طمذہ کیا گیا۔ صرف صدر الہامی مال ہی باقی رکھی گئی۔ اس کے بعد ۱۲۰۳ء کو خدمت مدار الہامی سے سرفراز فرمائے گئے اور ۱۸ مہر ۱۳۰۳ء کو اس خدمت سے بیکدوش ہوئے۔ بعد بیکدوشی مدار الہامی آپ شکار و تفریح کے لئے تشریف لے گئے تھے۔ اثنائے واپسی بمقام باکندہ دفعتاً آپکا اشتغال ہوا۔ بذریعہ ریل غرض بلدہ لاگائی گئی اور اپنے آبائی قبرستان میں سپرد خاک ہوئے۔ آپ کے عام حالات کے متعلق صرف اسقدر لکھ دینا کافی ہے کہ آپ مین بہت سی خوبیاں تھیں۔ آپ کے اشتغال کے بعد ۱۳۱۹ء لغایت ۳ رمضان ۱۳۲۵ء ہجری تک پائیکاہ پر آپ کے صاحبزادے نواب سلطان الملک بہادر کار فرما رہے۔ بعد ۴ رمضان ۱۳۲۵ء ہجری لغایت ۲۳ شوال ۱۳۳۰ء ہجری تک حضرت بادشاہزادی جہاندار الناریہ کی صاحبہ آپ کے والدہ کی زیر نگرانی رہی۔ پھر جب فرمان خسروی مزینہ ۲۲ شوال ۱۳۳۰ء بذریعہ جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۳۰ آبان ۱۳۳۱ء سے ایڈٹ کا اشتغال سربراہن اکیسرن صدر الہام ہر سال پائیکاہ کے متعلق ہو گیا۔

(۱۴) راجہ مرید ہر فتح توارز و نت بہا

(راے مرید ہر) راجہ فتح توارز و نت بہا در خلف راے منو لعل صاحب تباریخ ۱۲۶۶
۱۲۶۶ھ روز یکشنبہ پیدا ہوئے۔ آپ کی پیدائش کے دوسرے سال سنگا مر غدر
۱۲۵۶ھ برپا ہوا۔ اُس بدامنی کے زمانہ میں آپ کے والد ماجد نے اپنے لواحقین کو ایک کٹھن
میں محفوظ اور علاقہ نہر گنگ کے ملازمین ماتحت کو فراہم کر کے مسلح کیا اور اندرون علاقہ
امن قائم رکھا۔ ہنگامہ مذکور کے فرد ہو جانے پر اس خیر خواہی کے صلہ میں نین موضع
ہمیشہ کے لئے سرکار انجلیتہ سے عطا ہوئے جو خاندان میں موجود ہیں۔

آپ کی تعلیم ساتویں برس سے شروع ہوئی۔ پہلے مکان میں اردو فارسی کی
خانگی تعلیم۔ زان بعد عربی سنسکرت اور ریاضی کی تعلیم علمین سے حاصل کی۔ یف۔ راے
کی تعلیم دو سال جاری رہی۔ اور ساتھ ہی پرنسپل صاحب سے بنگلہ پرنسپل سرویس کی تعلیم پاتے
رہے۔ یف۔ راے کا امتحان آپ نے ۱۲۶۴ھ میں پاس کیا۔

آپ کے والد ماجد حیدر آباد تشریف لائے تو اپنے فرزند کو بھی ایف۔ اے کامیاب
ہو جانے کے بعد ہمراہ لیتے آئے چونکہ آپ کے کالج کے پرنسپل صاحب نے آپ کے اخلاق
و عادات کی تعریف شاندار الفاظ میں فرمائی تھی۔ اس لئے اس تحریر کو ملاحظہ فرما کر سرالاجنگ
اعظم نے محکمہ مالگزار میں کار آموز فرمایا۔ اور صوبہ دار صاحب گلبرگر شریف کے پاس آپ کے متنبین
فرمادیا۔ اس کے چہہ پہنے کے بعد صوبہ دار صاحب کی تحریر پر سوم تعلقداری کے ساتھ آپ
گلبرگر شریف میں مددگار تعلقدار مقرر ہوئے۔ اور نگ آباد کی سوم تعلقداری پر اس چہہ پہنے کے
بعد آپ کا تبادلہ ہوا اور دو سال کے اندر دوم تعلقداری پر ترقی پائے۔ اس کے چار سال بعد
آپ کو مددگار معتمد مالگزار میں کی حیثیت سے حیدر آباد طلب فرمایا گیا۔ اور ایک سال کے اندر ہی

ضلع میدک کے اول قلعہ اربنادے گئے۔ بعد ازاں صوبہ داری اورنگ آباد پر آپ نے ترقی پائی لیکن اس صوبہ داری پر آپ کو دس سال سے زیادہ رہنے کا موقع نہیں ملا۔ اور پائے تخت ضرورتوں کے لحاظ سے مجلس انگلزاری کا رکن رکن مقرر کر کے آپ کو حیدر آباد طلب فرمایا گیا۔ تھوڑے عرصہ کے بعد جب مجلس مذکور شکست ہوئی تو پھر آپ کو صوبہ داری ونگل پر جانا پڑا۔ اور وہاں تقریباً آپ ۹ سال تک معروف کار رہے۔ مسرکار علی کے پرائیوٹ سکریٹری کے فرائض بھی آپ نے چند روز انجام دیے ہیں۔ لیکن اسی زمانہ میں حضرت غفران مکان کو صرف خاص مبارک کیلئے ایک جفاکش و متدین عہدہ دار کی ضرورت پیش آگئی۔ اس لئے آپ کو بتاریخ ۱۸ ادا سفند ۱۲۲۰ء متدی صرف خاص مبارک مقرر کیا گیا۔ رائے صاحب نے دو سال تک استفادہ محنت کام کیا کہ علاقہ صرف خاص مبارک کی آمدنی دو چند ہوگئی۔ اور بہت سے ضروری اصلاحات عمل میں آئے۔ حضور پر نور کی تخت نشینی کے بعد آپ کو بتاریخ ۲۱ ربان ۱۲۲۲ء صرف خاص مبارک کا صدر الہام مقرر فرمائے۔ حکمہ انگلزاری کے کرسی صدارت پر آپ کو دوبار عزت عطا ہوئی۔ پہلے مرتبہ ۲۰ راردی بہشت ۱۲۲۶ء کو اور دوبارہ مسٹر عبداللہ یوسف علی کے تبادلہ کے وقت ۲۰ ربان ۱۲۳۱ء پہلی مرتبہ جب آپ اس منصب پر کار فرما تھے کہ اسی دوران میں بابجو موت انفاقا علی میں آیا۔ اور آپ کو اس کی رسمیت کی عزت بھی حاصل ہوئی۔ منصب صدر الہامی کے فرائض ۲۳ استفند ۱۲۳۲ء تک انجام دینے کے بعد ولیفہ حسن خدمت حاصل کیا بعد الہامی صرف خاص مبارک کا کام تادم زیت آپ سے متعلق رہا۔

بتاریخ ۲۹ راجادی ۱۲۳۵ء ہجری حب جریہ غیر معمولی جلد ۲۳ نمبر ۲۲ مورخ ۹ رجب ۱۲۳۵ء آپ کو راجہ فتح نواز و ننت بہادر کا خطاب سرفراز ہوا۔
بتاریخ ۲۳ راردی بہشت ۱۲۳۸ء صرف بمقام بدہ آپ مکینٹھ بٹی ہوئے۔ آپ تادم زیت نہایت نیک نام دہر و لعزیز رہے۔

(۱۵)

مشرع عبدالعزیز یوسف علی

خان بہادر یوسف علی صاحب کے فرزند تھے۔ ہم۔ اپریل ۱۸۶۲ء کو پیدا ہوئے۔ کان لکھنؤ اور سینٹ پال کان لکھنؤ میں تعلیم پائی۔ اپنی مساعی جمیلہ کی بدولت۔ ایم۔ اے۔ پل۔ لکھنؤ (کنٹیپ) سی۔ بی۔ اے۔ ۱۸۹۱ء میں فیلوز۔ اٹل۔ سوسائٹی آف لٹریچر ممبر رائل۔ ایشیاٹک سوسائٹی بیرسٹریٹ (کنکسن ان) کے تعلیمی و اعزازی اختیارات حاصل کئے۔ ۱۸۹۵ء میں ہندوستانی سول سروس میں شرکت فرمائی۔ صوبہ جات متحدہ کے ضلع سہارنپور میں اسے مجسٹریٹ مقرر ہوئے۔ اسی طرح برٹش انڈیا کے علاقہ میں متعدد خدمات پر ممتاز رہے وہاں جیدر آباد میں طلبہ کئے گئے اور ۲ مہر ۱۳۲۳ء کو صدر الہام مال مقرر ہوئے۔ ۱۹۰۱ء آباد ۱۳۳۱ء تک اس خدمت کو انجام دیتے رہے۔ بعد میں صنعت و حرفت کے صدر الہام مقرر ہوئے ۱۳۳۲ء کو بوجہ ختم مدت ملازمت واپس ہو گئے۔ اور لکھنؤ میں بیرسٹری کا کام آغاز کر دئے۔

(۱۶)

نواب تلاوت جنگ بہادر

یہ تلاوت علی بادشاہ آپ کا نام نامی ہے۔ آپ نواب بہام جنگ مغفور کے خلف الصدد ہیں۔ تاریخ ولادت ۳ رمضان ۱۲۹۵ء بمطابق ۱۸۷۸ء خاندانی تعلق کے لحاظ سے جیدر آباد کے مرشد زادہ ہیں۔ ابتدائی تعلیم۔ جیدر آباد میں ہوئی۔ اس کے بعد تعلیمی مذاق کے اقتضاء پنجاب۔ یونیورسٹی ہے۔ بی۔ اے کی۔ ڈگری حاصل کر کے سلسلہ تعلیم ختم کر دیا۔ بعد فراغ تعلیم

حضرت غفران مکان کی نوازشات سے صیغہ عدالت کو توہلی و امور عامہ کی ملازمت میں داخل کئے گئے اور صدر ہفتم تعلیمات مقرر ہوئے۔ ۱۱۔ آبان ۱۳۲۲ء کو معین الہام تعلیمات کے عہدہ پر ترقی عطا ہوئی۔ ۱۲۔ ۱۴۔ شہر پور ۱۳۲۳ء تک کار فرما رہے۔ اس کے بعد علیحدہ ہو گئے۔ دوبارہ بتاریخ ۱۶۔ ردے ۱۳۲۹ء۔ خدمت مذکورہ پر معاودت فرمائی اور ۲۴۔ اسفند ۱۳۳۲ء کو آپ صدر الہام مال مقرر ہوئے۔ اس خدمت سے ۱۲۔ اسفند ۱۳۳۶ء کو سبکدوش ہوئے۔ علاقہ صرف خاص مبارک مین مہتمم خزانہ صرف خاص اور متحدہ صرف خاص مبارک بھی رہ چکے ہیں۔ اب آپ کو (الت) روپیہ وظیفہ حسن خدمت مل رہا ہے اور معزز کمیٹی صرف خاص مبارک کے رکن ہیں۔

(۱۴) لفٹنٹ کرنل آر پی سی۔ شنو کس۔ ٹرینچ سی۔ آئی۔ ٹی۔ اور بی۔ آئی۔ امی۔ اے

کرنل ٹرینچ تیس سال سے ہندوستان کی سرحدیں میں داخل ہیں۔ اور متحدہ عہدہ دن پر مقرر رہے ہیں۔ آپ فوجی عہدہ دار کہلائے ہیں مگر صرف ابتدائی پانچ سال آپ کے فوجی سرحدیں میں گزارے ہیں۔ اور اس کے بعد سے آپ سول ملازمت میں داخل ہو کر پنجاب کشمیر ریاست پونچھ راج پوتانا۔ اور گورنمنٹ آف انڈیا میں مختلف عہدہ و پوز کام کر چکے ہیں۔ گزشتہ دس سال سے آپ بلوچستان میں پولیس افسر کے فرائض انجام دے رہے ہیں اور اسی دوران میں سیبی۔ رہنم۔ چاغی۔ کوئیٹہ۔ وریشنی میں پولیس افسر اور ایجنٹ گورنر جنرل کے سکریٹری رہ چکے ہیں۔ اور اس زمانہ میں دو مرتبہ ریونیو اور جوڈیشل کٹسز کے عہدہ و پوز کام کر چکے ہیں کہا جاتا ہے کہ صیغہ مالگزار کی مختلف شاخوں میں آپ مہارت رکھتے ہیں اور بلوچستان کے بہت سے

اہم مسائل کو کامیابی سے طے کر چکے ہیں۔ ۱۹۱۹ء میں جب ایوب اور اسکی پارٹی نے چین کے شمال سے تکی تک سرحد پر حملہ کیا۔ تو آپ نے بڑی مستعدی سے ان کی روک تھام کی۔ آپ بتاریخ ۱۴ جنوری ۱۹۲۱ء ام اسفند ۱۳۳۶ لکھنؤ وار واپس ہوئے۔ اور بتاریخ ۱۵ جنوری ۱۹۲۱ء خدمت صدر الہامی مال کا جائزہ حاصل کیا۔ جو حسب فرمان خسروی ذریعہ جریدہ غیر معمولی جلدی نمبر (۸) مورخہ ۱۶ اسفند ۱۳۳۶ لکھنؤ (۵) سال کے لئے تقرر کا اعلان کیا گیا۔ بموجب جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۹ ربیع الثانی ۱۳۳۶ لکھنؤ حسب ذیل سیف جات آپ کے تفویض ہوئے۔ صدر الہامی مالگراوی کو توالی۔ بلدہ و اضلاع۔ محاسن۔ عطیات۔ کورٹ آف وارڈز۔ پیمائش دہندہ و زراعت ترقیات عامہ۔ اعداد و شمار۔ انجاری۔ کرڈ گیری۔ جنگلات صنعت و حرفت۔ کوٹھنڈیٹا۔ بشمول الونس وغیرہ (صحۃ النکار) کھدرا مانہ آپ کی یافت ہے۔ نیز بزناہ تشریف آوری ملی انحضرت قدر قدرت آپ بھی ہمراہ رکاب تھے۔ اس زمانہ میں آپ کو مختلف اوقات میں (صحۃ النکار) کھدرا عطا ہوئے آپ نے ہمراہی نواب سر حیدر نواز جنگ بہادر صدر الہام فیاض راؤ ٹیٹیل کا نفرنس کے ہر دو اجلاسوں میں شرکت کی غرض سے لندن تشریف لے گئے۔ آپ کے مدت ملازمت سرکار عالی میں اور دو سال کی توسیع منظور فرمائی گئی۔

(۱۸) **لِت**
صَدْرُ الْمُهَامَانِ عَدَا
عَمَدَةُ الْمَلِكِ الْعَظِيمِ الْأَمْرَاءِ أُمِيرِ الْكِبَرِ نَوَابِ سَمَاءِ نَجَاهِ بَہَاؤِ دِلِیْ پَا

نام نامی آپ کا محمد مظہر الدین خان ہے۔ آپ نواب محمد سلطان الدین خان شیر الملک بہادر کے

نور نظر تھے۔ اور نواب عمدۃ الملک امیر کبیر ثانی شمس الامراء ثالث کے برادر زادہ تھے۔
۹۔ شوال ۱۲۵۶ھ م ۱۶ دے ۱۲۵۷ھ کو آپ کی ولادت باسعادت ہوئی۔ علوم قدیمہ کی آپ کو
بلدہ میں تعلیم دی گئی۔ داغ قابل تھا۔ مردم شناسی میں کمال تھا۔ قابل و ہنرمند و ن کو دوست
رکھتے تھے۔

تقریب جشن ساگرہ مبارک نواب افضل الدولہ بہادر مغفرت مکان غرہ ربیع الثانی ۱۲۶۲ھ کو
رفت جنگ اور ۲۴ شعبان ۱۲۶۶ھ ہجری تقریب جشن نوروز بشیر الدولہ کا خطاب سرفراز ہوا
۱۳۔ ربیع الاول ۱۲۸۶ھ ہجری کو نواب افضل الدولہ مغفرت مکان کی صاحبزادی پرورش الشاہ نجم
صاحبہ سے شادی ہوئی۔ ایک دربار خاص میں بتایا کہ ۱۶ شوال ۱۲۸۷ھ آپ کو عمدۃ الملک
اعظم الامراء امیر آسمانجاہ کا گرانمایہ خطاب عطا ہوا۔ و نیز ۲۴ جون ۱۸۸۸ھ کو کے۔ سی۔ آئی
ای کا خطاب سو تمنہ بمقام رزیڈنسی بلدہ عطا ہوا۔ آپ حضرت غفران مکان کے طرف سے نیلتا
ملکہ مغفلہ کے جن جو بی میں شرکت کی غرض سے لندن تشریف فرما ہوئے تھے۔ ۲۰۔ جب
۱۳۰۳ھ ہجری کو لندن سے مراجعت فرما ہوئے۔ اور ۴۔ ذی قعدہ ۱۳۰۳ھ کو بلدہ پہنچ گئے۔
۲۹۔ آبان ۱۲۶۹ھ کو صدر الہمام عدالت مقرر ہوئے۔ ۱۰۔ ذی قعدہ ۱۳۰۳ھ ہجری م ۲۶
شہر یور ۱۲۹۶ھ کو منصب حبیبہ وزارت سلطنت اصفیہ سے ممتاز ہوئے ۷۔ جمادی الاول
۱۳۱۳ھ م ۱۱ دے ۱۳۰۳ھ کو وزارت سے سبکدوشی حاصل کی۔ پندرہ ہزار روپیہ مکہ حبشی
تخوہ دار الہامی مقرر ہوئی تھی۔ ۲۶۔ صفر ۱۳۱۶ھ م ۹۔ شہر یور ۱۳۰۳ھ کو سرور نگرین عالم جانی
کو سدبارے اور اپنے آبائی قبرستان میں مدفون ہوئے۔ آپ کا دور مار الہامی بھی نا کار
ہے۔ آپ نہایت متین و حلیم تھے۔ نواب معین الدولہ بہادر آپ کے صاحبزادے اب پیڑنگا
ہیں۔

(۱۹)

نواب صفدر جنگ منیر الدولہ فخر الملک بہادر

نام نامی سرفراز حسین خاں ہے۔ نواب حسام الدولہ فخر الملک میر غلام حسین خاں صفدر جنگ کے خلف اصغر ہیں۔ ۱۵ محرم ۱۲۴۶ھ کو بمقام حیدر آباد تولد پائے۔ ۱۲۹۱ھ ہجری کو پیشکا حضرت غفراننگان سے خانی بہادری کا خطاب عطا ہوا۔ ۱۲۹۲ھ میں دربار قیصری میں ہمراہ رکاب حضرت غفراننگان رہنے کا شرف حاصل ہوا۔ آپ نے ۱۳۰۰ھ میں ماندگاؤں تک مار کورس آف ڈفرن و ایسرائے ہند کا استقبال فرمایا۔ ۱۳۰۱ھ میں کونسل آف اسٹیٹ کا انعقاد عمل میں آیا تو آپ بھی اس کی رکنیت کے لئے منتخب ہوئے۔ یکم۔ مہر ۱۳۰۲ھ کو صدر المہام کو توالی ۱۲۹۹ھ ۲۹ ر خرداد ۱۳۰۲ھ کو صدر المہام عدالت بنائے گئے۔ یکم شوال ۱۳۰۱ھ کو دربار عید الفطر میں صفدر جنگ منیر الدولہ فخر الملک کے گرانہا خطاب سے سرفرازی ہوئی۔

۱۲۰۲ھ آبان ۱۳۰۲ھ کو صدر المہامی کو توالی صدر المہامی عدالت دو دن عہد و کلی کام آپ سے متعلق کیا گیا۔ ۸ مہر ۱۳۰۶ھ کو وظیفہ حسن خدمت عطا ہوا۔ اس وقت (۱۳۰۶ھ) ماہوار وظیفہ کی یافت ہے۔ آپ نواب نظام یار جنگ خاتما ناں بہادر کے برادر خرد ہیں۔

❖

نواب بہرام جنگ بہرام الدولہ بہا

❖

نواب صاحب کا نام نامی میر داؤد علیخان ہے۔ آپ میر بہادر علیخان سلطنت جنگ

شمال کے فرزند رشید ہیں۔ آپ کے آباؤ اجداد سادات عظام سے ہیں۔ اصلی وطن قصبہ سرسی ضلع مراد آباد ہے۔ جہاں اب بھی آپ کے بزرگوں کے آثار زیارت باقی ہیں۔ آپ کے آباؤ اجداد شاہانِ دہلی کے دربار میں رسوخ یافتہ اور جلیل القدر عہدہ و پیر فائز رہے ہیں۔ آپ کے جد اعلیٰ سید عاقل خاں لب خاک دربارِ دہلی میں معزز عہدہ پر سرفراز تھے۔ جو نواب نظام الملک آصف جاہ اول کے محبت میں سات سو سواروں کے ساتھ دکن میں آئے۔ دربارِ دہلی سے یہاں آنے کے بعد آپ کے بزرگوں سے ہمیشہ کارہائے نمایاں ظہور ہوتے رہے۔ اور سلسلہ بہ سلسلہ آپ کے آباؤ اجداد منظور نظر شاہانِ آصفیہ رہے۔ ایک لاکھ روپیہ کی جاگیر آپ کی تصرف میں ہے۔ نواب میر داود علی خاں کی ولادت ۱۸۸۲ء میں ہوئی۔ ابتدائی تعلیم آپ کو نواب عماد السلطنت و نواب منیر الملک مرحومین کے ساتھ مدرسہ عالیہ حیدرآباد میں دلوائی گئی۔ پھر انجینئر میں کئی سال بغرض تعلیم مقیم رہے۔ آپ کی شادی نواب سالار جنگ اعظم کی چھوٹی صاحبزادی کے ساتھ نواب عماد السلطنت کے زمانہ میں ہوئی۔ آپ معتمد دفتر خانگی نواب سالار جنگ اعظم و منعم معین المہام عدالت سرکار مالی بجچے ہیں۔ ملکی و مالی کاموں سے بخوبی واقف ہیں۔ کچھ زمانہ تک ایٹم سالار جنگ کی کیٹی کے پریذیڈنٹ کے فرائض بھی انجام دئے ہیں۔

(۲۱)

نواب لطف الدولہ بہادر

نواب محمد لطف الدین خاں لطف الدولہ بہادر خلف اکبر نواب شمس الملک ظفر جنگ مرحوم آپ کے والد ماجد ملک کے بڑے دریا دل امیر تھے، اور دادا صاحب نواب سرخو رشید جاہ تھے۔

نواب محمد لطف الدین خاں بہادر کی ولادت باسعادت بتاریخ ۱۵ رمضان ۱۲۳۱ھ کو ہوئی۔ آپ کی عربی و فارسی تعلیم و تربیت کا انتظام مولوی رفیع الدین اور حکیم مولوی محمود صدیقی صاحب کے تفویض تھا۔ عربی۔ فارسی کے درس سے فراغت پائی تو انگریزی کی تعلیم حاصل کی۔ آپ کو شعر گوئی کا بھی شوق ہے۔ اور لطف تخلص فرماتے ہیں۔ شکار میں بھی بخوبی مہارت رکھتے ہیں اس کا ثبوت اس سے ملتا ہے کہ آپ نے ۱۰۰۰ خوشخوار شیروں کا شکار فرمایا ہے۔ آپ کے پدر گرامی نے وفات پائے تو ۱۱ ذی الحجہ ۱۲۲۲ھ کو حضرت غفرانکام نے آپ کو مرحوم کا جانشین اور علاقہ پائیگاہ نواب سرخو شید جاہ کا نگران حال مقرر فرمایا۔ ۲۰ ماہ مذکورہ مہاراجہ سیر سین السلطنت بہادر مدار المہام وقت بغرض اداسے مراسم تعزیت آپ کے پاس تشریف لائے۔ پائیگاہ کی غمان حکومت آپ کے ہاتھ میں آئی تو نہایت توجہ کے ساتھ آپ آئین حکمرانی پر کار بند رہے۔ ۸ ربیع الاول ۱۲۲۵ھ ہجری کو اپنے برادر خورد نواب محمد اکرام الدین بہادر کے زیر صدارت ایک کمیٹی مقرر فرما کر اپنے علاقہ کی نظم و نسق کی جانب پہلا قدم بڑھایا۔ اور تنقیح حسابات کے بعد مفید نتائج اخذ فرمائے۔ اسی سال آپ نے سکد چلنی میں حساب رکھنے کے طریقہ کو موقوف فرما کر سکد حالی میں ملازمین پائیگاہ کو تنخواہ ایصال کرینا حکم دیا۔ اگلے سال جب اجازت حضرت غفرانکام اپنے علاقہ کا دورہ فرمانا شروع کیا۔ اور تعلقہ جات شاہ آباد گنجنی خصوصیت کے ساتھ ملاحظہ فرمایا۔ غرہ ذی قعدہ ۱۲۳۰ھ ہجری تک آپ پائیگاہ خورشید جاہی پر کار فرما رہے اور اس عرصہ میں اپنی بیدار مغزی اور معاملہ فہمی کا کافی ثبوت دیتے رہے۔

حضور پر نور تحت سلطنت پر جلوہ افروز ہوئے تو بتاریخ ۱۰ رمضان المبارک ۱۲۲۹ھ کنگ کوٹھی مبارک پر باریاب ہو کر آپ نے نذر پیش کرنے کی عزت حاصل فرمائی۔ اور اس کے بعد سے حضور پر نور آپ کی جانب التفات خاص مبذول فرماتے رہے۔ اور علییات سلطانی سے آپ کو بہرہ اندوز فرماتے رہے۔ بہ تقریب ساگرہ مبارک ۱۰ رجب ۱۲۲۶ھ ہجری کو لطافت جنگ اور ۲۵ جمادی الثانی ۱۲۳۱ھ کو لطف الدولہ

خطابات عطا ہوئے۔ حضور پر نور کبریات و مراعات آپ کی دعوت قبول فرما کر آپ کو معزز و ممتاز فرما چکے ہیں۔

معین الہام افواج کے منصب پر ۱۳۰۱ ہجری ۱۳۲۶ء کو سرفراز فرمائے گئے۔ اور قیام باب حکومت کے وقت آپ کو اس کی رکینیت کی عزت حاصل ہوئی۔ اس وقت صدر الہام افواج کے ذمہ میٹھجات طلبا بت و علاج حیوانات وغیرہ کا بھی اضافہ ہوا۔ ۲۴ اسفند ۱۳۳۴ء کو آپ کا تبادلہ صدر الہامی تعمیرات پر ہوا۔ ۹ تیر ۱۳۳۶ء کو خدمت مذکور سے سبکدوشی حاصل کر کے بتیاریخ ۱۲ امرداد ۱۳۳۷ء صدر الہامی عدالت پر آپ ممتاز فرمائے گئے۔ نیز جبکہ نواب عقیل جنگ بہاؤ ۲۶ تیر ۱۳۳۷ء کو بغرض علاج ولایت تشریف لے گئے تو ان کی جگہ ۱۱ مہر ۱۳۳۷ء تک صدر الہامی تعمیرات کا کام بھی انجام دیتے رہے اور اب فی الحال صرف صدر الہام بہادر عدالت و امور مذہبی ہیں۔ حسب جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۵ اسفند ۱۳۳۸ء نواب سرخورد جاہ مغفور کی پائیگاہ آپ کے نام و گذاشت اور اس وقت آپ ہی امیر پائیگاہ اور اپنے آباد اجداد کے جانشین ہیں۔ اور مہمات پائیگاہ کا حل و عقد آپ ہی کی ذات ستودہ صفات سے تعلق رکھتا ہے۔ جس کو علاوہ مہمات دیوانی و غنیمت ہا شکر کت غیر ہی آپ انجام دیتے ہیں۔ آپ نہایت قدر شناس سخیل مزاج دور اندیش اور زو فہم علم و دمت۔ دقدما پرور ہیں۔

(۲۲)

صدر الہامان کو توالی

نواب شمشیر جنگ بہادر

آپ کا نام میر مہدی علیخان ہے۔ تاریخ ولادت معلوم نہ ہو سکی۔ آپ ۲۹ ربیع الثانی ۱۲۷۹ء کو

خدمتِ صدر الہمامی کو توالی پر ممتاز ہوئے۔ یکم مہر ۱۲۹۳ھ کو مستعفی ہو گئے اور ۱۶ محرم ۱۳۰۵ھ ہجری م ۲۵۔ آبان ۱۲۹۶ھ کو انتقال فرمایا۔ تین سال تک کونسل آف ایسٹ کی رکنیت پر بھی آپ فائز رہے۔ حضرت غفرانِ مکان کے عہد میں شمشیر جنگ کا خطاب عطا ہوا۔

(۵)

(۲۳)

نواب شہاب جنگ مختار الدولہ افتخار الملک

✦

نواب صاحب کا نام نامی نواب میرزا درغیاں تھا۔ تاریخ ولادت ۲۰ ربیع الاول ۱۲۶۶ھ م ۱۶۔ اسفند ۱۲۶۶ھ ہے۔ آپ نواب سزاوار الملک کے صاحبزادہ تھے اور نواب اللہ جنگ اعظم کے بھانجے۔ ۶۔ ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ ہجری کو بتقریب ساگرہ حضرت غفران مکان غانی و بہادری و شہاب جنگ کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ اور ۲۰ جمادی الثانی ۱۳۰۲ھ کو بتقریب دربارِ نوز مختار الدولہ افتخار الملک کا خطاب عطا ہوا۔ یہ ایک عجیب اتفاق ہو کہ دولائی و ملی کے خطاب کے باوجود بلا تکلف ملک بھر میں شہاب جنگ کے خطاب سے یاد کئے جاتے رہے۔ اور اسی خطاب سے ہر دلعزیز رہے۔ ۲۹۔ آبان ۱۲۶۹ھ کو صدر الہمام متفرقات کے عہدہ پر سرفراز کئے گئے۔ ۲۹۔ خرداد ۱۲۹۳ھ کو صدر الہمام کو توالی و تعمیرات کی خدمتِ جلیلہ کا اعزاز تفویض ہوا۔ ۱۳۔ آبان ۱۳۲۲ھ کو بوجہ پیرانہ سالی (اعصا) ماہوار کا وظیفہ عطا کر کے خدمت سے بیکدوش کئے گئے۔ ۲۸۔ محرم ۱۳۳۸ھ کو عالم جاودانی سد ہارے۔

آپ قدیم وضع کو تادمِ زیت نبھائے رہے۔

(۵)

(۲۴)

نواب نظام یار جنگ نظام یار الدولہ حسام الملک خان خانان بہار

نام نامی میر اسد علی خاں ہے۔ نواب حسام الدولہ فخر الملک اول کے بڑے صاحبزادے ہیں۔ تاریخ ولادت ۱۹ جمادی الاول ۱۲۸۱ھ م ۲۵۔ اسفندار ۱۲۶۲ھ لے ہے۔ یکم شوال ۱۳۰۱ھ کو بتقریب دربار عید الفطر نظام یار الدولہ حسام الملک خان خانان بہار کا خطاب عطا ہوا۔ بتاریخ ۲۹ خرداد ۱۲۹۲ھ صدر الہام متفرقات کے عہدہ پر فائز ہوئے۔ ۱۸ اسفندار ۱۳۰۲ھ کو یہ عہدہ تخفیف ہو گیا۔ ۱۱ شہرور ۱۳۱۶ھ کو صدر الہام فوج مقرر ہوئے۔ ۱۲ آبان ۱۳۲۲ھ تک کار فرما رہے۔ اور (عمار) ماہوار رعایتی منظور فرمائی گئی جو اب تک مل رہی ہے۔

(۲۵)

صدر الہامان تعمیرت طباطبائی

نواب عقیل جنگ بہار

مولوی سید عقیل صاحب نام ہے۔ نواب عماد الملک مرحوم کے فرزند ہیں۔ ۲۰ اکتوبر ۱۸۶۳ھ م ۲۰ آبان ۱۲۸۲ھ کو اپنے وطن بگرام میں پیدا ہوئے۔ مدرسہ عالیہ میں

ابتدائی تعلیم پائی۔ ۱۸۹۳ء میں بدرجہ اعلیٰ میٹرک کے امتحان میں کامیابی حاصل کی نظام
میں ایف۔ اے۔ کے درجہ تک تعلیم پائی۔ ۱۹۰۰ء مہرستلف کو کار آموز کی حیثیت سے
بیافت (سار) سرکار عالی کی لازمت میں بمقام اورنگ آباد داخل ہوئے۔ صیغہ مال میں متعین
کئے گئے۔ اور مختلف مقامات پر کام کرتے رہے۔ یکم خرداد ۱۳۲۱ء سے ۵ بہمن ۱۳۲۲ء
تک بادی کنٹرولیشن خدمت انپکٹری ہر سہ پائیگاہ انجام دئے ۶ بہمن ۱۳۲۲ء کو بادی
(الصماء) منعم محمد صرف خاص مبارک مقرر ہوئے۔ ۸ ربیع الثانی ۱۳۲۳ء کو شریک محمد
مالگزاری کے عہدہ پر مقرر ہوئے۔ ۵ آذر ۱۳۲۵ء کو محمدی فوج اور ۸ آذر
۱۳۲۵ء زائد محمد مالگزاری پر منعمانہ تقرر ہوا۔ پھر ۱۷ فروردی ۱۳۲۶ء کو بادی
کنٹرولیشن نائب صدر الہام ہر سہ پائیگاہ کی خدمت پر فائز ہوئے ۱۶ دے ۱۳۲۹ء
کو صدر الہام سنت و حرفت اور ۳۱ اردی بہشت ۱۳۲۹ء کو صدر الہام ہر سہ پائیگاہ
ہوئے۔ ۹ تیر ۱۳۲۹ء کو صدر الہام تعلیم و طبابت مقرر ہوئے۔ ۱۵ اسفند
۱۳۳۸ء کو جبکہ حسب فرمان خسروی دو پائیگاہیں داگزاشت ہوئیں تو صرف
پائیگاہ وقار الامر و مغفور کے صدر الہام اور صدر الہامی تعلیم و طبابت کی حدستین
بیافت (اعلیٰ) آپ سے متعلق رہ گئیں۔ ۲۹ جمادی الثانی ۱۳۳۵ء ہجری کو بارگاہ
خسروی سے نواب عمیل جنگ کا خطاب عطا ہوا۔
بغرض طالع خود و مرتبہ ولایت تشریف لے گئے تھے۔

(۲۶۱)

مُعِينُ الْمُهَامَانِ فَرَج

نَوَاسِبُ الْمَلِكِ الْخَطَفَةِ جَاهِ مَرْحُومٍ

نام نامی - نواجہ حفیظ الدین خاں تھا۔ نواب سرخو رشید جاہ مرحوم کے فرزند اکبر اور حضرت حسن النساء بیگم صاحبہ (صاحبزادی صاحبہ نواب افضل الدولہ مغفرت مکان) کے بطن مبارک سے تھے۔ اور حضرت غفرال مکان رحمۃ اللہ علیہ کے بھانجے تھے۔ تاریخ ولادت ۲۹ صفر ۱۲۸۲ ہجری ۸ شہر پور ۱۲۵۵ء ہے۔

ابھی آپ گوارہ نانی میں تھے۔ یعنی پورے دو سال ہی کے ہوئے تھے آپ کے نانا محضر نواب افضل الدولہ مغفرت مکان نے آپ کو بتایا ۱۵ ربیع الاول ۱۲۸۳ ہجری خطاب خانی بہاؤ سے سرفراز فرمایا۔

۳۰ رجب ۱۲۸۶ ہجری کو آپ کی بسم اللہ خوانی کا رسم ادا ہوا۔ اور آپ کے جد امجد نواب رشید الدین خاں شمس الامراء امیر کبیر بہادر نے اس تقریب میں ایک بہت بڑا جشن ترتیب دیکر اپنے دل کے ارمان اور چو پختے نکالے اور اسی وقت سے گویا۔ آپ کی تعلیم کا سلسلہ شروع ہوا۔ ۱۴ رجب ۱۲۹۲ ہجری سے آپ کو اپنے ہمنام و محترم مامون یعنی حضرت اقدس و اعلیٰ مغفرت مکان کے معیت میں کپٹن سکلا رک سے انگریزی تعلیم حاصل کرنا شرف حاصل ہوا۔ حضرت اقدس مغفرت مکان کے ہم جلسین بننے کی برکت سے آپ کی تعلیم نہایت اعلیٰ پیمانہ پر ہوئی۔ اور

نشانہ بازی شہسواری۔ اور نیزہ بازی کے سیکھنے کا بھی آپ کو خاص طور پر موقع ملا۔ بارگاہِ خسروی سے آپ کو بطور خاص سیوہ خوری کے نام سے (الٹ) ایک ہزار روپیہ ماہوار مقرر فرمایا گیا۔ اور بتاریخ ۵ ارجب ۱۲۳۰ تکمیل تعلیم کے غرض سے بمعیت مسٹر اسٹون و مولوی سیّد محمود صاحب ایڈیٹنگ آپ کو لندن روانہ فرمایا گیا۔

بزمانہ قیام لندن ”لائف جکارڈیں“ علاوہ انگریزی تعلیم کے فوجی تعلیم بھی حاصل کرینا موقع ملا۔ اور پیرس و یورپ کے دوسرے مقامات کی سیر فرما کر آپ ۱۱ شعبان ۱۲۳۰ کو مراجعت فرما بدہ ہوئے۔ اور یہاں بھی آپ نے سرکار عالی کے رسالہ جوش گیر لیسن رائڈ جنگ اسکول میں سواری کی مشق جاری رکھی۔

ملکہ معظمہ قیسر ہند کی پچاہ سالہ جوہلی کی تقریب میں شریک ہونے کے لئے آپ بمطابق حضرت اقدس واعلیٰ ۱۰ شعبان ۱۲۳۰ ہجری کو ولایت روانہ ہوئے۔ گویا آپ کا دوسرا سفر ولایت تھا۔ اور ۲۹ شعبان کو لندن پہنچکے ہاں کے نفیس واعلیٰ ترین ہوٹل ”الگزنڈرا“ میں مقیم ہوئے۔ اور تمام مراسم جوہلی میں آپ نہایت اعزاز و احترام کے ساتھ شریک رہے۔ اور واپسی لندن سے پرنسز ٹک ہنز ریل لائنس ڈریک آف کناٹ کا اور آپ کا ساتھ رہا۔ آپ اس سفر سے ۲۴ رجب ۱۲۳۰ ہجری کو مراجعت فرمائے بدہ ہوئے۔ سیاحت یورپ کے علاوہ آپ نے ہندوستان کے بھی بڑے بڑے مقامات کی سیر فرمائے۔

۶۔ ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ کو بتقریب ساگوہ مبارک حضرت غفرانکال آپ کو طغر جنگ کا خطاب سرفراز فرمایا گیا۔ خطاب شمس الدولہ سے آپ نے ربیع الثانی ۱۲۹۱ھ کو حضرت اقدس واعلیٰ کی تحت نشینی کے دربار میں سرفراز فرمائے گئے۔ اور ۲۸۔ جمادی الثانی ۱۲۹۱ھ ہجری کو بتقریب دربار جشن نوروز خطاب شمس الملک سے سرفرازی بخشی گئی۔

۱۱۔ جمادی الاول ۱۳۱۹ھ کو جبکہ مہاراجہ سرکشن پرشاد بہادر کے منصب وزارت پر سرفراز ہونے کے ساتھ آپ ہمیں المہام فوج کے منصب جلیلہ پر سرفراز فرمائے گئے۔ اس

خدمت کا الونس (اعتس) دو ہزار روپیہ مقرر فرمایا گیا۔ بہ حیثیت معین الہام فوج آپ کینٹ کونسل کے بھی رکن تھے۔ اور آپ کو فوج کے علاوہ ریاست کے دیگر سترگ معاملات میں بھی رائے اور مشورہ دینے کا موقع ملتا تھا۔

نواب سرخورشید جاہ مرحوم کے انتقال کے بعد آپ حب فرمان خسروی اپنی پایگاہ کے مگر انصار فرار دے گئے تھے۔ آپ نے پایگاہ کے انتظام کو خوش سلیقگی کے ساتھ انجام دینے کے لئے پایگاہ کے عہدہ داروں کی کمیٹی مقرر فرمائی تھی۔ آپ کے انتظام اور برتاؤ تمام ملازمین و علاقہ داران پایگاہ نہایت خوش تھے۔

۲۳ ذی قعدہ ۱۳۲۲ بروز شنبہ دن کے ۳ بجے بمقام پبلینڈ دفعتاً آپ کا انتقال ہوا بعد مغرب آپ کی نعش بلدہ ٹائی گئی اور دوسرے روز اپنے آبائی قبرستان واقع درگاہ حضرت برہنہ شاہ صاحب دفن ہوئے۔

آپ کو اپنے جد امجد علم ہیت کا مذاق و رشتہ میں پہنچا تھا۔ چنانچہ آپ نے ایک بہت بڑی دور بین ہزار روپیہ صرف کر کے یورپ سے منگوائی تھی۔ اور پھر بعد میں ایک اوس سے بڑی دور بین منگا کر آپ نے اس شوق کو پورا کیا تھا۔ جو اس وقت صد گاہ نیکاً میں موجود ہے۔

آپ بڑے کریم النفس۔ رحمدل۔ ذی مروت اور غربا پرور امیر تھے۔ آپ کی فیاضی اور دریادلی کا شہرہ عام تھا۔

۱۴ صفر ۱۳۲۲ ہجری کو حب تحریک نواب کرنل سرفہر الملک بہادر فتح میدان میں اپنے گھنٹہ گھر کا بنیادی پتھر رکھا۔ اس کی تعمیر کے معارف اور گھڑی کی قیمت بھی آپ نے اپنے جیب خاص سے مرحمت فرمائی تھی۔

آپ کے نو صاحبزادے اور چھ صاحبزادیائیں ہیں :

(۲۷)

نواب معین الدولہ بہادر

نام نامی محمد معین الدین خان ہے۔ نواب سر آسمانجاہ کے صاحبزادے ہیں۔ تاریخ ولادت ۷ ذی قعدہ ۱۲۳۱ھ ہجری م ۷۔ امرداد ۱۲۳۱ھ ہے۔ سرور نگر میں تولد ہوئے۔ آپ کی والدہ ماجدہ حضرت پرورش النساء بیگم صاحبہ بمقام لالہ گوڑہ یکم رجب المرجب ۱۲۳۲ھ کو جنت سدائیں۔ چنگے انتقال پر لالہ کے بعد اسٹیٹ پائینگاہ آسمانجاہی آپ کے زیر نگرانی دیگئی مگر پھر بمصلحت انتظامی حسب فرمان خسروی مندرجہ جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۳۰ ربان ۱۲۳۱ھ دوسری پائینگاہوں کی طرح پائینگاہ آسمانجاہی بھی مٹا کر برائے ایجنٹ کے نگرانی میں دی گئی۔ اور مٹا کر موصوف صدر الہام ہر پائینگاہ کے لقب سے لقب ہوئے۔

۲۹ ربیع الاول ۱۲۳۱ھ ہجری بوجہ موسم گرا آپ مع اپنے اسٹاف کے کشمیر کا سفر فرمایا۔ اور ۱۱ رجب ۱۲۳۱ھ ہجری کو بلدہ میں مراجعت ہوئی۔ ۲۳ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ ہجری کو حسب الحکم اعلیٰ حضرت قدر قدرت سرکاری طور پر کام کا تجربہ حاصل کرنے کے لئے اورنگ آباد نہضت فرما ہوئے۔ چند روز کے بعد واپس آ گئے۔ ۳ ربیع الثانی ۱۲۳۶ھ ہجری صیفہ مال کے تجربہ کے لئے نظام آباد بھیجے گئے۔ جہاں سے ۲۲ رمضان ۱۲۳۶ھ کو واپسی ہوئی۔ ۱۷ رجب ۱۲۳۶ھ ہجری کو بتقریب سالگرہ مبارک اعانت جنگ کا خطاب عنایت ہوا۔ اور ۲۵ جمادی الثانی ۱۲۳۶ھ ہجری کو معین الدولہ کا خطاب عطا کیا گیا۔ یکم اذر ۱۲۳۳ھ کو صنعت خرت کی خدمت الہامی سے سرفرازی ہوئی۔ ۲۴ اسفندار ۱۲۳۴ھ تک اس خدمت کو انجام دیتے رہے۔ اس کے بعد خدمت صدر الہامی فوج پر مامور فرمائے گئے۔ ۹ تیر ۱۲۳۶ھ کو اس سے بھی سکد ویش کئے گئے۔ اور بجائے آپ کے نواب ولی الدولہ بہادر برتہ دوم صدر الہام فوج مقرر ہوئے۔ جب جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۳۰ ربان ۱۲۳۱ھ سے

آپ کی پائیچاھ سرکار کے زیر نگرانی تھی۔ وہ جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۱۵۱۸ھ اسفند ۱۳۳۹ھ کی رو سے
واگداشت ہوئی۔ اور اپنے بزرگوں کی طرح آپ والی امیر پائیچاھ قرار پائے۔ اس درجہ
رفیہ پر وقت تک آپ فائز و برقرار ہیں آپ ہنایت دلیر اور جفاکش و شہسوار ہیں اور شکار کے نہایت
شوقین ہیں۔

صدر المہامان امور مذہبی

(۲۸)

نواب مظفر جنگ بہادر

آپ کا اصلی نام سید محمد عزیز الدین خاں المخاطب میر مبارک علی خاں مظفر جنگ ہے۔ آپ
سید محمد سعد اللہ خاں المخاطب فریدوں جنگ رفیع الدولہ حیدر الملک بہادر ثانی کے خلف
ارجند تھے۔ حضرت غفران مکان نے حسب شد آمد قدیم از راہ قدردانی آپ کو یاد فرما کر خدمت
اتالیقی خاص ولیعہد حضرت نواب میر عثمان علی خاں بہادر سر فرما فرمایا۔ اور مورد عنایت شہزادہ
ولیعہد بہادر رہے۔ ۱۰ جمادی الاول ۱۳۱۲ھ ہجری کو بتقریب دربار سالگرہ مبارک خانی
بہادری اور مظفر جنگ کا خطاب عطا ہوئے میر النساء بیگم صاحبہ ہمیشہ غفران مکاں سے
بتاریخ ۲۶ ذی الحجہ ۱۳۲۲ھ ہجری آپ کی شادی ہوئی۔ آپ ذی علم۔ خوشنویس۔ اپنے والد کے
شاگرد تھے۔ علاوہ برین۔ مدبر۔ ذی فہم۔ دور اندیش جمیع صفات امیرانہ سے موصوف تھے
بالطافیقرانہ مشرب تھا۔ حضرت مرزا سردار بیگ صاحب قبلہ علیہ الرحمہ کے مرید تھے آپ کو
اجازت بیعت بھی حاصل تھی۔ آپ کا خط شکستہ حیدر آباد میں لاشانی تھا۔ شعر گوئی کا مذاق بھی
رکھتے تھے رفاعی تخلص تھا۔ آپ ایک عرصہ سے کینٹ کونسل کے رکن تھے۔ جب سررشتہ
امور مذہبی کے لئے ۱۳۲۲ھ میں معین المہامی کی ایک جدید خدمت قائم کی گئی جس پر منعزلہ طور پر
آپ بشاہرہ دو ہزار روپیہ ماہوار مقرر فرمائے گئے۔ افسوس کہ بتاریخ ۸ مارچ ۱۳۲۳ھ
روز یکشنبہ آپ نے بمقام سرورنگ انتقال فرمایا۔ آپ کو دو فرزند ارجند ایک میر منور علی خاں

المشہور محب اللہ خاں۔ دوم میر میر فرزند طیناں المعروف سید محمد سعد اللہ خاں۔ ہیں۔

(۲۹) نواب فضیلت جنگ حاجی محمد انوار اللہ خان

حافظ حاجی مولوی محمد انوار اللہ خان اسم شریف تھا۔ مولوی حافظ شجاع الدین صاحب اضلاع اورنگ آباد آپ کے پدر بزرگوار تھے۔ اور حضرت مولانا رفیع الدین صاحب قدس سرہ (جن کا مزار تعلقہ قند ہار ضلع ناندیڑ میں مشہور ہے) آپ کے نانا تھے۔ مولوی صاحب کے بزرگ تعلقہ قند ہار ضلع ناندیڑ کے متوطن تھے۔ آپ کی ولادت ۱۲۶۳ھ میں بمقام قند ہار ملک سرکار عالی ہوئی۔ ۱۲۹۵ھ میں حضور پر نور کی اتالیقی اور تعلیم کے لئے مولوی محمد زماں خاں شہید کی مددگاری میں مقرر ہوئے۔ ۱۳۰۱ھ بہ تقریب جشن دربار حکمرانی خانی دیہادری کا خطاب عطا ہوا۔ اور منجہ اور اساتذہ کے آپ بھی شاہزادہ نواب میر عثمان علیخان بہادر ولی عہد کی اتالیقی اور تعلیم پر مقرر ہوئے۔ ۱۲۹۳ھ ہجری میں آپ نے ایک مدرسہ علوم دینیہ موسوم بہ مدرسہ نظامی بنیاد ڈالی۔ اور مدرسہ مذکور کی انجمن انتظامی کے صدر نشین مقرر ہوئے۔ جسے سرکار سے دو ہزار پانچ سو۔ ماہانہ امداد ملتی ہے۔ اس مدرسہ کے لئے حضور پر نور نے ایک وسیع و عالی شان مکان (اصطبل شاہی) واقع شہر گنج عطا فرمایا ہے جس میں اس وقت تین سو طلبہ تعلیم پاتے ہیں۔ لباس و خوراک طلبہ کا انتظام مدرسہ کی جانب سے کیا جاتا ہے اور یہ کار خیر اب تک جاری ہے۔ بتاریخ ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۲۱ھ آپ کا صدر الصدور و نظامت امور مذہبی کے عمدہ پر تقرر کیا گیا۔ اور تنخواہ ۱۵۰۰۰ ماہانہ قرار دی گئی۔ بعد انتقال نواب مظفر جنگ بہادر۔ بذریعہ جریدہ غیر معمولی مورخہ

۹۔ خورد او ۳۲۳ الف آپ بیافت (۱۷۷۰) ماہوار معین الہام سررشتہ امور مذہبی پر سرفراز
فرائے گئے۔ بتقریب سالگرہ مبارک خسروی بتاریخ ۲۹ جمادی الثانی ۱۲۳۵ ہجری
آپ کو فیضیت جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ بتاریخ ۳۰ جمادی الثانی ۱۲۳۶ ہجری م۔ ۱۰ اردیشت
۱۲۳۲ الف شب جمعہ (۷) بجے آپ نے انتقال فرمایا اور اسی مدرسہ میں دفن کئے گئے۔
اور آپ کی تعزیت میں جملہ دفاتر سرکار عالی کو ایک یوم کی تعطیل دی گئی۔ آپ کے زنا میں
سررشتہ امور مذہبی میں بہت سے اصلاحیں عمل میں لائی گئیں۔

صد المہام صرف خاص مبارک

(۳۰)

آپ کا نام محمد سعادت خان ہے۔ بتاریخ ۱۲ دے ۱۲۴۲ الف آپ کی ولادت ہوئی۔ آپ کے
خاندانی وابتدائی تعلیم وغیرہ کا تفصیلی حال معلوم نہ ہو سکا۔ ۱۸۸۲ء میں امتحان بیول سرولیس
علاقہ سرکار عالی میں کامیابی حاصل کی۔ بتاریخ ۱۶ خورد داؤد ۱۲۹۶ الف دایرہ ملازمت سرکار عالی
میں داخل ہوئے اور (۱۸۸۷) روپیہ ماہوار مقرر ہوئی۔ بتدییج ترقی کرتے ہوئے ۱۱۔
فروردی ۱۳۰۸ الف کو سوم تعلقہ ارد درجہ دوم نانڈیٹ مقرر ہوئے۔ اور (۱۸۸۷) روپیہ
تختواہ قرار پائی۔ بتاریخ ۱۷ تیر ۱۳۰۸ الف سوم تعلقہ ارد درجہ اول بشاہرہ (سما) مقرر ہوئے
بزمانہ خدمت تعلقہ اردی اکثر اضلاع و پیر آپ کا تبادلہ ہوتا رہا۔ زالا بعد یکم امر داؤد ۱۳۱۳ الف
محکمہ مالگزاری میں خدمت ممتدی پر بشاہرہ (سما) روپیہ متعین ہوئے۔ بتاریخ ۱۰ خورد داؤد ۱۳۲۰ الف
اول تعلقہ ارد درجہ سوم اور ۲۴ فروردی ۱۳۲۳ الف دوم تعلقہ ارد بشاہرہ (سما) روپیہ
ترقی پائے۔ لیکن محکمہ مالگزاری ہی میں منصرمانہ طور پر شریک مسمد مال کے خدمت کو انجام دیتے
رہے۔ ۱۶ اردی بہشت ۱۳۲۳ الف کو مستقل شریک مسمد مال کے عہدہ پر بشاہرہ (سما)۔

روپیہ ترقی یاب ہوئے۔ زان بعد حسب فرمان مترشدہ ۲۹ جمادی الثانی ۱۲۳۳ ہجری آپ کے سپرد خدمت صدر نظامت مال و اضلاع مرہٹواری کی گئی۔ (جریدہ ۸ فروردی ۱۲۳۲ء جلد ۵۶ جز اول صفحہ ۲۴۰) حسب جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۶ اسفند ۱۲۳۶ء جلد ۵۸ صفحہ ۱۱۱ صدر نظامت مال کی خدمت پر مسٹر ٹاسکر کا تقرر ہونے کے باعث صدر نظامت اضلاع کا عہدہ شکست کیا گیا اور حسب سابق چار صوبہ داریاں قائم ہو چکی۔ لہذا آپ خدمت صدر نظامت اضلاع سے سبکدوش ہوئے۔ بعد ازاں آپ ایسٹ نواب سروکارالامدار کے مجلس کے رکن مقرر ہوئے۔

آپ کی حسن کارگزاری و دیانت داری کے باعث اعلیٰ حضرت قدر قدرت نے براہم خسروا بتاریخ ۲۰ آذر ۱۳۳۱ء معتمدی و صدر المہمانی صرف خاص مبارک کے عہدہ جلیلہ سے سرفراز فرمائے گئے۔ جسپر اب تک کار فرما ہیں۔

آپ علاقہ دیوانی سے (الست) یکم: ار روپیہ و لطیفہ حسن خدمت یکم اسفند ۱۳۳۹ء سے پارہے ہیں۔

(۳۱) صدر المہمانی
سربراہن ایجنٹ - اسکوائر

ابتداءً اباء جولائی ۱۹۹۹ء آخر ماہ امرداد ۱۳۵۹ء میں حضرت غفرانہ کان علیہ الرحمہ بغرض اتالیقی اعلیٰ حضرت قدر قدرت بندگانی آپ کی خدمات گورنمنٹ انگریزی سے مستحکم آپ کو اتالیقی مقرر فرمایا۔ عرصہ تک آپ اتالیقی رہے اور مدت ملازمت میں توسیع ہوتی رہی پھر حسب جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۲۳ اسفند ۱۳۵۹ء ہر سہ پائیگاہ کے موجودہ حالات کی تحقیقات اور ان کے آئندہ انتظام کے لئے انسپکٹر جنرل پائیگاہ مقرر ہوئے۔ آپ کے

اس نئے عہدہ کی ماہوار سح الونس خزانہ صرف خاص مبارک سے حسب دستور ملتی رہی۔ اس کے بعد حسب فرمان شاہی مصدرہ ۱۴، ۱۵ ذی قعدہ ۱۳۳۰ھ (۱۸۵۳ء) کھار کا اضافہ فرمایا گیا اور اٹالیقی کا عہدہ انیکٹر جنرل ہر سپاہیگاہ سے بدل دیا گیا۔ پھر حسب فرمان خسری مصدرہ ۱۴، ۱۵ ذی قعدہ ۱۳۳۲ھ ہجری صدر المہام ہر سپاہیگاہ کے منصب پر فائز ہوئے۔ اس خدمت کو ۱۴، ۱۵ اردی بہشت ۱۳۲۹ھ تک انجام دیتے رہے۔ پھر بوجہ ختم مدت انگلستان رخصت ہو گئے۔ پیشکامہ حضرت اقدس و اٹلی میں آپ کی ہنایت عزت و توقیر ملحوظ رہتی تھی۔ روانگی انگلستان کے موقع پر منجانب سرکار ایوان کنگ کوٹھی مبارک میں شاندار وداعی ڈنر دیا گیا۔ اور آپ کی حسن کارگزاری کے نسبت بذریعہ جریدہ غیر معمولی مطبوعہ ۱۴، ۱۵ اردی بہشت ۱۳۲۹ھ اظہار خوشنودی فرمایا گیا۔ نیز حسب ایما حضرت اقدس و اعلیٰ منجانب ہر سپاہیگاہ (لے عتہ) روپیہ کا معاوضہ عطا کر کے آپ کو رخصت کیا گیا۔

معتبرین پیشی خسری

(۳۲)

سید حسین بگرامی

آنر بیل نواب عماد الملک

آپ کا نام نامی مولوی سید حسین بگرامی تھا۔ اہل علم و ادب آپ کو علامہ مانتے تھے۔ آپ مولوی سید زین الدین حسن صاحب کے بڑے صاحبزادہ تھے۔ آپ کے بزرگ بگرام سے منتقل ہو کر ضلع ہر دوتی ملک اودھ میں مقیم ہوئے تھے۔ اکتوبر ۱۸۵۴ء میں بمقام گیار عالم شہور میں آئے۔ ۱۴-۱۵ ایال کے سن تک بطور خانگی فارسی۔ عربی۔ کی تعلیم پائی۔ بعد ازان بھاپور

اور پٹنہ کے کالج میں داخل ہوئے۔ آخر میں کلکتہ یونیورسٹی میں شریک ہوئے۔ ۱۸۶۱ء
 میں میٹرکیمولیشن کی سند حاصل کی۔ اور ۱۸۶۶ء میں نہایت امتیاز کے ساتھ بی۔ اے کی
 ڈگری حاصل کی۔ بعد ان فراغ تعلیم لکھنؤ کے کالج میں عربی کے پروفیسر مقرر ہوئے۔ ساتھ
 ساتھ اپنی تعلیم بھی جاری رکھی۔ ۱۸۷۱ء میں جب نواب مرزا لارجنگ اعظم لکھنؤ تشریف لے گئے
 جنرل بارون نے نواب صاحب ممدوح سے معرفی کرائی۔ سالار جنگ بہادر اعظم نے حیدر آباد میں
 دعوت دی۔ اور حیدر آباد پہنچ کر گلوب فرمایا۔ جب یہ حیدر آباد پہنچے تو نواب صاحب نے
 پرسنل سٹنٹ کا عہدہ عنایت فرمایا۔ لندن کے سفر سے واپسی کے بعد نواب صاحب
 ممدوح نے معتمد ہیضہ متفرقات اور اپنا پرائیوٹ سکریٹری مقرر فرمایا۔ اس میں تعلیمات اور
 دوسری شاخیں بھی شامل تھیں۔ ۱۸۷۳ء ہجری تک آپ اسی عہدہ پر برقرار رہے۔ پھر
 اسی سال میں حضرت غفرانکمان علیہ الرحمۃ نے اپنا پرائیوٹ سکریٹری مقرر فرمایا۔ سفر
 نیلگیری و مدراس میں حضرت اقدس داعی کے ہمراہ رکاب رہے تھے۔ جب کونسل آف ایٹس کا
 انعقاد ہوا تو آپ اس کے معتمد مقرر ہوئے۔ اس کونسل کے میر مجلس خود بہ نفس نفیس اعظم
 نواب میر محبوب طہان بہادر تھے۔ ۱۸۷۴ء ہجری میں جشن نوروز میں علی یار خان موتمن جنگ کے
 خطاب کے ساتھ دو ہزار منصب پانصد سوار و علم کا اعزاز عطا ہوا۔ ۱۸۷۵ء ہجری میں بمقام
 جشن نوروز عماد الدولہ کا خطاب باصافہ منصب سہ ہزاری دو ہزار سوار و علم و نقارہ سے
 سرفرازی فرمائی گئی۔ ۱۸۷۶ء ہجری ساگرہ مبارک کے موقع پر عماد الملک کا خطاب عنایت
 دس ہزار پانصدی دو ہزار سوار و علم و نقارہ کا اعزاز مرحمت ہوا۔ ۱۸۷۷ء
 میں ناظم سررشتہ تعلیمات کی خدمت عطا ہوئی۔ اور الٹا مالانہ تنخواہ پاتے رہے۔
 آپ امپریل لیجسلیٹو کونسل گورنمنٹ کے ممبر بھی رہ چکے ہیں اور آخر وقت تک نہایت اعزاز
 و مقبولیت کے ساتھ بسر کی۔ اور بتاریخ ۲۱ رذی قعدہ ۱۳۲۳ء یوم پنجشنبہ شب کے ۱۱ بجے
 بلدہ میں انتقال ہوا۔ نواب مابہ یار جنگ سابق صوبہ ارگنر کے حال و ظیفہ یاب مودم۔ لکھنؤ

سید اشتم صاحب مرحوم سابق رکن ہائیکورٹ سرکار عالی - سوم نواب عقیل جنگ بہادر صد المہام
تعمیرات - چہارم نواب مہدی یار جنگ بہادر صدر المہام سیاسیات آپ کے صاحبزادہ ہیں -
آپ کے قصاصینف -

(۱) سوانح عمری نواب سر سالار جنگ اعظم (مرقع عبرت)
(۲) تاریخ ریاست حیدر آباد دکن - بزبان انگریزی کے علاوہ اور مستند تصانیف
موجود ہیں -

(۳۳) آنریبل کرنل مارشل

گورنمنٹ آف انڈیا سے آپ کو مستعار لئے گئے تھے - ۲۲ جنوری ۱۸۸۶ء م ۱۷ اسیفندار
۱۸۹۶ء کو بشاہرہ سمست معتمد پیشی خداوندی حضرت اقدس مقرر ہوئے نومبر ۱۸۸۶ء مطابق
دے ۱۸۹۵ء اپنی خدمت سے سبکدوش ہو کر پنجاب واپس ہوئے - کرنل صاحب موصوف کی
ماہوار خزانہ صرف خاص مبارک سے ادا کی جاتی تھی -

(۳۴) نواب سرور الملک بہادر

آپ کا نام نامی آغا مرزا بیگ صاحب ہے - آپ کا اصلی وطن دہلی ہے - آپ کے بزرگ اور
اعزہ لکھنؤ میں سرکاری محضر عہدوں پر مامور تھے اسوجہ سے آپ کی سکونت بھی لکھنؤ میں رہتی تھی -
اور لکھنؤ ہی آپ کا وطن بن گیا - سب سے پہلے آپ حضرت نواب میر محبوب علی خاں غفرانگان

کی اتالیقی پر بتایا ۲۲۔ محرم ۱۱۵۲ ہجری ترجمہ کرانے کے لئے مسٹر کلارک کے تحت مامور ہوئے۔
 ۳۔ رمضان ۱۱۵۲ ہجری کو مولوی مسیح الزمان خان حنا اسٹا حضور پر نور کے قالمقام بنے۔ ، بالیانی
 ۱۱۵۲ ہجری بتقریب دربار حکمرانی خانی و بہادری و سرور جنگ کے خطاب سے ممتاز ہوئے۔
 اس کے بعد ، جمادی الاول ۱۱۵۲ ہجری کو بتقریب دربار ساگرہ مبارک سرور الدولہ سرور الملک
 کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ اور نواب عباد الملک کے بعد حضرت غفران مکان کے پرنسپل
 سکریٹری مقرر ہوئے ۲۰۔ شعبان ۱۱۵۲ ہجری کو الٹ روپیہ وظیفہ عطا کر کے اپنے وطن لوف کو
 واپس لے گئے۔ علاوہ اس کے (ملک) ماہوار منصب ملا کرتی ہے۔ نواب ذوالقہر جنگ بہادر
 آپ کے بڑے صاحبزادہ ہیں۔ جو رکینت عدالت العالیہ و معتمدی فوج و معتمدی عدالت و کو توالی
 و امور عامہ کی خدمات انجام دیکر وظیفہ پر علیحدہ ہوئے۔ دوسرے صاحبزادے نواب جویا جنگ
 بہادر ہیں جو اس وقت رکینت عدالت العالیہ پر کار فرما ہیں۔ تیسرے صاحبزادے ڈاکٹر نواب
 عثمان نواز جنگ بہادر اور چوتھے مرزا عباس بیگ صاحب زائد ناظم عدالت ضلع ہیں۔

(۳۵)

مُعْتَمِدِینُ فِیْنِاسِ نواب سید مہدی علیخان نمبر نواز جنگ محسن الملک

نام نامی سید مہدی علیخان تھا۔ اٹا دہ مولد و مسکن تھا۔ سادات غلام کے سلسلہ میں تھے۔
 ۹۔ دسمبر ۱۲۷۴ م ۱۰۔ رمضان ۱۲۷۴ ہجری کو پیدا ہوئے۔ ابتدائی تعلیم اس وقت کے لحاظ سے
 خانگی طور پر ہوئی۔ بعد ان فراغ تعلیم کلکٹری اٹا دہ میں دس روپیہ ماہوار کی محوری پر تقرر ہوا۔ ذکاوت
 و ذہانت پر نظر کر کے ایلن ہوم کلکٹر اٹا دہ نے ۱۸۷۶ء میں سیف دار کر دیا۔ پھر پیشکار ہوئے۔
 ۱۸۷۶ء میں تحصیلدار ہو گئے۔ ۱۸۷۶ء میں آپ کو مرزا پور کے کلکٹری کی خدمت پر ترقی دی گئی ایسی

اشٹاد میں ریاست دو دہی کے سپہنشاہ منٹی اور راج بڑیل کی کورٹ آف وار ڈز کی ممبری بھی تفویض ہوئی۔ نواب مختار الملک مرحوم نے آپ کی استعدادِ انتظامی و قابلیتوں کی شہرت سنکر حیدر آباد طلب فرمایا۔ ۱۱۔ بہمن ۱۲۸۲ء کو آپ کے لئے ایک جدید عہدہ (مجزو کار روئی) قائم ہوا۔ جیسر آپ مامور ہوئے ۱۲۔ شرف میں خدمتِ بیعتی، مالگزاری، سرفراز ہو کر نظامتِ متمدنی اور نظامتِ بندوبست کا کام بھی جنرل گلاسفورد کے آئے تک انجام دیتے رہے۔ بعد ازاں آپ نے رعایا کی مشکلات سرکاری ہتھوں اور مالگزاری کی باقاعدہ گنجی غور کر کے زمینات کے لگان کی باقاعدہ تشخیص و قرارداد کی۔ جس کا سلسلہ کچھ تغیرات وقت و زمانہ کے لحاظ سے آج تک چل رہا ہے۔ ۲۸۔ بہمن ۱۲۹۲ء تک متمدنی مال پر کار فرما رہے۔ ۲۹۔ بہمن ۱۲۹۲ء کو متمدنی فینانس کی خدمت سے سرفراز کئے گئے۔ ۲۳۔ جمادی الاول ۱۳۰۱ء ہجری کے دربارِ جشنِ نوروز کی تقریب میں خانی۔ بہادری۔ و منیر نواز جنگ کے خطاب سے سرفرازی ہوئی اور اسلئے روپیہ مامور قرار دی گئی۔ ۲۱۔ شعبان ۱۳۰۱ء ہجری کو کیسٹی سہیناک مشہور مقدمہ کی پیروی کے لئے انکلینڈ روانہ ہوئے۔ جس میں سردار ولیہر جنگ جداسختی ماخوذ تھے۔ وہاں نہایت قابلیت سے پیروی کی۔ اور ۱۳۰۱ء ہجری کو کامیابی کے ساتھ بڑا دپس ہوئے۔ دربارِ جشنِ نوروز میں ۲۴۔ جمادی الثانی ۱۳۰۲ء ہجری کو محسن الملک خطاب عطا ہوا۔ نواب مختار الملک مرحوم عمر بھر آپ کو نہایت عزیز رکھا کئے۔ اور اپنا معتمد علیہ سمجھتے رہے۔ نواب سر آسمانجاہ کے عہد وزارت میں یکم محرم ۱۳۰۱ء ہجری کو عہدِ معوضہ سے سبکدوش اور وطن روانہ کئے گئے۔ آپ کو (ک) سور دپیہ مانڈہ وظیفہ مقرر ہوا۔ حیدر آباد سے جانے کے بعد آپ نے علیگڑھ میں سکونت اختیار کی۔ اور علیگڑھ کالج کے سکریٹری ہو گئے تھے۔ تاحیات علیگڑھ کالج کی سکریٹری کے فرائض انجام دیتے رہے۔ ۸۔ رمضان ۱۳۰۲ء ہجری کو بمقامِ شملہ انتقال فرمایا۔ وصیت تھی کہ اپنے وطن مالوٹ اٹاڈہ میں دفن کئے جائیں۔ مگر علیگڑھ کالج کے طلبہ نے نہ مانا۔ اور جب جنازہ اسٹیشن پر پہنچا تو آمار کرے گئے اور وہیں آپ کو دفن کیا۔ تاکہ کالج کے خدمات کی یاد تازہ رہے۔

آپ کو کوئی اولادِ زنیہ نہیں تھا۔

(۳۷)

مولوی سید علی حسن صاحب

آپ نواب محسن الملک مرحوم کے چچے بھائی تھے۔ یکم فروردی ۱۲۸۶ء کو سرکار عالی کی ملازمت کا شرف حاصل کیا۔ ۲۳۔ اردی بہشت ۱۲۹۵ء کو اول تقلیداری کی خدمت عطا کی گئی۔ ۳۔ خرداد ۱۳۰۲ء کو ناظم بندوبست مقرر ہوئے۔ ۷۔ اردی بہشت ۱۳۰۵ء کو متحدہ قیاس کی خدمت تفویض کی گئی۔ ۵۔ آبان ۱۳۰۷ء تک اس خدمت پر کار فرما رہے پھر اپنی خدمت سابقہ تطامت بندوبست پر معاودت فرمائے۔ ۱۳۔ خرداد ۱۳۱۰ء۔ م ۲۰۔ ذی الحجہ ۱۳۱۹ء ہجری کو خدمت سے سبکدوش کر کے واپس وطن کر دئے گئے۔ حیدرآباد سے جانے کے بعد آپ ریاست اندور کے مدار الہام مقرر ہوئے۔ یہاں سے آپ کے نام املاء وظیفہ جاری تھا۔ ۷۔ جمادی الثانی ۱۳۲۲ء ہجری م ۱۳۔ مہر ۱۳۱۳ء کو بمقام دہلی اسٹیشن سے رخصت فرمائی۔ آپ بہت ہی خلیق عہدہ داروں میں شمار کئے جاتے تھے۔

(۳۸)

مولوی محمد صدیق الخاطب نواب عابد جنگ بہاؤ

نواب صاحب حیدرآباد کے ایک معزز خاندان کے رکن تھے۔ تعلیم و تربیت حیدرآباد کے مدرسہ دارالعلوم میں پائی۔ ابتدائی ملازمت کی تاریخ ۹۔ شہر پور ۱۲۹۲ء ہے ذاتی ذہانت و قابلیت کی وجہ سے نواب سرسار جنگ اعظم نے پسند فرمایا۔ اور صیف دیوانی میں اولاً پیشکاری کی خدمت عطا ہوئی۔ اس کے بعد ترقی کرتے ہوئے عدالت دیوانی کے جج ہو گئے۔ پھر چیف سیرل کورٹ کی ججی برآمد ہوئے۔ زان بعد عدالت العالیہ کے

معزز عہدہ رکنیت و میر مجلسی بر فائز ہوئے۔ ۲۔ تیر ۱۲۹۳ء تک میر مجلسی کے فرائض ادا کرتے رہے۔ ۲۴۔ فروردی ۱۲۹۳ء تک کو معتمدی عدالت و کو توالی و امور عامہ کی خدمت پر عہدہ حاصل کی۔ جہاں ۵۔ دے ۱۲۹۹ء تک کار گزار رہے۔ ۳۔ ۱۲۹۳ء تک جو ڈیشل سکرٹری مقرر ہوئے۔ پھر اسی سال میں تیارخ ۲۳۔ جمادی الاول ۱۳۰۱ء ہجری کو بتقریب دربار نوروز خانی دیہادری اور ۲۴۔ جمادی الاول ۱۳۰۲ء ہجری کو بتقریب دربار نوروز عماد جنگ کے خطابے سر فرما دی ہوئی۔ ۱۳۔ دے ۱۲۹۹ء تک مکر میر مجلسی کی کرسی پر معاودت فرمائی۔ ۸۔ آذر ۱۳۰۲ء تک کو پھر معتمدی عدالت و کو توالی و امور عامہ پر واپس ہوئے۔ جہاں ۲۸۔ فروردی ۱۳۰۳ء تک کار گزار رہے۔ ۹۔ اردی بہشت ۱۳۰۴ء کو صوبہ گلبرگہ کی سوبہ دار مقرر ہوئے۔ ۲۰۔ امرداد ۱۳۰۶ء تک کو پھر سہ بارہ معتمدی عدالت و کو توالی پر واپس آئے۔ ۵۔ آبان ۱۳۰۶ء کو معتمدی دینانہ پر تشریف لے گئے۔ جہاں ۲۳۔ دے ۱۳۱۱ء تک کار فرما رہے۔ چوتھے مرتبہ ۲۵۔ دے ۱۳۱۱ء کو پھر معتمدی عدالت و کو توالی پر واپس تشریف لائے۔ ۳۰۔ مہر ۱۳۱۳ء م ۲۴۔ جمادی الثانی ۱۳۲۲ء ہجری کو آپ کا انتقال ہوا۔ قدیم عہدہ داروں میں قابل قدر اور نہایت بہترین فرد تھے۔

ذاب عماد جنگ مرحوم سابق کو توالی بلکہ آپ کے فرزند تھے۔

(۳۹) بابونہ لال صباہل

آپ بابو ترلوکی ناتھ کے خلف رشید تھے۔ ابتداً ۲۸۔ اردی بہشت ۱۲۹۶ء کو محکمہ پولیٹیکل دینانہ میں ملازمت حاصل کی۔ کراچی صاحب کنٹرول رجنل کے ۱۳۰۲ء میں انکار پیشی مقرر ہوئے۔ اس کے بعد ۲۸۔ اردی بہشت ۱۳۱۶ء کو صدر میاں

سرکار عالی کے عہدہ پر ترقی پائی۔ زان بعد ۲۵ھ امرداد ۱۲۲۰ھ کو متحدہ فینانس کا جائزہ حاصل کیا۔ جہاں ۱۳ اسفند ۱۲۲۱ھ تک کام انجام دیتے رہے۔ اس کے بعد پھر اپنی سابقہ خدمت صدر محاسبی پر واپس آئے۔ ۲۱ھ آبان ۱۲۲۱ھ کو وظیفہ پر خدمت سے سبکدوش کئے گئے۔ حصول وظیفہ کے بعد اپنے وطن چلے گئے۔ بعد ازاں باجارت سرکاریہ ۱۲۳۶ھ میں بلدہ آکر چند روز قیام کئے۔ بعد وطن واپس ہوئے۔ آپ کو (صاحب محاسبی) وظیفہ ملا رہا۔ آپ کی انگریزی اور علمی مذاق اچھا تھا۔ ۶ دے ۱۲۴۰ھ ۱۰ نومبر ۱۲۹۳ھ بروز دوشنبہ کو صبح کے آٹھ بجے دفعتاً آباد میں انتقال ہوا۔

(۴۰)

مولوی حبیب الدین صاحب ایچ۔ سی

آپ کی ابتدائی ملازمت ۱۶ھ خرداد ۱۲۹۶ھ ہے۔ ۱۲۹۵ھ میں آپ امتحان سیول سروس کلاس میں کامیاب ہوئے۔ مختلف خدمات سرکار عالی پر مامور رہے۔ اس کے بعد ۸ دگار متحدہ فینانس مقرر ہوئے۔ بعد ازاں ناظم تنقیح حسابات بنائے گئے۔ جب فرمان خسروی ۶ جمادی الاول ۱۳۳۱ھ ہجری کو خدمت نظامت تنقیح حسابات تخفیف کر دی گئی۔ تاریخ ۳۰ھ آبان ۱۳۲۱ھ کو آپ صدر محاسب سرکار عالی بنائے گئے۔ جب ۱۶ خرداد ۱۳۲۵ھ تک کام انجام دیتے رہے۔ بعد ازاں حب فرمان خسروی مزینہ ۱۱ جمادی الاول ۱۳۳۲ھ ہجری کو خدمت متحدہ فینانس پر تقرر ہوا۔ ۸ تیر ۱۳۲۵ھ ۲۰ رجب ۱۳۳۲ھ ہجری کو بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔ اور سکندر آباد میں اپنے آبائی مقبرہ میں دفن ہوئے۔ آپ ایک متدین قابل اور تجربہ کار عہدہ دار تھے۔

(۴۱)

نواب یار جنگ بہادر بی۔ اے

فخر الدین احمد خان آپ کا نام ہے۔ آپ خان بہادر غلام احمد خان صاحب سابق رکنِ مال ریاست کشمیر کے صاحبزادے ہیں۔ بتاریخ ۲۲ بہمن ۱۲۹۲ء کو اپنے وطن دہوگری ضلع جالندھر میں پیدا ہوئے۔ اور ہوسفیاریہ پور جالندھر اور سیالکوٹ میں تعلیم پائے۔ علیگڑھ کالج سے بی۔ اے۔ کی ڈگری حاصل فرمائی۔ بعد ان فراغِ تعلیم کچھ عرصہ تک سرکارِ عظمتِ مدار کے محکمہ سیاسیات میں کابل ایجنسی میں کار گزار رہے۔ اس کے بعد ریاستِ پٹیا میں بندوبست کا کام بھی سیکھا۔ وہیں مجسٹریٹ کی خدمت انجام دی۔ آخر گورنمنٹ ہند کے سسرٹے فینانس میں آپ کا تقرر ہوا۔ لیکن تھوڑے عرصہ کے بعد بوجہ خرابیِ صحت آپ نے اپنے سابقہ شغلِ فلاحیت کے جانب معاودت فرمائے۔ اس کے بعد بدھ چیدرا آباد میں یکم فروردی ۱۳۲۲ء کو مدکار صدر محاسب شاخِ تنقیحِ تعمیرات عامہ بشاہرہ (الست) روپیہ پر مقرر ہوئے۔ ۸ فروردی ۱۳۲۳ء کو آپ نائب صدر محاسب سرکاری مقرر ہوئے۔ اور ۲۰ مہر ۱۳۲۵ء کو صدر محاسب سرکاری بنائے گئے۔ ۹ خرداد ۱۳۲۶ء تک اس خدمت کو انجام دیکر ۱۰ خرداد ۱۳۲۶ء سے خدمتِ معتمدی فینانس پر سرفراز ہوئے۔ بتقریب عہدِ خوالیِ اٹھفرتِ قدر قدرت نواب میر عثمان علیخان بہادر یکم شوال ۱۳۳۱ء ہجری کو فخر یار جنگ بہادر کا خطاب سرفراز ہوا۔ اور اس وقت آپ کی یافت بہ شمولِ الونس وغیرہ (الحک) ہے۔

تاریخِ تقررِ مدحیٰ اس وقت تک الیات سے متعلق جب قدرِ اصلاحاتِ قلمِ آصفیہ میں عمل پذیر ہوئے ہیں۔ ان سب میں آپ کا معینہ مشورہ شریک رہا ہے۔ ایس طرح سرکاری تو فیہ آمدنی کے باب میں بھی آپ کی رائے کو بڑا دخل ہے۔ سرکارِ عالی کے ہر ایسری نوٹ آپ کے عہد صدر محاسبی میں اور کرنسی نوٹ عہدِ معتمدی میں جاری ہوئے اور ان کی کاپی میں آپ کے

مساعی لازمی طور پر شریک ہیں۔ آپ کو ایلات کے متعدد کمیشنوں اور کمیٹیوں میں تعمیل فرمانِ خدائی شریک ہونے کی عزت حاصل ہوئی۔ اور یہ عزت بھی آپ کے نصیب میں آئی کہ بعدِ تسمیہ کار بارگاہِ خسروی سے اظہارِ خوشنودی فرمایا گیا۔ ان تمام کمیشنوں میں آپ کی شرکت سے زیادہ دیر پا و مفید اثر سیدری کمیشن و کمیشنِ ٹائیم ایکیل کو ہوا۔ جس کے تجاویز بروئے عمل آنے پر ممالکِ محروسہ کے درمائدہ عمل اور افسرانِ ماتحت کی تنخواہوں میں معتد بہ اضافہ کے ساتھ امیدوارانِ ملازمت کا معیارِ قابلیت بھی بلند ہو گیا۔

نواب فخریہ جنگ بہادر جامع عثمانیہ کے فیصلو اور جامع اسلامیہ کے رکن اور کئی علمی و ادبی تحریکات کے دلسوز معاون ہیں۔ خود اپنے گھر میں رواجی تعلیم کے ساتھ اچکے اسلامی تربیت کا خصوصیت کے ساتھ خیال ہے۔ اور آپ کے فرزندوں میں سے ہر ایک اسلامی تربیت سے آراستہ ہے۔ ان کے نام علی الترتیب یہ ہیں۔

(۱) مشتاق احمد خاں (۲) اشتیاق احمد خاں (۳) رفیق احمد خاں (۴) توفیق احمد

(۵) عشاق احمد خاں۔

(۴۲)

مستعین و شریک مستعین و صدر نظام

نواب آصف نواز جنگ آصف نواز اولاد آصف الملک

نامید عبد الرزاق عرف احمد صاحب تھا۔ یہ سعد الدین صاحب عرف چندہ صاحب کے

اکھوتے فرزند اور یہ نظام الدین صاحب کے پوتے تھے۔ ان قوم نواہت تھے۔ ۱۲۵۱ھ ہجری میں

ولادت ہوئی۔ ان کے والدید سعد الدین صاحب بھی معتمد صرف خاص مبارک رہ چکے ہیں۔ معتمدی کے علاوہ اور دوسری سرکاری خدمتیں بھی انجام دے چکے تھے۔ یہ سعد الدین صاحب کے انتقال کے بعد آپ کو معتمد صرف خاص مبارک سے سرفرازی ہوئی۔ اس سے قبل معتمد مال سرکار عالی تھے۔ جب معتمدی مال پر نواب محسن الملک کا تقرر ہوا تو آپ سے صرف معتمد خانگی و معتمد صرف خاص کی خدمتیں متعلق رہ گئیں تھیں۔ نواب مختار الملک ادل کے انتقال کے بعد ہماراجہ نذر بہادر کے زمانہ منصرمی مدار الہامی میں معتمدی صرف خاص مبارک بھی نواب بدر الدولہ کے تفویض کر دی گئی اور آپ صرف معتمد خانگی رہ گئے۔ جب حضرت غفرانمکان سریدارائے سلطنت ہوئے تو آپ کو دوبارہ معتمدی صرف خاص عطا کی گئی اور اقتدار ان میں توسیع فرمائی گئی۔ ۲۴ رجمادی الثانی ۱۲۰۲ھ کو جشن نوروز کے دربار میں خانی۔ بہادری۔ و آصف نواز جنگ کا خطاب عنایت ہوا۔ پھر ۲۶ ربیع الثانی ۱۲۰۹ھ کو بتقریب ساگوہ بہاؤ آصف نواز الدولہ آصف نواز الملک کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ اور آخر وقت تک اس خدمت پر برقرار رہے۔ ۱۱ ربیع الاول ۱۲۲۰ھ کو مرض سرطان ۶۵ سال کی عمر میں اس جہان فانی سے انتقال فرمایا۔ مرحوم ایک ہر دل عزیز اور قدیم وضع قطع کے عہدہ دار تھے۔ آپ کے یہاں پیری مریدی کا سلسلہ جاری تھا۔ اکثر زمانہ ساز آپ کے مرید بن چکے تھے۔

(۴۳)

نواب شتاق حسین انتصاب جنگ و قارالہ ولہ قارالملک

آپ کا نام مولوی شتاق حسین اور وطن مالوٹ امر دہہ تھا۔ مگر ولادت ۲۹ محرم ۱۲۵۴ھ ۲۴ مارچ ۱۸۴۱ء کو بمقام کراچہ ضلع میرٹھ میں ہوئی۔ کہا جاتا ہے کہ نواب محسن الملک بہاؤ

کی طلبی پر آپ حیدر آباد میں آئے۔ یہاں آنے کے بعد پہلے پہل غزہ دے ۱۲۸۲ھ کو صیف
عدالت کی مددگاری پر تقرر کیا گیا۔ اس کے بعد دیوانی خور دے منصرم ناظم ہو گئے۔ پھر ہر
ربیع الاول ۱۲۸۲ھ میں ۳۰ شہر پور ۱۲۶۶ھ کو بشاہرہ (صما) منصرم محمد صدر الہام عدالت
ہوئے۔ ۱۳ شعبان ۱۲۹۵ھ ہجری میں یکم ہر ۱۲۸۸ھ کو بامہوار (الت) اس خدمت پر
مستقل کئے گئے۔ ۱۲۹۶ھ میں نواب عمدۃ الملک شمس الامراء کے انتقال کے بعد جبکہ نواب
رشید الدین خان شمس الامراء اور نواب سر آسنا جاہ کے مابین ناچاتی ہوئی تو آپ دو مہینے کی خدمت
لیکر وطن چلے گئے زمانہ خدمت میں گوالیار میں کرنل ٹوڈی صاحب کے پاس کسی ضرورت سے
 ملاقات کے لئے گئے اس کی خبر نواب مدار الہام بہادر کو ہوئی تو ملازمت سے موقوف کرادی گئے
اور موقوفی کا حکم جریدہ اعلامیہ مطبوعہ ۱۴ محرم ۱۲۹۶ھ ہجری میں درج کر دیا گیا جو تھے سال
۱۲۹۹ھ ہجری میں جبکہ نواب رشید الدین خان وقار الامراء کا انتقال ہو گیا تو نواب سالار جنگ اول مدار الہام
نے طلب کر کے پھر محمدی صدر الہامی عدالت پر بحال فرمادیا۔ ۲۴ ذیحجہ ۱۲۹۹ھ میں یکم دے
۱۲۹۲ھ کو صوبہ داری گلبرگہ پر بشاہرہ (الت) ترقی دی گئی۔ بعد ازاں ۱۴ ربیع الاول
۱۳۰۱ھ میں ۱۸ اسفند ۱۲۹۲ھ کو محمد عدالت و کو توالی مدار الہام سرکار عالی اور ۳ جمادی
۱۳۰۱ھ ہجری میں ۲۶ فروردی ۱۲۹۳ھ کو بشاہرہ (الت) رکن مجلس مال اور ۱۰ ربیع الاول
۱۳۰۲ھ ہجری میں یکم اسفند ۱۲۹۳ھ کو صوبہ داری ورنخل پر بھیجے گئے۔ ۹ ربیع الاول ۱۳۰۲ھ
کو خانی و بہادری انتصار جنگ کے خطاب سے سرفراز کئے گئے۔ ۱۲ اسفند ۱۲۹۶ھ کو
محمد مال سرکار عالی مقرر ہوئے جہاں ۱۴ آذر ۱۳۰۲ھ تک کار فرما رہے۔ ۲۴ خرداد ۱۲۹۶ھ
کو جب حدینات کے معاملہ میں نواب محسن الملک منجانب سرکار ولایت بھیجے گئے تو علاوہ اپنی
خدمت مفوضہ کے محمدی فینانس کا کام بھی آپ سے متعلق کر دیا گیا۔ جسے نواب محسن الملک کی
سایر خدایسی پیٹنے ۲۹ مہر ۱۲۹۴ھ تک انجام دیتے رہے۔ ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۰۱ھ کے
دربار ساگرہ مبارک کی جشن مسرت میں آپ کو وقار الدولہ وقار الملک کا خطاب بعد وزارت

نواب سر آسمانجاہ مغفور عطا ہوا۔ ۵۔ ربیع الثانی ۱۲۳۱ء کو آپ خدمت سے سبکدوش کر دی گئے اور حیدر آباد سے آپ یہاں سے مدراس گئے اور وہاں سے وطن روانہ ہوئے۔ وطن پہنچنے کے تھوڑے عرصہ کے بعد علیگڑھ کالج کے سکریٹری مقرر ہوئے اور اس قومی کام کا تعلق اپنے آپ کی ذات سے متعلق رہا۔ (ملک) ماملہ نہ وظیفہ مقرر ہو گیا تھا۔ اس کے علاوہ فتح میدان والے مکان کا کرایہ آپ کو ملا کیا۔ یہ مکان سرکار ہی سے آپ کو عطا ہوا تھا۔ آخر میں سرکار نے اس مکان کو خرید لیا اور قیمت ارسال کر دی گئی۔ درنخل میں اپنی صوبہ داری کے عہد میں ایک بار انصہار جنگ کے نام سے آباد کیا تھا۔ یہ بازار آج تک اسی نام سے مشہور اور ایک مستقل یادگار ہے۔ آپ نواب سر آسمانجاہ مرحوم و مغفور کے نہایت پیش رفت تھے۔ اور ماسدا رن حیدر آباد کی جانب آپ کی خاص توجہ مبذول رہتی تھی۔

۳۔ ربیع الثانی ۱۲۳۵ء م ۲۵ اسفند ۱۲۲۶ء کو اپنے وطن امر وہہ میں اسرار فانی سے رحلت کر گئے۔

نواب عبدالسلام خان المخاطب مقتدر جنگ مقتدر اللہ (۱۲۴۲)

مولوی عبد السلام خان آپ کا نام تھا۔ آپ اعظم جنگ کے پوتے کہلاتے ہیں۔ آپ کے جد اعلیٰ اعظم الملک میر جملہ (میر مظفر علی خاں رفعت الملک کے چچا تھے) اولاً آپ کا تقرر یکم اڈر ۱۲۴۲ء کو خدمت تحصیلداری تعلقہ اودگیر پر کیا گیا اس کے بعد ٹنگسگور کے سوم تعلقہ اور پھر ضلع اطراف بلدہ کے اول تعلقہ اور ہوئے۔ ۱۲۹۱ء میں صدر المہامی کو توالی کے محکمہ اور ۱۲۹۲ء میں صوبہ اورنگ آباد کی صدر تعلقہ داری پر بھیجے گئے۔ ۱۲۹۳ء میں سمت شمالی کے صوبیداری پر تبدیل ہوئے۔ اور ۱۲۹۶ء میں اورنگ آباد کی صوبیداری پر تبادلہ ہوا۔ ۲۰ ربیع الثانی

۱۳۰۲ھ ہجری کو دربار خاص میں مقتدر جنگ کے خطاب سے سرفرازی ہوئی۔ پھر یکم ذی قعدہ ۱۳۰۳ھ ہجری کو تنقیرب جشن چہ سالہ مقتدر الدولہ کا خطاب عطا ہوا۔ ۱۷۔ اسفندار ۱۳۰۴ھ کو معتمدی مال کی خدمت سے سرفراز ہوئے۔ ۱۵۔ بہمن ۱۳۰۳ھ کو بمشاہرہ الملک مجلس لکڑاڑ کے رکن دوم مقرر ہوئے۔ ۲۴۔ آبان ۱۳۰۳ھ کو صوبہ داری میدک پر تقرر ہوا۔ ۲۱۔ رجا دی الاول ۱۳۰۹ھ ہجری حسب فرمان خسروی صوبہ دار ضلع بیدر (محمد آباد) بنائی گئی۔ یکم آذر ۱۳۱۰ھ کو وظیفہ حسن خدمت پر سبکدوش کئے گئے۔ ۱۲۔ آبان ۱۳۰۳ھ کو بحکم حضور پر نور مہتمم اعراس صرف خاص مبارک کے عہدہ سے سرفرازی ہوئی۔ بحالت ہمتی اعراس بتایخ ۲۔ ربیع الثانی ۱۳۰۹ھ ہجری روز یکشنبہ پھر اسی دار البقا ہوئے۔ تمام عمر نیکوئی و دہر عزری سے بسر کی۔

(۴۵)

مولوی سید غلام رسول صاحب

(۴۶)

آپ کا آبائی وطن کرنول تھا۔ سرکار عالی کے منصبداروں سے تھے۔ دارالعلوم میں تعلیم پائی۔ بعد ان فراغ تعلیم سند حضور کی تحصیل داری پر مامور ہوئے۔ محکمہ تعلقہ داری کی سررشتہ داری بھی انجام دی تھی۔ جب نواب میرالملک مرحوم معین الہام ہوئے تو آپ منظم پیشی مقرر ہوئے بعد انتقال نواب میرالملک مغفور۔ نانڈیڑ کی سوم تعلقہ داری پر آپ کا تقرر کیا گیا۔ ۱۳۰۲ھ فی محکمہ معتمدی مال میں سب اسسٹنٹ سکرٹری کے عہدہ پر ترقی دی گئی۔ ۱۳۰۳ھ فی مجلس لکڑاڑ کے سکرٹری کی خدمت پر فائز ہوئے۔ اور ۲۴۔ آبان ۱۳۰۳ھ کو معتمدی مال کی منصرمی ملی ۱۹۔ دے ۱۳۰۳ھ کو شیرک معتمد مال ہو گئے آپ جفاکش اور محنتی عہدہ دار تھے۔ ۴۔ بہمن ۱۳۱۳ھ کو آپ کا انتقال ہو گیا۔

(۴۶)

۱۱۔ شاہجہاں - جی - دُلاپ اسکو اُتر

لینڈ

۶۔ مئی ۱۶۳۹ء ۲ رجا دی اثا فی ۱۶۳۹ء کو بمقام کارنٹن ہاؤس الفرنوسائی دافع اسکاٹ میں پیدا ہوئے۔ بعد الفرائغ تعلیم آپ ہندوستان میں آکر ابتداً ۱۶۴۰ء میں ممالک متوسطہ اور برار کے کاٹن کشتہ مقرر ہوئے۔ بعد ازاں ۱۶۴۹ء میں برار کے کشتہ ہو گئے۔ ۱۶۵۵ء میں پانچ مہینے تک آپ نے حیدرآباد کے سکند اسٹنٹ رزیڈنٹ متعلق برار کا کام انجام دیا۔ ۱۳۔ اڈر ۱۶۵۶ء میں ۲۱ شہر پور ۱۶۵۸ء تک رزیڈنٹ حیدرآباد کے سکرٹری برار کے عہدہ پر مامور رہے۔ وہاں سے کہام گاؤں علاقہ برار کے اسال کاڑ کوٹ (عدالت خفیضہ) کی ججی پرستقلًا مامور ہوئے۔ بعد انتقال نواب رشید الدین خاں نواب وقار الامراء اقبال الدولہ نے اسمیٹ پایگاہ کی حن انتظام کی غرض سے آپ کو برار سے طلب فرما کر اپنے اسمیٹ میں مقرر فرمایا۔ جس کا انتظام بنایت خوبی و بیدار مغزی کے ساتھ کیا۔ ۲۳۔ خورداد ۱۶۹۳ء کو علاقہ پایگاہ سے کنارہ کش ہو کر اسلے کے سرکار عالی نے انیکٹر جنرل مال کے عہدہ سے سرفراز فرمایا۔ معینات کے معاملہ میں آپ اور نواب محسن الملک معتمد فینانس و فریدونجی (نواب فرید الملک پریو سکرٹری) پیر وکیل نے منتخب ہوئے۔ ۲۴۔ خورداد ۱۶۹۶ء کو منجانب سرکار عالی لندن بھیجے گئے وہاں سے اڈر ۱۶۹۷ء کو واپس آئے۔ بر دے جریڈہ غیر معمولی مطبوعہ ۱۶۹۸ء جبکہ معتمدی فینانس کے تحت مجلس مالگزاری قائم ہوئی۔ اور اس کے دور کن مقرر ہوئے تو ان کے منجملہ ایک رکن آپ بھی تھے اس کے بعد بعد وزارت مہاراجہ سرکشن پر شاد بہادر بر دے جریڈہ غیر معمولی مورخہ ۲۴۔ آبان ۱۶۹۸ء جبکہ مجلس مالگزاری شکست کردی گئی تو آپ انسپکٹر جنرل مال مقرر ہو گئے۔ سررشتہ جات مال و بند و بست و اسمیٹ نواب سالار جنگ بہادر کی عام نگرانی بھی آپ کے تفویض ہوئی۔ ۱۹۔ ردے ۱۶۹۸ء کو انیکٹر جنرل مال کا عہدہ

شکست کر دیا گیا۔ بعد مکرر محکمہ معتمدی مال کے نام سے موسوم کیا گیا۔ تو آپ اس کے معتمد بنائے گئے۔ ۳۰ بہمن ۱۳۲۰ء سلف حسب فرمان خسروی مقررہ ۲۴ محرم ۱۳۲۹ء ہجری بجا معتمد مال کے صدر ناظم مال کا آپ کو لقب دیا گیا۔ معاملات آبکاری کے انتظام میں آپ کی حسنی سے بڑی کامیابی حاصل ہوئی۔ ۲۲ اردی بہشت ۱۳۲۳ء کو ختم مدت آپ اپنے عہدے سے سبکدوشی حاصل کر کے مسٹر ویفیلڈ کو جائزہ دیدیا۔ ۲۴ اردی بہشت ۱۳۲۳ء کو ۱۰۔ یوم کی رخصت لیکر (اس لئے کہ آپ کی مدت دس یوم کے بعد ختم ہوتی تھی) ۲۶ ماہ مذکورہ کو بلوچہ سے اپنے وطن مالوف لندن روانہ ہو گئے۔ جہاں ۱۹ نومبر ۱۹۲۱ء میں انتقال کیا۔ تا قیام حیدر آباد عمر ما آپ سے سب خوش رہے۔ آپ نہایت نیکنای کے ساتھ یاد کئے جاتے ہیں۔

(۴۷)

مسٹر ویفیلڈ جی۔ امی سی۔

۶۔ خورداد ۱۳۲۲ء سلف کو آپ کی ولادت ہوئی۔ آپ گورنمنٹ آف انڈیا سے مستعار لئے گئے تھے۔ ابتداً ۲۶ شہر یور ۱۳۱۸ء سلف کو آپ ارگیشن سلف آفسیر (منجھامی) بمشاہرہ (الکھار) کلدار مقرر ہوئے اس کے بعد ۲۲ اردی بہشت ۱۳۲۲ء سلف کو آپ صدر ناظم مالگزاری مقرر ہوئے۔ جب ۴۴ آبان ۱۳۲۳ء سلف کو آپ بحصول رخصت دلایت روانہ ہوئے تو آپ کے زمانہ رخصت میں نواب فیض جنگ منصرم کار گزار رہے اور آپ ۱۵۔ فردردی ۱۳۲۳ء کو دلایت سے واپس تشریف لائے اور اپنی خدمت کا جائزہ حاصل کیا۔ خدمت مذکور پر ۲۰ اردی بہشت ۱۳۲۶ء سلف تک کار گزار رہے۔ اس کے بعد آپ کا تبادلہ بحقیقت صدر ناظم صنعت و حرفت و آبکاری تجارت وغیرہ بمشاہرہ (الکھار) کلدار و مال الونس پر عمل میں آیا۔ بعد ختم مدت

۱۲۔ ستمبر ۱۹۲۱ء عیسوی کو آپ بدہ سے جانب کشمیر روانہ ہوئے۔ (سمایہ) کدار کا ماہانہ وظیفہ آپ کے نام تاجیات منظور کیا گیا۔ آپ نے اپنے زمانہ کارگزاری میں سرشتہ مال کی ایک بیسٹر پورٹ بزبان انگریزی مرتب فرمائی ہے۔

(۴۸)

نواب صبح الدین احمد خاں فصیح جنگ

مرلوی فصیح الدین احمد خاں۔ غنایت حسین خاں صاحب سابق کو توال بدہ حیدر آباد کے فرزند تھے۔ بتاریخ ۲۲ اسفند ۱۲۵۸ء حیدر آباد میں ولادت ہوئی۔ ابتدائی تعلیم دیوبند میں بدہ ہی میں ہوئی۔ آپ سیولین علاقہ سرکار عالی ہونے کی حیثیت سے اولائکم مہر ۱۲۹۹ء کو بدہ میں (۱۰) ماہوار پر دفتر پولیسکل فیٹانس میں متعین کئے گئے۔ اس کے ایک سال بعد احاطہ مدراس کے ضلع آرکاٹ میں منجانب سرکار کام پکھنے کی غرض سے روانہ کئے گئے وہاں واپس آنے کے بعد احتیلاع سرکار عالی میں خدمت تعلقہ داری وغیرہ کو انجام دیتے رہے۔

۲۶۔ بہمن ۱۲۲۳ء کو آپ صوبیدار صوبہ بنگلہ گرجہ شریف بٹا ہرہ (الکھٹا) مقرر ہوئے۔

۵۔ آبان ۱۲۲۴ء کو صدر ناظم مال اور ۱۵۔ فروردی ۱۲۲۵ء کو زائد معتد مال اور ۱۵۔ فروردی ۱۲۲۶ء کو زائد معتد مال اور ۲۰۔ راردی بہشت ۱۲۲۷ء کو معتد مال مقرر ہوئے۔ ۱۲۔ رجب ۱۲۳۰ء کو بتقریب بابر ساگر مبارک فصیح جنگ کا جٹا سرفراز ہوا۔ ۲۶۔ شہروردی ۱۲۲۵ء محرم ۱۲۳۵ء ہجری کو بدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔ آپ کے پسماندہ گروں کو معقول وظیفہ رعایتی تاجیات مقرر ہوا۔

(۴۹)

آزیر بل مسٹرٹی جے ٹاسکر صدر ناظم مال سرکار کا
آپ کو گرنٹ آف انڈیا سے سرکار عالی میں (۵) سال کے لئے مستعار لئے گئے۔ ۱۵۔ جنوری ۱۹۲۶ء

سرکار عالی کی ملازمت کے واسطے میں داخل ہوئے۔ (ذریعہ جریدہ غیر معمولی جلد ۵۸ عہدہ ۱۹۲۶ء) اسفندار ۱۳۲۶ء (تختخواہ سہ ماہی) کھوار قرار پائی۔ اور ۱۵۱۶ء فروری ۱۹۲۶ء کو تختخواہ میں ترقی ہو کر (سہ ماہی) مقرر ہوئی۔ بعد ازاں ۱۳ مارچ ۱۹۲۶ء کو سہ ماہی قرار پائی اور ۱۶ جنوری ۱۹۲۶ء کو (مہما) ہوئی اور بڑا زمانہ رخصت آنریبل مسٹر ٹریچ ۲۶ مارچ ۱۹۲۶ء سے آواہی صدر الہام بہادر موصوف آپ منصفانہ کام انجام دیتے رہے اس زمانہ میں آپ کی یافت (صحت) رہی۔

(۵۰)

نواب آغا محمد علی خان آغا یار جنگ بہادر

مولوی آغا محمد علی خان صاحب خلف آغا جعفر سلطان صاحب بتاریخ ۲۴ شہر یور ۱۳۲۶ء بمقام شیراز پیدا ہوئے۔ آپ کی تعلیم مدرسہ عالیہ میں ہوئی۔ ابتداً ۱۱ تیر ۱۳۲۶ء کو بمقام (۱۱ ص) مہتمم کو توالی درجہ سوم ضلع پر بھیجی مقرر ہوئے۔ صیغہ پولیس میں ترقی کر کے یکم تیر ۱۳۱۹ء کو آپ علاقہ مال میں دوم تعلقہ اری درجہ سوم تعلقہ عثمان آباد کیا فت (۱۱ ص) مقرر فرمائے گئے اور ۱۱ اسفندار ۱۳۲۶ء کو اول تعلقہ اری درجہ سوم مقرر ہوئے اور متعین محکمہ مالگاری رہے۔ یافت (۱۱ ص)۔ الونس۔ قرار پائی۔ بعد انتقال نواب فصیح جنگ ۲۶ شہر یور ۱۳۲۶ء کو بشاہرو (۱۱ ص)۔ الونس آپ معتد مال بنائے گئے۔ بعد درود مسٹر۔ ٹی۔ جی۔ ٹاسکر ۱۲ اسفندار ۱۳۲۶ء کو صاحب موصوف اپنے مفوضہ خدمت کا تاجہ ویکر آپ شریک معتد مال رہے۔ بتاریخ ۹ جمادی الثانی ۱۳۲۶ء ہجری پینچماہ اقدس سے آغا یار جنگ کا خطاب عطا کیا گیا۔ بتاریخ ۲۲ شہر یور ۱۳۲۶ء وکیلہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سبکدوش ہوئے اور اس کے دوسرے روز مجلس پانچماہ نواب اعانت جنگ معین الدولہ کی مجلس عہدہ کا آپ نے جائزہ حاصل کیا۔

(۵۱)

مولوی عبدالرحیم صاحب

ابتداءً آپ یکم مہینہ ۱۲۹۹ھ کو دائرہ ملازمت سرکار عالی میں شامل ہوئے۔ اس کے بعد آپ نے انجینئرنگ کلاس میں شریک ہو کر کامیابی حاصل کی۔ اور سررشتہ بند و بست میں مددگاراہند و بست ہوئے۔ بعد ازاں بہتم بند و بست حیدرآباد بنائے گئے۔ بعد انتقال مولوی غلام رسول صاحب آپ شریک معتمدال تقرر ہوئے۔ خدمت مذکور پر ۲۵ راسفندار ۱۳۱۹ھ تک کار گزار رہے اور تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا۔

(۵۲)

مولوی غلام محمد صاحب قریشی بیچہ سی

آپ کی ولادت ۳۰۳۲ھ امرداد ۳۰۳۲ھ میں ہے۔ ابتدائی ملازمت چیشیت پردیش سر ۲۳ رآبان ۳۲۵ھ سے ۲۵ رآبان ۳۲۶ھ تک علاقہ سرکار عظمت مدار میں گزارے۔ ۲۶ رآبان ۳۲۶ھ کو علاقہ سرکار عالی میں زائد سوم تعلقداری درجہ دوم پر بشاہرہ (سما) معتمدی مال میں متعین کئے گئے۔ ۲۸ راسفندار ۳۲۶ھ کو زائد مددگار تعلقدار متعینہ ڈویشن لنگسگور بیافت (انکاحہ) پر ترقی پائے۔ یکم اردی بہشت ۳۳۲ھ کو دفتر معتمدی مال میں بیافت (صما) متعین کر لئے گئے۔ یکم دسے ۳۳۶ھ کو مددگار ناظم مال سمت تنگناہ متعینہ معتمدی مال کے عہدہ پر بیافت (صما) ترقی دی گئی۔ اور بتاریخ ۲۸ راسفندار ۳۳۶ھ بشاہرہ (انکاحہ) آپ شریک معتمدال بنائے گئے۔

(۵۲)

نواب رضا نواز جنگ بہاؤ

آپ کی پیدائش ۵۱۲۸۲ھ امرداد ۱۲۸۲ھ میں ہے۔ آپ نے یکم آبان ۱۳۱۲ھ میں دایہ ملازمت میں داخل ہوئے۔ آپ متعدد اضلاع علاقہ سرکار عالی میں خدمت تعلقہ داری کو انجام دینے کے بعد ۹ تیر ۱۳۳۲ھ کو صدر ناظم مال سمیت مرہٹو اڑی مو جی (الصلہ) پر فائز ہوئے بعد جب سابق چار صوبہ قائم ہونے کے باعث خدمت مذکور سے آپ کناراہ کش ہوئے۔

(۵۴)

مولوی حاجی رفیع الرحمن صنا

آپ کی تاریخ ولادت ۳۱ مہر ۱۲۸۶ھ میں ہے۔ ۱۴۰۱ھ اسفند ۱۳۱۲ھ کو تحصیلدار درجہ دوم جتور بٹنا ہرہ (ماضیہ) مقرر ہوئے۔ اس کے بعد ایک عرصہ تک ضلع میدک میں خدمت تحصیلداری و تعلقہ داری پر مامور ہوئے۔ ۲۵۰۱ھ اردی بہشت ۱۳۱۹ھ کو مددگار محکمہ فینانس مقرر ہوئے۔ ایک زمانہ تک اس خدمت پر مامور رہے۔ اور (لکھا) روپیہ سکے عثمانیہ یافت رہی۔ ۲۰ دے ۱۳۲۹ھ کو آپ انیکٹر جنرل رجسٹریشن و اسٹامپ مقرر ہوئے اور ۳۱ فروردی ۱۳۳۲ھ کو صدر قطاعت مال سمیت تلنگانہ پر فائز ہوئے تھے اور اس عہدہ کے زمانہ میں بتاریخ ۶۰۲۸۳۸ھ خور واد ۱۳۳۸ھ با رضہ فالح آب کا انتقال ہوا۔

(۵۵)

معتدین علی کوٹوالی دایہ

مولوی محمد عزیز مرزا صاحب

آپ ۱۸۶۵ء میں پیدا ہوئے تھے۔ اور جب ۱۸۷۵ء میں سرید مرحوم نے علیگڑھ کالج قائم فرمایا۔ اور اس میں پہلا گروہ طلباء کا داخل ہوا ہے تو اس میں مولوی صاحب بھی تھے۔ جن کی عمر اوسوقت دس برس کی تھی۔ اس طالب علمی کی زندگی میں استقلال اور پوری شوق سے محنت کر کے ۱۸۷۷ء میں انہوں نے بی۔ اے۔ کی ڈگری اس نمایاں کامیابی کے ساتھ حاصل کی کہ وہی پہلے مسلمان تھے۔ جنہوں نے ایک ساتھ دو سبجکٹوں انگلش لٹریچر اور تاریخ میں آنرز کا درجہ حاصل کیا۔ اور سید مرحوم کے لگا بے ہوئے علمی چمن کے پہلے موسم گل کا ایک خوبصورت اور شاداب پھول ثابت ہوئے۔

بی۔ اے۔ کی ڈگری حاصل کر کے وہ حیدر آباد دکن چلے آئے۔ اور یہاں پہونچتے ریاست کی ایک معزز خدمت پر بتایا۔ غزوہ پیرسلف ۱۸۹۶ء میں نواب سر آسا بجاہ مرحوم د مغفور کے زمانہ وزارت میں انہوں نے سلطنت کے سیکرٹری ڈپارٹمنٹ میں ایسی عمدگی قابلیت اور رازداری کے ساتھ اس خدمت کو انجام دیا کہ سوائے بعض اعلیٰ اراکین سلطنت کے کسی کو معلوم بھی نہ ہو سکا کہ ان سے کس قسم کی اہم اور نازک خدمات متعلق ہیں۔ اس خدمت کا چارج لئے۔ ابھی ٹھوڑی سی زمانہ ہوا تھا کہ کورٹ آف وارڈز کا کام بھی آپ کے سپرد ہوا۔ اور سرکار نے اس کے معاوضہ میں تین سو روپیہ ماہانہ الاانس دینا چاہا۔ مگر آپ نے یہ کہہ کر یتیموں کے مال سے میں اپنا پیسٹ بھرنے نہیں چاہتا۔ اس کے لینے سے قطعاً انکار کر دیا۔ لیکن احتیاط و بے نفسی کا صلہ چند ہی روز بعد یوں ملا کہ ریاست نے قدر دانی کی اور ۱۸۹۷ء ع ۲۵۔ اسفند ۱۳۱۶ء کو فرسٹ اسسٹنٹ ہوم سکرٹری کے عہدہ پر ممتاز ہوئے۔ اس خدمت کو بجالاتے کچھ عرصہ گزرا تھا۔ بتایا کہ ۵۔ آبان ۱۳۱۶ء کو معتمدی عہدہ کو توالی کی معزز کرسی پر جلوہ افروز ہو گئے۔ اور اشتیقات ریاست کا ایک بہت بڑا حصہ آپ کے ہاتھ میں آگیا۔ ادون دنون نواب سر وقار الامراء بہادر مدار الہام ریاست تھے اور ادون کو مولوی عزیز مرزا صاحب اسفند الطینان تھا کہ ریاست کے بہت کم کام تھے جو بغیر ان کے مشورہ کے عمل میں آتے ہوں۔ اندون

آپ نے مصنفین کی مدد اپنی تصانیف کے شائع کرنے میں معقول طور پر کی۔
نواب سردقار الامرا، بھادر کی ملحدگی کے بعد جب ہمارا جہ سرکشن پر شاد بہادر نے
مدار الہامی کی باگ اپنے ہاتھ میں لی۔ اور اپنے لئے نیا اسٹاف منتخب فرمایا تو مولوی محمد عزیز مرزا
صاحب ۱۹۰۲ء میں ضلع بیڑ کی اول تعلقہ داری ڈپٹی کمشنر پر بھیج دئے گئے۔ بیڑ میں آئے
تھیں (۳) سال تک رہے۔ وہاں پر آپ نے اپنے خوش نظمی و لیاقت کے باعث نہایت ہوشیار
۱۹۰۶ء میں تہا بان سلف کو آپ کو پھر حیدر آباد میں ہائیکورٹ کی ججی پر بلا دئے گئے۔ آپ نے
اس خدمت کو ایسی قابلیت و مستعدی و جفاکشی سے انجام دیا کہ میرا فضل حسین صاحب چیف جسٹس
ہائیکورٹ جسکی قانون دانی کی شہرت تھی۔ آپ کے گردیدہ ہو گئے۔ اور آپ کے کام پر
سب ججوں سے زیادہ بھروسہ کرنے لگے۔

ہائیکورٹ کی ججی پر ایک سال رہنے نہ پائے تھے کہ حضرت اقدس و اعلیٰ کے
قدر دانی سے پھر معتمدی عدالت کو تو الی امور کی حد پر، اور اردی بہشت سلف
سے مامور کئے گئے۔ جب موقع پائے اپنے صیغہ تعلیمات اور صیغہ عدالت
میں نہایت دلچسپی لیتے تھے۔

آپ کے علمی کارناموں میں۔ حسب ذیل کتب یادگار زمانہ ہیں۔
(۱) گلشت فرنگ - (ترجمہ سفرنامہ انگلستان مولوی مہدی حسن مرحوم فتح نواز)
(۲) سیرۃ المحمود (خواجہ محمود گکادان وزیر سلاطین بہمنیہ کی سوانح عمری) (۳)
و کرم اردوسی (سنسکرت کے مشہور شاعر کالی داس کے ڈرامے کا ترجمہ) اس کا دیباچہ
مولوی صاحب نے (۵) صفحوں پر تحریر فرمایا ہے جو قابل دید ہے۔
اس کے علاوہ ہندوستان کے اکثر علمی رسالوں میں آپ کے اعلیٰ درجہ کے محققانہ
علمی مضامین شائع ہوتے رہتے تھے۔ سرکاری ریورٹیں بھی اردو لٹریچر کالینشیل
ذخیرہ ہیں۔

۱۱۔ اکتوبر ۱۹۰۹ء م ۶۔ آذر ۱۳۱۹ء م مولوی صاحب دلیفہ دیکر سرکار اصفیہ کی خدمت سے سبکدوش کر دئے گئے۔ رخصت ہوتے ہی آپ علیگڑھ میں آکے سکونت پذیر ہوئے۔ تاکہ قومی خدمت کریں۔ چنانچہ انہوں نے تادم زیت اس کام کو نمایان طور پر بلند حوصلگی کے ساتھ انجام دیا۔

۲۶ فروری ۱۹۱۲ء م ۲۴ فروری ۱۳۲۱ء م (۱۱) بجے دن کے بمقام کھنودرد گردہ کے عارضہ سے آپ نے سب کو داغ مفارقت دے گئے۔

(۵۶)

نواب حاجی محمد حمید اللہ خان صاحب المناطیب سیر بلند جنگ

آپ مولوی محمد سیع اللہ خان صاحب مرحوم۔ سی۔ ایم۔ جی کے۔ فرزند اکبر تھے تولد بمقام اگرہ ۸۔ شوال ۱۲۸۵ھ ہجری م ۱۷ مارچ ۱۹۱۳ء کو ہوا۔ علیگڑھ کے قدیم ابتدائی طالب علموں میں آپ کا شمار کیا جاتا تھا۔ سرید علیہ الرحمہ نے مولوی سیع اللہ خان صاحب کے مشورہ سے اپنے فرزند مشرید محمود مرحوم کو بھی ان کے ہمراہ انگلستان بغرض تعلیم روانہ کیا تھا۔ ولایت سے ایم۔ اے۔ دیرسٹری کی ڈگری حاصل کرنے کے بعد عرصہ تک الہ آباد میں وکالت کرتے رہے۔ اس زمانہ میں ان کا شمار مشہور و کامیاب بیرسٹروں میں تھا۔ نواب سرور الملک بہادر سابق متحد پیشی حضور پر نور نے ان کو حیدر آباد طلب کیا۔ مولوی افضل حسین صاحب کی مجلسی کے زمانہ میں اعظمی غفران مکان کے حکم سے بتاریخ ۸۔ مارچ ۱۳۰۴ء سے عدالت عالیہ کے رکن مقرر ہوئے۔

۲۸۔ مہر ۱۳۱۳ء تک رکنیت کا کام انجام دیتے رہے۔ بعد انتقال نواب عابد جنگ اول مرحوم عدالت کو توالی امور عامہ کا جائزہ حاصل کیا۔ اور کئی سال تک

اس اہم خدمت کے فرائض انجام دیتے رہے۔ میرافضل حسین صاحب میر مجلس وظیفہ پر علیحدہ ہونے کے بعد بتاریخ ۲۰ اردی بہشت ۱۳۱۶ء ف خدمت محکمہ جائزہ حاصل کیا۔ اور نہایت قابلیت و دیانت سے تقریباً پانچ سال تک کام انجام دیتے رہے۔ آخر کار بحسن کارگزاری ایک ہزار روپیہ ماہانہ کے وظیفہ پر خدمت مذکور سے سبکدوش ہو کر بتاریخ ۳۱ شہرور ۱۳۳۹ء ۶۶ سالہ کو بجا رفتہ ضعف و داغ دن کے تین بجے بلدہ حیدر آباد میں آج انتقال ہوا۔ اور آپ کی منش کو لکھنوالے گئے اور وہاں دفن کئے گئے۔

(۵۷)

نواب القدر بیگ ذوالقدر جنگبار

نواب ذوالقدر بیگ۔ خلف نواب سردار الملک بہادر سابق سکریٹری پیشی حضرت غفرانمکان علیہ الرحمہ ۱۸۴۳ء تیر ۱۲۸۳ء کو بلدہ حیدر آباد میں ولادت واقع ہوئی۔ تعلیم کی ابتداء مدرسہ اعز میں ہوئی تھی۔ لیکن تھوڑی مدت کے بعد ہی سینٹ جارج گرامر اسکول میں داخل کئے گئے۔ جہاں ۱۸۹۳ء میں مدراس یونیورسٹی کے امتحان میٹرک میں کامیاب ہوئے۔ اس کے بعد حضرت غفرانمکان نے آپ کے انگلستانی تعلیم کے جانب بطور خاص توجہات شاہانہ کو کام فرمایا۔ اور بیش قرار تعلیمی وظیفہ عطا فرما کر ۱۸۹۳ء میں آپ کو انگلستان روانہ فرمایا۔ وہاں آپ کرائسٹ کالج کیمبرج میں داخل ہوئے۔ اور ۱۸۹۴ء میں بی۔ اے۔ کی ڈگری حاصل فرمائی۔ اس کے ساتھ ہی آپ نے قانونی تعلیم کو فراموش نہیں فرمایا اور ڈل میپل لندن میں شرکت فرما کر ۱۸۹۹ء میں بیرسٹری کے امتحان سے فراغت حاصل فرمائی۔ اسی عرصہ میں آپ تبقریب ساگرہ مبارک بتاریخ ۷۔ جمادی الاول ۱۳۱۲ء پیشگاہ حضرت غفرانمکان خانی بہادری۔ اور ذوالقدر جنگ کے خطاب سے سرفراز فرمائے گئے۔ بعد

انفراغ تعلیم جب آپ حیدرآباد تشریف لائے تو ۱۰۔ اردی بہشت ۱۳۰۹ء کو نظامتِ سوم عدالت فوجداری بلدہ کا جائزہ حاصل فرمایا۔ اور بتدریج ترقی کر کے ۱۹۰۵ء میں ناظم اول فوجداری بلدہ کے عہدہ پر مقرر ہوئے اس کے بعد ۵ رتیر ۱۳۱۸ء کو رکن عدالت عالیہ بنائے گئے اور خدمت مذکورہ پر ۲۲ رتیر ۱۳۲۲ء تک کار گزار رہے اور تاریخ مذکور کو آپ بلدہ سے وطن (کھنڈو) روانہ ہوئے آپ کے نام پر لحاظ مدت ملازمت آپ کو (۱۳۱۳) سالانہ وظیفہ مقرر ہوا۔ اس کے بعد بتاریخ ۲۶ اردی بہشت ۱۳۲۵ء باجائز سرکار آپ بلدہ واپس تشریف لائے اور بتوجہات مکارم شانہ ۲۹ رتیر ۱۳۲۵ء کو بشاہرہ (الکٹ) کھدار معتمدی عدالت کو توالی کا جائزہ حاصل فرمایا۔ اور کام انجام دیتے رہے۔ اس کے بعد حسب فرمان خسروی ۴۔ آبان ۱۳۲۱ء سے معتمدی مذکور کا کام بجائے آپ کے ہر چار مددکاران دفتر انجام دیتے رہے اور آپ خانہ نشین رہے۔ بعد ازان حسب فرمان خسروی ۹۔ جمادی الاول ۱۳۲۱ء ہجری م ۲۶ رتیر ۱۳۲۲ء مولوی غلام اکبر ظفصاحب (اکبر یار جنگ) رکن عدالت عالیہ کا منصرمانہ تقررتاً مکمل ثنائی معتمدی عدالت کو توالی امور عامہ پر ان کے بجائے رکینت عدالت عالیہ پر آپ کا منصرمانہ تقرر ہوا۔ خدمت مذکورہ پر ۲۳ دے ۱۳۲۵ء تک کام انجام دیتے رہے۔ تاریخ مذکور سے آپ معتمد فوج مقرر ہوئے۔ اس خدمت پر ۳ رتیر ۱۳۲۶ء تک ممتاز رہے۔ تاریخ مذکور کو مکرر معتمد عدالت کو توالی بنائے گئے۔ جو ۱۵۔ اسفند ۱۳۲۸ء تک کام انجام دیتے رہے۔ بعد ازان وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔ عشرہ محرم ۱۳۲۳ء ہجری میں بمقام جگرہ ہندو مسلمانوں میں فساد ہو گیا۔ تو حضور پر نور نے بطور خاص آپ کو کمیشن تصفیہ کی صدر آرائی کی عزت عطا فرمایا۔ فقط

(۵۸)

نواب محمد غلام اکبر خان المصطفیٰ کبیر یا جناب در

نام نامی مولوی غلام اکبر خان صاحب خلیف احمد شیر خان صاحب۔ آپ کا تعلق آفریدیوں کے مشہور قبیلہ ماخل کی شاخ زرغول خیل سے ہے۔ آپ بتاریخ ۱۳۱۳ء سے ۱۳۱۶ء تک کو قصبہ گرجاں ضلع راولپنڈی میں پیدا ہوئے۔ جہاں آپ کے پدر بزرگوار انسپکٹر پولیس تھے۔ آپ کی تعلیم آپ کے والد ماجد اور دوسرے معلمین وطن ہی میں انجام دیا لیکن عربی و فارسی درس کی تحصیل ۱۳۱۳ء میں اورنگ آباد تشریف لاکر فرمائے۔ اور وہیں بقدر ضرورت انگریزی ادبیات کی تحصیل کی۔ اسی عرصہ میں قانون کی کتابیں بھی مطالعہ فرماتے رہے۔ اور ۱۳۱۴ء میں وکالت درجہ سوم کا امتحان پاس کر کے اورنگ آباد میں وکالت شروع کر دی۔ شہر پور ۱۳۱۶ء میں اسی غرض سے بلدہ تشریف لائے۔ اور دوسرے سال وکالت درجہ دوم میں کامیابی حاصل فرمائی۔ وکالت درجہ اول کی سند آپ کو ماہ آذر ۱۳۱۵ء میں ملی۔ اور آپ نے اپنے کام کو مجلس عالیہ عدالت تک وسعت دی۔ اس موقع پر آپ نے اس محنت اور نیک نفسی سے کام کیا کہ تھوڑے ہی عرصہ میں آپ کا شمار بایکٹورٹ کے سربراہ آدرہ وکلاء میں ہونے لگا۔ اس دوران میں آپ تھوڑا سا وقت ہمیشہ علمی و ادبی مطالعہ کی غرض سے ضرور نکالتے رہتے تھے۔ اور کبھی آپ کو اپنی جماعت کے اغراض و مقاصد کی اشاعت کی خاطر بھی وقت دینا پڑتا تھا۔

وکلاء کی موتی جماعت نے تین بار آپ کو اپنا قائم مقام بنا کر مجلس وضع قوانین میں بھیجا تھا۔ ۱۳۱۶ء میں آپ نے دکن لارپورٹ کے نام سے ایک قانونی ماہوار جی سالہ جاری فرمایا تھا۔ جو آپ کے زمانہ ادارت میں نہایت کامیاب رہا۔

مولوی صاحب کی وکالت کی ترقی اور اس پیشہ میں آپ کی کامیابی کا حال سح
ہما یونی تک پہنچا تو بارگاہ خسروی سے ۱۳۳۳ خورشیدی ۱۳۲۲ سنہ ف کو ہائیکورٹ کے کام
کی رکینٹ پر بشا سرہ (السط) سرفراز فرمایا گیا۔ اور دوران رکینٹ میں متعدد دفعہ کیشنوں
میں شرکت کی عزت بھی بخشی گئی۔

معتدی عدالت کو توالی دایمہ عامہ کے عہدہ پر آپ کا تبادلہ ۲۶ بہمن ۱۳۲۲ سنہ ف کو
بیانیت (اعت) ہوا۔ خدمت مذکورہ پر ۲ فروردی ۱۳۲۶ سنہ ف تک کام انجام دیتے رہے
۳۳ فروردی ۱۳۲۶ سنہ ف کو پھر رکینٹ عدالت عالیہ پر مقرر فرمائے جیسے ۲۹ اسفند ۱۳۲۶ سنہ ف تک
کار گزار رہے پھر دوبارہ معتدی عدالت دایمہ عامہ کے عہدہ پر سرفراز فرمائے گئے۔

آپ کو علمی و ادبی دلچسپیوں کے علاوہ قانون و مذہب کے ہمیشہ دلچسپی رہی ہے۔
بقصر یرب عقد خوانی حضور پر نور اعلیٰ حضرت اقدس و اعلیٰ حکم شوال ۱۳۳۱ سنہ ف کو اکبریا جنگ کا
خطاب عطا ہوا۔ نواب صاحب کے فرزند اکبر کا ام غلام احمد خان ہے۔

(۵۹)

معمدین ہوم سیکرٹری

نواب عبدالحق رضا الخاں سردار ولیرا الملک

یکم بہمن ۱۲۸۸ سنہ ف کو آپ دائرہ ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے پکا وطن بابا سکا۔ اترہ پور
۱۲۸۸ سنہ ف ۲۱ جولائی ۱۲۸۹ سنہ ف کو آپ اور میجر ڈائیل صاحب نے داسد یو بلونت پور کے
کو ضلع جکسر کے موضع گمانچا پور میں گرفتار کیا۔ جس کے بعد سررشتہ طرز دلیر
کے نام سے ایک دفتر قایم ہوا۔ جس میں بعض اجرائی کو توالی خصوصاً ٹھکی و ڈکیتی بھی شریک
تھے کاغذات میں ٹکڑے کے چھوڑ ادھنکا نام ہی لکھا جاتا تھا۔ ۱۲۸۹ سنہ ف سے ۱۲۹۰ سنہ ف تک

صرف ایک سال یہ دفتر قائم رہا۔ مولوی محمد امین الدین خاں صاحب کے علیحدگی کے بعد معتمد کو توالی کا جہاگاہ دفتر قائم ہوا۔ اور سردار دلیر جنگ معتمد کو توالی مقرر ہوئے۔ ۱۳۰۳ ہجری اسفند ۱۲۹۲ء کو آپ کا تقرر معتمدی ہوم ڈپارٹمنٹ اور ڈائریکٹر ریلوے و مینیا ہوا۔ ۲۳ جمادی الاول ۱۳۰۳ء ہجری کو بتقریب دربارِ نوروز دلیر الدولہ اور ۲۶ جمادی الثانی ۱۳۰۳ء ہجری کو بتقریب دربارِ نوروز دلیر الملک کا خطاب سرکار سے عطا ہوا۔ بغرض شرکتِ جشنِ جوبلی ملکہ معظمہ قیصر ہند سرکارِ عالی کے جانب سے لندن بھیجے گئے۔ معذیات کے مقدمہ میں حبِ فرمانِ خسروی مترشدہ ۳ شعبان ۱۳۰۵ء خدمتِ معتمدی سے معطل کئے گئے ایک عرصہ تک مقدمہ چلتا رہا۔ ۲ ذی الحجہ ۱۳۱۲ء م ۱۰ تیرہ ۱۳۰۵ء کو لندن میں آپ کا انتقال ہوا۔ نقشِ سکندر آباد میں لائی گئی۔ اور اپنے آبائی ہڈواڑ میں دفن ہوئے۔ نواب سردار نواز جنگ سابق ناظمِ ٹیپ آپ کے صاحبزادے ہیں۔

(۶۰)

شمس العلماء ڈاکٹر سید علی بلگرامی

آپ کا مرزبوم صوبہ اودھ کا وہ مشہور و مردم خیز قصبہ ہے۔ جو بلگرام کے نام سے مشہور ہے۔ آپ وہاں کے ساداتِ غلام میں سے تھے۔ چونکہ آپ کے والد ماجد خان بہادر سید زین الدین صاحبِ بنگال پراونشیل سروریں میں تھے۔ اس لئے مرحوم ۱۲۵۰ء عیس بمقامِ پٹنہ پیدا ہوئے۔ اور آپ اپنے پانچ بھائی اور ایک بہن میں سب سے چھوٹے تھے۔ سید حسن صاحب بلگرامی المعروف بہ نواب عماد الملک آپ کے برادر اکبر تھے۔ جو علاوہ اپنی اعلیٰ لیاقت اور تالیخِ دکن کے مصنف ہونے کے محض اپنی قابلیت اور اعلیٰ درجہ کے صاحبِ الرائے ہونے کے انڈیا کونسل کی ہندوستانی

مہری پر سرفراز ہوئے ۔

سید علی صاحب بگلرانی مرحوم نے اپنی ابتدائی تعلیم اپنے عم بزرگوار خان بہادر سید اعظم الدین جیسے سی۔ آئی۔ اسی۔ کے گھر میں حاصل کی۔ لیکن یہ تعلیم وہی پُرانی مکتبی طریقے کی تھی۔ جس کو آجکل ”اولڈ اسکول“ کہا جاتا ہے۔ مرحوم کی عربی و فارسی میں تعلیم کی پیس بنیاد پڑی۔ آپ نے اپنی مادری زبان اردو اور عربی و فارسی میں پختگی حاصل کرینے کے بعد پندرہویں سال میں انگریزی زبان کی تحصیل کی طرف توجہ کی۔ چونکہ بچپن ہی سے خداداد طور پر طباع اور ذہین تھے۔ اور اسپرقت حافظہ مستزاد تھی۔ اور عربی و فارسی کی تعلیم سے اُن کی دماغی تربیت خوب منجھ چکی تھی۔ اس لئے انہوں نے انگریزی اسکول میں بھی اس سرعت سے ترقی کی کہ داخلہ سے صرف آٹھ سال میں ٹیپہ کالج کی طرف سے بی۔ اے۔ میں شریک ہوئے۔ اور اول رچے ڈہرے اعزاز یعنی ”ڈبل آنرز“ کے ساتھ اس امتحان میں کامیابی حاصل کر لی۔ سب سے زیادہ حیرت انگیز بات یہ ہے کہ اس امتحان میں مرحوم کی سکند لنگویج یعنی دوسری زبان سنسکرت تھی۔ اس امتحان کے پاس کرنے کے بعد آپ یکانیٹل سائنس یعنی علمِ آلات و انجینیری سیکھنے کی غرض سے رٹر کی کالج میں داخل ہوئے۔ سر سالار جنگ اول کو مرحوم کی عجیب و غریب ذہانت کی خبر لگی۔ اور انہوں نے فی الفور بگلرانی صاحب کو حیدر آباد طلب کر کے اپنے ذاتی اسٹاٹ میں رکھ لیا۔ اور جیسے سالار جنگ مددِ مخلصانِ شریف لے گئے تو بگلرانی صاحب مرحوم کو بھی اپنے ساتھ لیا۔ اور وہاں پینچران کو انگلستان کے صدنیات کے شاہی مدرسہ میں داخل کرادیا۔ یہاں آپ کے پروفیسر میکے اور پروفیسر ٹنڈلے مشاہیر روزگار سائنس دانوں کی شاگردی کی خوش نصیبی حاصل ہوئی۔ جس پر آپ ہمیشہ بجا طور سے فخر کیا کرتے تھے۔ تھوڑے ہی عرصہ میں آپ نے صدنیات کا امتحان بھی اعزازوں کے ساتھ پاس کیا۔ اس کے علاوہ

جیولوجی یعنی ارنیات کے مضمون میں بھی ایک اعلیٰ درجہ کا تہ حاصل کیا۔ اسی زمانہ میں آپ نے جرمنی۔ فرانسیسی۔ لاطینی۔ اور یونانی زبانیں سیکھنی شروع کیں اور بہت جلد ان میں مہارت پیدا کر لی۔ امتحانات سے فارغ ہو کر براعظم یورپ کا سفر کیا۔ اور اطالی زبان خود اٹلی میں قیام کر کے سیکھی۔

یورپ سے حیدرآباد واپس پہنچنے کے بعد آپ الپکٹر جنرل معدنیات اور پھر جوم سکریٹری اور ڈائریکٹر سرشتہ تعلیم اور آخر کار متعدد تعمیرات عامہ اور ڈائریکٹر ریلوے و معدنیات کے معزز عہدہ پر فائز رہے۔ آپ کے ماتحت کئی یورڈین و یورڈین شین محکمہ تعمیرات و ریلوے و معدنیات میں تھے۔ جنہر حکومت کرنا ان کو قابو میں رکھنا آسان امر نہ تھا۔ لیکن مرحوم کاسک و رعب ان پر جم گیا تھا۔ اور سب آپ کی عزت و تعریف کرتے تھے۔ نظامس ریلوے کی خوش انتظامی کھلہ میں آپ کو ریلوے بورڈ انڈھنستان کی طرف سے ایک گولڈ میڈل عطا کیا گیا جسکی بدولت آپ تازیت نظامس ریلوے اور جی۔ آئی۔ پی۔ ریلوے میں فرسٹ کلاس میں سوار ہو کر دو نو کردوں کے بلا کر ایہ سفر کرنے کے مجاز تھے حیدرآباد کی بیس سالہ مصروف زندگی میں بھی مشاغل علمی کو زور و شور سے جاری رکھا ۱۸۹۲ء میں آپ نے کلکتہ یونیورسٹی کا امتحان۔ بی۔ ایل۔ صرف چار ماہ کی حیرت انگیز کوشش سے پاس کر لیا اور کل امیدواروں میں اول آئے۔ اور گولڈ میڈل حاصل کیا۔ علوم سنسکرت اور ویدہ دن کے مطالعہ و تحقیق میں محور ہتے تھے ان علوم میں آپ کے عبور کا یہ حال تھا کہ مدراس یونیورسٹی کے سنسکرت امتحان۔ ایم۔ اے۔ کے آپ مستحق مقرر ہو کر تے تھے اور سنسکرت میں آپ نظم لکھتے تھے یقیناً و تالیف و ترجمے کا کام بھی جاری تھا۔ آپ چند قابل قدر تصانیف و ترجمے بھی کر کے ”ڈیکل جوس پروڈنس“ ”مدن عرب سکلیہ دمنہ“ اور فارسی و سنسکرت کی جدا جدا خوب بھی آپ کی ایک تصنیف ہے۔ کتاب مدن ہند کا ترجمہ وغیرہ۔

حیدرآباد سے آپ کو ۱۹۰۸ء میں وظیفہ دیدیا گیا۔ اور آپ انگلستان جا کر دارالعلوم کیمرج میں مرصی کی پروفیسری کی کرسی پر زینت افروز ہوئے۔ آپ کے حیرت انگیز بحر علمی کے لحاظ سے کیمرج یونیورسٹی کے مشہور کرائسٹ چرچ کالج نے ایم۔ اے۔ کی اعزازی ڈگری عطا فرمائی۔ اور یونیورسٹی نے آپ کو بورڈ آف اورینٹل سٹڈیز کی ممبری اور نیشنل لنگوئج ٹریبیٹس کے منتخبیہ بدسرفراز کر دیا۔ اس کے علاوہ آپ نے رائل نیشنل سوسائٹی کی کونسل میں بھی کام کیا۔ ۱۹۰۹ء میں آپ اختلاج قلب کے عارضہ میں مبتلا ہو گئے اور ڈاکٹروں کی رائے سے ہندوستان واپس آئے آپ کی شاندار کامیابی کے صلہ میں کلکتہ یونیورسٹی سینٹ نے ڈاکٹر آف لٹریچر کی ڈگری ۱۹۰۹ء میں دی۔

ادیل سرا ۱۹۱۱ء میں آپ نے اپنی اہلیہ و بچوں کے اپنے وطن مالوہ بلگرام تشریف لائے اور ۳ مئی ۱۹۱۱ء کو ۳۱ برس کی عمر میں لاہور ۱۳۳۱ھ روز چار شنبہ صبح کو آپ کھنسو جانے کے لئے گھر سے روانہ ہوئے تھے کہ پیام اجل آپہنچا۔ ۳ منٹ کے اندر ہی اندر روح نے اس خاکی جسم سے مفارقت کی۔ حسب وصیت آپ بلگرام کے امام بارہ میں دفن ہوئے۔

(۶۱)

نواب مہدی حسن صاحب المتخاطب فتح نواز جنگ

آپ ۱۶۔ آبان ۱۲۸۳ھ کو زمرہ ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے۔ ۱۹۰۱ء خرداد ۱۲۹۱ھ کو ناظم دیوانی خورد بلکہ مقرر ہوئے۔ بعد ازاں ۱۹۰۱ء اسفند ۱۲۹۳ھ کو علاء صرف خاص مبارک میں تعلقہ اطراف بدہ مقرر ہوئے۔ ۱۹۰۲ء جمادی الثانی ۱۳۰۲ھ ہجری کو بہ تقریب دربار نوروز خانی دیہادری اور نواب فتح نواز جنگ کا خطاب عطا فرمایا گیا۔ ۲۴۔ اردی بہشت ۱۲۹۳ھ کو میر مجلس علیہ

کی خدمت سے سرفراز فرمائے گئے۔ ۱۱ دے ۱۲۹۹ء تک خدمت مذکور پر مامور رہے۔ اس کے بعد ۱۵ دے ۱۲۹۹ء کو ہوم سکرٹری کی خدمت پر مامور ہوئے۔ اس خدمت پر ۸ دے ۱۳۰۲ء تک کام انجام دیتے رہے۔ مسٹر تراخار نویس نے نواب صاحب موصوف کے خلاف ایک پمفلٹ شایع کیا تھا۔ جس کا عنوان (ایک شرمناک سوشیل معاملہ۔ حیدرآباد کے لیڈیوں کی خدمت میں اپیل) تھا اس کے متعلق نواب صاحب مدوح نے ریڈیٹنسی کورٹ میں مسٹر ترا کے خلاف مقدمہ دائر کیا تھا۔ ۲۲ دے ۱۳۰۹ء م ۹ دے ۱۳۱۰ء کو حضرت غفرانہ کان نے حکم دیا کہ الزامات مندرجہ پمفلٹ کے نسبت جو کچھ تردید موجود ہو پیش کریں مگر نواب صاحب مدوح نے ۷ دے ۱۳۱۰ء م ۲۲ دے ۱۳۱۰ء کو گستاخانہ دشمنی آمیز جواب پیش کیا۔ لہذا بندہ یہ جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۵ دے ۱۳۱۰ء بعلت عدول حکمی خدمت سے معطل کئے گئے۔ ریڈیٹنسی کورٹ سے ۱۹ دے ۱۳۱۰ء کو مقدمہ جو ریش ڈکشن کی بحث پر خارج ہوا۔ اس کے بعد نواب صاحب مدوح اپنے وطن چلے گئے اور لکھنؤ میں وکالت کرتے رہے۔ اوائل ۱۰ دے ۱۳۱۰ء م شوال ۱۳۲۲ء ہجری میں بمقام لکھنؤ آپ کا انتقال ہوا۔

(۶۱)

(۶۲)

نواب ہرمزجی ہرمزجی

ابتداءً آپ علاقہ پاینگاہ نواب دقار الامرا میں ملازم ہوئے۔ بعد سرکار عالی کے علاقہ میں ۳ دے ۱۲۹۹ء کو مشیر قاضی کے عہدہ پر مقرر ہوئے۔ ۸ دے ۱۳۰۲ء کو خدمت معتمدی عدالت و کو توالی امور عامہ پر مامور کئے گئے اور ۲۰ دے ۱۳۰۶ء تک اس خدمت کو انجام دیتے رہے اور ۲۴ دے ۱۳۰۶ء کو مذکور کو بدلہ سے رخصت کئے گئے۔ ۱۱ دے ۱۳۰۶ء

۱۳۲۳ء کو احمد نیشنل ہوس واقع بمبئی کے تصفیہ کی غرض سے بدھ واپس طلب کئے گئے تھے اور بتاریخ ۲۶ دسمبر ۱۳۲۹ء ہرمز جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔ ۱۸ دسمبر ۱۳۲۹ء سلف مطابق ۲ جون ۱۹۱۹ء کو منجھہ بیگم بیچیں آپ کا انتقال ہوا۔

(۶۳)

دیوان بہادر کشما چاری صاحب

کشمیا چاری صاحب ۳۰ اکتوبر ۱۸۹۶ء کو پیدا ہوئے۔ سینٹ جاسنس کالج تریچنا سے فنون میں سند فضیلت حاصل فرمائی۔ ادراہیں کے بعد پریسیڈنسی کالج مدراس کی قانونی جماعت میں شریک ہو گئے۔ بی۔ ایل۔ کی ڈگری حاصل کر لی اور ۱۸۹۹ء میں وکیل بن کر مدراس ہائی کورٹ میں داخل ہوئے۔ اور مسٹر ارڈلی نارٹن مشہور بیرسٹر کے تحت ایک خاصیت تک اس پیشہ کا کام سیکھتے رہے۔ مسٹر نارٹن ہی کی فرمائش پر حیدرآباد میں قیام پذیر ہو کر یہاں وکالت شروع کر دی۔ تھوڑے ہی عرصہ میں عدالت ہائے سرکار میں کے اندر آپ کا کام استقدر مقبول ہوا کہ آپ نے طبقہ وکلاء میں نمایاں جگہ حاصل کر لی۔ اب آپ کی شہرت استقدر ہو چکی تھی کہ کم و بیش تمام اہم مقدمات میں فریقین میں سے کسی ایک کی جانب سے آپ کے لئے پیروی کرنا ضروری تھا۔

۱۹۰۴ء میں سر ڈیوڈ بار زڈینٹ نے آپ کو علاقہ رزیدنسی کا سرکاری وکیل اور پبلک پراسیکیوٹر مقرر فرمایا۔ ۱۹۰۹ء میں پٹنگامہ حضرت غفرال مکاں سے وکالت کی اجازت حاصل ہوئی جب فرمان خسروی مزینہ ۱۱ ذی قعدہ ۱۳۲۴ء ہجری شریف قانونی کا عہدہ مستمدی عدالت کو توالی علیحدہ کر دیا گیا۔ بلحاظ آپ کی کارگزاری و قابلیت اعلیٰ حضرت قد قدرت نے بحیثیت اڈوکیٹ جنرل لیگل ممبر پٹنہ (الہ آباد) روپیہ مقرر کئے گئے۔ اور صاحب صرف بہمن ۱۳۱۹ء کو مفوضہ خدمت کا جائزہ حاصل کئے۔ (جریدہ ۱۴ اردی بہشت ۱۳۱۹ء)

اور یکم تیر ۱۳۲۲ء سے آپ کی تنخواہ میں اضافہ ہو کر (سمت) روپیہ قرار پائی۔ اس عرصہ میں مدت ملازمت میں توسیع ہوئے ہی چند ماہ کی اخیر توسیع کے دوران میں آپ کے مسد بٹاؤ کا کام خصوصیت کے ساتھ لیا گیا۔ بعدہ ۲۸ مارچ ۱۳۲۳ء کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے سبکدوش ہوئے اور رائے بیچناٹھ صاحب کو اپنی خدمت کا جایزہ دئے۔

دہلی دربار ۱۹۱۱ء میں مسٹر کرشنا چاری سرکاری مہان کی حیثیت سے شریک ہوئے تھے۔ جہاں آپ کو راؤ بہادر کا خطاب عطا کیا گیا تھا۔ دیوان بہادر کا خطاب ۱۹۱۹ء میں مرحمت ہوا تھا۔

(۶۴)

راجیچناٹھ صاحب ایم۔ ایل۔ بی

رائے بیچناٹھ صاحب خلف بابو چھد امی محل صاحب۔ آپ کی ولادت ۲۷ شہر پور ۱۳۸۶ء م ۲۱ دسمبر ۱۸۶۹ء کو بمقام بجنور واقع صوبہ متحدہ ہوئی۔ جو آپ کا وطن ہے۔ پانچویں سال بمقام جگا دھری منسلع انبالہ ایک پنڈت جی کے پاٹ شالہ میں شریک ہوئے۔ اور دو سال میں ابتدائی حساب اور ہندی کی تعلیم ختم کر لی۔ ساتویں برس بجنور کے تحصیل مدرسہ میں داخل ہوئے۔ اور حساب و اردو زبان میں نمایاں ترقی کی۔ نویں سال بجنور کے انگریزی مدرسہ میں شریک ہو کر پانچ جماعتوں کی تعلیم ختم کی۔ گیارہ سال کے سن میں بریلی ہائی اسکول میں شرکت کر کے پانچ ۱۸۸۹ء میں امتحان اڈل میں، اور مارچ ۱۸۸۹ء میں امتحان انٹرنس میں بدرجہ اعلیٰ کامیابی حاصل کی، اور سرکاری وظیفہ پایا۔ الہ آباد یونیورسٹی کے امتحان انٹرمیڈیٹ سے ۱۸۹۱ء میں اور امتحان بی۔ اے

۱۸۹۳ء میں فراغت حاصل کر کے بریلی کالج میں تعلیم ختم کی۔ پرنسپل سڈن دنسنٹ اور اور پروفیسر اقبال کرشن شارگی آپ کی جانب خاص توجہ فرماتے تھے۔ اور انہیں کی توجہ سے انگریزی ادبیات اور فلسفہ کے ساتھ خاص دلچسپی پیدا ہو گئی تھی۔ جولائی ۱۸۹۳ء میں میونسپل کالج الہ آباد میں شرکت کی، اور ستمبر ۱۸۹۴ء میں ایل۔ ایل۔ بی۔ اور پریل ۱۸۹۵ء میں ایم۔ اے (ادبیات انگریزی) کے امتحانات میں کامیابی حاصل فرمائے۔

الہ آباد یونیورسٹی میں من حیث وکیل ۲۶ جولائی ۱۸۹۵ء کو داخل ہوئے۔ اور اسی سال الٹو بر میں مراد آباد کی عدالت ہائے صلح میں وکالت کا کام شروع کیا۔ ابھی ٹھوڑا عرصہ بھی نہ گزرا تھا کہ یکم اگست ۱۸۹۵ء کو دفتر مجلس وضع آئین و قوانین مشرقی میں ملازمت مل گئی۔ اور سرکار آصفیہ کی سلک ملازمت میں داخل ہو کر آپ اس وقت سے ماتم مدت ملازمت اسی ایک سہ ماہیہ میں اپنے فرایض انجام دیتے اور ترقیان پاتے رہے۔ زمانہ ملازمت میں ایک بار اول مددگار معتمد عدالت و کو تالی اور دوبارہ دوم مددگار معتمد فینانس کے خدمات انجام دے چکے تھے۔ دیوان بہادر کرشنا چاری صاحب وظیفہ حسن خدمت پر اپنے منصب سے سبکدوش ہوئے تو ۲۸ مارچ ۱۸۹۷ء کو بارگاہ خسروی سے معتمد مجلس وضع آئین و قوانین کے عہدہ جلیلہ پر رائے صاحب سرفراز فرمائے گئے۔ بعد آپ کے مدت ملازمت میں توسیع ہوئی۔ آخر کار بعد ختم مدت ۸ مہینہ ۱۸۹۷ء کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔

مسٹر بیچناٹھ کے دوران ملازمت میں حیدر آباد کے مشہور مقنن مثل رائے حکم چند آنجہانی نواب ہرمز جنگ آنجہانی۔ نواب عادی جنگ اول مرحوم، مولوی عزیز مرزا صاحب مرحوم۔ نواب سر بلند جنگ بہادر۔ نواب نظامت جنگ بہادر اور دیوان بہادر کرشنا چاری صاحب نے آپ کی اعلیٰ قانونی قابلیت، انکسار اور ذہانت کی ہمیشہ تعریف فرمائی ہے۔

۱۵۔ آذر ۱۳۵۲ء کو نواب عماد جنگ بہادر اول مرحوم نے سررشتہ مجلس وضع آئین و قوانین کی خدمت کے علاوہ آپ کے سپرد لاکھاس کی لکچراری کا کام بھی کر دیا تھا جس کو آپ نے ختمِ ملازمت تک انجام دیتے رہے۔ اس لحاظ سے آپ کے قانونی شاگردوں کی تعداد ہزاروں تک پہنچ چکی ہے۔ ان میں اکثر اعلیٰ خدمات پر ممتاز ہیں۔ ملک کے سربراہان و دلا، میں ان کا شمار ہوتا ہے۔

اے بیجا تھ صاحب نے ذوقِ قانونی کے ساتھ ساتھ تعینف و تالیف کا مذاق ابتداء ہی سے پایا تھا۔ اس لحاظ سے شرحِ مجموعہ ضابطہ فوجداری ارتقام فرمائی جو عہد داران فوجداری و کو توالی کے لئے سرکار عالی میں خرید کی گئی۔ اس کے بعد آپ کے قانونی تالیفات میں دھرم شاستر اور شرحِ مجموعہ تعزیرات کو بھی قدر کی نگاہ سے دیکھا گیا۔ اور ان میں سے ہر ایک تعینف پر آپ نے بابِ حکومت سے ہزار ہزار روپیہ صلہ حاصل فرمایا۔ آپ کی دوسری قانونی تالیفات سے۔

(۱) اصولِ قانون - (۲) قانونِ ٹارٹ (۳) قانونِ داد و غنی (۴) قانونِ شہادت (۵) قانونِ معاہدہ - (۶) مجموعہ تعزیرات - (۷) میعادِ سماعت - اور (۸) اصولِ دھرم شاستر خاص، اور طلبہ کے لئے مخصوص ہیں۔

مستریجنا تھ کو وید اور ویدانت سے قدرتی طور پر دلچسپی ہے۔ اور اس باب میں گیتا کی شرح پر اپنا زور قلم صرف فرمایا ہے۔ سر راؤ ذرنا تھ مگور کی کتاب گیتا نجلی کا ترجمہ آپ نے شستہ اردو میں کیا ہے۔ اور آپ کی یہی ایک کتاب ایسی ہے جس کے مطالعہ سے ہر شخص لطف اندوز ہو سکتا ہے۔

(۶۵)

نواب ہاشم معز الدین ہاشم بہادر

خلف سیٹھ معز الدین صاحب۔ آپ کی ولادت بتاریخ ۸ مہر ۱۲۸۴ء ۲۰ رگٹ ۱۲۸۴ء

بمبئی میں واقع ہوئی۔ ابتدائی و مذہبی تعلیم کے بعد بمبئی کی مختلف درس گاہوں میں تعلیم حاصل فرمائی۔ اور اس دور کو ایسی خوبی کے ساتھ تمام کیا کہ بمبئی یونیورسٹی سے ایم۔ اے۔ بی۔ ایل کے درجات حاصل کر لئے۔ بمبئی میں آپ کے خاندان کے متعدد افراد پیرسٹر اور وکیل تھے۔ اس لحاظ سے یہ ایک قد قتی بات تھی کہ آپ بھی اس جانب توجہ فرمائیں۔ چنانچہ بعد فراغ تعلیم حیدر آباد انکرا آپ نے وکالت شروع کی۔ اور تقریباً سال تک رزیدنسی اور سرکار عالی کی عدالتوں میں کامیابی کے ساتھ پریکٹس کرتے رہے۔ سرکار اصفیہ کی سلک ملازمت میں آپ مددگار عدالت صوبہ درنخل کی حیثیت سے ۲۳ فروردی ۱۳۱۶ء کو داخل ہوئے۔ دو سال بعد ناظم چہارم عدالت دیوانی بلدہ کے عہدہ پر حیدر آباد طلبہ کئے گئے۔ لیکن چالیس روز سے زیادہ آپ کو بلدہ میں نہ رہنے دیا گیا۔ اور فوری ضرورت کے لحاظ سے نظامت عدالت دیوانی پر آپ کو مقرر دیا گیا۔ بعد ازاں ناظم دوم عدالت دیوانی بلدہ۔ و نظامت اول پر ترقی کرنے ہوئے۔ عرصہ تک نظامت صدر عدالت صوبہ گلبرگ شیرپور پر فائز رہنے کے بعد ۲۴ اسفند ۱۳۳۴ء کو ہائیکورٹ کی رکنیت پر ترقی پاب ہوئے اور ۲۹ اسفند ۱۳۳۸ء تک یہاں کار گزار رہے بلحاظ معلومات قانونی بعد تیسرے قانونی کی خدمت پر تبادلہ ہوا۔

آپ کی دیانت داری و معاملہ فہمی جنکشی کے باعث اعلیٰ قدر قدرت نے بمرام خسر و اندام ۱۰ ماہ جمادی الآخر ۱۳۴۲ء میں آپ کو ہاشم بار جنگ کے خطاب سے معزز و ممتاز فرمایا۔

معتدین فوج

(۶۶۱)

راجہ سرینواس راؤ

آپ کشاجی نامک کے فرزند اور رانگھویندر راؤ صاحب سابق معتمد فوج بقیاعہ کے چھوٹے بھائی تھے۔ آپ ایک قدیم دکنی معزز خاندان قوم برہمن میں سے تھے چونکہ آپ کے والد کشاجی نامک جہد نواب

ناصر الدین غفران منزل بڑے ذمہ داریوں کے خدمات انجام دے تھے۔ عام طور پر لوگ آپ کے نام کے ساتھ لفظ (کارروان) استعمال کیا کرتے تھے۔ اسکی وجہ یہ ہے کہ آپ کی سکونت ابتدا سے محلہ کارروان ساہوان میں ایک زمانہ تک رہی تھی۔ ابتداً آپ علاقہ سیٹھ نوب سرسار جنگ بہادر میں فوج کے سررشتہ دار تھے۔ ۱۲۸۶ھ سے ماہ آبان ۱۲۸۹ھ تک آپ منصورہ معتمدی فوج کی خدمت پر مامور رہے۔ ۱۲۸۶ھ میں مستقل مددگار متہفج بنائے گئے۔ علاوہ اس کے ۱۲۹۹ھ ہجری میں آپ منظمی کارخانہ حسن بن محسن (مقدم جنگ بہادر) پر بھی سرفراز ہوئے۔

۱۳۰۰ھ میں سکھوں کی کیٹی کی مہم سے ممتاز ہوئے۔ بعد وزارت عماد السلطنت ۸۔ فروردی ۱۲۹۳ھ کو ہستم خزانہ عامرہ سرکار عالی مقرر ہوئے خدمت مذکور پر آخر بہمن ۱۳۰۲ھ تک کار گزار رہے۔ ۱۳۰۲ھ میں راجہ کنداسوامی متونی کے سیٹھ (کارخانہ) کے ٹرسٹی اور راجہ رائے دیاں بہادر کے سیٹھ کے منظم قرار پائے۔ اسی سال ۶ ربیع الثانی ۱۳۰۲ھ ہجری کو بتقریب جشن سالگرہ مبارک خطاب راجہ بہادر کچھ سرفرازی حاصل ہوئی جب آسماں بجاہ بہادر کے وزارت کا زمانہ آیا تو ۱۳۰۵ھ میں آپ نے درجہ خاص کی اول تعلقہ داری پر ہمشاہرہ بارہ سوروپہ مامور ہو کر ضلع ننگنڈہ پر تعین ہوئے۔ ۹۔ آبان ۱۳۰۲ھ کو مکرہ ہستمی خزانہ عامرہ پر عود کئے۔ خدمت مذکور پر ۳ ربیع الثانی ۱۳۱۰ھ تک کام انجام دیتے رہے اور ادھین ایام میں صفائی چادر گھاٹ کی مہم سے ممتاز تھے۔ مگر آخر محرم ۱۳۱۹ھ ہجری میں بزمانہ وزارت سرور قارالہ مر کچہ ایسے اسباب پیدا ہوئے کہ حضرت اقدس و اعلیٰ نے آپ کو خدمت سے بکدوش فرما کر اپنے جاگیر میں رہنے کا فرمان نافذ کیا۔ ۲۰۔ شوال المکرم ۱۳۲۲ھ کو آپ جاگیر میں انتقال کئے۔

(۶۷)

نواب محمد حسن خان قندری جنگ

آپ احمد خان قوت جنگ قوت یار الدولہ کے خلف اکبر تھے۔ ۲۳ شوال ۱۲۸۶ ہجری
آپ مستقل ناظم پولیس اضلاع اور ۱۳ رذی قعدہ ۱۲۸۷ کو ناظم تنقیح ممالک محروسہ سرکار عالی
مقرر ہوئے۔ ۱۵ رمضان ۱۲۹۵ م ۲۔ آبان ۱۲۹۴ کو معتد فوج بیقاعدہ و منصب
تنقیح کے عہدہ پر سرفراز ہوئے۔ خدمت مذکورہ کو ۲۸ ربیع ۱۲۹۳ کو تک کام انجام دیتے
رہے۔ اس کے بعد علاقہ دیوانی سے علاقہ صرف خاص مبارک میں بہ خواہش خود منتقل ہوئے
جہاں پہلے ۱۵۔ ربیع الاول ۱۲۹۲ م ۲۸ ربیع ۱۲۹۳ کو ناظم داخل صرف خاص مقرر
ہوئے۔ اس خدمت کے بعد آپ صدر محاسب صرف خاص درکن مجلس اصلاح مصارف
صرف خاص مقرر ہوئے۔ ۱۵۔ ربیع الثانی ۱۳۰۲ م ۱۵۔ اسفند ۱۲۹۶ کو خدمت
صدر تعلقداری علاقہ صرف خاص آپ کے تفویض ہوئی۔ پھر غرہ دے ۱۲۹۹ کو علامتی
صرف خاص سے علاقہ دیوانی میں عود فرمائے۔ ۱۰۔ اردی بہشت ۱۳۰۵ کو بعد از الیہا
نواب سردقار الامرا ایک ہشاہرہ (الملک) صوبیداری صوبہ بیدر پر تقرر ہوا۔ سال ۱۲۹۲
میں بوقت دربار قیصری آپ اور آپ کے والد قوت جنگ قوت یار الدولہ بہادر میر منزل
کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ ۱۰۔ جمادی الاول ۱۳۱۲ کو بتقریب دربار سالگرہ مبارک
قوت یار الدولہ کا خطاب ہوا۔ ۱۳۱۹ میں آپ وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے علیحدہ
ہوئے۔ آپ کے صاحبزادہ نواب قوت جنگ سے نواب وقار الامرا، اقبال الدولہ کی صاحبزادہ
منسوب ہوئی تھی۔ ۲۵۔ ربیع الاول ۱۳۲۱ ہجری م ۱۶۔ مرداد ۱۳۱۲ کو روز و شبہ بوقت
صبح مرض فاج سے آپکا انتقال ہوا۔

(۶۸) نواب سید امر اللہ شاہ معتمد جنگ

آپ سادات رضوی سے تھے۔ آپ ۱۲۵۰ھ میں پیدا ہوئے۔ بعد فراغ درس تدریس میں بہمن ۱۲۸۲ھ کو شریک دائرہ ملازمت ہوئے۔ اولاً آپ دوم تعلقہ داری بعد ازان ۱۳۳۸ھ سے ۱۲۹۵ھ کو اول تعلقہ ارضیہ را پچوڑ مقرر ہوئے اس کے بعد ۲۲ شہر پور ۱۲۹۲ھ کو ناظم نظم جمعیت سرکار عالی مقرر ہوئے۔ جیسر کم شہر پور ۱۲۹۳ھ تک کار گزار رہے۔ اوتیان ۲۴ ۱۲۹۵ھ کو اول تعلقہ ارضیہ را پچوڑ مقرر ہوئے بعد حب جیدہ غیر معمولی موزعہ ۱۸ اسفند ۱۳۲۲ھ کو قانونچہ مبارک حصہ اول بشاہرہ پندرہ سو روپیہ جائنٹ سکرٹری معتمد فوج مقرر ہوئے۔ خدمت مذکور پر ۲۱ رادی بہشت ۱۳۱۲ھ تک کار گزار رہے۔ ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۱۱ھ کو بتقریب جشن سالگرہ مبارک خانی۔ بہادری۔ معتمد جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ آپ کو (صا ص) روپیہ وظیفہ ملا تھا۔ ۵ جمادی الثانی ۱۳۲۳ھ ہجری کو بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔

(۶۹) نواب میجر مرزا عبداللہ بیگ ماہر جنگ

ابتداء ۸ شوال ۱۳۱۰ھ سے مختلف فوجی عہدہ پیرتقی پاکر بشاہرہ چہ سوچوہ روپیہ رسالہ اول امپریل سرڈیس میں کمانڈنگ افسر ہوئے بعد ازان ۱۵۔ اسفند ۱۳۱۲ھ کو معتمد فوج بنائے گئے۔ خدمت مذکور پر ۵۔ آذر ۱۳۲۵ھ تک کار گزار رہے۔ اس کے بعد وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے علیحدہ ہوئے۔ ۱۴ جمادی الاول ۱۳۱۶ھ کو بتقریب جشن سالگرہ مبارک خانی بہادری و ماہر جنگ اور یکم ذی قعدہ ۱۳۲۳ھ کو بتقریب دربار جشن چہ سالہ سالگرہ مبارک الہیہ و لکھا خطاب عطا ہوا۔

۲۶ شہر پور ۱۳۲۳ھ کو آپ کا بلدہ میں انتقال ہوا۔

(۷۰) نواب مرزا اندیر بیگ نذیر جنگ بہا

آپ خلف اکبر مرزا قادر بیگ صاحب مرحوم سابق اول تقاعد علاقہ سرکار عالی ہیں آپکی تعلیم علیگڑہ کالج میں ہوئی۔ بتاریخ ۲۴ دے ۱۲۹۰ء سٹارٹ ہوا۔ ابتدا میں آپ بتاریخ ۲۵ دے ۱۲۹۹ء سٹارٹ ہوئے۔ آخر امرداد سٹارٹ تک صیغہ کوٹھنڈ میں کار گزار رہے اور یکم شہر یوز سٹارٹ کو آپ بشمار ۶ صلاحتہ مددگاری معتد مجلس انگلزاری پر مقرر ہوئے۔ خدمت مذکور پر ایک عرصہ تک رہے بلکہ اور اصلاح میں تعلقداری وغیرہ پر ۶ شہر یوز سٹارٹ تک کار گزار رہے اور ۲۱ امرداد سٹارٹ سے آپ علاقہ صرغیہ مبارک کی خدمت صدر محاسبی و نظامت جمعیت پر مشغول ہوئے۔ ۲۷ راجان سٹارٹ کو آپ صوبہ داضلع ورنخل بنائے گئے۔ اور ۱۰ راز سٹارٹ کو معتد فوج علاقہ سرکار عالی مقرر ہوئے۔ اور الٹا تخواہ پاتے رہے اس کے بعد ۲۴ دے ۱۲۳۵ء کو خدمت مذکور سے وظیفہ حق خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔ لیکن آپکا تعلق صرف خاص مبارک سے رہا۔ ۲۹ محرم ۱۲۳۱ء فنا شدہ ذی قعدہ ۱۳۳۱ء تک صدر محاسب صرغیہ مبارک رہے ۲۹ جمادی الثانی ۱۲۳۵ء کو بتقریب ساگرہ مبارک نذیر جنگ بہادر کا خطاب ہوا۔ اور آپ کے سابقہ وظیفہ میں اضافہ ہو کر اسوقت (ا) روپیہ وظیفہ ملا کرتے رہے۔ خاص طور پر انحضرت کے پاس آپ کو اعزاز حاصل ہے۔ آپکے پانچ فرزندوں کے نام یہ ہیں۔ (۱) مرزا بشیر بیگ (۲) مرزا مہدی بیگ (۳) مرزا محسن بیگ (۴) مرزا قادر بیگ اور (۵) مرزا قدیر بیگ۔

(۷۱) نواب عبدالصمد خان صہبہ جنگ بہادر بی۔ اے۔

آپ بتاریخ ۵ ربیع الثانی ۱۲۹۳ء کو پیدا ہوئے۔ اور تعلیم علیگڑہ کالج میں ہوئی۔ پنجاب یونیورسٹی بی۔ اے۔ میں ابتدا آپ ریاست جھوپال میں ملازمت اختیار کی عرصہ تک کام انجام دینے کے بعد وہاں سے ریاست حیدر آباد آئے۔ یہاں انکر بتاریخ یکم خورداد سٹارٹ کو دو سال کے لئے بیٹا الٹا کلمہ دار مار الٹس پر معتد صنعت و حرفت بنائے گئے۔ اور ۱۱ امرداد سٹارٹ کو بیات الٹا صلاحتہ افواج سرکار عالی مقرر ہوئے۔ ۹ جمادی الثانی ۱۳۳۲ء کو آپ صدر جنگ کے خطاب سے سرفراز ہوئے گئے۔

میر مجلس صاحبان عدالت عالیہ سرکار

(۷۲)

مولوی حاجی محمد فضل اللہ صاحب

آپ سب سے پہلے میر مجلس ہیں ۱۲۸۴ھ ہجری م ۱۲۷۲ھ لکھنؤ میں نواب مختار الملک اودھ نے تمام پہلو اور تمام طبقہ ملازمین پر غور کر کے آپ کا تقرر دیوانی بزرگ کی نظامت سے میر مجلسی پر فرمایا تھا۔ آپ نے اپنے خسر مولوی حکیم غلام حسین خاں صاحب دہلوی ناظم عدالت کے زیر نگرانی رہ کر تعلیم پائی تھی۔ عربی کے اچھے مستند اور فقہ میں کامل دستگاہ تھا۔ آپ ہر دلعزیز تھے۔ اور فیصلوں سے فریقین راضی رہتے تھے۔ کیونکہ انہیں یقین تھا کہ جو عین انصاف ہوگا وہی ہوگا۔

آپ کی ملازمت کا تعلق ۱۲۵۶ھ ہجری سے ۱۰۰۰ ارادی بہشت ۱۲۶۶ھ لکھنؤ تک ۱۹ سال رہا۔ بالآخر ۳۰ رزی قعدہ ۱۲۸۳ھ کو مرض ہیضہ میں مبتلا ہوئے۔ اور ۵۰ رزی قعدہ ۱۲۸۳ھ م ۱۰۰۰ ارادی بہشت ۱۲۶۶ھ لکھنؤ کو واپس بلجی ہوئے۔ آپ تاحیات اپنے والد کے مسجد واقع محلہ تچھر گٹھی میں جمعہ کا خطبہ پڑھا کرتے تھے۔ آپ کے والد کا نام محمد علی خطاب قادیا ر خاں تھا۔ مزار دبیر پورہ کے باہر بودے شاہ صاحب کے تکیہ میں ہے۔ ان کے والد مولوی محمد عبدالقادر خاں تھے۔ ان کا مزار اورنگ آباد میں جعفر دروازہ کے باہر ڈاکر صاحب کے تکیہ کے پاس ہے۔

(۷۳)

آنریبل مولوی میر فضل حسین صاحب

آپ لکھنؤ صوبہ اودھ میں پیدا ہوئے۔ ابتداً حیدر آباد دکن میں وکالت کا

مغز پیشہ انجام دیتے تھے۔ اس کے بعد سر آسمانجاہ مغفور کی پاینگاہ میں میر مجلس مقرر ہوئے۔ پھر ۱۲۹۵ ہجری قمری ۱۸۷۸ء کو رکنِ اعلیٰ ہوئے۔ بعد ازاں آپ حسبِ جریدہ ۲۲ ربیع الثانی ۱۳۰۲ء خدمتِ میر مجلسِ عدالتِ عالیہ پر منصرف ہوئے لیکن سر وقار الامراء مرحوم کے عہد وزارت میں ۸ رمضان ۱۳۱۳ء کو یکم اردو بیست و تین کو پھر رکنیت پر عود فرمائے۔ اور خان بہادر مولوی خدا بخش خاں عدالتِ عالیہ کے میر مجلس مقرر ہوئے۔ جب ۱۳۱۵ء میں خان بہادر (بوجہ ختم مدت گورنمنٹ انگریزی) واپس آئے آپ ۲۰ تیر ۱۳۱۶ء کو پھر منصرم میر مجلس کے مغز عہدہ پر ممتاز ہوئے۔

ماہِ آذر ۱۳۱۶ء میں بوجہ علالت خدمت سے بحصولِ وظیفہ حسن خدمتِ تعدی (لکھنؤ) بکدوش ہوئے۔ اور بتاریخ ۱۱ امرداد ۱۳۱۶ء ۱۶ جمادی الاول ۱۳۲۶ء کو آپ کا انتقال ہوا۔

آپ کو اردو۔ فارسی۔ عربی۔ علوم میں کامل دستِ نواہی۔ مجلسِ وضعِ آئینِ توہین کے رکن بھی تھے۔ نہایت لائقِ متدین اچھے قارئینِ دان تھے۔ فیصلہ جات لکھنے میں اچھی مہارت تھی۔

(۷۴)

نوابِ صالح الدین حاکم الدولہ

آپ مولوی حافظ محمد عبد اللہ صاحب مرحوم - رکنِ عدالتِ عالیہ کے بڑے فرزند ہیں۔ آپ کا نام مولوی مصلح الدین صاحب سعدی اور خطاب نواب حضور جنگ حاکم الدولہ بہادر ہے۔ جنگی کا خطاب بتقریب سالگرہ مبارک ۱۱ جمادی الاول ۱۳۱۶ء ۲۸ آبان ۱۳۱۶ء کو ۵۰ اور دولائی کا خطاب یکم ذی قعدہ ۱۳۲۳ء ہجری کو بتقریب جشن سالگرہ مبارک ۱۳۱۵ء میں ہوا۔ آپ تیرہویں میر مجلس بہن مدوح کی تاریخ

ولادت ۲۸ رآذر ۱۲۹۸ فیصلی م ۱۰ نومبر ۱۸۸۰ء ہے۔

آپ نے ابتداً علیگڑھ کالج میں تعلیم پائی۔ اس کے بعد تین سو روپیہ اسکالرشپ منجانب سرکار جاری ہوا۔ اور ولایت بھیجے گئے۔ وہاں آپ نے۔ بی۔ اے۔ کیمبرج کی جوں میں ڈگری حاصل کی۔ اور باریں اسی مہینہ میں لئے گئے۔

۱۸۹۴ء میں۔ ایم۔ اے۔ کی ڈگری پائی۔ اور سٹارٹ میں آپ واپس آئے۔ اور بمبئی میں بدرالدین طیب جی بیرسٹر کے ساتھ پراکٹس کرتے رہے۔ پھر وہاں سے واپس ہو کے چند سے نظام کلب میں ٹیچر رہے۔ اولاً آپ نظامت دیوانی ضلع ناٹیڑ ماہواری (صا) پر منصرمانہ مامور ہوئے۔ اور یکم مہینہ ۱۲۰۲ سٹارٹ کو جایزہ لیا۔ پھر ۱۳ رتیر۔ ۱۲۰۲ سٹارٹ کو آپ اس عہدہ پر مستقل کئے گئے۔

جب ۱۲۰۲ سٹارٹ میں بدہ کی عدالتوں کا جدید انتظام ہوا تو نظامت اول عدالت دیوانی بدہ مواجبی (لک) پر آپ کا تقرر ہوا۔ زمانہ نظامت میں آپ نے اس قدر مستعدی سے کام انجام دیا کہ جس سے اہل مقدمات و دلا، و سا ہو بہت خوش تھے۔ فیصلے جلد جلد ہوا کرتے تھے۔ جب مولوی نظام الدین حسن صاحب۔ بی۔ اے۔ بی۔ ایل۔ رکن عدالت عالیہ کی مدت توسیع ختم ہوئی تو ان کے خدمات مستعار سرکار انگریزی کو واپس دے گئے۔ اور سرکار نے اس انتظام میں یہ بھی ظاہر فرما دیا کہ ان کی واپسی اسوجہ سے ہوئی ہے کہ اب ان خدمات کے لائق خود ہمارے گورنمنٹ کے تعلیم یافتہ عہدہ دار موجود ہیں۔

بجائے ان کے کرسی رکبیت پر بماہوار (الصا) ۲۵ ردے ۱۲۰۲ سٹارٹ کو آپ مکن ہوئے۔ جب ناب سرہند جنگ بہادر بوطا و خلیفہ میر مجلسی سے بکدوش کئے گئے تو بہ لحاظ اہمیت و سوز و گداز دسینارٹی بارگاہ خسروی سے آپ ہی کا تقرر فرمایا گیا۔ ۲۲ ردے ۱۲۰۲ سٹارٹ کو زینت بخش کرسی میر مجلسی ہوئے۔ اور ۱۹ رآذر ۱۲۰۲ سٹارٹ کو مستقل فرمائے گئے۔ ۱۲۰۲ سٹارٹ میں آپ نے بمصوبہ رخصت شہناہ دلایت کی دوبارہ سیاحت فرمائی۔

آپ کی شادی نواب اکبر الملک مرحوم سابق کو توال بلدہ کی صاحبزادی سے ہوئی تھی اور آپ کے تقریب شادی کے موقع پر حضرت غفران مکان نے کئی روز تک نواب اکبر الملک مرحوم کو اپنی بہانی کا شرف بخشا تھا۔

۶۔ ربیع الثانی ۱۲۳۲ھ ۹ فروردی ۱۲۳۵ھ کو مرض فیابیطس سے آپ کا بمقام بلدہ حید آباد انتقال ہوا۔ (۷۵)

نواب اسماعیل بیگ منیر یا جنگ بہا

خلف مرزا منصب بیگ صاحب ولادت ۱۲۵۵ھ ۱۱ اسفند ۱۲۸۹ھ کو بمطبع ضلع لکھنؤ میں واقع ہوئی۔ ابتدائی تعلیم گھر پر پائی۔ دس گیارہ سال کے ہوئے تو اپنے چچا زاد بھائی ڈاکٹر اصغر بیگ مرحوم کے ہمراہ بریلی گئے۔ اور وہاں چند سال رکھ کر ۱۲۹۰ھ میں انطرس پاس کیا۔ اس کے بعد کرسچین کالج لکھنؤ سے ایف۔ اے۔ میں اور کنگ کالج سے بی۔ اے۔ میں کامیابی حاصل کر لی۔ اسی سال بایوشیو سہائے انجمنی کی تحریک اور مدد سے ایل۔ بی۔ کا امتحان دیا۔ اور دوسرے یا تیسرے نمبر پر پاس ہو گئے۔ اس زمانہ میں میر محمد تقی نعیر آبادی مرحوم کو رائے بریلی میں بوجہ کبرنی ایک فتنی کار کی ضرورت تھی۔ مرزا صاحب نے اُن کی فرمائش کو قبول کر کے تقریباً دیرہ سال تک ان کا ساتھ دیا۔ اور پیشہ وکالت کے رموز و نکات سے بخوبی آگاہی حاصل کر لی۔ ان کے انتقال کے تھوڑے عرصہ بعد لکھنؤ آ گئے۔ اور وہاں کی عدالتوں میں کام شروع کر دیا چند روز میں جوڈیشل کے مرجعہ پر قناعت کی ماہ مارچ ۱۲۹۵ھ میں ایڈوکیٹ مقرر ہوئے۔ ۱۲۹۶ھ میں سرکاری مزدگی سے کونسل صوبہ جات متحدہ میں داخل ہوئے۔ اور یکم ستمبر ۱۲۹۷ھ ۲۹ مہر ۱۲۹۷ھ کو مولوی عبد اللہ یوسف علی صاحب کی تحریک و اصرار پر حیدر آباد طلب کئے گئے۔ جہاں بشاہرہ (اعصاب) کھدار میر مجلسی عدالت عالیہ کا جایزہ

ماہل فرمایا۔ مرزا یار جنگ کا خطاب ۱۳۳۱ھ ہجری میں عطا ہوا تھا۔ آپ کے عہد میر مجلسی میں الٹ
العالیہ اپنی جدید عمارت میں آئی۔ اور بارگاہ خسروی سے ۱۳۳۵ھ میں عدالت عالیہ
کے علوم مرتبت کا منشور صادر ہوا۔

مرزا صاحب کو ملک کی تعلیم سیاست اور عدالت سے معلوم ہوتا ہے کہ ایک
مدت سے دلچسپی ہے۔ ۱۸۹۸ء میں رکن استقبالی کمیٹی اور ۱۹۱۶ء میں سکرٹری استقبالی
کمیٹی کی حیثیت سے کانگریس میں شرکت کی۔ اور آخر الذکر موقع پر ہندو مسلم اتحاد کی خاطر
لکھنؤ کی مشہور قرار داد کے منظور کرانے میں کامیاب ہوئے۔ ۱۹۱۰ء میں مسلم یونیورسٹی
علیگندہ کے لئے سکرٹری کمیٹی صوبہ اودھ کی حیثیت سے ایک رقم کثیر فراہم کی۔ تقریباً
۱۹۱۵ء میں اسلامیہ ہائی اسکول لکھنؤ کے سکرٹری مقرر ہوئے۔ اور حیدر آباد دہلی کے نیلو
اس کے لئے کام کرتے رہے۔ ۱۹۱۴ء میں منجانب گریجویٹس الہ آباد یونیورسٹی کے نیلو
بمقرر ہوئے۔

حیدر آباد میں تفریق اختیارات عالمائہ و عدالتی کی اسکیم سرسید علی امام کے عہد
صدارت غلطی کا ایک بڑا کارنامہ ہے۔ مرزا یار جنگ نے اپنے عہدہ کے مناسب حال
موزون طریق پر اس میں حصہ لیا تھا۔ اور اس کے کامیاب بنانے کے لئے ہنوز سامعی
جامع عثمانیہ کے شعبہ قانون کے اولین میر ہوئے کی حیثیت سے آپ نے کانکیشن
۱۳۳۵ھ میں پہلی مرتبہ شرکت فرمائی۔ لیکن بن حیث صدر حیدر آباد ایجوکیشنل کانفرنس
منعقدہ ۱۹۲۵ء جو خطبہ آپ نے ارشاد فرمایا تھا۔ اپنی نوعیت کے لحاظ سے تمام ملک میں
قدر کی نگاہ سے دیکھا گیا۔ اس میں ملک کی غالب آبادی پیٹے غلامین کے اصلاح حال
کی ترجمانی آپ نے فرمائی تھی۔ اسی طرح ہندو مسلم اتحاد کے حصول کی خاطر آپ نے ہند
عہد اور نگ زیب میں "کے نام سے ایک بسوط کتاب شایع کی۔

نواب مرزا یار جنگ بہادر تین مرتبہ یورپ کا سفر اختیار کر چکے ہیں پہلی مرتبہ

۱۹۱۲ء میں اس کے بعد ۱۹۲۲ء میں دو مرتبہ اور تشریف لے گئے۔

(۷۶)

اراکین مجلس عدالتِ عالیہ سرکار عالی

مولوی علی رضا خاٹنا

کو

۱۲۹۶ھ

۲۵ مہر ۱۲۸۵ھ کو سرکار عالی کی ملازمت میں داخل ہوئے اور ۲۴ مہر ۱۲۹۶ھ میں مجلس عالیہ عدالت کی رکنیت پر ممتاز ہوئے۔ تنخواہ الٹا مقرر تھی۔

آپ حیدر آباد میں کچھ عرصہ تک بیمار رہ کر بغرض علاج بمبئی تشریف لے گئے تھے۔ جہاں بتاریخ ۹ شعبان ۱۳۱۱ھ ۱۱ فروردی ۱۳۱۲ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔

مولوی صاحب مرحوم کی لاش حیدر آباد لائی گئی۔ اور دو شنبہ کے دن سردار عبدالحق صاحب کی والدہ کے مقبرہ جو سکندر آباد میں واقع ہے دفن کی گئی۔ آپ کے جنازہ کے ساتھ عہدہ داروں کا ہجوم تھا۔ آپ کے انتقال کی نسبت نواب مدار الہام سرکار عالی نے اہلہا تاسف فرمایا۔ (ملاحظہ ہو یادہ ۷۷ فروردی ۱۳۱۲ھ صفحہ ۸۰)

مولوی صاحب مرحوم ایک بڑے خدا پرست اور دیانت دار تھے۔ تمام زلیات برسر خدمت رہے۔

(۷۷)

مولوی محمد حسین خاٹنا

آپ مولوی محمد حسین منصور رسالدار فوج کینٹنٹ کے خلیفہ ارشد امد محمد ابراہیم خاٹنا

مرحوم رسائیڈار کے پوتے تھے۔ آپ کے والد بزرگوار کو چار سو پچاس روپیہ کلدار
ماہوار اور دوسرا سپ ایک ہزار شتر سواری بار برداری کے لئے مقرر تھے۔
بہر حال مرحوم نے کمال عزت و احترام سے زندگی بسر فرمائی۔

آپ ابتدا علاقہ سرکار عالی میں ایک سو روپیہ تنخواہ اور چھ راس اسپ
(بشرح فی راس و سہ روپیہ) ایک زنجیر فیل (بشرح سہ روپیہ) ملازم تھے بعد
از ان ۱۲۹۲ء ہجری میں باماہوار دو صد روپیہ کلدار (بعد ۱۲۹۵ء رزیڈنٹی سرپر ڈمیڈ)
صاحب عالی شان بہادر کے دفتر میں اٹاپی ہوئے۔ ۱۲۹۵ء ہجری میں ساڑھے چار سو
کلدار سے اسٹنٹ کسٹرن بڑاڑ کے معزز عہدہ سے سرفراز ہوئے۔ رفتہ رفتہ نو سو
روپیہ کلدار مامانہ پر منصرمانہ کسٹرن بڑاڑ کا عہدہ پایا۔ ایک مدت تک اس معزز خدمت کو
بائیں ہمیں انجام دیا۔ وہاں سے ۴ شہرہ پور ۱۲۹۸ء کو رکنیت عدالت عالیہ کا چارج
بمشاہرہ پندرہ سو روپیہ حاصل کیا۔ اور اس خدمت کو وسط ماہ اسفند ۱۳۱۲ء
تک انجام دئے۔ آپ انگریزی فارسی میں لائق۔ ملکی۔ مالی۔ انتظامی امور میں پُردانی
حاصل تھی۔ آپ ایک منصف مزاج حاکم تھے۔ بتاریخ ۱۵ شوال ۱۳۲۵ء م
۱۶ دے ۱۳۱۶ء کو آپ کا انتقال ہوا۔

(۷۸)

مولوی نظام الدین جن بی۔ بی۔ ایل

آپ ۱۲۵۳ء سرزمین اودھ میں پیدا ہوئے۔ آپ کے والد ماجد مولوی محمد حسین صاحب
عصہ تک سرکار انگلشیہ میں جج کے عہدہ پر متنازع رہے۔ اور وظیفہ لینے کے بعد حیدرآباد
دکن کی عدالت عالیہ کی ججی پر سرفراز ہوئے۔

آپ کی ابتدائی تعلیم تو پرانی مکتبی طریقہ پر ہوئی۔ لیکن چونکہ آپ کے والد ماجد اس

زمانہ کے عالمگیر تعصبات سے پاک تھے۔ اس لئے انہوں نے مولوی صاحب ممدوح کو مکتبی تعلیم کے ساتھ ساتھ انگریزی تعلیم دلانا شروع کی۔ اور مولوی صاحب قریباً تمام امتحانات میں اول یا کم از کم۔ دوم درجہ حاصل کرتے اور انعامات جیتتے رہے۔ میوئر سنٹرل کالج الہ آباد سے آپ نے ایف۔ اے کا امتحان اول درجہ میں پاس کیا۔ اور کلکتہ یونیورسٹی سے بی۔ اے۔ کی ڈگری ۱۸۷۷ء میں حاصل کی۔ شروع ہی سے آپ کچھ وراثت سے اور کچھ ذاتی شوق سے قانون اور ریاضی کی طرف میلان تھا۔ چنانچہ آپ نے الہ آباد ہائیکورٹ کی وکالت کا امتحان ۱۸۷۷ء میں پاس کیا۔ اور ۱۸۷۸ء میں کلکتہ یونیورسٹی سے بی۔ ایل کا درجہ حاصل کیا۔ اور لکھنؤ میں وکالت شروع کی۔ لیکن گورنمنٹ آف انڈیا نے اسی اثناء میں آپ کو صوبہ برار میں اسسٹنٹ کمشنری کا متنازعہ عطا فرمایا۔ اور ۱۸۸۱ء سے ۱۸۹۲ء تک آپ صوبہ برار میں اسسٹنٹ کمشنری جمی وغیرہ کے مختلف عہد و پیر کام کرتے رہے۔ سخت محنت و جفاکشی بچپن ہی سے آپ کی طبیعت ثانی بن چکی تھی۔ اس پر اعلیٰ درجہ کی دیانت داری اور فرائض میں انہماک ایسی خصوصیتیں تھیں جن سے اعلیٰ حکام انگریز اور گورنمنٹ آف انڈیا دونوں کی نظر میں آپ کی نہایت عزت و وقت قایل ہو گئی۔ چنانچہ محکمہ خارجہ گورنمنٹ آف انڈیا نے حیدر آباد دکن کی عدالت عالیہ کی ججی پر جس کے لئے اس وقت ایک سخت دیا تدارنج کی ضرورت تھی آپ کی سفارش کی۔ اور مولوی صاحب ممدوح ۱۸۹۲ء م ۲۸ دسمبر ۱۹۰۲ء سے ۱۹۰۲ء م ۱۲ دسمبر تک یعنی تقریباً ۱۰ سال حیدر آباد کی ججی پر قایل رہے۔ اپنی دیانت داری اور انصاف کا سک آپ نے حیدر آباد میں ایسا بٹھایا کہ دوست دشمن سب آپ کی انصاف پڑ دہی و ریاضیانہ تحقیق و تدقیق کے قابل ہو گئے۔ اور قانونی تجربہ کے باعث آپ محکمہ وضع آئین و قوانین کے ممبر منتخب کئے گئے۔

۱۹۰۲ء میں مولوی صاحب ممدوح حیدر آباد سے اپنے سابق عہدہ ڈپٹی کمشنری

برابر واپس چلے آئے۔ اور ضلع یوٹال کی ڈپٹی کمشنری پر متعین کئے گئے۔ ۱۹۰۴ء میں
گورنمنٹ آف انڈیا نے بہ سبب آپ کی اعلیٰ دیانت داری۔ جاکشی اور سخت پابندی قانون
و مضابطہ کے آپ کو ریاست بھوپال کی وزارت مال پر سفارش روانہ کیا۔ جہاں آپ
دو سال تک رہے اور ریاست کے تمام محکموں میں سخت دیانتداری اور فرائض کی انجام
آپ کا سارا زور رہا

بالآخر آپ نے قریباً ۲۵ سال کی مسلسل خدمات و مشقت و مشغولیت کے بعد ۱۹۰۶ء
میں وظیفہ لے لیا۔ اور اپنے وطن کے قریب لکھنویں اقامت اختیار کی۔
آپ صاحب اولاد ہیں۔ ناظر الدین حسن صاحب (نواب پٹنہ) رکن ہائیکورٹ
آپ کے بڑے صاحبزادے ہیں۔

حسب ذیل مختلف چھوٹے چھوٹے جامع رسالے آپ کے علمی مشاغل کے یادگار ہیں۔
(۱) رسالہ اوقات العبارت (۲) صفات باری تعالیٰ - (۳) طلوع وغروب معلوم کرینیا
طریقہ (انگریزی) (۴) الرموز (۵) بحث الف لام (۶) کتبہ کی سمت معلوم کرینیا طریقہ - (انگریزی)
(۷) فہرست قرآن مجید (۸) معیضہ حرمت ربوا (وغیرہ)۔

(۷۹)

نواب فطاحند رضا خان سکندر نواز جنگ

آپ بتاریخ ۱۶ امرداد ۱۲۹۲ھ ف سرکار عالی کی ملازمت میں داخل ہوئے۔ اور
۱۲ شہر یور ۱۲۹۵ھ کو ناظم دیوانی صوبہ اورنگ آباد مقرر ہوئے۔ بعد میں نظامت عدا
بیدر پر آپ کا تبادلہ ہوا۔ اس کے بعد ۱۳۰۰ھ میں مجلس عدالت عالیہ کے رکن مقرر ہوئے۔
۴ جمادی الاول ۱۳۱۲ھ کو بتقریب دربار ساگرہ مبارک سکندر نواز جنگ کا خطاب عطا ہوا۔
۶ رخر داد ۱۳۰۶ھ کو بہ پاداش جرم تہتک مجلس امرا حسب جریہ غیر معمولی مورخہ ۸ - ۱۳۰۶ھ

خارج البلد کئے گئے۔ اور ۳۱۶ شہر یورسلف روز پنجشنبہ کو آپ اپنے وطن میں انتقال کئے۔

(۸۰)

بخشی کے ارگناتھ پر شادابی اے۔

آپ ۱۲۶۵ء میں تولد ہوئے۔ ہاترس ضلع علیگڑھ کے رہنے والے ہیں۔ تیرہ سال کی عمر میں آپ نے فارسی۔ اردو۔ میاٹھ میانیکیس میں عہدہ مہارت پیدا کی ۱۲۶۴ء میں کلکتہ یونیورسٹی میں۔ اے۔ کی ڈگری حاصل فرمائی۔ گورنمنٹ نظام میں ابتداً یکم خوردا ۱۲۸۹ء کو ریونیو سکرٹری کے پرسنل اسٹنٹ مقرر ہوئے۔ ۱۳۰۳ء میں ۱۲۹۶ء میں سر آسمانجاہ مرحوم نے اپنے عہد وزارت میں آپ کی تنخواہ میں معقول اضافہ فرما کر آپ کے خدمتوں کا صلہ عطا کیا۔ بعد ازاں یکم اسفند ۱۲۹۴ء کو دوم مددگار پولیس فینانس کے عہدہ سے ممتاز ہوئے۔ اس خدمت کی تنخواہ الٹ ماہانہ قرار پائی اور ربیع الثانی ۱۳۰۰ء ہجری میں اول تعلقہ ارضیہ عثمان آباد کے عہدہ پر ترقی پائی پھر اول تعلقہ ارضیہ ضلع لنگسور پر تبادلہ ہوا۔ اس عرصہ میں نواب سردقار الامراء کی وارلہا زمانہ آیا تو نواب مدوح نے آپ کے نمایان خدمات کے متعلق کمال درجہ اپنا اہمیان ظاہر فرمایا۔ اور براہ قدر دانی آپ کے صاحبزادے شام مندر لال صاحب کو ایک سو روپیہ کے وظیفہ کے ساتھ محکمہ مال میں اٹاپچی مقرر فرمایا۔ اور آپ کو اپنل کمشنر کا مشل کام سپرد کیا گیا۔ اس کے علاوہ راجگان شورا پور کے دریافت و تصفیہ قرضہ کا اہم کام بھی تفویض ہوا۔ ۲۲ شہر یورسلف ۱۳۰۳ء کو بشاہرہ پندرہ سو روپیہ رکن مجلس عالیہ نہالت مقرر ہوئے۔ اور متعدد بار ذمہ دار کاموں کے لئے آپ منتخب ہوئے۔ چنانچہ ثابت علیخان بہادر کے کمیشن میں آپ ہی میرمجلس قرار دئے گئے۔ اور ایسے پیچیدہ معاملہ آپ کی لیاقت۔ تحمل اور کوشش فراوان کیلئے

سرکار نے آپ کا شکریہ ادا کیا۔ ماسوا اس کے آپ ڈٹ کمیشن کے ممبر اور سکرٹری بھی رہے۔ بہر حال لایق تجربہ کار۔ مدبر۔ معتدین۔ جفاکش۔ معزز عہدہ دار تھے۔ ۲۸ راردی بہشت ۱۶ سلف کو بلدہ میں آپ کا دفعتہ انتقال ہوا۔

(۸۱)

نواب حیدر زمان خان النحاط قار جنگ

ابتداً محکمہ سرکار عالی صیغہ ماگزاری کے عملہ میں ماہ آذر ۲۴ سلف میں ملازم ہوئے۔ سررشتہ داری دفتر مذکور کی خدمت پر وظیفہ دیا گیا۔ من بعد نواب قار الامر اقبال الدولہ کے پایگاہ میں ملازمت اختیار کی۔ جب نواب قار الامر ماہ اردی بہشت ۲۹ سلف میں معین الہام ہوئے تو پھر سرکار عالی کی ملازمت میں داخل ہو کر ماہ آبان ۳۰ سلف میں منظم پیشی معین الہام مال سے مددگار معتمد فیئانس اور ۲۴ تیر ۳۰ سلف کو معتمد دفتر ملکی ہوئے۔ بذریعہ جریدہ غیر مسمولی ۲۹ راسفندار ۳۰ سلف دفتر ملکی پریوٹ سکرٹری میں منعم ہو جانے کے بعد آپ زاید رکن مجلس ماگزاری مقرر کئے گئے۔ ۲۴ ماہ ۳۰ سلف ۳۱ ماہ آبان ۳۱ سلف مجلس عالیہ عدالت کے رکن بھی رہے۔ ۳۱

ماہ آبان ۳۱ سلف میں خانہ نشین ہو کر وظیفہ حاصل کئے۔ ۴ جمادی الاول کو بتقریب دربار سلگڑہ مبارک حضرت غفران مکان خانی۔ بہادری اور قار نواز جنگ کا خطاب عطا کیا گیا تھا۔ ۲۵ ر شعبان ۳۱ سلف ۱۰ تیر ۳۲ سلف کو بلدہ میں آپکا انتقال ہوا۔

(۸۲)

راے بالملکنہ صاحب۔ بی۔ اے۔

آپ راجہ ہیت رام ولد امرت رام قوم بجم کھتری کے سکڑ نواسہ تھے۔ آپ کی

پیدائش بمقام بنارس ماہ ستمبر ۱۸۶۲ء میں ہوئی۔ آپ کے بزرگ شاہان دہلی کے زمانہ میں بڑے عہدہ سے ممتاز تھے۔ اور نیز سلطنت آصفیہ میں صوبہ برار کے صوبہ دار تھے۔ آپ ۱۳۰ سال کی عمر میں بدۃ حیدر آباد آئے۔ اور بدھ ہی میں تعلیم پائے۔ ۱۸۵۷ء عیسوی میں مدراس یونیورسٹی کے بی۔ اے۔ کی ڈگری اور ۱۸۷۷ء میں امتحان وکالت درجہ اول میں کامیابی حاصل فرمائے۔ ۱۸۹۴ء میں سرکار عالی کی ملازمت میں شریک ہوئے۔ آپ کا اشدائی تقرر عدالت العالیہ کی نظارت ماہواری یکھد روپیہ پر ہوا۔ اس کے بعد مختلف خدمات سررشتہ عدالت کو انجام دیتے ہوئے۔ ۹ مہر ۱۳۱۶ء میں ہائیکورٹ کے رکن ہوئے۔ کیشن باید واد و بایگ گرفت سرکار عالی کے اہم کام کو بھی آپ نے عرصہ تک بآئین بہین انجام فرمایا۔ اور اس اہم کام کو حسن کارگزاری اور مستعدی کے ساتھ ۱۳۲۲ء میں ختم فرمادیا۔

بہ لحاظ قابلیت ہمارے مدوح و بابر کنیت میں سبیل کشی اور چار بار رکن مجلس وضع آئین و قوانین رہے اور مجلس مشاورت تعلیم میں بھی یہ ممبر رہے تھے۔

(۳۴) سال ملازمت کے بعد، مر اسفندار ۱۳۲۹ء کو وظیفہ حسن خدمت حاصل فرما کر مجلس وضع آئین و قوانین کی توجیہ متعلق مواد جمع کرینجا خاص کام انجام دیا۔ اور ہر ایک خدمت سرکار کی انجام دہی بڑے نیک نامی کے ساتھ فرمائے۔ آپ کو پبلک کاموں سے بڑی دلچسپی تھی۔ ۱۳۳۰ء ہجری میں آپ نے مدرسہ مفید الانام کو بڑے کوشش سے جاری کیا۔ جو اس وقت تک قائم ہے۔ اور جہاں تعلیم کا کام فروغ کے ساتھ ہو رہا ہے۔ آپ کی حسن کارگزاری پر مہاراجہ بہادر سیریمین السلطنت نے زمانہ مدارالمہامی میں اظہار خوشنودی فرمایا۔

آپ کے تین فرزند ہیں (۱) رائے بالکشن صاحب دوم تعلقہ دار حال وظیفہ یاب (۲) رادھا کشن صاحب اگزمیٹو انجینیر قیمرات عامہ۔ (۳) سریکشن صاحب بیرسرپرٹ

آپ کا انتقال ۴۰ فروردی ۱۳۳۵ء کو قلب کی حرکت رک جانے کے باعث دن کے ایک یا دو بجے کے درمیان دفعتاً بدہ میں ہوا۔ آپ نہایت متدین و باعمل ریغاف تھے۔ قبل از انتقال چند ماہ انہوں نے ایک وصیت نامہ مرتب کیا تا جو درج ذیل ہے جس سے یہ ثابت ہوتا ہے کہ آپ نہایت مستقل مزاج اور قوت ارادی پر کامل طور سے عادی تھے۔ حسب وصیت نامہ ان کے آخری رسومات ادا کئے گئے۔ عہدہ داران عدالت سرکار عالی و دیگر معززین وغیرہ تقریباً پانچ سو اصحاب میت کے ہمراہ تھے ان کے اہلکار رنج و افسوس میں دو سو سے روز ہائیکورٹ کو ایک گھنٹہ کی تعطیل دی گئی۔ اور دفتر صفائی کو ایک روز نیز جنرل کیٹی صفائی بھی ملتوی کی گئی۔ دیوک وردہنی تھیںرگو لیکورہ و سکندر آباد میں پبلک جلسے ہو کر اہلکار رنج و افسوس کیا گیا۔

وصیت نامہ

بخدمت رائے راد ہاکشن صاحب سرچیشن صاحب گیتا بانی ضا
(و بھاگرتی بانی صاحبہ)

مجھے آدمی ہندو قوم سے اپنی زندگی میں دلچسپی اور محبت رہی ہے۔ اور جو برتاؤ اعلیٰ طبقہ کے ہنود کا ان کے ساتھ رہا ہے۔ وہ مجھے سخت ناپسند رہا ہے۔ میں ان میں اور اعلیٰ طبقہ میں کچھ فرق نہیں سمجھتا۔ سب خدا کے مساوی طور پر مخلوق ہیں۔ اسی خیال سے میں نے ان کے سوسائٹی کے صدر نشین نہایت ہی خوشی سے قبول کی۔ اور دل سے ان کی بہبودی اور فلاح کا کوشاں رہا۔ اب میرا خیال ہے کہ مرنے کے بعد بھی میرا تعلق ان سے باقی رہے۔ اور بہ ثبوت اس امر کے کہ ان کی قوم بچی نہیں ہے۔ میری خواہش ہے کہ مرنے کے بعد میری نعش آدمی ہنود کے سپرد کی جائے۔ وہ وہ کے احکام کے مطابق میری نعش کو جلائیں گے۔ اور کرایا کر میں گے۔ اس میں پھر سے

صنع در نخل اور صنع گلبرگہ میں آپ بہت ہر دل عزیز رہے۔

(۸۴)

مولوی محمد عبدالغفور رضا

آپ یہاں کے قدیم دکناء سے تھے۔ اور سا لہا سال سے آپ کی منشی و کالت کامیابی کے ساتھ جاری رہی۔ آپ لیجلیٹو کونسل کے ممبر بھی رہ چکے ہیں۔ صیغہ کورٹ آف وارڈز میں ایک عرصہ تک بیافت (ماہر) دوسور و پیہ مالانہ مشیر قانونی کی خدمت انجام دیتے رہے۔ اور وارڈز کے مقدمات کی پیروی کرتے رہے۔

بتاریخ ۹ امرداد ۱۳۲۱ء آپ رکنیت عدالت عالیہ کی کرسی پر منصرمانہ ممتاز ہوئے۔ اور بتاریخ ۹ امرداد ۱۳۲۳ء م ۲۹ رجب ۱۳۲۲ء ہجری کو مرض فالج سے بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔ آپکا آبدار خانہ مشہور ہے۔ آپ کو ایک فرزند زینہ عبداللہ حسین نامی تھے۔

(۸۵)

نواب کٹرید سراج الحسن بہار جہنگ

”سراج یار جنگ بہادر“۔ خلف ید ریاض الحسن صاحب مرحوم سابق اول تعلقدار سرکار عالی ہیں بچی ولادت بتاریخ ۳۱ اگست ۱۸۷۲ء بمبئی متحدہ کے مشہور شہر اٹاویہ واقع ہوئی۔ ماں کی جانب سے آپ نواب محسن الملک مرحوم اور مولوی سید امیر حسن بھٹ کے حقیقی بھانجے اور باپ کی طرف سے بہ ایک واسطہ ان دونوں کے اور مولوی سید علی حسن صاحب مرحوم کے بھتیجے ہوئے ہیں۔ فارسی تعلیم جبکا اوس زمانہ میں فاضلہ قصبہ پھونڈ کے اثر سے اطراف اٹاویہ میں خاص رواج تھا۔ آپ نے اپنے وطن ہی کے

معلین سے حاصل کی۔ اور گورنمنٹ ہائی اسکول اٹاوا سے انگریزی مڈل بدرجہ اول کامیابی حاصل کئے اسی سال مدراس یونیورسٹی سے مٹرک لیویشن کا امتحان بھی پاس کر لیا۔ علیگڑھ میں عرصہ تک سر سید احمد خاں مرحوم کی ذاتی نگرانی میں تعلیم و تربیت پاتے رہے۔ ابھی آپ نے اپنی عمر کے چند ہی منازل طے کئے ہوں گے کہ روشن خیال بزرگوں کو آپ کی بہترین تعلیم و تربیت کی فکر ہوئی۔ اور آپ یورپ روانہ کر دئے گئے۔ جہاں نو سال تک مغربی تعلیم میں مشغول رہ کر آکسفورڈ یونیورسٹی کے مرٹن کالج میں تعلیم پائی۔ اور ۱۸۹۷ء میں جوس پر وڈین میں اعزاز کے ساتھ کامیاب ہو کر اسی سال ٹیپل لینڈ سے بیرسٹری کی سند لی۔ بعد فراغ تعلیم جب وطن واپس تشریف لائے تو مزید تعلیم کی غرض سے منجانب دولت آصفیہ آپ کو مکرر یورپ روانہ کیا گیا۔ دور ثانی میں آپ نے بی۔ سی۔ ایل۔ کا امتحان آکسفورڈ یونیورسٹی سے پاس کیا۔ اور ایل۔ ایل۔ ڈی۔ کی ڈگری حاصل کی۔ انہیں ایام میں آئرلینڈ۔ جرمنی۔ اور فرانس کے علمائے سہ سے بھی درس حاصل کرتے رہے۔ لارڈ برکن ہیڈ اور مٹرکملک آپ کے ہمدرس تھے۔

۱۸۹۹ء میں دوبارہ حیدرآباد واپس ہوئے تو صاحب موصوف کی اہلی۔ ادبی و قانونی قابلیت کے مد نظر آپ کو بطور خاص سر شہ تعلیمات میں صدر مہتمم صوبہ اورنگ آباد مقرر کیا گیا۔ اس عہدہ پر آپ چند سال تک مامور رہے۔ اور اسی عرصہ میں سر جارج کین واکر اور مٹر ڈنلاپ کی فرمائش پر ضلع اورنگ آباد کی اقتصادی۔ صنعتی اور زراعتی اہل و شمار کے جمع کرنے کے خاص کام کو اپنے ہاتھ میں لے لیا۔ اور قابل اطمینان طریق پر اسکو انجام دیا۔ سٹالف میں عارضی طور پر آپ کے خدمات من حیث معتمد پایگاہ نواب سرو قار الامراء مرحوم کے تفویض کئے گئے۔ جہاں سے سٹالف میں انڈر سکرٹری کی خدمت پر مجلس وضع آئین و قوانین میں منتقل ہوئے۔ ابھی زیادہ عرصہ گزرا نہ تھا کہ نواب عماد الملک مرحوم کے وظیفہ یاب ہونے پر آپ ناظم تعلیمات سرکار عالی مقرر ہوئے۔

ناظم سرشتہ کی حیثیت سے ڈاکٹر صاحب ممدوح نے بہت سے درسوں کی عمارتیں تعمیر کرائیں۔ اور قلمرو آصفیہ میں صنعتی تعلیم کو خصوصیت کے ساتھ فروغ دیا۔ لیکن ابھی اپنے اپنے نظام العمل کو درجہ کمال تک نہ پہنچا یا تھا کہ ۱۲ دسمبر ۱۳۲۲ء کو رکن عدالت عالیہ کے عہدہ جلیہ پر ترقی پائے اور خدمت مذکورہ پر یکم اربان ۱۳۲۳ء تک کار فرما رہ کر وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔

۱۳۲۱ء تقریب عقد خوانی اعظم حضرت حضور پرنور، ڈاکٹر صاحب کو بارگاہ خسروی سے سہ ہجری میں سرانج یار جنگ کا خطاب عطا ہوا۔

نواب صاحب ممدوح نے اپنی علمی و ادبی نظر مسایل حیدر آباد میں اپنی گہری دلچسپی اور اس قلمرو کی اقتضائی و تاریخی معلومات کے لحاظ سے ایک زمانہ میں ادبی سرگماشتہ جماعتوں کے اندر قبول عام حاصل فرمالیا۔ اب آپ کو اپنا وقت روئیدگیوں نشوونما پر صرف فرما رہے ہیں۔ ڈاکٹر صاحب خوش بیان منظم و خوش گو مقرر اور ایک بڑے لائق و فائق مصنف ہیں۔ انگریزی اور اردو میں آپ کی کئی کتابیں شائع ہو چکی ہیں۔ اور ان میں سے قلمرو آصفیہ کی اقوام و ملل پر آپ نے انگریزی میں ایک مبسوط کتاب لکھ کر اپنا زور قلم خوب دکھایا ہے۔

ڈاکٹر صاحب کی دو شادیاں ہوئیں۔ اور دونوں سے بفضلہ اولاد ہوئی۔ سید غلام پنجتن بی۔ اے۔ ایل۔ ایل۔ بی۔ سید فخر الحسن وکیل، سید سرور حسن بی۔ اے۔ سید عباس حسن۔ سید مہدی علی۔ سید آصف حسن۔ اور سید ذوالفقار علی۔ آپ کے فرزندوں کے نام ہیں۔

(۸۶)
نواب سید غلام جبار جبار یار جنگ بہادر

مولوی سید غلام جبار خلف مولوی سید علی حسن صاحب شمس۔ مولوی غلام جبار صاحب

نام نوا میر حسن ہے۔ لیکن عرف نے خاص شہرت پائی۔ آپ کا وطنی تعلق مساوات علی پور (بہرہ) ضلع فتحپور سے ہے۔

ولادت ۱۲۸۲ھ میں واقع ہوئی۔ مولانا کمال الدین صاحب مولانی، بحر العلوم تاج العلماء مولانا سید علی محمد صاحب اور ابوالحنات مولوی عبدالحی صاحب سے علوم عربیہ مقولات و منقولات کی تحصیل فرمائی۔ بیٹرک تک انگریزی پڑھی۔ اور کلکتہ یونیورسٹی کا امتحان پاس کیا۔ الہ آباد ہائیکورٹ کی وکالت کا امتحان دیکر کامیابی حاصل کی۔ اور بعد فراغ مجلس عالیہ عدالت میں داخل ہو کر وکالت شروع کر دی۔ زمانہ وکالت میں آپ حیدرآباد کے کامیاب و ممتاز وکلاء میں شمار ہوتے تھے۔ اسی لحاظ سے آپ کا ذکر جیل سمع اقدس تک پہنچا تو آپ کی درخواست کے بغیر بارگاہ خسروی سے سمت اور ننگ آباد کے میر عدل کا عہدہ عطا ہوا۔ یہ واقعہ مہر ۱۳۲۲ھ کا ہے۔ رکینت عدالت عالیہ پر ۲۶ خرداد ۱۳۲۵ھ کو ترقی ملی۔ زان بعد میر مجلس مقرر ہوئے۔ دے ۱۳۳۱ھ میں ولیفہ حسن خدمت عطا ہوا۔ ولیفہ حاصل ہونے پر آپ آرام و سکون کی زندگی گذار رہے تھے کہ بہ لحاظ ضرورت چند ہفتہ کے لئے اوایل ۱۳۳۲ھ ہجری میں ہائیکورٹ کی رکینت پر فائز ہوئے۔ زان بعد غرہ رجب سال مذکور کو یعنی ۲۴ راسفند ۱۳۳۲ھ کو جباً جبراً کے خطاب کے ساتھ رکینت مجلس پایگاہ وقار الامراء پر سرفراز فرمائے گئے۔

نواب صاحب باوجود اپنی سرکاری و غیر سرکاری مشغول زندگی کے، ملک کی علمی و ادبی تحریکات سے ہمیشہ دلچسپی کا اظہار فرماتے رہے۔ چنانچہ کھنوسے جوبلی میسر جاری کر کے عرصہ تک اس کے ایڈیٹر رہے۔ ردنصاری وغیرہ میں چند کتاہین لکھیں اور کئی فوج (سالویشن آرمی) کے واعظین سے مناظرہ کر کے ان کے خلاف کامیابی حاصل فرمائی ایطرح چند قانونی کتابوں کی شرحیں ضبط تحریر میں لائے۔

قبائت عالیہ کا سفر اپنی وکالت کے زمانہ میں فرما چکے ہیں۔ نواب جبار جگہ

کی دوشادیاں اور تین اولادیں ہوئیں۔ آپ کے فرزند سید عکریٰ حسن صاحبِ ولایت کے کامیاب بیرسٹر ہیں۔ بتاریخ ۳۱ رور واد ۱۳۳۶ شم ۲۴ ذی قعدہ ۱۳۳۶ کو روزِ شنبہ اچکا بلدہ جید آباد میں بحاضرت سرطان انتقال ہوا۔ (۸۷)

نواب راجہ جیون جیون مار جگت بہادر

آپ خلف نواب سرور الملک بہادرین آپ کی ولادت بتاریخ ۱۱ اسفند ۱۲۸۹ ف جیدر آباد میں وقوع پذیر ہوئے۔ سینٹ جارج گرامر اسکول بلدہ اور اسکولش ہی اسکول بمبئی میں تعلیم پائی۔ ۱۹۰۶ء میں انڈیا روائہ کئے گئے۔ جہاں تقریباً پانچ سال تک کرائسٹ کالج کیمبرج میں درس حاصل کر کے اعزاز کے ساتھ بی۔ اے۔ کی ڈگری پائی۔ اسی پنجالہ مدت میں لاٹراسے پاس اور لنکس ان میں بیرسٹری کے لئے سی فرامے۔ اور کامیاب ہوئے۔

وطن واپس آنے پر صاحب موصوف کا قصد تھا کہ بیرسٹری کریں۔ لیکن سرکار عالی کی ملازمت بلجائے پر اس خیال کو ترک فرمادیا۔ یکم مہینہ ۱۳۱۲ ف کو نظامت دیوانی ضلع نانڈیڑ پر مامور ہوئے۔ اور اسی حیثیت سے اورنگ آباد میں بھی قیام فرمایا۔ ونگل کو آپ کا تبادلہ مددگار عدالت کی حیثیت سے ہوا۔ وہاں بجز ان چند وقفوں کے جو اپنے ناظم اول فوجداری بلدہ و ناظم دارالقضاء بلدہ کے عہدہ پر جیدر آباد میں گزارے ایک مدت تک باہر قیام پذیر رہے۔ رکینت عدالت العالیہ کا عہدہ جلیلہ ۱۳۲۶ ف کو بارگاہ خسروی سے عطا ہوا۔ ان ایام میں مختلف و متعدد کمیشنوں میں خصوصیت کے ساتھ شرکت فرمائی ہے۔

سرکاری خدمات کے ساتھ ساتھ مرزا جیدرجیون بیگ صاحب نے انسانی ہمدردی کے کاموں کو بھی یاد رکھا۔ اور مفصلات میں جب کبھی موقع ملا آپ نے وہاں کی انجمنوں کے

قیام و بقا کی خاطر اپنے خدمات سے دریغ نہیں فرمایا۔ مٹھواڑہ اسلامیہ اسکول (درنہل) آپ کی اسی زمانہ کی خدمتوں کا نتیجہ ہے۔ جس کے نشوونما میں نمایاں طور پر شرکت فرما کر مدرسہ کو سرکاری امداد و سرپرستی جہاں کر بیجا موقعہ دلا دیا گیا۔ ۱۳۱۹ھ میں آپ مدرسہ مذکور کے اعزازی مقرر ہوئے۔ اور ہمنوا اس سے آپ کو دلچسپی ہے۔

طینانی رد و سبکی کے وقت آپ ذاتی و سرکاری حیثیت سے خدمت خلق میں مشغول رہے اور طوفان زو رقبہ میں اسٹیل جبریل میٹھی کے فرائض کو اس جی بی کے ساتھ انجام دیا کہ اعترافِ خدمت کے طور پر پیشکش حضرت غفرانمکان سے عطا کی گئی۔ انھوں نے اس کے زمانہ میں آپ بلدہ کے وارڈ کمنٹر تھے۔

خانی بہادری کا خطاب عالم صغریٰ میں پیشکش حضرت غفرانمکان سے عطا ہوا تھا۔ جیون یار جنگ کے خطاب کا اضافہ بہ تقریب عقیدہ خانی حضرت بارگاہ خسروی سے ۱۳۲۱ھ ہجری میں ہوا۔

پہلی شادی اپنے مامون نواب مرزا محمد سعید خان دہلوی کی صاحبزادی سے کی۔ جن کے بطن سے پانچ لڑکیاں اور تین لڑکے خدا نے دئے۔ مرزا قلیج بیگ۔ مرزا قیصر بیگ اور مرزا بابری بیگ انہی کی یادگار ہیں۔ مرزا خرم بیگ دوسری بی بی کے فرزند ہیں۔

(۸۸)

نواب محمد ابراہیم فاروقی فاروقی

آپ خلیفہ مولوی تاج حسین صاحب ہیں۔ آپ کا تعلق الہ آباد کے خاندان علما سے ہے۔ یہ خاندان عہدِ سنیہ کی ابتدا میں وارد ہند ہو کر اس وقت سرزمینِ پریاگ پر آباد ہوا تھا۔ جب الہ آباد کا نام بھی نہ تھا۔ خود آپ کی ولادت بتاریخ ۱۲۵۹ھ بمقام الہ آباد واقع ہوئی۔ گھر کی ابتدائی تعلیم کے سوا آپ کا تعلیمی زمانہ تمام ترکہ نہیں

مرکزہ۔ جہان علماء فرنگی محل سے آپ نے درس نظامیہ کی تحصیل فرمائی۔ تعلیم سے فراغ ہو کر اپنے وطن کے لڑکوں کو تقریباً تین سال تک تعلیم دیتے رہے۔ اس کے بعد حیدرآباد شریف لاکر وکالت کا امتحان دیا۔ اور درجہ اول کی سند حاصل فرمائی۔ آپ کی وکالت شباب پر تھی کہ بارگاہ خسروی سے مجلس عالیہ عدالت کی رکنیت کا شرف و افتخار ۱۶ مردے ۱۲۹۱ھ کو عطا ہوا۔ اس منصب پر آپ چھ سال سے زیادہ فائز رہے، بہمن ۱۲۲۵ھ کو وظیفہ حسن خدمت حاصل فرمایا۔ دوران ملازمت میں آپ کو فاروقی یار جنگ کا خطاب بقیہ عہد خونی المحفرت قدّر ۱۲۴۱ھ ہجری میں عطا ہوا تھا۔

(۸۹)

بندت کیشور اوصاف

آپ خلف سنتک راہ صاحب ہیں۔ اپنے وطن پر پرجوا اتفاقاً بہت ضلع پر بھی میں بتاریخ ۹ شہر پور ۱۲۶۹ھ پیدا ہوئے۔ تعلیم گلبگر شریف میں بطور خانگی ہوئی۔ جہاں مولوی عبدالقادر صدیقی مترجم صدر عدالت نے توجہ کے ساتھ فارسی پڑھائی۔ دفتری کام بھی انھیں نیک دل بزرگ نے سکھایا تھا۔ ۱۲۹۴ھ میں تحصیل کی ملازمت اختیار کی۔ اور ۱۲۹۶ھ میں صدر عدالت کے اندر پچیس روپیہ کے ملازم ہو گئے۔ لیکن ہمت بند نے خاموش بیٹھنے نہ دیا۔ اور اپنے اُن آسائیوں سے فائدہ حاصل کرنے کی سعی فرمائی۔ جو اس زمانہ میں قانونی امتحانات سے متعلق رعایا کے آصفی کو حاصل تھیں۔ ۱۲۹۸ھ میں درجہ دوم اور ۱۳۰۱ھ میں درجہ اول کی وکالت اور جوڈیشل کے امتحانات میں کامیابیاں حاصل فرمائیں۔ اور گلبگر شریف میں وکالت شروع کر دی۔

زمانہ وکالت میں گلبگر کے کامیاب و ممتاز وکلاء میں آپ کا شمار کیا جاتا تھا۔

معلوم ہوتا ہے کہ تاریخ خصوصاً قومی روایات سے آپ کی ہمیشہ دل بستگی رہی ہے اور چونکہ کانگریس اور دوسری قومی مکی مجالس میں شریک ہونے کی غرض سے بلاغہ ہمال مختلف حصص ہند کی سیاحت فرماتے رہتے تھے۔ نیز اس زمانہ میں مسرتنگ آبجھانی کے خیالات کو علی العموم خط بمبئی میں قبول عام حاصل تھا۔ لازمی طور پر پونا کے قریب کے لحاظ سے آپ کا اور آپ کے شرکار کار کا اثر پذیر ہونا ضروری تھا۔ یہ آپ کی خوش نصیبی تھی کہ رائے بالکنندہ آبجھانی اس زمانہ میں ناظم صدر عدالت صوبہ گلبرگہ شریف تھے۔ غرض پنڈت صاحب نے ان رہنمایان ملک کے نقش قدم پر چلنے کو اپنے لئے باعث سعادت اور اپنی قوم کے لئے موجب نجات خیال فرمایا۔ جو مختلف صوبہ جات میں کام کر رہے تھے آپ نے گلبرگہ شریف کو میدان عمل بنایا۔ اور وہاں کے باشندوں میں قومی روح پیدا کرنی شروع کر دی۔ گلبرگہ کا میدان آپ کے لئے زیادہ وسیع نہ تھا۔ اس کے سوا آپ کو اس صوبہ کی جانب سے اطمینان حاصل ہو گیا تھا۔ اس لئے مختلف مقامات میں پائے تخت آصفیہ بینکالت کرینکا تصفیہ فرمایا۔ اور عدالت عالیہ میں داخل ہو کر ٹھوڑے ہی عرصہ میں غیر معمولی کامیابی حاصل کی۔ اس کثرت مشاغل کے باوجود آپ نے اپنے قومی مقصد کو فراموش نہیں فرمایا۔ ابتداء کے کار میں اگرچہ آپ کے خیالات کی اشاعت قدرے دیر کے ساتھ ہوئی۔ لیکن آپ میں کافی استقلال موجود تھا۔ اس لئے آپ کے کام کو رفتہ رفتہ وسعت حاصل ہوتی گئی۔ اب آپ اس قدر کامیاب ہو چکے ہیں کہ عام طور پر ہندو باشندگان حیدرآباد میں قومی میدان کے آثار نظر آتے ہیں۔

دکن ہند و سہما۔ ہندو میٹم خانہ۔ انجمن ترک ایدہ ارسانی جانوراں۔ نون و دیالہ گلبرگہ۔ اور دوسری بیشمار قومی و تعلیمی مجالس میں سے ایک بھی ایسی نہیں ہے جس کے ساتھ آپ کی علی ہمدردی شریک نہ ہو۔ اپنی ہمت افزا تقریروں کے ذریعہ اچھوت ذاتوں میں بھی آپ نے جان پیدا کر دی ہے۔ آپ کی سادہ زندگی میں جو پائیدہ ہے

وہ یہ ہے کہ آپ کسی نمود و نمائش کے بغیر ان کاموں میں حصہ لیتے رہتے ہیں۔ سچ یہ ہے کہ صرف پنڈت صاحب ہی ایسے ہیں۔ جنکی بدولت قومی زندگی نشوونما پا رہی ہے۔

پنڈت جی موصوف کے ایشیا اور قومی ورڈ کو ملاحظہ فرما کر حضور پر نور تباہج ۲۱ اگست ۱۹۳۱ء کو حیدرآباد ہائیکورٹ کا ہندو جمع مقرر فرما دیا۔ ۲۲ اگست ہجری میں بیڑ اور ۲۳ اگست میں گلبرگہ کے فسادات محرم کے کیشنوں میں بہ تعمیل فرمان خسروی آپ نے شرکت فرمائی۔ خدمت جی مذکور کو ۲۴ اگست ۱۹۳۱ء تک انجام دیکر بعد بھٹا وظیفہ منیت تعدادی ایک ہزار روپے خدمت بکدوش جو پنڈت جی کی شادی ۱۹۳۱ء میں کلم ضلع عثمان آباد کے دیسکیمہ پر تپ راؤ سورگباشی کی صاحبزادی سے ہوئی۔ آپ کو پانچ اولادین پیدا ہوئیں۔ آپ کے تین فرزندوں میں سے مشرونا یک راؤ بیر شٹر بڑے ہیں۔ باقی دو کے منجملہ وٹل راؤ جی زیر تعلیم تھیں اور رام راؤ جی ہوائی جہاز کے فن سے فارغ التحصیل ہیں۔ پنڈت جی موصوف ۳ مارچ ۱۹۲۹ء کو بغرض سیاحت یورپ تشریف لے گئے بعد انفر غ سیاحت یورپ ۱۶ جون ۱۹۲۹ء کو واپس تشریف لائے۔

(۹۰)

نواب ظہیر الدین حسن ناظر یا جناب بابر

آپ خلف مولوی نظام الدین حسن صاحب مرحوم سابق رکن عدالت عالیہ سرکار آصفیہ و ڈپٹی کمشنر صدیہ برار ہیں۔ آپ کے جدنا مدار مولوی محمد حسن صاحب مرحوم وظیفہ بابر رکن عدالت عالیہ حیدرآباد تھے۔ بتاریخ ۲۱ اگست ۱۹۲۹ء آپ کی ولادت قصبہ نیوتنی ضلع آناؤ میں واقع ہوئی۔ ابتدائی تعلیمی تعلیم کے بعد درالعلوم علیگڑہ میں داخل ہو گئے۔ جہاں گیارہ سال زیر تعلیم رہ کر ۲۴ نومبر ۱۹۰۴ء کو بی۔ اے کی ڈگری حاصل کی۔ یہ امر خاص طور پر قابل ذکر ہے کہ مقررہ نصاب میں عربی کو خصوصیت کے ساتھ جگہ دی جاتی تھی بلکہ عربی کی خاطر گھر پر بھی سہی کی گئی۔ ۱۹۰۴ء کے آخر۔ آخر یورپ میں آپ کی تعلیم کا آغاز ہوا۔ یا جہان کیمبرج لندن اور فلین میں تعلیم پا کر۔ ایم۔ اے۔ بی۔ ایل۔ ایل۔

ڈی۔ کی ڈگریاں حاصل فرمائیں۔ دوران تعلیم میں اپنے اساتذہ سے ہمیشہ لیاقت نامے حاصل فرماتے رہے۔ ۲ جنوری ۱۹۰۹ء کو آپ بیرسٹر بنے۔ پانچویں ذکے بعد انھننگٹن میں پریکٹس شروع کر دی۔ زمانہ قیام انھننگٹن میں آپ نے اسکاٹ لینڈ - فرانس - جرمنی - اور سوئٹزرلینڈ کی سیاحت فرمائی۔ اور واپسی کے وقت مراکش ہسپانیہ - قسطنطنیہ اور قاہرہ کی سیر کی۔ یورپ کے قیام اور دہاں کے طرزِ ماند و بود سے اسقدر اثر پذیر ہوئے کہ ہمیشہ کے لئے خالص مشرقی بن گئے۔ لیکن اس باب میں بڑا دخل آپ کے والد مرحوم کی اعلیٰ تربیت کو حاصل ہے۔ جو اپنے فرزند کی جانب سے ایک آن غافل نہ ہوتے تھے۔ آپ گھر پر رہے یا باہر علیگڈہ میں قیام کیا یا ولایت میں۔ بہر حال ایک ضعیف العمر اتالیق ہمیشہ سایہ کی طرح آپ کے ساتھ رہے۔

علیگڈہ میں صاحب موصوف کمانڈر کے لقب سے شہرت عام رکھتے تھے۔ اس کی وجہ یہ تھی کہ جس زمانہ کو موجودہ نسل کے نوجوان، اوقات تعلیم کے علاوہ کریکٹ - فٹ بال وغیرہ پر صرف کرتے ہیں، ڈاکٹر صاحب اُسے فوجی قواعد شہسواری، اور پولو پر صرف کیا کرتے تھے۔ حقیقت حال یہ ہے کہ جو روح اُس زمانہ میں آپ کے اندر پیدا ہوئی تھی۔ اب تک تو آپ کا ساتھ دے رہی ہے۔ گھوڑے کی سواری کا شوق ایام طالب علمی میں آپ کو بدرجہ غایت تھا۔ نواب سرافسر الملک بہادر کی بزرگانہ توجہ نے اس شوق سے متعلق گویا سونے پر سہاگہ کا کام کیا، اور آپ کو امپیرل سرویس لائسنس میں سواری کی مشق کا کافی موقع مل گیا۔ جنگ عظیم کے دوران میں جب ہندوستان کی مدافعتی فوج کی تشکیل ہوئی تو آپ نے بھی الہ آباد یونیورسٹی کورس میں شرکت کر کے ۱۹۱۸ء میں لکھنؤ اور ڈیرہ ڈون میں فوجی تربیت حاصل کی۔

۱۹۱۰ء میں آپ ولایت سے ڈاکٹر و بیرسٹر بن کر وطن تشریف لانے کے بعد - ۱۹۱۰ء ڈسمبر ۱۹۱۰ء سے اپنے والد ماجد کے حکم سے لکھنؤ میں وکالت شروع کر دی۔ لکھنؤ میں

مقام پر غیر معمولی ذہن و ذکا کا آدمی کامیابی حاصل کیا کرتا ہے۔ ڈاکٹر صاحب بھی اسی قسم کے نوجوان تھے کہ تھوڑے عرصے میں اپنے ہم پیشہ لوگوں کی صف اول میں آگئے۔ اُس زمانہ میں آپ کی وکالت کی شہرت اس قدر ہو گئی تھی کہ آپ دُور دُور جانے لگے تھے۔

حنو پر نوز کے حکم محکم پر آپ ۲۲ دے ۱۳۲۶ء کو ملازمت سرکاری میں داخل ہوئے۔ اور نظامت صدر عدالت اورنگ آباد پر مامور ہوئے۔ وہاں سے میڈک اور میڈک سے کلرک کو آپ کا تبادلہ حسب فرمان خسروی ہوا۔ اس عرصے میں جمادی الآخر ۱۳۲۳ء ہجری میں بتقریب ساگرہ مبارک ناظر یار جنگ کے خطاب سے سرفرازی پائی ۱۲ بہمن ۱۳۲۵ء کو رکنیت عدالت عالیہ کے منصب پر ترقی پائی۔ نواب صاحب مدوح من حیث مصلح و مقرر، ایک خاص سیرت رکھتے ہیں جس کا اثر علی العموم آپ کے حلقہ اجاب اور سوسائٹی پر پڑتا ہے۔ آپ رکن کیٹی مجلس صفائی بلدی بھی ہیں۔

(۹۱)

راجہ بہادر گراو

آپ قوم برہمن میں مہو اچاری مہاراج کے فرقہ یعنی ویشنومت کے ہیں۔ آپ کی ولادت بتاریخ ۱۲۶۹ء فروردی بمقام گجیندر گڑھ ہوئی۔ جہاں آپ کے والدین رہتے تھے۔ بمقام گجیندر گڑھ ضلع دہارو ڈیڑھی پریٹھنسی میں ایک چھوٹا سانیٹو ایسٹ ہے۔ یہ مقام ایسی جگہ واقع ہے۔ جس کے اطراف غلہ کشنگی ضلع راجپور کے مواضعات کثرت سے واقع ہیں۔ آپ کے والد اس سنیٹ میں راجہ کے (پھرنیس) مستند تھے۔ والد کا سایہ آپ کی عمر کے (۶) سال میں سرسے اُٹھ گیا۔ اوس کے بعد والدہ پرورش کرتی رہیں۔ دو تین برس بعد وہ بھی اس دنیا فانی

رحلت کر گئیں۔ آپ کل (۴) بھائی اور تین بہن تھے۔ والدہ کے بعد آپ کے بڑے بھائی جو تحصیل کشنکی میں ایک سرکاری خدمت پر مامور تھے زیر پرورش رہے۔ آپ کی ابتدائی تعلیم بزبان کنڑی۔ مرہٹی و فارسی۔ مقام کشنکی میں ہوئی۔ ۹ یا ۱۰ سال کی عمر میں بغرض تعلیم لنگسگور بھیجے گئے۔ اسوقت یہ ضلع کا مستقر تھا۔ موضع گڑکل میں سرکاری مدرسہ تھا۔ وہاں فارسی کی تعلیم جاری رہی۔ اسی طالب علمی کے زمانہ میں فرصت سخال کر محکمہ اول تعلقہ اری و عدالت ضلع میں بطور امیدوار کے مبیغہ دہی وغیرہ کا کام انجام دیتے تھے۔ ۱۹۲۲ء لطف میں لنگسگور سے راجپور آئے۔ اسوقت آپ کی عمر (۱۴) سال کی تھی۔ چند دنوں تک محکمہ اول تعلقہ اری میں امیدوار رہے۔ اور چند ماہ تک ٹیپ خانہ ضلع میں منصرانہ کام انجام دے، پھر وہاں سے ماروکی بیماری سے مہیسل ہو کر کشنکی اپنے بھائی کے پاس آئے۔ اس موذی مرض سے نجات پانے کے بعد وہیں تحصیل کچہری میں چندے امید داری کرتے رہے۔ اسوقت وہاں کے تحصیلدار پنڈت وردار اودھ نامی صاحب تھے اون کو آپ کا کام پسند آیا۔ وہاں سے اون کا بتا دل تعلقہ یادگیر پر ہوا تو ادھنوں نے آپ کو اپنے ساتھ لایا۔ یادگیر کے تحصیل میں چندے امید داری کرتے رہے اس اثنا میں پنڈت رام اچاری صاحب اور سرینواس چاری صاحب وکیل جھو دونوں بھائی گلبرگہ میں نہایت کامیابی کے ساتھ وکالت کرتے تھے اتفاق سے وہ تحصیلدار صاحب سے ملنے یادگیر آئے۔ ادھنوں نے آپ کو اپنے محرمی کے لئے پسند کر لیا۔ اور اپنے ہمراہ گلبرگہ لے گئے۔ ان کے یہاں تخمیناً دو برس تک محرمی کرتے رہے۔ اور ساتھ ہی وکالت درجہ سوم کی تیاری کر کے ۱۹۲۵ء لطف میں کامیابی حاصل کئے۔ اور مستقر ضلع راجپور میں وکالت شروع کئے۔ اسی اثنا، میں وکالت رجبہ اول کی تیاری کر کے ۱۹۲۶ء لطف میں کامیاب ہوئے۔

بعد کامیابی درجہ اول پہنچا مستقر ضلع راجپور ہی میں قائم رکھ کر صد عدالت

سکیر گہ و عدالت العالیہ میں مقدمات کی پیروی جاری رکھے۔ ۱۳۲۰ء میں راجپور میں پہلے پہل طاعون شایع ہوا تو آپ وہاں سے مشقل ہو کر بلدہ تشریف لائے۔ بلدہ آنے کے بعد آپ کو کوئی اجنبیت یا دقت محسوس نہیں ہوئی۔ کیونکہ ہر محکمہ مال و دولت کے حکام نے آپ کے پیروی مقدمات کو پسندیدگی کے نظر سے دیکھا۔ جس سے آپ کی حوصلہ افزائی ہوتی رہی۔ آپ دو مرتبہ سنجانب انجمن و کلاہا لیکورٹ مجلس وضع آئین و قوانین سرکار مالی کے رکنیت کے لئے منتخب ہوئے۔ جب رائے مالمکنہ صاحب کا (جو کمیشن امور مذہبی میں رکن تھے) انتقال ہوا تو پیشکامہ حضرت بندگان عالی مظلالت سے اس کام پر راست آپکا تقرر فرمایا گیا۔ اس کمیشن کا کام تقریباً دو سال تک انجام دیتے رہے۔ اسی اثنا میں بحال مراحم خردانہ بذریعہ فرمان مبارک بتاریخ ۲۵ رامرداد ۱۳۲۶ء رکنیت عدالت العالیہ پر تقرر فرمایا گیا پیشہ وکالت کو تغیراً آپ نے (۳۵) سال تک جاری رکھا۔

آپ مرہٹی۔ کنڑی۔ اردو۔ فارسی۔ تنگی داگریزی و سنسکرت زبانوں کے نوشت و خواند سے بخوبی واقفیت رکھتے ہیں۔ کیقہر مائل زبان بھی جانتے ہیں گریزی زبان کو پیشہ وکالت کے زمانہ میں خانگی ڈیوشن کے ذریعہ حاصل کیا ہے۔ یکم رجب المرجب ۱۳۲۹ء ہجری کو تبقریب سالگرہ مبارک بارنگاہ اقدس اعلیٰ سے آپ کو خطاب راجہ بہادری سے سرفراز فرمایا گیا۔

(۹۲)

نواب محمد اصغر اصغر یار جناب اور

آپ خلف قاضی محمد اکبر صاحب انفاری ایوبی۔ میں شاہان تغلق کے عہد میں آپکا خاندان وارد ہند ہوا۔ اور اس کے افراد مناہب شایستہ پر فایز ہوتے رہے منصب

قضاء عہدہ ہایونی میں عطا ہوا تھا۔ جس کے لوازم کے طور پر پرگنہ خرید ضلع بلیا ہاتھ آیا تھا۔ قاضی محمد اکبر صاحب اس زمانہ میں صوبہ آگرہ کے سربراہ اور وہ دکن میں شمار کئے جاتے تھے۔ جب ہائیکورٹ شہر اکبر آباد میں تھا۔

آپ کی ولادت آپ کے وطن یوسف پور ضلع غازی پور میں ۱۲۹۶ء میں ہوئی۔ عربی و فارسی کی کتب تسلیم لائے۔ عمر دلاہتی اور مولانا محمد فاروق چریا کوئی سے پائی۔ دکنور یہ ہائی اسکول غازی پور سے بڈل اور انٹرنس کے امتحان میں بدرجہ اعلیٰ کامیابی حاصل کی۔ میونسٹریل کالج الہ آباد سے۔ ایف۔ اے۔ اور سنٹرل کالج علیگڑہ سے ۱۹۱۶ء میں بی۔ اے۔ کے امتحانات پاس کئے۔ اور مختلف یونین کے صدر و مستند بنے رہے۔ علیگڑہ میں اپنی خوش تقریری کے باعث کانسر اسپیکنگ پرائیز حاصل کیا۔ الہ آباد میں علماء و فضلاء کی صحبت نصیب ہوئی۔ اور علیگڑہ میں سرسید۔ نواب محسن الملک، مٹھارین، اور مٹھر آرٹلڈ کی صحبت سے فیضان حاصل کیا۔ نواب صاحب کے ہمراہ سفر میں بھی رہے۔ اور اغراض مسلم یونیورسٹی پر الہ آباد و گورکھپور میں دلنشین تقریریں کیں۔ سڈنس یونین کلب میں ایک بار اس نوجوان مقرر کی خوش بیانی کی تعریف سرٹامس ریٹ نے بھی فرمائی تھی، جو ہنوز قائم ہے۔

۱۹۰۱ء میں میونسٹریل کالج کے لاکھاس میں داخل ہو کر پہلے سال کا امتحان پاس کیا، اور اصول قانون میں مولوی کرامت حسین صاحب سے درس لیا۔ لیکن صاحب موصوف کے خالہ زاد بھائی جج جسٹم عبدالرزاق صاحب جلیب حضرت غفرانمکان نے نصف مصارف کتب قبیل ہو کر دلاہت روانہ کر دیا اصرار کیا، اس لئے انھیں پانچ ماہ تک دلاہت میں گزار دیا۔ مگر بالآخر قانون کے مضمون کو خصوصیت کے ساتھ اختیار کر کے اکسفورڈ یونیورسٹی کے اسٹریٹ کالج میں داخل ہو گئے۔ دورانِ تعلیم میں اپنے اساتذہ خصوصاً پروفیسر کی قانونی زندگی کا اثر خصوصیت کے ساتھ آپ پر پڑا اور

اپنی آئندہ زندگی کے لئے ان کا اتباع ضروری قرار دے لیا۔ ۱۹۰۴ء میں کسٹوڈیون میں تقریریں کرنے اور آخر الذکر حال میں دہاں کی مشہور انجمن فورتن کے معتمد ہوینکا موقعہ حاصل کیا۔ اسی زمانہ میں قانونی سوسائٹی ہارڈوک کے رکن مادم الحیات مقرر ہوئے۔ ۱۹۰۶ء میں ڈل ٹمیل کے بیرسٹر بنے۔ قیام لندن کے دوران میں سیرت صلاح الدین ایوبی پر ایک بڑے مجمع کے سامنے بسوط خطبہ ارشاد کیا۔ اور سید امیر علی مسٹر بدر الدین طیب علی، میجر سید حسن، اور مسٹر ڈکسن جیسے مشاہیر عصر دا سخن حاصل کی۔

۱۹۰۶ء میں چند روز الہ آباد میں وکالت کر کے حیدر آباد آئے۔ اور پھر سپین کے مورسے۔ تھوڈے عرصہ کے بعد پرو فیسر قانون مقرر ہوئے اور جب سے اس خدمت کو انجام دے رہے ہیں۔ سول سروس کلاس قائم ہوا تو آپ پر نظر انتخابی اور پانچ سال تک فرائض خدمت انجام دیتے رہے۔ آپ کے پیشہ کے متعلق ہیشامہ جگر (۳۲۳ ہجری) کا مقدمہ اس لحاظ سے قابل ذکر ہے کہ کئی مہینے تک اپنے ذاتی حقوق دہاں رکھ کر ایک سو ستاسی مسلمان ملازمین کی پیروی کی۔ اور ان کو بری کر دیا۔ اس کے مسئلہ ایک گناہ سید زادہ نے آپ کو حسن شاہ بہمنی کی تلوار عنایت کی۔

طیفانی رود موسیٰ اور الفلوتسزاکے زمانہ میں آپ کے جوہر انسانیت سے حکام لہ مقام بھی اثر پذیر ہوئے، اور آپ کی قدر افزائی سند اور طلائی تختے کے ذریعہ منجانب سرکار ملی فرمائی گئی تحریک خلافت کے زمانہ میں اس تحریک کے زبردست معاون اور مقامی خلافت کمیٹی کے معتمد تھے۔ ۱۹۲۳ء میں کانفرنس دھلا کے صدر نشین ہوئے، اور ۱۹۲۵ء کے لئے انجمن دھلا، ہائیکورٹ اور انجمن بیرسٹران کے نائب صدر قرار پائے کبھی آخر الذکر مجلس کے معتمد بھی تھے۔ انجمن دھلا اور مجلس صفائی بدہ کی نیابت مجلس وضع آئین قوانین میں یکے بعد دیگرے فرما چکے۔ مرکزی مسلم لیگ کی مجلس انتظامی کے ایک مفید رکن ہیں۔

آپ صوفی بھی ہیں۔ اور شاعر بھی۔ صوفی تو حضرت حبیب الہیہ روس صاحب قبلہ کے باپ بیعت کر کے حیدر آباد میں ہوئے۔ مگر شاعری کی ابتدا تو علیگڑھ کے تعلیمی زمانہ میں ہی کر دی تھی۔ ذوق شعری میں باقاعدگی البتہ اس وقت پیدا ہوئی، جب نواب حیدر یار جنگ جہاں پانی سے حیدر آباد میں شرف تلمذ حاصل کیا۔

بہ لحاظ قانون ذاتی و قابلیت وہ صد کارگزاری بمقدمہ ہنگامہ گلبرگہ بتیانج ۳۲ رازدہشت ۱۳۳۸ء میں شاہ خسروی سے خدمت رکینت عدالت عالیہ پر سرفراز فرمائے گئے۔ اور تقریب ساگرہ مبارک ہمایون ۱۳۴۸ء میں پیشی خداوندی سے آپ کو اصغر یار جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔

جریدہ اسفندار ۱۳۳۹ء جلد ۱۱ ص ۱۷۱ جز اول ص ۱۴۸

(۹۳)

رک بشیور تھڑا صاحب

رائے بشیور تھڑا صاحب فرزند تشری جگناتھ رائے صاحب۔ آپ بتاریخ ۲۲ اکتوبر ۱۹۸۸ء بمقام شہر بنارس پیدا ہوئے۔ آپ برہم کشتری قوم سے ہیں (جس کے اکثر افراد احمد آباد، بھڑوچ، گجرات، حیدر آباد میں ہیں۔ اور کچھ افراد بمقام لکھنؤ۔ بنارس و کلکتہ نامی ہند میں رہ گئے ہیں) شجرہ خاندان کے معاینہ سے پتہ چلتا ہے کہ آپ کے آباء و اجداد بزمانہ حکومت مغلیہ دہلی میں تھے۔ اور مورث اعلیٰ راجہ اولک رام کسی زمانہ میں صوبہ دار مالوہ منجانے کا نظیرہ مقرر تھے دہلی میں کثیر جائیداد تھیں جو اقتسامت سے خاندان کے قبضہ میں نہیں ہیں۔ دہلی سے جب لکھنؤ پایہ تخت نیا اور خود مختار ہوا معلوم ہوتا ہے لکھنؤ میں اقامت اختیار کی اور خاندان کی جائیداد اس وقت تک لکھنؤ میں ہے۔

انیالی سلسلہ میں آپ کی نانی کے والدہ راجہ بہت رام (حیدر آبادی) کی پوتی ہیں۔ اور پولیسکلیشن بذریعہ معاہدہ منجانبین سرکارین آپ کی نانی مرحومہ کو ان کی حیات تک

لتی رہی۔

آپ ۱۲۹۱ھ میں بعد امتحان۔ ایل۔ ایل۔ بی۔ بلدہ حیدر آباد آئے۔ اور کامیابی کی خبر سننے کے بعد بین وکالت آغاز کی۔ سند وکالت امرداد ۱۲۹۱ھ میں حاصل فرمائی۔ اور دے ۱۲۹۹ھ تک کامیابی کے ساتھ وکالت کے کام کو انجام دیتے رہے وکالت میں آپ کو روز افزون ترقی رہی۔ اور پبلک و حکام عزت و افتخار کے نظرسے رکھتے تھے۔ ۱۲۹۹ھ کو حسب فرمان خسرو کی رکنیت عدالت عالیہ کے عہدہ پر افتخار بخشا گیا۔ ۳۱ رفروردی ۱۳۰۲ھ کو سررشتہ صفائی میں آپ ابتدائی طور پر رکن منتخب ہوئے۔ اور ۱۳۰۴ھ و ۱۳۰۵ھ کے لئے نائب میر مجلس صفائی منتخب ہوئے۔ بزمانہ وکالت آپ رفقا ہی کاموں میں دلچسپی رکھتے تھے، اور فی الواقع حصہ لیتے تھے۔ بعد مقبولیت و عملی نتیجہ۔

رائے بالکنندہ آنجنائی سابق رکن عدالت عالیہ آپ کے دادا کے چچے بھائی تھے۔

(۹۴)

مولوی محمد اسد اللہ صاحب تعلیقی

آپ حیدر آباد کے ایک نامور اور مغزز خاندان کے رکن ہیں آپ کے جد اعلیٰ مولانا محمد عبد القادر صاحب تھر علی اور محاسن ذاتی کی وجہ سے حضرت غفران مآب نواب آصفیہ دوم کے پیشواہ سے بہ خطاب حکماء قادر یار خان نواب محی الدولہ کے سرفراز اور خدمت احتساب فرخندہ بنیاد حیدر آباد سے ممتاز تھے۔ اس لحاظ سے مولوی محمد اسد اللہ صاحب کو مسلسل پانچ پشت سے ملک آصفیہ کی منکوحاری اور اطاعت گزاری کا شرف حاصل ہے۔

چار پشت سے مسلسل صیفہ عدالت کے عہدوں سے سرفرازی رہی۔ چنانچہ آپ کے والد کے ناں حکیم غلام حسین خان مرحوم ۱۲۳۰ھ میں صوبہ بڑاڑ کے ناظم عدالت تھے۔ من بعد بعد حضرت

نواب ناصر اللہ جید رآباد میں ناظم عدالت دیوانی ہوئے۔ آپ کے انتقال کے بعد مولوی محمد فضل اللہ صاحب مرحوم (جہ مولوی محمد اسد اللہ صاحب) ناظم عدالت دیوانی رہے۔ جب لائیکورٹ جید رآباد میں قائم ہوا تو نواب سرسار جنگ اعظم نے مولوی محمد فضل اللہ صاحب کو دولت آصفیہ کا سب سے پہلا سر مجلس مقرر کیا۔ جب آپ اشغال تک کار گزار رہے۔ مرحوم موصوف کے بعد نواب سالار جنگ بہادر اول نے مولوی محمد اسد اللہ صاحب کے چچا مولوی محمد حمید الدین صاحب صدیقی کو رکن مجلس عالیہ عدالت بنایا۔ اور دوسرے چچا مولوی محمد عبد القادر صاحب صدیقی کو ناظم محکمہ عروبہ مقرر فرمایا۔ آپ کے والد مولوی محمد اکبر صاحب کو نائب ناظم محکمہ عروبہ بنایا۔ نواب سرسار جنگ اول کے بعد محکمہ عروبہ تخفیف میں لایا گیا۔ مولوی محمد اکبر صاحب صدیقی خلد آباد کے منصف درجہ اول مقرر کئے گئے۔ آپ نے عہدہ نظامت ضلع تک ترقی کی۔ پچیس سالگی کے وظیفہ کی اسکیم میں مولوی صاحب موصوف کو وظیفہ دیدیا گیا۔ ان کے سلسلہ میں ان کے ہونہار مولوی محمد اسد اللہ صاحب صدیقی ناراین ٹھیکہ کی منصفی پر منصف مقرر کئے گئے۔ مولوی محمد اسد اللہ صاحب صدیقی نے ناما میں پیٹھ پر لیاقت اور بے لوثی سے کام کیا۔ ایک سنگین مقدمہ کا جس میں فریقین کو خاص دلچسپی تھی۔ اور محکمہ سرکار تک اسکی اطلاع ہو چکی تھی۔ عہدگی سے مدلل اور منصفانہ فیصلہ صادر فرمایا۔ جسکو سرکار نے پسند فرما کر اظہار خرسندہ دی کا مراسلہ جاری کیا۔ بعد ازاں آپ نے کام کیا اور پھر نظامت ضلع عثمان آباد۔ و ضلع بیدر و نظامت دوم فوجداری جید رآباد و نظامت اول فوجداری جید رآباد و سشن ججی صوبہ میدک حسب ترقیات آئینی انجام دیتے رہے۔ بالآخر کینت عدالت عالیہ پر یکم اہان منسلک و فائز ہوئے۔ آپ کی ابتدائی تنخواہ (ماہ) روپیہ ماہانہ مقرر تھی۔ اب (اعت) دوسرا کو پہنچ گئے۔ مولوی محمد اسد اللہ صاحب صدیقی خانگی تعلیم کے بعد دارالعلوم میں داخل ہوئے نہایت محنت سے پنجاب یونیورسٹی کے ہر امتحان میں کامیابی حاصل کی۔ نواب اللہ جنگ مرحوم آپ کے برادر تھے۔ اس کے علاوہ امتحان وکالت و امتحان جوڈیشل میں کامیابی حاصل کی ہے۔ آپ چار سال تک نائب سر مجلس خانی تہذیب ہوئی تھی کارگزاری نہایت پسندیدگی کی نظر سے دیکھی گئی جس کے باعث آپ کی روغنی تصویر بطور یادگار کشی کے ہانڈ آڈر بنان کی گئی ہے۔

منہیتان عدالت العالمیہ کراچی

(۹۵)

مولوی حاجی محمد سعید خان ضنا

آپ امام العلماء مولوی محمد صبغۃ اللہ مرحوم کے فرزند ہیں۔ مدراس وطن ہے۔
 ۳ رجب ۱۲۴۱ھ ہجری روز چہار شنبہ کو تولد ہوئے۔ اردو۔ فارسی۔ عربی۔
 کی تحصیل کی۔ اور ۱۲۴۱ھ میں دستار فنیلت باندھی گئی۔ حسب الطلب فختار الملک
 اولیٰ۔ ربیع الثانی ۱۲۴۱ھ ہجری میں حیدر آباد دکن تشریف لائے۔ یکم اردی بہشت
 ۱۲۴۱ھ رکیت اول مجلس عالیہ عدالت پر بشاہرہ پانسورویہ چینی آپ کا تقریر ہوا۔
 بعد از ان مفتی مجلس عالیہ عدالت ہوئے۔ اور تنخواہ میں بھی ترقی ہوئی۔ ایک ہزار روپے
 پانے لگے۔ تا وقت انتقال اسی خدمت پر مامور تھے۔ ۱۰ شعبان ۱۳۱۲ھ
 روز چہار شنبہ بہ شکایت جس بول انتقال فرمایا۔ مسجد الماس واقع دروازہ چادر گھاٹ
 میں مدفون ہوئے۔ آپ کے انتقال کے روز تمام عدالتاے بدہ کو اظہار غم کے لئے
 تعطیل ہوئی۔

آپ تفسیر قرآن اور علم حدیث میں بے نظیر تھے۔ فقہ دانی محققانہ اور مدلل تھے
 اور فتویٰ شرح و بسط کے ساتھ تحریر فرماتے تھے۔

آپ کے تصنیفات میں عمل مولود اردو۔ اثبات علم غیب ابنیہ اردو۔ رسالہ شوق القمر
 فارسی۔ منہاج العدالت۔ نور الکرمین فی رفع الیدین۔ بین الخطیئین عربی۔

التبیه بالنیر غنی - تخریج احادیث عربی - یہن -

(۹۶)

مولوی محمد لطیف صاحب

آپ علیگڑھ مالک متحدہ آگرہ وادودھ کے رہنے والے تھے - فارسی - عربی - میں لائق فقہ - حدیث - تفسیر - اصول وغیرہ میں کامل تھے - آپ مفتی عدالتِ عالیہ کے عہدہ کے علاوہ نذوقۃ العلماء کے صدر نشین بھی رہے ہیں - آپ کی ابتدائی ملازمت ۱۴۴۱ھ بمطابق ۱۳۱۲ء ہجری م - اردو بہت سیکھ لے گئے تھے - خدمتِ مفوضہ کی تنخواہ ایک ہزار روپیہ ماہانہ پاتے رہے - لیاقت و ہوشیاری مسلمہ تھی - اور اپنے فرائضِ خدمات کو نہایت خوش اسلوبی سے انجام دیتے تھے - زہد و تقویٰ اور دیانت و امانت میں فردِ فرید - مستندی - جفاکشی میں بے مثل تھے -

(۹۷)

نواب الضیاء الدین المخاطب صاحب

آپ خلیفہ مولوی سید نور الدین صاحب ہیں - بتاریخ ۲۴ رجب المرجب ۱۲۸۴ھ بمطابق ۱۸۶۷ء اپنے وطن اورنگ آباد میں پیدا ہوئے - آپ حضرت سید قمر الدین قدس سرہ کی اولاد میں ہیں - آپ کے خاندان کے صد ہا فرید و شاگرد صوبہ اورنگ آباد و صوبہ برار میں جا بجا پائے جاتے ہیں اور آپ کے گھرانے کا روحانی فیض اب بھی جاری ہے - خود آپ کی توجہ ابتدا سے اکتسابِ علم کی جانب رہی ہے - اور آپ نے اورنگ آباد و حیدر آباد میں بلند پایہ علماء سے قدیم طرز کی تعلیم و تربیت حاصل فرمائی -

بعد فرارغ فاتحہ تعلیم آپ کی توجہ ملازمتِ سرکار عالی کی جانب ہوئی تو اس علمی منزل تک

لحاظ سے جو آپ کے خاندان کو حاصل ہے۔ نیز آپ کی ذاتی افضلیت و اکملیت کے اعتبار سے سب سے پہلے آپ مددگار ناظم امور مذہبی کی خدمت پر مامور ہوئے۔ یہ ذکر خود دار الشرف کا ہے۔

مجلس عالیہ عدالت میں مفتی شریعت کے عہدہ پر آپ نے یکم آبان ۱۳۱۳ شرف کو منصرف ترقی پائی مگر غلطی سے ہی عرصہ کے بعد متقل فرما دیے گئے۔ مجلس مذکور کی کینٹ بارگاہ خسروی سے ۵ مہینہ ۱۳۱۳ شرف کو ترقی عطا ہوئی۔

میں یا ر جنگ کا خطاب بہ تقریب عقد خوانی حضور پر نور ۱۳۱۳ ہجری میں عطا ہوا تھا۔ دولت آصفیہ کے بہت سے علمی و ادبی کاموں میں ہم نواب مینا یا ر جنگ بہادر کو شریک اور سرگرم معاون پاتے ہیں۔ آپ یہاں کی تقریباً تمام منازعہ مجالس کے رکن رکن ہیں۔ خود ہائیکورٹ میں آپ کے ہم عصر جج ہمیشہ آپ کے مدلل فیصلوں کی تعریف کرتے رہے ہیں۔ بایں رفعت قدر نواب صاحب نہایت سادہ مزاج اور نمود نائش سے بہت دور ہے۔ تواضع اور مہمان نوازی کے موقع پر فراغ دلی سے کام لیتے ہیں۔ آپ کا فارسی کلام ہر قدر کی نگاہ سے دیکھا جاتا ہے۔ اور تمام اہل نظر اس کی تعریف میں رطب اللسان پائے جاتے ہیں آپ نے اپنے فارسی کلیات کی تدوین فرمائی ہے۔ بتاریخ ۲۲ فروردی ۱۳۱۳ شرف بطائے وظیفہ حسن خدمت تعدادی ایک ہزار روپیہ خدمت سے بہکدوش ہوئے۔

صدر محاسبان سرکار عالی

(۹۸) بلینمنت راوصاب

جس وقت نواب مختار الملک اولیٰ اپنے جاگیرات کا کام ملاحظہ کرتے تھے اُس وقت آپ ان کے خانگی ملازم تھے۔ ابتداء ۱۸ آبان ۱۳۱۳ شرف کو مہتمم خزانہ عامہ سرکار عالی بہاموار (ماہ) مقرر ہوئے اور ۱۸ آذر ۱۳۱۳ شرف کو جب آپ کی یافت (انماض) مہتممی

خدمت مذکور سے علیحدہ ہوئے۔ ۱۹۔ آذر ۱۲۴۳ء کو خدمت صدر محاسبی سرکار عالی پر ترقی پا کر بکار فرما رہے۔ جہاں ۸۔ امرداد ۱۲۸۲ء تک کار گزار رہے اس کے بعد کسی فروگزاشت کے الزام میں خدمت سے علیحدہ ہو کر اپنے دیہات میں سکونت پذیر ہو گئے۔ مہاراجہ نریندر بہادر پیشکار کے عہدہ دار الہامی میں پھر آپ بلدہ آئے اور جب مراسلہ صدقہ نشان (۱۹۵۷ء) مورخہ، رجمادی الاول ۱۳۷۶ھ ہجری تاظم دفاتر نظارت و انتظام امور شہی سرکار عالی کی خدمت متعلق ہو گئی۔ نواب عماد السلطنت کے ابتدائی عہد وزارت میں علیحدہ کئے گئے اور ۵۔ شبان ۱۳۱۳ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔

آپ نواب سرخوشید جاہ بہادر کے یہاں بھی باریاب رہا کرتے تھے۔

(۹۹)

نواب حسن بن عبد اللہ عواد نواز جنگ

آپ کپٹن عبداللہ صاحب مرحوم کے فرزند تھے اور قریشی المذہب اولاد جعفر طبار سے تھے۔ ابتدا ۱۵۔ آذر ۱۲۵۵ء کو نادرگ کے بہتم کو توالی مقرر ہوئے بعد ازاں سرسالا جنگ اعظم نے ضلع محبوب نگر کی تعلقہ داری کی خدمت دی۔ پھر لوہس ڈپارٹمنٹ میں جینٹل پرس کے سکرٹری مقرر ہوئے بعد ضلع بیڑ کے تعلقہ داری پر مامور ہوئے۔

۳۔ فروردی ۱۲۹۳ء کو صدر محاسب سرکار عالی کی خدمت سے سرفراز ہوئے۔ اور ۵۔ اردی بہشت ۱۲۹۶ء تک خدمت مذکور کو انجام دیتے رہے۔ ۲۳۔ فرورداد ۱۲۹۶ء کو آبکاری کی کشتری عطا ہوئی۔ اور (النجف) تنخواہ مقرر ہوئی۔ اور ساتھ ہی الپکٹر جنرل آف رجسٹریشن واسٹاپ بھی مقرر ہوئے۔ اور ۳۰۔ امرداد ۱۳۰۲ء کو کشتن کروڈ گیری کے عہدہ پر ممتاز ہوئے اور ۲۔ ریر ۱۳۱۰ء تک اس خدمت کو انجام دئے۔ ۶۔ ربیع الثانی ۱۳۰۲ھ ہجری کو بتقریب جشن ساگرہ مبارک خانی بہادری و عواد نواز جنگ کا خطاب عطا ہوا

۲۰ محرم ۱۲۱۹ھ ہجری کو حسب الطلب شہنشاہ ایران لہران روانہ ہوئے۔ از دیکھ
۱۲۱۹ھ ہجری کو لہران میں آپ کا انتقال ہوا۔ مرحوم پاجہی منش اور نہایت صاف دل تھے
رسالہ حسن آپ ہی کا جاری کیا ہوا تھا۔

(۱۰۰)

نواب حیدر منور خان النخاطبہ جنگ مشہور الملک

آپ بلوچہ حیدر آباد کے ایک مشہور و نامی لوگوں میں سے تھے آپ کے والد نواب
حسن منور خان مشہور جنگ ایک متمول شخص تھے۔ ابتداً آپ ۱۲۰۵ھ کو دائرہ
ملازمت میں شریک ہوئے اور اول تقلداری ضلع بیڑ پر مامور ہوئے۔ وہاں سے ضلع
اطراف بلوچہ کی تقلداری پر تبادول ہوا۔ ۱۹ مارچ ۱۲۸۲ھ کو صوبہ دار اورنگ آباد
و صدر تقلداریست شمالی و غربی مقرر ہوئے۔ ۳۰ رمضان ۱۲۹۹ھ کو ناظم تقسیم تنخواہ محلات
مبارک علاقہ صرف خاص مقرر ہوئے اس کے بعد مجلس انتظام صرف خاص کے
رکن بنائے گئے اور ۴ ربیع الثانی ۱۲۸۰ھ ہجری کو بتقریب دربار حکمرانی خانی بہادر ی۔
یکم شوال ۱۲۸۰ھ ہجری کو بتقریب دربار غید الفطر مقرب جنگ اور ۲۶ ربیع الثانی ۱۲۸۰ھ
کو بتقریب دربار سالگرہ مبارک مشہور الدولہ اور ۴ جمادی الاول ۱۳۱۶ھ کو بتقریب سالگرہ مبارک
مشہور الملک کا خطاب سرفراز ہوا۔ ۱۵ مارچ ۱۲۹۶ھ کو خدمت صہ مجاہدی سرکار عالی تعویض
ہوی اور ۱۶ مارچ ۱۲۹۹ھ کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت بکدوش ہوئے۔
۱۳ تیر ۱۳۱۲ھ کو معتمد صرف خاص مبارک بنائے گئے۔ ۴ اسفند ۱۳۱۹ھ
کو خدمت مذکور سے سبکدوش ہوئے۔

۱۴ ربیع الاول ۱۳۳۱ھ ہجری کو بلوچہ حیدر آباد میں آپ کا انتقال ہوا۔

(۱۰۱)

مولوی محمد منور خان صاحب

ابتداء ۱۵۰۰ خرداد ۱۲۹۴ء لے کو خزانہ عامرہ سرکار عالی میں ایک اہلکار کی حیثیت سے
تقرر ہوا۔ چند روز میں اپنی ذہانت و حسن کارگزاری سے پٹا بھی راہ راؤ صاحب صاحب
وقت کے منظور نظر ہوئے۔ اور دفتر صدر محاسبی کے منظم بنائے گئے۔ بزائد حسن عہدہ
نواب عابد نواز جنگ صدر محاسب بنے راؤ صاحب نائب صدر محاسب کی سفارش سے
خزانہ عامرہ کے مددگاری پر ترقی پائے۔ اور پھر بعہد وزارت نواب سر آسمانجاہ مرحوم
غزہ امرداد ۱۲۹۶ء کو مہتمم خزانہ عامرہ سرکار عالی مقرر ہوئے۔ ماہ آذر ۱۲۹۹ء فیضیت
نمذکور سے بیکدوش ہوئے۔ بعد انتقال و شنونڈت صاحب انکی جگہ ۲۰ خرداد ۱۲۹۹ء
صدر محاسب سرکار عالی مقرر ہوئے۔ اور ۲۸ اسفند ۱۳۰۲ء تک وہاں کار گزار رہے
راجہ مرلی منوہر آصف نواز دنت کا تقرر خدمت صدر محاسبی پر عمل میں آیا۔ لہذا خان صاحب
بھول و ظیفہ طلحہ ہوئے۔ بعد ۲۶ اسفند ۱۳۰۲ء کو بدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔

(۱۰۲)

راجہ مرلی منوہر آصف نواز دنت

آپ راجہ اندرجیت متونی کے صاحبزادے اور راجہ شیوراج دھرم دنت کے بھائی
اور ایک امیر گھرانے کے رکن تھے۔ ۲۳ برس ۱۲۸۵ء کو تولد ہوئے۔ مدرسہ عالیہ میں
تعلیم پائے۔ ۶ ربیع الثانی ۱۲۹۱ء کو بتقریب دو بار سالگرہ مبارک راجہ بہادر۔ ۲۶
ربیع الثانی ۱۳۰۰ء کو بتقریب سالگرہ مبارک مہاراج نواز دنت اور، رجا دی الادل ۱۳۱۲ء
کو بتقریب سالگرہ مبارک آصف نواز دنت کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ ۳۰ اسفند

کو خدمت صدر محاسب سرکار عالی پر مقرر فرمائے گئے۔ ۶ شہر یور ۱۳۰۲ء کو جو قوت نواب محسن الملک و خلیفہ پر علیحدہ ہوئے اور عارضی طور پر دفتر فینانس و دفتر صدر محاسبی بہ ضم ہوا۔ تو اُس وقت سے ۱۸ شہر یور ۱۳۰۵ء تک فینانس کا کام آپ انجام دیتے رہے۔ ۱۵۔ آذر ۱۳۱۲ء کو خدمت صدر محاسبی سرکار عالی کا جائزہ مولوی محمد اکبر نذر علی حیدری صاحب کو دیگر خدمت سے سبکدوش ہوئے۔ اس کے چند سال بعد مرض سرطان میں مبتلا ہونے کے باعث بغرض علاج ولایت گئے لیکن وہاں کی آب و ہوا آپ کو ناموفق ہوئی۔ لہذا بلکہ واپس آگئے اور اسی مرض سے ۷۔ ربیع الثانی ۱۳۳۲ء کو آپ انتقال کر گئے۔ راجہ اندر کرن بہادر سابق ناظم کروڑ گیری آپ کے صاحبزادے ہیں۔

(۱۰۳)

مولوی سید محمد حسن صابو بلگرامی

آپ خلیفہ سید محمود صابو خان صاحب مرحوم ہیں۔ پیدائش ۲۴ ر آذر ۱۳۰۶ء کو قصبہ بلگرام صوبہ اودھ میں ہوئی۔ بعد ختم تعلیم غیرہ ابتداً یکم شہر یور ۱۳۰۶ء کو ۳۱ فروردی ۱۳۰۶ء کو گزٹڈ رہے۔ یکم اردی بہشت ۱۳۰۶ء کو بشاہرہ (نما) پر ویشتر مدھگار ڈویژنریلوے مدینات مقرر ہوئے۔ اس کے بعد ۱۵ فروردی ۱۳۱۱ء کو مسٹر میر لڈ کی جگہ گورنمنٹ ڈویژن بشاہرہ (لک) مقرر ہوئے۔ اسی خدمت پر ترقی کرتے ہوئے ۳ اسفند ۱۳۲۵ء کو (الک) تنخواہ پانے لگے۔ اور ۱۰ خرداد ۱۳۲۸ء کو آپ نے صدر محاسب سرکار عالی کی خدمت پہ ترقی پائی۔ جہاں ۲۴ ر آذر ۱۳۳۵ء تک کار فرما رہے۔ اور تاریخ مذکور کو وظیفہ حسن خدمت پر کنارہ کش ہوئے تو ازراہ قدردانی اعلیٰ حضرت قدر قدرت نے یکم دے ۱۳۳۵ء کو میر مجلس انتظام پانیا گامر خوشینہ مقرر ہوئے۔

آپ کے متعدد تصانیف ہیں۔ اور شاعر بھی ہیں۔ آپ کی تحریر عالمانہ ہو ا کرتی ہے۔
 نہایت ذی خلق و ذی مروت بھی ہیں۔ آپ کی شادی ۱۳۱۳ھ میں بمقام بگرام نواب عبدالملک
 بہادر کی برادرزادی کے ساتھ ہوئی۔ آپ کی بقیہ حیات اولاد میں سے ایک فرزند
 اور دو دختر ہیں۔ سید اعظم الدین حسن آپ کے فرزند ہیں۔ جو فی الحال مددگار صدر محاسب
 سرکار عالی ہیں۔ اور گورنمنٹ اڈمیٹریٹو کے دفتر میں تعینات کئے گئے ہیں۔

(۱۰۴)

مولوی مرزا نصر اللہ خان صاحب برسر ایل

آپ خلف مرزا محمد سعید خان صاحب مرحوم ہیں۔ آپ کی ولادت ۱۲۹۱ھ
 کو ہوئی۔ ابتدائی تعلیم اسکاتش ایجوکیشنل سوسائٹی، بمبئی اور نظام کالج حیدر آباد میں حاصل کی۔
 اٹھارہ سال کے سن میں بغرض تعلیم انگلستان روانہ کئے گئے۔ جہاں ۱۹۰۳ء میں برطانیہ
 کی سند حاصل کر کے وطن واپس ہوئے۔ تخمیناً ایک سال تک امیر شریف میں پریکٹس
 ہائیکورٹ کی جماعت و کلا میں شریک ہو کر جاری رکھے تھے کہ سر جارج کین واکر انجمن
 حیدر آباد طلبہ فرما کر ۳ مہر ۱۳۱۵ھ کو مددگار مہتمم خزانہ عامہ کی خدمت پر بیافت
 (سمار) ماہوار تقرر فرمایا۔ اور ۸ فروردی ۱۳۱۶ھ کو آپ مستقل مہتمم خزانہ عامہ برسر عالی
 بمشاہرہ (سماء) بنائے گئے۔ ۱۲ فروردی ۱۳۲۵ھ کو خدمت مذکور کا جائزہ مولوی کریم
 صاحب مرحوم مددگار صدر محاسب کو دیکر مولوی عبدالغنی صاحب سے خدمت اول
 مددگاری شاخ تصفیہ مقدمات کا آپ نے جائزہ حاصل کیا۔ اس کے بعد یکم آذر ۱۳۲۱ھ کو
 آپ نائب صدر محاسب سرکار عالی بنائے گئے۔ بعد ازاں ۲۴ آذر ۱۳۲۵ھ کو آپ
 عہدہ صدر محاسب سرکار عالی پر فائز ہوئے۔ (الک) مشاہرہ پاتے ہیں۔

مرزا صاحب کی شادی نواب سرور الملک بہادر کی صاحبزادی سے ہوئی جن کے

بلن سے متعدد لوگ کے لڑکیاں ہیں۔ فرزندوں کے نام۔

- (۱) مرزا سلطان الدین خان (۲) مرزا افتخار الدین خان (۳) مرزا جمیل الدین خان
(۴) مرزا امین الدین خان (۵) مرزا اصلاح الدین خان (۶) مرزا معین الدین خان۔
(۷) مرزا نقی الدین خان ہیں۔

(۱۰۵)

جے راؤ صاحب

ابتداءً ۲۷۔ اردو بہشت ۱۲۶۶ء تک، آپ شریک زمرہ ملازمت سرکاری ہوئے۔ اور ۱۵۔ اردو بہشت ۱۲۹۳ء سے ماہ خورداد ۱۲۹۶ء تک نائب صدر محاسب سرکار عالی رہے۔ اور ۸۔ آذر ۱۲۹۶ء کو سوئے اتفاق سے بعلت جلعلازی دراجازت نامجات فوجداری مقدمہ میں ماخوذ ہوئے۔ بعد تحقیقات ۱۹۔ اسفند ۱۲۹۶ء کو آپ نے جرم سے برارت حاصل کی ۱۷۔ امرداد ۱۲۹۶ء کو بلوہ میں آپ کا انتقال ہو گیا۔

(۱۰۶)

رکے بابو گیار پرشاد رضا

آپ سرکار عالی کے اخراجات سے دفتر اکاؤنٹ جنرل بی بی میں حسابی کام کی تعلیم پاکر بعد وزارت نواب سالار جنگ اولی مددگار صدر محاسب سرکار عالی مقرر ہوئے۔ اس کے بعد دوم تعلقہ اری پر تبادلہ ہوا۔ ۱۲۹۵ء میں اول تعلقہ اضلع اورنگ آباد اور خورداد ۱۲۹۶ء کو نائب صدر محاسب سرکار عالی مقرر ہوئے۔ بعد ازاں ۱۲۹۶ء کو تعلقہ اری ضلع عثمان آباد پر تبادلہ ہوا۔ کمیشن قرضہ سٹیٹ نواب سالار جنگ کے مقدمہ میں معطل ہو گئے۔ پھر خدمت پر بحال نہیں ہوئے

اس کے بعد پایگاہ خورشید جاہی میں ملازم ہو گئے تھے۔ کچھ عرصہ کے بعد ہندوستان چلا گئے۔

(۱۰۷)

لالہ گویند رام صنا

آپ کی تاریخ ولادت ۱۸ فروردی ۱۲۴۲ء بمطابق ۱۲۲۲ء کو سرکار عظمت دار سے مدت ۱۸ سالہ مستعار لئے گئے۔ تاریخ مذکور سے منصرف مددگار صدر محاسب سرکار عالی شاخ تنقیح تعمیرات مواجہی (سمار) کلدار پر مقرر ہوئے۔ پھر زمانہ منصرمی میں ہی یعنی ۱۲۲۵ء کو آپ کی یافت (سماصہ) کلدار ہو گئی اور مزید برآں (مار) روپیہ عثمانیہ الونس عطا کیا گیا۔ اس کے بعد ۱۸ دے ۱۲۲۶ء کو آپ کی ماہوار میں پچاس روپیہ کا اضافہ کیا گیا۔ اور اکیس روپیہ الونس بھی ملتا رہا۔ ختم مدت کے بعد پھر ۱۸ دے ۱۲۲۷ء سے ۱۸ فروردی ۱۲۲۹ء تک سرکار عظمت دار سے توسیع منظور ہوئی۔ بعد ختم توسیع سرکار عظمت دار سے وظیفہ حسن خدمت عطا ہوا۔ ۱۸ دے ۱۲۲۷ء سے خدمت مذکور پر (الاء) کلدار اور (مار) عثمانیہ الونس پاتے رہے اس کے بعد ۲۳ بہمن ۱۲۲۷ء کو آپ نائب صدر محاسب سرکار عالی شاخ تنقیح تعمیرات مقرر ہوئے۔ اور ۲۵ فروردی ۱۲۳۳ء کو آپ خدمت مذکور سے بیکہ دوش ہو گئے۔

(۱۰۸)

راکشکر رشا ضابی

۱۶ امرداد ۱۲۹۰ء کو آپ پیدا ہوئے۔ بی۔ اے کی ڈگری حاصل کئے۔ ۲۲ شہریور ۱۳۱۲ء کو دائرہ ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے۔ ۶ مارچ ۱۳۱۶ء کو

سوم تعلقداری صنلح در نخل پر بشاہرہ (۱۸۵۵ء) مامور ہوئے۔ اس کے بعد یکم خورد
۱۳۲۱ھ کو مددگارِ انظم تنقیح حسابات مال بشاہرہ (۱۸۵۵ء) مقرر ہوئے۔ بعد ازاں
۲۲ ربیع ۱۳۲۵ھ کو مددگارِ صدر محاسب سرکار عالی بامبار (۱۸۵۵ء) مودالوس ترقی پائے
جس پر ایک عرصہ تک کار گزار رہے۔ علاوہ اس کے آپ بیافت الونس ڈیٹ کمیشن اور
کو اپریٹو سوسائٹی کے بھی انچارج رہے اس کے بعد یکم بہمن ۱۳۳۵ھ کو آپ نائب
صدر محاسب کار عالی کے عہد پر بیافت (۱۸۵۵ء) فایز ہوئے۔ اس کے بعد یکم آذر ۱۳۳۶ھ
کو آپ کی یافت میں اضافہ فرمایا جا کر (۱۸۵۵ء) مامور قرار دی گئی اور (۱۸۵۵ء) بارہ
روپیہ آپ کی انتہائی یافت قرار دی گئی۔

مہتممانِ خانہ عامرہ سرکار عالی

(۱۰۹)

جہانگیر جی سہراب جی صنات

آپ کی ابتداء سے ملازمت ۱۸۹۱ھ سے ہے۔ اور ۳۱ اسیفند ۱۳۰۲ھ کو
مددگارِ معتد مجلس مالگزاری مقرر ہوئے۔ ایک عرصہ تک اس خدمت کو انجام دیتے رہے
بعد ازاں ۱۲ فروردی ۱۳۱۱ھ کو مہتممِ خانہ عامرہ سرکار عالی مقرر ہوئے۔ اس وقت
(۱۸۵۵ء) مالوانہ یافت تھی۔ ۸ فروردی ۱۳۱۹ھ کو خدمت مذکورہ سے بحیثیتِ تعدادی سبکدوش ہوئے
اور ۳۱ ربیع ۱۳۱۶ھ کو بمقامِ مہتممِ آپ کا انتقال ہوا۔ آپ کے زمانہ میں خانہ عامرہ
کے انتظامات بہت کچھ اصلاح پذیر ہوئے۔ آپ ایک ینک دل اور خدا ترس
صوفی منش تھے۔ آپ نے دنیوی خیالات کو ترک کر کے عبادتِ الہی میں مشغول ہونے کی

غرض سے قبل از وقت خدمت سے بیکدوشی حاصل کی۔

(۱۱۰)

مولوی شیخ فضل کریم صاحب

آپ پنجاب کے باشندہ تھے۔ ۹۔ خرداد ۱۲۹۳ء کو اپنے وطن مالوہ میں پیدا ہوئے۔ آپ من ابتدا ۱۷۔ دے ۱۳۲۶ء تین سال کے لئے سرکار عظمت مدار سے ستعار لئے گئے تھے۔ تاریخ مذکور سے آپ منعم مددگار صدر محاسب سرکار عالی بلوچی (مالوہ) کھار پر مقرر ہوئے۔ اس کے بعد آپ بتاریخ ۱۲۔ فروردی ۱۳۲۶ء کو ہتم خزائن عامہ سرکار عالی بشاہرہ (امکامہ) کھار مو (محکمہ) روپیہ عثمانیہ تونس مقرر ہوئے۔ اور (ملک روپیہ تک اسی خدمت پر ترقی پائے۔ ۴۔ آذر ۱۳۳۱ء کو خدمت مذکور سے بیکدوش ہوئے۔ اور سرکار عظمت مدار میں واپس روانہ ہوئے۔ ۱۷۔ مہر ۱۳۳۲ء کو آپ کا اپنے وطن میں انتقال ہوا۔

(۱۱۱)

ہمنست میرا و صاحب

آپ بتاریخ ۲۳۔ اردی بہشت ۱۲۹۷ء پیدا ہوئے۔ آپ کی تعلیم مدرسہ اعزہ میں ہوئی۔ من ابتدا ۲۹۔ ارداد ۱۲۹۳ء لغایت ۲۴۔ ربیع ۱۲۹۸ء خدمت نان گزینیہ پر مامور رہے۔ اور ۲۵۔ ربیع ۱۲۹۹ء کو آپ منعم ہتم بندوبست نکمال (مہنگامی) بشاہرہ (مالوہ) مقرر ہوئے۔ ۱۸۔ مہر ۱۲۹۹ء سے خدمت تحصیلداری کو منعم طور پر انجام دیتے رہے۔ بعد ازاں سرشتہ والا جاہی مین ۱۳۱۱ء تک سرشتہ داری کے فرائض ادا کرتے رہے۔ اس کے بعد ۶۔ اردی بہشت ۱۳۱۱ء کو اپنے وطن داری

خزانہ عامرہ پر بیافت (مار) ماہوار مامور ہوئے۔ جہاں ایک عرصہ تک کار گزار رہے
کے بعد ۸ فروردی ۱۲۱۵ء کو آپ (سما) ماہوار پر مددگار مہتمم خزانہ عامرہ مقرر
ہوئے۔ اور اس کے ساتھ ہی نصرانہ طور پر خدمت مہتممی خزانہ عامرہ کو انجام دیتے رہے۔
۱۴ آذر ۱۲۲۱ء کو آپ مہتمم خزانہ عامرہ سرکار عالی کی خدمت منتقل ہوئے آپ کی
بیافت میں ترقی ہوتے ہوئے (۱۵ ص) ماہوار پاتے رہے تھے کہ یکم آذر ۱۲۲۶ء
کو وجہ پیرانہ سالی آپ کو (امکار) وظیفہ حسن خدمت عطا کیا گیا۔ اور خدمت سے سبکدوش
ہوئے۔ لیکن بعض خاص امور کے تصفیہ کے غرض سے بہ لحاظ آپ کی دیانتداری
و تجربہ کاری حسب فرمان خسروی تا حکم ثانی سابقہ خدمت پر ہی بیافت تکملہ تنخواہ
(۱۶ ص) دوسرے ہی دن سے خدمت مہتممی خزانہ عامرہ پر حسب سابق کا گزارا
ہیں۔ وظیفہ حاصل کرنے کے قبل آپ کی قابلیت اور کارگزاری کے لحاظ سے متعدد مرتبہ
بنظوری سرکار توسع عطا ہو چکی تھی آپ کے ایک فرزند ارجمند نامک راہ صاحب جو دین۔
مہتمان و نظما و مددگار ان دار الضرب کاغذ ممہو

(۱۱۲)
نواب غامر زانصر اللہ خان لٹ و یار جنگ

آپ کا فرائی تخلص تھا۔ ایرانی الاصل اور غلام حسین اصفہانی خوشنویس کے
فرزند ارشد تھے۔ مدت دراز تک حضرت اقدس و اعلیٰ کی امالیقی و مصاحبت کا
آپ کو شرف حاصل رہا۔ ابتدائی ملازمت ۱۹ تیر ۱۲۸۶ء ہے۔ (صا) علاقہ
دیوانی اور پانسو روپیہ علاقہ صرف خاص سے جملہ ایکہزار روپیہ منصب ملا کرتا تھا۔
کتب خانہ حضور پر نور کے مہتمم تھے۔ ۲ مہر ۱۲۹۴ء کو مہتمم کاغذ ممہور علاقہ سرکاری
مقرر ہوئے۔ ۸ مہر ۱۳۰۵ء تک خدمت مذکور پر کار گزار رہے۔ ۱۶ ربیع الثانی ۱۳۰۵ء

بمقریب دربار حکمرانی حضرت غفرانمکان علیہ الرحمۃ خانی بہادری اور دولت یار جنگ
خطاب عطا ہوا۔ ۹ مہر ۱۲۰۵ء کو آپ کا انتقال ہوا۔ آپ بزبان فارسی موسومہ -
”تاریخ دکن“ ایک بیسٹ تاریخ لکھی تھی۔

(۱۱۳)

محمد بخش اسکوائر

آپ یورپ کے باشندہ تھے۔ سرکار عظمت مدار سے مستعار لئے گئے تھے۔ یکم
فروردی ۱۳۱۲ء کو مہتمم دار الضرب و کاغذ مہور مقرر ہوئے۔ اور خدمت مذکور پر
۶۔ خرداد ۱۳۱۶ء تک کام انجام دیتے رہے۔ تقریباً (۱۰) روپیہ ماہانہ تنخواہ
مقرر تھی۔ کہا جاتا ہے کہ آپ سکے کے فن میں بڑے ماہر اور اعلیٰ تجربہ رکھتے تھے۔
چار میناری نمونہ کا سکہ آپ ہی کے زمانہ میں رائج ہوا۔ جسکی ڈائمی ولایت تیار کر اگر
منگوائی گئی تھی۔ بعد خدمت واپس کئے گئے۔

(۱۱۴)

مسٹر گیارن برٹلین

آپ ۱۸۔ خرداد ۱۲۸۳ء فضلی کو پیدا ہوئے۔ یکم فروردی ۱۳۱۸ء کو خدمت
نظامت دار الضرب و کاغذ مہور پر بمشاورہ (۱) کلاہ منصرمانہ تقرر ہوا۔ اور ۲۸
فروردی ۱۳۱۸ء کو خدمت مذکور پر باموار (۱) کلاہ مستقلاً تقرر ہوا۔ تدریجاً

ترقی کرتے۔ آپ کو اسوقت سہ الونس (اعلئے) روپیہ ماہوار ملتی ہے۔ آپ کے تحت میں سررشتہ برقی دورکشاپ وغیرہ کا کام بھی نہایت کامیابی کے ساتھ انجام پا رہا ہے۔

(۱۱۵)

مسٹر سپن جی باپو جی جینائی اولم دھکا ناظم دارالضرب

آپ ۲۶ مارچ ۱۹۲۵ء کو پیدا ہوئے۔ اولاً یکم ستمبر ۱۹۲۵ء لغایت ۲۱ اگست ۱۹۲۶ء نان گریٹیڈ خدمت پر مامور رہے۔ من بعد ۲۲ اگست ۱۹۲۶ء کو بشاہرہ (ماصہ) خزانہ دار دارالضرب مقرر ہوئے۔ پھر یکم اگست ۱۹۲۶ء کو آپ مہتمم خزانہ دارالضرب و مددگار مہتمم کاغذ مہبور ہوئے۔ یکم اگست ۱۹۲۶ء کو آپ کی پست سہ الونس (صامی) قرار پائی۔ اور ۵ فروری ۱۹۲۷ء کو آپ جنرل مددگار دارالضرب مقرر ہوئے۔

اسوقت آپ کی یانت (الک) روپیہ ہے۔

(نظام جنگلات کے بارے میں)

(۱۱۶)

مسٹر ایف کے لاج

آپ بتایا کہ ۲۴ اگست ۱۹۲۵ء کو پیدا ہوئے۔ ۶ فروری ۱۹۲۳ء کو آپ منصرم ناظم جنگلات بشاہرہ (الک) کلاہ اور (ماصہ) سکے عثمانیہ الونس موجود

اور ۶ فروردی ۱۲۲۶ء کو آپ کی تنخواہ (اعت) کھلار اور (ماصہ) سک
عثمانیہ انوس مقرر ہوا۔ یکم اردی بہشت ۱۲۳۰ء کو بوجہ ختم مدت آپ خدمت
مذکور سے بیکدوش ہوئے۔

(۱۱۷)

مہتمم دبلیو ایف بیکو اسکوار

آپ مٹر۔ ٹی۔ بی۔ بیکو متونی ساکن نیوٹن۔ انورس شاعر کے خلف اصغر تھے
بخال سول سروریتس آپ کا تعلق تھا۔ ۱۲۳۰ء ہجری میں (بوجہ طلحہ گی مٹر بیا لن
ٹائن) آپ سررشتہ جنگلات پر مامور ہوئے۔ اور ۲۰۲۰ء امرداد ۱۲۰۲ء کو ناظم
جنگلات مقرر ہوئے۔ بارہ سو (الحاک) روپیہ تنخواہ پاتے رہے۔ آپ نے
حسن انتظام اور عمدہ کوشش سے سررشتہ مفوضہ میں کچھ اصلاحیں کیں اور آپ کی
درخواست پر جدید تقررات کئے گئے۔ ۱۲۳۰ء ہجری میں (لغوی) کا موازنہ کارخانے
نے منظور فرمایا۔ اور آپ کو اپنے حسب منشاء تقرر کا اختیار دیدیا گیا۔ جس سے آپ
اپنے سررشتہ میں ایک مدرسہ کی بنا ڈالی جو اب تک قائم جس میں فن انجینی اور
جنگلات کی تعلیم ہو ا کرتی ہے۔ صد ہا شاغیین اور طالب ملازمت شریک اور پاس
ہو کر خدمتیں حاصل کرتے رہتے ہیں۔ جو اس مدرسہ کے قیام سے ملک کو بے حد فائدہ
پونچا اور سرکار عالی کو آسانی ہو گئی۔ بتاریخ ۲۰۰۰ اردی بہشت ۱۳۱۴ء کو آپ
بیکدوش ہوئے۔ آپ کے نام ۱۱۰۰ (صا) روپیہ وظیفہ مقرر ہوا۔

(۱۱۸)

نواب میراجنگ بہادر

آپ کا نام مرزا حامد بیگ ہے۔ بتاریخ ۳ آذر ۱۲۹۴ء پیدا ہوئے آپ نوابیہ افسر الملک کے صاحبزادے ہیں۔ بعد ان فراغ تعلیم وغیرہ ۲۴ مہر ۱۳۱۵ء کو آپ دائرہ ملازمت سرکار عالی بمشاہدہ (الملک) دوم تعلقہ ار ضلع نظام آباد مقرر ہوئے اس کے بعد یکم امر ۱۳۲۳ء کو مہتمم چھاؤنیات وریلوے بدہ بمشاہدہ (الصماء) مقرر ہوئے اس کے بعد تعلقہ اریہ ضلع عادل آباد میں کار گزار رہے۔ بعد ازاں ۱۲ مہر ۱۳۲۶ء کو رشتہ جنگلات میں منتقل ہوئے۔ اس وقت بشمول الونس وغیرہ (الٹ) روپیہ کی یافت رہی۔ اس کے بعد ۲۵ ربیع ۱۳۲۸ء کو منصرم ناظم جنگلات بمشاہدہ الونس (الصماء) مقرر ہوئے۔ بعد ازاں ۳ آبان ۱۳۳۰ء کو مستقل ناظم جنگلات مقرر ہوئے۔ اور تنخواہ (الٹ) پاتے رہے۔ یکم آذر ۱۳۲۱ء سے آپ کی نیت (الصماء) قرار پائی۔

۲۶ ربیع الثانی ۱۳۲۵ء کو بتقریب دربار سالگرہ غفران مکان خانی بہادری اور ۱۷ جمادی الاول ۱۳۲۶ء کو بتقریب دربار سالگرہ حامد جنگ کا خطاب عطا ہوا۔

نظام کروڑ گیری سرکار عالی

(۱۱۹)

مسٹر داراب جی دوسابھائی

بتاریخ ۱۹ آذر ۱۲۵۶ء دائرہ ملازمت سرکار عالی میں شریک ہوئے۔ بعد غزہ ہر ۱۲۸۵ء

تعلقہ ارکوڈر گیری مقرر ہوئے۔ اور ۳۱ اسفند ۱۲۹۹ء کو تعلقہ اری کا عہد کشتنر
کوڈر گیری کے نام سے تبدیل کیا گیا۔
۱۷۱۰ء آذر ۱۲۹۳ء کو وظیفہ حسن خدمت پر ملازمت سے سبکدوش ہوئے۔
۱۷۱۱ء (سمار) روپیہ وظیفہ تہا زیت ملتا رہا۔ یکم اسفند ۱۲۹۳ء کو بدہ میں انتقال کیا۔

(۱۲۰)

مسٹر پتن جی

آپ کی تاریخ ابتدائی ملازمت ۲۴ مہر ۱۲۸۵ء ہے۔ آپ مختلف خدمات پر گزار
رہے۔ ۱۷۱۰ء مرداد ۱۲۹۱ء کو ڈپٹی کشتنر درجہ اول کی خدمت پر بشا ہرہ (لکڑ)
ماہور ہوئے۔ اس کے بعد ۱۷۱۱ء آذر ۱۲۹۳ء سے ۲۰ مرداد ۱۲۹۴ء یعنی چند ہی
ماہ تک آپ نے کشتنر کوڈر گیری کا کام انجام دیا۔ حسن بن عبد اللہ الخاطب نواب عثمانوز جنگ
مرحوم سابق کشتنر کوڈر گیری بدہ خدمت کشتنری سے سبکدوش کئے گئے تو آپ ان کی
جگہ پر لحاظ گریڈ ۳ تیر ۱۲۹۳ء کو منعم کشتنر کوڈر گیری مقرر ہوئے۔ ۱۷۱۱ء اردی بہشت
۱۲۹۳ء کو وظیفہ حسن خدمت پر خدمت سے سبکدوش ہوئے۔ آپ کے نام (۱۷۱۱ء) روپیہ
روپیہ وظیفہ مقرر ہوا۔ اس کے بعد ۲ رجولائی ۱۲۹۴ء کو آپ کا انتقال ہو گیا۔

(۱۲۱)

خان بہادر عبد لکریم علی خاں صاحب

آپ ماہ شہر یور ۱۲۹۹ء میں زمرہ ملازمت سرکار مالی میں داخل ہوئے۔ پھر خدمت
سرکردہ دوم کو توالی بدہ اور فوج سٹی پولیس کے کمانڈنگ آفیسر ہو گئے۔ ۱۲ رجب ۱۳۱۱ء
کو بتقریب دربار ساگرہ مبارک آپ کو خانی بہادری کا خطاب عطا فرمایا گیا۔ ۲۰ تیر ۱۳۱۱ء

کو خدمت کو توالی بدہ سے سر فراز فرمائے گئے۔ اوزید مذکور ۹۴۱ھ آبان ۱۳۲۱ء تک انجام دیتے رہے۔ بعد ازاں آپ کتنر کر دہ گیری ملک سرکار عالی کے عہدہ پر مامور ہوئے ۱۵۔ فروردی ۱۳۲۲ء کو خدمت مذکور سے سبکدوش کئے گئے۔ ۲۵ رجمادی الثانی ۱۳۲۲ء کو آپ اور آپ کے بھائی جنھما تعلق پوس بدہ سے تھا۔ دونوں کی نسبت حکم کلریو کہ بدہ سے چلے جائیں اور عثمان آباد میں رہیں۔ چنانچہ اسی روز دونوں بھائیوں کو بدہ سے روانہ کیا گیا۔ بعد باجارت سرکار دوبارہ ۲۴ ذی قعدہ ۱۳۲۳ء کو بدہ واپس آئے اور ۲۶ ر شوال ۱۳۲۳ء ہجری کو بلخ میں آپ کا انتقال ہوا۔ آپ کے دور کو توالی و نظامت کر دہ گیری کو اکثر اصحاب یاد کیا کرتے ہیں۔

(۱۲۲)

راجہ اندر کرن بہا

آپ راجہ راجمان مہاراج آصف نواز دنت مرلی منو حرم تونی کے خلف اکبر اولہ دار بدہ سے ہیں۔ ۱۳۱۳ھ آذر ۱۲۹۵ء کو تولد پائے بعد خانگی تعلیم کے ۱۲ سال کی عمر میں مدرسہ عالیہ میں داخل ہوئے۔ چار سال تک تعلیم پائی۔ پھر مدراس یونیورسٹی کا امتحان میٹرک پاس کیا۔ ۱۳۱۵ء میں آپ مہا بھیشور وغیرہ کی کسیر فرمائی۔ آپ کو سیاحت کا حد درجہ شوق ہے۔ اثنائ سفر میں اکثر راجہ مہاراجو سے ملاقات ہوئیں۔ اور ان کے مہمان رہے۔ ۱۳۱۵ء ہجری میں امتحان ایف۔ اے۔ پاس کیا۔ بعد ازاں آپ نے بی۔ اے۔ کی دہ گیری حاصل فرمائی۔ ۱۳۱۵ء میں تقرب جشن سالگرہ مبارک آپ کو راجہ بہادر کا خطا عطا فرمایا گیا۔ اس کے بعد حب حکم مدار الہام سرکار عالی ۴۴ ر شہر پور ۱۳۱۵ء کو بمبارہ (سملا) کار آموز ہوئے۔ ۱۰ تیر ۱۳۱۳ء کو سپرنٹنڈنٹ کورٹ آف وارڈز بہار (امام) مقرر ہوئے۔ ۴ مہر ۱۳۱۵ء کو اول تعلقہ دار منلع بیڑ بہار (صاحب) مامور

ہوے۔ اور ۲۲ آبان ۱۳۱۶ سالف کو (لکھ) روپیہ تنخواہ پانے لگے۔ اور ایک عرصہ تک ضلع گلبرگہ میں اول تعلقہ اری کی خدمت کو انجام دیتے رہے اسی زمانہ میں ۲۲ راردی بہشت ۱۳۲۳ سالف کو منفرم صوبہ دار صوبہ گلبرگہ ہوئے اور یافت (الاص) ہو گئی۔ اس کے بعد ۱۶ فروردی ۱۳۲۴ سالف کو آپ ناظم کروڑگیری ملک سرکار عالی بنائے گئے پھر ۱۸ فروردی ۱۳۲۵ سالف کو صوبہ دار گلبرگہ مقرر ہوئے۔ ۲۰ آذر ۱۳۲۶ سالف کو آپ مکرر خدمت نظامت کروڑگیری پر واپس تشریف لائے۔ ۲۹ ربیع ۱۳۲۶ سالف کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے سبکدوش ہوئے۔ بوقت وظیفہ آپ کا زمانہ کار آموزی بھی حسب سرکار بصیفہ فینانس شریک مدت لازمست کر لیا گیا۔

۲۶ ربیع الثانی ۱۳۲۶ کو بقرب دربار سالکواراجہ بہادر کا خطاب ہوا۔

(۱۲۳)

نواب سہراب جی جمشید جی چینیائی المحاطب النواب نجیب

آپ ۳۱ راردی بہشت ۱۲۸۶ سالف کو پیدا ہوئے۔ بعد انفرخ تعلیم وغیرہ اولاً آپ کا سوم تعلقہ درجہ اول پر یافت (ہما) بتاریخ ۲۶ اسفند ۱۲۹۹ سالف کو نقر کیا گیا۔ بعد ازان متعدد اضلاع میں خدمت تعلقہ اری کو انجام دیتے رہے اور ۵ مہر ۱۳۱۲ سالف کو بشاہرہ (ہما) آپ منفرم مددگار صوبیدار مقرر ہوئے۔ بعد ازان ترقی کرتے ہوئے۔ ۱۸ مہر ۱۳۲۱ سالف کو آپ منفرم صوبیدار ضلع میدک بمشاہرہ (ہما) نامور ہوئے اس کے بعد تعلقہ اری درجہ اول ضلع نظام آباد پر بجا ہوا (ال) متعلق ترقی پاب ہوئے۔ بعد ازان ۱۸ فروردی ۱۳۲۵ سالف کو ناظم کروڑگیری ملک سرکار عالی کی خدمت پر بجا ہوا (ال) مقرر ہوئے اور ۲۶ راردی بہشت ۱۳۲۹ سالف کو وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے سبکدوش ہوئے۔

ہم ذی قعدہ ۱۲۲۳ھ ہجری کو بمقرب دربار جشن چیل ساگرہ غفران سہراب نواز جنگ
خطاب عطا ہوا۔

(۱۲۴)

نواب محی الدین محی الدین یا جنگ منٹر صاحب

آپ بتاریخ ۱۲۰۴ھ آذر ۱۲۰۴ھ کو بدھ حیدر آباد میں پیدا ہوئے۔ آپ کی ابتدائی
تعلیم بدھ میں اور مابعد کی تعلیم علیگڑھ کالج میں ہوئی۔ جب وہاں کی تعلیم سے
فارغ ہوئے۔ تو انڈیا میں تشریف لے گئے۔ جہاں کیمبرج میں۔ بی۔ اے
کی ڈگری حاصل فرمائی۔ اس کے ساتھ ہی قانون بھی آپ نے شروع کر دیا۔ اور پریکٹس
کی ڈگری حاصل کی۔ تعلیم سے فراغت پا کر وطن واپس تشریف لائے۔ اور
آذر ۱۲۰۴ھ میں اٹاپچی کی حیثیت سے دفتر صدر محاسبی سرکار عالی میں متعین کئے گئے۔
چھ مہینے گزرنے کے بعد دوم قلعہ در ضلع حیدر مقرر ہوئے۔ اور ناراین پیٹھ اور بھونگر
میں بھی اس خدمت کے فرائض انجام دیے۔ اردی بہشت ۱۲۱۵ھ میں اول قلعہ در
ضلع محبوب نگر مقرر ہوئے۔ وہاں سے ضلع پر بھنی اور نگ آباد ضلع کرمنگہ وغیرہ
بحیثیت اول قلعہ داری تبادلے جات ہوتے رہے۔ ضلع اور نگ آباد اور میدک پر
منصرمانہ صوبیداری کا کام بھی انجام دیا۔ ۱۲۳۰ھ میں صوبیدار ورنگل مقرر ہوئے۔
اور ساتھ ہی نظامت قحط پر ترقی پائی۔ مولوی عزیز الدین صاحب کشر کروڈگیری کے
خدمت سے سبکدوش ہونے پر ۱۲۵۰ھ آذر ۱۲۳۱ھ کو آپ خدمت کشر کروڈگیری
امور ہوئے اور ۳۰ آذر ۱۲۳۲ھ کو خدمت سے سبکدوش ہوئے آپ کے گزشتہ
خدمات کے صلہ میں بارگاہ خسروی سے بمقرب ساگرہ مبارک اللحضرت قدس قدر
بدریغہ جریدہ غیر معمولی مورخہ ۱۲۵۰ھ اردی بہشت ۱۲۳۳ھ محی الدین یا جنگ خطاب

عطا ہوا۔ جب وظیفہ من خدمت مائل فرمایا۔ تو قدر شناس آقا نے غزہ رجب ۱۳۳۳ ہجری سے نظامت مال سمت درنگل پر تقرر فرمادیا۔ عتا بعد حسب بنی چار صوبہ دار یا قائم ہوئیں تو خدمت نظامت مذکور برخاست کر دی گئی۔

(۱۲۵) نواب رستم جمی رستم جنگ بہا

آپ نواب سر فریدون الملک مرحوم سابق منصرم صدر اعظم باب حکومت کے صاحبزادہ ہیں آپ سابق میں کمشنر برار تھے۔ جہان سے آپ کو طلب کیا جا کر ۲۹۔ بہن ۱۳۳۶ لاف کو بشاہرہ (الصفا) کلدار پر امتحاناً تین سال کے لئے ناظم کر ڈر گیری مقرر کیا گیا ہے۔ بتقریب سا لگدہ مبارک حسب جریدہ مورخہ السہندار ۱۳۳۶ لاف جلد ۶۱ نمبر ۱۵ صفحہ ۱۴۸ نواب رستم جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔ اور تنخواہ میں (ماصہ) کا اضافہ ہوا۔ اور آپ سیولین سرکار ہیں۔

(نظامت علیمات)

(۱۲۶)

نواب اسد مسعود بیر سٹرائٹ والا المناطیب و جنگ بہا

آپ مسٹرید محمود کے خلف الرشید اور سر سید علیہ الرحمۃ کے پوتے ہیں۔ آپ ۱۲ فروری ۱۲۹۸ء کو بمقام علیگڑھ پیدا ہوئے۔ ۱۹۰۳ء میں اپنے انٹرنس پاس کی۔ اور عازم انگلستان ہو کر چھ سال کی محنت میں کسفورڈ یونیورسٹی کے میوکلج سے ۱۹۱۱ء میں بی۔ اے کی ڈگری حاصل کی۔ اس امتحان میں آپ کا مضمون تاریخ تھا۔ اسی میں آپ قانون کے مطالعہ میں مشغول رہے اور ۱۹۱۲ء میں بیر سٹری کی سند حاصل فرمائی بعد

دائمی وطن بمقام بائنی پور۔ بیرسٹری شروع کردی۔ لیکن اس پیشہ میں آپ کا جی نہ لگا اور یکم نومبر ۱۹۱۳ء کو پٹنہ ہی میں ہندوستان کے میخہ تعلیمات میں داخل ہو گئے آپ کو اس سررشتہ کا کافی تجربہ ہو گیا تو ۲۴ رشتہ پور ۳۲۵ء کو سرکار کے بندہ سالہ سرکار غفلت مدار سے آپ مستعار لئے گئے اور خدمت نظامت تعلیمات علاقہ سرکار عالی پر بشاہرہ (الاص) کھدار مامور فرما ہو گئے۔ ۲۴ رشتہ پور ۳۲۶ء کو آپ کی یافت میں اضافہ ہو کر (الاص) کھدار اور (ما) عثمانیہ الونس مقرر ہوا۔ اس کے بعد آپ کی مدت ملازمت میں توسیع فرمائی گئی۔ آپ کو بتقریب عقد خوانی اعلیٰ حضرت ہند گانوالی حسب فرمان خسروی مزینہ غرہ شوال ۱۳۴۱ھ ہجری مسعود جنگ کے خطاب سے سرفراز فرمایا گیا۔ ناظم تعلیمات کی حیثیت سے آپ نے یورپ اور جاپان کی سیاحت فرمائی۔ اور اس سیاحت کے نتیجہ کے طور پر ایک بیسٹر پورٹ بھی شائع فرمائی ہے۔ نواب صاحب صوف نے ۱۴ رجب ۱۳۳۵ھ میں چبہ کی رخصت حاصل کر کے کمر ملک جاپان کی سیاحت کی۔ ۲۲ رشتہ پور ۳۳۴ء کو آپ کو آپ وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے بسکدوش ہوئے۔ اور جانب وطن روانہ ہوئے۔ آپ کو (الک) روپیہ کھدار وظیفہ مقرر ہوا۔ اس وقت آپ محمدن یونیورسٹی علیگڑھ کے وائس چانسلر میں قومی خدمت بجالانے میں آپ شب و روز مصروف رہتے ہیں۔

(۱۲۷)

مولوی فضل محمد خان ضایم

آپ ۹ تیر ۱۲۹۲ء کو پیدا ہوئے اور ۱۰ امرداد ۱۳۲۳ء کو سرکار غفلت مدار سے تین سال کے لئے مستعار لئے گئے اور بیافت (مباحث) صدر مدرس سٹی ہائی اسکول مقرر فرمائے گئے۔ ۱۰ امرداد ۱۳۲۶ء کو آپ کی

یافت (۱۲۵۷) سکدار ہوئی۔ اور نائب ناظم تعلیمات کی خدمت تک ترقی کئے بوجہ خدمت سرکار عظمت مدارین واپس کئے گئے۔ اس کے بعد بوجہ علمدگی نواب مسعود جنگ بہادر بتاریخ ۱۲۳۵ء آپ کو ناظم تعلیمات سرکار عالی کی خدمت پر مامور فرما کر سرکار عظمت مدار سے مکر مستقل طور پر آپ کے خدمات حاصل کئے گئے۔ آپ ایشیائی کالج بھٹن

نظام سررشتہ (پہ خانہ) علامہ سرکار

(۱۲۸)

نواب برہان الدین خان شہسوار جنگ بہادر

آپ برہان الدین خان شہسوار جنگ ثالث کے خلف دوم اور محمد فائق خان شہسوار ثانی کے پوتے تھے اولاً ۱۲۴۹ء مہر سلف کو نظامت پہ سرکار عالی کی خدمت سے سرفراز ہوئے۔ جیسر ۲۰ رتیر ۱۲۴۹ء تک مامور رہے۔ بعد ازاں محلات مبارک کے ناظم مقرر ہوئے۔ ایک عرصہ دراز تک اس خدمت کو انجام دیتے رہے۔ بعد ازاں خدمت ہتھی صرف خاص آپ کے تفویض کی گئی تھی۔ جبکہ تادم زیست انجام دیتے رہے۔ ۱۳۱۶ء میں بمقرب جشن سالگرہ مبارک خانی بہادری شہسوار جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ آخر ۲۲ ذیحجہ ۱۳۱۶ء ہجری کو بمرض انفولمنز آپ کا انتقال ہوا۔ آپ نہایت نیک دل و فیاض تھے

(۱۲۹)

سی لاؤ و اسکوائر

ابتداءً آپ ۱۹۷۲ء میں گورنمنٹ برطانیہ کے امپریل پوسٹل سرویس میں داخل ہوئے قبل ازیں آپ نے مختلف مقامات میں متعدد عہدہ و پیر گورنمنٹ انجینیری کے

خدمات بجالائے۔ چنانچہ جنگ افغانستان کے موقع پر صدرن افغانستان فیڈل فورس کے ڈاک کی روانگی وغیرہ کا کام آپ کے تحویل میں تھا۔ بعد ازاں ۹۰ء اردی بہشت ۱۳۲۶ء کو بغرض اصلاح سررشتہ ٹپہ آپ کے خدمات گورنمنٹ انگریزی سے مستعار لئے گئے (مالیہ) حالی تنخواہ اور (محکمہ) کلدار کنسٹریکشن پاتے تھے۔ آپ کے زمانہ میں بہت جلد ٹپہ خانہ جات قائم ہوئے اور بہت سا کار اصلاح و انتظامات ہوئے۔ دینر رانچور۔ یادگیر ایند و پہاڑ وغیرہ میں گورنمنٹ انگریزی کے ٹپہ خانہ جات مقرر کئے گئے۔ سابق میں جو گھونگر و ٹپہ کا قاعدہ علاقہ سرکار عالی میں جاری تھا وہ آپ کی تحریک پر موقوف ہوا۔ اور بغرض نگرانی ٹپہ خانہ جات دورہ ہر ایک ضلع میں ایک ایک ناظر کا تقرر عمل میں آیا۔ اخبارات کے لئے پاؤ آئے حصول آپ ہی کے زمانہ میں قائم ہوا۔ علی ہذا پاؤ آئے کے کار ڈبھی آپ ہی کے اصلاح کا نمونہ ہے۔

بعد ختم مدت لازمت بعلائے وظیفہ ۱۳۱۲ھ میں آپ یہاں واپس دانہ ہوئے۔

(۱۳۰)

نواب سید سردار علی خاں لیاطی سردار بھادور جنگ

آپ خلف دم بپا سردار دلیر الملک مرحوم ہیں آپ کا تعلق بلوچہ کے سادات حسنی سے ہے۔ آپ کی ولادت ۱۲۸۵ء اردی بہشت ۱۳۰۵ء کو بلوچہ میں واقع ہوی۔ اپنے والد کے زندگی میں تعلیم و تربیت حاصل کرتے رہے اور ان کی رحلت کے بعد تجارت کی جانب آپ مائل ہوئے۔ ایک عرصہ تک اسی شغل کو جاری رکھا بیٹی کا مشہور دانش جوئل و محفلات کے آپ ہی کی ملکیت میں تھا۔

آپ کو اس سکونت گاہ عامہ کی ایک خصوصیت یہ تھی کہ جب قدر علماء و صلحا اہل شائیس

وار و بھئی ہوتے تھے۔ وہ آپ کی ذاتی مہمان کی حیثیت سے صاحب دوح کے زیر سایہ آرام پاتے تھے۔

سرکار آصفیہ کے سلک ملازمت میں ۲۲ دسے ۱۳۲۱ء کو حضور پر نور کی توجہات شانانہ کے باعث آپ دوم تعلقہ اسکی حیثیت سے داخل ہوئے۔ اور آٹوی آپ کا مستقر قرار پایا۔ سلسلہ بسلسلہ اول تعلقہ اری و صوبہ اری تک ترقی کر کے آپ ۱۰ تیر ۱۳۲۱ء کو ناظم ٹیپ خانہ ملک سرکار عالی کے عہدہ پر فائز ہوئے۔ اور ۵۱۸ اسفند ۱۳۲۵ء کو وظیفہ من خدمت تعدادی (۱۵۵۰۰) روپیہ علی الحساب حاصل فرما کر خدمت سے سبکدوش ہوئے۔ بتقریب سالگرہ مبارک ۱۳۲۵ء حضرت قدر قدرت بذریعہ جریدہ غیر معمولی مورخہ ۲۴ اردی بہشت ۱۳۲۵ء پیشواہ خداوندی سے سردار نواز جنگ کا خطاب سہ فرزند ہوا۔

آپ اہل قلم بھی ہیں۔ آپ کے تصانیف میں ہند موجودہ۔ تاریخی فرینچر۔ اضطراب ہند۔ ہند در عہد لارڈ کرزن۔ حیات لارڈ مارلے۔ حیات لارڈ ریڈنگ۔ قابل ذکر ہیں۔

(۱۳۱)

مستر ستم جی جیشین جی چینیائی

آپ بتاریخ ۹۔ ۱۱ مرداد ۱۳۸۱ء تولد پائے۔ بعد ختم تعلیم وغیرہ ابتداً ۲۹ شہر پور ۱۳۸۵ء کو حیدر آباد میں بشاہرہ (ماہ) اٹماچی سیول سروس کلاس مقرر ہوئے۔ بعد ازاں من ابتداً ۱۳ مہر ۱۳۸۵ء لغایت ۶ بہمن ۱۳۸۵ء بیافٹ الونس بغرض تعلیم سررشتہ ٹیپ کلکتہ میں قیام فرما رہے۔ بعد ۶ بہمن ۱۳۸۵ء کو مہتمم ٹیپ خانہ جات بشاہرہ (ماہ) ضلع اورنگ آباد پر مامور ہوئے۔ یکم آبان ۱۳۸۵ء کو (ماہ) اورنگ آباد دی بہشت ۱۳۸۵ء کو (ماہ) پر ترقی پائے۔ بعد ازاں بلدیہ آباد

۲۳۔ آذر ۱۲۱۳ء کو مددگار ناظم ٹیپہ بشاہرہ (سما) مامور ہوئے۔ اسی خدمت پر ترقی کرتے ہوئے ۲۸۔ رخص۔ داد ۱۲۱۵ء کو (سما) تنخواہ پانے لگے۔ کچھ عرصہ کے لئے خدمت بہتم ٹیپہ خانات درجہ دوم ضلع اورنگ آباد پر روانہ ہوئے۔ بعد ازاں ۳۱۔ تیر ۱۲۱۵ء کو خدمت نائب ناظم ٹیپہ خانہ سرکار عالی پر بشاہرہ (سما) منصرمانہ مامور ہوئے بعد ازاں بہتم ٹیپہ خانہ جات ضلع میدک بنائے گئے اور ۱۱۔ آبان ۱۲۱۵ء کو کبدہ جید آباد میں متقل مددگار ناظم ٹیپہ خانہ جات بشاہرہ (سما) پر ترقی یاب ہوئے۔ ۱۴۔ شہرور ۱۲۱۶ء کو منصرم ناظم ٹیپہ خانہ جات بشاہرہ (سما) مامور ہوئے۔ اسی خدمت پر یکم آذر ۱۲۱۶ء کو (لکڑ) روپیہ اور ۲۶۔ آبان ۱۲۲۶ء کو (الٹ) ماہوار اور (ماو) روپیہ لائس پانے لگے۔ ۱۵۔ اسفند ۱۲۲۸ء کو آپ متقل ناظم ٹیپہ خانہ جات ملک سرکار عالی کے عہد پر فائز ہوئے اور بتاریخ ۹۔ امراد ۱۲۳۲ء کو بطائے وظیفہ حسن خدمت تعدادی۔ (صا ۱۳۷) سبکدوش ہوئے۔

ٹیپہ خانہ علاقہ سرکار عالی میں نسبت آمدنی کے اخراجات زیادہ ہوا کرتے تھے لیکن آپ کے حسن کوشش سے وہ بات نہ رہی بلکہ بعد ضلع اخراجات سرکار کو نفع ہوتا رہا۔

(۱۳۲)

محمد احمد رضا منصرم ناظم ٹیپہ

محمد احمد صاحب کا تعلق یوناٹینڈ پراونس کے ایک قدیم اور بڑے خاندان سے ہے جس کے افراد سلطنت مغلیہ میں بڑے بڑے ذمہ داری کے عہدوں پر فائز رہے ہیں۔ آپ کے والد ماجد خان بہادر مولوی محمد صدیق صاحب مرحوم کو بھی نواب سالار جنگ بہادر اول نے ہی بلایا تھا۔ صاحب مدوح برٹش گورنمنٹ سے وظیفہ حسن خدمت لیکر یہاں آئے۔ سپرنٹنڈنٹ انجینئر مقرر ہوئے۔ صوبہ ورنگل میں آب پاشی کے بڑے کام

اپنی کے زمانہ میں جاسی اور تکمیل کو پہونچے۔ خان بہادر صاحب نے یہاں بھی تقریباً
میں ساٹن ملازمت کی اور یہاں سے بھی وظیفہ حسن خدمت حاصل کیا۔
محمد احمد صاحب کی ملازمت (۲۹) سال کی ہو چکی ہے۔

آپ محمد ان ایٹھو اور نیٹیل کالج علیکدہ من ایف۔ اے۔ کلاس میں تعلیم پڑتے تھے
کولسی تعلیم وغیرہ کے موقع پر حیدرآباد آئے۔ مسٹر لارڈ ناظم ٹیپ نے ان کا اتنا بہت عمدہ
مہتممی کے لئے فرمایا۔ اس وقت ان کی عمر صرف (۱۹) سال کی تھی۔ مسٹر منٹن صدر ناظم کو توالی
اضلاع اور محمد احمد صاحب کے والد سے دوستانہ تعلقات زیادہ تھے۔ ان کو اپنے بچے
میں لینا چاہتے تھے۔ ان کو اپنے بچے پر طلب بھی کیا۔ سررشتہ کو توالی میں شریک کرنے کے لئے
بہت اصرار کیا لیکن ان کی طبیعت کا رجحان پولیس کی طرف نہ تھا۔ یہ اسکا کرتے رہے۔ مسٹر
لارڈ ناظم ٹیپ سے خاص طور پر انہوں نے سفارش کر کے ان کا تقرر خدمت مہتممی پر کرا دیا۔ گو
اس سررشتہ میں ان کی ترقی بہت دیر تھی اور آہستہ آہستہ ہونی رہی۔ مگر جس سررشتہ میں
ابتدائی ملازمت اختیار کی تھی۔ اس سررشتہ کے انتہائی زمینہ پر ان کو رفتہ رفتہ پہونچا
آہٹہ نو سال تک خدمت مہتممی کو انجام دینے کے بعد مسٹر ناکس جو من ناظم ٹیپ نے
مددکاری نظامت پر لے لیا (۱۶) سال تک اس خدمت کو بہ حسن و خوبی انجام دیتے
رہے۔ ۳۳ سال میں نواب سردار نواز جنگ بہادر کے وظیفہ پر علیحدہ ہونے سے بعد
نائب نظامت پر ترقی پائے۔

سررشتہ کی زیادہ تر ترقی گزشتہ بیس سال میں ہوئی۔ اور اس میں بردست
حصہ محمد احمد صاحب بھی کار ہوا ہے۔ جدید قواعد کی تنظیم۔ مختلف جدید شیون کا نفاذ۔
جدید فارمون اور رجسٹرون کی اجرائی۔ خصوصاً اجرائے طریقہ بیمہ سیرنگ بنک۔
اوحارنٹی فنڈ۔ وغیرہ وغیرہ ان ہی کی دماغ سوزی کا نتیجہ ہے مثل علاقہ انگریزی
یہاں بھی بسٹ آفس منیول جو تیار کرایا جا رہا ہے وہ محض صاحب ممدوح ہی کی

تجربہ کی باعث ہے۔ ان کی کارگزاری کی تعریف ہر ایک ناظم وقت نے اپنے اپنے زمانہ میں کی ہے۔

مسلمہ کارگزاری اور وسیع تجربہ کے علاوہ برٹش انڈیا کے تمام پریسیدنسی پوسٹ آفیس اور جملہ بڑے بڑے پوسٹ آفسوں کو دیکھا ہے۔ کیپ شاہی کے ٹپ کا انتظام ان ہی کے سپرد رہا۔ سال ۱۹۰۹ء میں دربار قیصری دہلی کے موقع پر خاص طور پر منجانب سرکار عالی دہلی بھیجے گئے تھے۔ جہاں کیپ شاہی کے ٹپ کا انتظام قابل تعریف رہا۔ ۱۸۰۸ء امرداد شاہ کو۔ ٹرسٹم جی صاحب خلیفہ حسن خداتہ حاصل کر کے بازار سے علیحدہ ہوئے اور خدمت نظامت ٹپ خانہ پر آپ کا تقرر ہوا۔

نظام طبابت

(۱۳۳)

ڈاکٹر لائل ایم۔ ڈی

آپ سال ۱۸۸۰ء م ۲۹ سال بن بر حیثیت منعم ناظم طبابت مقرر ہوئے۔ صرف دو سال تک اس عہدہ پر کار گزار رہے۔ دسمبر ۱۸۹۷ء میں آپ نے افضل گنج کپاس کے لئے ریجسٹر ہزار روپیہ کا ذاتی گرانقدر عطیہ مرحمت فرما کر اس بات کا ثبوت دیا کہ آپ کو حیدر آباد اور اس کے باشندوں سے سچی ہمدردی ہے۔ (ص ۱۰۰) دیکھا عطیہ انہوں نے اس غرض سے دیا کہ اس کے سود کی آمدنی سے افضل گنج کپاس کے مرضا مہتممین سے زنانہ اور زچہ خانہ کے مریضوں کے لئے دوا میں وغیرہ اور راحت و آرام کی چیزیں فراہم کر کے دیئے جائیں اس وقت کے ہسپتال میں ڈنٹ بہادر۔ مدار الہام بہادر سرکار عالی اور آفسر اعلیٰ محکمہ طبابت مقرر کئے گئے۔

یہ رسم بمبئی کی بینک میں جمع کی گئی ہے۔ جس کا سود ڈھائی ہزار روپیہ سالانہ تھا ہے۔ حضرت اقدس داعی نے اس عطیہ کو قبول فرما کر ڈاکٹر صاحب ممدوح کا نیکر ادا فرمایا۔

(۱۳۴)

سلطان الحکماء ڈاکٹر میر وزیر علی خان بہادر

آپ فارسی اور عربی دان تھے۔ اور فن ڈاکٹری میں مشاہیر دکن سے تھے کبھی کبھی فارسی اور اکثر اردو اشعار ایام شباب میں کہا کرتے تھے۔ جوش تخلص تھا، ابتدا آپ معالج شاہی کی خدمت پر مامور ہوئے۔ اور ایک ہزار تنخواہ پاتے تھے۔ سلسلہ ہجرتی خانی بہادری اور جشن نوروز کے موقع پر سلطان الحکماء کا خطاب سرفراز فرمایا گیا۔ آپ ناظم طبابت انگریزی مقرر ہوئے۔

(۱۳۵)

ڈاکٹر نصرت کرل لاری

آپ بتاريخ ۱۷ اپریل ۱۸۸۵ء ع ۱۰ خرداد ۱۲۹۳ء ف ناظم طبابت علاقہ سرکار عالی کے عہدہ پر مامور فرمائے گئے۔ اس کے بعد بوجہ ختم مدت ۱۷ مئی ۱۹۰۱ء کو خدمت سے سبکدوش ہوئے۔ اور ۲۱ مئی ۱۹۰۱ء کو آپ بلدہ سے واپس روانہ ہوئے۔ ۲۳ اگست ۱۹۱۵ء کو بمقام لندن آپ کا انتقال ہوا۔ اور یہاں سے آپ کو بہت کچھ دولت ثروت حاصل ہوئی کلور فام کمیشن ماہ سپتمبر ۱۸۹۱ء میں رزیدنسی حیدر آباد کے ہسپتال میں آپ کے عہد تظامت طبابت میں قائم ہوئی تھی وہ ماہ نومبر ۱۹۰۱ء میں اپنا کام ختم کیا۔

(۱۳۶)

لیفٹ کرنل جی ایچ۔ ڈی کلیٹ۔ ڈی آئی ایم۔ سی آئی

آپ منصرم ناظم تھے۔ مدرسہ طبابت انگریزی کے پرنسپل اور نظارت و صدر مخزن ادویہ و دواخانہ افضل گنج کے منصرم مہتمم تھے۔ جب ڈاکٹر لاری سابق ناظم طبابت ایک مدت وراز کے بعد اپنی ڈیوٹی ختم کر کے رخصت ہوئے تو ان کی جگہ میجر۔ ڈی۔ براکن۔ آئی۔ ایم۔ یس۔ ناظم طبابت مقرر ہو کر آئے۔ لیکن یہ بہت جلد رخصت ہو کر دلایت روانہ ہوئے۔ آپ ان کی جگہ ۱۹۹۰ء میں صدر مخزن ادویہ کے مہتممی کے (۱۹۹۰ء) اور صدر دواخانہ افضل گنج کے مہتممی کے (۱۹۹۰ء) جلد (حصہ ۱) تنخواہ مقرر تھی۔ فن ڈاکٹری میں آپ نے متعدد ڈگریاں حاصل کی تھیں اکثر سخت اور ہلکے مریضوں کا آپ نے معقول علاج کیا۔ بعد ختم مدت ملازمت آپ یہاں واپس روانہ ہوئے۔

(۱۳۷)

ڈاکٹر۔ لنکاسٹر

آپ بتاریخ ۴۔ فروری ۱۹۲۶ء پیدا ہوئے۔ ابتداً آپ ۴۔ فروری ۱۹۲۶ء ناظم طبابت علاقہ سرکار عالی بمشاہرہ (اعلیٰ صلا) کلدار اور (ما) عیال پر امور ہوئے آپ کے زمانہ میں بلدہ حیدر آباد میں مرض انفلوئنزا پہوٹ پڑا تھا۔ اسوقت مریضوں کے ساتھ نہایت ہمدردی سے کام لیا۔ ادویات اور دودھ اور ساگو دانہ سے نہایت امدادی بعد ختم مدت بتاریخ ۹۔ خرداد ۱۳۲۹ء یہاں سے راہی وطن ہوئے۔ آپ نہایت ہر دل عزیز اور نیک نام رہے۔

(۱۳۸)

میسر محمد اشرف صاحب یم۔ بی۔ سی یم۔ بی۔

آپ یکم فروردی ۱۲۸۸ء کو پیدا ہوئے اور ۵۔ بہمن ۱۳۱۳ء کو دائرہ ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے۔ اور بتاریخ مذکور سے ۱۴۔ مہر ۱۳۳۰ء تک علاقہ فوج میں متقل و مکمل گزار رہے۔ ۲۴۔ خرداد ۱۳۳۲ء کو بشاہرہ (الک) مع الونس منقسم ناظم طبابت مقرر ہوئے۔ بتاریخ ۳۔ خرداد ۱۳۳۴ء نگر اشکار ناظم طبابت مقرر ہوئے۔ آپ کی یافیت (مک) ماہوار اور (ما ص)۔ ۹۔ الونس قرار پایا اور اب اس وقت نائب ناظم طبابت ہیں۔

(۱۳۹)

میسر خواجہ معین الدین صاحب کم۔ ڈی

آپ بتاریخ یکم اردی بہشت ۱۲۸۳ء کو تولد ہوئے۔ ابتداء ۲۴۔ خرداد ۱۳۰۳ء کو اسٹنٹ ہوز سرجن و داخانہ افضل گنج پر بشاہرہ (ما ص) مع الونس مقرر ہوئے اس کے بعد ترقی کرتے ہوئے ۷۔ امرداد ۱۳۳۲ء کو بشاہرہ (الک) منقسم ناظم طبابت انگریزی مقرر ہوئے۔ اور ۱۵۔ امرداد ۱۳۳۴ء لغایت ۶۔ امرداد ۱۳۳۵ء منقسم رہے آپ علاقہ فوج میں بھی مامور رہے۔ ۲۴۔ خرداد ۱۳۳۶ء کو آپ وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے خدمت سے بیکدوش ہوئے آپ نے ولایت میں فن ڈاکٹری کی تعلیم پائی اور ڈگریاں حاصل کیں اور چند سال افواج باقاعدہ میں صدر ڈاکٹر رہ چکے ہیں۔

(۱۴۰)

نواب حکیم محمد حسین الخاں فیلسوف جنگ سردار احکما

آپ بتاریخ ۱۱۔ اردی ۱۳۰۵ء کو دائرہ ملازمت علاقہ سرکار عالی میں داخل ہوئے اور ۱۸۔ خرداد ۱۳۰۵ء کو

صدر شفا خان یونانی واقع چارمینار میں افسر الاطباء مقرر ہوئے اور ۶ مہینہ ۱۳۱۴ھ ف
م ۴۴ ر ذی قعدہ ۱۳۱۵ھ ہجری تک کار گزار رہے۔ تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا۔
آپ طبیب یونانی و ڈاکٹری دونوں فن میں کامل ماہر تھے۔ تشخيص مرض میں آپ کو خاص ملکہ
حاصل تھا۔ سرکاری دواخانہ کے علاوہ اپنے مکان واقع محلہ ٹنٹی کو کابرجی خانگی مطلب
رکھا تھا۔ آپ کو (مار) روپیہ ماہوار سرکار عالی سے مقرر تھی۔ یکم ذی قعدہ ۱۳۲۳ھ ہجری
بتقریب دربار جشن چہ سالہ مبارک خانی بہادری سردار الحکماء اور فیلسوف جنگ کا
خطاب عطا ہوا تھا۔ آپ نہایت علم دوست تھے اور آپ کا کتب خانہ مشہور تھا۔
نواب اقبال الدولہ وقار الامراء کے خاص اسٹاف میں تھے۔

(۱۴۱) نواب حکیم الطاحین خان المناطرب حاذق جنگ افتخار الحکماء

آپ حکیم افتخار حسین خان صاحب کے حقیقی چھوٹے بھائی تھے۔ آپ ۱۳۲۹ھ میں
پیدا ہوئے۔ آپ نے فن طبابت یونانی اپنے والد بزرگوار حکیم میر عنایت علی خان صاحب
سے حاصل کیا تھا۔ اور زبان عربی - فارسی - سنسکرت - میں اچھی دستگاہ تھی۔ ابتداً آپ
صدر شفا خان یونانی سرکار عالی واقع چارمینار میں بمشاہدہ (مار) روپیہ ماہوار ہوئے
ڈاکٹر محب حسین صاحب افسر الاطباء کی مددگاری میں کام کرتے تھے۔ اکثر مہلک اور سخت
امراض کے مبتلا مریض آپ کے علاج سے صحت یاب ہوئے۔ آپ بتاریخ ۲۴ ر ذی قعدہ ۱۳۱۶ھ
افسر الاطباء دواخانہ یونانی سرکار عالی کے خدمت پر مامور ہوئے۔

یکم ذی قعدہ ۱۳۲۳ھ ہجری کو بتقریب دربار چہ سالہ سالگرہ مبارک اعلیٰ حضرت نواب
میر محبوب علی خان غفران مکان افتخار الحکماء حاذق جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ ۲۶ مہر ۱۳۳۵ھ

۲۲۔ صفر ۱۲۴۵ھ ہجری تک کار گزار رہے۔ اور تاریخ مذکور کو آپ کا انتقال ہوا۔

(۱۴۲)

حکیم مولوی تیارالین حسین صا

آپ ۸۔ آذر ۱۲۸۳ھ کو تولد ہوئے۔ ابتداً ۲۵ دے ۱۳۰۹ھ کو آپ دوم افسر الاطباء و دواخانہ یونانی سرکار عالی بشاہرہ (مار) روپیہ مامور ہوئے۔ اس کے بعد ۲۸۔ فروردی ۱۲۸۳ھ کو اول مددگار (ماصہ) پر مقرر ہوئے۔ بعد ازاں آپ مہتمم شفاخانہ (مار) پر مامور ہوئے۔ اس کے بعد حکیم آذر ۱۳۲۶ھ کو افسر الاطباء مقرر ہو گئے اور ۲۔ مہر ۱۳۲۶ھ کو آپ کا انتقال ہوا۔

نظام، نظم جمعیت سرکار عالی

(۱۴۳)

مولوی سید محمد صا

آپ کی ابتدائی ملازمت سرکار عالی میں ۲۴۔ اردی بہشت ۱۲۴۴ھ سے۔ حکیم مہر ۱۲۸۵ھ کو ناظم نظم جمعیت سرکار عالی مقرر ہوئے۔ اور ۱۴۔ امر ۱۲۸۸ھ تک خدمت مذکور پر کار گزار رہ کر نظامت دارالقضاء پر منتقل ہوئے۔ بعد ازاں ۲۔ شہر ۱۲۹۳ھ کو آپ دوبارہ خدمت نظامت نظم جمعیت پر فائز ہوئے اور اس خدمت پر ۲۔ مہر ۱۲۹۹ھ کو ۱۲۔ ذیحجہ ۱۳۰۶ھ تک کار گزار رہ کر تاریخ مذکور کو آپ کا بلدہ میں انتقال ہوا۔

(۱۴۴)

مولوی بشیر الدین احمد خان صاحب

آپ خلیفہ مولوی سعد الدین احمد خان عہدہ الامر اضیاء و للدولہ حافظ الملک تھے ۱۲۹۶ء میں آپ مقام دہلی پیدا ہوئے۔ بطور خانگی ابتدائی تعلیم پائی۔ فارسی۔ عربی کے علاوہ فن طب سے بھی واقف تھے۔ ۱۲۹۲ء ہجری میں وارد بلدہ حیدر آباد دکن ہو کر زبان مرہٹی اور پیمائش و بند و بست کا فن سیکھا اور اس کے دوسرے ہی سال ۱۲۹۳ء ہجری میں ملازمت سرکار عالی اختیار کی۔ ابتداً مدرسہ عالیہ میں مدرس عربی کا عہدہ پایا پھر دہان سے سررشتہ بند و بست میں بعبدہ مددگار بند و بست مقرر ہوئے۔ بعد ازاں پانچ سال تک خدمات دوم و سوم تعلقداری و مددگاری ادل تعلقداری کو انجام دیا۔ اس کے بعد آپ کے خدمات سررشتہ فوج میں منتقل ہوئے۔ دہان مددگار متحد افواج سرکار عالی کے عہدہ پر مامور ہوئے پانچ سال تک اس خدمت کو انجام دیا۔ پھر سررشتہ کورٹ آف وارڈز میں مستعار لئے گئے۔ ۱۲۹۵ء دے سن لائف کو پرنٹنگ کورٹ آف وارڈز مقرر ہوئے۔ چیرہ۔ فردری ۱۲۹۶ء لائف تک کار گزار رہے بعد ازاں چند ماہ تک خدمت مددگاری صدر محاسب سرکار عالی اور کچھ عرصہ تک ڈپٹی کمشنر انعام کلام عارضی طور پر انجام دیا۔ ۱۲۹۷ء میں کورٹ آف وارڈز پر ناظم نظم جمعیت فوج ببقاعدہ کے اعلیٰ عہدہ سے سرفراز ہوئے۔ اور ۲۴ دسمبر ۱۳۱۲ء تک خدمت دیکو پور کار گزار رہے اور آپ کو (لکڑ) روپیہ وظیفہ مقرر ہوا۔ تیاریخ ۶۔ وضائن ۱۳۲۸ء ہجری روز پنجشنبہ بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔

(۱۴۵)

نواب کیتان منیر محمد ہادی خان زیر جنگیہ پیر اللہ

آپ آغا خان مرحوم کے اکوٹے فرزند تھے۔ آپ بعد فراغ علوم ضروریہ ۱۲۹۰ھ میں ابتداً فوج گوشہ محل میں کیڈٹ الٹس کے ساتھ مقرر ہوئے۔ بعد ازاں افواج قلعہ گوکنڈہ میں سب لفٹ ہوئے اس کے بعد وقتاً فوقتاً خدمات نعتیہ حیثیتی وغیرہ پر ترقی کرتے ہوئے عہدہ کیتانی پر بشاہرو (سما لیس) مامور ہوئے بعد ازاں ۱۳۱۱ھ میں میجر ہوئے اور ۱۳۱۶ھ ہجری میں بتقریب جشن ساگرہ مبارک خطاب خانی بہادری و دوزیر جنگ سے سرفراز فرمائے گئے جب ۱۳۱۹ھ ہجری میں مہاراجہ سرکشن پرشاہ بہادر پیشکار مدارالہامی کے عہدہ سے سرفراز ہوئے۔ اس وقت آپ ان کے ایڈیٹنگ مقرر ہوئے اس کے بعد ۲۸ مہر ۱۳۱۲ھ کو ناظم نظم جمیت کے عہدہ پر فائز ہوئے جس پر ۲۰ شہرور ۱۳۲۶ھ تک کادگرار رہے۔

(۱۴۶)

جسٹیشن جارج مندی سکول ائرمین۔ ای۔ ایل۔ ڈی

آپ ۲۸ مرداد ۱۲۶۵ھ کو مالک مغربی و شمالی کے شہر فتحپور میں پیدا ہوئے آپ ریورنڈ گوپی ناتھ مندی (جو امریکن پریسٹیرین مشن کے ایک منسٹر تھے) کے چھوٹے فرزند تھے۔ ابتداً آپ نے لکھنؤ اور کلکتہ کے لارڈی مٹری کلن میں تعلیم پائی۔ اور کلکتہ سے انٹرنس کا امتحان پاس کیا۔ بعد ازاں قانونی امتحان میں کامیابی حاصل کر کے

لنڈن روانہ ہوئے اور اکسفورڈ یونیورسٹی میں داخل ہو کر تعلیم پانا شروع کی۔ اس عرصہ میں سرکار نظام سے اسکا لرشب مقرر ہوا۔ جسکی وجہ سے نیچرل سائنس کے سیکشن میں مدد ملی۔ چنانچہ آپ کیا مارج یونیورسٹی میں جاکر سٹڈی سکشن کالج میں داخل ہوئے وہاں بھی کچھ وظیفہ مقرر ہو گیا۔ آپ نے بی۔ اے۔ کے امتحان نیچرل سائنس کے سوا تمام امتحانات کامیابی کے ساتھ پاس کیا۔ مگر ۱۹۲۹ء ہجری میں آپ کو حیدر آباد دکن میں حسب الحکم سرکار عالی آنا ہوا۔ یہاں اگر نیچرل سائنس کے پروفیسر مقرر ہوئے بعد ازاں بخرچ سرکار کر لنڈن روانہ کئے گئے اور ٹرنٹی کالج ڈبلین سے بی۔ ایل۔ بی۔ ایل۔ اور ایل۔ بی۔ ایل۔ ڈی۔ کے امتحان پاس کئے اور ۱۹۳۰ء میں حیدر آباد واپس آئے اور عدالتی مالگزاری سیاسی تجربہ حاصل کرنے کے لئے براؤن بھیجے گئے وہاں آنریری اسسٹنٹ کمشنر مقرر ہوئے۔ پھر امرادتی۔ اکولا۔ وغیرہ کی اسسٹنٹ کمشنری اور امرادتی کے سپرنٹنڈنٹ کے خدمات تفویض ہوئے۔ بعد حصول تجربہ ۱۹۳۱ء ہجری میں حیدر آباد دکن واپس ہوئے۔ اولاً اول تعلقہ بعد ذیپٹی کمشنر انعام ہوئے بعد ازاں کم آذر ۱۳۰۶ء کو انپیکٹر جنرل رجسٹریشن و اسٹاپ مقرر ہوئے۔ بشمول الونس (الٹ) روپیہ تنخواہ مقرر ہوئی۔ ۱۲۔ اسفند ۱۳۲۱ء کو آپ کی تنخواہ (الصفا) قرار دی گئی اور ۲۰ دے ۱۳۲۹ء کو وظیفہ من خدمت حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔ اور ۲۶ ر ڈسمبر ۱۹۲۶ء م ۲۲ بہن ۱۳۳۴ء کو بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔ آپ عرصہ تک نائب میر مجلس کمیٹی صفائی بلدہ بھی تھے۔

(۱۴۷)

نواب بشیر بیگ بشیر یار جنگ بہادر

آپ بتاریخ ۱۶ خرداد ۱۳۹۹ء پیدا ہوئے۔ آپ نواب نذیر جنگ بہادر

سابق معتمد فوج کے خلف الرشید اور اقربائے سرکار ہیں۔ ۱۸۰۱ء خورداد ۱۲۲۱ھ
کو شریک دائرہ ملازمت سرکار عالی ہوئے اور بتاریخ ۲۰ شہریور ۱۲۲۶ھ
آپ خدمت نظامت نظم جمعیت سرکار عالی پر مامور ہوئے اور ۴ ربیع الثانی ۱۲۳۴ھ
تک کار گزار رہے اس کے بعد انپیکٹر جنرل رجسٹریشن و اسٹامپ مقرر ہوئے
جس پر تاحال مامور و کار گزار ہیں۔

کمشنر و معتمدین صفائی حیدر آباد

(۱۲۸)

نواب علیخان حیدر نواز جنگ

آپ کے والد حکیم میر جعفر علیخان بہادر بعد حضرت مغفرت مکان ہندوستان
دار و حیدر آباد دکن ہوئے تھے۔ آپ (پید علیخان) اردو فارسی میں لائق سیاق
سباق میں ماہر تھے۔ ڈاکٹری میں اعلیٰ درجہ کی سند حاصل کی تھی۔ حکمت یونانی بھی
خوب جانتے تھے۔ آپ کی ابتدائی ملازمت سرکار عالی یکم ربیع الثانی ۱۲۵۱ھ تھی۔ آپ
نواب مختار الملک اعظم کے اسٹاف سرجن اور رفیق سفر و حضر تھے۔ چنانچہ ہر سفر
یورپ وغیرہ میں نواب صاحب موصوف کے ہمراہ رہتے تھے۔ نواب صاحب نوح
کی توجہات سے خدمات اعلیٰ پر ممتاز ہوئے۔ یکم فروری ۱۲۹۱ھ کو صدر مہتمم
صفائی بدہ ہمشاہرہ (الک) مقرر ہوئے۔ جس پر ۲۱ آذر ۱۳۰۵ھ تک مامور و
کار گزار رہے۔ ۱۲۹۱ھ میں خانی بہادری اور ۱۳۰۵ھ ہجری میں جشن سالگرہ
کے موقع پر حیدر نواز جنگ کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ آخر آپ نے (۵۹)

سالہ عمر میں ۱۳ شوال ۱۲۱۵ھ ہجری کو انتقال فرمایا۔ آپ لائق۔ مدبر۔ اور خوش اخلاق تھے۔ ایک کتاب موسوم بہ اصول طبابت آپ کی مصنفہ ہے۔ جس سے آپ کی لیاقت اور علم طب کا تجربہ معلوم ہو سکتا ہے۔

(۱۴۹)

مولوی میر کاظم علیصبا

آپ کا وطن مدراس ہے اور مدراس یونیورسٹی میں آپ نے انگریزی تعلیم پائی بعد ازاں انجینئرنگ کالج حیدرآباد میں انجینئر کا امتحان پاس کیا۔ ۲۵ رارڈی بہشت ۱۲۸۲ھ کو سلاک ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے۔ ابتداً آپ ضلع راجپور و اورنگ آباد وغیرہ کے سررشتہ تعمیرات میں کار گزار رہے۔ اس کے بعد بٹنا ہرہ (سماضہ) بہتم تعمیرات و صفائی اندرون بدہ مقرر ہوئے بعد ازاں مجلس صرف خاص کے مددگار ہوئے وہاں سے مکرر سررشتہ تعمیرات میں منتقل ہوئے۔ ۲۲ رآذر ۱۳۰۱ھ لغایتہ ۱۳۰۸ھ بہتم تعمیرات و صفائی اندرون بدہ بٹنا ہرہ (سماضہ) مامور ہوئے سال ۱۳۱۸ھ میں آپ کی یافت (الٹ) روپیہ قرار دی گئی۔ ۸ جمادی الثانی ۱۳۱۹ھ کو جب الحکم حضرت غفرلہ عنہاں آپ منصرف معتمد تعمیرات عامہ سرکار عالی (بوجہ علیحدگی شمس العلماء مولوی سید علیصبا جب بگلرامی فلہائز ہوئے۔

(۱۵۰)

مہتمم آئی۔ ایچ۔ ایٹن سکوائر

آپ ۱۴ مارچ ۱۲۹۲ھ کو ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے۔ آغاز ملازمت سے آپ مختلف خدمات سرکاری پر کار گزار رہے۔ ۲۱ مارچ ۱۳۱۲ھ کو

کشنر و معتمد صفائی چادرگھاٹ مقرر ہوئے۔ ۱۳۲۱ء میں حسب الحکم سرکار عالی (جب صفائی چادرگھاٹ اندرون و بیرون بلدہ کی صفائی میں غم ہوئی تو) مولوی میر کاظم علی صاحب منصرم معتمد تعمیرات عمارت سرکار عالی سے (جو حسب سابق صدر ہتھی کا کام بھی علاوہ معتمدی تعمیرات کے انجام دیتے تھے) صفائی بلدہ کا کام اُن سے عہدہ کر لیا گیا اور ہر دو محکمہ جات منقسمہ کی آفیسری پر آپ کا تقرر کیا گیا۔ اور ۳۰ اسفند ۱۳۲۲ء کو آپ خدمت مذکور سے سبکدوش ہوئے۔ آپ کو ایک ہزار پانسو (۱۳۵۰) روپیہ تنخواہ اور ایک سو پچاس مہینہ کو آرٹراونس ملتا تھا۔

(۱۵۱)

مستور وارنر

آپ ۱۱ تیر ۱۲۷۵ء کو تولد پائے ابتداً ماہ تیر ۱۲۹۶ء میں بشاہرہ (لاہور) ایڈیکاٹنگ نواب مدار الہام بہادر مقرر ہوئے بعد ازاں ان میں ابتداً ۲ اسفند ۱۲۹۷ء لغایت ۹ فروردی ۱۳۰۵ء سررشتہ فوج میں مامور رہے۔ ۱۰ اسفند ۱۳۰۵ء کو سپرنٹنڈنٹ چادرگھاٹ میونسپلٹی و ہتھی صفائی چادرگھاٹ بشاہرہ (سماں) مقرر ہوئے۔ ۵ مہر ۱۳۰۶ء کو صدر ہتھی صفائی چادرگھاٹ و منصرم معتمد بامہوار (لاہور) مامور ہوئے۔ اسی خدمت پر ترقی کرتے ہوئے ۳۰ اسفند ۱۳۲۲ء کو صدر ہتھی و معتمد صفائی جید آباد بامہوار (الٹ) ترقی پائے۔ ۱۳ فروردی ۱۳۲۶ء کو میونسپل کشنر (الچلہ) پر مامور ہوئے۔ اور اوائل خرداد ۱۳۲۹ء میں آپ خدمت سے سبکدوش اور راہی وطن ہوئے۔

(۱۵۲)

مسٹر ڈاکٹر عبد الغنی - ایم - بی - سی - ایم - ایل - آر - سی - پی - ایم - آریس

آپ مدرسی النسل سے تھے۔ ۲۰ ریتیرسٹ لف کو پیدا ہوئے آپ کی ابتدائی تعلیم - حیدرآباد دکن کے مدرسہ طبابت میں ہوئی۔ اور ڈاکٹر لاری سابق ناظم طبابت کے لائق شاگردوں میں آپ کا شمار تھا۔ آپ کی ہوشیاری کے باعث ڈاکٹر لاری بطور وفامین کے موقع پر آپ کو اپنے ساتھ لندن لے گئے تھے۔ جہاں آپ نے تعلیم پائی۔ اور اعلیٰ درجہ کی ڈگریاں حاصل کیں۔ اور فن طب کے اکثر شعبوں میں کامیاب ہوئے۔ اوائل ماہ خرداد ۱۳۲۹ء میں آپ مہتمم و مستند صفائی بلدہ و چادرگھاٹ مقرر ہوئے۔ علاوہ ازیں آپ مدرسہ طبابت کے لکچرار بھی تھے اس صیغہ سے (ما ص) تنخواہ اور (ما ص) اونس بابت معاوضہ یوروپین گزٹیڈ افسران پاتے تھے تشخیص امراض و تجویز علاج میں آپ کو اچھا تجربہ حاصل تھا۔ آپ کثیر بیگ بھی تھے۔ بتاریخ ۲۶ خرداد ۱۳۳۰ء مرض فالج سے آپ کا بلدہ میں انتقال ہوا اور دوسرے روز گجراتی شاہ صاحب کے مکتبہ میں دفن ہوئے۔

(۱۵۳)

نواب زین العابدین بلگرامی المحاطب نواز جنگ پٹا

آپ خلف اکبر نواب غلام الملک بہادر بہن - ۱۱ شہر پور ۱۳۰۶ء کو پیدا ہوئے حیدرآباد اور علیگڑھ میں تعلیم پائی۔ اس کے بعد انھوں نے تشریف لے گئے جہاں انھوں نے قانون کی تحصیل فرمائی۔ تعلیم ختم کر کے کار آموزی کی حیثیت سے ۱۱ اڈر ۱۳۰۴ء کو حیدرآباد میں سرکار عالی کی ملازمت میں داخل ہوئے۔ پورے چار سال حیدرآباد

گزارے پانچویں سال منصرانہ طور پر معتمدی دکنٹری صفائی چادر گھاٹ کی خدمت پر
آپ کا تقرر عمل میں آیا۔ اس کے بعد سررشتہ مال میں آپ صوبیداری صلیع اورنگ آباد پر
نامور رہے اور صلیع میدک میں مددگار صوبیدار کی حیثیت سے کام انجام دیا۔ آپ
تعلقہ دار صلیع بیڑ اور صلیع اورنگ آباد بھی رہ چکے ہیں بعد ازاں بغرض ترتیب ریوٹ
نظم و نسق آپ کو دفتر معتمدی فینانس میں متعین کیا گیا۔ ۱۳۱۶ء میں تعلقہ دار صلیع
صلیع درنخل بدترقی دی گئی۔ رانچور۔ عثمان آباد۔ محبوب نگر۔ اور صلیع بیدر پر بھی
اسی خدمت پر کار فرما رہے۔ اس کے بعد ایک عرصہ تک صوبہ میدک و گلبرگہ کی صوبیداری
کی خدمت انجام دیتے رہے۔ اس کے بعد بدو حیدر آباد میں ۱۹۱۷ء شہر یور ۱۳۳۰ء
کو کنٹر صفائی کی خدمت عطا فرمائے گئی۔ ۱۹۱۸ء شہر یور ۱۳۳۳ء کو خدمت مذکور سے
وکیلہ حسن خدمت حاصل کر کے بکدوش ہوئے۔ وکیلہ حاصل کرنے کے بعد آپ نے
قانون کو بطور پیشہ کے اختیار فرمایا۔ ۲۱ رجب ۱۳۳۰ء ہجری کو بہ تقریب دربار سالگرہ
بہارک عابد نواز جنگ کا خطاب عطا ہوا۔

(۱۵۴)

ڈاکٹر سید حامد علی صنا

بیل آر۔ سی۔ پی۔ اینڈیس ڈی۔ پی۔ سیچ کا منٹب (بیل ایم۔ آر۔

سی۔ پی۔ (ڈبلن)۔

خلف میر محمود علی صاحب وکیل مرحوم میں آپ سال ۱۹۱۸ء میں اپنے وطن بریلی واقع
خطہ روٹکھنڈ میں پیدا ہوئے۔ آپ کے والد بدو حیدر آباد کے ایک نامور وکیل اور
مہتمم بندوبست سرکار عالی تھے۔ آپ (صاحب تذکرہ) سات سال کے سن میں حیدر آباد
طلبہ گئے گئے۔ یہاں ابتدائی تعلیم کے بعد گرامر اسکول میں انگریزی مڈل تک تعلیم پائی

اس کے بعد آپ علیگڑھ روانہ ہوئے۔ جہاں مدستہ العلوم میں انٹرنس پاس کرنے کے بعد انٹرمیڈیٹ کے دو سال گزارے اس کے بعد میڈیکل کالج لاہور میں شریک ہوئے وہاں چار سال فرسٹ ایل۔ ایم۔ ایس کے امتحان میں بدرجہ اعلیٰ کامیاب ہوئے۔ اس نمایاں کامیابی کے صلہ میں سرکار سے وظیفہ عطا ہوا۔ جس سے چار سال تک اس فائدہ اٹھایا جاتا رہا۔ اس کے بعد انگلستان روانہ ہوئے۔ وہاں دو سال کے اندر آپ نے تمام امتحانات سے فراغت حاصل فرمائی۔ یوں تو ابتدا میں اڈنبرا کے ایل۔ آر۔ سی۔ پی۔ کے لئے کامیابی کی سہی کی۔ مگر بعد ایل۔ آر۔ سی۔ یس کی ڈگری کھلاسکو سے حاصل ہوئی۔ اور سرکار سے ڈی۔ پی۔ پیج کی ڈگری حاصل کرنے کا واقعہ اس کے ایک سال بعد کا ہے اس کے بعد۔ ایم۔ ایل۔ آر۔ سی۔ پی کی ڈگری لی۔ اس کے بعد امراض چشم کا تجربہ حاصل کرنے کی غرض سے اعزازی طور پر چار ماہ تک رائل آف ٹھلک ہاسپٹل میں کام کرتے رہے۔ انگلستان میں اپنی قابلیت کی بدولت اپنے پیشہ سے متعلق لازمت حاصل فرمائی۔ چار سال تک اپنے فرائض انجام دیتے رہے کچھ عرصہ بعد حیدرآباد واپس تشریف لائے۔ اسی زمانہ میں مرض طاعون کی ابتدا مالک محروسہ سرکار عالی میں ہو گئی تھی۔ اس سلسلہ میں سینئر آفیسری کی خدمت پر مامور ہو کر لاہور تشریف لے گئے جہاں تقریباً (۱۴) ماہ قیام کرنا پڑا اس کے بعد افسر حفظان صحت چادرگھاٹ کی حیثیت سے سررشتہ صفائی میں داخل ہوئے۔ رفتہ رفتہ ڈپٹی کمشنر بعد پیگ کمشنر صفائی۔ اور اد ایل ماہ تیر ۱۳۳۲ء میں کمشنر صفائی بدہ و چادرگھاٹ مقرر ہوئے جس پر ۱۳۳۲ء تک کام انجام دیتے رہے اس کے بعد ۲۔ آبان ۱۳۳۲ء کو آپ کمشنر و متحدہ کمیٹی صفائی بدہ مقرر ہوئے۔ جس پر ایک برس سرکاریہن۔ اس عرصہ میں دو مرتبہ آپ کی مدت لازمت میں توسیع ہوئی۔ بعد اشغال ڈاکٹر عبد الغنی صاحب کمشنر صفائی و پیگ کمشنر حیدرآباد میں ابتدا ۲۔ ماہ ۱۳۳۲ء لغایت آخر ماہ ۱۳۳۲ء

آپ بلیگ کمشنری کے فرائض کو انجام دیتے رہے۔ بعد تقرر ڈاکٹر نارمن واکر ناظم طبابت
آپ بلیگ کمشنری سے علیحدہ ہوئے۔ قدرتی طور پر آپ کی طبیعت نہایت نرم واقع ہوئی ہے
اور بہ لحاظ ذمہ داری خدمت معوضہ اور حالات مقامی یہاں کی عہدہ دار پرست بے زبان
اور ناواقف قانون و قواعد رعایا آپ کے ادس نرم پالیسی سے وہ کوئی عام طور پر مفید نتیجہ
ماہل نہیں کر سکتی۔

کو تو ال صا جہان لے اندرون و بیرون بلدہ سرکار

(۱۵۵)

نواب اکبر علیخان اکبر الملک سی یس آئی

نواب اکبر الملک مرحوم ادن لوگون مین سے تھے۔ جو اپنی قوت باز و ادراپنی ذاتی
لیاقت و قابلیت سے عزت و مرتبہ اور ناموری پیدا کیا کرتے ہیں۔

آپ کی ولادت ۱۸۴۲ء مین ہوئی تھی۔ لیکن آپ کی جائے ولادت کے متعلق مختلف
ہے۔ بعض روایتوں سے تو آپ کا مولد اورنگ آباد معلوم ہوتا ہے۔ اور بعض روایتوں سے
منلع مراد آباد کے کسی قبیلہ مین آپ کا پیدا ہونا ظاہر ہوتا ہے۔ مگر چونکہ آپ کو اس ملک
سے زیادہ وابستگی تھی۔ اور آپ انہائے ملک سے کمال انس رکھتے تھے عجب نہیں ہے
کہ یہی روایت صحیح ہو کہ آپ اورنگ آباد مین پیدا ہوئے تھے۔

ابھی آپ کی عمر ۱۱ ہی سال کی تھی کہ ۱۸۵۷ء کا غدر ہو گیا۔ اس پر آشوب زمانہ مین
آپ نے اپنی خدمات برٹش گورنمنٹ کے نذر کیں۔ اور متوسط ہند کی اکثر معرکہ آرائیوں
میں شریک ہو کر آپ نے داد مردانگی دی۔ اور متوسط ہند کے موکرہ آرائیوں میں

آپ کو تین زخم بھی آئے۔

غدر کے فرو ہونے کے بعد جب تاتیا ٹوپی ڈاکو سے مقابلہ ہوا تو اُس میں بھی آپ شریک تھے۔ صرف تین سال گورنمنٹ برطانیہ کی خدمت انجام دینے کے بعد آپ ۱۸۶۶ء میں اپنی خدمت سے استعفیٰ ہو کر بغرض سیاحت مصر۔ روم۔ فارس۔ اور عرب وغیرہ کو تئیں لے گئے۔ اور وہاں سے واپس آکر ۱۸۶۵ء میں کچھ عرصہ کے لئے پھر آپ نے گورنمنٹ ہند کی ملازمت اختیار کی اور اس زمانہ ملازمت میں لارڈ ڈیمپٹر کے ساتھ آپ کو بعضہ مخبری میں شریک ہو کر حبش جابینکا اتفاق ہوا۔ حبش کے مہم کے فتح پانے کے بعد آپ کی خدمات کا اعتراف کیا گیا۔ اور ۲ جون ۱۸۶۵ء کو بتقریب حکمرانی ملکہ وکٹوریہ آپ سے سی۔ یس۔ آئی کے خطاب سے معزز و منخر کئے گئے۔

اس مہم کے دو برس بعد آپ اورنگ آباد کے رسالہ کی صوبہ داری کو چھوڑ کر سرڈگلاس کی سفارت کے ساتھ بارقند ان کے آمریری نیوسکریٹری کی حیثیت سے تئیں لے گئے۔ اور اس دفعہ بھی سرکار انگریزی سے اُن کی خدمات کا اعتراف کیا گیا۔ اور جب سفارش گورنمنٹ آف انڈیا آپ کو علاقہ سرکار عالی سے جاگیرات عطا ہوئے۔ بعض وجوہات کے باعث ۱۸۶۹ء ہجری میں نواب سالار جنگ اعظم کا حکم ہوا کہ آپ اپنی جاگیر چندائی (متصل انہ جو گائی) کے حدود میں رہا کریں جبہ تعمیل بھی کی گئی۔ زان بعد انگریزی حکام کے سفارش پر نواب سالار جنگ مہدوع نے آپ کا قصور معاف فرمایا اور وہ ۱۸۶۶ء میں داخل حیدر آباد ہوئے۔

اعلیٰ حضرت مغفرت مکان کی تخت نشینی کے بعد ۱۹ مارچ ۱۸۶۳ء کو آپ کو توال اندرون۔ دیرون بلدہ مقرر ہوئے۔ اور آپ نے یہاں کی کوتوالی کا انتظام نہایت قابل تعریف طور پر کیا۔ چنانچہ آپ کی خوش نظمی کا ہر طبقہ میں اعتراف کیا جاتا رہا۔

آپ اس خدمت پر کچھ دن اور بیس سال رہے۔ مگر اس عرصہ میں آپ نے سوائے اوس رخصت کے جو آپ کو بوجہ علالت آخری دم حیات میں یعنی پڑی تھی۔ ایک روز کی بھی رخصت نہیں لی تھی۔ اپنی خدمت کو آپ نے نہایت مستعدی و دلہی۔ اور جانفشانی کے ساتھ انجام دیکر اپنے آقا سے نعمت کے دل میں اپنی جگہ پیدا کر لی تھی۔ یہ اعلیٰ حضرت شہنشاہ کی خوشنودی ہی کا باعث تھا کہ حیدر آباد کے تمام لوگوں پر آپ بھاری تھے۔ اور ہر شخص کے دل پر قدرتی طور پر آپ کا عجب چڑتا تھا۔

۱۸۸۴ء ۲۳ جمادی الاول ۱۳۰۱ھ ہجری کو بہ تقریب دربار اکبر جنگ اور ۱۰ جمادی الاول ۱۳۰۶ھ ہجری کو بہ تقریب دربار ساگر مبارک اکبر الدولہ اکبر الملک خطاب عطا ہوا۔

آپ بعارضہ ذات الصدہ چند ماہ سے علیل رہ کر اسی بیماری میں بتاریخ ۱۸ اپریل ۱۹۰۵ء ۵ رور ۱۳۱۴ھ تک صبح کے ۵ بجے ناراین گڑھ میں ابن صاحب کے باغ میں انتقال کیا۔ اور اوجا لیشاہ صاحب قبلہ کی درگاہ کے متصل اپنے باغ میں جو اکبر باغ کے نام سے مشہور ہے دفن کئے گئے۔ بوقت انتقال آپ کی عمر ۶۶ سال ۶ ماہ کی تھی۔ آپ کے عہد کو قوالی میں عروب سلطان نواز جنگ اور پولیس کو قوالی میں بہت بڑا معرکہ ہوا تھا۔ سٹی پولیس بھی آپ کے زمانہ میں قائم ہوئی۔

(۱۵۶) نواب سید وزیر علی سلطانیہ بھادر

آپ ابتداً ۲۴ رادی بہشت ۱۲۸۳ھ کو ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے آپ کا تعلق فوج باقاعدہ تہرڈ لانسز علاقہ سرکار عالی سے تھا۔ اور آپ وہاں کے رہا تھے۔ اس کے بعد آپ کا تعلق پولیس بلکہ میں ہوا اور سرکردہ کے نام سے نامزد کئے گئے

یہاں اگر وقتاً فوقتاً ترقی پا کر بزمانہ نواب اکبر الملک مرحوم آپ دوم مدگار کو توال بدہ مقرر ہوئے۔ اس کے بعد ۱۲۳۱ھ خرداد ۱۲۳۱ھ کو آپ کو توال بدہ بنائے گئے آپ کو بتاریخ ۱۲۳۱ھ رجب المرجب ۱۲۳۱ھ ہجری بتقریب دربار سالگرہ مبارک خانی بہادر کا خطاب اور یکم ذی قعدہ ۱۲۳۲ھ ہجری کو بتقریب دربار جشن چل سالہ سالگرہ مبارک سلطان یا درجنگ کا خطاب سرفراز فرمایا گیا۔ بعد ازاں ۲۰ رتیر ۱۲۳۱ھ کو آپ وظیفہ حسن خدمت حاصل فرما کر سبکدوش ہوئے۔ اور آپ کو بہ لحاظ مدت ملازمت (صاحب) روپیہ وظیفہ مقرر ہوا۔

(۱۵۷)

نواب الحاجد رضی الدین احمد خان الحافظ جنگلانی

آپ مولوی محمد صدیق صاحب نواب عماد جنگ اولی کے فرزند تھے۔ ۱۹ ذی الحجہ ۱۲۹۳ھ ہجری م ۲۸ ربیع الثانی ۱۲۹۶ھ کو متولد ہوئے۔ مدرسہ اعجاز بمقام بدہ آپ کی تعلیم ہوئی۔ یکم ذی قعدہ ۱۳۱۳ھ ہجری م ۲۶ ربیع الثانی ۱۳۱۵ھ کو بتقریب دربار چہل سالہ سالگرہ مبارک آپ کو خانی بہادری اور عماد جنگ کا خطاب سرفراز فرمایا گیا۔ ابتداً آپ نے ۲۸ فروردی ۱۳۰۴ھ کو دائرہ ملازمت سرکار عالی میں قدم رکھا۔ اور جوڈیشل لائن میں بدہ اور اضلاع میں متعدد خدمات انجام دیتے رہے۔ اور ہائیکورٹ کے معتمد بھی رہ چکے۔ بعد ازاں بدہ حیدر آباد میں ۶ دے ۱۳۲۲ھ کو بمشاہدہ (الصلا) عہدہ کو توال بدہ سے ممتاز ہوئے۔ بتاریخ ۸ اردی بہشت ۱۳۲۹ھ یکم رجب ۱۳۳۱ھ آپ کا ایک مرض طاعون سے بدہ میں انتقال ہوا۔ باشندگان حیدر آباد آپ کے عہد کو توالی کو اتیک یاد کیا کرتے ہیں۔

(۱۵۸)

راجہ بہادر ونیک رام ریڈی صاحب اوبی ای

آپ کی ولادت بمقام سستان و نیرتی ضلع محبوب نگر میں بتاریخ ۶ ارڈی ۱۲۹۶ء
 ۱۲۹۶ء سلف واقع ہوئی۔ ابتداً سترہ سال کی عمر کے بعد ۲۴ فروردی ۱۲۹۶ء کو
 نان گز میڈ خدمت (امینی) پر مامور ہوئے۔ جیسر ۱۸ خرداد ۱۳۰۰ء سلف تک مامور
 رہے۔ ۱۹ خرداد ۱۳۰۰ء کو بشاہرہ (ماصہ) ہستم کو توالی یگندل پر مامور ہوئے
 ۱۰ فروردی ۱۳۰۱ء کو کر مینگر پر اور ۲۳ خرداد ۱۳۰۱ء کو لنگسور پر تبادله
 ہوا۔ اور گلبرگہ وغیرہ اضلاع میں کار گزار رہے۔ اور ۸ خرداد ۱۳۰۲ء کو
 ۱۲ بہمن ۱۳۰۲ء کو کٹریوشن آپ سستان و نیرتی میں معتمدی کی خدمت پر منتقل
 ہوئے۔ ۱۳ بہمن ۱۳۰۲ء کو بشاہرہ (صمار) اول مددگار کو توالی بلدہ مقرر ہوئے
 جب نواب عماد جنگ کا انتقال ہو گیا تو کو توالی بلدہ کے اہم منصب پر بارگاہ
 خسروی سے آپ کو سرفرازی عطا فرمائی گئی۔ بہمن ۱۳۰۳ء سے اب تک آپ نے
 انتظامات کو توالی میں جو نئی روح پھونکی ہے اُس کا اعتراف منجانب سرکار عالی
 ہمیشہ فرمایا جاتا رہا ہے۔ نہ صرف اس قدر بلکہ حضوری شہزادہ (پرنس آف ویلز) کی
 رونق افروزی بلدہ کے زمانہ میں حیدر آباد کی کو توالی کا انتظام تمام مملکت ہند کے
 مقابلہ میں بھتر ثابت ہوا۔ جس کی تعریف تمام اخبارات میں کی گئی تھی۔ خود عہد داران
 اسٹاف ایک ایسے شخص کے انتظام کو نظر حسرت سے مطالعہ کرتے تھے۔ آپ کے
 انتظام کی بھی خوبی اس وقت بھی برقرار ہی تھی۔ جب ہنزاکلسنسی لارڈ ریڈنگ اسیسٹنٹ
 تشریف فرما ہوئے بلدہ موئے تھے ان دنوں مواقع پر معزز مہانوں نے آپ کے
 حسن انتظام کا اعتراف کیا اور پیش سگریٹ کیس عطا فرمایا۔ ریڈی و دیسٹریکٹ

نمایان یادگار ہے۔

بتقریب ساگرہ مبارک حسب جریدہ ۱۱۰ اسفند ۱۳۳۹ لکھنؤ جلد (۶۱) ۱۲۷۱
۱۳۷۱ آپ کو راجہ بہادر کا خطاب سرفراز ہوا۔ اس کے بعد بتقریب سال ۱۹۳۱
سرکار انگریزی سے۔ او۔ بی۔ ای۔ کا خطاب عطا ہوا۔

آپ کے انتظامی قابلیت کے لحاظ سے ہر طبقہ مداح ہے اور آپ کی پالیسی
بالکل صلح کل رہی ہے۔ آپ کے عہد کی کامیابی (ملک و مالک کو خوش رکھنا) خود
اس کی دلیل ہے۔ اور بہت سی خوبیاں آپ میں موجود ہیں۔ یہ قدر نعمت بعد نذل۔

(۱۵۹)

مولوی محمد رحمت اللہ صاحب منتخب

کو توال بلدہ

مولوی محمد رحمت اللہ صاحب خلیفہ حاجی محمد قدس اللہ منہ رحمہ مدگار صدقہ خان کا علیہ السلام
دکن کے ایک قدیم خاندان کے فرد ہیں۔ آپ کے ایک بزرگ حضرت غفران آب
میر نظام علی خان کے ہمراہ سفر کھلڈا و پانگل میں شریک اور چار صدی منصب پر
خطاب خانی سے سرفراز تھے۔ آپ نے بھی اس منصب سے ورثہ پایا ہے۔ آپ کے
جد نشی محمد علی صاحب مرحوم نواب سر آسمانجاہ مرحوم کے اتالیق و استاد تھے۔
اسی لحاظ سے آپ کے والد ماجد کو شریک درس رہنے اور فراخ مرتبہ اس خاندان
تمتع حاصل کرنیکا موقع ملا۔ آپ کے نانا نواب محی الدولہ مرحوم کے بھائی اور بہن سہی
نواب سر سالار جنگ اعظم، سرکار آصفیہ میں منصب و جمعداری سے سرفراز تھے۔
محمد رحمت اللہ صاحب کی ولادت غرہ رمضان ۱۳۰۵ شہر شب پنجشنبہ کو حیدر آباد
میں واقع ہوئی۔ عربی۔ و فارسی کی تعلیم قدیم طرز پر مدرسہ غوثیہ دارالعلوم میں پائی

اپنے اساتذہ میں سے مولوی سید عبد اللہ صاحب کے اشفاق اب بھی آپ کو یامین جنھوں نے شرح تہذیب خصوصیت کے ساتھ اپنے اس شاگرد کو پڑھائی تھی۔ بار سال کے سن میں والدین کے ہمراہ مفعلات پر جانے کے باعث انگریزی تعلیم کا آغاز ہوا۔ مکتبی تعلیم کی شرکت سے داغ بین استقدر روشنی آگئی تھی کہ دو سال میں ہسٹنڈہ اسکول سے ڈال۔ اور اگلے دو سال میں علی گڑھ اسکول سے ۱۹۰۱ء میں انٹرنس پاس کر کے نظام کالج میں داخل ہو گئے۔ سال دوم میں تھے کہ ۱۹۰۲ء خرداد ۱۵ء کو بمنظوری سرکار موعود الخدمت سوم تعلقدار مال قرار پائے۔ اور بولہ اول امتحانات مقررہ میں بدرجہ اعلیٰ کامیابی حاصل کر لی۔ انٹرمیڈیٹ میں ۱۹۰۵ء میں کامیاب ہوئے۔

اسلام آباد جات کا قصد تھا مگر سرکار کیسین واکر کے ایما پر سررشتہ مال سرکار انگریزی کا تجربہ آپ کے لئے ضروری قرار دیا گیا۔ اور احاطہ مدراس کے اضلاع بھاری و کرشنا میں اسسٹنٹ کلرک کی حیثیت سے مختلف شعبہ جات میں کام انجام دیا۔ ستمبر ۱۹۰۶ء میں یکسالہ مدت ختم کر کے وطن واپس ہوئے تو وہاں کے عہداران وقت سے سنجیدگی حسن سیرت۔ اور کاروانی کی سند لے کر آئے۔ اور یہاں اگرڈائری آف اکونٹس کے ساتھ تفتیح حسابات کے کام میں مشغول ہو گئے۔ شہر یور ۱۹۰۹ء میں سوم تعلقدار کارماریڈی کی خدمت سے ملازمت کا آغاز ہوا۔ اس کے تھوڑے عرصہ کے بعد بمقام جالہ مصنوعی جنگ قرار پائی تو ایک حصہ ملک کی سربراہی کا کام انجام دیکر صاحب محوف نے افسران فوج سے بڑی تعریف و توصیف حاصل کی۔ کارماریڈی کے مختلف مقامات پر تبادلے ہوتے رہے۔ اور تھوڑے ہی عرصہ میں تحصیل کارافہ سننے کے لئے اول درجہ کے اختیارات فوجداری آپ نے حاصل فرمائے۔ ۱۹۱۵ء دے ۲۲ء کو مدکار معتمد فینانس کی جگہ پر آپ مشغل کئے گئے۔ جنہاں ۱۳ اسفند ۱۳۳۴ء

کار گزار رہے۔ اس عرصہ میں تقریباً تمام سرشتہ جات سرکاری کے کام کی جانچ اور ان کی تجاویز سے اپنی رائے کے اظہار کا موقعہ آپ کو حاصل ہوتا رہا۔ اپنی لازمت فیما نس کے آخری ایام میں جب آپ نے صدر محاسبی احاطہ مدراس کے کام کا تجربہ حاصل کر کے واپس ہوئے تو محکمہ جات مال و قینانس کے درمیان آپ کے باب میں گفت و شنید ہوئی۔ اور باوجودیکہ مسٹر گلاسنی نیابت صدر محاسبی دینے کا وعدہ کر رہے تھے۔ آپ نے اپنے لئے محکمہ مال ہی پسند فرمایا۔ اس موقعہ پر عطا الونس کے سیواہمت افزا الفاظ میں بارگاہ خسروی سے آپ کی تعریف کی گئی تھی۔

جب سرشتہ جات اعداد شمار، بہایم شماری اور مردم شماری کے قیام کی تجاویز بردے عمل لائی گئیں تو ان کی نظامت پر آپ کا تقرر عمل میں آیا۔ ختم کار مردم شماری پر خوشنودی کا اظہار سرکار سے کیا گیا۔

یہ واقعات تیر ۱۳۲۵ ف اور اس کے بعد کے ہیں۔ ۱۳۳۳ ف میں اصلاعیہ گلبرگہ راپنچور، اور عثمان آباد، قحط سے اثر پذیر ہوئے تو اس ہنگامی نظامت کے کام کو بھی اچھے انجام دیتے رہے۔

اس وقت راجہ بہادر وینکٹ راماریڈی او۔ بی۔ ای۔ کو تو ال بلدہ کے ریٹائر ہونے پر عہدہ کو توالی پر آپ ہی کا انتخاب عمل میں آچکا ہے۔ اور بغرض حصول تجربہ۔ بمبئی۔ کلکتہ پریسیدنسی روانہ کئے گئے اور وہاں علی تجربہ حاصل کر کے واپس بلدہ ہوئے۔ آپ کے قلمی کاموں میں زیادہ اثر خیریتہ کلام ہے جس کا تعلقی اصلاعیہ سرکاری کے گزیٹیر سے ہے۔

آپ کے تین فرزند اور تین دختر موجود ہیں۔
فرزندوں کے نام۔ محمد دلی اللہ۔ محمد حلیل اللہ۔ اور محمد کرامت اللہ ہیں۔

صدر نظام کو توالی اضلاع سکر عالی

(۱۶۰)

کرنل سی ریس لڈلو

ابتداءً ۶۱ فروردی ۱۲۹۳ء کو آپ دائرہ ملازمت سرکار عالی میں داخل ہوئے۔
۲۰ مہر ۱۲۹۳ء کو صدر ناظم کو توالی اضلاع سرکار عالی بنائے گئے۔ اور ۱۳۔
دے ۱۲۹۸ء کو اضلاع کے تمام محاسب آپ کے زیر نگرانی کر دئے گئے۔ اور
آپ کے عہدہ کا نام انسپکٹر جنرل پولیس و محاسب اضلاع قرار پایا۔ ۱۴ رخور داد
۱۳۰۴ء سے بمبئی مسٹر ہیوگاف مددگار اول تین ماہ کی رخصت پر ولایت روانہ
ہوئے اور ۱۴ شہر یور ۱۳۰۴ء کو خدمت نظامت سے علیحدہ ہوئے۔

(۱۶۱)

مسٹر۔ ہیوگاف

آپ بتاریخ ۲۴ مہین ۱۲۶۳ء پیدا ہوئے۔ ابتداً ۲۴۔ اسفند ۱۲۹۱ء
مصابہ اعلیٰ حضرت بندگان عالی بشاہرہ (سار) مقرر ہوئے۔ ۲۲ مہر ۱۲۹۳ء کو پرنسپل
مددگار ناظم کو توالی اضلاع مقرر ہوئے۔ یکم آذر ۱۲۹۵ء کو مددگار ناظم کو توالی
اضلاع مقرر ہوئے۔ خدمت مذکور پر ترقی کر کے اول مددگار ہوئے۔ بعد منصرم
ناظم کو توالی اضلاع بشاہرہ (الصل) مامور ہوئے۔ اس کے بعد ۱۵۔
شہر یور ۱۳۰۴ء کو خدمت مذکور پر مستقل کئے گئے بعد ختم مدت ملازمت ۲۶ آذر
۱۳۰۶ء کو خدمت سے سبکدوش ہوئے۔

(۱۹۲)

ارتقبہ کر امن بنکھن سی سی آئی سی سی

آپ آسٹریلیا میں پیدا ہوئے اور انگلینڈ میں تعلیم پائی۔ ابتداً ۱۲۹۴ء ف
میں وارد ہندوستان ہوئے اس کے دوسرے ہی سال گورنمنٹ انگریزی میں
لازم ہوئے۔ اس وقت آپ کی عمر (۱۹) سال کی تھی۔ پہلے پہل آپ کو مالک
متوسط کی پولیس میں جگہ دی گئی۔ پھر گورنمنٹ آف انڈیا کے ماتحت قارئین پرنٹ
میں تبادلہ ہوا۔ اور بدیل کھنڈ کے ڈاکوؤں کی سرکوبی کے لئے آپ کو خاص طور پر
منتخب کیا گیا۔ جہاں آپ نے مشہور و نامور ڈاکوؤں کو گرفتار کیا۔ ۱۳۱۲ء
میں محکمہ ہنگی و ڈکیتی میں منتقل ہوئے تو گج۔ اندور۔ اور مالک متوسط میں خدمات
انجام دیں۔ اس کے بعد شملہ گئے۔ ۱۳۱۳ء میں گورنمنٹ انگریزی سے آپ کے خطاب
سی۔ آئی۔ ٹی۔ عطا ہوا اسی سال میں آپ کی تبدیلی حیدرآباد دکن میں ہوئی۔ اور
۲۶۔ تیر ۱۳۱۶ء کو آپ صد ناظم کو توالی اضلاع مقرر ہوئے۔ بعد ختم مدت ۲۶۔ آذر ۱۳۲۹ء
بعض اقام (ص) روپیہ کھار حسن خدمت سے بکدوش ہوئے اور یہاں دس روانہ ہوئے۔
کو توالی اضلاع سرکار عالی کی عنان حکومت تقریباً ربع صدی تک آپ کے
ہاتھ میں رہی اس عرض مدت میں انہوں نے اس سررشتہ کی اس طریقہ سے اصلاح
و تنظیم کی کہ اس کی کلینٹا کا یا پٹ ہو گئی۔ اور اس سررشتہ کی کارگزاری و استبازی
کے معیار کو اس قدر بلند پایہ پر پہنچایا کہ ریاست ابد مدت کے دوسرے محکمہ جات کیلئے
یہ سررشتہ ایک نمونہ بن گیا، اور سرکار عظمت مدار کی پولیس کے مقابلہ میں کسی طرح
کم نہ رہا۔

سررشتہ کو توالی اضلاع سرکار عالی جو اس وقت ایک منضبط محکمہ کی صورت میں

زمانہ حال کی ضروریات و مقاصد کے پورا کرنے کے قابل ہوا ہے۔ یہ کچھ آپکی خداداد قابلیت کا نتیجہ ہے آپ کو جو شاندار کامیابی حاصل ہوئی اس کا بیش ثبوت یہ ہے کہ گورنمنٹ آف انڈیا نے لارڈ کرزن کی پولیس کمیشن منعقدہ ۱۹۰۲ء و ۱۹۰۳ء کا ان کو رکن مقرر کیا تھا۔

آپ کے زمانہ میں جو اہم اصلاحات نفاذ پذیر ہوئیں ان میں حسب ذیل خاص طور پر قابل ذکر ہیں۔ ان کی طویل ملازمت کے دوران میں ملازمین کو توالی کی تنخواہ میں وقتاً فوقتاً اصلاح کی گئی، جدید ترین اصول پر پولیس ٹینگ اسکول قائم کیا گیا۔ عمارت پولیس کی تعمیر کے لئے ایک نظام العمل قائم ہو جو بہ منطوقہ نونہ کے مطابق عمارت کو تیار کیا گیا، صیغہ لباس قائم ہوا مختلف اقوام جرمینہ کی اصلاح حال ترقی معاشرت کا انتظام وسیع پیمانہ پر کیا گیا جمعیت سکھان کی از سر نو ترتیب و تشکیل کی گئی۔ آپ کے ہی زمانہ میں سرکار عظمت مدار کے محکمہ ٹھگی و کیتی شاخ حیدر آباد کو محکمہ خفیہ پولیس میں منتقل کر لیا گیا اور اس وقت سے سررشتہ مذکور قابل قدر کام انجام دیر رہا ہے، ٹھگی و کیتی کا پورا عملہ پولیس اصلاح میں منتقل ہو گیا۔ چنانچہ مسٹر گبر علی سی منتقل شدہ اسٹاف میں شامل تھے جو حیدر آباد کے محکمہ تفتیش جرمینہ کے سب سے پہلے ڈپٹی ڈائریکٹر جنرل نامزد ہوئے اور پندرہ سال تک یہ ماتحتی مسٹر موصوف سررشتہ پولیس کے افسر ثانی کے حیثیت سے کام کرنے کے بعد ۱۹۱۹ء کے آخر میں آپکی وظیفہ پر لوٹنے کے وقت ان کے جانشین ہوئے۔

آپ کی کارگزاری بحیثیت صدر ناظم محاسب گری بمقابلہ پولیس اہمیت میں کم معلوم ہوئی ہو تاہم سررشتہ محاسب کے ہر شعبہ میں ترقی و کامیابی کے لحاظ سے ادنیٰ ہی قابل قدر ہے، انتخاب عہدہ داران و طریقہ اجرائی کار کی کامل طور پر اصلاح کی گئی۔ دستور العمل محاسب کو از سر نو ترتیب دیکر علاقہ سرکار عظمت مدار کے مائل کیا گیا، سرکار عالی کے سنٹرل جیل عہدہ اور جدید اصول پر قائم کئے گئے۔ محاسب کے لئے موزوں عمارت بنائی گئی۔

اور سررشتہ محابس کے صنعت و حرفت کو بڑے پیمانہ پر ترقی اور وسعت دی گئی۔ سررشتہ محابس کے نظم و نسق میں دارالطبع کو روز افزون اصلاح و ترقی نے نہایت معمولی ابتدائی حالت سے ایک خاص سررشتہ کے درجہ کو پہنچا دیا جو اب سرکار عظمت مدار کے مطابق کے مقابلہ میں کسی حیثیت سے کم نہیں ہے، چنانچہ حال ہی میں نستعلیق ٹائپ کے شاندار اصلاح کے ضمن میں شہرت عام حاصل کر چکا ہے۔ آپ کی ذاتی کوشش کا نتیجہ تھا کہ ملازمین کو توالی کی بیواؤں کے لئے بیوہ اور یتیموں کے لئے تعلیم فنڈ اور اردلی بائزر اسکول قائم ہوئے۔

دیگر اصلاحات کے اہمچو آپ نے نافذ کیں، اول میں سے عہدہ داران پولیس کیلئے چندہ فنڈ اور سلمداروں کے لئے سلمداری فنڈ میں جنگی وجہ سے الملیان کو توالی کو ساہوکاروں کے پنچہ آہنی سے نجات ملی۔ یہ آپ کی انتہک جدوجہد و ہمہ گیر ہنگرانی کا نتیجہ ہے کہ سری حضور اپھل نگر گروارہ اور دیول تلہجا پور کی مالی حالت آج بہتر سے بہتر پائی جا رہی ہے۔

بتاریخ ۲۳ اگست ۱۹۳۰ء ۱۰ مہر ۱۳۳۹ء بمقام ونگٹن کوہ سینگری میں آپ داعی اجل کو لبیک کہا۔ بعد بصلہ کارگزاری ناظم مودع سرکار عالی نے آپ کے پسماندگان کے نام (سما) روپیہ کلدار وظیفہ جاری فرمایا اور وہ اب پارہے ہیں۔

(۱۶۳)

نواب محمد علی خان محمد نواز جنگبہ اور

آپ خلف حاجی محمد سلطان خان صاحب بتاریخ ۱۲ اگست ۱۹۴۰ء متولد ہوئے۔ آپ سیولین علاقہ سرکار عالی ہیں۔ یکم مہر ۱۲۹۶ء کو

دفتر فینانس میں متعین ہوئے۔ اور ۲۲ آبان ۱۳۱۶ء کو اول تعلقہ اردو رجہ سوم ضلع عادل آباد مقرر ہوئے۔ اور ۲۵ اردی بہشت ۱۳۲۳ء کو زائد معتمد مالگزاری مقرر ہوئے۔ ۱۹ آذر ۱۳۲۵ء کو آپ ضلع ورنگل کی خدمت بیجوری سے سرفراز فرمائے گئے۔ ۲۸ آذر ۱۳۲۳ء کو آپ نے صدر نظامت کو توالی اصلاخ کا جائزہ حاصل کیا۔ اور ۲۷ آذر ۱۳۲۶ء کو مسٹر کافرڈ کو جائزہ دیکر وظیفہ حسن خدمت حاصل کر کے بیکدوش ہوئے۔ اور (۱۳۲۷ء) روپیہ سکہ عثمانیہ وظیفہ مقرر ہوا۔

بتاریخ غرہ شوال ۱۳۳۱ء بقرب عقد خوانی ^{اعلیٰ قدرت} حضرت آپ کو محمد نواز جنگ کا خطاب سرفراز فرمایا گیا۔ بلکہ کہ کاہندہ اور مسلمانوں کے مابین جو فساد واقع ہوا وہ آپ ہی کے عہد نظامت میں ہوا۔

(۱۶۴)

جی۔ آئی۔ آرم اسٹرانگ

آپ ۵ جنوری ۱۹۲۷ء م ۲۰ اسفند ۱۳۳۶ء کو سرکار عظمت مدار سے بطور مستعار (۵) سال کیلئے لئے گئے (سمت) کلدار ماہوار اور (۱۵) ماسہ) نوٹس قرار داد ہوئی آپ سابق میں کلکتہ کے پولیس سپرنٹنڈنٹ تھے۔

کشنر انعام (عطیہ) سرکار کا

(۱۶۵)

نواب شیخ احمد رفعت یار جنگ

آپ نواب عماد جنگ اولی کے حقیقی بھائی تھے۔ مدرسہ دارالعلوم میں تعلیم پائی۔ اردو فارسی۔ عربی اعلیٰ درجہ کی لیاقت رکھتے تھے۔ سال ۱۲۶۹ھ میں ملازمت سرکار عالی میں شریک ہوئے۔ اور متعدد خدمات سرکاری کو انجام دیتے رہے۔ ۱۲۹۹ھ میں آپ کشنر انعام کی خدمت پر مامور ہوئے۔ ۱۳۰۵ھ میں بتقریب جشن سالگرہ مبارک خانی بہادر کی درفعت یار جنگ کے خطاب سے سرفراز ہوئے۔ ۲۰ بہمن ۱۳۰۲ھ کو صوبیدار صوبہ وزیرگل کے عہدہ جلیلہ پر مامور ہوئے (۱۳۰۲ھ) روپیہ سک عثمانیہ تنخواہ اور (۱۳۰۲ھ) روپیہ لوزمہ صوبیداری پاتے تھے اس کے بعد ۱۳۰۳ھ میں آپ کو صاحب ممدوح دوبارہ کشنر انعام (ناظم علیات) مقرر ہوئے اور ۲۴ رادی بہشت ۱۳۰۳ھ کو خدمت مذکور سے سبکدوش ہوئے۔ بعد یکم صفر ۱۳۰۵ھ ہجری روز جمعہ بوقت (۲) ساعت دن کو آپ کا بلدہ حیدر آباد میں انتقال ہوا۔

(۱۶۶)

نواب معین الدین خان عظیم بادشاہ اقبال یار جنگ

آپ کے والد کا نام سید قمر الدین حسین المعروف بہ عزیز بادشاہ تھا آپ خاص نواب آباد کے باشندے تھے آپ عربی و فارسی میں اچھی مہارت رکھتے تھے۔ چنانچہ نواب شمس الامراء امیر کبیر نے سرفوار الامراء مرحوم کی تعلیم و تربیت کے لئے مقرر فرمایا تھا۔

بعد ازاں بزمانہ کور ایجنسی نواب شمس الامراء اعظم حضرت نواب میر محبوب علی خان غفران اللہ کی امانت علی کا اعزاز بھی آپ کو بخشا گیا۔ چند روز حب الکلم اعظم حضرت فیما بین صاحب عایشان بہادر حضور پر نور وکیل مقرر ہوئے۔ لیکن بوجہ ناواقفیت انگریزی کات مذکور سے فوراً علیحدہ کئے گئے۔ اس کے بعد علاقہ صرف خاص مبارک میں بہتر خزانہ کی خدمت پر بتاریخ ۱۵ ستمبر ۱۲۹۲ء مامور ہوئے۔ بزمانہ وزارت نواب سر اسما نجا حرم ۲۰ مہینہ ۱۲۰۳ء کو منصف کمشنر انعام مقرر ہوئے اور ۹۔ خرداد ۱۲۱۲ء کو من قانچ نیچے بلدہ میں انتقال ہوا۔ آپ کے انتقال کے بعد دفتر کشنری انعام محکمہ مالگزار می منضم ہوا۔ سال ۱۳۰۱ء ہجری میں بہ تقریب دربار عید الفطر آپ کو اقبال یار جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔ کئی سال تک بیوسپل بورڈ کے پرنسپل بھی رہے اپنے خدمات مفوضہ کے علاوہ اعظم حضرت نواب میر عثمان علی خان بہادر حضور پر نور خسر و کن کے امانت علی صاحب بھی رہے۔ اور رکن مجلس صرف خاص مبارک بھی رہ چکے تھے۔

(۱۶۷)

نواب حمید الدین خان رحیم یار جنگ

۱۲۷۵ء

آپ خلف محمد منیر الدین خان سکندر یار جنگ ہیں۔ تاریخ ولادت ۱۷ خرداد ۱۲۷۵ء ہے۔ ابتداً آپ خدمت تحصیلداری تعلقہ پانودہ درجہ چہارم مواجی (۱۶) پر ۲۶ مہینہ ۱۳۰۳ء کو مامور ہوئے۔ اسی خدمت پر اکثر مقامات پر آپ کا تبادلہ ہوتا رہا۔ بعد حضرت غفران مکان بتاریخ ۲۴ اردی بہشت ۱۳۱۵ء علاقہ صرف خاص مبارک میں بر خدمت اول تعلقہ ارمی ضلع اطراف بلدہ مشقی علی میں آئی۔ اس خدمت کو آپ نے ۳ مہر ۱۳۲۱ء تک انجام دیا۔ بعد ازاں ۴ مہر ۱۳۲۱ء کو اول تعلقہ ارد درجہ دوم مواجی (۱۶) ضلع بیدر پر منتقل ہوئے۔ ۲ فروردی ۱۳۲۳ء کو آپ کا مانڈیڑ پر

تبادلہ ہوا۔ اور یکم خرداد ۱۳۲۵ء کو ایک سو روپیہ کا اضافہ ہو کر اول تعلقہ اردو بہار
اول مقرر ہوئے اور ایک ہزار روپیہ تنخواہ پاتے تھے۔ اس کے بعد ۱۴ ستمبر ۱۳۲۵ء
ضلع عثمان آباد پر تبادلہ ہوا۔ من ابتداء ۱۷ مارچ ۱۳۲۵ء بہشت ۱۳۲۵ء لغایت
۲۱ اگست ۱۳۲۵ء بیاض نصف تنخواہ محفل رہے۔

بزمانہ مسٹر وکیلید محکمہ مالگزاری میں متعین اور اٹلاف کاغذات پارینہ کا کام انجام دیتے
رہے۔ کچھ عرصہ بعد تعلقہ اری ضلع محبوب نگر کے خدمت کو انجام دیتے ہوئے
صوبہ اری صوبہ میدک کے عہدہ پر فائز ہوئے۔ ۱۸ تیر ۱۳۳۱ء کو بوجہ تخفیف
صوبہ اریان آپ بھی تخفیف میں آئے لیکن حسب رائے باب حکومت موجودہ ہوا
اور الونس پرزاید ناظم عطیات زیر نگرانی ناظم عطیات مقرر کئے گئے۔ اس عمل تقرر
سے آپ کے سابقہ یافت میں کوئی کمی واقع نہیں ہوئی۔ اور ۲۷ مارچ ۱۳۳۱ء بہشت
۱۳۳۱ء کو ناظم عطیات سرکار عالی مقرر ہوئے۔ جیسر ۲۷ آذر ۱۳۳۱ء
تک کارگزاردہ کر بھٹائے و لطیفہ خدمت سے بکدوش کئے گئے۔

تبقریب سالگرہ مبارک حسب جریدہ مورخہ ۱۷ مارچ ۱۳۳۱ء بہشت ۱۳۳۱ء
آپ کو رحیم یار جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔

(۱۶۸)

راجہ جگموہن لال بہادر بی بی

ماہ اردی بہشت ۱۳۸۳ء میں آپ پیدا ہوئے۔ اور ۲۶ تیر ۱۳۱۶ء
ملازمت علاقہ سرکار عالی میں داخل ہوئے اور خدمت سوم تعلقہ اردو بہار دوم و
مدوگارا مال ضلع محبوب نگر پر بمشاہرو (ماہرہ) مامور ہوئے۔ ۱۱ مہر ۱۳۱۶ء
دوم تعلقہ ازرا میں مہیشہ مقرر ہوئے۔ کچھ عرصہ تک تعلقہ اری ضلع راجپور پر

بعد ازان ۱۱۔ فروردی ۱۳۲۱ء تک بلکہ حیدر آباد میں محکمہ انفینانس کے مددگار چہارم پر بشاہرہ (سما ص ۵۵) مامور ہوئے۔ اور یکم دے ۱۳۲۲ء کو اسپیشل عہدہ دار معاذ غنمان ساگر ہنگامی بشاہرہ (۱۵۱) پر کام انجام دیتے رہے۔ ۲۱۔ بہمن ۱۳۲۲ء کو محکمہ معتمدی صرف خاص مبارک مین مددگار اول بشاہرہ (۱۵۱) پر منتقل ہوئے۔ ۹۔ آبان ۱۳۲۲ء کو اول تعلقہ ارضیہ گلندہ بامہوار (۱۵۱) مقرر ہوئے اور ۱۲۔ تیر ۱۳۲۳ء کو ضلع بگلہ گڑ شریف پر تبادلہ عمل میں آیا۔ اس کے بعد بلکہ حیدر آباد میں ۲۳۔ دے ۱۳۲۳ء کو آپ بیانت (۱۵۵) ناظم عیالات کے عہدہ پر ترقی دی گئی۔ جس پر اب تک مامور کار فرما ہیں۔ یکم فروردی ۱۳۳۰ء کو آپ کی بیانت (۱۵۵) مامور قرار پائی۔ آپ کی مدت ملازمت میں مزید ایک سال کی توسیع منظور ہوئی۔

آپ نہایت نیک دل و منصف مزاج ہیں اپنے والد راجہ مرید صریح نواز کے قدم بقدم

پیر ہیں۔
نظام (کورٹ آف وارڈز) سرکار عالی

(۱۶۹)

پینڈت گویند نایک صاحب ایچ بی ایچ۔

آپ کی تاریخ ولادت، شہر پور ۱۳۰۵ء کو آپ (۱۵۱) اور یکم مہر ۱۳۹۱ء کو آپ (۱۵۱) روپیہ پر کار آموز مقرر ہوئے اور ۲۱۔ شہر پور ۱۳۰۵ء کو سوم تعلقہ اردو رجہ سوم ضلع را پچور بشاہرہ (۱۵۵) مامور فرمائے گئے۔ اس کے بعد اضلاع میں خدمت تعلقہ ارضی کو ایک عرصہ تک انجام دیتے رہے۔ ۱۹۔ شہر پور ۱۳۱۵ء کو آپ پینڈت کورٹ آف وارڈز کے خدمت پر مامور ہوئے۔ اور ۵۔ خرداد ۱۳۱۵ء کو مددگار چہارم

سمتہ فینانس بشاہرہ (۱۸۶۵ء) اور ۱۸۶۷ء - امرداد ۱۳۱۸ھ کو مہتمم دفتر دیوانی سرکار عالی
مواجبی (صا) پر مامور ہوئے۔ اس کے بعد ترقی کرتے ہوئے ۱۸۶۷ء اسفند ۱۳۲۶ھ
کو مستقل اول تعلقہ اردوجہ دوم ضلع میدک بشاہرہ (ال) مقرر ہوئے۔ اور
اسی خدمت پر (ال) یافت تک پہنچ گئے۔ بعد ختم مدت ملازمت وظیفہ جن خدمت
حاصل کر کے علیحدہ ہوئے۔ اور (سما) وظیفہ پاتے رہے۔ اس کے بعد آپ کا
ناظم سیٹھ دھیرتی پرا انتخاب عمل میں آیا۔ بتاریخ ۱۸۶۷ء اسفند ۱۳۲۶ھ روز سہ شنبہ
چند روز علیل رہ کر بمقام اسٹیشن انڈیا کرشنا پکا انتقال ہوا۔

آپ بیومین علاقہ سرکار عالی تھے اور ۱۸۶۶ء میں امتحان بیول سرولیس میں کامیاب
ہوئے تھے۔ آپ نیک نفس۔ خدا ترس و پابند مذہب مشہور تھے۔ آپ نے اپنی آمدنی کا
بیشتر حصہ خیر خیرات میں صرف کرتے رہے۔

(۱۶۰)

نواب محبوب خان رسول یار جنگ بادشاہ

آپ رسول یار خان محی الدولہ مغفور کے خلف دوم اور عزت یار خان محی الدولہ کے
چھوٹے بھائی ہیں۔ آپ - فارسی - عربی - انگریزی میں لائق سیاق و سباق سے واقف
اور قانون سے ماہر ہیں۔ ۱۸۶۷ء جمادی الاول ۱۳۱۶ھ کو بتقریب جشن سالگرہ مبارک غانی
بہادری - اور رسول یار جنگ کا خطاب عطا ہوا۔ ۱۸۶۷ء شہر یور ۱۳۱۵ھ کو دائرہ ملازمت
سرکار عالی میں داخل ہوئے اور فوجداری بلدہ میں آئیری مجسٹریٹ کی خدمت پر
کار گزار رہے اور ۲۱ فروری ۱۳۱۹ھ کو ناظم کورٹ آف وار ڈیوٹ مقرر ہوئے۔
اور ۱۸۶۸ء دی ہشت ۱۳۲۱ھ تک خدمت مذکور پر کار گزار رہے۔ ۳۱ مارچ ۱۳۲۱ھ کو
خدمت دوم تعلقہ اردی پر مامور ہوئے۔ بعد ازاں حب فران خسروی مورخہ

۶۔ محرم ۱۲۳۰ ہجری زمانہ نگرانی میں ایسٹ پائیکاہ نواب سرخو شید جاہ مرحوم میں انکسٹ پائیکاہ کے عہدہ پر فائز ہوئے۔ اور ماہ اسفند ۱۲۳۲ء سلف میں ایسٹ پائیکاہ نواب سر آسمانجاہ بھی آپ کے نگرانی میں دی گئی اوائل ماہ صفر ۱۲۳۳ ہجری میں شہزادگان بلند اقبال علیحضرت قدر قدرت کے آمالیت ہونے کی آپ کو عزت ملی۔ ۱۵۔ اسفند ۱۲۳۹ء سلف کو حسب جریدہ یغیر معمولی ایسٹ ہائے پائیکاہ نواب سر آسمانجاہ نواب سرخو شید جاہ برقیٹ نواب حسین الدولہ و نواب لطف الدولہ امرائے پائیکاہ کے نام واکزاشت کر دئے گئے تو آپ کا تقریر حیثیت زاید ناظم عیلات سرکار عالی علی میں آیا۔ بزمانہ سر برائٹن ایجرٹن صدر المہام ہر سہ پائیکاہ ہر دو ایسٹ سے آپ کے نام (ماکر) روپیہ مالانہ منصب اجرا فرمایا گیا۔

(۱۶۱)

مولوی سید احمد علی خان صاحب

آپ ماہ اسفند ۱۲۸۹ء سلف میں پیدا ہوئے۔ ۲۵۔ فروردی ۱۳۱۲ء سلف کو تحصیلدار زسا پور مواجبی (ماصلہ) پر مامور ہوئے۔ اور ۱۸۔ خرداد ۱۳۱۵ء سلف کو سوم تعلقہ دار مہاگانٹون مواجبی (ماصلہ) پر ترقی یاب ہوئے۔ اس کے بعد ۱۲۔ اسفند ۱۳۱۸ء سلف کو عہدہ دارکار ہائے تنقیح ریف بشاہرہ (سما) پر مقرر ہوئے۔ اور ۲۶۔ ردے ۱۲۲۳ء سلف کو مددگار صدر ناظم مال بغرض نگرانی ایسٹ ثریا جنگ بہادر مقرر ہوئے پھر یکم تیر ۱۲۲۳ء سلف کو سپرنٹنڈنٹ کورٹ آف دارڈز بدہ بشاہرہ (لک) اور ۲۰۔ مہر ۱۳۲۵ء سلف کو اول مددگار ناظم کروڑ گیری ہوئے۔ بعدہ ۲۴۔ اردی بہشت ۱۳۲۹ء سلف کو سفیر ناظم کروڑ گیری بشاہرہ (الستاء) مقرر ہوئے۔ بعد بتاریخ ۱۴۔ ارداد ۱۳۲۹ء سلف کو ایس بارمانہ سنبھلی (الستاء) منت رتی۔ زمانہ نگرانی پائیکاہ آپ کا تعلق

اسٹیٹ نواب سر آسمانجاہ سے رہا۔

(۱۷۲)

مولوی غلام غوث خان صاحب کبر
مولوی محمد جلال خان صاحب غفر

آپ کی ولادت حیدرآباد میں بتایں ۲۲۔ شوال ۱۲۵۰ھ م ۲۵۔ امرداد ۱۲۹۶
واقع ہوئی۔ آپ نے مکتبوں میں عربی۔ و فارسی۔ کی تعلیم پا کر انگریزی تعلیم کے لئے
مدرسہ مفید الانام اوسٹریائی اسکول میں شرکت کی۔ امتحان آ زبان مکی۔ فنگی۔ اور دکان
دوڈیشل اور امتحان عہدہ داران مال میں کامیابی حاصل کی۔ اپنے والد کی زندگی میں
ان کے ساتھ نیز جہد اگانہ قانون کی پریکٹس کی مگر ان کی وفات کے بعد اس خیال کو اپنے
والد کی وصیت کے مطابق ترک کر دینا پڑا۔ پھر مہاراجہ سریمین السلطنت کے عہد وزارت
میں بتوجہ مولوی محمد علی صاحب ابتدا کیمینٹ کونسل کی خدمت پر ۱۳۔ آبان ۱۳۱۸
ما مور ہو کر سررشتہ داری کونسل تک ترقی پائے اس کے بعد بہاد امرداد ۱۳۲۵
سرکار آپ محکمہ مال میں مشغل ہوئے۔ دہان سوم تعلقداری (دو گار مال) ضلع ناٹیک
کی خدمت پر آپ ۲۵۔ امرداد ۱۳۲۵ھ کو ما مور ہوئے۔ اس کے بعد ۱۸۔ امرداد
۱۳۲۶ھ کو چنور۔ ضلع عادل آباد پر آپ کا تبادلہ ہوا۔ یہاں آپ کو تحصیلات کے مرفعہ
جات کی سماعت کے اختیارات حاصل تھے اس کے بعد ۲۳۔ اسفند ۱۳۲۸ھ کو ڈوئرن
بھینسہ پر تبادلہ ہوا وہاں سے رلیف افسری کار قحط میں مشغل ہوئے۔ ختم کار قحط
ڈوئرن ہنگولی پر آپ کا تبادلہ ۹۔ اردی بہشت ۱۳۲۹ھ کو ہوا۔ اس کے بعد ۱۶۔
خرداد ۱۳۳۱ھ کو آپ ناظم کورٹ آف وارڈز مقرر ہوئے۔ بتایں ۱۲۔ امرداد
۱۳۳۰ھ اپنی خدمت کا جائزہ مولوی بدر الدین صاحب کو دیا اور آپ تعلقداری ضلع ناٹیک

تبدل کئے گئے۔
معتدین صرف خاص مبارک
(۱۷۳)

نواب اکرام جنگ بدالدولہ

آپ تہذیب یار الدولہ تہذیب یار جنگ محمد وزیر الدین خان مرحوم کے خلف دوم تھے آپ کے خاندان کے مورث اعلیٰ بزخانہ مہاراجہ چندو لعل بہادر مارنول سے حیدر آباد آکر نہایت رسوخ و دولت و حشمت پیدا کیا تھا۔ آپ کو خطاب خانی۔ بہادری۔ وجہی بعد حضرت مغفرت مکان۔ عطا ہوا تھا۔

بزخانہ کنسی اعظم حضرت مدظلہ العالی غفران مکان آپ کو معاہدہ و آتالیقی کا بھی عزا حاصل رہا۔ اور بتقریب جشن نوروز سنہ ۱۲۳۰ ہجری میں خطاب بدالدولہ عطا ہوا۔ اور سنہ ۱۲۳۰ ہجری میں نائب میر مجلس انتظام صرف خاص مقرر ہوئے۔ اور سنہ ۱۲۳۰ ہجری میں ہزہ سنیں ڈیوک آف کنیاٹ کی تشریف آوری حیدر آباد کے موقع پر آپ نے گلبرگ تک جا کر شہزادہ بہادر کا استقبال فرمایا۔ آپ معتدی صرف خاص مبارک اور دو مرتبہ مہتمم خزانہ صرف خاص مبارک کے خدمات کو انجام دے چکے تھے۔ بالآخر حیدر آباد سے بہذیت ہجرت حرمین شریفین کو روانہ ہوئے اور وہیں رحلت فرمائے۔

﴿﴾

(۱۷۴) نواب عبدالرشید خان سید جنگ بدالدولہ

خداوندی

آپ سید عبدالرزاق مرحوم الخاطب آصف نواز الملک بہادر معتد صرف خاص دہشتی

اعلیٰ حضرت غفرانکائن کے اکلوتے خلف الرشید تھے۔ آپ عربی۔ فارسی۔ بین لائق تھے چونکہ آصف نواز الملک ایک اعلیٰ عہدہ سے ممتاز تھے اور بارگاہ سلطانی میں آپ کا رسوخ بڑھا ہوا تھا۔ اس لئے اپنے جیسا ہی میں اپنے فرزند کو حسب الحکم اعلیٰ حضرت غفرانکائن بشاہرہ (لاہور) روپیہ اپنے دفتر متحدی میں خدمت اول مددگاری پر مقرر فرمایا چنانچہ بعد انتقال نواب آصف نواز جنگ ۱۱ ربیع الاول ۱۲۳۲ھ کو آپ منہم مستغرقین کے عہدہ پر مامور فرمائے گئے۔

بتاریخ ۲۴ ربیع الثانی ۱۲۳۱ھ بتقریب جشن سالگرہ مبارک آپ کو خانی بہادی وسید جنگ اور ۱۰ جمادی الاول ۱۲۳۶ھ کو جشن سالگرہ مبارک کے موقع پر سید الدولہ خطاب عطا ہوا۔ بعدہ ۹ جمادی الثانی ۱۲۳۵ھ ہجری کو ذریعہ بیگز ممولی حسب فرمان اعلیٰ حضرت مترشدہ ۶ جمادی الثانی ۱۲۳۵ھ آپ کو اس گستاخی آمیز درخواست پر جو انہوں نے ۲۰ جمادی الاول ۱۲۳۵ھ ہجری کو پیش کی تھی حکم ہوا کہ ان کے جملہ خطابات موقوف اور ماہوارات دیوانی و صرف خاص مدود کئے جائیں اور شہر کے باہر رہیں حسب الحکم ۹ جمادی الثانی ۱۲۳۵ھ کو خابج البلد کئے گئے اور غنیمٹھ میں مقیم رہے اور ۱۴ شعبان ۱۲۳۹ھ ہجری کو آپ کا دین انتقال ہوا۔

(۱۶۵)

مولوی مرزا عبد الرحیم بیگ خانقاہ

آپ اپنی ذاتی لیاقت و حسن کارگزاری و دیانت داری کے باعث چھوٹی ہی عمر سے سلسلہ بر سلسلہ ثقی فرمائے اور مددگار ناظم محلات مبارک کے عہدہ سے ممتاز ہوئے جب ۱۲۱۱ھ میں قادر الملک مرحوم نظامت محلات مبارک سے سبکدوش کئے گئے تو حضرت اقدس واعلیٰ نے بنفس نفیس کامر دوائی نظامت کا ملاحظہ آغاز فرمایا۔ اور مددگار

صاحب (صاحب تذکرہ) کو ہر وقت اشلہ پیش کرنے کے لئے حاضر بارگاہ رہنے کا حکم ہوا۔ اور غلامیت سلطانی ہمیشہ بند دل رہنے لگی۔
 ۱۲ صفر ۱۲۲۱ھ کو خدمت مہتممی توشکخانہ لوری سلسلہ بتایخ ۲۹ محرم ۱۲۲۲ھ مہتممی محلات کی خدمت سے سرفراز ہوئے اور ہر دو خدمات آپ انجام دیتے رہے۔ اسی اثنا میں -
 ۲۲ رذیجہ ۱۲۲۶ھ ہجری کو خدمت معتمدی صرف خاص پیشی خداوندی سے سرفراز ہوئے اور اس خدمت کو ۲۹ محرم ۱۲۲۹ھ ہجری تک انجام دیتے رہے بعد ازاں راجہ فتح نواز نے بہادر کا اس خدمت پر تقرر ہونے کی وجہ آپ علیحدہ ہوئے اور مہتمم توشکخانہ و محلات ہر دو خدمات آپ کے تفویض رہے خدمت مہتممی توشکخانہ کو ۱۹ شوال ۱۲۳۱ھ ہجری تک انجام دیکر تاریخ مذکور کو اس خدمت سے علیحدہ ہوئے صرف مہتمم محلات کی خدمت آپ کے تفویض رہی اور بتایخ ۲۸ صفر ۱۲۳۵ھ ہجری بدھ میں آپ کا انتقال ہوا۔

مہتمم خزانہ صرف خاص مبارک

(۱۶۶)

نواب جمال الدین خان صادق جنگ

آپ میرالدین خان صادق جنگ ثانی کے خلف اصغر ہیں اور نواب دایم جنگ مرحوم کے چھوٹے بھائی تھے۔ آپ کی تعلیم بقاعدہ مدرسہ عالیہ مین ہوئی۔ فارسی عربی انگریزی میں اچھی دستگاہ تھی امر ازادون مین جنہون بخ مدرسہ عالیہ میں پہلے ڈل پائی

اون میں آپ کا منبر اول رہا۔ علاوہ ازین اعلیٰ حضرت بندہ کا غالی متعالی مدظلہ العالی نواب
میر عثمان علیخان بہادر کے زمانہ خرد سالی میں آمالیتی کا بھی اعزاز حاصل تھا۔ ۲۰ ربیع الثانی
۱۲۱۱ھ کو جشن سالگرہ کے موقع پر صادق جنگ کا خطاب سرفراز ہوا۔
آپ بتاریخ ۱۲ صفر ۱۲۲۱ھ ہجری خدمت بہتم خزانہ صرف خاص مبارک مقرر
ہوئے۔ اور ۱۵ جمادی الثانی ۱۲۳۵ھ ہجری تک خدمت مذکور کو انجام دیتے رہے۔
قبل از انتقال آپ چند سال خانہ نشین رہے۔ ۳ رجب ۱۲۴۶ھ کو بعارضہ
فالج بلدہ میں آپ کا انتقال ہوا۔ فقط

متمم بالخیر

ضمیمہ کتاب

ضمیمہ محکمہ مسیاسیات - صفحہ ۲۲

۴ - مولوی ابوالحسن خاں صاحب ۹ - شہر یور ۱۳۴۰ھ کو منصرم معتمد
سیاسیات مقرر ہوئے -

ضمیمہ معتمدین صرف خاص مبارک - صفحہ ۶۳

۱۳ - ۴ - آذر ۱۳۴۱ھ کو نواب یسین جنگ بہادر معتمد صرف خاص مبارک
مقرر ہوئے -

اشتمار
کتب قابل قدر

ذیل کی کتابوں کے مطالعہ کی اس سفارش کی جاتی ہے کہ ان کے مضیہ و دلچسپی نے پر اہل ذوق کا اجماع ہے۔
 بستان اصفیہ حصہ اول دوم یعنی سلطنت اصفیہ کی مضبوط و مکمل تاریخ ہے۔ سرکار عالی بنگلہ انعام اس کے
 دلچسپ و نیکو اعتراف فرما چکے ہیں اور دفاتر سرکاری میں بھی اس کی جلدیں خریدی گئی ہیں اس کے صرف چند نسخے باقی ہیں ضخامت
 (۹۰۰) صفحات قیمت بلا جلد ۱۰/۰ ہر جیب حصص مکمل سٹ خریداروں کو ہی یہ دونوں حصص خریدی سکتے ہیں۔

بستان آصفیہ حصہ سوم۔ اس حصہ میں بھی بہت تاریخی و دفاتر سرکاری وغیرہ سرکاری کے معلوم گزشتہ وحال درج ہیں۔
 جسکی صفحہ (۶۷۵) صفحہ ۱۱ قیمت فی جلد کاغذ چکنا عجلہ پٹنہ و گوشہ چرمی و دیگر کیالی کور (لیمہ) کاغذ کھر (عجلہ) (۱۱) (۱۱)
 بستان آصفیہ حصہ چہارم۔ ادبیاتی کے حصہ کے سلسلہ میں بہت سی تاریخی و دفاتر سرکاری و دیگر حالات زمانہ
 حال تک درج ہیں جسکی صفحات (۲۳۰) صفحہ ۱۱ قیمت فی جلد کاغذ چکنا عجلہ پٹنہ و گوشہ چرمی و دیگر کیالی کور (لیمہ) (۱۱) (۱۱)
 (۱۱) کاغذ کھر (عجلہ) (۱۱) (۱۱)۔

بستان آصفیہ حصہ ششم۔ اسی سابقہ حصہ کے سلسلہ میں جدید واقعات اور قلعہ جا ملک سرکار عالی کا ذکر کیا گیا ہے جسکی ضخامت (۳۴۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد مجلد کاغذ قسم اول چمچا (پلے) کاغذ کھرا (ص ۵۰)۔

بستان آصفیہ حصہ ششم۔ سلسلہ سابقہ کے علاوہ تختہ عہدہ داران گز میٹہ سابقہ وحال نہرست محلہ جاہلہ حیدر آباد و حالات پایگاہ نہایت وضاحت کے ساتھ برج کئے گئے ہیں جسکی ضخامت تخمیناً (۴۷۵) صفحہ ہے قیمت فی جلد مجلد کاغذ قسم اول چمچا (پلے) کاغذ کھرا بلاجلہ (ص ۵۰)۔

خیابان آصفی - تاریخ آصفیہ حصول - دوم و سوم کالب لباب ردیف وار دیج ہے اور فہرست
شالمان دکن سلف و حال و عہدہ داران جلد و خاتر سرکار عالی و صاحب رزٹڈنٹ وغیرہ از ابتدا تا حال دیج ہے -
جسکی ضخامت (۱۸۵) ہے قیمت کاغذ چکنا (۷۵) کاغذ کھرا (۷۵) جلا جلد -
مندرجہ ذیل پتہ پر نقد قیمت ارسال کرنے یا بذریعہ وی پی طلب کرنے پر روانہ کیجاسکتی ہیں -
محصولہ اک - وی پی - جیٹری قوم خریدار - آڈر دینے کے وقت کاغذ جلد بندی کے متعلق ضرور صراحت فرمادیں
اپنا پتہ صاف لکھیں -

المش
شماره سرب شده علم یا سیکه سینه بی علم با سلی بن با کنز را حب جاگیر و ابن مرکان

کتاب قابل قدر

ذیل کی کتابوں کے مطالعہ کی اس سفارش کی جاتی ہے کہ ان کے مضیہ و دلچسپی نے پر اہل ذوق کا اہل جا۔
 بستان آصفیہ حصہ اول دوم یعنی سلطنت آصفیہ کی مہر و مکمل تاریخ ہے۔ سرکار عالی بھگوانام اس کے
 دلچسپی کا اعتراف فرما چکے ہیں اور دفاتر سرکاری میں مجلس کی جلدیں خریدی گئی ہیں اس کے سرفہرست نسخے باقی میں خفایت
 (۹۰۰) صفحات قیمت بجا بلکہ ہر جیب میں مکمل سٹ خریداروں کو ہی یہ دونوں حصص خریدی مل سکتے ہیں۔

بستان آصفیہ حصہ سوم اس حصہ میں بھی بہت تاریخی و دفاتر سرکاری وغیرہ سرکاری کے مستند گزشتہ و حال دہجہ میں
 جسکی ضخامت (۶۷۵) صفحات ہیں قیمت فی جلد کاغذ چکن اجلہ پستہ و گوشہ چرمی دیگر کیا لی کر (۱۲۵) کاغذ کھرا بجلہ (۱۲۵) کاغذ
 بستان آصفیہ حصہ چہارم۔ اسی باقی کے حصہ کے سلسلہ میں بہت سی تاریخی و دفاتر سرکاری و دیگر حالات زمانہ
 حال تک دہجہ میں جسکی ضخامت (۲۳۰) صفحہ ہے قیمت فی جلد کاغذ چکن اجلہ پستہ و گوشہ چرمی و دیگر کیا لی کر (۱۲۵) کاغذ
 (۱۲۵) کاغذ کھرا بجلہ سادہ (۱۲۵)۔

بستان آصفیہ حصہ پنجم۔ اسی سابقہ حصہ کے سلسلہ میں جدید واقعات اور قلعہ جالک سرکار چلی کا ذکر کیا گیا ہے
 جسکی ضخامت (۳۴۷) صفحہ ہے قیمت فی جلد بجلہ کاغذ قسم اول چکن (۱۲۵) کاغذ کھرا (۱۲۵)۔
 بستان آصفیہ حصہ ششم۔ سلسلہ سابقہ کے علاوہ تختہ عہدہ داران گزشتہ سابق و حال فہرست بجلہ
 حیدر آباد و حالات پایہ نگاہ نہایت وضاحت کے ساتھ دہجہ کے لئے گئے ہیں جسکی ضخامت تخمیناً (۴۷۵) صفحہ ہے قیمت
 فی جلد بجلہ کاغذ قسم اول چکن (۱۲۵) کاغذ کھرا بجلہ (۱۲۵)۔

خیابان آصفی۔ تاریخ آصفیہ حصہ اول۔ دوم و سوم کالب لباب ردیف دار دہجہ ہے اور فہرست
 شاہان دکن سلف و حال عہدہ داران جملہ دفاتر سرکار عالی و صاحب رزٹرنٹ وغیرہ از ابتدا تا حال دہجہ ہے۔
 جسکی ضخامت (۱۸۵) ہے قیمت کاغذ چکن (۱۲۵) کاغذ کھرا (۱۲۵) بجلہ۔

مندرجہ ذیل پتہ پر نقد قیمت ارسال کرنے یا بذریعہ پی پی طلب کرنے پر روانہ کیا جاسکتی ہیں۔
 محمولہ ڈاک۔ وی۔ پی۔ جیلری ذمہ خریدار۔ آرڈر دینے کے وقت کاغذ جلد بندی کے متعلق ضرور صراحت فرمادیں
 اپنا پتہ صاف لکھیں۔

تھ

المش

شمارہ اول سب سے علم پائیکاسٹ جینی علم ہر ملی بنگا بکن راجب جاگیر دابر مکان

